

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOO

POIGO NUUMA

SISSEJUHATUS
MENETLUSÕIGUSESSE

Õppevahend

KÜLIM

Autoriõigus: Poigo Nuuma, 2012

Käesolev õpik on kaitstud autoriõigusega vastavalt autoriõiguse seadusele. Õpiku ja selle osade ebaseaduslik paljundamine ning levitamine, sealhulgas elektroonilisel kujul, toob kaasa seaduses ettenähtud vastutuse.

Toimetus: Kirjastus «Külim», www.kylim.ee

Sisukord

Sissejuhatus	10
Teema 1. VÄÄRTEOMENETLUS	11
1.1. PÕHISÄTTED	11
1.2. MENETLEJA, MENETLUSOSALINE, EKSPERT, TÕLK JA KOHTUMENETLUSE POOLED VÄÄRTEOMENETLUSES.....	11
1.2.1. Menetleja väärteomenetluses	11
1.2.2. Kohtuväliste menetlejate alluvusvaidluste lahendamine	12
1.2.3. Väärteoasja menetlemise koht	12
1.3. VÄÄRTEOMENETLUS KOHTUMENETLUSES	13
1.3.1. Menetleja väärteomenetluses	13
1.3.2. Kohtualluvus	13
1.3.3. Menetlusosaline ja kohtumenetluse pooled väärteomenetluses	14
1.3.4. Menetlusalune isik ja süüdlane	14
1.3.5. Menetlusaluse isiku õigused ja kohustused	14
1.3.6. Kaitsja väärteomenetluses	15
1.3.7. Ekspert ja tõlk väärteomenetluses	15
1.3.8. Kohtuvälise menetleja ametniku ja kohtuniku taandumise alused ja kohtuvälise menetleja ametniku ning kohtuniku taandamine	16
1.3.9. Kohtuvälise menetleja osavõtt kohtu menetlusest	17
1.4. VÄÄRTEOMENETLUSE VÄLISTAMINE JA LÕPETAMINE	18
1.4.1. Väärteomenetlust välistavad asjaolud ja väärteomenetluse lõpetamise alused	18
1.4.2. Väärteomenetluse lõpetamine otstarbekuse kaalutlusel, väärteoga tekitatud kahju hüvitamise või alaealiste komisjonile väärteoasja üleandmise korral	18
1.5. MENETLUSTOIMINGUD, MENETLUSTÄHTAJAD JA MENETLUSKULUD	19
1.6. VÄLJAKUTSUMINE NING ILMUMATA JÄÄMISE EEST TRAHVIMINE JA SUNDTOOMINE	20
1.7. ISIKU KINNIPIDAMINE	22
1.8. MENETLUSDOKUMENDID VÄÄRTEOMENETLUSES.....	24
1.9. KARISTUSSEADUSTIKUS SÄTESTATUD VÄÄRTEGUDE MENETLUSALLUVUS.....	26
1.10. KOHTUVÄLINE MENETLUS.....	27
1.10.1. Hoiatamismenetluse kohaldamine	27
1.10.2. Kirjaliku hoiatamismenetluse kohaldamine	28
1.10.3. Kaebuse lahendamine kohtuvälise menetleja pool	31

1.10.4.	Kiirmenetlus	32
1.10.5.	Üldmenetlus	35
1.11.	VÄÄRTEOMENETLUS KOHTUVÄLISES MENETLUSES.....	35
1.11.1.	Väärteomenetluse alustamine. Väärteoteate lahendamine	35
1.11.2.	Kutse kohtuvälise menetleja juurde ilmumiseks	35
1.11.3.	Väärteoasja üleandmine prokurörile teos kuriteo tunnuste ilmnemise korral	35
1.11.4.	Kohtuvälise menetluse andmete avaldamine	36
1.11.5.	Väärteoasjade ühendamine ja eraldamine	36
1.11.6.	Tõendite kogumine	36
1.11.7.	Kohtuvälise menetleja taotlus konfiskeerimise kohaldamiseks	37
1.11.8.	Konfiskeerimise otsustamine väärteomenetluse käigus	37
1.11.9.	Väärteoprotokolli koostamine	37
1.11.10.	Väärteoprotokolli koopia menetlusosalisele kättetoimetamine ning kohtuvälise menetleja lahendiga tutvumise aja ja koha teatavaks tegemine	39
1.11.11.	Väärteotoimiku saatmine maakohtule	39
1.11.12.	Kohtuvälise menetleja lahendi tegemine	40
1.11.13.	Kohtuvälise menetleja lahendid üldmenetluses	40
1.11.14.	Väärteomenetluse lõpetamise määrus	41
1.12.	KAEBUS KOHTUVÄLISE MENETLEJA TEGEVUSE PEALE ..	42
1.12.1.	Kaebuse esitamine kohtuvälise menetleja tegevuse peale	42
1.12.2.	Kaebuse lahendamine kohtuvälise menetleja juhi poolt	43
1.12.3.	Kaebuse esitamine maakohtule	43
1.13.	E-TOIMIKU MENETLEMISE INFOSÜSTEEM.....	44
1.14.	VÄÄRTEOASJA ARUTAMINE MAAKOHTUS	45
1.14.1.	Väärteoasja arutamise pädevus ja arutamise ettevalmistamine	45
1.14.2.	Väärteoasja arutamise üldtingimused	45
1.14.3.	Väärteoasja arutamine menetlusaluse isiku ja tema kaitsjata	46
1.14.4.	Kohtuvälise menetleja osavõtt väärteoasja arutamisest	46
1.14.5.	Väärteo asja arutamine tunnistaja ja eksperdita ning arutamise edasilükkamine	46
1.14.6.	Kohtumääruste vormistamine	47
1.14.7.	Väärteoasja arutamise rakendamine	47
1.14.8.	Kohtulik uurimine	47
1.14.9.	Kohtuvaidlus	49
1.14.10.	Kohtuistung protokoll	49
1.14.11.	Maakohtu lahendid	50

1.15.	KAEBEMENETLUS MAAKOHTUS	53
1.15.1.	Kohtuvälise menetleja otsuse peale maakohtule kaebuse esitamine	53
1.15.2.	Nõuded kohtuvälise menetleja otsuse peale esitatavale kaebusele	53
1.15.3.	Kohtulik eelmenetlus	54
1.15.4.	Kaebuse kohtulik arutamine maakohtus	56
1.15.5.	Kohtuotsuse tegemine	57
1.16.	APELLATSIOONIMENETLUS	59
1.16.1.	Ringkonnakohtusse kaebamine	59
1.16.2.	Menetlus ringkonnakohtus	61
1.17.	KASSATSIOONIMENETLUS	64
1.17.1.	Kassatsioonimenetluse üldnõuded	64
1.17.2.	Eelmenetlus Riigikohtus	66
1.17.3.	Väärteoasja menetlemine Riigikohtus	66
1.17.4.	Teistmismenetlus	71
1.18.	MÄÄRUSKAEBUSE LAHENDAMISE MENETLUS	73
1.19.	LAHENDI JÕUSTUMINE JA TÄITMISELE PÕÖRAMINE	75
	Teema 2. KRIMINAALMENETLUS	79
2.1.	ÜLDSÄTTED	79
2.2.	KRIMINAALMENETLUSE ALUSPÕHIMÕTTED	80
2.3.	KRIMINAALMENETLUSE SEOSSED OLULISEMATE NAABERVALDKONDADEGA	82
2.4.	KRIMINAALMENETLUSE SUBJEKTID	83
2.5.	KOHUS MENETLEJANA	84
2.6.	KOHTUALLUVUS	84
2.7.	PROKURATUUR JA UURIMISASUTUS MENETLEJANA	85
2.8.	MENETLUSOSALISED	86
2.8.1.	Kahtlustatav ja süüdistatav	86
2.8.2.	Kannatanu (tsiviilhageja) ja tsiviilkostja	87
2.8.3.	Kaitsja – menetlusosaline	89
2.9.	TAANDAMINE	91
2.10.	KOHTUEELNE MENETLUS	93
2.11.	KRIMINAALMENETLUSE LÕPETAMINE	94
2.12.	MENETLUSE LÕPETAMISE KEELD	98
2.13.	KOHTUEELSE MENETLUSE ÜLDTINGIMUSED	99
2.13.1.	Uurimisalluvus	99
2.13.2.	Isiku kahtlustatavana kinnipidamine	101
2.13.3.	Kohtueelse menetluse lõpuleviimine ja kokkuvõte	102
2.14.	TÕENDAMINE KOHTUMENETLUSES	104
2.14.1.	Tõendite kogumine	104

2.14.2.	Tunnistaja	105
2.14.3.	Kahtlustatav	107
2.14.4.	Vastastamine	107
2.14.5.	Ütluste seostamine olustikuga	108
2.14.6.	Äratundmiseks esitamine	108
2.14.7.	Vaatlus	108
2.14.8.	Läbiotsimine	109
2.14.9.	Uurimiseksperiment	109
2.14.10.	Ekspertiis	110
2.14.11.	Laiba väljakaevamine ametlikust matmiskohast	111
2.14.12.	Ekspertiisi korraldamine	111
2.14.13.	Tõendite kogumine jälitustoimingutega	112
2.14.14.	Dokument ja asitõend	115
2.15.	MENETLUSDOKUMENDID, TÕLKIMINE JA ISIKU VÄLJAKUTSUMINE	115
2.16.	KRIMINAALMENETLUSE TAGAMINE	118
2.16.1.	Tõkendid	118
2.16.2.	Elukohast lahkumise keeld	119
2.16.3.	Kaitseväelase järelevalve	119
2.16.4.	Vahistamine	119
2.16.5.	Muud menetluse tagamise vahendid. Kautsjon	121
2.16.6.	Trahvid menetluse tagamise vahendina	121
2.16.7.	Vara arestimine	122
2.16.8.	Vabaduse piiranguga isikule kohaldatavad lisapiirangud	123
2.17.	ÜLDMENETLUS KRIMINAALASJAS	123
2.17.1.	Kohus. Kohtu eelistung	124
2.17.2.	Istungi algus ja toimimine	125
2.17.3.	Kohtuistung rakenduslik osa	126
2.17.4.	Kohtulik uurimine	127
2.17.5.	Ristküsitlus	128
2.17.6.	Süüdistatava ülekuulamine	129
2.17.7.	Ekspertiisi küsitamine	129
2.18.	KOHTUOTSUSE TEGEMINE	130
2.19.	KRIMINAALMENETLUSE KULUD	132
2.20.	APELLATSIOON. KASSATSIOON. TEISTMISMENETLUS.....	134
2.20.1.	Apellatsioonimenetlus	134
2.20.2.	Kassatsioonimenetlus	138
2.20.3.	Kohtulahendi teistmismenetlus	140
2.21.	SÜÜDISTUSAKTI KOOSTAMISE ERIKORD	141
2.22.	MÄÄRUSKAEBUSE LAHENDAMISE MENETLUS	143
2.23.	PSÜHHIAATRILISE RAVI KOHALDAMISE MENETLUS	144

2.24.	ALAEALISELE MÕJUTUSVAHENDI KOHALDAMINE	145
2.25.	KURITEOGA SAADUD VARA KONFISKEERIMISE MENETLUS	146
2.26.	KOHTULAHENDI JÕUSTUMINE JA TÄITMISELE PÕÖRAMINE	146
2.27.	KOHTUMENETLUSE LIHTMENETLUSED	148
	2.27.1. Lühimenetlus	148
	2.27.2. Kokkuleppemenetlus	150
	2.27.3. Käskmenetlus	153
	2.27.4. Kiirmenetlus	153
Teema 3.	TSIVIILKOHTUMENETLUS	155
3.1.	TSIVIILKOHTUMENETLUSE PÕHIMÕTTED	155
3.2.	MENETLUSE TAGAMINE	157
3.3.	PROTOKOLLID	158
3.4.	TOIMIK	158
3.5.	MENETLUSE TÄHTAJAD	159
3.6.	KOHTUALLUVUS	159
3.7.	RAHVUSVAHELINE KOHTUALLUVUS	161
3.8.	KOHTUALLUVUSE KOKKULEPE	163
3.9.	HAGITA ASJADE KOHTUALLUVUS	163
3.10.	TSIVIILASJA HIND, MENETLUSKULUD JA TAGATISED ...	164
	3.10.1. Tsiviilasja hind	164
	3.10.2. Menetluskulud	165
3.11.	TUNNISTAJA, EKSPERDI JA TÕLGI NING MUUD TÕENDAMISEGA SEOTUD KULUD	167
3.12.	RIIGIPOOLNE MENETLUSABI	168
3.13.	TAGATIS	169
3.14.	MENETLUSOSALISED JA NENDE ESINDAJAD	169
3.15.	POOLED	170
3.16.	KOLMANDAD ISIKUD	170
3.17.	ESINDAMINE. NÕUSTAJA	171
3.18.	TÕENDAMINE	181
	3.18.1. Tõendid	171
	3.18.2. Tõendite esitamine, kogumine ja uurimine	172
3.19.	TÕENDITE LIIGID TSIVIILKOHTUMENETLUSES	175
	3.19.1. Tunnistaja ütlused	175
	3.19.2. Menetlusosalise vande all antud seletus	177
	3.19.3. Dokumentaalsed tõendid	177
	3.19.4. Asitõendid	178
	3.19.5. Vaatlus	179
	3.19.6. Eksperti arvamus	179

3.20.	MENETLUSEST TEAVITAMINE.....	181
3.20.1.	Menetlusdokumendi kättetoimetamine ja kättetoimetamise viisid	181
3.20.2.	Menetlusdokumendi kättetoimetamise erijuhud	183
3.21.	MENETLUSOSALISTE AVALDUSED JA TAOTLUSED	184
3.22.	MENETLUSOSALISTE ESITATAVATE DOKUMENTIDE VORM	184
3.23.	KOHTUISTUNG JA KOHTUOTSUS	185
3.23.1.	Kohtuistungi ettevalmistamine	185
3.23.2.	Kohtuistungi läbiviimine	185
3.23.3.	Menetluse peatumine ja peatamine	186
3.24.	HAGIMENETLUS	187
3.24.1.	Asja algatamine	187
3.24.2.	Hagi tagamine	190
3.24.3.	Eelmenetlus	192
3.24.4.	Kohtuistung hagimenetluses	193
3.25.	LIHTSUSTATUD MENETLUSED	194
3.25.1.	Kirjalik menetlus	194
3.25.2.	Lihtmenetlus	194
3.25.3.	Dokumendimenetlus	194
3.26.	KOHTULE VASTAMATA JÄTMISE JA MENETLUSOSALISE KOHTUISTUNGILT PUUDUMISE TAGAJÄRJED	195
3.27.	HAGI LÄBIVAATAMATA JÄTMINE	197
3.28.	MENETLUSE LÕPETAMINE	198
3.29.	KOHTULAHEND.....	199
3.29.1.	Kohtuotsus	199
3.29.2.	Kohtumäärus	203
3.30.	KOHTULAHENDI TÄITMINE	203
3.31.	HAGITA MENETLUS	204
3.31.1.	Maksekäsu kiirmenetlus	205
3.31.2.	Üleskutsumismenetlus	206
3.31.3.	Isiku surnuks tunnistamine ja surmaaaja tuvastamine	207
3.31.4.	Äraolija varale hoolduse seadmine	208
3.31.5.	Piiratud teovõimega täisealisele isikule eestkostja määramine	209
3.31.6.	Isiku paigutamine kinnisesse asutusse	210
3.31.7.	Lähenemiskeelu ja muude sarnaste abinõude rakendamine isikuõiguste kaitseks	211
3.31.8.	Menetlus hagita perekonnaasjades	212
3.31.9.	Alaealisele isikule eestkostja määramine	212
3.31.10.	Vanema õiguste määramine lapse suhtes ja lapsega suhtlemise korraldmine	213

3.31.11.	Lapsendamine	213
3.31.12.	Alaealise teovõime laiendamine	213
3.31.13.	Isiku põlvnemise tuvastamine	214
3.31.14.	Pärandi hoiu meetmete rakendamine	215
3.31.15.	Registriasjad	215
3.31.16.	Juriidilise isiku juhatuse ja nõukogu asendusliikme, audiitori, erikontrolli läbiviija ja likvideerija määramine	216
3.31.17.	Äriühingu osanikele ja aktsionäridele hüvitise suuruse määramine	216
3.31.18.	Korteriomandi ja kaasomandi asjad	216
3.31.19.	Tsiviilasjas tehtud välisriigi kohtulahendite ja muude täitedokumentide tunnustamine ja täitmine	217
3.31.20.	Muud hagita asjad	218
3.31.21.	Avalikult kasutatavale teele juurdepääsu ja tehnorajatiste talumise asjad	219
3.31.22.	Lõpetaja ja muu isiku vahendusel sõlmitud kokkuleppe täidetavaks tunnistamine	219
3.32.	MENETLUS RINGKONNAKOHTUS. APELLATSIOONI-MENETLUS	219
3.33.	MENETLUS RIIGIKOHTUS. KASSATSIOONIMENETLUS....	222
3.33.1.	Menetlus Riigikohtus	222
3.33.2.	Määruskaebus Riigikohtus	225
3.33.3.	Teistmismenetlus	225
3.34.	VAHEKOHTUS	226
Teema 4.	HALDUSKOHTUMENETLUS	229
4.1.	ÜLDSÄTTED	229
4.2.	HALDUSKOHTUSSE PÖÖRDUMINE	230
4.3.	MENETLUS ESIMESE ASTME HALDUSKOHTUS	233
4.4.	ASJA KOHTULIK LÄBIVAATAMINE	239
4.5.	KOHTULAHEND	241
4.6.	HALDUSTOIMINGUKS LOA ANDMINE	243
4.7.	APELLATSIOONIMENETLUS	244
4.8.	MENETLUS RIIGIKOHTUS	249
4.8.1.	Kassatsioonimenetlus	249
4.8.2.	Teistmismenetlus	254
4.9.	MENETLUSKULUD	255
4.10.	KOHTULAHENDI JÕUSTUMINE JA TÄITMINE.....	258
4.11.	VASTUTUS KOHTU KORRALDUSE TÄITMATA JÄTMISE EEST	259
Lisa 1.	Soovitav kirjandus	260
Lisa 2.	Riigikohtu lahendid tsiviilkohtumenetluses	262
Lisa 3.	Rahvusvaheline koostöö kriminaalmenetluses	396

Sissejuhatus

Käesolev õppematerjal „Sissejuhatus menetlusõigusesse” käsitleb menetlusõiguse mõne menetlusliigi põhisätteid ja Riigikohtu tõlgendusi nende menetlusliikide osas.

Menetlusõigus täismahus käsitleb peale õppematerjalis esitatava ka teisi menetlusi (nt põhiseaduslikkuse järelevalve-, valimis- jm menetlusi), millised ei ole õppeaine „Sissejuhatus menetlusõiguse” objektiks.

Õppeaine „Sissejuhatus menetlusõigusesse” eesmärgiks on anda lühiülevaade

- väärteo-,
- kriminaal-,
- tsiviil- ja
- haldusmenetluse põhinormidest,

võimaldades saada ülevaate erinevatest menetlusõiguse olulistest ja praktikas sagedamini kasutatavatest menetlusnormidest.

Õppematerjalile on lisatud ainet täiendavate artiklite ja normatiivaktide loetelu (Lisa 1), Riigikohtu lahendeid tsiviilkohtumenetlusnormide tõlgendamise kohta (Lisa 2) ja põhiseisukohti rahvusvahelise koostöö kohta kriminaalmenetluses (Lisa 3).

Kuna õigusnormid on pidevas arengus vastavalt sotsiaalsetele muutustele ükiskonnaelus, siis peab käesoleva õppematerjali kasutaja arvestama ka muudatustega menetlusnormistikas ja nende tõlgendamisel.

Riigikohtu lahendid tsiviilkohtumenetluse kohta on lisatud laia isikute ringi olemasolu tõttu, kes puutuvad kokku tsiviilkohtumenetlusega oma õiguste ja huvide kaitsel, rahvusvahelise koostöö sätteid kriminaalmenetluses aga seetõttu, et rahvusvaheline koostöö on sagedasem just selles valdkonnas.

Teema 1 VÄARTEOMENETLUS

1.1. PÕHISÄTTED

Väärteomenetluse seadustikus sätestatakse

- väärtegude kohtuvälise menetluse,
- kohtumenetluse ja
- väärteo eest kohaldatud karistuse täitmisele pööramise kord.

Kui väärteomenetluses ei ole sätestatud teisiti, kohaldatakse väärteomenetluses kriminaalmenetluse sätteid, arvestades väärteomenetluse erisusi.

Väärteomenetlusõigus kehtib füüsilise ja juriidilise isiku kohta. Kirjalikku hoiatamismenetlust kohaldatakse ka riigi, kohaliku omavalitsuse ja avalik-õigusliku juriidilise isiku suhtes.

Isiku suhtes, kellel on diplomaatiline puutumatus või välislepingus ettenähtud eelistused, võib Eesti väärteomenetlusõigust kohaldada välisriigi taotlusel, arvestades välislepingus sätestatud erisusi.

Kedagi ei tohi käsitada väärteo toimepanemises süüdlasena enne, kui väärteo eest karistamise otsus on tema kohta jõustunud.

Kohtuväline menetleja ja kohus on kohustatud:

- 1) selgitama menetlustoimingut, sh toimingu eesmärki ning tema õigusi ja kohustusi;
- 2) tagama menetlusosalusele isikule võimaluse end iseseisvalt kaitsta;
- 3) võimaldama ettenähtud alustel ja korras menetluses osaleda menetlusosaluse isiku kaitsjal.

Menetleja peab menetlusosalist kohtlema tema au haavamata ja tema inimväärikust alandamata.

Väärteo toimepanemisega tekitatud kahju hüvitamine otsustatakse tsiviilseadustes sätestatud alustel ja korras.

1.2. MENETLEJA, MENETLUSOSALINE, EKSPERT, TÕLK JA KOHTUMENETLUSE POOLED VÄARTEOMENETLUSES

1.2.1. Menetleja väärteomenetluses

Menetleja on:

- 1) kohtuvälises menetluses kohtuväline menetleja;
- 2) kohtumenetluses kohus.

Kohtuväline menetleja on seadusega sätestatud juhul:

- 1) täidesaatva riigivõimu volitustega asutus (nt politsei) ja
- 2) valla- või linnavalitsus.

Kohtuväline menetleja osaleb menetluses ametniku kaudu.

Kohtuväline menetleja kinnitab nende ametikohtade loetelu, mille täitevametnik on pädev väärteomenetluses osalema kohtuvälise menetleja nimel. Vajaduse korral võib loetelus eristada ametikohad karistuse määramise pädevusest tulenevalt.

Kohtuväline menetleja **annab ametnikule tema pädevust tõendava tunnistuse**. Politseiametniku pädevust tõendab tema ametitunnistus.

Tunnistuses peab olema märgitud ametniku pädevuse aluseks oleva õigusakti nimetus, number ja kuupäev.

Kohtuvälise menetleja ametnik on kohustatud esitama menetlusalusele isikule ja teistele menetlusosalistele ning kohtule oma pädevust tõendava tunnistuse.

1.2.2. Kohtuväliste menetlejate alluvusvaidluste lahendamine

Kui väärteo menetlemispädevus on seadusega antud mitmele kohtuvälisele menetlejale, **menetleb väärteoasja selle kohtuvälise menetleja ametnik, kes on teinud esimese menetlustoimingu**. Alluvusvaidlused lahendavad kohtuvälised menetlejad kokkuleppel.

Kui kohtuvälised menetlejad ei jõua kokkuleppele, **lahendab alluvusvaidluse** oma resolutsiooniga viivitamata:

- 1) **minister**, kui kohtuvälised menetlejad on tema valitsemisalasse kuuluvad asutused;
- 2) **maavanem**, kui kohtuvälised menetlejad on sama maakonna valla- või linnavalitsused;
- 3) **siseminister** muudel juhtudel.

Kohtuväline menetleja, kes ei ole pädev menetlust jätkama, **saadab väärteomaterjali** kaaskirjaga pädevale kohtuvälisele menetlejale. Enne väärteoasja pädevale kohtuvälisele menetlejale saatmist tehakse vaid edasilükkamatud menetlustoimingud.

1.2.3. Väärteoasja menetlemise koht

Kohtuvälises menetluses menetletakse väärteoasja teo toimepanemise koha järgi. Menetlusaluse **isiku taotlusel võib väärteoasja menetleda:**

- 1) tema **elu- või asukoha järgi**;
- 2) **mootorsõiduki, raudteeveeremi, õhu- või veesõiduki Eestis registreerimise koha järgi.**

Kui menetlusalune **isik pärast menetluse alustamist muudab oma elu- või asukohta, võib tema taotlusel asja menetleda tema uue elu- või asukoha järgi**. Taotluse lahendab kohtuväline menetleja määrusega.

Üleriigilise menetlemispädevusega politseiasutus võib anda väärteoasja menetlemise üle regionaalse menetlemispädevusega politseiasutusele teo toimepanemise koha järgi, kui see on otstarbekas ning sellega ei kahjustata menetlusaluse isiku huve.

Üleriigilise pädevusega Politsei- ja Piirivalveameti struktuuriüksus võib väärteoasja menetlemise üle anda oma regionaalse menetluspädevusega struktuuriüksusele teo toimepanemise koha järgi, kui see on otstarbekas ega kahjusta menetlusaluse isiku huve. Menetlusaluse isiku palvel võib väärteoasja anda lahendamiseks tema elu- ja/või asukohajärgsele või mootorsõiduki Eestis registreerimise koha kohtuvälisele menetlejale.

1.3. VÄARTEOMENETLUS KOHTUMENETLUSES

1.3.1. Menetleja väärteomenetluses

Kohtumenetluses on menetlejaks **maakohus, ringkonnakohtus ja Riigikohtus**.

1.3.2. Kohtualluvus

Väärteoasjas tehtud lahendi peale esitatud **kaebust arutab see maakohus, kelle tööpiirkonnas on tegu toime pandud**. Menetlusaluse elu- või asukoha muutumisel arutab väärteoasja või väärteoasjas tehtud lahendi peale esitatud kaebust **see maakohus, kelle tööpiirkonda jääb taotluses nimetatud elu- või asukoht või mootorsõiduki, raudteeveeremi, õhu- või veesõiduki Eestis registreerimise koht**.

Kui kohus tuvastab ebaõige kohtualluvuse, koostab ta väärteoasja alluvusjärgsele kohtule saatmise määruse. Enne väärteoasja alluvusjärgsele kohtule saatmist on lubatud teha vaid edasilükkamatuid menetlustoiminguid.

Kui maakohus vaidlustab teisest kohtust saadud väärteoasja kohtualluvuse, määrab väärteoasja kohtualluvuse ringkonnakohtu tööpiirkonna piires ringkonnakohtu esimees ja muudel juhtudel Riigikohtu esimees.

Kui ringkonnakohtus vaidlustab teisest kohtust saadud väärteoasja kohtualluvuse, määrab väärteoasja kohtualluvuse Riigikohtu esimees.

Kui kohtuvälises menetluses on **menetlustoiminguks vajalik kohtuniku luba, annab loa menetlustoiminguks maakohtu kohtunik, kelle tööpiirkonnas menetlustoiming tehakse**.

Kaebuse kohtuvälise menetleja tegevuse peale lahendab maakohtunik, kelle tööpiirkonnas vaidlustatud määrus või menetlustoiming tehti.

Väärteoasja arutava kohtu koosseis on järgmine:

- **maakohtus** arutab väärteoasja ja kohtuvälise menetleja otsuse peale esitatud kaebust maakohtunik ainuisikuliselt;
- **ringkonnakohtus** arutab väärteoasja kolmest kohtunikust koosnev kohtukoosseis. Eelmenetlust väärteoasjas toimetab ringkonnakohtu kohtunik ainuisikuliselt;
- **Riigikohtus** vaatab väärteoasja läbi vähemalt kolmest kohtunikust koosnev kohtukoosseis.

1.3.3. Menetlusosaline ja kohtumenetluse pooled väärteomenetluses

Menetlusosaline on menetlusalune isik ja tema kaitsja.

Kohtumenetluses on kohtumenetluse pooled

- **menetlusosaline** ja
- **kohtuväline menetleja**.

Riigikohtus on kohtumenetluse pooled **menetlusaluse isiku või süüdlase advokaadist kaitsja ja kohtuväline menetleja või tema advokaadist esindaja**.

1.3.4. Menetlusalune isik ja süüdlane

Menetlusalune isik on füüsiline või juriidiline isik, kelle suhtes on alustatud väärteomenetlust. Menetlusaluseks isikuks ei loeta sõiduki omanikku ega vastutavat kasutajat, kellele saadetakse trahviteade kirjalikus hoiatamismenetluses.

Menetlusalune isik, kelle karistamise kohta on jõustunud kohtuvälise menetleja otsus või kohtuotsus, on süüdlane.

Kui menetlusalune isik või süüdlane on juriidiline isik, on tema seaduslikul esindajal kõik esindatava õigused ja ta võib anda tema nimel ütlusi.

1.3.5. Menetlusaluse isiku õigused ja kohustused

Menetlusalusel isikul on õigus:

- 1) teada, millist väärteoasja tema suhtes menetletakse;
- 2) õigus kaitsja abile;
- 3) olla kohtus oma väärteoasja arutamise juures;
- 4) anda ütlusi, esitada tõendeid ja taotlusi;
- 5) teada menetlustoimingu eesmärki;
- 6) tutvuda menetlustoimingu protokolliga ja teha menetlustoimingu tingimuste, käigu, menetlustulemuste ning menetlustoimingu protokolliga kohta avaldusi, mis protokollitakse;
- 7) vaidlustada kohtuvälise menetleja või kohtu menetlustoiming või

lahend käesolevas seadustikus sätestatud korras.

Menetlusalusel **isikul on õigus kaitsjaga ühendust võtta alates tema kinnipidamisest või muu esimese menetlustoimingu tegemisest. Menetleja peab** isiku kinnipidamisel või muu esimese menetlustoimingu tegemisel **võimaldama menetlusalusel isikul kasutada temal olemasolevaid sidevahendeid kaitsjaga ühenduse võtmiseks.** Kaitsja võib osaleda kaitstava menetlusaluse isiku suhtes läbiviidava menetlustoimingu tegemisel, kuid tema mitteilmumine ei peata menetlustoimingu tegemist. **Kaitsja osavõtt alates kohtumenetlustest on kohustuslik, kui menetlusalune isik on 14- kuni 18-aastane või ta ei ole psüühikahäire tõttu ise suuteline end esindama. Menetlusalune isik on kohustatud:**

- 1) menetleja **kutsel ilmuma**, kui kohustuslik ilmumine on kutses märgitud;
- 2) **täitma menetleja seaduslikke korraldusi.**

1.3.6. Kaitsja väärteomenetluses

Menetlusalusel isikul ja süüdlasel võib olla kaitsja, kelleks on **advokaat või menetleja loal muu isik**, kes on omandanud õiguse õppesuunal vähemalt riiklikult tunnustatud magistrikraadi, sellele vastava kvalifikatsiooni Eesti Vabariigi haridusseaduse § 28 lõike 2² tähenduses või sellele vastava välisriigi kvalifikatsiooni. Kaitsja volitusi tõendab **volikiri.**

Kaitsjal võib olla **mitu esindatavat**, kui esindatavate huvid ei ole vastuolus. Menetlusalusel isikul või süüdlasel võib olla **kuni kaks kaitsjat.**

Kassatsiooni ja teistmisavalduse saab süüdlane esitada **ainult advokaadi vahendusel.**

Kaitsjal on **õigus:**

- 1) **võtta osa menetlusest**, alates menetlusaluse isiku kinnipidamisest või muu menetlusaluse isiku suhtes esimese menetlustoimingu tegemisest, kuid kaitsja mitteilmumine ei peata menetlustoimingu tegemist;
- 2) **saada juriidiliselt või füüsiliselt isikult kaitsealusele õigusabi andmiseks vajalikke dokumente;**
- 3) **esitada tõendeid ja taotlusi;**
- 4) **kasutada kaitsekohustust täites menetleja teadmisel tehnikavahendeid**, kui see ei sega menetlustoimingu;
- 5) **osaleda menetluses koos menetlusaluse isikuga või iseseisvalt;**
- 6) **vaidlustada menetleja menetlustoiming või lahend.**

Kaitsja osavõtt on alates kohtumenetlusest kohustuslik.

Riigi õigusabi väärteomenetluses antakse **riigi õigusabi seaduses ettenähtud alustel ja korras.**

Kui kohus leiab, et menetlusalune isik ei ole ise võimeline kaitsma oma õigusi ja tema olulised huvid võivad advokaadi abita jääda kohtumenetluses

kaitseta, võib kohus oma algatusel otsustada isikule riigi õigusabi andmise riigi õigusabi seaduses ettenähtud alustel ja korras.

Määrus kaitsja määramise kohta saadetakse täitmiseks asjaomasele advokaadile või Eesti Advokatuurile. Määruse koopia pannakse väärteotoimikusse. Väärteomenetluse lõpetamise korral seadustiku § 29 lõike 1 punktides 1–3 ja 5–6 sätestatud alustel hüvitatakse menetlusalusele isikule tema taotlusel valitud kaitsjale makstud mõistliku suurusega tasu kohtu määruse alusel riigi- või kohaliku eelarve vahenditest.

1.3.7. Ekspert ja tõlk väärteomenetluses

Ekspert ja tõlk osalevad väärteomenetluses ning nad taanduvad või taandatakse kriminaalmenetluses sätestatud alustel ja korras.

1.3.8. Kohtuvälise menetleja ametniku ja kohtuniku taandumise alused ning taandamine

Kohtuvälise menetleja ametnik või kohtunik on kohustatud taanduma, kui ta:

- 1) on menetlusaluse isiku lähedane, kelleks on alanevas ja ülenevas joones sugulane, küljjoones esimese ja teise ringi sugulane või kui ta on või on olnud menetlusaluse isiku esimese ringi hõimlane, lapsendaja või lapsendatu või abikaasa;
- 2) on varem menetlenud sama väärteoasja;
- 3) muul põhjusel ei saa olla erapooletu.

Kohtuniku osalemine Riigikohtu kriminaalkollegiumis ei ole taandumise alus sama väärteoasja edasisel menetlemisel Riigikohtus.

Väärteoasja menetlemisest põhjendamatult taanduda ei ole lubatud.

Kohtukoosseisus ei või olla isikuid, kes on omavahel lähedased või menetlusaluse isiku lähedased.

Kohtuvälise menetleja ametnik või kohtunik vormistab enda taandumise põhjendatud taandumismäärusega, mis lisatakse väärteotoimikusse.

Kui kohtuvälise menetleja ametnik või kohtunik ei ole taandunud Väärteomenetlemise seadustiku § 25 lõikes 1 sätestatud taandumisalusel, võib menetlusosaline esitada tema taandamise taotluse. Kohtumenetluses on kohtuniku taandamise taotluse esitamise õigus ka kohtuvälisel menetlejal. Taotlus kohtuvälise menetleja ametniku või kohtuniku taandamiseks esitatakse viivitamata pärast taandamise alusest teada saamist.

Kohtuvälise menetleja taandamiseks võib taotlust esitada kuni väärteoasjas otsuse tegemiseni.

Kohtuniku taandamiseks võib taotlust esitada kuni väärteoasja või kaebuse arutamise rakendamise lõpetamiseni. Kui taandumise alus selgub hiljem ja

sellest teatatakse viivitamata kohtunikule, **võib taandamise taotluse esitada kuni asja sisulise arutamise lõppemiseni.**

Kohtuväline menetleja taandab ennast ise põhistatud määrusega või taandamise taotluse rahuldamata jätmise korral esitab taandamata jätmise **põhistuse väärteoasja lahendis.** Ainuisikuliselt väärteoasja arutav **kohtunik lahendab taandamise taotluse ise eraldi määrusega, istungit pidamata,** või istungi protokollis märgitava põhistatud määrusega **või taandamise taotluse rahuldamata jätmise korral esitab taandamata jätmise põhistuse väärteoasja lahendis.**

Kui kohus vaatab kaebust läbi kollegiaalselt, kuulab ta ära taandatava kohtuniku seletuse ja menetlusaluse isiku ning tema esindaja arvamused. **Taandamistaotlus lahendatakse nõupidamistoas koostatud määrusega.**

Ühe kohtuniku taandamise taotluse lahendab ülejäänud kohtukoosseis taandatava juuresolekuta. Vastu- ja poolthäälte võrdsuse korral on kohtunik taandatud. Mitme kohtuniku ja kogu kohtukoosseisu taandamise taotluse lahendab sama kohtukoosseis lihthäälteenamusega.

Taandamise taotluse esitamise korral võib kohtuvälise menetleja ametnik või kohtunik enne selle lahendamist teha vaid edasilükkamatuid menetlus-toiminguid.

Kohtuvälise menetleja ametniku või kohtuniku **taandamise taotluse rahuldamata jätmise peale võib taotluse esitanud menetlusosaline esitada vastuväiteid asjas tehtud lahendi peale esitatavas kaebuses.** Vastuväidetes on õigus viidata kohtuvälise menetleja ametniku või kohtuniku taandumise alusele, kui taandamise taotlus on esitatud õigeaegselt, kuid on jätetud rahuldamata või kui taandumise alus selgub pärast väärteoasja lahendamist.

1.3.9. Kohtuvälise menetleja osavõtt kohtumenetlusest

Kohtuvälisel menetlejal on õigus kohtumenetlusest osa võtta.

Kohtuvälisel menetlejal on kohtumenetluses **õigus:**

- 1) **võtta osa** väärteoasja kohtulikust arutamisest;
- 2) **esitada** tõendeid ja taotlusi;
- 3) **tutvuda** väärteotoimikuga;
- 4) **vaidlustada** kohtu lahend seadustikus ettenähtud korras.

Kohtuvälise menetleja ametnik on kohtumenetluses **kohustatud:**

- 1) **ilmuma** kohtu kutsel, kui kohustuslik ilmumine on kutses märgitud;
- 2) **alluma** kohtu seaduslikele korraldustele.

1.4. VÄARTEOMENETLUSE VÄLISTAMINE JA LÕPETAMINE

1.4.1. Väärteomenetlust välistavad asjaolud ja väärteomenetluse lõpetamise alused

Väärteomenetlust ei alustata ja alustatud menetlus tuleb lõpetada, kui:

- 1) **teos puuduvad väärteo tunnused;**
- 2) **isikut on juba karistatud sama teo toimepanemise eest**, sõltumata sellest, kas karistus on määratud või mõistetud Eesti Vabariigis või teises riigis;
- 3) **isiku suhtes on sama teo kohta tehtud väärteomenetluse lõpetamise lahend;**
- 4) **teos on kuriteo tunnused;**
- 5) **väärteo aegumistähtaeg on möödunud;**
- 6) **seadus**, mis nägi ette karistuse väärteo eest, **on kehtetuks tunnistatud;**
- 7) **isik**, kelle suhtes alustatakse või on alustatud väärteomenetlust, **on surnud või juriidiline isik on lõppenud.**

Alaealise kohta, kes oli õigusvastast tegu toime pannes süüvõimetu, võib kohtuväline menetleja või kohus koostada määruse väärteosja materjali üleandmise kohta alaealiste komisjonile.

Väärteomenetlust alustatakse alati, kui seda enda rehabiliteerimiseks taotleb menetlusalune isik ja aegumistähtaeg ei ole möödunud.

1.4.2. Väärteomenetluse lõpetamine otstarbekuse kaalutlusel, väärteoga tekitatud kahju hüvitamise või alaealiste komisjonile väärteosja materjalide üleandmise korral

Menetleja võib väärteomenetluse lõpetada:

- 1) **otstarbekuse kaalutlusel või**
- 2) **kui menetlusalune isik on väärteoga tekitatud kahju vabatahtlikult hüvitanud.**

Kui kohtuväline menetleja leiab, et isikut, kes pani väärteo toime neljateist- kuni kaheksateistaastasena, saab mõjutada karistust kohaldamata, või kohus leiab, et isikut, kes pani väärteo toime neljateist- kuni kaheksateistaastasena, saab mõjutada karistust või karistusseadustiku §-s 87 sätestatud mõjutus-vahendit kohaldamata, teeb kohtuväline menetleja või kohus lahendi väärteomenetluse lõpetamise ja väärteosja materjalide üleandmise kohta alaealiste komisjonile.

1.5. MENETLUSTOIMINGUD, MENETLUSTÄHTAJAD JA MENETLUSKULUD

Tõendamisel ja tõendite kogumisel järgitakse väärteomenetluses kriminaalmenetluse sätteid väärteomenetluse seadustikus sätestatud erisusi arvestades.

Kohtuvälisel menetlejal ja kohtul on õigus nõuda füüsiliselt ja juriidiliselt isikult väärteoasja lahendamiseks vajaliku dokumendi, eseme või muu objekti esitamist.

Väärteomenetluses on keelatud tõendite kogumine jälitustoiminguga. Kriminaalmenetluses jälitustoiminguga kogutud tõendit võib väärteomenetluses tõendina kasutada asjas, milles on kriminaalmenetlus lõpetatud.

Tunnistaja anonüümsust väärteomenetluses ei tagata. Ülekuulamisel väärteomenetluses ei ole tunnistajal õigust omada esindajat.

Isiku läbivaatuse võib teha kohtuvälise menetleja ametnik, kellel on isiku kinnipidamise õigus.

Kohtuvälise menetleja ametnik, kellel ei ole isiku kinnipidamise õigust, võib esitada isiku läbivaatuse tegemiseks politseiasutusele taotluse politseiametniku kaasamiseks. Politseiametnik teeb isiku läbivaatuse kohtuvälise menetleja ametniku osavõtul.

Isiku läbivaatuse kohta koostab läbivaatuse teinud kohtuvälise menetleja ametnik protokoll. Kui isiku läbivaatuse tegemisele on kaasatud politseiametnik, kirjutab protokollile alla ka politseiametnik.

Kohtuvälise menetleja võib väärteomenetluses läbi otsida oma määruse alusel, millel on resolutsioonina maakohtuniku luba.

Diplomaatilise esinduse ruumides on läbiotsimine keelatud.

Väärteomenetluses on keelatud vara arestida.

Väärteomenetluses on keelatud kohaldada kriminaalmenetluses ettenähtud tõkendeid, kui Väärteomenetluse seadus ei sätesta teisiti.

Menetlustähtajad ning kohtuvälise menetleja ja kohtu kulud

Kohtuvälises menetluses ja kohtumenetluses järgitakse menetlustähtaegade ja menetluskulude arvestamisel ning menetlustähtaja ennistamisel kriminaalmenetluse sätteid. Väärteoasjade arutamise osavõtjatele kulude tasumise juhendi kehtestab Vabariigi Valitsus.

1.6. VÄLJAKUTSUMINE NING ILMUMATA JÄÄMISE EEST TRAHVIMINE JA SUNDTOOMINE

Kui menetlusaluse isiku asukoht on teadmata, selgitab selle kohtuvälises menetluses kohtuväline menetleja ja kohtumenetluses kohus.

Isik kutsutakse menetleja juurde kutsega. Isikule saadetakse **kutse sisaldab järgmisi andmeid:**

- 1) füüsilise isiku kutsumise korral tema ees- ja perekonnanimi ning elukoha aadress, juriidilise isiku kutsumise korral tema nimetus ja asukoha aadress;
- 2) kohtuvälise menetleja kutsumisel kohtuvälise menetleja nimetus ja asukoha aadress;
- 3) kutsumise põhjus ja kellena isik välja kutsutakse;
- 4) väärteo kvalifikatsioon ning, kui väärteomenetlus on alustatud isiku suhtes, siis isiku ees- ja perekonnanimi;
- 5) ilmumise aeg ja koht;
- 6) menetlusaluse isiku kutsumise korral tema õigused ja kohustused vastavalt käesoleva seadustiku §-le 19;
- 7) kas menetlusaluse isiku kutsumise korral on tema ilmumine kohustuslik ning ilmumata jäämise tagajärjed vastavalt Väärteomenetluse seadustiku §-le 43;
- 8) kas kohtuvälise menetleja kutsumise korral on tema ilmumine kohustuslik;
- 9) tunnistaja kutsumise korral tema ilmumise kohustuslikkus ning ilmumata jäämise tagajärjed vastavalt Väärteomenetluse seadustiku §-le 43;
- 10) kohustus teatada ilmumata jäämisest ja selle põhjusest.

Kutse lõpposa sisaldab teatist, mis täidetakse juhul, kui kutse antakse isikule allkirja vastu kätte. Teatistes märgitakse isiku ees- ja perekonnanimi, kellele kutse adresseeritud, isiku allkiri kutse kättesaamise kohta ja kutse kättesaamise kuupäev. Kui isik keeldub kutse vastuvõtmisest, siis menetleja märgib kutse vastuvõtmisest keeldumise kohta, keeldumise kuupäev, menetleja allkiri ja ametinimetus.

Kutse antakse isikule allkirja vastu kätte või toimetatakse isikule kätte postiga väljastusteatega tähtkirjana või saadetakse elektrooniliselt. Kutse antakse täisealisele isikule ning vähemalt 14-aastasele või vanemale alaealisele allkirja vastu teatisel, millele märgitakse kutse kättesaamise aeg. Kui kutsutavale ei olnud võimalik kutset kätte anda, antakse see temaga koos elavale vähemalt 14-aastasele perekonnaliikmele allkirja vastu teatisel ja märgitakse kättesaamise aeg. Kui isik keeldub kutse kättesaamise kohta allkirja andmisest, märgitakse teatisele kutse vastuvõtmisest keeldumine ja keeldumise kuupäev. Kutse loetakse

isiku poolt kättesaaduks kutse vastuvõtmisest keeldumise päevast.

Postiga saadetud kutse loetakse isiku poolt kättesaaduks postiasutuse väljastusteates märgitud päevast.

Kutse **elektronilise kättetoimetamise korral** saadetakse kutse isiku poolt menetlusedokumentis näidatud või Internetis avaldatud elektronposti aadressil. **Kutsele peab olema lisatud digitaalallkiri** ja see peab olema kaitstud kolmandate isikute eest. Kutse saatmisel märgitakse, et kutse kättesaamist tuleb elektronpostiga saatja aadressil viivitamata kinnitada. **Elektronpostiga kättetoimetatud kutse loetakse isiku poolt kättesaaduks kinnitamise päevast.** Kui kutse kättesaamist ei kinnitata kolme päeva jooksul, alates selle saatmisest, saadetakse kutse väljastusteatega tähtkirjana või antakse menetleja poolt allkirja vastu isikule kätte.

Kui kutse tehakse kättesaadavaks e-toimiku süsteemi kaudu, teatatakse kutse olemasolust kutsutava elektronposti aadressil, mis on näidatud menetlusedokumentis või avaldatud Internetis. Teatis peab sisaldama viidet e-toimiku süsteemis asuvale digitaalsele kutsele ja sellega tutvumiseks antavat tähtaega, milleks on saatmise hetkest kolm päeva.

Kutsele ei lisata digitaalallkirja, kui selle saatja ja saatmisaeg on e-toimiku süsteemi kaudu tuvastatavad. E-toimiku süsteemi kaudu kättesaadavaks tehtud kutse loetakse isiku poolt kättesaaduks selle e-toimiku süsteemis avamise hetkest. Kui kutsega ei ole e-toimiku süsteemi kaudu tutvunud teatise saatmisest arvates kolme päeva jooksul, saadetakse kutse väljastusteatega tähtkirjana või antakse kutsutavale allkirja vastu.

Menetlusalusele isikule ja tema kaitsjale peab kutse olema kätte toimetatud ilmutamiseks piisava ajavaruga. Menetlusaluse isiku valitud kaitsjale kutse kättetoimetamisel loetakse kutse ka tema volitajale kättetoimetatuks.

Alla 14-aastase alaealise või psüühikahäirega isiku kutse saadetakse tema vanemale või muule seaduslikule esindajale.

Kui menetlusalune isik on teinud teatavaks oma elu- või asukoha tema poolt allakirjutatud menetlusedokumentis, saadetakse talle kutse sellel aadressil. Kui isik ei ole menetlejale oma aadressi muutmisest teatanud, saadetakse kutse tema viimasel menetlejale teada oleval aadressil.

Kohalviibivatele menetlusosalistele kohtuvälise menetleja ametniku või kohtuniku ettelõetud teated võrdsustatakse kutse andmisega allkirja vastu, kui selle kohta tehakse menetlusedokumentide märged.

Postiasutuse väljastusteade, seadustiku § 40 lõikes 3 nimetatud teatis kutse kättesaamise kohta, elektronkirja väljatrükk kutse väljastamise kohta ning kinnituse väljatrükk pannakse väärtetoimikusse.

Kui isikul ei ole võimalik kutses märgitud ajal menetleja juurde ilmuda, peab ta sellest viivitamata teatama.

Ilmumata jäämise **mõjuvad põhjused on:**

- 1) **väljakutsutu äraolek**, mida ei saa käsitada väärteomenetlusest kõrvalehoidmisena;
- 2) **kutse kättesaamise hilinemine**;
- 3) **muu asjaolu, mida menetleja peab mõjuvaks**.

Kui kutse kätte saanud menetlusalune isik, kelle ilmumise kohustuslikkus oli kutse märgitud või kutse kätte saanud tunnistaja on jäänud kohtusse ilmumata, **teeb kohus määruse talle rahatrahvi määramise kohta kuni 30 trahviühiku suurusel**. Kohus võib määratud rahatrahvi tasumisest vabastada, kui isik tõendab, et ta jäi kohtusse ilmumata mõjuvatel põhjustel.

Kui isik on kutse kätte saanud ja **jäänud kohtuvälise menetleja juurde või kohtusse ilmumata, võib kohtuvälise menetleja või kohus määrusega kohaldada tema sundtoomist. Sundtoomist teostab politsei**.

1.7. ISIKU KINNIPIDAMINE

Isikut, kelle kohta on põhjendatult alust arvata, et ta on toime pannud väärteo, võib kuni 48 tundi kinni pidada, kui:

- 1) **ta püüab põgeneda**;
- 2) **ei ole tuvastatud tema isikut**;
- 3) **ta võib jätkuvalt toime panna väärteogusid**;
- 4) **ta võib väärteomenetlust takistada või sellest kõrvale hoida**.

Isiku kinnipidamise korral:

- 1) **toimetatakse ta politseiasutusse või pädeva kohtuvälise menetleja ametiruumi või politsei arestimajja**;
- 2) **võetakse temalt viivitamata ütlused väärteo toimepanemise kohta ning koostatakse isiku kinnipidamise protokoll või väärteoprotokoll**;
- 3) **toimetatakse kinnipeetud isik asja arutamiseks maakohtusse, kui ta on toime pannud väärteo ja kohtuvälise menetleja peab vajalikuks aresti kohaldamist, selle kohta on koostatud väärteoprotokoll ja muud menetlusdokumendid. Sel juhul võib menetlusalune isik esitada vastulause kohtule**.

Kinnipidamine algab ajast, mil isik kinni peetakse. Kinnipidamise aeg arvatakse karistusaja hulka karistusseadustiku § 68 lõikes 2 sätestatud korras.

Kui selgub, et isikut ei ole põhjust kinni pidada, vabastatakse ta viivitamata.

Väärteomenetluse seadustiku §-s 44 sätestatud alustel ja korras kohaldavad **isiku kinnipidamist järgmised kohtuvälise menetleja ametnikud:**

- 1) **politsei- või piirivalveametnik või Maksu- ja Tolliameti tollieeskirjade**

- järelevalvealase pädevusega ametnik;
- 2) tsiviillennunduse ohutusjärelevalve, ohutu meresõidu järelevalve ning raudteeohutusjärelevalve ja raudteeliiklusjärelevalve pädevusega ametnik;
 - 3) jahipidamis- ja kalapüügijärelevalvet ning metsajärelevalvet teostav keskkonnaametnik.

Kohtuvälise menetleja **ametnik, kellel ei ole isiku kinnipidamise õigust, võib esitada politseiasutusele taotluse isiku kinnipidamisele politseiametniku kaasamiseks.**

Politseiametnik peab isiku kinni seda taotlenud kohtuvälise menetleja ametniku osavõtul.

Isiku kinnipidamise kohta koostatakse isiku kinnipidamise protokoll. Isiku kinnipidamise protokoll ei koostata, kui väärteoprotokoll koostatakse isiku kinnipidamisel ja väärteoprotokoll märgitakse ettenähtud andmed.

Isiku kinnipidamise protokollis märgitakse:

- 1) **menetlustoimingu koht ja kuupäev;**
- 2) **kohtuvälise menetleja nimetus ja protokoll koostanud kohtuvälise menetleja ametniku ametikoht ning ees- ja perekonnanimi;**
- 3) **kinnipidamisest osa võtnud politseiametniku ametikoht ning ees- ja perekonnanimi;**
- 4) **menetlusaluse isiku ees- ja perekonnanimi;**
- 5) **kinnipidamise aeg ja alus;**
- 6) **kinnipidamise koht, kuupäev ja kellaeg;**
- 7) **väärteo kvalifikatsioon;**
- 8) **menetlusalusele isikule tema õiguste ja kohustuste selgitamine**
- 9) **kinnipeetava üleriie ja jalatsite kirjeldus ning andmed väliste tervisekahjustuste kohta;**
- 10) **kinnipidamisel isikult äravõetud objektide loetelu ja nende tunnused;**
- 11) **kinnipeetava avaldused ja taotlused;**
- 12) **menetlustoimingu aluseks olev menetlusõiguslik säte.**

Protokollile kirjutavad alla selle koostaja ja kinnipidamisest osa võtnud politseiametnik.

Menetlusalune isik annab protokollile allkirja selle kohta, et talle on protokoll tutvustatud ja käesoleva seadustiku §-s 19 sätestatud õigusi ja kohustusi selgitatud. Kui menetlusalune isik keeldub alla kirjutamast, tehakse selle kohta protokoll kanne.

Menetlusaluse isiku taotlusel tehakse tema asukoht teatavaks tema valikul vähemalt ühele isikule. Alaealise kinnipidamisest tuleb viivitamata teatada tema vanemale või eestkostjale või hooldajale ja sotsiaaltalitusele.

1.8. MENETLUSDOKUMENDID VÄARTEOMENETLUSES

Menetlusdokumendid on:

- 1) **kohtuvälises menetluses väärteoprotokoll, menetlustoimingu protokoll ning kohtuvälise menetleja määrus ja otsus;**
- 2) **kohtumenetluses kohtu määrus, kohtuistung protokoll ja kohtuotsus.**

Määrus ja menetlustoimingu protokollid, mis vormistatakse väärteomenetluses tõendeid kogudes, **koostatakse väärteomenetluse seadustikuga reguleerimata juhtudel kriminaalmenetluse nõuete kohaselt, arvestades väärteomenetluse erisusi.**

Määrus on:

- 1) **kohtuvälise menetleja või kohtu põhistatud menetlusotsustus**, mis vormistatakse eraldi menetlusdokumendina ja pannakse väärteotoimikusse;
- 2) **kohtuvälises menetluses või kohtumenetluses üksikküsimuse lahendamise kohta tehtud menetlusotsustus**, mida ei pea põhistama.

Põhistatava määruse sissejuhatuses märgitakse:

- 1) koostamise koht ja kuupäev;
- 2) kohtu või kohtuvälise menetleja nimetus ning määruse koostaja ees- ja perekonnanimi ning ametinimetus;
- 3) väärteoasja nimetus – isik, kelle suhtes on väärteomenetlus alustatud, ning väärteo kvalifikatsioon;
- 4) menetlusaluse isiku ees- ja perekonnanimi ning isikukood, välismaalase ja isiku puhul, kellel ei ole isikukoodi, sünniaeg ja -koht, kodakondsus, elukoha aadress ja töökoht või menetlusaluse juriidilise isiku nimetus ja registrikood ning välismaisel juriidilisel isikul registrikoodiga võrdsustatud numbri- või tähekombinatsioon ja asukoha aadress.

Põhistatava määruse põhiosa peab sisaldama:

- 1) menetlusotsustuse põhjendust;
- 2) määruse menetlusõigusliku alust.

Põhistatava määruse lõpposas esitatakse lahendamisel tehtud otsustus ja määruse peale edasikaebamise kord. Määrusele kirjutab alla selle koostaja.

Määrusi koostades järgitakse nende sisu kohta esitatud lisanõudeid. **Menetleja määrus on täitmiseks kohustuslik. Menetlustoimingu protokoll** koostatakse loetavas käekirjas, masina- või arvutikirjas. Vajaduse korral võib kasutada protokollija abi.

Protokolli sissejuhatuses märgitakse:

- 1) menetlustoimingu **koht ja kuupäev;**
- 2) kohtu või kohtuvälise menetleja nimetus, protokolli **koostaja**

- ametinimetus ning tema ees- ja perekonnanimi;**
- 3) **väärteoasja ja menetlustoimingu nimetus;**
 - 4) seadusega sätestatud juhtudel **viide menetlustoimingu aluseks olnud määrusele;**
 - 5) menetlustoimingule allutatud füüsilise **isiku ees- ja perekonnanimi** ning isikukood, **juriidilise isiku nimetus ja registrikood ning tema esindaja ees- ja perekonnanimi ning elu- või asukoht ja menetlusseisund;**
 - 6) menetlustoimingu **osalenud muu isiku ees- ja perekonnanimi ning elu- või töökoht ning menetlusseisund;**
 - 7) menetlustoimingu **algus- ja lõpuaeg ning tingimused;**
 - 8) isikule menetlustoimingu seotud **õiguste ja kohustuste selgitamine;**
 - 9) menetlustoimingu **aluseks olev menetlusõiguslik säte.**

Menetlusosalisele tema õiguste ja kohustuste selgitamise kohta võetakse protokollis sissejuhatusse menetlusosalise allkiri. Kui ta keeldub allkirja andmast, tehakse selle kohta protokollis kanne.

Protokollis põhiosas kirjeldatakse:

- 1) menetlustoimingu käiku ja tulemusi tõendamiseks vajaliku üksikasjalikkusega,
- 2) tehnikavahendite kasutamist.

Protokollis lõpposas loetletakse menetlustoimingu äravõetud objektid ja nende pakkimise moodus ning hoidmise koht.

Protokollile kirjutab alla selle koostaja.

Vajaduse korral võib kriminaalmenetluses sätestatud korras talletada menetlustoimingu protokollis lisana tõendusteavet fotol, joonisel, filmil, heli- või videosalvestuses või muul viisil.

Digitaalsed taotlused, kaebused, vastulaused ja muud dokumendid esitatakse väärteomenetluses vahetult või e-toimiku süsteemi kaudu. Vahetult edastatud digitaalse dokumendi kannab menetleja e-toimiku süsteemi.

Digitaalse dokumendi lisamiseks väärteotoimikusse see trükitakse ja paigutatakse toimikusse. Trükitud dokumendi õigsust ja vastavust digitaalsele dokumendile kinnitab menetleja oma allkirjaga, millele lisab dokumendi e-toimiku süsteemis identifitseerimise numbrilise. Väärteoasja kohtuvälise menetluse dokumentide näidisvormid kehtestab justiitsminister.

Väärteomenetluses digitaalallkirjastatud ja muu digitaalse dokumendi vormistamise, edastamise ja säilitamise korra kehtestab justiitsminister.

1.9. KARISTUSSEADUSTIKUS SÄTESTATUD VÄÄRTEGUDE MENETLUSALLUVUS

Karistusseadustiku §-d, milles sätestatud väärteigusid menetletakse	Kohtuväline menetleja
§ 151 lg 1 ja 3, § 152 lg 1, § 153 lg 1 ja § 159, 164–168, 179 ¹ , 218 lg 1, 267, 269, 271, 334 ¹ , 334 ² , 342 ning § 372 ¹	Politsei- ja Piirivalveamet
§ 225 ¹	Tehnilise Järelevalve Amet
§ 261 ja § 262	Politsei- ja Piirivalveamet ning valla- või linnavalitsus
§ 270	Veeteede Amet
§ 276	Politsei- ja Piirivalveamet, Kaitsepolitseiamet, Maksu- ja Tolliamet, Päästeamet ja Keskkonnainspeksioon
§ 277 lg 1	Politsei- ja Piirivalveamet, Kaitsepolitseiamet, Maksu- ja Tolliamet ja Päästeamet
§ 278	Politsei- ja Piirivalveamet ning Päästeamet
§ 279	Politsei- ja piirivalveamet ning riikliku järelevalve pädevusega asutused
§ 282	maavalitsus ning valla- või linnavalitsus
§ 325 lg 1	Politsei- ja Piirivalveamet , Justiitsministeerium ja vangla
§ 352	Politsei- ja Piirivalveamet, Keskkonnainspeksioon, Päästeamet
§ 353 lg 1 ja 3	Keskkonnainspeksioon, liiklusnõuete osas Politsei- ja Piirivalveamet
§ 362 ja 366	Keskkonnainspeksioon
§ 371	Keskkonnaministeerium, Maa-amet ja valla- või linnavalitsus
§ 209–212 ¹ , 372 lg 1 ja 3	valla- või linnavalitsus ja Politsei- ja Piirivalveamet

Väärteguude menetlemisel kohaldatakse karistusseadustiku üldosa ja Väärteomenetlemise seadustiku sätteid. Karistusseadustiku § 151 lõigetes 1 ja 3 ettenähtud väärteigusid arutab maakohus.

1.10. KOHTUVÄLINE MENETLUS

1.10.1. Hoiatamismenetluse kohaldamine

Vähetahtsa väärteo puhul võib kohtuväline menetleja jätta menetlusaluse isiku karistamata ja määrata hoiatustrahvi:

- 1) füüsilisest isikust menetlusalusele isikule 3–15 eurot;
- 2) juriidilisest isikust menetlusalusele isikule 15–60 eurot.

Hoiatustrahv ei ole süüteo eest kohaldatav karistus, seda ei kanta karistusregistrisse ning sellele ei või tugineda süüteo korduvuse arvestamisel ega muude süüteo eest ette nähtud õigusjärelmite kohaldamisel.

Kohtuväline menetleja võib hoiatustrahvi jätta määramata ja piirduda menetlusaluse isiku suulise hoiatamisega, kui ta leiab, et menetlusaluse isiku hoiatamine teda trahvimata on piisav.

Hoiatustrahvi määramisega menetlusalusele võib piirduda, kui:

- 1) menetlusalusele **isikule on selgitatud, et tal on õigus hoiatamismenetlusest keelduda ning sel juhul alustatakse väärteomenetlust kiir- või üldmenetluse korras;**
- 2) menetlusalusele isikule **on selgitatud tema õigused ja kohustused ja talle on võimaldatud anda väärteo toimepanemise kohta ütlusi.**

Menetlusaluse isiku **ütlused väärteo toimepanemise kohta protokollitakse Väärteomenetluse seadustiku §-s 56 sätestatud korras, arvestades erisust, et ülekuulamisprotokollis annab menetlusalune isik eraldi allkirja selle kohta, et talle on selgitatud käesolevas paragrahvis sätestatud hoiatamismenetluse korda.**

Hoiatamismenetluse kohaldamine lõpetab väärteomenetluse. Kohtuväline menetleja uuendab väärteomenetluse kiir- või üldmenetluse korras, kui menetlusalusele isikule määrati hoiatustrahv ja ta ei ole seda hoiatamisotsuse kättesaamisest alates seitsme päeva jooksul täies ulatuses tasunud.

Menetlusalusele isikule hoiatustrahvi määramise kohta koostab kohtuväline menetleja hoiatamisotsuse. Hoiatamisotsust ei koostata, kui kohtuväline menetleja piirdub menetlusaluse isiku suulise hoiatamisega.

Hoiatamisotsuses märgitakse:

- 1) otsuse tegemise **aeg ja koht;**
- 2) kohtuvälise **menetleja nimetus, registrikood ja aadress;**
- 3) otsuse teinud kohtuvälise menetleja **ametniku ees- ja perekonnanimi ning ametikoht;**
- 4) **menetlusaluse isiku isikuandmed;**
- 5) **teave selle kohta, et menetlusalusele isikule on selgitatud hoiatamismenetluse korda;**

- 6) **väärteo lühikirjeldus** ja selle kvalifikatsioon;
- 7) **hoiustrahvi määr.**

Lisaks märgitakse hoiatamisotsuses teave selle kohta, et:

- 1) **hoiustrahv tuleb tasuda panka otsuse kättesaamisest alates seitsme päeva jooksul**, näidates ära panga nimetuse, koodi, arvelduskonto valdaja nimetuse ja arvelduskonto numbri, millele hoiustrahv tuleb kanda;
- 2) kui hoiustrahv määratakse **piirirežiimi rikkumise või Eesti Vabariigi riigipiiri või ajutise kontrolljoone ebaseadusliku ületamise eest, võib hoiustrahvi tasuda kohtuvälisele menetlejale sularahas;**
- 3) **kohtuväline menetleja uuendab väärteomenetluse kiir- või üldmenetluse korras, kui isik ei ole seitsme päeva jooksul otsuse kättesaamisest alates tasunud hoiustrahvi täies ulatuses.**

Otsusele kirjutab alla kohtuvälise menetleja ametnik.

Hoiatamisotsus koostatakse kahes identses eksemplaris, millest esimene antakse kohe pärast otsuse allakirjutamist menetlusalusele isikule allkirja vastu otsuse teisel eksemplaril. Menetlusalune isik märgib otsuse teisele eksemplarile otsuse saamise kuupäeva.

1.10.2. Kirjaliku hoiatamismenetluse kohaldamine

Seaduses sätestatud juhtudel võib kohtuväline menetleja mootorsõidukiga toime pandud liiklusväärteo puhul määrata **hoiustrahvi mootorsõiduki registrijärgsele omanikule või**, kui registrisse on kantud vastutav kasutaja, **vastutavale kasutajale**, kui

- 1) **väärteomenetluse ajendiks on** automaatse liiklusjärelvalveseadm ega edastatud **teave liiklusnõuete rikkumise kohta**, mille alusel on visuaalselt tuvastatav mootorsõiduki registreerimismärk ning rikkumise tuvastamise aeg ja koht või
- 2) teo avastanud järelvalvet teostaval ametnikul ei olnud võimalik kohe tuvastada mootorsõiduki juhti ning **rikkumine jäädvustati fotol, filmil või muul teabesalvestisel**, millelt on visuaalselt tuvastatav mootorsõiduki registreerimismärk ning rikkumise tuvastamise aeg ja koht.

Hoiustrahv määratakse isikule, kes oli mootorsõiduki registrijärgne omanik või vastutav kasutaja väärteo toimepanemise ajal.

Mootorsõiduki eest vastutavale isikule määratav hoiustrahv ei ole süüteo eest kohaldatav karistus, seda ei kanta karistusregistrisse ning sellele ei või tugineda süüteo korduvuse arvestamisel ega muude süüteo eest ette nähtud õigusjärelmite kohaldamisel.

Hoiatustrahvi maksimaalmäär on 190 eurot. Hoiatustrahvi määrad konkreetsete väärtegade eest kehtestatakse liiklusseaduses.

Vähetähtsa liiklusväärteo puhul võib kohtuväline menetleja jätta hoiatustrahvi määramata ja piirduda mootorsõiduki eest vastutava isiku kirjaliku hoiatamisega, kui ta leiab, et mootorsõiduki eest vastutava isiku hoiatamine teda trahvimata on piisav.

Kirjaliku hoiatamismenetluse kohaldamine käesoleval juhul lõpetab vääртеomenetluse. Kohtuväline menetleja uuendab vääртеomenetluse kiir- või üldmenetluse korras Vääртеomenetluse seadustiku § 54⁶ lõikes 3 või 6 sätestatud alustel. Mootorsõiduki eest vastutavale **isikule saadetakse trahviteade,** milles **märgitakse:**

- 1) hoiatustrahvi määramise aeg ja koht;
- 2) kohtuvälise menetleja nimetus, registrikood ja aadress;
- 3) trahviteate koostanud kohtuvälise menetleja ametniku ees- ja perekonnanimi ning ametikoht;
- 4) kui trahviteate adressaat on füüsiline isik, siis tema ees- ja perekonnanimi, elukoha aadress, isikukood või selle puudumisel sünniaeg;
- 5) kui trahviteate adressaat on juriidiline isik, siis tema nimetus ja registrikood ning välismaisel juriidilisel isikul registrikoodiga võrdsustatud numbri- või tähe kombinatsioon, asukoha aadress, telefoninumber ja elektronposti aadress;
- 6) vääртеo lühikirjeldus, sealhulgas teo toimepanemise aeg ja koht;
- 7) vääртеo kvalifikatsioon;
- 8) hoiatustrahvi määramise alus;
- 9) hoiatustrahvi määr.

Lisaks neile andmetele märgitakse trahviteates:

- 1) selgitus selle kohta, et mootorsõiduki eest vastutavale isikule määratav hoiatustrahv ei ole süüteo eest kohaldatav karistus, seda ei kanta karistusregistrisse ning sellele ei või tugineda süüteo korduvuse arvestamisel ega muude õigusjärelmite kohaldamisel;
- 2) teave selle kohta, et hoiatustrahv tuleb tasuda kolmekümne päeva jooksul trahviteate kättesaamisest arvates; pärast selle tähtaja möödumist muutub hoiatustrahv sundtäidetavaks;
- 3) teave selle kohta, et mootorsõiduki eest vastutaval isikul on õigus kolmekümne päeva jooksul trahviteate kättesaamisest arvates trahviteade vaidlustada, ning selgitus vaidlustamise korra kohta;
- 4) **teave selle kohta, et mootorsõiduki eest vastutava isiku taotlusel saadetakse talle koopia fotost, filmist või muust salvestisest, mille abil tegu tuvastati.**

Trahviteatele lisatakse maksekorraldus koos pangakonto numbri ja viitenumbri-ga. Trahviteate allkirjastab selle koostanud ametnik. Trahviteate võib allkirjastada digitaalselt. **Trahviteade koostatakse kahes identses eksemplaris, millest üks saadetakse mootorsõiduki eest vastutavale isikule ning teine jääb kohtuvälisele menetlejale.** Kui trahviteade allkirjastati digitaalselt, säilitab kohtuväliline menetleja saadetud trahviteate elektroonilise koopia.

Füüsilisele isikule **saadetakse trahviteade posti teel tähtkirjaga** isiku rahvastikuregistris märgitud aadressil või muul menetlejale teada oleval aadressil või elektrooniliselt.

Kui mootorsõiduki eest vastutav isik ei ela registrisse kantud aadressil ja tema tegelik viibimiskoht ei ole teada ning trahviteadet ei ole muul viisil võimalik kätte toimetada, võib kohtuväliline menetleja trahviteate avaldada ametlikus väljaandes Ametlikud Teadaanded.

Trahviteate avaldamisel Ametlikes Teadaannetes avaldatakse mootorsõiduki eest vastutava isiku andmetest tema ees- ja perekonnanimi ning sünniaeg. Trahviteade avaldatakse vähemalt kahel korral ja vähemalt kahenädalase vaheajaga. Trahviteade loetakse kättetoimetatuks teistkordse avaldamise päevale järgneval päeval.

Juriidilisele isikule või asutusele saadetakse trahviteade registrisse kantud aadressil lihtkirjaga või elektrooniliselt. Juriidilisele isikule või asutusele registrisse kantud aadressil saadetud dokument loetakse kättetoimetatuks, kui on möödunud viis päeva selle saatmisest Eesti piires või kolmkümmend päeva välismaale saatmisest.

Trahviteade saadetakse viie tööpäeva jooksul väärteo tuvastamisest arvates.

Hoiatustrahv tuleb tasuda panka kolmekümne päeva jooksul trahviteate kättesaamisest arvates. Hoiatustrahv loetakse õigeaegselt tasutuks, kui see on maksmise tähtpäevaks laekunud trahviteates märgitud pangakontole.

Kui mootorsõiduki eest vastutav isik ei ole trahviteadet vaidlustanud, kuid on samas jätnud hoiatustrahvi tähtaegselt tasumata, esitab kohtuväliline menetleja trahviteate koheseks sundtäitmiseks kohtutäiturile täitemenetluse seadustikus sätestatud alustel ja korras.

Kui mootorsõiduki eest vastutav isik on hoiatustrahvi tasunud või see on pööratud täitmisele, ei või kedagi sama teo eest väärteokorras karistada. Kui mootorsõiduki eest vastutav isik ei nõustu määratud hoiatustrahviga, on tal õigus kolmekümne päeva jooksul trahviteate kättesaamisest arvates trahviteade vaidlustada. Vaidlustamise korral hoiatustrahv ei jõustu.

Kaebus trahviteate peale esitatakse kirjalikult trahviteate koostanud kohtuvälisele menetlejale.

Selles märgitakse:

- 1) trahviteate koostanud kohtuvälise menetleja nimetus, kellele kaebus esitatakse;
- 2) kui kaebuse esitab füüsiline isik, siis tema ees- ja perekonnanimi, elukoha aadress, telefoninumber ja elektronposti aadress;
- 3) kui kaebuse esitab juriidiline isik, siis tema nimetus ja juriidilise isiku registrikood ning välismaisel juriidilisel isikul registrikoodiga võrdsustatud numbri- või tähe kombinatsioon, asukoha aadress, telefoninumber ja elektronposti aadress;
- 4) esindaja olemasolul kaebuse esitaja esindaja ees- ja perekonnanimi, asukoha aadress, telefoninumber ja elektronposti aadress;
- 5) hoiatustrahvi määranud kohtuvälise menetleja nimetus ja aadress;
- 6) trahviteate number ja kuupäev;
- 7) kaebuse esitanud isiku taotluse sisu ja põhjendus.

Füüsilisest isikust mootorsõiduki eest vastutav isik peab juhul, kui ta vaidlustab trahviteate põhjusel, et mootorsõidukit kasutas teine isik, märkima kaebuses trahviteates märgitud ajal mootorsõidukit kasutanud isiku ees- ja perekonnanime ning elukoha aadressi.

Mootorsõiduki eest vastutav isik vabaneb kohustusest, kui ta esitab ametliku kinnituse selle kohta, et enne trahviteates nimetatud teo toimepanemise aega on teatatud pädevale ametiasutusele mootorsõiduki või selle registreerimismärgi vargusest, kadumisest või hävimisest, või ta esitab tõendid õigusvastasust välistava asjaolu esinemise kohta.

Juriidiline isik ning riik, kohalik omavalitsus või avalik-õiguslik juriidiline isik peab kaebuses märkima mootorsõidukit trahviteates nimetatud ajal kasutanud füüsilise isiku ees- ja perekonnanime ning aadressi.

Juriidiline isik ning riik, kohalik omavalitsus või avalik-õiguslik juriidiline isik vabaneb käesoleva paragrahvi lõikes 5 sätestatud kohustusest, kui ta esitab ametliku kinnituse selle kohta, et enne trahviteates nimetatud teo toimepanemise aega on teatatud pädevale ametiasutusele mootorsõiduki või selle registreerimismärgi vargusest, kadumisest või hävimisest, või esitab tõendid õigusvastasust välistava asjaolu esinemise kohta.

1.10.3. Kaebuse lahendamine kohtuvälise menetleja poolt

Kui mootorsõiduki eest vastutava isiku kaebus ei vasta Väärteoseadustiku § 54^s lõike 2 nõuetele, teeb kohtuvälise menetleja kaebuse käiguta jätmise kohta määruse ja annab kaebuse esitajale tähtaja puuduste kõrvaldamiseks. Kui kaebuses puudub mootorsõiduki eest vastutava isiku elukoha aadress, jätab kohtuvälise menetleja kaebuse läbi vaatamata.

Kohtuvälise menetleja jätab kaebuse läbi vaatamata ning tagastab selle määrusega, kui:

- 1) **kaebus on esitatud pärast** Väärteomenetluse seadustiku § 54⁵ lõikes 1 sätestatud **tähtaja möödumist ja tähtaja ennistamise taotlust ei ole esitatud või kohtuväline menetleja on jätnud tähtaja ennistamata;**
- 2) kaebuse on esitanud isik, kellel seadustiku § 54⁵ lõike 1 järgi ei ole õigust kaebust esitada;
- 3) kaebuse esitanud isik ei ole määratud tähtaja jooksul kõrvaldanud kaebuses esinenud puudusi;
- 4) kaebuse aluseks on seadustiku § 54⁵ lõikes 4 või 6 toodud asjaolud, kuid puuduvad nõutav kinnitus või tõendid.

Kui mootorsõiduki eest vastutav isik esitab koos kaebusega § 54⁵ lõikes 4 või 6 nimetatud tõendid, võib kohtuväline menetleja jätta väärteomenetluse uuendamata ning koostada määruse trahviteate tühistamise ja väärteomenetluse uuendamata jätmise kohta.

Kui mootorsõiduki eest vastutav isik märgib kaebuses trahviteates nimetatud ajal mootorsõidukit kasutanud isiku ees- ja perekonnanime ning elukoha aadressi, saadab kohtuväline menetleja trahviteate mootorsõiduki eest vastutava isiku poolt nimetatud isikule.

Trahviteate kättetoimetamine toimub seadustiku § 54³ kohaselt ning selle vaidlustamine seadustiku § 54⁵ lõigete 1 ja 2 kohaselt.

Kui mootorsõiduki eest vastutava isiku poolt nimetatud isik vaidlustab trahviteate, uuendab kohtuväline menetleja määrusega või menetlustoimingu väärteomenetluse kiir- või üldmenetluse korras. Uuendatud menetluses karistuse määramisel või mõistmisel ei ole trahviteates märgitud hoiatustrahvi määr menetlejale siduv. **Määruste koopiad saadab kohtuväline menetleja mootorsõiduki eest vastutava isiku poolt kaebuses märgitud isiku elukoha aadressil lihtkirjaga või kaebuses märgitud elektronposti aadressil.**

1.10.4. Kiirmenetlus

Kohtuväline menetleja võib kohaldada kiirmenetlust juhul, kui **väärteo toimepanemise asjaolud on selged** ja menetlusalusele isikule on:

- 1) **teatatud tema õigused ja kohustused**, mis on ette nähtud Väärteomenetluse seadustiku §-s 19;
- 2) **selgitatud, et kiirmenetluses väärteoprotokoll ei koostata;**
- 3) **võimaldatud anda väärteo toimepanemise kohta ütlusi ning isik nõustub kiirmenetlusega.**

Kiirmenetluse otsuses võib määrata:

- 1) füüsilisele isikule kuni **100 trahviühiku suuruse rahatrahvi;**
- 2) juriidilisele isikule kuni **1300 euro suuruse rahatrahvi.**

Trahviühik on 4 eurot.

Kiirmenetlust ei kohaldata ja alustatakse üldmenetlust, kui:

- 1) menetlusalune isik ei nõustu kiirmenetlusega või kui ta on 14- kuni 18-aastane või psüühikahäirega;
- 2) on vaja otsustada konfiskeerimine, aresti kohaldamine või põhi- või lisakaristusena sõiduki juhtimise õiguse, riigisaladusele ja salastatud välisteabele juurdepääsu õiguse, riigisaladuse ja salastatud välisteabe töötlemise õiguse või loomapidamise õiguse äravõtmine.

Kiirmenetluses tõendeid kogudes lähtub kohtuväline menetleja seadustiku 5. peatüki sätetest.

Kiirmenetluse otsuse tegemisel peab kohtuväline menetleja lahendama seadustiku §-s 108 loetletud küsimused.

Füüsilisest isikust menetlusaluse **isiku ütlused ja juriidilisest isikust menetlusaluse isiku seadusliku esindaja ütlused väärteo toimepanemise kohta protokollitakse** menetlusaluse isiku **ülekuulamise protokoll** või **kiirmenetluse otsuse plangil**. Menetlusalune isik võib kirjutada ütlused väärteo toimepanemise kohta ka omakäeliselt.

Menetlusaluse isiku ülekuulamise protokollis märgitakse:

- 1) ütluste andmise koht ja kuupäev;
- 2) kohtuvälise menetleja nimetus, kellele ütlused anti;
- 3) kui menetlusalune on füüsiline isik, siis tema ees- ja perekonnanimi ning isikukood, välismaalase ja isiku puhul, kellel ei ole isikukoodi, sünniaeg ja -koht, isikut tõendava dokumendi nimetus ja number, kodakondsus, elukoha aadress, töökoht, telefoninumber ja elektronposti aadress;
- 4) kui menetlusalune on juriidiline isik, siis tema nimetus ja registrikood ning välismaisel juriidilisel isikul registrikoodiga võrdsustatud numbri- või tähekombinatsioon, asukoha aadress ja telefoninumber ning elektronposti aadress;
- 5) juriidilisest isikust menetlusaluse isiku seadusliku esindaja ees- ja perekonnanimi, elukoha või asukoha aadress, töökoht, telefoninumber ning elektronposti aadress;
- 6) menetlusalusele isikule tema õiguste ja kohustuste teatavaks tegemine vastavalt seadustiku §-le 19 ja kiirmenetluse erisuste teatavaks tegemine vastavalt seadustiku § 55 lõike 1 punktidele 2 ja 3, millega tutvumise kohta annab menetlusalune isik ülekuulamise protokollile eraldi allkirja;
- 7) menetlusaluse isiku ütlused väärteo toimepanemise kohta;
- 8) isiku nõustumine või mittenõustumine kiirmenetlusega, mille kohta isik annab protokollis eraldi allkirja.

Kui **isiku ütlused protokollitakse kiirmenetluse otsuses**, märgitakse sinna ka andmed tema õiguste kohta, samuti tema nõustumine kiirmenetlusega **ning isik annab nende kohta allkirja kiirmenetluse otsuses**.

Ülekuulamisprotokollile kirjutab alla füüsilisest isikust menetlusalune isik või juriidilisest isikust menetlusaluse isiku seaduslik esindaja. Kui menetlusalune isik keeldub ütluste või allkirja andmisest, loetakse see kiirmenetlusega mittedõustumiseks. Keeldumine märgitakse ülekuulamisprotokollile või kiirmenetluse otsuse plangile ja alustatakse üldmenetlust.

Kiirmenetluse otsuses märgitakse:

- 1) otsuse tegemise aeg ja koht;
- 2) kohtuvälise menetleja nimetus, registrikood ja aadress;
- 3) otsuse teinud kohtuvälise menetleja ametniku ees- ja perekonnanimi ning ametikoht;
- 4) menetlusaluse isiku isikuandmed vastavalt seadustiku § 109 punktile 4 või 5;
- 5) teave selle kohta, kas menetlusalust isikut on teavitatud tema õigustest ja kas ta on kiirmenetlusega nõus;
- 6) väärteo toimepanemise aeg ja koht;
- 7) teo lühikirjeldus;
- 8) väärteo toimepanemist kinnitavad tõendid;
- 9) menetlusaluse isiku ütlused väärteo toimepanemise kohta;
- 10) väärteo kvalifikatsioon: seaduse nimetus, paragrahv, lõige ja punkt; karistust kergendavad ja raskendavad asjaolud;
- 11) menetlusalusele isikule mõistetud rahatrahvi määr või karistusseadustiku § 63 lõike 1 kohaldamisel rahatrahvi määr seadussätte alusel, mis näeb ette raskeima karistuse, või karistusseadustiku § 63 lõike 3 kohaldamisel rahatrahvi määrad iga väärteo eest eraldi;
- 12) rahatrahvi tasumine ositi, järgides karistusseadustiku § 66 lõigetes 2 ja 3 sätestatud;
- 13) asitõendina kasutatava või muu äravõetud objektiga toimimise viis;
- 14) menetluskulude otsustus;
- 15) teave sellest, et menetlusalusel isikul ja tema kaitsjal on õigus esitada otsuse peale kaebus maakohtule 15 päeva jooksul, alates otsuse kättesaamisest;
- 16) kui rahatrahv ei ole määratud tasuda ositi, siis teave sellest, et rahatrahv tuleb tasuda panka otsuse kättesaamisest alates 15 päeva jooksul, näidates ära panga nimetuse, koodi, arvelduskonto valdaja nimetuse ja arvelduskonto numbri, millele rahatrahv tuleb kanda;
- 17) teave selle kohta, et piirirežiimi rikkumise või Eesti Vabariigi riigipiiri või ajutise kontrolljoone ebaseadusliku ületamise eest määratud rahatrahvi võib tasuda kohtuvälisele menetlejale sularahas;
- 18) teave sellest, et otsus pööratakse täitmisele, kui isik ei ole otsuse kättesaamisest alates 15 päeva jooksul rahatrahvi täies ulatuses tasunud

või otsuse peale maakohtule kaebust esitanud. Otsusele kirjutab alla kohtuvälise menetleja ametnik. **Kiirmenetluse otsus koostatakse kahes identses eksemplaris, millest esimene antakse kohe pärast otsuse allakirjutamist menetlusalusele isikule allkirja vastu otsuse teisel eksemplaril.** Menetlusalune isik märgib otsuse teisele eksemplarile otsuse saamise kuupäeva.

1.10.5. Üldmenetlus

Väärteomenetlust alustatakse esimese menetlustoiminguga. Esimest menetlustoimingut tehes teatatakse menetlusalusele isikule tema õigused ja kohustused (§ 19). Seaduse nõuete rikkumisel, mille eest on ette nähtud erioiguse peatamine, võetakse väärteomenetluse alustamisel menetlusaluselt isikult viivitatamatult ära erioigust tõendav dokument, mis lisatakse väärteoasja materjalidele.

1.11. VÄÄRTEOMENETLUS KOHTUVÄLISES MENETLUSES

1.11.1. Väärteomenetluse alustamine. Väärteoteate lahendamine

Kui väärteo toimepanemise kohta on esitatud väärteoteade, on kohtuvälise menetleja kohustatud teatama väärteoteate esitajale väärteomenetluse alustamisest või alustamata jätmisest 15 päeva jooksul, alates väärteoteate kättesaamisest. Kui väärteomenetlust ei alustata, on väärteoteate esitajal õigus esitada kaebus kohtuvälise menetleja tegevuse peale seadustiku §-s 76 ettenähtud korras, millest teavitatakse väärteoteate esitajat.

1.11.2. Kutse kohtuvälise menetleja juurde ilmumiseks

Menetlusalune isik ja tunnistaja kutsutakse kohtuvälise menetleja juurde kutsega seadustiku §-des 40 ja 41 sätestatud korras.

Kutses märgitakse, et ilmumine on kohustuslik ja mõjuva põhjuseta ilmumata jäänud väljakutsutu suhtes võidakse kohaldada sundtoomist seadustiku § 43 lõike 3 kohaselt.

1.11.3. Väärteoasja materjali üleandmine prokurörile teos kuriteo tunnuste ilmnemise korral

Kui kohtuvälise menetleja ametnik tuleb väärtegu menetledes järeldusele, et teos on kuriteo tunnused, saadetakse väärteoasja materjal viivitatamata prokurörile kriminaalmenetluse alustamise otsustamiseks.

Kui kohtuväliseks menetlejaks on kohtueelse uurimise asutus, siis alustatakse kriminaalmenetlust prokuröridele materjale saatmata. Kriminaalmenetluse alustamise otsustuse võib teha kuni väärteo eest karistamise otsuse tegemiseni.

Kui väärteoasja materjaliga tutvunud prokurör otsustab jätta kriminaalmenetlus alustamata või lõpetab asjas kriminaalmenetluse, kuid on alust arvata, et teos on väärteo tunnused, tagastab ta viivitamata materjali kohtuvälisele menetlejale väärteomenetluse uuendamiseks.

1.11.4. Kohtuvälise menetluse andmete avaldamine

Kohtuvälise menetluse kohta võib väärteomenetluse, avalikkuse või andmesubjekti huvides **andmeid avaldada enne otsuse tegemist üksnes juhul, kui sellega ei kahjustata ülemäära väärteomenetlust, riigi huve või ärisaladust, samuti andmesubjekti ega kolmandate isikute õigusi, eriti delikaatsete isikuandmete avaldamise puhul.**

Kohtuvälises menetluses tehtud otsuse avaldamine on pärast otsuse tegemist lubatud kriminaalmenetluse seadustiku § 408¹ lõigetes 2 ja 3 ette nähtud tingimustel, arvestades kohtuvälise menetluse erisusi.

1.11.5. Väärteoasjade ühendamise ja väärteoasjade eraldamine

Kui isik on toime pannud mitu väärtegu või kui mitu isikut on toime pannud ühe väärteo või mitu väärtegu, võib väärteoasjad ühendada.

Väärteoasja võib eraldada, kui see ei kahjusta väärteomenetluse täielikkust või objektiivsust.

Väärteoasjad **ühendatakse või eraldatakse** kohtuvälise menetleja või maa-kohtu **määrusega.** Väärteoasja eraldamise määruse koopia lisatakse eraldatud väärteoasja toimikusse.

1.11.6. Tõendite kogumine

Kohtuvälise menetleja lähtub tõendeid kogudes Väärteomenetluse seadustiku 5. peatüki sätetest.

Füüsilisest isikust menetlusaluse isiku ja juriidilisest isikust menetlusaluse isiku seadusliku esindaja **ütlused väärteo toimepanemise kohta protokollitakse ülekuulamisprotokolli plangil** või seadustiku § 69 lõike 2 punkti 3 kohaselt **väärteoprotokollis.** Menetlusalune isik võib kirjutada ütlused ka omakäeliselt.

Ülekuulamisprotokollis märgitakse:

- 1) Väärteoseadustiku seadustiku § 56 lõike 2 punktides 1–5 loetletud andmed;

- 2) menetlusalusele isikule tema õiguste ja kohustuste teatavaks tegemine vastavalt seadustiku §-le 19, millega tutvumise kohta annab menetlusalune isik ülekuulamisprotokollile eraldi allkirja;
- 3) menetlusaluse isiku ütlused väärteo toimepanemise kohta.

Ülekuulamisprotokollile kirjutab alla füüsilisest isikust menetlusalune isik või juriidilisest isikust menetlusaluse isiku seaduslik esindaja.

Kui **isik keeldub** ütluste andmisest või annab ütlused, kuid keeldub selle kohta allkirja andmast, **märgib kohtuvälise menetleja ametnik keeldumise ülekuulamisprotokollile.**

1.11.7. Kohtuvälise menetleja taotlus konfiskeerimise otsustamiseks

Kui väärteoasjas on ära võetud väärteo toimepanemise vahetu objekt, mille seaduslikku valdajat ei ole suudetud tuvastada, teeb kohtuvälise menetleja, kelle pädevuses ei ole konfiskeerimise otsustamine, maakohtule põhistatud taotluse konfiskeerimise otsustamiseks. Taotlus saadetakse maakohtule koos väärteotoimikuga.

1.11.8. Konfiskeerimise otsustamine väärteomenetluse käigus

Maakohus lahendab konfiskeerimise taotluse määrusega kirjalikus menetluses menetlusosalisi välja kutsumata. Taotluse lahendamiseks võib maakohus nõuda kohtuväliselt menetlejalt lisamaterjali.

Menetlusosalisel ja menetlusvälisel isikul, kelle seaduslikke huve nimetatud määrusega piiratakse, on õigus saada määruse koopia ja ta võib esitada määruskaebuse.

Kui konfiskeerimise otsustamine on kohtuvälise menetleja pädevuses ja väärteoasjas on ära võetud väärteo toimepanemise vahetu objekt, mille seaduslikku valdajat ei ole suudetud tuvastada, võib kohtuvälise menetleja konfiskeerimise otsustada väärteomenetluse käigus oma määrusega.

Menetlusosalisel ja menetlusvälisel isikul, kelle seaduslikke huve määrusega piiratakse, on õigus saada määruse koopia ja ta võib esitada kaebuse seadustiku §-s 76 sätestatud korras.

1.11.9. Väärteoprotokolli koostamine

Üldmenetluses koostatakse väärteo kohta väärteoprotokoll.

Kui protokolli koostades tuleb tõendusteavet täiendada või muuta väärteo kvalifikatsiooni, **täiendatakse protokoll.**

Kui isik on toime pannud mitu väärtegu, võib koostada ühe protokoll või vajaduse korral mitu protokoll.

Kui mitu isikut on toime pannud ühise väärteo, koostatakse üks protokoll.

Väärteoprotokolli sisu on järgmine. Väärteoprotokolli sissejuhatuses märgitakse:

- 1) koostamise **kuupäev ja koht**;
- 2) kohtuvälise **menetleja nimetus**, registrikood ja asukoha aadress;
- 3) kohtuvälise **menetleja ametniku ees- ja perekonnanimi, ametikoht**, telefoninumber ja elektronposti aadress;
- 4) **menetlusaluse isiku andmed** vastavalt seadustiku § 56 lõike 2 punktile 3 või 4;
- 5) füüsilise isiku **seadusliku esindaja ees- ja perekonnanimi**, elukoha aadress, telefoninumber ja elektronposti aadress;
- 6) **juriidilise isiku seadusliku esindaja ees- ja perekonnanimi**, ametikoht, asukoha aadress, telefoninumber ja elektronposti aadress;
- 7) **kaitsja ees- ja perekonnanimi ning tegevuskoha aadress** või teave selle kohta, kas menetlusalune isik soovib, et menetluses osaleb kaitsja;
- 8) **teave selle kohta, et menetlusalusele isikule on tehtud õigused ja kohustused teatavaks.**

Väärteoprotokolli põhiosas märgitakse:

- 1) väärteo lühike kirjeldus ning teo toimepanemise aeg ja koht;
- 2) väärteo kvalifikatsioon: seaduse nimetus, paragrahv, lõige ja punkt;
- 3) menetlusaluse isiku ütlused või viide, et menetlusaluse isiku ütlused on protokollitud eraldi;
- 4) tunnistajate ütlused või viide, et tunnistajate ütlused on protokollitud eraldi;
- 5) teave väärteoga põhjustatud kahju kohta;
- 6) kui väärteoasja arutamine kuulub kohtu pädevusse, siis teave selle kohta, kas menetlusalune isik soovib väärteoasja arutamisest osa võtta;
- 7) muud tõendid ja andmed, mis on vajalikud väärteoasja lahendamiseks.

Kui väärteoprotokolli kantud väärteo kvalifikatsiooni on vajalik muuta, täiendatakse protokolli kandega uue väärteokvalifikatsiooni kohta, märkides iga kvalifikatsiooni muutmise kuupäeva ja lisades kohtuvälise menetleja allkirja.

Kui isiku kinnipidamise protokolli ei ole koostatud, märgitakse väärteoprotokolli lõpposas:

- 1) kinnipidamise aeg ja alus viitega seadustiku § 44 lõikele 1;
- 2) kinnipidamise kuupäev ja kellaeg;
- 3) kinnipidamisel isikult äravõetud objektide loetelu ja nende tunnused;
- 4) kinnipeetud isiku avaldused ja taotlused.

Väärteoprotokollile võib lisada andmeid, mis on vajalikud mõne valdkonna väärtegude menetlemisel.

Väärteoprotokollile lõpposas märgitakse, et menetlusosalisel isikul ja tema kaitsjal on õigus esitada kohtuvälisele menetlejale väärteoasjas vastulause ja tõendid ning tutvuda kohtuvälise menetleja juures väärteotoimikuga 15 päeva jooksul, alates väärteoprotokollile koopia kättesaamisest. Menetlusosalise isiku nõudmisel võib toimikuga tutvumise ning vastulause esitamise aega lühendada. Kui väärteoprotokollile on kantud menetlusosalise isiku või tunnistajate ütlused annab väärteoprotokollile kantud ütlustele allkirja ütlusi andnud menetlusosaline isik või tunnistaja. Kui menetlusosaline isik keeldub ütluste andmisest või annab ütlused, kuid keeldub selle kohta allkirja andmast, märgib kohtuvälise menetleja ametnik keeldumise väärteoprotokollile. Väärteoprotokollile kirjutab alla selle koostanud kohtuvälise menetleja ametnik.

1.11.10. Väärteoprotokollile koopia menetlusosalisele kätetoimetamine ning kohtuvälise menetleja lahendiga tutvumise aja ja koha teatavaks tegemine

Väärteoprotokollile koopia antakse menetlusosalisele kätte allkirja vastu. Menetlusosaline annab väärteoprotokollile koopia kättesaamise kohta väärteoprotokollile allkirja, märkides kättesaamise kuupäeva. Kui menetlusosaline keeldub väärteoprotokollile koopia kättesaamise kohta allkirja andmast, teeb menetleja väärteoprotokollile selle kohta märkuse, märkides keeldumise kuupäeva ning oma allkirja ja ametinimetuse. Sel juhul loetakse väärteoprotokollile koopia menetlusosalise poolt kättesaaduks selle vastuvõtmisest keeldumise päevast.

Kui väärteoprotokollile koopia on menetlusosalise isiku kaitsjale kätte antud, loetakse väärteoprotokollile koopia ka menetlusosalisele isikule kätetoimetatuks. Kui väärteoasja lahendamine on seaduse alusel kohtuvälise menetleja pädevuses, peab kohtuvälise menetleja lahend olema menetlusosalisele kohtuvälise menetleja juures kättesaadav 30 päeva möödudes väärteoprotokollile koopia menetlusosalisele isikule või tema kaitsjale kättesaamisest alates. Menetlusosalise isiku nõudmisel võib lahendiga tutvumise ja lahendi koopia kättesaamise tähtaega lühendada.

1.11.11. Väärteotoimiku saatmine maakohtule

Kui väärteoasja arutamine allub vastavalt Väärteoseadustiku §-le 83 maakohtule, saadab kohtuvälise menetleja 20 päeva möödudes pärast menetlusosalise isiku või tema kaitsja poolt väärteoprotokollile koopia kättesaamist väärteotoimiku, esitatud vastulause ja sellele lisatud materjalid asja arutamiseks maakohtule.

Kui väärteoasja arutamine allub vastavalt seadustiku §-le 83 maakohtule ja menetlusalune isik on vastavalt seadustiku § 44 lõikele 1 kinni peetud, toimatakse seadustiku § 44 lõike 2 punkti 3 kohaselt.

1.11.12. Kohtuvälise menetleja lahendi tegemine

Kui väärteoasja menetlemine on seaduse alusel kohtuvälise menetleja pädevuses ja seadus ei näe ette, et väärteoasja arutab kohus, teeb kohtuvälise menetleja seadustiku §-s 73 märgitud lahendi menetlusaluse isiku ütlustest, asjas kogutud tõenditest, esitatud vastulausest ja sellele lisatud materjalist lähtudes kirjalikus menetluses menetlusosalisi välja kutsumata.

Otsuse tegemisel peab kohtuvälise menetleja lahendama Väärteomenetluse seadustiku §-s 108 loetletud küsimused.

1.11.13. Kohtuvälise menetleja lahendid üldmenetluses

Kohtuvälise menetleja teeb:

- 1) **otsuse rahatrahvi või põhikaristusena sõiduki juhtimise õiguse äravõtmise või rahatrahvi ja lisakaristusena sõiduki juhtimise õiguse äravõtmise või riigisaladusele ja salastatud välisteabele juurdepääsu õiguse või riigisaladuse ja salastatud välisteabe töötlemise õiguse äravõtmise määramise kohta või**
- 2) **väärteomenetluse lõpetamise määruse** seadustiku §-s 29 või 30 sätestatud alustel.

Kui kohtuvälise menetleja teeb väärteomenetluse lõpetamise määruse alaealise kohta, kes ei olnud õigusvastast tegu toime pannes oma ea tõttu süüvõimeline või oli neljateist- kuni kaheksateistaastane, järgitakse vastavalt seadustiku § 29 lõikes 2 või § 30 lõikes 2 sätestatud.

Kohtuvälise menetleja otsuses märgitakse:

- 1) otsuse tegemise kuupäev ja koht;
- 2) kohtuvälise menetleja nimetus, registrikood ja aadress;
- 3) otsuse teinud kohtuvälise menetleja ametniku ees- ja perekonnanimi ning ametikoht;
- 4) menetlusaluse isiku andmed vastavalt seadustiku § 109 punktile 4 või 5;
- 5) väärteo toimepanemise aeg ja koht;
- 6) väärteo lühikirjeldus;
- 7) otsuse tegemise aluseks oleva väärteoprotokolliga kuupäev ja koostaja nimi;
- 8) vastulauses esitatud mitteametlik põhjendus;
- 9) väärteo kvalifikatsioon: seaduse nimetus, paragrahv, lõige ja punkt;
- 10) karistust kergendavad ja raskendavad asjaolud;

- 11) menetlusalusele isikule mõistetud rahatrahvi määr või karistusseadustiku § 63 lõiget 1 kohaldades rahatrahvi määr seadussätte alusel, mis näeb ette raskeima karistuse või karistusseadustiku § 63 lõiget 3 kohaldades rahatrahvi määrad iga värte eest eraldi;
- 12) menetlusalusele isikule põhi- või lisakaristusena mõistetud sõiduki juhtimise õiguse äravõtmise või riigisaladusele ja salastatud välisteabele juurdepääsu õiguse või riigisaladuse ja salastatud välisteabe töötlemise õiguse äravõtmise tähtaeg;
- 13) konfiskeerimise otsustus, juhul kui konfiskeerimise otsustamine on kohtuvälise menetleja pädevuses;
- 14) rahatrahvi tasumine ositi, järgides karistusseadustiku § 66 lõigetes 2 ja 3 sätestatut;
- 15) asitõendina kasutatava või muu äravõetud objektiga toimimise viis;
- 16) menetluskulude otsustus;
- 17) edasikaebamise kord ja tähtaeg;
- 18) kui rahatrahv ei ole määratud tasuta ositi, siis teave sellest, et rahatrahv tuleb täies ulatuses tasuta panklaenu jooksul, alates päevast, mil kohtuvälise menetleja otsus on kohtuvälise menetleja juures tutvumiseks kättesaadav, näidates ära panga nimetuse, koodi, arvelduskonto valdaja nimetuse ja arvelduskonto numbrid, millele rahatrahv tuleb kanda;
- 19) teave sellest, et otsus rahatrahvi osas pööratakse täitmisele, kui päevast, mil kohtuvälise menetleja otsus on menetlusosalistele kohtuvälise menetleja juures tutvumiseks kättesaadav, on möödunud 15 päeva ja menetlusalune isik ei ole rahatrahvi täies ulatuses tasunud või kui menetlusalune isik või tema kaitsja ei ole otsuse peale kaebust esitanud;
- 20) teave sellest, et otsus põhi- või lisakaristusena mõistetud sõiduki juhtimise õiguse äravõtmise või riigisaladusele ja salastatud välisteabele juurdepääsu õiguse või riigisaladuse ja salastatud välisteabe töötlemise õiguse äravõtmise osas pööratakse täitmisele, kui päevast, mil kohtuvälise menetleja otsus on menetlusosalistele kohtuvälise menetleja juures tutvumiseks kättesaadav ja menetlusosalised võivad saada lahendi koopia, on möödunud 15 päeva ja menetlusalune isik või tema kaitsja ei ole otsuse peale kaebust esitanud.

Otsusele kirjutab alla selle teinud kohtuvälise menetleja ametnik.

1.11.14. Väärteomenetluse lõpetamise määrus

Väärteomenetluse lõpetamise määruse sissejuhatuses märgib kohtuvälise menetleja ametnik andmed Väärteomenetluse seadustiku § 48 lõike 2 kohaselt.

Väärteomenetluse lõpetamise **määruse põhiosas märgitakse:**

- 1) menetlusotsustuse põhjendus;

2) väärteomenetluse lõpetamise alus vastavalt seadustiku §-le 29 või 30.

Väärteomenetluse lõpetamise määruse lõpposas märgitakse:

- 1) menetlusotsustus;
- 2) konfiskeerimise otsustus, juhul kui konfiskeerimise otsustamine on kohtuvälise menetleja pädevuses;
- 3) asitõendina kasutatava või muu äravõetud objektiga toimimise viis;
- 4) määruse peale edasikaebamise kord vastavalt seadustiku §-le 76.

Määrusele kirjutab alla selle teinud kohtuvälise menetleja ametnik. Kui kohtuväliline menetleja teeb väärteomenetluse lõpetamise määruse alaealise kohta, kes ei olnud õigusvastast tegu toime pannes oma ea tõttu süüvõimeline või oli neljateist- kuni kaheksateistaastane, järgitakse vastavalt seadustiku § 29 lõikes 2 või § 30 lõikes 2 sätestatut.

Määruse koopia võib saada menetlusosaline ja menetlusväline isik, kelle huve see puudutab.

Määruse koopia kättesaamise kohta annab menetlusosaline ja menetlusväline isik määrusele allkirja ja märgib määruse kättesaamise kuupäeva.

1.12. KAEBUS KOHTUVÄLISE MENETLEJA TEGEVUSE PEALE

1.12.1. Kaebuse esitamine kohtuvälise menetleja tegevuse peale

Menetlusosalisel ja menetlusvälisel isikul on õigus kuni asjas kohtuvälise menetleja otsuse tegemiseni esitada kohtuvälise menetleja juhile kaebus kohtuvälise menetleja tegevuse peale. **Kaebuse kohtuvälise menetleja määruse peale väärteomenetluse lõpetamise või konfiskeerimise otsustamise kohta väärteomenetluse käigus võib menetlusosaline või menetlusväline isik esitada 15 päeva jooksul, alates määruse koopia kättesaamisest.**

Adresseeritakse kohtuvälise menetleja juhile ja saadetakse kohtuvälise menetleja asukoha aadressil.

Kaebuses märgitakse:

- 1) adressaadina kohtuvälise menetleja juht ja kohtuvälise menetleja nimetus, kellele kaebus esitatakse;
- 2) kaebuse esitaja ees- ja perekonnanimi, menetlusseisund ning elu- või asukoha aadress;
- 3) määrus või menetlustoiming, mida vaidlustatakse, määruse või menetlustoimingu tegemise kuupäev ja selle isiku nimi, kelle osas määrus või menetlustoiming vaidlustatakse;
- 4) millises osas määrus või menetlustoiming vaidlustatakse;

- 5) kaebuses esitatud taotluste sisu ja põhjendus;
- 6) kaebusele lisatud dokumentide loetelu.

Kohtuvälise menetleja tegevuse peale **kaebuse esitamine ei peata vaidlustatud tegevust.**

1.12.2. Kaebuse lahendamine kohtuvälise menetleja juhi poolt

Kohtuvälise menetleja tegevuse peale esitatud kaebuse lahendab kohtuvälise menetleja juht või kohtuvälise menetleja juhi õigusaktiga volitatud ametnik kaebuse kättesaamisest alates viie päeva jooksul kirjalikus menetluses. Kaebust lahendades võib kohtuvälise menetleja juht või tema õigusaktiga volitatud ametnik määrusega:

- 1) jätta kaebuse rahuldamata;
- 2) rahuldada kaebuse täielikult või osaliselt ja kui õiguste rikkumist ei saa enam kõrvaldada, tunnistada isiku õiguste rikkumist;
- 3) tühistada vaidlustatud määrus või peatada vaidlustatud menetlustoiming täielikult või osaliselt, kõrvaldades õiguste rikkumise.

Kaebuse rahuldamata jätmist tuleb põhjendada.

Kaebuse esitajat teavitatakse õigusest kaevata edasi maakohtusse vastavalt Väärteomenetluse seadustiku §-le 78.

Kaebust lahendades tehtud määrus saadetakse viivitamatult vaidlustatud määruse teinud kohtuvälisele menetlejale ja määruse koopia kaebuse esitajale.

1.12.3. Kaebuse esitamine maakohtule

Kui isik ei nõustu Väärteomenetluse seadustiku § 77 lõike 2 kohaselt kaebuse lahendamisel tehtud määrusega võib ta vaidlustada kohtuvälise menetleja tegevust, millega on rikutud isiku õigusi ja vabadusi, ja esitada kaebuse maakohtule.

Kaebuse võib esitada:

- 1) **menetlusosaline – kümne päeva jooksul**, alates vaidlustatava **määruse kättesaamisest**;
- 2) **menetlusväline isik – kümne päeva jooksul**, alates päevast, mil ta sai **vaidlustatavast määrusest teada või pidi teada saama.**

Kaebus esitatakse kirjalikult, järgides seadustiku § 76 lõikes 4 ettenähtud nõudeid. Kaebus adresseeritakse maakohtule ja esitatakse kohtuvälisele menetlejale, kes vaidlustatava määruse koostas.

Kaebuse saanud kohtuvälise menetleja edastab viivitamata kaebuse koos materjalidega maakohtule.

Maakohtunik vaatab kaebuse läbi selle saamisest alates viie päeva jooksul.

Kaebus vaadatakse läbi kirjalikus menetluses kaebuse piires ja selle isiku suhtes, kelle suhtes see on esitatud.

Kaebust lahendades võib maakohtunik:

- 1) jätta kaebus rahuldamata;
- 2) rahuldada kaebus täielikult või osaliselt ja kui õiguste rikkumist ei saa enam kõrvaldada, tunnistada isiku õiguste rikkumist;
- 3) tühistada vaidlustatud määrus või peatada vaidlustatud menetlustoiming täielikult või osaliselt, kõrvaldades õiguste rikkumise.

Kaebuse saanud kohus võib vaidlustatud määruse või **menetlustoimingu peatada**. Maakohus saadab kaebust lahendades koostatud määruse vaidlustatud menetlustoimingu või määruse teinud kohtuvälisele menetlejale ning määruse koopia kaebuse esitajale.

Kohtuvälise menetleja tegevuse peale seadustiku §-de 76 ja 78 kohaselt esitatud kaebusest **võib loobuda kuni kaebuse lahendamiseni**.

Kohtuvälise menetluse lõpuleviimisel koostab kohtuväliline menetleja vääртеotoimiku, süstematiseerides selleks vääртеoasja materjali. Vääртеotoimik võib olla kaanteta, kui see on otstarbekas. **Vääртеotoimiku lehed nummerdatakse**.

Kohtuväliline menetleja korraldab vääртеomenetluses asjaajamist valitsusasutuses kehtiva asjaajamiskorra kohaselt.

1.13. E-TOIMIKU MENETLEMISE INFOSÜSTEEM

E-toimiku menetlemise infosüsteem (edaspidi *e-toimiku süsteem*) on vääртеomenetluses menetlusandmete ja isikuandmete töötlemiseks peetav riigi infosüsteemi kuuluv andmekogu, mille eesmärk on:

- 1) tagada ülevaade kohtuvälise menetleja ja kohtu menetluses olevatest vääртеoasjadest, samuti alustamata jäetud vääртеomenetlustest;
- 2) kajastada andmeid vääртеomenetluse käigus tehtud toimingute kohta;
- 3) võimaldada menetleja töö korraldamist;
- 4) tagada karistuspoliitiliste otsustuste tegemiseks vajaliku statistika kogumine;
- 5) võimaldada andmete ja dokumentide elektroonilist edastamist.

Andmekogusse kantakse:

- 1) andmed menetluses olevate, alustamata jäetud ja lõpetatud vääртеomenetluste kohta;
- 2) andmed vääртеomenetluse käigus tehtud toimingute kohta;

- 3) digitaalsed dokumendid käesolevas seadustikus sätestatud juhtudel;
- 4) andmed menetleja, menetlusosalise, süüdlase, eksperdi ja tunnistaja kohta;
- 5) kohtuvälise menetleja ja kohtu lahend.

E-toimiku süsteemi asutab ja selle **põhimääruse kehtestab Vabariigi Valitsus**.

E-toimiku süsteemi vastutav töötleja on Justiitsministeerium. E-toimiku süsteemi volitatud töötleja on justiitsministri määratud isik. Justiitsminister võib anda määrusi e-toimiku süsteemi tegevuse korraldamiseks.

1.14. VÄÄRTEOASJA ARUTAMINE MAAKOHTUS

1.14.1. Väärteoasja arutamise pädevus ja arutamise ettevalmistamine

Väärteoasja arutab maakohtunik, kui:

- 1) väärteoasja arutamine või konfiskeerimise otsustamine on seaduse alusel maakohtu pädevuses;
- 2) väärteoasja arutades on vaja otsustada aresti mõistmine või loomapidamise õiguse äravõtmine.

Kui väärteoasja arutamine allub maakohtule, saadab kohtuväliline menetleja väärteotoimiku seadustiku § 71 lõikes 1 sätestatud korras asja arutamiseks maakohtule.

Asja kohtuliku arutamist ette valmistades **maakohtunik:**

- 1) kontrollib väärteoasja kohtualluvust;
- 2) teeb kindlaks kohtumenetluse pooled, tunnistaja, tõlgi ja eksperdi ning teatab neile asja arutamise aja ja koha;
- 3) teeb kindlaks, milliseid tõendeid tuleb uurida kohtulikult arutamisel ja võtab tarvitusele abinõud nende esitamiseks kohtuistungil;
- 4) lahendab tunnistajate erinõude korras ülekuulamise teises maakohtus;
- 5) lahendab ekspertiisi tegemise, arvestades kohtumenetluse poolte arvamust;
- 6) lahendab kohtumenetluse poolte esitatud taotlused.

Kohtumenetluse pooled, tunnistaja, tõlk ja ekspert kutsutakse maakohtusse, järgides seadustiku §-de 40 ja 41 sätteid.

1.14.2. Väärteoasja arutamise üldtingimused

Väärteoasja arutatakse kohus ainult menetlusosalise isiku suhtes ja väärteoprotokollis sätestatud ulatuses.

Menetlusosalised ja teised istungiruumis viibijad peavad täitma maakohtu-

niku seaduslikke korraldusi. **Kohtunik võib väärteoasja arutamist segavale või takistavale korrarikkujale määrata rahatrahvi kuni 30 trahviühiku ulatuses või ta istungiruumist eemaldada.** Menetlusalusel isikul on õigus võtta väärteoasja arutamisest osa isiklikult või koos kaitsjaga või kaitsja vahendusel. Maakohtunik võib teha väärteoasja arutamises osalemise menetlusalusele isikule kohustuslikuks, kui tema osavõtt on vajalik väärteomenetluse huvides.

1.14.3. Väärteoasja arutamine menetlusaluse isiku ja tema kaitsjata

Kui menetlusalusele isikule ja tema kaitsjale on asja arutamise aeg ja koht teatavaks tehtud ning nad on kutse enne asja arutamist kätte saanud, kuid ei ole taotlenud asja arutamise edasilükkamist või kui edasilükkamise taotlus ei ole rahuldatud, arutatakse asja ilma menetlusaluse isikuta või tema kaitsjata.

Asja arutamine lükatakse määrusega edasi menetlusaluse isiku või tema kaitsja põhjendatud taotlusel, järgides seadustiku § 93 lõikes 1 sätestatut.

Asja arutamine lükatakse määrusega edasi, kui istungile on jäänud ilmumata 14- kuni 18-aastase või psüühikahäirega menetlusaluse isiku kaitsja.

1.14.4. Kohtuvälise menetleja osavõtt väärteoasja arutamisest

Kohtuvälise menetleja osavõtt väärteoasja arutamisest maakohtus on kohustuslik ja sellest teatatakse talle saadetas kutses.

Kui kohtuvälise menetleja ametnik ei ilmu asja arutamisele, **lükkab maakohtunik asja arutamise edasi ja teeb ametniku ilmumata jäämise kohtuvälise menetleja juhile kirjalikult teatavaks.**

1.14.5. Väärteoasja arutamine tunnistaja ja eksperdita ning asja arutamise edasilükkamine

Kui tunnistaja või ekspert ei ilmu asja arutamisele, **otsustab maakohtunik asja arutamise võimalikkuse** pärast kohtumenetluse poolte arvamuste ärakuulamist. **Väärteoasja arutamine lükatakse edasi, kui:**

- 1) väärteoasja ei ole võimalik arutada ilma istungile ilmumata jäänud isikuta;
- 2) istungi jätkamine on välistatud muul mõjuval põhjusel. Enne väärteoasja arutamise edasilükkamist võidakse istungile ilmunud isikud üle kuulata ja jätta nad teist korda istungile kutsumata.

1.14.6. Kohtu määruste vormistamine

- (1) Väärteomenetluse lõpetamise, sundtoomise, taandamise ja ekspertiisi määramise vormistab kohus nõupidamistoas määrusega seadustiku § 48 sätteid järgides.
- (2) Kohtu määrused vormistatakse menetlusdokumendina, mis lisatakse värteotoimikusse, või tehakse suuliselt ja kantakse kohtuistungi protokollis.

1.14.7. Väärteoasja arutamise rakendamine

Väärteoasja arutamist alustades teeb maakohtunik järgmised toimingud:

- 1) teatab arutatava värteoasja nimetuse;
- 2) selgitab, kes istungile kutsututest on ilmunud ja tuvastab nende isikusamasuse ning kontrollib kaitsja ja esindaja volitusi;
- 3) selgitab, kas ilmutata jäänud kohtumenetluse pool, tunnistaja, tõlk või ekspert on kutse kätte saanud;
- 4) rakendab tõlgi, eksperdi ja tunnistaja, järgides kriminaalmenetluse sätteid;
- 5) teeb teatavaks oma nime ning tõlgi ja eksperdi nimed ning selgitab kohtumenetluse pooltele nende õigusi;
- 6) selgitab kohtumenetluse poolte taotlused ja taandused ning lahendab need.

1.14.8. Kohtulik uurimine

- (1) Kohtunik teatab kohtuliku uurimise algusest ja teeb kohtuvälisele menetlejale ettepaneku avaldada värteoprotokoll.
- (2) Pärast värteoprotokollis avaldamist selgitab kohtunik menetlusalusele isikule värteoprotokollis sisu ja küsib, kas ta tunnistab ennast värteo toimepanemises süüdi.

Kohtunik kuulab ära menetlusosaliste arvamuse tõendite uurimise järjekorra Menetlusaluse isiku ülekuulamine algab kohtuniku ettepanekuga anda ütlusi värteoprotokollis koostamise aluseks olevate asjaolude kohta.

Pärast menetlusaluse isiku ütluste andmist võivad talle küsimusi esitada kohtuvälise menetleja ja kaitsja.

Kohtul on õigus menetlusalust isikut küsitleda igas kohtuliku uurimise järgus. Menetlusalusel isikul on õigus kogu kohtuliku uurimise kestel esitada küsimusi teisele kohtumenetluse poolele.

Kui asja arutatakse menetlusaluse isiku osavõtuta, teeb kohtunik teatavaks menetlusaluse isiku varasemad ütlused ja tema kirjalike avalduste sisu.

Tunnistajad kuulatakse üle ükshaaval, teiste, veel üle kuulamata tunnistajate

juuresolekuta. Enne ülekuulamist tuvastatakse tema isikusamasus ja selgitatakse tunnistaja ning menetlusaluse isiku suhted.

Kohtunik teeb tunnistajale ettepaneku öelda kohtule kõik, mis ta väärteoasja kohta teab.

Pärast tunnistaja poolt ütluste andmist küsitlevad teda kohtuväline menetleja, menetlusalune isik ja kaitsja.

Kui tunnistaja kutsuti kohtusse mõne menetlusosalise taotlusel, **küsitleb tunnistajat esimesena see menetlusosaline, kelle taotlusel tunnistaja oli kutsutud.**

Tunnistajale võib esitada küsimusi tema poolt varem antud ütluste selgitamiseks ja täiendamiseks. **Kohtunik on kohustatud kõrvaldama väärteoasjasse mittepuutuvad ja suunavad küsimused.** Kohtunikul on õigus küsitleda tunnistajat igas kohtuliku uurimise järgus.

Kohtunik võib oma initsiatiivil või menetlusosaliste taotlusel **tunnistajaid vastastada.**

Ülekuulatud tunnistajad jäävad kohtuliku uurimise lõpuni istungisaali ega või kohtuniku loata lahkuda.

Kui tunnistaja ei ole asja arutamisele ilmunud, **võib maakohtunik avaldada tunnistaja kohtuvälises menetluses antud ütlused.**

Kirjalikud tõendid avaldatakse ja esitatakse asja arutamisest osavõtvatele kohtumenetluse pooltele ning vajaduse korral ka eksperdile ja tunnistajale.

Asitõendi vaatlust võib toimetada igas kohtuliku uurimise järgus kohtuniku algatusel või kohtumenetluse poolte taotlusel. Seoses asitõendi vaatlusega võivad kohtumenetluse pooled kohtule avaldusi teha ja menetlusalune isik ütlusi anda.

Kohtunik võib kohapeal teostada sündmuskoha või asitõendi vaatlust, mida ei ole võimalik kohtusse tuua. Vaatlust toimetab kohtunik kohtumenetluse poolte, vajadusel ka tunnistaja ja eksperdi juuresolekul.

Vaatluse käik ja tulemused kantakse kohtuistungi protokollile.

Kohtunik võib kohtumenetluse poolte taotlusel või oma algatusel määrata ekspertiisi.

Ekspert võib väärteoasja arutamises osaledes uurida ekspertiisi tegemiseks vajalikke tõendeid ja menetleja loal esitada kohtumenetluse pooltele ja tunnistajatele küsimusi ekspertiisi tegemiseks vajalike asjaolude kohta.

Pärast kõigi väärteoasjas leiduvate tõendite uurimist küsib kohtunik kohtumenetluse pooltelt, kas nad taotleavad kohtulikku uurimist veel millegagi täiendada.

Esitatud taotlused lahendab kohus määrusega.

Pärast vajalikke täiendavaid menetlustoiminguid **kuulutab kohus kohtuliku uurimise lõpetatuks.**

1.14.9. Kohtuvaidlus

Kohtuvaidlusel esinevad kohtumenetluse pooled kohtu määratud järjekorras. Menetlusalune isik saab sõna viimasena.

Kohus ei või piirata kohtuvaidluse kestust, kuid kohus võib vaidlusest osavõtjat peatada, kui ta kaldub kõrvale kohtulikul uurimisel tuvastatud asjaoludest. **Pärast kohtuvaidlust teatab maakohtunik lahendi kuulutamise aja.**

1.14.10. Kohtuistungi protokoll

Kohtuistungi protokoll koostatakse, kui kohtuistungil kuulatakse üle tunnistajat või eksperti või kui seda nõuab kohtumenetluse pool.

Kui kohtuistungi protokoll ei koostata, peavad kohtumenetluse poolte taotlused sisalduma kohtuotsuses.

Protokollis märgitakse:

- 1) istungi kuupäev ja koht ning istungi alguse ja lõpu aeg;
- 2) kohtu nimetus ja koosseis;
- 3) kohtumenetluse poolte ning kohtuistungi sekretäri, tõlgi ja eksperdi nimed;
- 4) arutatava väärteoasja nimetus;
- 5) kohtumenetluse pooltele ja teistele isikutele nende õiguste ja kohustuste selgitamine;
- 6) ajalises järjestuses kohtu toimingute nimetused ning toimingute tingimused, käik ja tulemused;
- 7) avaldused, taotlused ja nende lahendused;
- 8) kohtuistungil tehtud määruste nimetused;
- 9) kohtuvaidluses poolte esitatud taotlused;
- 10) kohtuotsuse või määruse tegemine nõupidamistoas;
- 11) kohtuotsuse või määruse kuulutamise aeg ja edasikaebamise korra selgitamine;
- 12) kuupäev, millal lahend on kohtus kohtumenetluse pooltele kättesaadav;
- 13) kaebeõigusest loobumine, millest teatati kohtuotsuse kuulutamisel.

Kohtunik ja kohtuistungi sekretär kirjutavad protokollile alla kohtuistungi toimumisest alates kolme päeva jooksul. Protokollis tehtud parandused peavad olema tõestatud kohtuniku ja kohtuistungi sekretäri allkirjaga.

Kohtumenetluse pooltel on kolme päeva jooksul, arvates kohtuistungi protokollile allakirjutamisest, õigus esitada oma märkused kohtuistungi protokollile ebaõigsuse või ebatäpsuse kohta. Märkused vaatab läbi kohtunik ja nendega nõustumisel teeb kohtuistungi protokollis parandused, mis kinnitatakse kohtuniku ja kohtuistungi sekretäri allkirjadega.

Kui kohtunik ei nõustu esitatud märkustega, teeb ta nende ebaõigsuse kohta määruse. Kohtumenetluse poolel on õigus korrata selliseid märkusi kohtulahendi peale esitatavas kaebuses.

1.14.11. Maakohtu lahendid

Maakohus teeb:

- 1) **kohtuotsuse rahatrahvi või aresti mõistmise või põhi- või lisakaristusena sõiduki juhtimise õiguse äravõtmise kohta;**
- 2) **kohtuotsuse väärteomenetluse lõpetamise kohta** seadustiku § 29 lõike 1 punktis 1 ja §-s 30 sätestatud alustel.

Seadustiku § 29 lõike 1 punktides 2–7 sätestatud alustel teeb kohus väärteomenetluse lõpetamise määruse. Kui kohus teeb otsuse või määruse väärteomenetluse lõpetamise kohta alaealise suhtes, kes ei olnud õigusvastast tegu toime pannes oma ea tõttu süüvõimeline või oli neljateist- kuni kaheksateistaastane, järgitakse vastavalt seadustiku § 29 lõikes 2 või § 30 lõikes 2 sätestatud.

Kohtuotsuse tegemiseks selgitatakse:

- 1) kas on toime pandud seadusega sätestatud väärteo tunnustele vastav tegu;
- 2) väärteo kvalifikatsioon: seaduse nimetus, paragrahv, lõige ja punkt;
- 3) kas väärteo on toime pannud menetlusalune isik;
- 4) teo õigusvastasus ja süülisus;
- 5) kas on karistust kergendavaid või raskendavaid asjaolusid;
- 6) karistuse liik ja määr;
- 7) kuidas toimida asitõendite ja muude äravõetud esemetega;
- 8) kas on vaja kohaldada konfiskeerimist;
- 9) kas mõista karistus karistusseadustiku § 63 lõike 1 või 3 kohaselt;
- 10) kas lõpetada väärteomenetlus ja kohaldada karistusseadustiku §-s 87 sätestatud alaealisele kohaldatavaid mõjutusvahendeid või anda väärteoasja materjalid üle alaealiste komisjonile.

Kohtuotsuse sissejuhatuses märgitakse:

- 1) kohtuotsuse tegemine Eesti Vabariigi nimel;
- 2) otsuse tegemise koht ja aeg;
- 3) otsuse teinud kohtu nimetus, kohtuniku ees- ja perekonnanimi, istungist osa võtnud kohtuistungis sekretäri, kohtuvälise menetleja, kaitsja ja tõlgi ees- ja perekonnanimed;
- 4) kui menetlusalune on füüsiline isik, siis tema ees- ja perekonnanimi ning isikukood; välismaalase ja isiku puhul, kellel ei ole isikukoodi, sünniaeg ja -koht, kodakondsus, elukoha aadress ning töökoht;

- 5) kui menetlusalune on juriidiline isik, siis tema nimetus ja registrikood; välismaisel juriidilisel isikul registrikoodiga võrdsustatud numbri- või tähekombinatsioon ning tema asukoha aadress;
- 6) seaduse nimetus, paragrahv, lõige ja punkt, kus on ette nähtud väärtegu, mida kohtus arutatakse.

Kohtuotsuse põhiosas märgitakse:

- 1) väärtetoimepanemise **aeg ja koht** ning istungil **tõendatuks tunnistatud asjaolud ja tõendid, millele on tuginetud;**
- 2) **istungil tõendamata jäänud asjaolu ja tõend, mida ei peeta usaldusväärseks**, ning põhjendus, miks kohus seda usaldusväärseks ei pea;
- 3) istungil **üldtuntuks tunnistatud asjaolud**, millele otsuse tegemisel tuginetakse;
- 4) **teo õigusvastasus ja süülisus;**
- 5) **karistust kergendavad ja raskendavad asjaolud;**
- 6) istungil väärtetoime kvalifikatsiooni muutmise ja alla seaduses sätestatud **alamäära karistuse mõistmise motiivid;**
- 7) **väärteseadustiku sätted**, mis on aluseks kohtuotsuse tegemisel.

Kohtuotsuse lõpposas märgitakse:

- 1) füüsilisest isikust menetlusaluse **ees- ja perekonnanimi** või juriidilisest isikust menetlusaluse nimetus;
- 2) menetlusaluse isiku **väärtegu või -teod, milles ta süüdi tunnistatakse**, süüditunnistamise aluseks oleva seaduse nimetus ning paragrahv, lõige ja punkt;
- 3) menetlusalusele isikule **mõistetud rahatrahvi määr** või, karistusseadustiku § 63 lõiget 1 kohaldades, rahatrahvi määr seadussätte alusel, mis näeb ette raskeima karistuse, või karistusseadustiku § 63 lõiget 3 kohaldades, rahatrahvi määrad iga väärtetoime eest eraldi;
- 4) menetlusalusele isikule mõistetud **aresti määr** ning aresti kandmise alguse aeg;
- 5) menetlusalusele isikule **põhi- või lisakaristusena mõistetud sõiduki juhtimise õiguse äravõtmise tähtaeg;**
- 6) **rahatrahvi tasumine ositi**, järgides karistusseadustiku § 66 lõigetes 2 ja 3 sätestatud, või aresti kandmine ositi, järgides karistusseadustiku § 66 lõigetes 1 ja 3 sätestatud;
- 7) **konfiskeerimise otsustus;**
- 8) **asitõenditega** ja muude äravõetud esemetega **toimimise viis;**
- 9) **menetluskulude otsustus;**
- 10) **edasikaebamise kord ja tähtaeg;**

- 11) teave sellest, et rahatrahv tuleb tasuda pankas edasikaebamise tähtaja jooksul, alates päevast, mil kohtuotsus on kohtumenetluse pooltele kohtus tutvumiseks kättesaadav, näidates ära panga nimetuse, koodi, arvelduskonto valdaja nimetuse ja arvelduskonto numbri, millele rahatrahv tuleb kanda;
- 12) teave sellest, et kohtuotsus pööratakse täitmisele, kui päevast, mil kohtuotsus on kohtumenetluse pooltele kohtus tutvumiseks kättesaadav, on möödunud edasikaebamise tähtaeg ja menetlusalune isik ei ole rahatrahvi täies ulatuses tasunud või kui menetlusalune isik või tema kaitsja ei ole otsuse peale kaebust esitanud.

Seadustiku § 107 lõikes 2 sätestatud alustel koostab maakohunik määruse väärtemenetluse lõpetamise kohta, järgides seadustiku § 48 lõiget 2–4 sätestatud. Määruse koopia võib saada menetlusosaline või menetlusväline isik, kelle huve see puudutab.

Kohtuotsuse ja selle lõpposa kuulutamine ning apellatsioonioiguse selgitamine

Kohtuotsuse kuulutab kohtunik teatavaks tehtud ajal.

Kohus võib kohtuotsuse lõpposa koostada eraldi menetlusdokumendina, selgitades selle kuulutamisel suuliselt kohtuotsuse olulisimad põhjendused.

Kui menetlusalune isik ei valda keelt, milles menetlus toimub, tõlgitakse talle kohtuotsuse lõpposa ja kohtuniku selgitused.

Pärast kohtuotsuse või selle lõpposa kuulutamist kohtunik:

- 1) **teatab** kohtuotsuse lõpposa kuulutades päeva, millal kohtuotsus on kohtumenetluse pooltele kohtus tutvumiseks kättesaadav ja nad võivad saada kohtuotsuse koopia, mille kohta tehakse märke kohtuistungis protokollis või kui protokollis ei koostata, kohtuotsuse lõpposale;
- 2) **selgitab** kohtuotsuse peale edasikaebamise korda, **et kohtumenetluse pool võib loobuda apellatsioonioigusest**. Loobumine kantakse istungi protokollis või, kui protokollis ei koostata, kohtuotsuse lõpposale ja **seda kinnitatakse loobuja allkirjaga;**
- 3) **selgitab, et kui kohtumenetluse pool soovib kasutada apellatsioonioigust**, peab ta sellest kirjalikult teatama maakohutule seitsme päeva jooksul, alates kohtuotsuse või selle lõpposa kuulutamisest.

Kohus saadab kohtulahendi koopia kohtumenetluse poolele, kes ei võtnud osa selle kuulutamisest.

Kui apellatsioonioigusest loobusid kõik kohtumenetluse pooled või ükski kohtumenetluse pool ei teatanud tähtjaks oma soovist kasutada apellatsioonioigust, märgitakse kohtuotsuses üksnes üldised andmed.

Kohtuotsus ja kohtuotsuse lõpposa pannakse väärtetoimikusse.

1.15. KAEBEMENETLUS MAAKOHTUS

1.15.1. Kohtuvälise menetleja otsuse peale maakohtule kaebuse esitamine

Menetlusosalisel on õigus esitada maakohtule kaebus kohtuvälise menetleja järgmiste otsuste peale:

- 1) seadustiku § 55 lõike 2 kohaselt kiirmenetluses tehtud otsus;
- 2) seadustiku § 73 lõike 1 kohaselt üldmenetluses tehtud otsus.

Riigikohtu Üldkogu 16.05.2008. a kohtuotsus nr 3-1-1-88-07 tunnistab vääртеomenetluse seadustiku § 114 lg 1 p 2 põhiseadusega vastuolus olevaks ja kehtetuks osas, milles see ei võimalda menetlusvälisel isikul esitada maakohtule kaebust vääртеomenetluse seadustiku § 73 lg 1 kohaselt üldmenetluses tehtud otsuse osa peale, millega konfiskeeritakse menetlusvälisele isikule kuuluv transpordivahend. **Kaebust ei saa esitada seadustiku § 54 kohaselt tehtud hoiatamisotsuse peale või § 54² kohaselt tehtud trahviteate peale.**

Kaebus kiirmenetluse ja üldmenetluses tehtud otsuse peale esitatakse maakohtule **15 päeva jooksul**, alates menetlusaluse isiku poolt kohtuvälise menetleja otsuse kättesaamisest. Kaebuse esitamise tähtaja jooksul asub vääртеo-toimik kohtuvälise menetleja juures ja seda ei väljastata. Menetlusosalised võivad vääртеo-toimikuga tutvuda ja teha sellest väljakirjutusi või taotleda tasu eest koopiate tegemist toimiku materjalidest.

1.15.2. Nõuded kohtuvälise menetleja otsuse peale esitatavale kaebusele

Kaebus kohtuvälise menetleja otsuse peale esitatakse kirjalikult ja selles märgitakse:

- 1) kohtu nimetus, kellele kaebus esitatakse;
- 2) kui kaebuse esitab füüsiline isik, siis tema ees- ja perekonnanimi, elukoha aadress, telefoninumber ja elektronposti aadress;
- 3) kui kaebuse esitab juriidiline isik, siis tema nimetus ja juriidilise isiku registrikood ning välismaisel juriidilisel isikul registrikoodiga võrdsustatud numbri- või tähekombinatsioon, asukoha aadress, telefoninumber ja elektronposti aadress;
- 4) kui kaebuse esitajal on kaitsja, siis tema ees- ja perekonnanimi, asukoha aadress, telefoninumber ja elektronposti aadress;
- 5) otsuse teinud kohtuvälise menetleja nimetus ja aadress;
- 6) kohtuvälise menetleja otsuse number ja kuupäev ning füüsilisest isikust menetlusaluse ees- ja perekonnanimi või juriidilisest isikust menetlusaluse isiku nimetus, kelle suhtes tehtud otsust vaidlustatakse;

- 7) millises osas otsus vaidlustatakse;
- 8) kaebuse esitanud isiku taotluse sisu ja taotluse põhjendus;
- 9) isikud, kelle istungile kutsumist taotletakse, ja tõendid, mida kaebuse esitanud isiku taotlusel on vaja kohtus uurida.

Kaebus esitatakse koos koopiatega vastavalt menetlusest osavõtvate isikute arvule.

Kaebuse esitaja peab kaebuses märkima:

- 1) **kas ta soovib kohtuistungist osa võtta;**
- 2) **kas ta soovib, et menetluses osaleb kaitsja**, kui tal seda ei ole. Kaebusele kirjutab alla selle esitaja. Kui kaebusele kirjutab alla kaitsja, lisatakse kaebusele tema volikiri, kui seda ei ole väärtetoimikus.

Kaebusele lisatakse:

- 1) **kaevatava kohtuvälise menetleja otsuse koopia;**
- 2) **tõendid;**
- 3) **tunnistajate nimed ja aadressid, kelle ülekuulamist taotletakse;**
- 4) **muud kaebuse esitaja poolt vajalikuks peetavad dokumendid.**

Pärast kiirmenetluses või üldmenetluses tehtud kohtuvälise menetleja otsuse peale esitatud kaebuse saamist nõuab maakohus viivitamata väärtetoimiku otsuse teinud kohtuväliselt menetlejalt.

Kohtuväline menetleja saadab maakohtu nõudel viivitamata väärtetoimiku maakohtule.

1.15.3. Kohtulik eelmenetlus

Eelmenetluses maakohtunik:

- 1) **kontrollib asja kohtualluvust** ning seadustiku §-de 114 ja 115 nõuete täitmist;
- 2) **jätab kaebuse käiguta või läbi vaatamata** seadustiku §-s 118 sätestatud alustel;
- 3) **lõpetab väärtetoimikute seadustiku §-s 119 sätestatud alusel või**
- 4) lahendab asja kirjalikus menetluses vastavalt **seadustiku §-le 120.**

Kohtunik teeb kindlaks kohtuistungile kutsutavad isikud, kaebusest tulenevad kohtuliku arutamise piirid ja uuritavad tõendid, lahendab kaebuses esitatud taotlused, saadab kaebuse koopiad kohtumenetluse pooltele ning **määrab asja arutada, järgides seadustiku § 121.**

Kui kaebus ei vasta nõuetele, teeb maakohtunik selle käiguta jätmise kohta määruse ning annab kaebuse esitajale tähtaja puuduste kõrvaldamiseks.

Maakohtunik teeb kaebuse läbi vaatamata jätmise kohta määruse ja saadab määruse koopia ning tagastab kaebuse selle esitanud isikule, kui:

- 1) kaebus on esitatud pärast seadustiku § 114 lõigetes 3 ja 4 sätestatud tähtaja möödumist ja tähtaja ennistamise taotlust ei ole esitatud või maakohtunik on jätnud tähtaja ennistamata;
- 2) kaebuse on esitanud isik, kellel seadustiku § 114 lõike 1 järgi ei ole õigust kaebust esitada;
- 3) kaebuse esitanud isik ei ole ettenähtud korras määratud tähtaja jooksul kõrvaldanud kaebuses esinenud puudusi;
- 4) kaebusest on kuni kohtuistungil alguseni loobunud.

Maakohtunik võib kohtuistungit korraldamata ja menetlusosalisi välja kutsumata tühistada kohtuvälise menetleja otsuse määrusega ja lõpetada vääртеomenetluse üksnes kaebuse põhjal, kui ta leiab, et kohtuvälises menetluses ei ole menetlust lõpetatud vääртеomenetlust välistavatel asjaoludel vastavalt seadustiku §-le 29 (puuduvad vääртеo tunnused, sama asja eest on isikut juba karistatud, teol on kuriteo tunnused, süütegu on aegunud, süüdlane on surnud jne.).

Määruse koopia saadetakse menetlusosalistele. Määruse koopia võib saada menetlusväline isik, kelle huve see puudutab.

Maakohtunik võib kohtuistungit korraldamata lahendada kaebuse kirjalikus menetluses ja teha lahendi seadustiku § 132 sätteid järgides, kui kohus on saatnud kaebuse koopia kohtumenetluse teisele poolele ning selgitanud tema seisukoha kaebuse suhtes **ning kohtumenetluse pooled on kaebuses või selle vastuses teatanud, et nad ei soovi kohtuistungist osa võtta.**

Kui maakohus kirjalikus menetluses leiab, et asi tuleb lahendada kohtuistungil, määrab ta kohtuistungil.

Kui kohtumenetluse pool on koos kaebusega maakohtule esitanud uue tõendi, mille kohus vastu võtab, võib asja lahendada kirjalikus menetluses vaid siis, kui kohtumenetluse pooled ei taotle uue tõendi uurimiseks kohtuistungil korraldamist.

Maakohtu määruses kaebuse kohtulikule arutamisele määramise kohta märgitakse:

- 1) kohtuistungil aeg ja koht;
- 2) kohtuistungile kutsutava füüsilise isiku ees- ja perekonnanimi või juriidilise isiku nimetus;
- 3) asja arutamine avalikul või kinnisel kohtuistungil;
- 4) kaitsja määramine vastavalt käesoleva seadustiku §-le 22;
- 5) taotluste lahendamine.

Määruse peale taotluse rahuldamata jätmise kohta ei saa kaebust esitada, kuid taotlust võib korrata kohtulikul arutamisel. Kohtumenetluse pooled kutsutakse istungile kutsega, järgides seadustiku §-de 40 ja 41 sätteid.

1.15.4. Kaebuse kohtulik arutamine maakohtus

Kaebuse kohtulikul arutamisel maakohtus juhindutakse seadustiku sätetest, mis reguleerivad väärteoasja arutamist kohtus, arvestades seadustiku peatüki 3. ja 4. jaos sätestatud erisusi.

Maakohus arutab väärteoasja täies ulatuses, sõltumata esitatud kaebuse piiridest, kontrollides kohtuvälise menetleja otsuse tegemise aluseks olnud faktilisi ja õiguslikke asjaolusid.

Kohus teatab, milline asi ning kelle kaebuse alusel tuleb arutamisele.

Kohus alustab kaebuse kohtulikku arutamist.

Kohtumenetluse poole põhjendatud taotlusel võib maakohtunik seadustiku §-st 42 lähtudes lükata kaebuse arutamise edasi ühel korral kuni üheks kuuks. Samaks tähtjaks võib maakohtunik kaebuse arutamise edasi lükata ka juhul, kui kaebust arutades ilmneb vajadus välja nõuda lisatõendeid.

Kohus võib lükata kaebuse arutamise menetlusosalise taotlusel või oma algatusel edasi Riigikohtu menetluses oleva põhiseaduslikkuse järelevalve asja lahendamise ajaks kuni Riigikohtu otsuse jõustumiseni, kui see võib mõjutada antud väärteoasjas kohaldamisele kuuluva õigustloova akti kehtivust.

Kui kaebuse esitanud isik või tema kaitsja ei ilmu edasilükatud asja arutamisele ning talle on asja arutamise aeg ja koht teatavaks tehtud, jätab kohtunik kaebuse läbi vaatamata. **Kaebuse läbi vaatamata jätmine vormistatakse määrusega. Kaebuse esitanud isiku ja kohtuvälise menetleja osavõtt kaebuse kohtulikust arutamisest on kohustuslik, kui kohus seda vajalikuks peab. Kui kaebuse esitanud isik ei ilmu kaebuse arutamisele, kuigi talle saadetud kutses on teatatud kohustusest kaebuse kohtulikust arutamisest osa võtta ja kaebuse arutamist ei ole edasi lükatud, jätab kohus määrusega kaebuse läbi vaatamata.**

Kohtuvälise menetleja mitteilmumine ei takista kaebuse kohtulikku arutamist.

Kaebuse esitanud isikul on õigus kaebusest osaliselt või täielikult loobuda kuni kohtuliku arutamise lõppemiseni.

Kaebusest loobumise avaldus esitatakse maakohtule kirjalikult või kohtuistungil suuliselt. Kirjalik avaldus lisatakse väärteotoimikusse ning suuline avaldus kantakse kohtuistungis protokollis ja sellele võetakse kaebuse esitanud isiku allkiri.

Menetlusalusel isikul on õigus loobuda kaitsja esitatud kaebusest, kui kaitsja osavõtt väärteomenetlusest ei ole kohustuslik.

Kui maakohus tuvastab, et on ebaõigesti kohaldatud materiaaõigust või oluliselt rikutud väärteomenetlusõigust, millega on raskendatud menetlusaluse isiku olukorda, ei võta kohus loobumist vastu.

Kui kaebusest loobutakse enne kohtuliku arutamise algust, jäetakse kaebus määruse alusel läbi vaatamata. Kui kaebusest loobutakse kohtuliku arutamise ajal, lõpetatakse menetlus määrusega.

Kohus kannab ette kohtuvälise menetleja otsuse kaevatava osa ning kaebuses esitatud taotluse sisu ja selle põhjenduse, samuti kohtule koos kaebusega esitatud muude dokumentide sisu.

Kohus selgitab kaebuse esitanud isikule seadustiku §-s 127 sätestatud õigust loobuda kaebusest ning selle tagajärge ning küsib, kas ta jääb kaebuse juurde või loobub sellest osaliselt või täielikult.

Kaebusele lisatud tõendite uurimisel juhindub kohus seadustiku §-dest 97–103.

Pärast kõigi asjas olevate tõendite uurimist küsib maakohtunik kohtuliku arutamise osalistelt, kas neil on taotlusi.

Taotlused lahendab kohus määrusega.

Pärast taotluste lahendamist lõpetab maakohtunik asja kohtuliku uurimise ja avab kohtuvaidluse.

Kohtuvaidlusel esineb esimesena kaebuse esitanud isik, seejärel teised kohtumenetluse pooled kohtu määratud järjekorras. Kohus ei või piirata kohtuvaidluse kestust, kuid kohus võib vaidlusest osavõtjat peatada, kui ta kaldub kõrvale kohtulikul uurimisel tuvastatud asjaoludest.

Pärast kohtuvaidlust teatab maakohtunik lahendi kuulutamise aja.

Kaebuse kohtuliku arutamise kohta koostatakse kohtuistungis protokoll, järgides seadustiku § 105 lõigete 2 ja 3 sätteid.

1.15.5. Kohtuotsuse tegemine

Maakohus võib kohtuotsusega:

- 1) **jätta kohtuvälise menetleja otsuse muutmata ja kaebuse rahuldamata;**
- 2) **tühistada kohtuvälise menetleja otsuse täies ulatuses või osaliselt ja teha uue otsuse, kui see ei raskenda menetlusaluse isiku olukorda;**
- 3) **tühistada kohtuvälise menetleja otsuse ja lõpetada vääртеomenetluse seadustiku §-s 29 või 30 sätestatud alustel.**

Kaebuse lahendamiseks selgitab kohus järgmised küsimused:

- 1) kas vääртеoasjas ei esine käesoleva seadustiku §-s 29 sätestatud vääртеomenetlust välistavaid asjaolusid;
- 2) kas leidis aset tegu, milles menetlusalust isikut süüdistatakse;
- 3) kas teo on pannud toime menetlusalune isik;
- 4) kas tegu on vääртеgu ning kas see on õigesti kvalifitseeritud;
- 5) kas karistus vääртеo eest määrati selleks pädeva kohtuvälise menetleja poolt;

- 6) kas väärteo menetlemisel kohtuvälise menetleja poolt on järgitud väärteomenetlusõigust;
- 7) kas menetlusalusele isikule karistuse määramine on toimunud kooskõlas karistuse kohaldamise alustega;
- 8) kas väärteomenetlus ei kuulu lõpetamisele käesoleva seadustiku §-s 30 sätestatud alustel;
- 9) kas lõpetada väärteomenetlus ja kohaldada karistusseadustiku §-s 87 sätestatud alaealisele kohaldatavaid mõjutusvahendeid või anda väärteoasja materjalid üle alaealiste komisjonile.

Maakohus juhindub kohtuotsust tehes seadustiku §-dest 109–111, arvestades ettenähtud erisusi.

Maakohtu kohtuotsuse sissejuhatuses märgitakse:

- 1) kaevatav otsus;
- 2) kohtuvälises menetluses tehtud otsuse sisu kohtuotsuse tegemiseks vajalikus ulatuses ja kaebuse esitaja taotlus.

Maakohtu kohtuotsuse lõpposas märgitakse seadustiku § 132 punktides 1–3 sätestatud lahend.

Kohtuotsuse kuulutab kohtunik vastavalt seadustiku § 130 lõikes 3 teatavaks tehtud ajal.

Kohus võib kohtuotsuse lõpposa koostada eraldi menetluskohandina, selgitades selle kuulutamisel suuliselt kohtuotsuse olulisimad põhjendused.

Kui menetlusalune isik ei valda keelt, milles menetlus toimub, tõlgitakse talle kohtuotsuse lõpposa ja kohtuniku selgitused.

Pärast kohtuotsuse või selle lõpposa kuulutamist kohtunik:

- 1) teatab kohtuotsuse lõpposa kuulutades päeva, millal kohtuotsus on kohtumenetluse pooltele kohtus tutvumiseks kättesaadav ja nad võivad saada kohtuotsuse koopiad, mille kohta tehakse märges kohtuistungis protokollis või, kui protokollis ei koostatud, kohtuotsuse lõpposale;
- 2) selgitab, kohtuotsuse peale edasikaebamise korda vastavalt seadustiku §-dele 155 ja 156 ning seda, **et kohtumenetluse pool võib loobuda kassatsiooniõigusest kohe**. Loobumine kantakse istungi protokollis ja seda kinnitatakse loobuja allkirjaga;
- 3) **kui kohtumenetluse pool soovib kasutada kassatsiooniõigust, peab ta sellest kirjalikult teatama maakohtule seitsme päeva jooksul, alates kohtuotsuse või selle lõpposa kuulutamisest.**

Kohus saadab seadustiku § 41 sätteid järgides kohtulahendi koopia kohtumenetluse poolele, kes ei võtnud osa selle kuulutamisest.

Kui kassatsiooniõigusest loobusid kõik menetlusosalised või ükski neist ei teatanud käesoleva paragrahvi lõike 4 punktis 3 ettenähtud tähtajaks oma soo-

vist kasutada kassatsiooniõigust, märgitakse kohtuotsuses üksnes seadustiku §-des 109 ja 111 loetletud andmed

Kohtuotsus ja selle lõpposa pannakse vääртеotoimikusse.

Maakohtu kohtuotsust ei saa apellatsiooni korras vaidlustada.

Maakohtu kohtuotsuse võib vaidlustada kassatsiooni korras seadustiku 14. peatüki 1. jao kohaselt.

1.16. APELLATSIOONIMENETLUS

1.16.1. Ringkonnakohtusse kaebamine

Kohtumenetluse pooltel on õigus esitada apellatsioon maakohtu kohtuotsuse peale (kaebuse esitaja on apellant) , millega on isikut vääртеo eest karistatud või millega on menetlus vääртеoasjas otstarbekuse kaalutlusel või seoses süüdlase poolt kahju hüvitamisega lõpetatud. Apellatsiooni ei saa esitada maakohtu otsuse peale, mis on tehtud lähtudes seadustiku § 132 kohaselt kaebust arutades ja millega jättis kohus kohtuvälise menetleja otsuse muutmata, tühistas selle ja tegi uue otsuse või tühistas selle ja lõpetas selles asjas menetluse..

Kui kohtumenetluse pool soovib kasutada apellatsiooniõigust, peab ta sellest **kirjalikult teatama maakohtule seitsme päeva jooksul**, alates kohtuotsuse või selle lõpposa kuulutamisest.

Kohtumenetluse poole soovist kasutada apellatsiooniõigust teatab maakohus teisele kohtumenetluse poolele kirjalikult.

Apellatsioon esitatakse kohtuotsuse teinud maakohtule 15 päeva jooksul, alates päevast, mil maakohtu otsus on kohtumenetluse pooltele seadustiku § 113 lõike 4 punkti 1 kohaselt kohtus tutvumiseks kättesaadav.

Kui kohus tunnistas vääртеoasja lahendamisel kohtuotsuse resolutiivosas kohaldamisele kuuluva õigustloova akti Eesti Vabariigi põhiseadusega vastuolus olevaks ja jättis selle kohaldamata, esitatakse apellatsioon kümne päeva jooksul kohaldamata jäetud õigustloova akti kohta Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve korras tehtud otsuse kuulutamisele järgnevast päevast arvates.

Apellandi taotlusel võib kohus apellatsioonitähataja määrusega ennistada, kui ta tunnistas selle möödalastuks mõjuval põhjusel.

Apellatsioonitähataja ennistamise lahendab ringkonnakohus oma määrusega, mis ei ole edasikaevatav.

Apellatsioonitähataja ennistamise või sellest keeldumise määrus tehakse apellandile teatavaks.

Apellatsioonitähataja jooksul on vääртеotoimik maakohtus ja seda ei väljastata. Kohtumenetluse pooled võivad vääртеotoimikuga tutvuda ja teha sellest väljakirjutusi või taotleda toimiku materjalidest koopiategemist tasu eest.

Apellatsioon esitatakse kirjalikult ja selles märgitakse:

- 1) ringkonnakohtu nimetus, kellele kaebus esitatakse;
- 2) kui apellatsiooni esitab füüsiline isik, siis tema ees- ja perekonnanimi, elukoha aadress, telefoninumber ja elektronposti aadress;
- 3) kui apellatsiooni esitab juriidiline isik, siis tema nimetus ja juriidilise isiku registrikood ning välismaisel juriidilisel isikul registrikoodiga võrdsustatud numbri- või tähekombinatsioon, asukoha aadress, telefoninumber ja elektronposti aadress;
- 4) kui apellatsiooni esitajal on kaitsja, siis tema ees- ja perekonnanimi, asukoha aadress, telefoninumber ja elektronposti aadress;
- 5) maakohu nimetus, kelle otsuse peale apellatsioon esitatakse, ning otsuse number ja kuupäev;
- 6) füüsilisest isikust menetlusaluse ees- ja perekonnanimi või juriidilisest isikust menetlusaluse nimetus, kelle suhtes otsust vaidlustatakse;
- 7) millises osas otsust vaidlustatakse;
- 8) apellandi taotluse sisu ja taotluse põhjendus;
- 9) isikud, kelle istungile kutsumist taotletakse, ja tõendid, mida kaebuse esitaja peab vajalikuks kontrollida.

Apellant võib apellatsioonis tugineda:

- 1) **maakohtus uuritud tõenditele;**
- 2) **tõenditele, mille uurimiseks esitatud taotlus on jäetud maakohtus rahuldamata;**
- 3) **maakohtule esitamata tõenditele, kui põhjendatakse, et neid ei olnud võimalik varem esitada.** Kui apellant taotleb maakohtus juba üle kuulatud tunnistajate ülekuulamist, peab ta põhjendama, et nende kordusülekuulamine on olulise tähtsusega, ja tasuma tunnistajate kutsumisega seotud kulud.

Apellant peab apellatsioonis märkima:

- 1) kas ta soovib kohtuistungist osa võtta;
- 2) kas ta soovib, et menetluses osaleb kaitsja, kui tal seda ei ole.

Apellatsioon esitatakse koos **koopiatega vastavalt kohtumenetluse poolte arvule.**

Apellatsioonile kirjutab alla selle esitaja. Kui apellatsioonile kirjutab alla kaitsja, lisatakse kaebusele tema volikiri, kui seda ei ole vääртеotoimikus.

Apellatsioonile lisatakse:

- 1) apellatsiooni kinnitavad tõendid;
- 2) tunnistajate nimed ja aadressid, kelle ülekuulamist taotletakse;
- 3) muud apellandi poolt vajalikuks peetavad dokumendid.

Maakohus saadab apellatsiooni koopiad kohtumenetluse pooltele apellat-

siooni kättesaamisest alates kolme päeva jooksul.

Kohtumenetluse pooltel on õigus:

- 1) tutvuda kohtus väärteotoimikuga ning teha toimikus olevatest kirjalikest tõenditest väljakirjutusi ning taotleda kohtu kantsleilt toimikus olevatest kirjalikest tõenditest tasu eest koopiate tegemist;
- 2) esitada ringkonnakohtule apellatsiooni kohta kirjalik vastulause kuni kohtuistungil alguseni.

Kui apellatsioonitähtaeg on möödunud, saadab maakohus apellatsiooni ja väärteotoimiku ringkonnakohtusse.

1.16.2. Menetlus ringkonnakohtus

Eelmenetluses kohtunik:

- 1) **kontrollib apellatsiooniõigust, apellatsioonitähtaega ja apellatsiooni nõuete täitmist** vastavalt seadustiku §-dele 136, 137 ja 139 (apelleeritav otsus, apellatsiooni soovist õigeaegne – 7 päeva jooksul teatamine, 15 päeva jooksul esitamine, apellatsiooni vormistamise nõuded);
- 2) **jätab apellatsiooni käiguta** (apellatsioon ei vasta vorminõuetele, ei ole kinnipeetud tähtaegadest, apellant ei ole talle antud tähtaja jooksul kõrvaldanud puudusi, apellatsioonist on loobunud) või jätab apellatsiooni läbi vaatamata või saadab väärteoasja maakohtule uueks arutamiseks või lõpetab väärteomenetluse, kui seda ei ole lõpetatud menetlust välistavatel asjaoludel, või lahendab asja kirjalikus menetluses.

Kui apellatsiooni ei lahendata eelnimetatud korras, selgitab kohtunik kohtuistungile kutsutavad isikud, apellatsioonist tulenevad kohtuliku arutamise piirid ja uuritavad tõendid, lahendab apellatsioonis esitatud taotlused, kutsub kohtumenetluse pooled kohtuistungile.

Kui apellatsioon ei vasta nõuetele, teeb ringkonnakohtunik selle käiguta jätmise kohta määruse ning annab kaebuse esitajale tähtaja puuduste kõrvaldamiseks.

Ringkonnakohtunik teeb apellatsiooni läbi vaatamata jätmise kohta määruse ja saadab määruse koopia ning tagastatava apellatsiooni apellandile.

Ringkonnakohtunik võib kohtuistungit korraldamata ja kohtumenetluse pooli välja kutsumata tühistada maakohtu otsuse määrusega üksnes kaebuse põhjal ja saata väärteoasja maakohtule asja uueks arutamiseks teises kohtukoosseisus, kui ta tuvastab väärteomenetlusõiguse olulise rikkumise.

Määruse koopia tuleb selle koostamisest alates kolme päeva jooksul allkirja vastu anda või saata kohtumenetluse poolele, kelle huve see puudutab.

Ringkonnakohtunik võib kohtuistungit korraldamata ja menetlusosalisi välja kutsumata tühistada maakohtu otsuse määrusega ja lõpetada väärteomenetluse üksnes kaebuse põhjal, kui ta leiab, et menetlust ei ole lõpetatud väärteomenetlust

välstavatel asjaoludel. Määruse koopia saadetakse menetlusosalisele ja selle võib saada menetlusväline isik, kelle huve see puudutab.

Ringkonnakohtunik võib kohtuistungit korraldamata lahendada kaebuse kirjalikus menetluses ja teha lahendi, kui kohus on saatnud kaebuse koopia kohtumenetluse teisele poolele ning selgitanud nende seisukoha kaebuse suhtes ning kohtumenetluse pooled on kaebuses või selle vastuses teatanud, et nad ei soovi kohtuistungist osa võtta.

Kui ringkonnakohus kirjalikus menetluses leiab, et asi tuleb lahendada kohtuistungil, määrab ta kohtuistungi.

Kui kohtumenetluse pool on koos kaebusega ringkonnakohtule esitanud uue tõendi, mille kohus vastu võtab, võib asja lahendada kirjalikus menetluses vaid siis, kui kohtumenetluse pooled ei taotle uue tõendi uurimiseks kohtuistungi korraldamist.

Ringkonnakohus juhindub vääртеoasja kohtulikul arutamisel seadustiku §-dest 97–103 ja 124–131.

Ringkonnakohus arutab vääртеoasja esitatud kaebuse piires, välja arvatud juhul, kui ilmneb vääртеomenetlusõiguse oluline rikkumine või materiaalõiguse ebaõige kohaldamine, millega on raskendatud menetlusaluse isiku olukorda.

Ringkonnakohus laiendab vääртеoasja arutamise piire kõigile samas vääртеos menetlusalustele isikutele, sõltumata nende osas kaebuse esitamisest, kui ilmneb vääртеomenetlusõiguse oluline rikkumine või materiaalõiguse ebaõige kohaldamine, millega on raskendatud menetlusaluse isiku olukorda.

Kohtumenetluse pooltel ei ole kaebuse kohtulikul arutamisel õigust väljuda kaebuse piiridest.

Ringkonnakohus võib kohtuotsusega:

- 1) **jätta maakohtu kohtuotsuse muutmata** ja apellatsiooni rahuldamata;
- 2) jätta maakohtu kohtuotsuse sisuliselt muutmata, **tehes sellesse täpsustusi**;
- 3) muuta maakohtu kohtuotsuse põhiosa, **jättes välja selles esitatud asjaolusid**;
- 4) tühistada maakohtu kohtuotsuse täies ulatuses või osaliselt ja teha uue kohtuotsuse käesoleva seadustiku §-s 151 sätestatu alusel.

Ringkonnakohus võib määrusega:

- 1) tühistada maakohtu kohtuotsuse ja saata vääртеoasja uueks arutamiseks **maakohtule teises koosseisus**;
- 2) tühistada maakohtu kohtuotsuse täies ulatuses või osaliselt ja lõpetada vääртеomenetluse.

Ringkonnakohus tühistab maakohtus tehtud otsuse järgmistel alustel:

- 1) **menetluse ühekülgsus või puudulikkus**;

- 2) **materiaalõiguse ebaõige kohaldamine**
- 3) **väärteomenetlusõiguse oluline rikkumine.**
- 4) **karistuse või muu mõjutusvahendi mittevastavus väärteo raskusele ja menetlusalusele isikule.**

Materiaalõigust on kohaldatud ebaõigesti, kui:

- 1) **ei ole kohaldatud sätet, mida oleks pidanud kohaldama;**
- 2) **on kohaldatud sätet, mida ei oleks pidanud kohaldama.**

Väärteomenetlusõigust on oluliselt rikutud, kui:

- 1) **väärteomenetlust ei ole lõpetatud seadustiku §-s 29 sätestatud asjaoludel;**
- 2) väärteomenetluses on **teinud lahendi ebaseaduslik menetleja;**
- 3) lahend on tehtud **isiku kohta, kellele ei ole teatatud asja arutamise aega ja kohta;**
- 4) menetlusalust isikut määratud korras esindav **kaitsja ei ole menetluses osalenud;**
- 5) menetleja **ei ole otsusele alla kirjutanud;**
- 6) asjas **puudub väärteoprotokoll**, kui see on seadustikus ette nähtud;
- 7) **menetleja otsust ei ole põhistatud**, kui see on seadustikus ette nähtud;
- 8) menetleja **otsuse lõpposa järeldused ei vasta tuvastatud tõendamiseseme asjaoludele;**
- 9) väärteoasja on arutatud **tõlgi osavõtuta keeles**, mida menetlusalune isik ei valda;
- 10) **puudub väärteoasja arutamise või kohtuistungi protokoll**, kuigi selle koostamine on ette nähtud, **või protokollil puudub kohtuniku või kohtuistungi sekretäri allkiri.**

Kohus võib tunnistada oluliseks ka väärteomenetlusõiguse muu rikkumise,

Ringkonnakohus võib apellatsiooni alusel või, kui on tuvastatud materiaalõiguse ebaõige kohaldamine, sõltumata apellatsiooni sisust, kohtuotsusega:

- 1) **tühistada maakohtu kohtuotsuse ja lõpetada väärteomenetluse**
- 2) **tunnistada, et menetlusalune isik ei ole osas väärtegudes süüdi, ja mõista kergema karistuse või jätta karistuse muutmata;**
- 3) **tunnistada menetlusaluse isiku süüdi kergemas väärteos ja mõista kergema karistuse või jätta karistuse muutmata;**
- 4) **tühistada maakohtu kohtuotsuse karistuse osa ja mõista menetlusalusele isikule kergema karistuse.**

Kui ringkonnakohus tuvastab materiaalõiguse sätte ebaõige kohaldamise, peab ta väärteoasja läbi vaatama ka teiste menetlusaluste isikute suhtes samas asjas, sõltumata sellest, kas nad on apellatsiooni esitanud.

Kohtuvälise menetleja apellatsiooni alusel võib ringkonnakohus:

- 1) **tunnistada menetlusaluse isiku süüdi raskemas väärteos, kui seda tegi maakohus, mõistes raskema karistuse või jättes karistuse muutmata;**
- 2) **tühistada maakohtu otsuse väärteomenetluse lõpetamise kohta ja teha süüdimõistva otsuse;**
- 3) **tühistada maakohtu otsuse karistuse mõistmise osas ja mõista menetlusalusele isikule raskema karistuse.**

Kui kohtuliku arutamise käigus tuvastatakse väärteomenetlusõiguse oluline rikkumine, mis toob vältimatult kaasa maakohtu otsuse tühistamise, teeb ringkonnakohus määruse maakohtu otsuse tühistamise ja väärteoasja saatmise kohta maakohtule asja uueks arutamiseks teises kohtukoosseisus.

Kui ringkonnakohus jätab maakohtu kohtuotsuse muutmata:

- 1) ei pea ta maakohtu kohtuotsuse põhiosa asjaolusid oma kohtuotsuses kordama, kuid vajaduse korral võib lisada oma põhistused;
- 2) võib ta esitada oma kohtuotsuses üksnes sissejuhatuse ja lõpposa ning menetlusõiguse need sätted, millest otsust tehes juhindutakse.

Pärast kohtuvaidlust **teatab kohus kohtulahendi kuulutamise aja või päeva**, mil kohtulahend on kohtumenetluse **pooltele ringkonnakohtus kättesaadav**.

1.17. KASSATSIOONIMENETLUS

1.17.1. Kassatsioonimenetluse üldnõuded

Õigus esitada kassatsioon on:

- 1) **kohtumenetluse poolel maakohtu otsuse peale,**
- 2) **kohtumenetluse poolel, kui tema suhtes on kasutatud apellatsiooniõigust;**
- 3) **kohtumenetluse poolel, kui ringkonnakohus on teinud ühe seadustiku § 147 lõikes 1 nimetatud kohtuotsustest.**

Kassatsiooni esitamise õigus on menetlusaluse isiku advokaadist kaitsjal, kohtuvälisel menetlejal või tema advokaadist esindajal. Kassatsiooni esitanu on kassaator.

Kui kohtumenetluse pool soovib kasutada kassatsiooniõigust, **peab ta sellest kirjalikult teatama maakohtule või ringkonnakohtule seitsme päeva jooksul**, alates kohtuotsuse või selle lõpposa kuulutamisest.

Kohtumenetluse poole soovist kasutada kassatsiooniõigust teatab maakohus või ringkonnakohus teisele kohtumenetluse poolele kirjalikult.

Kassatsioon esitatakse kaebuse arutamisel kohtuotsuse teinud maakohtule 30 päeva jooksul, alates päevast, mil maakohtu kohtuotsus on kohtumenetluse pooltele kohtus tutvumiseks kättesaadav.

Kassatsioon esitatakse kohtuotsuse teinud ringkonnakohtule 30 päeva jooksul, alates päevast, mil ringkonnakohtu kohtuotsus on kohtumenetluse pooltele kohtus tutvumiseks kättesaadav.

Kui kassatsioonitähetaega on rikutud, tagastab Riigikohus oma määrusega kassatsiooni läbivaatamatult.

Kassaatori taotlusel võib Riigikohus kassatsioonitähetaja ennistada, kui ta tunnistab selle möödalastuks mõjuval põhjusel.

Kassatsiooni alused on:

- 1) materiaalõiguse ebaõige kohaldamine
- 2) vääртеomenetlusõiguse oluline rikkumine.

Kassatsioon: Maakohtu või ringkonnakohtu kaudu Riigikohtule **esitav kassatsioon vormistatakse masina- või arvutikirjas**.

Kassatsioonis märgitakse:

- 1) kassaatori ees- ja perekonnanimi, asukoha aadress, telefoninumber ja elektronposti aadress;
- 2) vaidlustatava lahendi teinud maakohtu või ringkonnakohtu nimetus ning kohtulahendi number ja kuupäev;
- 3) kohtumenetluse poole, kelle huvides kassatsioon esitatakse, ees- ja perekonnanimi või nimetus, elu- või asukoha aadress, telefoninumber ja elektronposti aadress;
- 4) kohtus varem uuritud tõendid, millele tuginedes kassaator põhjendab materiaalõiguse ebaõiget kohaldamist või vääртеomenetlusõiguse olulist rikkumist;
- 5) lisadokumendid, mida kassaator peab vajalikuks kassatsioonimenetluses esitada vääртеomenetlusõiguse olulise rikkumise tuvastamiseks;
- 6) kassaatori taotluse sisu ja põhjendus, kassatsiooni alus ja viide materiaalõiguse või vääртеomenetlusõiguse asjaomasele sättele ning materiaalõiguse või vääртеomenetlusõiguse sättele, mida on rikutud;
- 7) kassatsioonile lisatud dokumentide loetelu.

Kassatsioonile peab lisama:

- 1) **kassaatori volikirja, kui tema volikirja ei ole toimikus;**
- 2) **kassatsiooni koopiad kohtumenetluse pooltele.**

Kassatsioonile kirjutab alla ja märgib sellele koostamise kuupäeva **kassaator**.

Kassatsioonitähetaja jooksul on vääртеotoimik maakohtus või ringkonnakohtus ja seda ei väljastata. Kohtumenetluse pooltel on õigus tutvuda vääртеotoimikuga maakohtus või ringkonnakohtus. Kui kassatsioonitähetaeg on möödunud, saadetakse vääртеotoimik ja kassatsioon Riigikohtule.

1.17.2. Eelmenetlus Riigikohtus

Riigikohus võib vajadusel saata kohtumenetluse pooltele kassatsiooni koopia ja nõuda kassatsioonivastust.

Riigikohus otsustab kassatsiooni kättesaamisest alates kahe kuu jooksul kassatsiooni menetlusse võtmise vääriteotoimiku põhjal **menetlusosalisi välja kutsumata. Kui kassatsioon ei vasta** seadustiku §-s 158 sätestatud nõuetele, **annab** Riigikohus tähtaja puuduste kõrvaldamiseks.

Kassatsioon võetakse menetlusse, kui:

- 1) kassatsioonis esitatud väited võimaldavad arvata, et kohus on ebaõigesti kohaldanud materiaalõigust või on oluliselt rikkunud vääriteomenetlusõigust;
- 2) kassatsioonis vaidlustatakse materiaalõiguse kohaldamise õigsus või taotletakse kohtuotsuse tühistamist vääriteomenetlusõiguse olulise rikkumise tõttu ja Riigikohtu otsus on oluline seaduse ühetaolise kohaldamise seisukohalt.

1.17.3. Vääriteoasja menetlemine Riigikohtus

Kassatsiooni menetlusse võtmise kohta teeb kohus määruse. Määrust ei põhjendata.

Kui kassatsiooni menetlusse ei võeta, lisatakse kassatsioon ja selle menetlusse võtmata jätmise määrus vääriteotoimikusse, mis tagastatakse maakohtule. Kassatsiooni menetlusse võtmata jätmisel märgitakse määrukses ära kassatsiooni menetlusse võtmata jätmise alus. Määruse koopia saadetakse kassaatorile ja vajadusel kohtumenetluse teisele poolele.

Kassatsiooni menetlusse võtmise korral võib Riigikohus kaebuse läbi vaatamisel tehtud maakohtu kohtuotsuse ja ringkonnakohtu kohtuotsuse täitmise osaliselt või täielikult peatada.

Riigikohus jätab kassatsiooni oma määrusega läbi vaatamata, kui:

- 1) kassatsioon on esitatud kassatsioonitähtjast hiljem ja tähtaja ennistamise taotlust ei ole esitatud või Riigikohus on jätnud tähtaja ennistamata;
- 2) kassatsiooni on esitanud isik, kes ei saa olla kassaator;
- 3) kassaator ei ole kassatsioonis tuvastatud puudusi määratud tähtjaks kõrvaldanud ega põhjendanud nende kõrvaldamata jätmist;
- 4) kassaator ei ole tähtaja jooksul teatanud maakohtule või ringkonnakohtule kirjalikult kassatsioonioiguse kasutamise soovist;
- 5) kassatsioonist on kuni kohtuistungini alguseni loobutud.

Pärast kassatsiooni menetlusse võtmist saadab Riigikohus koos kassatsiooni menetlusse võtmise määrusega kohtumenetluse pooltele kassatsioonikoopiad.

Kohtumenetluse pooltel on õigus tutvuda Riigikohtus väärteotoimiku ja kassatsiooniga advokaadist esindaja vahendusel, teha kassatsioonist ja toimikus olevatest dokumentidest oma kulul koopiaid ning esitada advokaadist esindaja vahendusel Riigikohtule kassatsioonivastus.

Kassatsioonivastus vormistatakse masina- või arvutikirjas ja selles märgitakse:

- 1) adressaadina Riigikohus;
- 2) kui kohtumenetluse pool, kelle huvides kassatsioonivastus esitatakse, on füüsiline isik, siis tema ees- ja perekonnanimi, elukoha aadress, telefoninumber ja elektronposti aadress;
- 3) kui kohtumenetluse pool, kelle huvides kassatsioonivastus esitatakse, on juriidiline isik, siis tema nimetus, asukoha aadress, telefoninumber ja elektronposti aadress;
- 4) kui kassatsioonivastus esitatakse kohtuvälise menetleja huvides, siis kohtuvälise menetleja nimetus, aadress, telefoninumber ja elektronposti aadress;
- 5) kaevatav kohtuotsus ja selle kuupäev ning väärteoasja number;
- 6) kas peetakse kassatsiooni õigeks või vaieldakse sellele vastu;
- 7) põhjendatud vastuväited kassatsioonis esitatud taotluste kohta ning asjaolud ja viide seadussättele, millele kohtumenetluse pool põhjenduse rajab.

Kassatsioonivastusele kirjutab alla kohtuväline menetleja või kohtumenetluse poole advokaadist esindaja.

Vajaduse korral võib Riigikohus kohtumenetluse poolelt nõuda kassatsioonile vastamist. Riigikohus teeb kassaatorile ja kohtumenetluse pooltele teatavaks kohtuistungil kuupäeva ja koha.

Kohtukutse saadetakse kassaatorile, kohtuvälisele menetlejale ja teiste kohtumenetluse poolte advokaatidest esindajatele.

Kui kassaator, kohtuväline menetleja ja teiste kohtumenetluse poolte advokaatidest esindajad on kutse kätte saanud, ei takista nende ilmumata jäämine asja arutamist.

Riigikohtus vaatab kriminaalkolleegium kassatsiooni korras väärteoasja läbi kassatsiooni menetlusse võtmisest alates kahe kuu jooksul.

Väärteoasi vaadatakse läbi esitatud kassatsiooni piires. Riigikohus on kohustatud väljuma kassatsiooni piiridest, kui ta tuvastab väärteomenetlusõiguse olulise rikkumise, millega on raskendatud menetlusaluse isiku olukorda.

Riigikohus laiendab väärteoasja läbivaatamise piire kõigile süüdlastele, sellest sõltumata, kas nad on kassatsiooni esitanud, kui ilmneb väärteomenetlusõiguse oluline rikkumine või materiaalõiguse ebaõige kohaldamine, millega raskendati süüdlase olukorda. Kassaatoril ei ole väärteoasja läbivaatamisel õigust väljuda kassatsiooni piirest.

Väärteoasi antakse määruse alusel läbi vaadata **kriminaalkolleegiumi täiskogule, kui väärteoasja Riigikohtu kriminaalkolleegiumi kolmeliikmelises koosseisus läbi vaadates tekivad põhimõttelist laadi eriarvamused** seaduse kohaldamise kohta või kui on vaja muuta kriminaalkolleegiumi varasemas kohtuotsuses esitatud seisukohta seaduse kohaldamise kohta.

Väärteoasi antakse kohtu määruse alusel läbi vaadata **Riigikohtu erikogule, kui Riigikohtu kriminaalkolleegium väärteoasja täiskogus läbi vaadates peab vajalikuks seadust tõlgendades muuta Riigikohtu teise kolleegiumi või erikogu** viimases kohtulahendis esitatud seisukohta.

Riigikohtu erikogu moodustab kriminaalkolleegiumi täiskogu määruse alusel **Riigikohtu esimees**.

Riigikohtu erikogu koosseisu kuuluvad:

- 1) Riigikohtu esimees eesistujana;
- 2) kaks riigikohtunikku kriminaalkolleegiumist;
- 3) kaks riigikohtunikku sellest kolleegiumist, kelle seisukoha seaduse kohaldamisel on kriminaalkolleegium vaidlustanud.

Erikogu istungil on ettekandja kriminaalkolleegiumi liige.

Väärteoasi antakse kohtu määruse alusel läbi vaadata **Riigikohtu üldkogule, kui kriminaalkolleegiumi täiskogu peab vajalikuks:**

- 1) **muuta Riigikohtu üldkogu või erikogu viimases lahendis esitatud seisukohta** seaduse kohaldamise kohta või
- 2) **et väärteoasjas seaduse ühetaoliseks kohaldamiseks on pädev Riigikohtu üldkogu.**

Väärteoasi antakse asja läbivaatava kohtukoosseisu poolt **Riigikohtu üldkogule arutamiseks**, kui väärteoasja lahendamine eeldab põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse alusel läbivaadatava küsimuse lahendamist.

Kohtuistungis eesistuja:

- 1) avab istungi ja teatab, milline väärteoasi ning kelle kassatsiooni alusel läbi vaadatakse;
- 2) selgitab, kas kassaator, kohtuväline menetleja ja teiste kohtumenetluse poolte advokaatidest esindajad on istungile ilmunud, ning kontrollib nende volitusi;
- 3) tagab tõlgi osavõtu, kui see on vajalik;
- 4) teeb teatavaks kohtukoosseisu, kassaatori, kohtuvälise menetleja ja teiste kohtumenetluse poolte advokaatidest esindajate nimed ning küsib, kas neil on taandamis- või muid taotlusi;
- 5) küsib kassaatorilt, kas ta jääb kassatsiooni juurde või loobub sellest.

Kassatsioonist loobumist kinnitab kassaator allkirjaga kassatsioonil.

Esitatud taotlused lahendatakse määrusega.

Kui kohtuistungi rakendamisel ilmnevad väärteoasja läbivaatamist takistavad asjaolud, lükkab kohus väärteoasja läbivaatamise määrusega edasi.

Kassaatoril on õigus kassatsioonist osaliselt või täielikult loobuda, kuni Riigikohus lahkub istungisaalist otsust tegema.

Kohtumenetluse poolel on õigus kirjaliku taotluse alusel loobuda teda esindava advokaadi kassatsioonist, välja arvatud juhud, kui kaitsja osavõtt väärteomenetlusest on kohustuslik.

Kui kassatsioonist loobutakse enne kohtuistungi algust, jäetakse kassatsioon kohtu määruse alusel läbi vaatamata. Kui kassatsioonist loobutakse kohtuistungil ajal, lõpetatakse kassatsioonimenetlus kohtu määruse alusel.

Kui Riigikohus tuvastab, et ringkonnakohus on väärteoasja lahendades ebaõigesti kohaldanud materiaalõigust, millega on raskendatud süüdlase olukorda, või et on oluliselt rikutud väärteomenetlusõigust, võib jätkata väärteoasja läbivaatamist, kuigi kassatsioonist on loobutud.

Pärast kohtuistungi rakendamist kannab eesistuja või kohtu liige ette väärteoasja materjali.

Ettekandja esitab kokkuvõtlikult:

- 1) väärteoasja asjaolud;
- 2) kassatsiooni sisu ja põhjenduse;
- 3) kassaatori taotluse;
- 4) kassatsioonivastuses esitatud seletused ja vastuväited.

Pärast väärteoasja materjali ettekandmist kuulab kohus ära kohtuistungile ilmunud kassaatori, kohtuvälise menetleja ja teiste kohtumenetluse poole advokaatidest esindajate arvamused, alustades kassaatorist. Kohtul on õigus kassaatorit, kohtuvälist menetlejat ja teiste kohtumenetluse poole advokaatidest esindajaid küsitleda. Eesistujal on õigus peatada küsitletavat, kui ta väljub kassatsiooni piirest.

Pärast küsitletavate ärakuulamist lõpetab eesistuja kohtuistungil ja teatab, millal kassaator ja teised kohtumenetluse pooled võivad kriminaalkollegiumi kantseleis Riigikohtu otsusega tutvuda.

Riigikohtu otsus peab olema kriminaalkollegiumi kantseleis kassaatorile ja teistele kohtumenetluse pooltele kättesaadav kohtuistungil lõpetamise päevast alates 30 päeva jooksul.

Riigikohus võib otsusega:

- 1) **jätta** kohtuvälises menetluses tehtud otsuse peale esitatud kaebuse läbivaatamisel tehtud maakohtu kohtuotsuse või ringkonnakohtu kohtuotsuse muutmata ja kassatsiooni rahuldamata;
- 2) **jätta** kohtuvälises menetluses tehtud otsuse peale esitatud kaebuse läbivaatamisel tehtud maakohtu kohtuotsuse või ringkonnakohtu kohtuotsuse sisuliselt muutmata, tehes sellesse täpsustusi;

- 3) **muuta** kohtuvälises menetluses tehtud otsuse peale esitatud kaebuse läbivaatamisel tehtud **maakohtu kohtuotsuse või ringkonnakohtu kohtuotsuse põhiosa, jättes välja selles esitatud asjaolusid;**
- 4) **tühistada** kohtuvälises menetluses tehtud otsuse peale esitatud kaebuse läbivaatamisel tehtud **maakohtu kohtuotsuse või ringkonnakohtu kohtuotsuse ja lõpetada väärteomenetluse** Riigikohtu otsusega käesoleva seadustiku §-s 29 või 30 sätestatu kohaselt;
- 5) **tühistada** ringkonnakohtu kohtuotsuse ja jõustada maakohtu kohtuotsuse, **raskendamata süüdlase olukorda;**
- 6) **tühistada maakohtu lahendi ja jõustada kohtuvälise menetleja otsuse, raskendamata süüdlase olukorda;**
- 7) **tühistada** kohtuvälises menetluses tehtud otsuse peale esitatud kaebuse läbivaatamisel tehtud maakohtu kohtuotsuse või ringkonnakohtu kohtuotsuse **täielikult või osaliselt ja saata väärteoasja uueks arutamiseks kohtule, kes on materiaalõigust ebaõigesti kohaldanud või väärteomenetlusõigust oluliselt rikkunud;**
- 8) **tühistada** kohtuvälises menetluses tehtud otsuse peale esitatud kaebuse läbivaatamisel tehtud maakohtu kohtuotsuse või ringkonnakohtu kohtuotsuse **täielikult või osaliselt ja teha täiendavalt tõendeid kogumata uue otsuse, mis ei raskenda süüdlase olukorda.**

Kohtuotsuse kassatsiooni korras tühistamise alused on:

- 1) **materiaalõiguse ebaõige kohaldamine;**
- 2) **väärteomenetlusõiguse oluline rikkumine.**

Riigikohtu otsuse sissejuhatuses märgitakse:

- 1) kelle väärteoasi läbi vaadatakse;
- 2) kassatsioonimenetlusest osa võtnud kassaatori ja teiste kohtumenetluse poolte advokaatidest esindajate ees- ja perekonnanimed ning tõlgi ees- ja perekonnanimi;
- 3) kohtuistungil kuupäev ja koht;
- 4) kohtukoosseis;
- 5) kohtulahend, mida läbi vaadatakse.

Riigikohtu otsuse põhiosas esitatakse:

- 1) senise kohtumenetluse kokkuvõte;
- 2) millises osas kassaator kohtuotsuse vaidlustab ja mida ta taotleb;
- 3) kassatsioonivastuses esitatud seletused ja vastuväited;
- 4) kassaatori, kohtuvälise menetleja ja teiste kohtumenetluse poolte advokaatidest esindajate kohtuistungil esitatud arvamused;
- 5) Riigikohtu järelduste põhistus;
- 6) Riigikohtu järelduste õiguslik alus.

Riigikohtu otsuse lõpposas esitatakse kohtu järeldused.

Kui Riigikohus jätab vastavalt käesoleva seadustiku § 174 punktidele 1 ja 2 maakohtu kohtuotsuse või ringkonnakohtu kohtuotsuse muutmata:

- 1) ei pea ta oma otsuses maakohtu või ringkonnakohtu kohtuotsuse põhiosa asjaolusid kordama, kuid võib lisada oma põhjendused;
- 2) võib ta esitada oma kohtuotsuses üksnes sissejuhatuse ja lõpposa ning menetlusõiguse need sätted, millest kohtuotsust tehes juhindutakse.

Riigikohtu lahend jõustub allakirjutamise päeval ja seda ei saa edasi kaevata. Riigikohtu otsuses esitatud seisukohta seaduse kohaldamise kohta peavad järgima:

- 1) **maakohus ning ringkonnakohus sama väärteoasja arutades;**
- 2) **Riigikohus.** Riigikohtu erikogu otsust seaduse kohaldamise kohta peavad järgima Riigikohtu kolleegiumid, kuni seda pole muutnud Riigikohtu eri- või üldkogu. Riigikohtu üldkogu otsust peavad järgima Riigikohtu kolleegiumid ja erikogud, kuni üldkogu ise pole seda muutnud.

1.17.4. Teistmismenetlus

Teistmismenetlus on Riigikohtus teistmisavalduse läbivaatamine, mille eesmärk on otsustada jõustunud kohtulahendiga väärteoasja menetluse uuendamine.

Jõustunud kohtulahendiga väärteoasja, mille menetluse uuendamist taotletakse, **nimetatakse teistetavaks väärteoasjaks.**

Teistmise alus on:

- 1) teistetavas väärteoasjas tehtud **kohtuotsuse või kohtu määruse ebaseaduslikkus või põhjendamatus, mis tuleneb teises kriminaalasjas või väärteoasjas jõustunud kohtuotsusega kindlaks tehtud tunnistaja valeütlusest, teadlikult valesti antud eksperdiarvamusest või teadlikult valesti tõlkimisest, dokumendi võltsimisest või tõendi kunstlikust loomisest;**
- 2) jõustunud kohtuotsusega kindlaks tehtud **kuritegu, mille on kohtunik toime pannud** teistetava väärteoasja arutamisel või väärteoasjas kohtuvälises menetluses tehtud otsuse peale esitatud kaebuse arutamisel või läbivaatamisel;
- 3) jõustunud kohtuotsusega kindlaks tehtud **kuritegu, mille on kohtuvälise menetleja toime pannud teistetava väärteoasja menetlemisel**, kui kuritegu võis mõjutada kohtuotsust teistetavas väärteoasjas;
- 4) teistetavas väärteoasjas kohtuotsuse või kohtu määruse tegemisel üheks aluseks olnud **teise kohtuotsuse või kohtu määruse tühistamine, kui see võib kaasa tuua teistetavas väärteoasjas väärteomenetluse lõpetamise**

teos väärteo tunnuste puudumise tõttu või süüdistatava olukorra kergendamise;

- 5) teistetavas väärteoasjas tehtud kohtuotsuse või kohtu määruse peale Euroopa **Inimõiguste Kohtule esitatud individuaalkaebuse rahuldamine** Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni või selle protokollrikkumise tõttu, kui rikkumine võis mõjutada asja otsustamist ja seda ei ole võimalik kõrvaldada või sellega tekitatud kahju hüvitada muul viisil kui teistmise kaudu,
- 6) väärteoasja õigeks lahendamiseks **muu oluline asjaolu, mida kohus teistetavas väärteoasjas kohtuotsust või kohtu määrust tehes ei olnud teadnud ja mis iseseisvalt või kogumis varem tuvastatud asjaoludega võib tuua kaasa väärteoasjas väärteomenetluse lõpetamise teos väärteo tunnuste puudumise tõttu või süüdistatava olukorra kergendamise;**

Teistmisavalduse esitamise õigus on kohtumenetluse pooltel.

Teistmisavalduse esitamise õigus on Euroopa Inimõiguste Kohtule individuaalkaebuse esitanud **isiku advokaadist kaitsjal**, samuti sellise isiku advokaadist kaitsjal, kes on sarnases asjas ja samal õiguslikul alusel esitanud Euroopa Inimõiguste Kohtule individuaalkaebuse või kellel on sarnases asjas ja samal õiguslikul alusel sellise kaebuse esitamise õigus Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 35 lõikes 1 sätestatud tähtaega arvestades.

Teistmisavalduse võib esitada:

- 1) kohtuotsuse jõustumisest alates kuue kuu jooksul
- 2) kohtu määruse jõustumisest alates kuue kuu jooksul
- 3) uue või muu asjaolu ilmnemisest alates kolme kuu jooksul.

Riigikohtu kriminaalkollegiumile esitatav **teistmisavaldus vormistatakse masina- või arvutikirjas.**

Teistmisavalduses märgitakse:

- 1) teistmisavalduse esitaja ametinimetus, ees- ja perekonnanimi ning aadress;
- 2) selle kohtuvälise menetleja või kohtu nimetus, kelle lahendit teistetakse, ja lahendi kuupäev;
- 3) teistetava väärteoasja nimetus;
- 4) selle isiku ees- ja perekonnanimi, kes on tunnistanud väärteoasjas süüdlaseks ja kelle suhtes väärteoasja teistmist taotletakse;
- 5) teistmise alus käesoleva seadustiku § 180 järgi;
- 6) teistmisavaldusele lisatud dokumentide loetelu.

Teistmisavaldusele lisatakse teistmisavalduse esitaja volitust tõendav dokument, kui esitaja on kohtuväliline menetleja või advokaat.

Teistmisavaldusele lisatakse selle kohtu määruse või selle kohtuotsuse koopia, millele tuginedes teistmist taotletakse.

Teistmisavaldusele kirjutab alla ja märgib sellele koostamise kuupäeva avalduse esitaja.

Riigikohus otsustab teistmisavalduse menetlusse võtmise teistmisavalduse kättesaamisest alates ühe kuu jooksul. Teistmisavalduse menetlusse võtmisel võib Riigikohus teistetavas vääртеoasjas tehtud kohtulahendi täitmise vajaduse korral osaliselt või täielikult peatada.

Kui teistmisavaldus ei vasta seadustiku § 183 nõuetele, annab Riigikohus tähtaja puuduste kõrvaldamiseks.

Teistmisavaldust ei võeta menetlusse, kui:

- 1) Riigikohus leiab, et avalduses ei ole märgitud teistmise alust;
- 2) Riigikohus on varem jätnud samal alusel esitatud teistmisavalduse menetlusse võtmata;
- 3) kohtulahend on samal alusel jäetud teistmata.

Riigikohus jätab teistmisavalduse oma määrusega käiguta, kui:

- 1) **teistmisavaldus on esitatud** tähtajast hiljem ja avaldaja ei ole taotlenud tähtaja ennistamist või kui Riigikohus ei ole tähtaega ennistanud;
- 2) **teistmisavalduse on esitanud isik**, kellel ei ole selleks õigust;
- 3) **teistmisavaldus ei vasta nõuetele ja avaldaja ei ole Riigikohtu määratud tähtjaks puudusi kõrvaldanud.**

Teistmisavalduse põhjendatuse korral tühistab Riigikohus vaidlustatud kohtulahendi oma otsusega ja saadab vääртеoasja kohtulahendi teinud kohtule uuesti arutada.

Pärast vääртеoasja teistmist toimub kohtumenetlus maakohtus ning ringkonnakohtus üldkorras.

Kohtuliku uurimiseta võib menetluse lõpetada:

- 1) **kui süüdlane on surnud;**
- 2) **kui asjaolud on selged ja kohtuväline menetleja ei taotle kohtulikku arutamist.**

1.18. MÄÄRUSKAEBUSE LAHENDAMISE MENETLUS

Määruskaebusega võib vaidlustada esimese ja teise astme kohtumenetluses ning täitemenetluses koostatud kohtu määruse, kui nende vaidlustamine ei ole välistatud seadustiku § 191 kohaselt (nt kohtuistungil avalikkust piirav määrus, alluvust määrav määrus, kohtuliku arutamise edasilükkamise määrus, eksperitiisimäärus, vääртеoasjade ühendamise või eraldamise määrus jne).

Määruskaebuse **esitamise õigus on kohtumenetluse pooltel ja menetlusvälisel isikul**, kui kohtu määrusega on piiratud nende või kaitstava isiku õigusi või seaduslikke huve.

Määruskaebust ei saa esitada järgmiste kohtu määruste peale:

- 1) kohtuistungil avalikkuse piiramise määrus;
- 2) väärteoasja alluvusjärgsele kohtule saatmise määrus;
- 3) taandamismäärus ja taandamistaotluse rahuldamata jätmise määrus;
- 4) kohtuliku arutamise edasilükkamise määrus;
- 5) väärteoasjade eraldamise ja ühendamise määrus;
- 6) kohtumenetluses poole taotluse lahendamise määrus;
- 7) kohtumenetluses täiendavate tõendite kogumise määrus;
- 8) ekspertiisimäärus;
- 9) kaebemenetluses maakohtus kaebuse või ringkonnakohtus apellatsiooni käiguta jätmise määrus;
- 10) väärteoasja kohtus arutamisele määramise määrus;
- 11) kohtuvälise menetleja tegevuse peale esitatud kaebuse lahendamisel seadustiku § 79 kohaselt tehtud kohtu määrus, välja arvatud kohtu määrus, mis on tehtud konfiskeerimise kohta väärteomenetluse käigus.

Määruskaebus **esitatakse kirjalikult** ja selles märgitakse:

- 1) kohtu nimetus, kellele määruskaebus esitatakse;
- 2) määruskaebuse esitaja nimi, menetlusseisund ning elu- või asukoha aadress;
- 3) selle kohtu nimetus, kelle määrus vaidlustatakse, määruse kuupäev ja selle kohtumenetluse poole nimi, kelle suhtes määrus vaidlustatakse;
- 4) millises osas määrus vaidlustatakse;
- 5) määruskaebuses esitatud taotluse sisu ja põhjendus;
- 6) määruskaebusele lisatud dokumentide loetelu.

Määruskaebusele kirjutab alla ja märgib sellele koostamise kuupäeva kaebuse esitaja.

Määruskaebus lisatakse väärteotoimikusse.

Kohtumenetluse pool võib esitada määruskaebuse **kümne päeva jooksul, alates vaidlustatava kohtumääruse tegemisest**. Kui kohtumäärus tehti kirjalikus menetluses, siis võib kohtumenetluse pool esitada määruskaebuse kümne päeva jooksul, alates päevast, mil ta sai vaidlustatavast kohtumäärusest teada või pidi teada saama.

Menetlusväline isik võib esitada määruskaebuse kümne päeva jooksul, alates päevast, mil ta sai vaidlustatavast kohtumäärusest teada või pidi teada saama.

Määruskaebus vaadatakse läbi kaebuse piires ja isiku suhtes, kelle kohta see on. Määruskaebus vaadatakse läbi kirjalikus menetluses kohtumenetluse

poolte osavõtuta. Kohtu määruse koostanud kohus vaatab määruskaebuse läbi selle saamisest alates viie päeva jooksul.

Kui vaidlustatud kohtu määruse teinud kohtukoosseis peab määruskaebust põhjendatuks, tühistab ta vaidlustatud kohtu määruse oma määrusega ja vajaduse korral teeb uue määruse. Vaidlustatud kohtu määruse tühistamisest ja uue määruse tegemisest teatatakse viivitamata kaebuse esitajale.

Kui vaidlustatud kohtu määruse teinud kohtukoosseis peab määruskaebust põhjendamatuks, edastab ta vaidlustatud kohtu määruse ja määruskaebuse viivitamata vastavalt kohtualluvusele.

Kõrgema astme kohus vaatab määruskaebuse läbi selle kättesaamisest alates kümne päeva jooksul.

Maakohtu kohtuniku määruse peale esitatud määruskaebuse vaatab läbi ringkonnakohtu kohtunik ainuisikuliselt.

Ringkonnakohtu määruse peale esitatud määruskaebuse vaatab läbi Riigikohtu kriminaalkolleegium kolmeliikmelises koosseisus.

Määruskaebuse saanud kohus võib vaidlustatud kohtu määruse täitmise peatada. Määruskaebuse läbi vaadanud kohtu tehtud kohtu määrus on lõplik ega kuulu edasikaebamisele.

1.19. LAHENDI JÕUSTUMINE JA TÄITMISELE PÖÖRAMINE

Kohtuvälises menetluses tehtud otsus jõustub, kui selle peale ei ole kaebust esitatud ja kaebuse esitamise tähtaeg on möödunud.

Kohtuotsus või määrus jõustub, kui seda ei saa vaidlustada muul viisil kui teistmismenetluses. Kohtuotsus aresti mõistmise kohta jõustub selle tegemisest. Kirjalikus menetluses tehtud kohtumäärus jõustub selle tegemisest.

Kohtuvälises menetluses tehtud määrus jõustub selle tegemisest.

Kohtuvälise menetleja jõustunud otsust ja määrust ning jõustunud kohtuotsust ja määrust on kohustatud täitma kõik isikud Eesti Vabariigi territooriumil.

Kohtuvälise menetleja otsus ja määrus ning kohtuotsus ja määrus pööratakse täitmisele, kui see on jõustunud ja kui täitmisele pööramist ei ole edasi lükatud. Kui kohtuvälise menetleja otsuse peale on esitatud kaebus maakohtule või kohtuotsuse peale on esitatud apellatsioon või kassatsioon ainult ühe menetlusaluse isiku suhtes, pööratakse teiste menetlusaluste isikute suhtes kohtuvälise menetleja otsus või kohtuotsus täitmisele.

Kohtuvälise menetleja jõustunud otsuse ja määruse pöörab täitmisele kohtuvälise lahendi teinud kohtuvälise menetleja.

Esimese astme kohtu jõustunud kohtuotsuse ja määruse pöörab täitmisele kohtulahendi teinud maakohus.

Kaebemenetluses maakohtus või kassatsioonimenetluses tehtud jõustunud kohtuotsuse pöörab täitmisele samas vääртеoasjas esmakordselt lahendi teinud kohtuväline menetleja.

Apellatsiooni või kassatsioonikohtu jõustunud kohtulahendi pöörab täitmisele samas vääртеoasjas esmakordselt kohtulahendi teinud maakohus.

Rahatrahvi pöörab täitmisele justiitsministri määratud riigiasutus.

Menetlusaluse isiku arestist vabastav kohtuotsus pööratakse viivitamata täitmisele pärast kohtuotsuse lõpposa kuulutamist.

Kohtuvälise menetleja otsus või kohtuotsus süüdlase karistamise kohta pööratakse täitmisele selle jõustumise päevast või vääртеoasja apellatsiooni- või kassiooniastmest tagastamise päevast alates **kümne päeva jooksul**.

Kohtuotsuse aresti mõistmise kohta pöörab täitmisele otsuse teinud kohus, kes saadab otsuse täitmisele süüdlase elukohajärgsele arestimajale või ajateenija kohta garnisoni arestimajale.

Kohtuvälise menetleja määrus või kohtu määrus pööratakse täitmisele selle jõustumisest.

Lahendit ei pöörata täitmisele ega täideta, kui on möödunud karistusseadustiku § 82 lõike 1 punktis 3 sätestatud aegumistähtaeg ja kohtuvälise menetleja otsuse või kohtuotsuse täitmisele pööramist ei ole edasi lükatud.

Kohtuvälise menetleja **otsus rahatrahvi kohaldamise kohta loetakse täidetuks** ja otsust täitmisele ei pöörata, kui:

- 1) **süüdlane on tasunud rahatrahvi täies ulatuses 15 päeva jooksul kiirmenetluses** tehtud kohtuvälise menetleja **otsuse kättesaamisest** alates;
- 2) **süüdlane on tasunud rahatrahvi täies ulatuses 15 päeva jooksul**, alates päevast, mil üldmenetluses tehtud kohtuvälise menetleja **otsus on menetlusosalistele kohtuvälise menetleja juures kättesaadav**;
- 3) **Maksu- ja Tolliamet on tasaarvestanud süüdlase maksualase vääртеo eest määratud rahatrahvi täies ulatuses 15 päeva möödudes kohtuvälise menetleja tehtud otsuse kättesaamisest arvates**.

Kohtuotsus rahatrahvi kohaldamise kohta saadetakse pärast otsuse jõustumist justiitsministri määratud asutusele, kes kontrollib, kas süüdlane on rahatrahvi tasunud täies ulatuses või mitte.

Kui süüdlane ei ole tasunud rahatrahvi täies ulatuses tähtaja jooksul või kohtuotsuse peale edasikaebamise tähtaja jooksul, saadab vastavalt lahendit täitmisele pöörav asutus kohtutäiturile lahendi koopia, millele on tehtud märke jõustumise kohta.

Välisriigis vääртеoasjas kohtuvälise menetleja otsusega määratud või kohtuotsusega mõistetud rahatrahvi tunnustamisele ja täitmisele **kohaldatakse kriminaalmenetluse sätteid välisriigi kohtuotsuse tunnustamise ja täitmise kohta, arvestades karistusseadustiku §-s 72 sätestatud rahatrahvi asendamist**

arestiga, kui Eesti Vabariigi välislepingutes ja rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtetes ei ole ette nähtud teisiti.

Eesti võib Euroopa Liidu liikmesriigilt taotleda isikule väärteoasjas kohtuvälise menetleja otsusega määratud või kohtuotsusega mõistetud rahatrahvi täitmist. Rahatrahvi otsuse täitmise taotlemisele kohaldatakse kriminaalmenetluse seadustiku sätteid.

Põhi- või lisakaristusena mõistetud või määratud juhtimisõiguse äravõtmise täitmisele pööramiseks saadetakse kohtuotsus või kohtuvälise menetleja otsus asjaomasele asutusele süüdlaselt lahendis märgitud õiguste äravõtmiseks ning süüdlaselt nende õiguste teostamiseks väljastatud dokumendi hoiulevõtmiseks.

Kui kohtuotsuse täitmist ei ole edasi lükatud vastavalt seadustiku §-le 209 ja süüdlane oli kohtumenetluse ajaks kinni peetud, pöörab kohtuotsust täitmisele pöörav maakohtunik kohtuotsuse aresti mõistmise kohta täitmisele viivitamatult pärast selle tegemist. Kohtuotsuse koopia märkega selle jõustumise kohta saadetakse kohtuotsuse teinud kohtu asukohajärgsele või süüdlase elukohajärgsele arestimajale või ajateenijale mõistetud aresti puhul väeüksuse arestimajale.

Kui kohtuotsuse täitmist ei ole edasi lükatud vastavalt seadustiku §-le 209 ja süüdlane ei olnud kohtumenetluse ajaks kinni peetud, saadab kohtulahendit täitmisele pöörav maakohus süüdlasele määruse, mis ajaks ja millisesse arestimajja ta peab karistuse kandmiseks ilmuma. Määruse koopia ja kohtuotsuse koopia märkega selle jõustumise kuupäeva kohta saadetakse karistuse kandmiseks määratud arestimajale.

Aresti kandmise alguseks loetakse süüdlase arestimajja saabumise aeg.

Kui süüdlane ei ilmu määratud ajaks aresti kandmisele arestimajja, teatab arestimajja sellest aresti täitmisele pööranud kohtule. Sel juhul teeb maakohtunik määruse süüdlase sundtoomise kohta arestimajja.

Kui seadusega ei sätestata teisiti, saadab kohtulahendit või kohtuvälise menetleja lahendit täitmisele pöörav menetleja konfiskeeritud vara ja riigi omandisse üleläänud asitõendi asukoha järgsele maavalitsusele:

- 1) kohtuotsuse või -määruse või kohtuvälise menetleja otsuse või määruse koopia märkega selle jõustumise kohta;
- 2) konfiskeeritud vara ja riigi omandisse üleläänud asitõendeid käsitleva menetlusdokumendi koopia.

Konfiskeeritud vara võõrandmise ja hävitamise kulud tasub süüdlane.

Kohtuvälise menetleja otsuses ja kohtuotsuses ettenähtud menetluskulud ja muud rahalised sissenõuded pööratakse täitmisele seadustiku §-des 201, 203 ja 204 sätestatud korras. Kui isikult, kelle suhtes on väärteomenetlus lõpetatud, on ära võetud dokumente või asju, saadab kohtuvälise menetleja või kohtuotsust täitmisele pöörav maakohus jõustunud lahendi asjaomasele asutusele nende do-

kumentide või asjade tagastamiseks **omanikule või seadusjärgsele valdajale.**

Eriõigust tõendava dokumendi tagastamise otsustab dokumendi väljaandnud asutus seaduses ettenähtud alustel ja korras.

Kui on asjaolusid, mille tõttu ei ole viivitatamatult võimalik täita väärteo eest karistusena kohaldatud aresti, võib lahendit täitmisele pöörav maakohus süüdlase avalduse alusel oma määrusega aresti täitmisele pööramise edasi lükata, märkides määruses edasilükkamise alguse ja lõpu kuupäeva.

Aresti täitmisele pööramise edasilükkamisel pööratakse lahend seadustiku § 205 lõigetes 2–4 sätestatud korras täitmisele viivitamata pärast edasilükkamise lõpukuupäeva. Määruse koopia aresti edasilükkamise kohta saadetakse arestimajale koos lahendi koopiaga.

Rahatrahvi täitmisele pööramise edasilükkamisel pööratakse lahend täitmisele viivitamata pärast edasilükkamise lõpukuupäeva. Määruse koopia rahatrahvi täitmise edasilükkamise kohta saadetakse kohtutäiturile koos lahendi koopiaga, millele on tehtud märged lahendi jõustumise kuupäeva kohta.

Maakohus teeb karistust täitva kohtutäituri avalduse alusel määruse rahatrahvi asendamise kohta arestiga vastavalt karistusseadustiku §-le 72, kui süüdlane ei ole rahatrahvi tervikuna määratud tähtajaks tasunud või osastatud rahatrahvi maksmise tähtaega ei järgita, rahatrahvi täitmise tähtaega ei ole pikendatud ja süüdlasel ei ole vara, millele sissenõuet pöörata.

Rahatrahvi asendamise arestiga lahendab maakohus süüdimõistetu osavõtul. Kohtusse kutsutakse süüdimõistetu taotlusel kaitsja ning kuulatakse ära tema arvamus.

Rahatrahvi osalise tasumise korral arvestatakse tasutud osa asendusaresti pikkuse määramisel proportsionaalselt tasutud summa suurusega.

Kui rahatrahvi asendamine arestiga ei ole mingil põhjusel võimalik või süüdlane on enne asendusaresti kohaldamist rahatrahvi tasunud, teeb maakohus määruse, milles jätab kohtutäituri avalduse rahatrahvi asendamise kohta arestiga rahuldamata.

Nimetatud määruse koopia saadab kohus kohtutäiturile ja süüdlasele.

Hoiatustrahv kantakse riigieelarvesse. Kui hoiatustrahvi määranud kohtuväline menetleja on valla- või linnavalitsus, kantakse hoiatustrahv otsuse teinud kohaliku omavalitsuse eelarvesse. Kui hoiatustrahvi määranud kohtuväline menetleja on valla- või linnavalitsusega halduslepingu sõlminud eraõiguslik juriidiline isik, kantakse hoiatustrahv eraõigusliku juriidilise isikuga halduslepingu sõlminud kohaliku omavalitsuse eelarvesse.

Üldkasuliku töö täitmisele pööramiseks saadetakse kohtulahend süüdlase elukohajärgsele politsei prefektuurile, mille juht määrab ametniku, kes kontrollib süüdlase üldkasuliku töö tegemist, mille kord on määratud siseministri määrusega.

Teema 2 Kriminaalmenetlus

2.1. ÜLDSÄTTED

Kriminaalmenetluse seadustik reguleerib **kohtueelse ja kohtumenetluse korda ja kriminaalasjades tehtud lahendite täitmist**.

Kriminaalmenetluse spetsiifika, võrreldes teiste kohtumenetlustega, on selles, et kohtupoolsele vahetule õiguse rakendamisele eelnev tegevus (kohtueelne uurimine) on kujunenud suhteliselt iseseisvaks kriminaalasjade kohtueelseks menetluseks.

Kuna kohtueelse menetluse eesmärk on vajalike tingimuste loomine kohtumenetluseks, siis **moodustab kriminaalmenetlus ühtse terviku**, mis peaks looma tingimused kriminaalasjade lahendamiseks.

Kriminaalmenetluse põhieesmärkideks on:

- 1) tõendamiseseme asjaolude selgitamine;
- 2) õiglase karistuse või muu kriminaalmenetluses sätestatud mõjutusvahendi kohaldamine;
- 3) menetlusosalise põhiõiguste tagamine;
- 4) alusetult kahtlustatud või süüdistatud isiku rehabiliteerimine.

Kriminaalmenetluses kui õigust rakendavas tegevuses eristatakse kahte piirkonda:

- 1) **kriminaalmenetluse keskne ala**, mis on suhteliselt täpselt reguleeritud kriminaalmenetluse seadustiku ja muude kriminaalmenetlusõiguse allikatega ning mis on käesoleva õppeaine esemeks ja
- 2) kriminaalmenetluses, eelkõige aga karistusõiguses, **kriminaalmenetluse rakendamise nn ääreala**, mida kriminaalmenetlusõigus ei reguleeri või teeb seda üldisemalt (jälitustegevus, kriminalistika-alane tegevus ja soovitusel, kaitsja ja kaitsealuse suhtlemine, mõistete „avalik huvi“ „mõistliku aja jooksul“, „isiku süü ei ole suur“ jt määramine).

Kriminaalmenetluse keskses piirkonnas võib eristada:

- 1) **üldmenetlust** ja
- 2) **erimenetlust**.

Kriminaalmenetluse õiguslikeks allikateks on:

- 1) Eesti Vabariigi **Põhiseadus**,
- 2) **rahvusvahelise õiguse** üldtunnustatud **põhimõtted**,
- 3) Eestile siduvad **välislepingud**,
- 4) **kriminaalmenetluse seadustik**,

- 5) kriminaalmenetluse **muud aktid**,
- 6) samuti **Riigikohtu lahendid** kriminaalmenetlust sätestavate õigusaktide tõlgendamisel.

Eesti kriminaalmenetlusõigus **kehtib Eesti Vabariigi territooriumil**, kui välislepingust ei tulene teisiti ja kui uurimise esemeks on Eesti kaitseväetee-
nistuses oleva isiku tegu.

Kriminaalmenetluses kohaldatakse **menetlustoimingu ajal kehtivat** kriminaalmenetlusõigust.

Erakorralise seisukorra ajal kohaldatakse kriminaalmenetluse seadust, arvestades erakorralise seisukorra **seaduses sätestatud erisusi**.

2.2. KRIMINAALMENETLUSE ALUSPÕHIMÕTTED

1. Kriminaalmenetlusõigust **kohaldatakse võrdselt kõigile isikutele**, välja arvatud Riigikogu liikmed, Vabariigi President, Valitsuse liikmed, riigikontrolör, õiguskantsler, Riigikohtu esimees ja liikmed ja kohtunikud, kelle suhtes erisused on sätestatud Kriminaalmenetluse seadustiku 14. peatükis.

Isikule, kellel on **diplomaatiline puutumatus** või välislepingus ettenähtud muud eesõigused, võib Eesti kriminaalõigust kohaldada **välisriigi taotlusel**.

2. Kriminaalmenetluse legaliteedi e kohustuslikkuse põhimõtte kohaselt on **kuriteo asjaolude ilmnemisel uurimisasutus ja prokuratuur kohustatud toimetama kriminaalmenetlust**, kui puuduvad kriminaalmenetlust välistavad asjaolud (puudub kriminaalmenetluse alus, on möödunud kuriteo aegumistähtaeg, karistuse välistab amnestiaakt, kahtlustatav või süüdistatav on surnud või kahtlustatav juriidiline isik on lõppenud või samas süüdistuses on jõustunud kohtulahend või kriminaalmenetluse lõpetamise määrus).

3. **Süütuse presumptsiooni põhimõte**, mille kohaselt kedagi ei käsitleta kuriteos süüdi olevana enne, kui tema kohta on jõustunud süüdimõistev kohtuotsus. Kriminaalmenetluses ei ole keegi kohustatud tõendama oma süütust.

Kahtlused süüdi olekus tõlgendatakse kahtlustatava või süüdistatava kasuks, kui uurimine vaatamata pingutustele ei ole tulemusi andnud süü tõendamisel.

Uurimisasutus, prokuratuur ja kohus on kohustatud:

- **selgitama** menetlusosalisele menetlustoimingu **eesmärki** ja tema **õigusi ning kohustusi**;
- **tagama** kahtlustatavale või süüdistatavale **reaalse võimaluse end kaitsta**;

- **tagama** kahtlustatavale või süüdistatavale **kaitsja abi** kogu kriminaalmenetluse ajal, kui:
 - **isik pani toime kuriteo alaealisena;**
 - isik ei ole psüühilise või füüsilise **puude tõttu** võimeline end kaitsma või see on talle selle tõttu raskendatud;
 - isikut kahtlustatakse või süüdistatakse kuriteos, mille eest **võib mõista eluaegse vangistuse;**
 - isiku **huvid on vastuolus teise isiku huvidega, kellel on kaitsja;**
 - isik on viibinud **vahi all üle kuue kuu;**
 - kriminaalasja menetletakse **kiirmenetluses;**
 - **isik seda nõuab.**

Uurimisasutus, prokuratuur ja kohus peavad menetlusosalist **kohtlema tema au teotamata ja tema inimväärikust alandamata**. Kedagi ei tohi piinata ega julmalt või inimväärikust alandavalt kohelda.

Kahtlustatavat **võib kohtumääruseta kinni pidada kuni 48 tundi**. **Kohtu vahistamisotsus** pidada isikut vahi all kuni 6 kuud või erandina kuni 1 aasta tuleb teha **teatavaks viivitamata talle arusaadavas keeles**.

Isiku perekonna- või eraellu on lubatud sekkuda vaid menetlusseadustikus ettenähtud juhtudel ja korras:

- 1) kuriteo tõkestamiseks,
- 2) kurjategija tabamiseks,
- 3) kriminaalasjas tõe tuvastamiseks ja
- 4) kohtuotsuse täitmise tagamiseks.

Kriminaalmenetluse keel on eesti keel või muu keel kohtumenetluse poolte nõusolekul, kui nad seda valdavad. Toimikus **kõik dokumendid on eestikeelsed** või tõlgitud eesti keelde (KrMK-s ei olnud seda nõutud). Protokollid võivad kanda **ka teksti muus keeles** (eestikeelse tõlkega). Kohtumenetluse pooltele ja menetlejatele, kes ei valda eesti keelt, tagatakse **tõlgi abi**. **Süüdistusakt esitatakse kahtlustatavale eestikeelsena** ja kui ta seda ei valda, siis tõlgituna keelde, mida süüdistatav valdab.

Igal isikul on õigus osaleda avalikul kohtuistungil ja talletada kohtuistungit, tehes märkusi. Muid kohtuistungit talletamise vahendeid võib kasutada vaid kohtu loal.

Kohtulahend kuulutatakse alati avalikult.

Kohtuistungit avalikkust võib piirata (s.o istung kuulutada kinniseks osaliselt), kui seda on vaja alaealise, abielupoole või kannatanu huvides. Alaealise võib kohtusaalist kõrvaldada, kui see on alaealise huvides. **Avalikkuse piiramist** (kohtuistungit võib osaliselt või täielikult kuulutada kinniseks) rakendatakse:

- **Riigisaladuse ja ärisaladuse kaitseks;**
- **kõlbluse, perekonna- ja eraelu kaitseks;**

- alaealise huvides või
- õigusmõistmise huvides, sealhulgas, kui kohtuistungil avalikkus võib ohustada kohtu või kohtumenetluse poolte või tunnistaja julgeolekut.

Kohtu loal võivad viibida kinnisel istungil:

- uurimisasutuse ametnik, kohtuametnik, tunnistaja, ekspert, tõlk,
- süüdistatava lähedane (lähisugulane, hõimlane).

Kohus hoiatab pooli ja istungisaalis viibijaid, et menetlusandmeid ei ole lubatud avaldada. Istungil, istungi avamisest kuni kohtulahendi kuulutamiseni, **on lubatud teha märkmeid ja helisalvestust, kui sellega ei segata istungit.** Muid salvestusvahendeid võib kasutada vaid kohtu loal (TV, video jt). Kinnisel istungil on lubatud teha vaid märkmeid.

Kohtumenetluses on tagatud **võistlevus**. Süüdistus- ja kaitsefunktsioone ning kriminaalaja lahendamise funktsioone täidavad eri menetlussubjektid (**prokuratuur, kaitsja, kohus**).

Süüdistusest loobumine on õigeksmõistva otsuse alus ja **vabastab kohtu menetluse jätkamise kohustusest**, kui teos puuduvad väärteo tunnused ning see on õigeksmõistva kohtuotsuse alus. Väärteo tunnuste esinemisel jätkatakse väärteomenetlust. **Kohtuotsuse aluseks** saavad olla **vaid tõendid, mida suuliselt esitati, vahetult uuriti ja protokolliti**. Ringkonnakohtu lahend saab tugineda tõenditele, mida suuliselt esitati, kohtulikult uurimisel uuriti ja protokolliti, samuti tõenditele, mida esimese astme kohtus esitati, vahetult uuriti ja protokolliti. **Kohtulahend ei või tugineda vaid anonüümse tunnistaja ütlustele.**

Kriminaalmenetlust toimetatakse Eesti Vabariigi nimel. Kuriteoasjaolude ilmnemisel on uurimisasutus ja prokuratuur kohustatud toimetama kriminaalmenetlust, kui puuduvad kriminaalmenetlust välistavad asjaolud või kui puudub alus lõpetada menetlus otstarbekuse kaalutlusel (vt § 199, 202, 203, 205).

2.3. KRIMINAALMENETLUSE SEOSSED OLULISIMATE NAABERVALDKONDADEGA (NN PUHVERASPEKT)

Nendeks on:

1. **Kriminaalmenetluse sotsioloogiline taust** (ajas ja muutuvates tingimustes, kriminaliseerimine ja dekriminaliseerimine, menetluse muutused, oportuuniteet ja selle põhjused jne).
2. **Kriminaalmenetlus ja konstitutsiooniõigus** (kriminaalmenetlus on selline riikliku tegevuse valdkond, mille raames on kõige enam aktsepteeritavad

mitmed põhiõiguste riived, millistele viitab põhiseadus.

Nii on lubatud kriminaalmenetluses lähtuda toimingutes „kuriteo ärahoidmisest”, „kriminaalmenetluses tõe tuvastamisest”, „kriminaalmenetluse tagamisest” jt, mis on seotud põhiõiguste riivega. Kriminaalmenetlusõiguse (ja teiste kohtumenetlusõiguste) aktsepteeritust põhiseaduse poolt tõendab seegi, et menetlusõiguse vastuvõtmiseks või muutmiseks on vaja Riigikogu koosseisu hääلteenamust, KarS puhul aga mitte.

Oportuniteedi küsimusi saab lahendada nii materiaalõiguslike kui ka menetlusõiguslike meetmetega.

Menetlusõiguse ja karistusõiguse piiril on sundraha instituut, mida reguleerib menetlusseadustik, kuid mis tegelikult on pigem karistuslik kui menetlusõiguslik instituut.

Teatud erisused on kriminaalmenetluse ja väärteomenetluse tekstides ning sisult kattuvates mõistetes (süütuse presumpatsioon, isik paneb toime väärteo ja kuriteo, karistatakse üksnes kuriteo eest ja selle äralangemisel alles väärteo eest, väärteo eest karistamine välistab sama teo eest kriminaalvastutusele võtmise jt).

Mitmeid lahendamata küsimusi on tsiviilkohtumenetluse ja kriminaalkohtumenetluse vahel. Nii oli kuni 1. jaan. 2006 kriminaalmenetluses tehtud otsus tsiviilkohtule kohustuslik teo toimumise ja teo toimepanija osas. Pärast 01.01.2006 kriminaalmenetlusseadustikus vastav säte puudub. Näiteks, kriminaalmenetluses on vastutus vaid süüline, tsiviilmenetluses nii süüline kui süüta.

Keerulisi vastuolusid on ka kriminaalmenetluse seadustiku ja haldusmenetluse seadustiku regulatsioonides.

2.4. KRIMINAALMENETLUSE SUBJEKTID

Subjektideks on:

Menetlejad	Menetlusosalised
kohus	kahtlustatav
prokuratuur	süüdistatav
uurimisasutus	kaitsja
	kannatanu
	tsiviilkostja

Pooled

prokuratuur	süüdistatav
kannatanu	kaitsja
	tsiviilkostja

Pooltel on menetlusosalise õigused

2.5. KOHUS MENETLEJANA

Eesti kohtusüsteem on **kolmeastmeline**.

Maakohus (1. astme kohus – Harju, Viru, Pärnu või Tartu maakohus) arutab kõiki kriminaal- ja tsiviilasju. Vt lähemalt Kohtute seadusest. I astme kriminaalasju arutab kohus koosseisus kohtunik ja 2 rahvakohtunikku, teise astme asju aga kohtunik ainuisikuliselt. Kuritegeliku ühenduse süüasju arutab kohus koosseisus 3 kohtunikku. Tsiviilasju arutab kohus ainuisikuliselt.

Vajadusel viibib kohtusaalis **varukohtunik või varurahvakohtunik**.

Eelmenetlust toimetab kohtunik ainuisikuliselt. **Eeluurimiskohtunik** täidab ülesandeid kohtueelses menetluses ja **täitmiskohtunik** kohtulahendi täitmisel ainuisikuliselt.

Esimese astme kohtutena arutavad haldusasju Tallinna ja Tartu **halduskohtud**.

Ringkonnakohtud (2. astme kohtud e apellatsioonikohtud) on **Tallinna ja Tartu Ringkonnakohtud**. Apellatsioone arutab kohus koosseisus 3 ringkonnakohtunikku. Eelmenetlust teostatakse ainuisikuliselt.

Riigikohus e kolmanda astme kohus on **kassatsiooni-, põhiseaduslikkuse järelevalve ja teistmisasju arutav kohus**. Riigikohus vaatab läbi kassatsioone, määruskaebusi ringkonnakohtu määrustele, teistmisavaldusi jne.

Kriminaalmenetluse subjektina võivad Riigikohtus toimida järgmised kohtukoosseisud: kriminaalkolleegiumi kolmeliikmeline koosseis, Riigikohtu kriminaalkolleegiumi täiskogu, Riigikohtu erikogu, Riigikohtu üldkogu. Riigikohtu kriminaalkolleegium arutab asju koosseisus vähemalt 3 riigikohtunikku.

Kohtuotsus tehakse **häälteenamusel**, kusjuures eesistuja hääletab viimasena. Hääletamisel vähemusse jäänud kohtunik võib kirjutada **eriarvamuse**.

2.6. KOHTUALLUVUS

Kriminaalasja arutamine allub üldise alluvuse järgi **maakohtule**, kelle tööpiirkonnas kuritegu toime pandi või kohtueelne uurimine lõpule viidi. **Erandina võib muuta kohtualluvust** Ringkonnakohtu esimees oma tööpiirkonnas või Riigikohtu esimees alluvusvaidluse korral. **Kui kuriteo kohta ei ole võimalik kindlaks määrata**, siis allub asi sellele kohtule, **kelle piirkonnas uurimine lõpule viidi**.

Eeluurimiskohtuniku ülesandeid täidab selle maakohtu eeluurimiskohtunik, kelle tööpiirkonnas on kuritegu toime pandud, või menetluskoha kohtu eeluurimiskohtunik. Jälitustoiminguks annab loa eeluurimiskohtunik, kelleks on kohtu tööjaotusplaani järgi üks kahest kohtunikust igas maakohtus, kes annab loa konkreetseks toiminguks.

Trükise vahendusel toimepandud kuriteo kriminaalasi allub trükise väljaandmiskoha või kannatanu taotlusel trükise levitamiskoha kohtule.

Välisriigis toimepandud kriminaalasi allub kahtlustatava või süüdistatava Eesti elukoha järgsele kohtule või kui elukohta pole, siis Harju Maakohtule.

Kohtunikku puudutavat asja (kohtunik on süüdistatav või kannatanu) arutatakse teise ringkonnakohtu maakohtus.

Kohtutevahelisy menetlusabi antakse siis, kui menetlus lihtsustub, hoiab kokku aega või vähendab kulutusi. Abitaotluse saanud kohus ei või abist keelduda, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti.

2.7. PROKURATUUR (§ 30) JA UURIMISASUTUS MENETLEJATENA

Prokuratuur

- tagab menetluse seaduslikkuse;
- tulemuslikkuse ja
- esindab riiklikku süüdistust.

Prokurör on sõltumatu ja allub (kriminaalmenetluses) vaid seadusele. Prokuröri ebaseaduslikke otsuseid võib samas tühistada kõrgemalseisev prokurör või justiitsminister. Prokuratuur **juhib** kohtueelset menetlust.

Riigiprokuratuuri prokurörid on:

- Riigi peaprokurör,
- juhtivad riigiprokurörid,
- riigiprokurörid ja
- prokuröri abid.

Ringkonnaprokuratuuri prokurörid on:

- juhtivprokurör,
- vanemprokurörid,
- eriasjade prokurörid,
- ringkonnaprokurörid ja
- prokuröri abid.

Prokuratuuril on uurimisasutuse õigused. Prokurör juhib ja on õigustatud ise tegema uurimistoiminguid, tal on õigus menetlust lõpetada otstarbekuse kaalutlusel, muuta kriminaalasia uurimisalluvust, määrata uurimisel tähtaegu, algatada uuriija suhtes distsiplinaarmenetlust ja loobuda süüdistusest.

Riigiprokuratuuri määruse peale esitatud kaebuse lahendab see ringkonnakohus, kelle tööpiirkonnas asub kriminaalmenetlust alustamata jätnud või menetlust lõpetanud prokuratuur või uurimisasutus. Kõrgemalseisval prokuröril on õigus tühistada madalama astme prokuröri määrusi ja anda kohustuslikke seaduse kohaldamise tõlgendusi.

Uurimisasutusteks on (oma pädevuse piires):

- Politsei- ja Piirivalveamet
- Kaitsepolitseiamet
- Maksu- ja Tolliamet
- Konkurentsiamet ja
- Sõjaväepolitsei
- Keskkonnainspeksioon
- Justiitsministeeriumi vanglate osakond ja
- vangla.

Uurimisasutus teeb uurimistoiminguid **iseseisvalt, kui selleks ei ole vaja prokuratuuri või kohtu luba.**

2.8. MENETLUSOSALISED

2.8.1. Kahtlustatav ja süüdistatav (§ 33 – 36)

Kahtlustatav on kinnipeetud isik, keda on piisav alus kahtlustada kuriteo toimepanemises ja kes on allutatud menetlustoimingule. Seega isik, keda on põhjust kahtlustada, ei muutu kohe kahtlustatavaks. Samas isikut, keda menetleja tegelikult peab kahtlustatavaks, ei tohi üle kuulata tunnistajana. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 23. novembri 1999. a kohtuotsuses nr 3-1-1-105-99 (RT III, 2000, 1, 4) on märgitud, et kuigi kohtualuse poolt varem tunnistajana antud ütlused ei ole vahetult tõendina kasutatavad (s.t neile ei või kohtuotsuses tugineda), võib kohus kohtualuse ütluste hindamisel arvestada ka kohtualuse enda nimetatud motiive selle kohta, miks ta süüdistatavana on muutunud varem tunnistajana antud ütlusi. Kokkuvõtvalt tähendab see aga, et **isikut, keda menetleja tegelikult loeb kahtlustatavaks ei tohi kuulata üle tunnistajana** (Riigikohtu lahend 3-1-1-25-02).

Juriidilisest isikust kahtlustatav või süüdistav, samuti kannatanu osaleb kriminaalmenetluses oma juhatuse või seda asendava organi liikme kaudu, kellel on kõik kahtlustatava või süüdistatava või kannatanu õigused ja kohustused. Kahtlustatavale selgitatakse viivitamatult, et **tal on õigus:**

- **teada kahtlustuse sisu**, anda (või keelduda) ütlustest;
- **teada, et tema ütlusi võidakse kasutada tema vastu;**
- **õigus kaitsja abile;**
- **kohtuda kaitsjaga** (1 tund);
- **kaitsja juuresolekule** ülekuulamisel, vastastamisel, ütluste seostamisel olustikuga ja äratundmiseks esitamisel;
- **osaleda vahistamistaotluse arutamisel** kohtus;
- **esitada tõendeid;**

- **esitada taotlusi, kaebusi;**
- **tutvuda menetlustoimingu protokolliga;**
- anda nõusolek kokkuleppemenetluse kohaldamiseks, osaleda läbirääkimistel, teha ettepanekuid karistuse osas, sõlmida kokkulepe.

Kaitsjal on õigus VangS § 95 lg 2 ja § 96 lg 3 kohaselt **vahistatule kaitse ettevalmistamiseks üle anda vajalikke materjale**, nende sisuline läbivaatus on vanglaametnikele keelatud. Kaitsjal on õigus kohtuda vahistatuga aega piiramata (seda võib vaid katkestada menetlustoiminguks, kui kohtumine on kestnud üle 1 tunni), kusjuures kohtumist võib vanglaametnik jälgida, mitte pealt kuulata. Samuti on keelatud kontrollida vahistatu kirjavahetust ja telefonikõnesid kaitsjaga (§ 97 lg 3). Kui kriminaaltoimiku materjalidega on kaitsjal õigus tutvuda juba siis, kui tema kaitsealune on veel kahtlustatav, siis kaitsealusel on see õigus alles alates süüdistuse esitamisest.

Kahtlustatav on kohustatud:

- ilmuma uurimisasutusse, prokuratuuri ja kohtusse nende kutsel ja
- alluma korraldustele.

Süüdistatav on isik,

- kellele prokurör **on koostanud süüdistusakti** või
- kellega **on kokkuleppemenetluses sõlmitud kokkulepe.**

Süüdistataval on kõik kahtlustatava õigused ja lisaks neile **õigus tutvuda kaitsja vahendusel toimiku materjalidega**, võtta osa kohtulikust arutamisest, viibida arutamise juures (välja arvatud KrMS § 269 lg 2 erandid, mil kriminaalasja on lubatud arutada süüdistatava osavõtuta).

Juriidilisest isikust kahtlustatav või süüdistatav osaleb menetluses oma juhatuse või seda asendava organi kaudu, kellel on kõik kahtlustatava ja süüdistatava õigused.

2.8.2. Kannatanu (tsiviilhageja) ja tsiviilkostja

Kannatanu (kuriteo ohver) on isik, kellele kuriteoga (või süüvõimetu isiku poolt) õigusvastase teoga on tekitatu füüsilist, varalist või moraalselt kahju. Menetlustoimingutes kohaldatakse kannatanule tunnistajale sätestatud. Uurimisasutus ja prokuratuur selgitavad kannatanule tsiviilhagi esitamise ja selle menetlusega seonduvat korda.

Kannatanu õigused on:

- 1) **vaidlustada** kriminaalmenetluse alustamata jätmine või lõpetamine;
- 2) **esitada** tsiviilhagi (riigilõivuvaba).

Riigikohtu kriminaalkollegium on varasemas praktikas märkinud, et tsiviilhagi lahendamisel tuleb kriminaalmenetluses juhendada tsiviilmenetluse regulatsioonist kui see ei ole vastuolus kriminaalmenetluse ül-

diste põhimõtetega (Vt ka Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 28. oktoobri 2004. a otsus kriminaalasjas nr 3-1-1-96-04, RT III 2004, 29, 316).

Kriminaalmenetluse seadustiku § 37 lg 1 ja § 38 lg 1 p 2 kohaselt võib isik, kellele on kuriteoga tekitatud füüsilist, varalist või moraalselt kahju, esitada kriminaalmenetluses, enne kohtuliku uurimise lõpetamist maa- või linnakohtus, tsiviilhagi tekitatud kahju hüvitamiseks. Kuna Kriminaalmenetluse seadustik ei käsitle täpsemalt kannatanu nõudeõigust õigusvastaselt tekitatud kahju hüvitamiseks, tuleb selles osas kriminaalasja arutaval ja selle käigus tsiviilhagi lahendamisel kohut lähtuda Võlaõigusseaduse (või enne 1. juulit 2002 tekitatud kahju osas Tsiviilkoodeksi) vastavatest sätetest ja tsiviilkohtumenetluse põhimõtetest. Tulenevalt tsiviilkohtumenetluses kehtivast dispositiivsuse põhimõttest valib hageja (kriminaalmenetluses kannatanu), kelle vastu ta oma nõude esitab.

Kui tsiviilhagi on esitatud, ei saa kohus teha selle lahendamise käigus otsust nõude osas, mida tsiviilhagi ei sisalda (RK 3-1-1-34-05);

- 3) **anda ütlusi või keelduda sellest** (§ 71–73 alustel);
- 4) **esitada tõendeid**;
- 5) **esitada taotlusi ja kaebusi**;
- 6) **tutvuda menetlustoimingu protokolliga ja teha avaldusi**;
- 7) **tutvuda toimiku materjalidega** (§ 224 korras);
- 8) **võtta osa kohtulikust arutamisest**;
- 9) **anda nõusolek kokkuleppemenetluse sõlmimiseks või keelduda sellest**, anda arvamus süüdistuse, karistuse, kahju suuruse ja tsiviilhagi kohta. Kui menetleja leiab, et kannatanu olulised huvid jäävad kaitseta, peab ta määrama kannatanule omal initsiatiivil või kannatanu taotlusel, esindaja riigi kulul. (Riigikohtu kriminaalkolleegiumi määrused 3-1-1-134-04; 3-1-1-40-05; 3-1-1-151-05). Vt ka Ohvriabi seadust (RT I, 2004, 2,3) ja Vägivallakuriteo ohvritele hüvitise maksmise Euroopa konventsiooni (RT II 2005, 32, 109);
- 10) **õigus taotleda, et tema ülekuulamisprotokollis ei märgita tema elu- või töökohta või õppeasutuse nimetust**;
- 11) **õigus taotleda kohtuistungitunnistamist osaliselt või täielikult kinniseks**, kui kohtuistungitunnistamist avalikkus võib ohustada kannatanu julgeolekut.

Kannatanu kohustused (KarS § 38) on:

- ilmuda menetleja kutsel,
- osaleda menetlustoimingu ja
- alluda korraldustele.

Tsiviilkostja õigused ja kohustused määratleb KarS §40.

Tsiviilkostjaks tunnistatakse menetleja määrusega isik, kes kannab varalist vastutust kahju eest, mis on tekitatud vahetult kuriteoga või mille on süüvõimetu isik tekitanud õigusvastase teoga. Juriidilisest isikust tsiviilkostja osaleb kriminaalmenetluses juhatuse või seda asendava organi liikme kaudu ja temale kohaldatakse tunnistaja suhtes kehtestatut.

Tsiviilkostja õigused ja kohustused on:

- 1) vaidlustada tsiviilhagi;
- 2) esitada tõendeid;
- 3) esitada taotlusi ja kaebusi;
- 4) tutvuda menetlustoimingu protokolliga ja esitada avaldusi ja kaebusi;
- 5) tutvuda kriminaaltoimiku materjalidega;
- 6) võtta osa kohtulikust arutamisest ;
- 7) anda arvamus kahju suuruse ja tsiviilhagi kohta ja anda nõusolek kokkuleppemenetluse kohaldamiseks või sellest keelduda.

Kui kohus leiab, et kannatanu või tsiviilkostja olulised huvid võivad advokaadi abita jääda kaitseta, võib kohus omal algatusel otsustada isikule riigi õigusabi andmise.

Tsiviilkostja kohustused on samad mis kannatanul (ilmuda ja alluda).

Kolmas isik on isik, kes menetleja määrusega on kaasatud menetlusse, kui kriminaalasja lahendamisel või erimenetluses võidakse otsustada tema seadusega kaitstud õiguste ja vabduste üle.

Kolmandal isikul on õigus:

- 1) esitada tõendeid;
- 2) esitada taotlusi ja kaebusi;
- 3) tutvuda menetlusprotokolliga ja teha sellega seoses avaldusi, millised protokollitakse;
- 4) tutvuda kriminaaltoimiku materjalidega ja
- 5) võtta osa kohtulikust arutamisest.

Kui kohtuotsusega otsustatakse kolmanda isiku vara konfiskeerimine, on tal kahtlustatava õigused (vt § 34). Kannatanul, tsiviilkostjal ja kolmandal isikul võib olla kuni 3 esindajat, kellel on kõik esindatava õigused, kes aga peavad hoidma saladuses talle õigusabi andmisel teatavaks saanud andmeid.

2.8.3. Kaitsja – menetlusosaline

Kaitsja on:

- 1) **advokaat** või
- 2) menetleja loal **teised õigusteaduse akadeemilise õppe riiklikult tunnustatud õppekava täitnud isikud**, kelle pädevus tuleneb kokkuleppest kaitsealusega või

3) **advokaat, kelle määrab uurimisasutus, prokuratuur või kohus**
(määratud kaitsja).

Ühel kaitsealusel võib olla kuni 3 kaitsjat. Kaitsjal võib olla mitu kaitsealust, kui nende huvid ei ole vastuolus. **Kahtlustatav ja süüdistatav valib kaitsja kas isiklikult või teise isiku kaudu.**

Uurimisasutus, prokuratuur või kohus **määrab kaitsja:**

- **kui kahtlustatav ei ole valinud, kuid soovib kaitsjat;**
- **kui kahtlustatav ei ole valinud, kuid kaitsja osavõtt on kohustuslik** (kui kahtlustatav pani kuriteo toime alaealisena, on psüühilise või füüsilise puudega, mis raskendab enda kaitset, talle võidakse mõista eluaegne vangistus, tema huvid on vastuolus teise isiku huvidega, kellel on kaitsja, või isik on viibinud vahi all vähemalt 6 kuud).

Kaitsja määrab uurimisasutuse, prokuratuuri või kohtu taotlusel Eesti advokatuur, kui

- 1) kahtlustatav või süüdistatav ei ole endale kaitsjat valinud, kuid soovib kaitsjat;
- 2) kahtlustatav või süüdistatav ei ole kaitsjat taotlenud, kuid kaitsja osavõtt on kohustuslik;
- 3) valitud kaitsja ei saa 12 tunni jooksul oma ülesandeid täita ja ta ei ole asendajat määranud;
- 4) kaitsja ei saa ilmuda üldmenetluse istungile ja ta pole asendajat määranud.

Kaitsja osavõtt kohtueelsest menetlusest on kohustuslik alates kriminaaltoimiku tutvustamisest, kui prokuratuur peab kohtueelse menetluse lõpetatuks ja saadab toimiku koopia kaitsjale.

Määratud kaitsja osaleb kuni kassatsioonimenetluse lõpuni.

Kaitsekohustuse võtmisest võib kaitsja keelduda vastavalt § 46 lg 1 alustel, millest teatatakse kahtlustatavale viivitamatult.

Kaitsjast võib kahtlustatav (süüdistatav) **loobuda** kirjalikult vaid kohtueelses menetluses, kui kaitsja osavõtt ei ole kohustuslik.

Kui kannatanu või tsiviilkostja olulised huvid võivad jääda kaitseta tema maksejõuetuse tõttu, võib **menetleja määrata kaitsja talle riigi kulul ja saadab määruse täitmiseks advokatuuri juhatusle.**

Kaitsja võib nimetada ajutiselt asenduskaitsja.

Kaitsja võib osaleda alates hetkest, mil isik saab kahtlustatava menetluseisundi. Kui kaitsja osavõtt on takistatud võib kaitsja määrata asenduskaitsja, kellel on kaitsjaga võrdsed õigused.

Kaitsja osavõtt on kohustuslik, kui

- 1) **isik on kuriteo pannud toime alaealisena;**

- 2) psüühilise või füüsilise puude tõttu ei ole suuteline ennast kaitsma või see on talle raskendatud;
- 3) isikut kahtlustatakse või süüdistatakse kuriteos, mille eest võib mõista eluaegse vangistuse;
- 4) isiku huvid on vastuolus teise isikuga, kellel on kaitsja;
- 5) isik on viibinud vahi all vähemalt 6 kuud.

Kaitsja osavõtt kohtumenetlusest on kohustuslik.

Kaitsja võib omal algatusel ja advokaadibüroo pidaja nõusolekul **keelduda kaitse kohustuse võtmisest või loobuda võetud kohustusest, kui**

- ta ei ole vabastatud kutsesaladuse hoidmisest või süüdistatav esitab nõude, mille täitmiseks peaks kaitsja rikkuma seadust või kutse-eeetika nõudeid.
- kaitsekohustuse täitmine selle kaitsja poolt rikuks kaitseõigust või
- kaitsealune on rikkunud kliendilepingu olulist tingimust.

Ta vabaneb hetkest, mil uus kaitsja on asunud kaitseülesandeid täitma. Uus kaitsja võib taotleda 3 päeva asjaga tutvumiseks.

Kaitsja õigused:

- 1) saada vajalikke dokumente kaitseõiguse teostamiseks;
- 2) esitada tõendeid;
- 3) esitada taotlusi ja kaebusi;
- 4) tutvuda menetlustoimingute protokollidega ja esitada kaebusi, avaldusi;
- 5) kasutada menetleja teadmisel tehnikavahendeid;
- 6) osaleda uurimistoimingutes õigusega esitada uurija kaudu küsimusi;
- 7) tutvuda kahtlustatava kinnipidamise ja ülekuulamise protokolliga ja kohtueelse uurimise lõpuleviimisel kogu toimikuga;
- 8) kohtuda kaitsealusega kõrvaliste isikute juuresolekuta (kohtumiste arv ja kestus ei ole piiratud)

Kaitsja on kohustatud kasutama kõiki kaitsmisvahendeid ja viise, mis seadusega ei ole keelatud.

Kaitsjast saab loobuda vaid kohtueelses menetluses, kui kaitsja osavõtt ei ole kohustuslik.

2.9. TAANDAMINE (§ 49 – 59)

Kohtuniku, prokuröri, kaitsja jt taandumine ja taandamine toimub § 49 alusel, s.o

- 1) kui kohtunik on varem samas asjas teinud kohtulahendi;
- 2) kui kohtunik on samas asjas eeluurimiskohtunikuna teinud kohtumääruse (välja arvatud kriminaalasja arutamisel kokkuleppe või käskmenetluses),

- 3) kui on osalenud samas kriminaalasjas menetluse muu subjektina;
- 4) on süüdistatava, kannatanu või tsiviilkostja lähedane;
- 5) muul põhjusel ei saa olla erapooletu.

Prokurör taandub eelnimetatud p. 3, 4, 5 asjaoludel. Kohtueelses menetluses lahendab taanduse riigiprokuratuur, kohtumenetlises – kohus.

Kaitsja taandatakse, kui ta on olnud samas kriminaalasjas muu subjekt või on kaitsnud samas või sama asjaga seonduvas asjas isikuid, kelle huvid on kaitsealuse huvidega vastuolus. Kaitsja taandatakse ka siis, kui ilmneb, et ta on kuritarvitanud oma menetlusseisundit, suheldes kinnipeetavana kinnipeetud või vahistatud kaitsealusega viisil, mis võib soodustada uue kuriteo toimepanemist või kinnipidamiskoha sisekorra rikkumisi.

Kaitsja taaandamise kohtueelses menetluses lahendab eeluurimiskohtunik, maakohtus kohtunik või kohtukoosseisu üks kohtunik, ringkonnakohtus või Riigikohtus kohtukoosseisu üks kohtunik. Taandamised lahendatakse 5 päeva jooksul.

Kohtuniku taandamise taotluse lahendab esimees 3 ööpäeva jooksul. Ühe kohtuniku taandamise lahendab ülejäänud kohtukoosseis. Kohtuesimehe vastu esitatud taandamise taotluse lahendab ringkonnakohtu esimees või tema poolt määratud kohtunik. Ringkonnakohtu esimehe kohta esitatud taandamise lahendab Riigikohtu esimees või tema poolt määratud Riigikohtu kohtunik.

Taandustaotlus esitatakse kohtuistungi rakendamisel või kuni süüdistatava viimase sõnani. Taanduse lahendab kohus nõupidamistoas määrusega.

Taanduse lahendab eeluurimiskohtunik või kohus, olenevalt kohtumenetluse staadiumist.

Kui taandus kaitsja taandamiseks rahuldatakse kohtumenetluse ajal, lükatakse kohtuistung edasi ühe kuu võrra.

Kaitsja taandamismenetlust alustatakse 5 päeva jooksul taotluse vastuvõtmisest ja selle vastuvõtmisele järgneval tööpäeval määrab kohtunik taotluse läbivaatamise aja, teatab sellest prokuratuurile, kaitsjale, kaitsealusele ja advokaadile, kui kaitsja on advokaat.

Kui taotluse läbivaatamisele ei ilmu taotluse esitanud prokurör, jääb taotlus läbi vaatamata; kui ei ilmu kaitsja mõjuval põhjusel – lükatakse istung edasi 3 päeva võrra; kui ei ilmu kaitsja mõjuvate põhjusteta või ei teata põhjust – arutatakse taandustaotlus ilma temata.

Taandamisel valib süüdistatav endale uue kaitsja kohtu määratud tähtaja jooksul.

Taanduse võib esitada § 49 lg 1 p 3 – 5 alusel ka uurimisasutuse ametniku, spetsialisti, eksperdi, kohtuistungis sekretäri, tõlgi, samuti kannatanu või tsiviilkostja esindaja vastu.

Kohtueelses menetluses lahendab taanduse prokuratuur määrusega taotluse

esitamisest 3 päeva jooksul. Kohtumenetluse ajal lahendab taanduse kohus 5 päeva jooksul. Kui taanduse esitaja ei ilmu taandamismenetluse istungile, jäetakse kaitsja taandamata. Kaitsja mitteilmumisel otsustatakse taandus tema osavõtuta.

2.10. KOHTUEELNE MENETLUS (§ 193 – 227)

Uurimisasutus või prokuratuur **alustab kriminaalmenetlust** esimese uurimis- või muu menetlustoiminguga:

- **kui selleks on ajend ja alus ning**
- **puuduvad kriminaalmenetlust välistavad asjaolud** (puudub kriminaalmenetluse alus, kuritegu on aegunud, amnestiaakt välistab vastutuse, kahtlustatav on surnud, juriidilisest isikust kahtlustatav on lõppenud või samas süüdistuses on isiku suhtes jõustunud kohtulahend või kriminaalmenetluse lõpetamise määrus).

Menetlust võidakse jätkata, kui seda taotleb huvitatud isik rehabiliteerimise eesmärgil.

Kriminaalmenetluse **ajendiks** on

- **kuriteoteade** (suuline või kirjalik kuriteokaebus) **või**
- **kuriteole viitav muu teave**, sh teave teabelevist (suuliselt esitatud kuriteoteated protokollitakse, telefoni teel edestatud helisalvestatakse). Teave on niisugune, millest menetleja on tuvastanud, et tegu võib olla süüteo koosseisule vastava õigusvastase ja süüalise teoga.

Kaebuse esitajat valekaebuse esitamise eest ei hoiatata, sest KarS ei nõua tema eelnevat hoiatamist selleks, et teda vastutusele võtta.

Laiba leidmisel või kui tervishoiutöötajal tekib kahtlus, et isiku surm võib olla vägivaldne, teatatakse sellest viivitamata uurimisasutusele või prokuratuurile.

Kriminaalmenetluse aluseks on kuriteotunnuste olemasolu kriminaalmenetluse ajendis (s.o sündmuses või teos on karistusseadustikus kirjeldatud, kuriteole omased tunnused).

Kui menetlust alustab **uurimisasutus, teatab ta sellest viivitamata prokurörile**, kui selleks on prokuratuur, saadab ta kriminaalasja materjalid uurimisasutusele vastavalt alluvusele. Kriminaalmenetluse **alustamata jätmisest** teatab uurimisasutus või prokuratuur **10 päeva jooksul avaldajale ja isikule, kelle kohta kaebus oli esitatud**. Täiendavate andmete saamiseks võib seda tähtaega pikendada.

Menetlustoiminguteks, mille teostamisel loetakse kriminaalmenetlus alustatuks, on toimingud:

- 1) **millega piiratakse isiku põhiõigust** (nt vara arestimine, mis piirab omandiõigust);

- 2) **mis on suunatud tõendi kogumisele** (nt isiku ülekuulamine);
- 3) **millega esitatakse taotlus teise isiku suhtes** (nt isiku kohta dokumendi nõudmine) või
- 4) **millega võetakse seisukoht teise isiku suhtes** (nt isiku kahtlustatavana kinnipidamine).

Kriminaalmenetlust ei alustata, kui

- 1) **puudub** kriminaalmenetluse **alus** (sündmusel või teol puuduvad kuriteokoosseisu tunnused);
- 2) **kuriteo aegumistähtaeg on möödunud** (s.o seaduses kuriteo toimepanemisest kuni kohtuotsuse jõustumiseni ettenähtud aeg. Aegunud kuritegu tuleb edasi menetleda, kui seda nõuab kahtlustatav või süüdistatav);
- 3) **amnestia akt välistab karistuse kohaldamise** (aga võib menetleda kui kahtlustatav või süüdistatav seda nõuab);
- 4) kahtlustatav või süüdistatav on **surnud** või juriidilisest isikust kahtlustatav või süüdistatav on **lõppenud** (surnu huvides tema rehabiliteerimiseks menetlust jätkatakse), samas süüdistuses on **isiku suhtes jõustunud kohtulahend** või kriminaalmenetluse lõpetamise määrus § 200 sätestatud alusel (§ 199);
- 5) kui kahtlustatav või süüdistatav on **parandamatult raske haige**, ega ole võimeline karistust kandma (menetlust alustatakse kannatanu, süüdistatava või nende esindaja taotlusel isiku rehabiliteerimise eesmärgil);
- 6) menetlust ei alustata ka siis, kui **kahtlustatava kinnipidamine asendatakse** § 219 alusel **rahalise maksega riigituludesse** (2. astme kuritegu, isikul ei ole alalist ega ajutist elukohta, ta on nõus tasuma menetluskulud, võimaliku rahalise karistuse ja kuriteoga tekitatud kahju riigituludesse).

2.11. KRIMINAALMENETLUSE LÕPETAMINE

Kriminaalmenetlus lõpetatakse prokuröri määrusega või prokuröri eelneval loal uurimisasutuse määrusega, kui kohtueelses menetluses **ei ole kindlaks tehtud isikut**, kes kuriteo on toime pannud.

Kui õigusvastase teo **on toime pannud**

- **süüvõimetu alaealine** või
- prokuratuur leiab, et 14 – 18 aasta vanust **isikut saab mõjutada karistust või karistusseadustikus ettenähtud muud mõjutusvahendit kohaldamata**, saadab ta materjalid alaealiste komisjonile lahendamiseks.

Alustatud kriminaalmenetlus lõpetatakse:

- kriminaalmenetlust välistava asjaolu ilmnemisel (§ 200);
- materjali saatmisel alaealiste komisjonile lahendamiseks (§201);
- avaliku menetlushuvi puudumisel ja kui süü ei ole suur (202);
- karistuse ebaotstarbekuse tõttu (§203);
- välismaal või välisriigi kodaniku toime pandud kuriteos (§204);
- seoses isikult tõendamiseseme asjaolude väljaselgitamisel saadud abiga (§205) ja
- kuriteo toimepannud isiku tuvastamatuse tõttu (§ 200-1)

Kui kriminaalmenetluse ese on

- **2. astme kuritegu** ja
- **kahtlustatava või süüdistatava osa ei ole suur,**
- **ta on heastanud või asunud heastama kuriteoga tekitatud kahju** ja
- **tasunud kriminaalmenetluse kulud või võtnud endale kohustuse tasuda kulud ning**
- **kriminaalmenetluse jätkamiseks puudub avalik huvi,**

võib prokuratuur kahtlustatava või süüdistatava nõusolekul taotleda, et **kohus lõpetaks kriminaalmenetluse** (§ 202 lg 1).

Kriminaalmenetluse lõpetamisel võib kohus prokuratuuri taotlusel ja kahtlustatava (süüdistatava) nõusolekul panna talle määratud tähtajaks, mis ei tohi ületada 6 kuud, **kohustuse**

- **tasuda kriminaalmenetluse kulud või hüvitada tekitatud kahju;**
- **maksta kindel summa riigituludesse või sihtotstarbeliseks kasutamiseks üldsuse huvides;**
- **teha 10 kuni 240 tundi üldkasulikke tööd** (§ 202 lg2);
- **kriminaalmenetlus lõpetatakse ka kahtlustatava ja kannatanu leppimisel leppimismenetluse korras;**
- konkurentsialases süüteos võib prokuratuur menetluse lõpetada leebust taotleva isiku suhtes, kelle esitatud teave võimalds kriminaalmenetlust alustada või antud abi võimaldas kuriteo asjaolusid selgitada.

Riigiprokuratuur võib menetluse lõpetada, kui kohtueelses menetluses ilmselt ei suudeta süüteoasja mõistliku aja jooksul menetleda. Taotluse lahendab kohtunik ainuisikuliselt määrusega prokuröri, kahtlustatava (süüdistatava) ja kaitsja osavõtul. **Kui kohus taotlusega ei nõustu,** tagastab ta toimiku prokuratuurile ja menetlus jätkub üldises korras. **Kui kahtlustatav (süüdistatav) ei täida võetud kohustust,** uuendab prokurör menetluse.

Kriminaalmenetluse alustamata jätmise või lõpetamise määruse peale võib esitada (määruse koopia saamisest ühe kuu jooksul) advokaadi vahendusel kaebuse ringkonna kohtule. Kaebuse lahendab ringkonnakohtu kohtunik ainuisikuliselt, kes võib keeldumise määruse tühistada ja kohustada

Riigiprokuratuuri alustama või jätkama kriminaalmenetlust.

Kui kriminaalmenetluse esemeks on 2. astme kuritegu, mille eest seadus ei näe ette vangistuse alammäära või näeb ette ainult rahalise karistuse, võib prokuratuur menetluse lõpetada ja need kohustused määrata. Kui **kahtlustatav (süüdistatav) ei täida talle pandud kohustust, uuendab prokurör või prokuröri taotlusel kohus menetluse.**

Kriminaalmenetluse võib kohus lõpetada karistuse ebaotstarbekuse tõttu (prokuratuuri taotlusel ja kahtlustatava või süüdistatava ja kannatanu nõusolekul), kui

- tegemist on 2. astme kuriteoga;
- selle kuriteo eest mõistetav karistus oleks tühine, võrreldes talle mõne teise kuriteo eest mõistetud või eeldatavalt mõistetava karistusega;
- selle kuriteo eest karistuse mõistmist ei ole oodata mõistliku aja jooksul ning
- kui temale muu kuriteo eest mõistetud või eeldatavalt mõistetav karistus on piisav karistuse eesmärkide saavutamiseks ja avaliku menetlushuvi rahuldamiseks (§ 203).

Prokuratuur võib lõpetada kriminaalmenetluse, kui

- 1) kuritegu on toimepandud väljaspool KrMS ruumilist kehtivust;
- 2) kuriteo on toime pannud välismaalane Eesti territooriumil välisriigi laeval või õhusõidukil;
- 3) kuriteost osavõtja on kuriteo pannud toime Eestis, kuid tagajärg saabus väljaspool seaduse ruumilist kehtivust;
- 4) on tehtud otsus oletatava kurjategija välisriigile väljaandmise kohta;
- 5) kui kriminaalmenetluse esemeks on 2. astme kuritegu, mille eest on karistusena ettenähtud vaid rahaline karistus või ei ole ette nähtud vangistuse alammäära, võib prokuratuur lõpetada (§ 202 lg 7) sama paragrahvi lg 1 asjaoludel;
- 6) prokuratuur võib menetluse lõpetada, kui kuritegu pandi toime välisriigis, selle tagajärjed saabusid Eestis, kuid selle menetlemisega võivad saabuda rasked tagajärjed Eesti Vabariigile või menetlemine oleks vastuolus muude avalike huvidega (§ 204 lg 2);
- 7) Riigiprokuratuur võib menetluse kahtlustatava (süüdistatava) isiku suhtes lõpetada, kui isik on oluliselt kaasa aidanud tähtsa kuriteo tõendamisele, kusjuures ilma selle abita kuritegu oleks jäänud avastamata või avastamine oleks olnud oluliselt raskendatud või tõendite kogumine välistatud, ning isik ei ole toime pannud kuritegu, mille eest seadustik näeb ette kergeima karistusena 6 aastat vangistust või raskeimana eluaegse vangistuse. Riigiprokuratuur võib menetluse uuendada, kui isik loobus tõendamisele kaasaaitamisest või kui ta pärast lõpetamist 3 aasta

- jooksul paneb toime uue tahtliku kuriteo;
- 8) kriminaalmenetluse lõpetatakse otstarbekuse kaalutlusel oportuuniteedi põhimõttel.

Otstarbekuse põhimõte on vastand legaliteedi- e kriminaalmenetluse kohustuslikkuse põhimõttele (KrMS § 6). **Legaliteedipõhimõtte** kohaselt on kuriteo tunnuste ilmnmisel uurimisasutus ja prokuratuur kohustatud viima läbi kriminaalmenetluse. Erandiks on kriminaalmenetluse lõpetamine otstarbekuse e **oportuuniteedipõhimõtte** kaalutlusel, mis on kehtestatud, vähendamaks õiguskaitseorganite töökoormust. Selleks on antud kohtule õigus prokuratuuri taotlusel teatud alustel lõpetada kriminaalmenetlus. Selle põhiliseks eesmärgiks on menetlusökonomika. See annab võimaluse arvestada õigusrikkumise kaalukust, karistuse otstarbekust ja säästa menetluskulusid ja kohtu töökoormust. Siin riik küll tunnistab isiku kurjategijaks, kuid ei kohtle teda kurjategijana ega karista teda traditsioonilisel viisil. Selles on teatud vastuolu karistus- ja menetlusõiguse vahel.

Otstarbekuse kohaselt menetluse lõpetamise aluseks võib olla

- süüdlase iga;
- avaliku menetlushuvi puudumine ja
- vähene süü.

Kui kriminaalmenetluse ese on

- **2. astme kuritegu** ja
- **kahtlustatava või süüdistatava osa ei ole suur,**
- **ta on heastanud või asunud heastama kuriteoga tekitatud kahju** ja
- **tasunud kriminaalmenetluse kulud või võtnud endale kohustuse**
- **tasuda kulud** ning
- **kriminaalmenetluse jätkamiseks puudub avalik huvi,**

võib prokuratuur kahtlustatava või süüdistatava nõusolekul taotleda, et **kohus lõpetaks kriminaalmenetluse** (§ 202 lg 1).

Kriminaalmenetluse lõpetamisel võib kohus prokuratuuri taotlusel ja kahtlustatava (süüdistatava) nõusolekul panna talle määratud tähtjaks, mis ei tohi ületada 6 kuud, kohustuse

- **tasuda kriminaalmenetluse kulud või hüvitada tekitatud kahju;**
- **maksta kindel summa riigituludesse või sihtotstarbeliseks kasutamiseks üldsuse huvides;**
- **teha 10 kuni 240 tundi üldkasulikku tööd** (§ 202 lg2).

Taotluse lahendab kohtunik ainuisikuliselt määrusega prokuröri, kahtlustatava (süüdistatava) ja kaitsja osavõtul. **Kui kohus taotlusega ei nõustu,** tagastab ta toimiku prokuratuurile ja menetlus jätkub üldises korras. **Kui kahtlustatav (süüdistatav) ei täida võetud kohustust,** uuendab prokurör menetluse.

Prokuratuur lõpetab **kriminaalmenetluse välisriigi kodaniku toimepandud kuriteos või välisriigis toimepandud kuriteos**, kui

- kuritegu on **toime pandud väljaspool seadustiku ruumilist kehtivust**;
- selle **pani toime välisriigi kodanik Eesti territooriumil paikneval välisriigi laeval või õhusõidukil**;
- kuriteost osavõtja on pannud kuriteo toime **Eesti territooriumil, kuid tagajärjed saabusid väljaspool seadustiku ruumilist kehtivust**;
- **on tehtud otsus oletatava kurjategija välisriigile väljaandmiseks**.

Kriminaalmenetlus võidakse lõpetada ka **seoses kahtlustatavalt isikult tõendamiseseme asjaolude väljaselgitamisel saadud olulise abiga**, ilma milleta oleks tähtsa kuriteo avastamine ja tõendite kogumine olnud välistatud või oluliselt raskendatud. (Kui kahtlustatav või süüdistatav pani toime kuriteo, mille eest seadus näeb ette kergeima karistusena vähemalt 6 aastat vangistust või eluaegse vangistuse, ei ole see kohaldatav.) Lõpetamiseks on vaja kahtlustatava nõusolek. Menetluse võib Riigiprokuratuur uuendada, kui kahtlustatav loobub koostööst või paneb 3 aasta jooksul toime uue tahtliku kuriteo.

Kannatanu võib keeldumise või lõpetamise määruse (§ 199 lg 1 või 2 ja § 200) **vaidlustada Riigiprokuratuuris 10 päeva jooksul** sellest teadasaamisest (§ 207).

Kui kriminaalasja esemeks on 2. astme kuritegu, asjaolud on selged, menetluse jätkamiseks puudub avalik huvi ja kahtlustatav (süüdistatav) on kannatanuga leppinud, võib prokuratuur kahtlustatava (süüdistatava) ja kannatanu nõusolekul taotleda, et kohus kriminaalmenetluse lõpetaks.

2.12. MENETLUSE LÕPETAMISE KEELD

Menetlust ei lõpetata, kui

- toime oli pandud KarS § 122, 133, 134, 136, 138, 139, 141 – 143, 214 ja **263 kvalifitseeritav kuritegu**,
- kui täisealise poolt oli **alaealise vastu toimepandud kuritegu**,
- kui kuriteo tagajärjeks oli **inimese surm**,
- **samuti inimsusevastastes**,
- **rahvusvahelise julgeoleku vastastes**,
- **riigivastastes**,
- **ametialastes**,
- **üldohtlikes ning**
- **õigusemõistmise vastastes kuritegudes**.

Prokuratuuri taotluse lahendab kohtunik määrusega. Vajadusel kutsutakse kohtuniku juurde ka asjaosalised ja kaitsja. Kui karistusseadustiku eriosas ei ole

kuriteo eest ette nähtud vangistuse alammäära või näeb ette üksnes rahalise karistuse, võib menetluse lõpetada prokuratuur, määrates vastavad kohustused.

Lepitamisel **toimub lepitaja abil lepitusmenetlus** vastavalt § 203 märgiga 2.

Lõpetamata jätmise kohta esitatud kaebuse lahendab Riigiprokuratuur 15 päeva ja lõpetamise kohta esitatud kaebuse 1 kuu jooksul ning saadab sellekohase määruse kaebajale.

Nimetatud Riigiprokuratuuri määruse võib kaebaja advokaadi vahendusel vaidlustada ringkonnakohtus 1 kuu jooksul määruse koopia saamisest. Ringkonnakohtunik lahendab kaebuse ainuisikuliselt 10 päeva jooksul. Kui kaebus oli põhjendatud, tühistab ta selle ja kohustab menetlust alustama või jätkama. Põhjendamatus korral ta **näitab ära kaebuse rahuldamata jätmise põhjuse ja mõistab kaebajalt välja menetluskulud**.

Otstarbekuse kaalutlusel menetluse lõpetamise peale kannatanu kaevata ei saa (§ 385 p. 7).

Konkurentsialases süüteoos võib prokuratuur menetluse lõpetada, kohaldades leebust esimesena leebust taotleva isiku suhtes, kelle esitatud teave võimaldas kriminaalmenetlust alustada või kelle antud abi kuriteo asjaolusid selgitada.

Riigiprokuratuur võib menetluse lõpetada, kui kohtueelses menetluses ilmselt ei suudeta süüteoasja mõistliku aja jooksul menetleda.

Kui menetlusosalina või menetlusväline isik leiab, et tema õigusi on uurimisasutus või prokuratuur rikkunud, on tal õigus esitada kaebus vastavale uurimisautusele või prokuratuurile vahetult, siis Riigiprokuratuurile ja seejärel eeluurimiskohtunikule (§ 228 ja § 231).

Kriminaaltoimiku arhiivimise kord on kehtestatud Vabariigi Valitsuse määrusega.

2.13. KOHTUEELSE MENETLUSE ÜLDTINGIMUSED

Kuriteoteate uurimise eesmärgiks on võimalike kuritegude kohta koguda tõendusteavet (s.o. kahtlustatavat ja süüdistatavat õigustavaid ja süüdistatavaid asjaolusid) ja luua kohtumenetluseks muud tingimused

2.13.1. Uurimisalluvus

Eristatakse kolme liiki uurimisalluvust:

1. üldine uurimisalluvus;
2. kuriteo liigi järgne uurimisalluvus ja
3. erandlik uurimisalluvus.

Üldine uurimisalluvus on antud Politsei- ja Piirivalveametile ja tema hallatavatele asutustele (§ 212 lg 1).

Politsei- ja Piirivalveameti ning tema hallatavate asutuste ja **Kaitsepolitsei** uurimisalluvus on määratud Vabariigi Valitsuse määrusega (§ 212 lg 4).

Teiste uurimisasutuste uurimisalluvus on määratletud **kuriteoliikide viisi**.

Nii teostavad uurimist:

- **Maksu ja Tolliamet** maksualastes ja tollieeskirjade rikkumise asjades;
- **Sõjaväepolitsei** kaitseteenistusalastes ja sõjakuritegude asjus;
- **Konkurentsiamet** konkurentialastes kuritegudes (§ 212 lg 2);
- **Keskkonnainspeksioon** – keskkonna ja loodusvarade kaitse ning kasutamise rikkumise kuritegudes;
- **Justiitsministeeriumi vanglate osakond ja vangla** – vanglas toimepandud ja kinni peetava poolt toimepandud kuriteos (§ 212 lg 3).

Otstarbekusest lähtudes võivad uurimisalluvust muuta Politsei- ja Piirivalveameti juht ja Prokuratuur (konkreetses kriminaalasjas).

Prokuratuur tagab kohtueelse menetluse (§ 213) seaduslikkuse ja tulemuslikkuse ja juhib kohtuetselset menetlust. Selleks:

- 1) korraldab vajadusel uurimistoiminguid;
- 2) viibib menetlustoimingu juures ja sekkub selle käiku;
- 3) võib lõpetada kriminaalmenetluse;
- 4) võib tutvumiseks ja kontrollimiseks välja nõuda kriminaaltoimiku materjale;
- 5) annab uurimisasutusele korraldusi;
- 6) tühistab ja muudab uurimisasutuse määrusi;
- 7) võib kõrvaldada uurimisasutuse ametniku menetlusest;
- 8) võib muuta asja uurimisalluvust;
- 9) tunnistab kohtueelse menetluse lõpuleviiduks;
- 10) võib nõuda uurimisasutuse ametnikult menetluse asjaolude kohta suulisi ja kirjalikke seletusi;
- 11) teeb kriminaalhooldusosakonna juhatajale ülesandeks nimetada kriminaalhooldusametnik (täisealisele võib, alaealisele peab taotlema määramist);
- 12) täidab muid seadusest tulenevaid ülesandeid kohtuetselses menetluses.

Prokuratuuril on uurimisasutuse õigused. Ta on aktiivne menetleja, mitte passiivne järelevalve teostaja. Ta võib anda korraldusi nii suuliselt kui ka kirjalikult ning küsimuste ring ei ole piiritletud. Kuna seadus ei käsitle menetluse tähtaega, siis prokurör võib anda korraldusi, mida seob täitmise tähtajaga.

Riigi peaprokurör võib anda prokuratuurile ja uurimisasutusele üldisi juhiseid ja tühistada prokuröri põhjendamatuid ja ebaseaduslikke määrusi.

Prokuratuuri korraldus on uurimisasutusele siduv ja seda ei saa vaidlustada.

Prokuratuur võib alata uurimisasutuse ametniku suhtes distsiplinaar-menetluse (lahendist teavitatakse teda 1 kuu jooksul).

Kohtueelse menetluse andmeid võib avaldada üksnes prokuratuuri loal ja tema määratud ulatuses.

Kohtueelse menetluse andmed ei kuulu avaldamisele, kui nende teatavakssaamine

- kahjustab Eesti Vabariigi huve,
- võib raskendada kuriteo avastamist,
- võib kahjustada kriminaalmenetlust,
- võib soodustada kuritegevust,
- kahjustab ärisaladust või juriidilise isiku tegevust,
- võib kahjustada perekonna- ja eraelu puutumatust või riivata isiku au või kahjustada alaealise huve.

Andmete avaldamise keelu rikkujat võib eeluurimiskohtunik prokuratuuri taotlusel trahvida kuni 30 miinimumpäevamäära ulatuses (s.o 30 korda 3.20 eurot). Kahtlustatavat (süüdistatavat) ei trahvita.

Uurimisasutuse ja prokuratuuri määrused ja nõuded on kohustuslikud täita kõigil ning mittetäitja trahvimiseks kuni 60 miinimumpäevamäära ulatuses võib eeluurimiskohtunikule teha vastava ettepaneku (välja arvatud kahtlustatava ja süüdistatava suhtes).

Uurimisasutus võib taotleda teiselt uurimisasutuselt abi üksikute menetlus-toimingute tegemiseks, mis täidetakse viivitamatult.

Kriminaalasju võib ühendada (liita) ja eraldada. See toimub uurimisasutuse, prokuratuuri või kohtu määrusega (mitu isikut ühises kuriteos, mitu kuritegu isikul jne). Ühtseks menetluseks ühendatakse mitu kriminaalasja, kui mitut isikut kahtlustatakse mitmes kuriteos, isikut kahtlustatakse mitme kuriteo toimepanemise või isikut kahtlustatakse kuriteo eelnevalt mittelubatud varjamises või kuriteost kitteteatamises (§ 216).

2.13.2. Isiku kahtlustatavana kinnipidamine (tõkendi valimine)

Isikut võib kahtlustatavana kinni pidada **kuni 48 tunniks** (koostatakse kinnipidamise protokoll).

See võib toimuda, kui:

- 1) ta peetakse kuriteokohal kinni;
- 2) pealtnägija viitab temale kui kuriteo toimepanijale;
- 3) kuriteo jäljed viitavad temale kui kuriteo toimepannud isikule ja ta püüab põgeneda,

- 4) ei ole tuvastatud kinnipeetu isik,
- 5) ta võib jätkuvalt toime panna kuriteo või
- 6) võib menetlusest kõrvale hoida või
- 7) takistada seda.

Kuriteo toimepanemisel või vahetult pärast seda põgenemiskatselt tabatud isiku võib igaüks toimetada politseisse kahtlustatavana kinnipidamiseks. Vabariigi Presidendi, Valitsuse liikme, Riigikogu liikme, riigikontrolöri, õiguskantsleri, Riigikohtu esimehe ja kohtuniku võib kahtlustatavana kinni pidada vaid § 377 nõudeid järgides (Riigikogu nõusolek, Vabariigi Presidendi nõusolek).

Advokaadi võib tema kutsetööst tulenevatel asjaoludel kahtlustatavana kinni pidada **üksnes prokuratuuri taotlusel ja eeluurimiskohtuniku või kohutumääruse alusel.**

Isiku kahtlustatavana kinnipidamisest teatatakse viivitamatult prokuröri.

Kahtlustatavana kinnipeetule **teatatakse tema õigused ja kohustused ning kuulatakse üle viivitamatult ning antakse võimalus menetleja kaudu teatada sellest ühele oma lähedastest.**

Kui see kahjustaks kriminaalmenetlust, võidakse prokuröri loal sellest teatamise võimalusest keelduda.

Kui prokuratuur veendub vahistamise vajaduses, koostab ta vahistamistaotluse, mille lahendab kinnipeetu osavõtul eeluurimiskohtunik 48-tunnise kinnipidamise jooksul.

Isiku kahtlustatavana kinnipidamise kohta **koostatakse protokoll** (§ 218), mis saadetakse viivitamata prokuröri.

Protokolli märgitakse § 218 märgitud asjaolud, millest väärrib rõhutamist kinnipeetu riietuse ja tervisekahjustuse kirjeldus.

Kui isikul ei ole Eestis alalist (ajutist) elukohta, ta pani toime teise astme kuriteo ja on nõus menetluskulude, võimaliku rahalise karistuse ning tekitatud kahju katva summa tasumisega riigituludesse, **võib tema kinnipidamise asendada selle maksega** (koostatakse vastav protokoll).

2.13.3. Kohtueelse menetluse lõpuleviimine ja kokkuvõte

Kohtueelse menetluse kokkuvõtte vormistamiseks

- 1) nõutakse süüdlase keskmise päevasissetuleku arvestamiseks vajalikud **andmed**;
- 2) kahtlustatav võib esitada **andmed oma võlgade kohta**;
- 3) kui süüdistus kuriteos, kus võimalik varaline vastutus, nõutakse **kohtutäiturilt varalise seisundi selgitamist.**

Uurimisasutuse ametnik koostab kohtueelse menetluse kokkuvõtte, mis

lisatakse toimikusse. Kokkuvõtte koos elektroonilise salvestusega saadetakse prokuratuurile (koos asitõenditega ja salvestusega).

Kohtueelse menetluse kokkuvõttele lisatakse:

- 1) karistusregistri väljavõte;
- 2) kohtusse kutsutavate isikute nimekiri;
- 3) anonüümseks tunnistatute leppenimed (kinnises ümbrikus);
- 4) andmed tõkendi ja selle kestvuse kohta;
- 5) andmed konfiskeerimise tagamiseks äravõetu kohta;
- 6) asitõendid, salvestused ja nende asukohad;
- 7) andmed tsiviilhagi ja selle tagamise kohta;
- 8) kriminaalmenetluse kulude arvestus;
- 9) andmed kahtlustatava keskmise päevasissetuleku kohta;
- 10) andmed varalise karistuse arvestamise aluse kohta;
- 11) andmed sõltuvusravi kohaldamise kohta ja
- 12) õiend kriminaalmenetluse kulude kohta.

Prokuratuur, saanud kohtueelse menetluse kokkuvõtte,

- teeb lisatoiminguid või
- kutsub toimiku tutvustamisele kaitsja;
- esitab kannatanule või tsiviilkostjale nende taotlusel toimiku (asitõendi, salvestuse) tutvumiseks.

Prokuröril on õigus teha lisatoiminguid, kõrvaldada toimikust mittevajalikud, asjasse mittepuutuvad materjalid, vajadusel süstematiseerida kriminaaltoimiku materjalid uuesti või teha toiminguid kokkuleppemenetluse kohaldamiseks. Kui prokuratuur tunnistab kohtueelse menetluse lõpuleviiduks, saadab ta **kriminaaltoimiku koopia** elektrooniliselt **kaitsjale** (annab koopia tema soovil allkirja vastu) ja esitab toimiku tutvumiseks kannatanule ja tsiviilkostjale nende nõudmisel. Kaitsja tutvustab toimikut süüdistatavale, seejuures dokumente, millest prokurör keelas koopiaid teha, oma ametiruumides. Tsiviilhagejal, kannatanul ja tsiviilkostjal on õigus teha toimikust **väljakirjutisi** ja saada **tasu eest** koopiaid (määratud kaitsjale tasuta). Toimiku ja asitõendite (salvestusega) tutvumise kohta tehakse toimikusse märge. Nendega tutvumiseks annab prokurör vajadusel tutvumisaja. Taotlusi võivad nad esitada alates tutvumisest 10 päeva jooksul prokuratuurile (prokuratuur võib asja mahukuse korral seda pikendada 15 päevani). Riigisaladust sisaldava ja toimikust eraldi hoitava tõendi annab prokurör kaitsjale tutvumiseks allkirja vastu ja teeb sellekohase märke toimikusse.

Pärast toimiku tutvustamist koostab prokurör süüdistusakti, lisab sellele

- kohtusse kutsutavate nimed (anonüümsed tunnistajad leppenimega),
- kriminaalasja aluseks olnud dokumendi,

- karistusregistri väljavõtte,
- tõkendi kohaldamise ja muutmise määruse ning
- märke kriminaalhooldusametniku määramise kohta.

Ümbrik tunnistaja anonüümseks kuulutamise määruse ja isikuandmetega jääb prokuröri kätte ning esitatakse kohtule kohtu nõudmisel.

Süüdistusakti ja isikute nimekirja (nii paberkandjal kui elektrooniliselt) **saadab prokurör kohtusse, koopia nendest aga süüdistatavale ja kaitsjale.** Kohtusse saadetavale süüdistusaktile lisab prokurör tema poolt kogutud täiendavad materjalid või kohustab uurimisasutust tegema täiendava toimingu.

Saanud süüdistusakti, esitab kaitsja 5 päeva jooksul kohtule oma taotlused ja isikute nimekirja, kelle kutsumist kaitsja taotleb (koopida sellest saadab ta prokuratuuri). Vähemalt 3 tööpäeva enne eelistungi algust esitab kaitsja kohtule kaitseakti, saates sellest koopia ka prokuratuurile. Kaitseaktis näitab kaitsja oma seisukohad, mida süüdistatav võtab omaks ja millele vastu vaidleb, seisukoha kahju suuruse ja hüvitamise kohta jne, lisab kohtusse kutsutavate isikute nimekirja ja taotluse täiendavate tõendite väljanõudmiseks. Kui kaitsja ei esita kaitseakti eelnimetatud tähtjaks, teatab kohus sellest advokatuuri juhatusele ning teeb süüdistatavale ettepaneku valida endale uus kaitsja või teeb advokatuuri juhatusele ettepaneku uue kaitsja määramiseks.

Kaebused uurimisasutuse ja prokuratuuri tegevuse kohta esitatakse ja lahendatakse § 228–232 korras.

Kannatanule ja tsiviilkostjale annab prokurör toimiku tutvumiseks nende taotlusel.

2.14. TÕENDAMINE

2.14.1. Tõendite kogumine

Kohtuotsus tugineb tõenditele ja üldtuntud asjaoludele, mille kohta saab usaldusväärset teavet kriminaalmenetlusvälistest allikatest.

Tõendatus on eelneva alusel kujunenud veendumus. Tõendamiseseme asjaolud on olemas või puuduvad. Tõendeid hindab kohus siseveendumuse kohaselt. Ühelgi tõendil ei ole ette kindlaksmääratud jõudu.

Tõendamisele kuulub e tõendamisesemeks on:

- kuriteo aeg;
- koht;
- viis;
- süüteo koosseis;
- teo õigusvastasus;
- isiku süü;

- isikut iseloomustavad andmed jm
- tema vastutust mõjutavad asjaolud.

Tõenditeks on:

- 1) kahtlustatava, süüdistatava, kannatanu ja tunnistaja ütlus;
- 2) eksperdi arvamus (ekspertiisi akt);
- 3) esperdi antud ütlus ekspertiisiakti selgitamisel;
- 4) asitõend;
- 5) uurimistoimingu, kohtuistung ja jälitustoimingu protokoll;
- 6) muu dokument;
- 7) foto, film või muu teabesalvestis;
- 8) muu tõend, mis on kogutud seaduse kohaselt.

Tõendite kogumine toimub viisil, mis ei riiva kogumisel osaleja au ja väarikust ega tekita põhjendamatu kahju. Keelatud on tõendeid koguda isikut piinates või muud vägivalda, sh isiku mälu mõjutavaid vahendeid kasutades, samuti inimväarikust alandaval viisil.

Kui tõendeid kogutakse **tehnikavahendeid kasutades**, teatatakse sellest eelnevalt menetlustoimingu osalejale ja selgitatakse selle eesmärki. Uurimisasutus ja prokuratuur võivad tõendite kogumisele **kaasata erapooletu spetsialisti**, keda võidakse üle kuulata tunnistajana.

Tõendeid kogutakse ka jälitustoimingutega (§ 110 – 112).

Lubatud on kasutada seaduslikult välisriigis kogutud tõendeid.

2.14.2. Tunnistaja (§ 66 – 67)

Tunnistaja on isik, kes võib teada tõendamiseseme asjaolusid. Ta on kohustatud andma tõeseid ütlusi (kui keeldumiseks puudub § 71–73 alus). (Näide tunnistaja ütluse usutavuse kohta: eksperiment TÕ-s ja kohtus kriminaalasjas).

Tunnistajana ei saa esineda samas asjas kahtlustatav, süüdistatav, samuti uurimisasutuse ametnik, prokurör ja kohtunik, kelle menetluses on kriminaalasi.

Tunnistaja võib prokuröri taotlusel eeluurimiskohtuniku määrusega muuta anonüümseks, talle antakse leppenimi (tavaliselt mingi üldlevinud perekonanimi). Anonüümseks muutmise vajaduse selgitamiseks küsitleb kohtunik tunnistajat ja kuulab ära prokuröri arvamus. Anonüümse tunnistaja isikandmed suletakse ümbrikusse, mis pitseeritakse ja mida hoitakse eraldi toimikust. **Ümbrikus olevate andmetega võib tutvuda üksnes menetleja.** Anonüümne tunnistaja kuulatakse kohtus üle telefonitsi, kasutades häälemuutmiseseadmeid. Tunnistajale võib esitada küsimusi ka kirjalikult.

Tunnistajale, kahtlustatavale, süüdistatavale või ka menetlejale võidakse kohaldada tunnistajakaitset, allutades ta vastavalt Tunnistajakaitse seaduses ettenähtule tunnistajakaitse programmile.

Tunnistaja ülekuulamisel selgitatakse talle tema õigusi ja kohustusi, hoiatatakse teda teadvalt vale ütluse andmise eest, võetakse allkiri. Tunnistaja võib ütlust andes kasutada märkmeid või anda ütlust omakäeliselt kirjalikult. Teda võib üle kuulata vaid tõendamiseseme kohta (mitte tema arvamusi ja oletusi).

On võimalik tunnistaja kaugülekuulamine tehniliste vahendite abil (§ 69), mis on lubatud vaid ülekuulatava ja kahtlustatava või süüdistatava nõusolekul (seda ei ole vaja anonüümse tunnistaja kaugülekuulamisel). Menetlusosalised näevad ja kuulevad otseülekandes tunnistaja ütluste andmist ning saavad menetleja kaudu tunnistajale küsimusi esitada. Välisriigis viibiva tunnistaja ülekuulamisel järgitakse § 468 nõudeid.

Ütluste andmisest võivad isiklikel põhjustel **keelduda** kahtlustatava (süüdistatava) lähisugulased, lähihõimlased ja püsivas kooselus olevad või olnud isikud, kui selle alusel võib süüdistada neid endid või nende lähedasi (§ 71 lg 2).

Õigus keelduda ütluste andmisest kutsetegevuses teatavaks saanud asjaolude kohta on Eestis registreeritud usuorganisatsiooni vaimulikul; notaril, kaitsjal; tervishoiutöötajal, farmatseudil; ajakirjanikul, ajakirjanduslikku informatsiooni töötleva isikul; isikul, kellele seadusega on pandud ameti- või kutsesaladuse hoidmise kohustus; teabe saladust hoidma kohustatud isiku abipersonalil; riigisaladust ja salastatud välisteavet hoidma kohustatud isikul selle teabe kohta.

Tunnistaja võib taotleda, et tema õiguste kaitseks viibiks ülekuulamise juures tema lepinguline esindaja, kes ei ole olnud selles asjas menetlusosaline või kelle suhtes ei ole põhjendatud kahtlust, et esindaja huvid võivad olla vastuolus tunnistaja huvidega.

Kui tunnistaja esindaja ei saa 3 päeva jooksul viibida ülekuulamise juures, toimub ülekuulamine ilma esindajata.

Tahtlikult toime pandud kuriteos, mille eest võib mõista vähemalt 3 aastat vangistust, võib tunnistaja üle kuulata kohtueelse menetluse käigus. Ülekuulamise juurde kutsutakse prokurör, kaitsja, kahtlustatav ja ülekuulatavat tunnistaja. Ülekuulamine võib toimuda ka kahtlustatavata, kui see võib ohustada tunnistaja turvalisust. Ütluste deponeerimise korraldab menetlusosaline, kes tunnistaja ülekuulamist taotles.

Kahtlustataval ja tema kaitsjal on õigus saada koopia kahtlustatava ülekuulamise protokollist.

Keeldumine ütluste andmisest ei ole põhjendatud, kui ütluste andmist taotleb kahtlustatav või süüdistatav.

Tunnistajal on õigus keelduda ütluste andmisest asjaolude kohta, mis on tunnistatud **riigisaladuseks**. Kas on tegemist riigisaladusega, ütleb riigisaladust valdav asutus.

Tunnistaja ütlus protokollitakse (§ 74), tema taotlusel ei kanta protokollis andmeid tema elu- ja töökoha või õppeasutuse kohta. Need lisatakse kinnises ümbrikus.

Alaealine (kuni 18-aastane) **tunnistaja kuulatakse üle lastekaitse-, sotsiaaltöötaja või psühholoogi osavõtul** (alla 14-aastaste tunnistajate puhul on see kohustuslik).

Tunnistajat võib üle kuulata tehniliste vahendite abil, kui vahetu ülekuulamine on raskendatud või see on ülemäära kulukas.

2.14.3. Kahtlustatav (§ 75 – 76)

Kahtlustatav on isik, keda on piisav alus kahtlustada kuriteo toimepanemises ja kes on allutatud menetlustoimingule.

Kahtlustataval on õigus:

- 1) saada viivitamatult selgitusi oma õiguste ja kohustuste kohta;
- 2) teada kahtlustuse sisu;
- 3) anda ütlusi või keelduda sellest;
- 4) mitte teha koostööd uurimisasutusega enda süüdistamisel;
- 5) teada, et tema ütlusi võidakse kasutada tema enda vastu;
- 6) saada kaitsja abi;
- 7) esitada tõendeid, taotlusi ja kaebusi;
- 8) tutvuda menetlustoimingu protokolliga, teha sellega seose avaldusi, mis protokollitakse;
- 9) tutvuda kaitsja vahendusel kriminaaltoimikuga kohtueelse menetluse lõpuleviimisel;
- 10) anda omakäelisi ütlusi, mille kohta tehakse protokollis vastav märge.

Kahtlustatavat ei tohi üle kuulata tunnistajana.

Kahtlustatava ülekuulamisel järgitakse sama mis tunnistaja ülekuulamisel (§ 68 lg 3-6), **kuid teda ei hoiatata teadvalt valetunnistuse andmise eest**. Protokollis kantakse kahtlustatava kontrollitud isikuandmed (isikukood jne), küsitakse, kas ta pani toime kuriteo, ja tehakse ettepanek jutustada asjast vabas vormis.

2.14.4. Vastastamine

Vastastamist rakendatakse, kui vastastatavate ütlustes on vastuolud, mida muul viisil ei ole võimalik kõrvaldada. Ülekuulaja loal ja tema kaudu võivad vastastatavad esitada teineteisele küsimusi.

Vastastamisel esitatud küsimuste ja vastuste kohta koostatakse protokoll, mille allkirjastavad vastastatud ja uurija.

2.14.5. Ütluste seostamine olustikuga

Ülekuulatud kahtlustatavale, süüdistatavale, kannatanule ja tunnistajale **tehakse ettepanek selgitada ja täpsustada tõendamisesemesse** (kuriteosündmuse) **puutuvaid asjaolusid sündmuspaigas** ja seostada ütlused sündmuskoha olustikuga (§ 79), anda ütlusi esemete paiknemise ja muude asjaolude kohta. Koostatakse vastav protokoll (§ 80).

2.14.6. Äratundmiseks esitamine

Isik, asi või muu objekt esitatakse ülekuulatud kahtlustatavale, süüdistatavale, kannatatule või tunnistajale äratundmiseks koos vähemalt kahe sarnase objektiga.

Objektikogumit ei moodustata, kui äratundmiseks esitatakse

- laip;
- paikkond, hoone, ruum jm;
- tunnustelt teistest oluliselt erinev objekt (ei ole sarnaseid leida).

Äratundmiseks võib esitada ka foto, filmi, heli- või videosalvestuse. Äratundmisel kirjeldab äratundja äratuntava objekti tunnuseid. Äratundmine pildistatakse või videosalvestatakse (§ 81) ja koostatakse protokoll (§ 82).

2.14.7. Vaatlus

Vaatlust toimetatakse selleks, et

- **koguda kriminaalasja lahendamiseks vajalikke andmeid,**
- **avastada kuriteo jälgi,**
- **võtta asitõendeid.**

Objektiks on:

- **sündmuskoht** (vaatlusele kutsutakse kaasa kahtlustatav, süüdistatav, tunnistaja, kannatanu, kui nende selgitused aitavad kaasa asja, objekti selgitamisele);
- **laip** (laiba isik, asukoht, asend, poos, jäljed, asjad, koolnutunnused jne. Osaleb kohtuarst või spetsialist);
- **dokument, muu objekt või asitõend;**
- **läbivaatuse korral isik** või
- **posti või telegraafisaadetus** (arestitakse saadetus prokuröri taotlusel eeluurimiskohtuniku määrusega või kohtumäärusega).

Isiku läbivaatusel selgitatakse (§ 88):

- kehal, riietel jne kuriteo jälgi;
- **vigastusi** jm tunnused (kohtuarst) või
- **keha iseärasusi** või

– kas isiku juures või kehas on **asitõenditena kasutatavaid asju**.

Isiku läbivaatlusel on lubatud võtta proove ja ekspertiisimaterjale (osaleb ekspert või kohtuarst).

Vaatlus protokollitakse (§ 87), kuid ei ole lubatud teha järeldusi tervisekahjustuse laadi ja vanuse ning tervisekahjustuse tekitamise viisi ja vahendi kohta. Selles osaleb kohtuarst või tervishoiutöötaja.

Posti- või telegraafisaadetise läbivaatus ja arest toimub prokuratuuri taotlusel ja eeluurimiskohtuniku või kohtu määrusega. Määrus saadetakse täitmisele telekommunikatsiooniteenust osutava asutuse juhile. Tõendamisesemeks olev objekt võetakse ära ja selle asitõendina läbivaatuse kohta koostatakse protokoll (§ 90).

2.14.8. Läbiotsimine (§ 91)

Läbiotsimine toimub prokuratuuri või kohtumääruse alusel (notari või advokaadibüroo läbiotsimiseks prokuröri taotlusel ja eeluurimiskohtuniku või kohtumääruse alusel). **Edasilükkamatutel juhtudel võib läbi otsida ilma prokuröri loata uurimisasutuse määruse alusel**, teatades sellest prokurörile 24 tunni jooksul. Määruses märgitakse läbiotsimise eesmärk ja põhjendus. Eesmärgiks on leida hoonest, ruumist, sõidukist või piirdega alalt asitõendina kasutatav või konfiskeerimisele kuuluv objekt, dokument, asi, isik või kahju hüvitamiseks arestitav vara või tabada tagaotsitav.

Läbiotsimismääruseta võib läbi otsida isiku,

- kes peetakse kinni või vahistatakse kahtlustatavana või
- kelle kohta on alust arvata, et ta läbiotsimiskohal varjab otsitavat objekti.

Läbiotsitavale tutvustatakse läbiotsimismäärust ja võetakse selle kohta allkiri. Läbiotsitava puudumisel asendab teda täiskasvanud perekonnaliige või kohaliku omavalitsuse esindaja, notari- või advokaadibüroos läbiotsimisel aga sama büroo kaudu teenust osutav notar või advokaat.

Läbiotsimine algab ettepanekuga anda vabatahtlikult välja otsitav ese, isik jne. Läbiotsimise kohta koostatakse protokoll.

Läbiotsimist teostatakse kohtumääruse alusel või edasilükkamatutel juhtudel prokuratuuri määruse alusel, kui kahtlustatav kasutas ruumi või sõidukit kuriteo sündmuse või kohtueelse menetluse ajal või selles on toime pandud kuritegu või seda kasutati kuriteo toimepanemise ettevalmistamisel, teatades sellest eeluurimiskohtunikule 24 tunni jooksul.

2.14.9. Uurimiseksperiment (§ 93)

Uurimiseksperimenti eesmärk on **katseliselt selgitada**, kas

- **uuritava sündmuse asjaolud või toiming kuriteo ajal esinesid** ja
- nende olemasolu oli võimalik tajuda.

Vajadusel osalevad uurimiseksperimentis süüdistatav, kahtlustatav, kannatanu või tunnistaja, kui neid on vaja sündmuse olustiku taastamisel või nende ütlustes olevate vastuolude selgitamisel (uurimiseksperiment protokollitakse: milline oli eesmärk, kuidas toimus, mida saavutati).

Lubatud on uurimiseksperimentis kasutada asitõendit,

- kui on välistatud selle hävimine ja
- see võib mõjutada uurimistoimingu tulemusi ning
- kui asitõendit ei ole vaja äratundmiseks esitada eksperimendis osalevale isikule.

2.14.10. Ekspertiis (§ 95)

Ekspert on isik, kes rakendab mitteõiguslikke teadmisi, abistamaks objektiivsete asjaolude selgitamisel. Ekspertid on:

- **kohtuekspert** ja
- **riiklikult tunnustatud ekspert** või
- **asjakohaste teadmistega isik**.

Vajalik on eksperti nõusolek. Kui selleks on vannutamata isik, siis teda hoia-tatakse teadvalt vale arvamuse andmise eest. Ekspertiisi võidakse teha ka välis-riigi ekspertiisiasutuses.

Eksperti võib taandada ja ta võib taanduda. Taandustaotluse võib esitada kahtlustatav, süüdistatav, kannatanu, tsiviilkostja või kaitsja.

Ekspertidil on õigus (§ 98):

- 1) taotleda ekspertiisimaterjalide täiendamist;
- 2) osaleda menetlustoimingus ja kohtulikul uurimisel;
- 3) tutvuda ekspertiisiks vajaliku kriminaalasjas oleva materjaliga;
- 4) keelduda ekspertiisist kui esitatud materjal ei ole ekspertiisiks küllaldane;
- 5) taotleda, et menetleja loal viibiks ekspertiisi juures isik, kes võib anda ekspertiisiks vajalikke selgitusi;
- 6) lahendada ka ekspertiisimäärukses esitamata ekspertiisiülesanne (omal algatusel).

Ekspert on kohustatud (§ 98):

- 1) tegema ekspertiisi;
- 2) ilmuma menetleja kutsel;
- 3) tagama ekspertiisi täielikkuse ja objektiivsuse;
- 4) keelduma ekspertiisist, kui ei saa olla erapooletu;
- 5) hoidma saladuses teatavaks saanud asjaolud, mida võib avaldada üksnes menetleja kirjalikul loal.

Põhjuseta mitteilmumisel võib eeluurimiskohtunik teda trahvida kuni 200 miinimumpäevamäära ulatuses.

Ekspertiisi tegemiseks kogutakse võrdusmaterjali, kahtlustatav (süüdistatav) paigutatakse sundkorras raviasutusse või kaevatakse välja laip.

Võrdlusmaterjali võtmisel ekspertiisiks on vajalik uurija määrus, kui:

- kahtlustatav või süüdistatav keeldub võrdlusmaterjali andmisest ja menetlustoimingu eesmärgi on võimalik saavutada sunniga;
- võrdlusmaterjali võtmine riivab keha puutumatus;
- juriidiliselt isikult nõutakse võrdlusmaterjalina dokumente.

Kui võrdlusmaterjali võtmisel riivatakse isiku keha puutumatus, osaleb selles kohtuarst, tervishoiutöötaja või muu spetsialist.

Ekspertiisimaterjali võtmiseks koostatakse protokoll.

Kohtupsühhiaatri või kohtuarstliku ekspertiisi tegemiseks on vaja prokuratuuri taotlust ja eeluurimiskohtuniku või kohtu määrust. Vajadusel paigutatakse kahtlustatav või süüdistatav raviasutusse kuni 1 kuuks, prokuröri taotlusel võib eeluurimiskohtunik või kohus seda tähtaega 3 kuu võrra pikendada. See arvatakse kahtlustatava või süüdistatava vahistusaja hulka.

2.14.11. Laiba väljakaevamine ametlikust matmiskohast

Aluseks sellele on prokuratuuri- või kohtumäärus

- surma põhjuse või muude asjaolude selgitamiseks või
- ekspertiisiks võrdlusmaterjali võtmiseks.

Juures peab viibima kohtuarst või muu spetsialist ja linna- või vallavalitsuse esindaja. Kui võimalik, kutsutakse väljakaevamisele ka kadunu lähedane.

Väljakaevamise määruks antakse linna- või vallavalitsusele korraldus laip uuesti matta ja taastada haud. Koostatakse protokoll, mis sisaldab matmiskoha nimetust ja asukohta, haua kirjeldust ja laiba vaatluse andmeid.

2.14.12. Ekspertiisi korraldamine (§ 105)

Ekspertiis korraldatakse tõendamisvajadusest lähtudes § 106 nõuetele vastava menetleja määruks alusel.

Menetleja ei või keelduda ekspertiisist, kui asjaolul, mille tuvastamist ekspertiisiga taotletakse, võib olla oluline tähtsus kriminaalasja lahendamisel.

Ekspertiis on kohustuslik, kui on vaja tuvastada:

- surma põhjus;
- isiku (nt alaealise) vanus;
- vaimne seisund (kui on alust arvata, et isik ei ole vaimselt terve);
- narkootiline või psühhotroopne aine või selle liik või
- muudel juhtudel-vajadusel.

Ekspertiis toimub ekspertiisimääruse alusel (põhjendatus, liik: ainuisikuline

või komisjoniline, esma-, täiend- või kordusekspertiis, eksperdile esitatud küsimused, tähtaeg jt).

Kui ekspert jääb mõjuva põhjusega ilmumata, võib eeluurimiskohtunik teda prokuröri taotlusel trahvida.

Eksperdile ei ole lubatud esitada õiguslikke küsimusi ja küsimusi, millele vastamine ei eelda eriteadmisi või ekspertuuringut. Ekspert koostab ekspertiisiakti, milles esitab oma arvamuse.

Asjatundjat võib üle kuulata nii tunnistajana kui ka asjatundjana.

2.14.13. Tõendite kogumine isiku elu, tervist, vara või keskkonda mitteohustava jälitustoiminguga (§ 110 – 122)

Tõendeid on lubatud koguda jälitustoiminguga, kui tõendite kogumine muul viisil on välistatud või raskendatud ja kui

- tegemist on 1. astme kuriteoga või
- tahtlikult toimepandud 2. astme kuriteoga, mille eest on ette nähtud karistusena vähemalt 3 aastat vangistust.

Jälitustoiminguga võib tõendeid koguda ka rahvusvahelise abistamisaotluse alusel.

Tõendiks on sel viisil kogutu, kui selle saamisel on järgitud seaduse nõudeid.

Jälitustoiminguga koguvad tõendeid:

- **Politsei- ja Piirivalveamet** (vahetult või oma hallatava asutuse kaudu);
- **Kaitsepolitseiamet** omal algatusel või muu uurimisasutuse taotlusel;
- **Maksu- ja Tolliamet**.

Jälitustoiminguga tõendeid kogunud asutus saadab andmed uurimisasutusele kirjalikult (vajadusel koos jälitusprotokolliga) ja foto, filmi, heli või videosalvestuse või muu teabetalletusega.

Jälitustoiminguga võib tõendeid koguda menetlust juhtiva prokuröri loal (objekti varjatud jälgimine, varjatud vaatlus ja asendamine) **või eeluurimiskohtuniku loal** (posti ja telegraafisaadetiste varjatud läbivaatus, edastatavate sõnumite salajane pealtkuulamine ja kuriteo matkimine). Loa annab eeluurimiskohtunik 2 kuuks, mida ta võib menetlust juhtiva prokuröri taotlusel pikendada korrakahe kuu võrra. Kui jälitustoiminguks on vaja varjatult siseneda ruumi või paigaldada arvutisse tehnilisi abivahendeid, tuleb eeluurimiskohtunikult taotleda selleks eraldi luba.

Edasilükkamatutel juhtudel toimub jälitustegevus Politsei- ja Piirivalveameti, Keskkriminaalpolitsei või Kaitsepolitseiameti juhi või tema määratud ametniku määruse alusel, millest prokurör teatab viivitamatult eeluurimiskohtunikule, kes otsustab selle lubatavuse või loa andmise määrusega.

Riigikogu, valla- ja linnavolikogu liikme, kohtuniku, prokuröri, advokaadi, vaimuliku ning Riigikogu valitava ja nimetatava ametiisiku võib tema nõusolekul kaasata jälitustoimingusse eeluurimiskohtuniku loal ja üksnes juhul, kui kuritegu on suunatud tema või tema lähedase vastu.

Jälitustoiming protokollitakse.

Eeluurimiskohtunik vaatab menetlust juhtiva prokuröri põhjendatud taotluse läbi viivitamatult ja **annab määrusega loa** või keeldub sellest.

Kui jälitustoimingu tegemiseks on **vaja paigaldada või eemaldada tehnilisi vahendeid varjatult eluruumi, hoonesse, sõidukisse, arvutisse, arvutivõrku, arvutisüsteemi – taotletakse selleks eraldi luba.**

Jälituse toimingud on:

- andmete varjatud kogumine jälitustegevuses osalevate või kaasatud isikute poolt;
- võrdlusmaterjali varjatud kogumine ning dokumentide ja esemete varjatud vaatlus ja vajaduse korral asendamine;
- varjatud jälgimine;
- isiku samasuse varjatud tuvastamine;
- sisenemine varjatult eluruumidesse, muudesse hoonetesse ja rajatistesse ning valdustesse, andmepankadesse, töökohtadesse, transpordivahendisse teabe kogumise ja salvestamise eesmärgil ning selleks vajalike tehniliste vahendite paigaldamiseks;
- postisaadetiste varjatud vaatlus;
- telefoni, telegraafi jm tehniliste sidekanalite kaudu edastavate sõnumite jm teabe salajane pealtkuulamine ning salvestamine;
- kurjategija kinnipidamise või kuriteo matkimine.

Politseiagendiks on ametnik, kes kogub tõendeid (vajadusel filmides, heli- ja videosalvestusi teha) **muudetud identiteeti kasutades**. Teda on lubatud kasutada **Riigiprokuratuuri määruse alusel**, millega antakse luba 6 kuuks ja seda võib pikendada 6 kuu võrra. Tema kogutud teave vormistatakse tunnistaja ütlusena, kuna isik jäetakse salastatuks, kui avaldamine võib ohustada tema elu ja tervist või tema edasist kasutamist jälitusametnikuna või muul põhjusel.

Jälitustoiminguga kogutu (fotod, filmid, videosalvestused jm) säilitatakse jälitustoimikus. Teabetalletuse hävitab jälitustoimingu teinud asutus jälitustoiminguks loa andnud kohtu eeluurimiskohtuniku määruse alusel ja prokuröri ning eeluurimiskohtuniku juuresolekul (selle kohta koostatakse protokoll).

Üldkasutatava elektroonilise sidevõrgu kaudu edastatavate sõnumite kohta kogutakse andmeid elektroonilise sidevõrgu operaatorilt või posti- või elektroonilise sideteenuse osutajalt, et teha kindlaks sõnumi fakt, selle kestus, viis ja vorm ning edastaja ja vastuvõtja isikuandmed ja asukoht, mis salvestatakse

ja vormistatakse jälitusprotokollis, millest kriminaaltoimikusse kantakse vajalik osa.

Jälitustoimingu teinud asutus teatab tehtust viivitamata isikule, kelle suhtes toiming tehti või kelle perekonna või eraelu puutumatus rikuti, kui teavitamine ei saa enam kahjustada kriminaalmenetluse eesmärkideni jõudmist (§ 121).

Prokurööri loal võib teatamisega viivitada, kui

- teatamine kahjustaks teise isiku huve,
- seaks ohtu jälitustegevusse kaasatud isiku õiguse hoida koostöö saladuses,
- seaks ohtu jälitustegevuses osalenu või tema lähedaste elu, tervise, au, väärkuse või vara või
- see kahjustaks kriminaalmenetlust või soodustaks kuritegevust.

Isikul on õigus tutvuda tema kohta kogu jälituse teel kogutud teabega.

Prokurööri loal võib jätta tutvustamata andmed

- 1) teiste isikute eraelu kohta;
- 2) mille tutvustamine võib kahjustada teise isiku seadusega tagatud õigusi ja vabadusi;
- 3) mis sisaldavad riigisaladust või salastatud välisteavet või teise isiku seadusega kaitstud saladusi;
- 4) mille tutvustamine võib seada ohtu jälitustegevusse kaasatud isiku õiguse hoida koostöö saladuses;
- 5) mille tutvustamine võib seada ohtu jälitusasutuse töötaja, jälitustegevusse kaasatud isiku või jälitustegevuses osalenud muu isiku ja nende lähikondlaste elu, tervise, au ja väärkuse ning vara;
- 6) mille tutvustamine võib kahjustada kriminaalmenetlust või soodustada kuritegevust;
- 7) mida ei ole võimalik eraldada ja esitada selliselt, et neist ei ilmneks andmed, mis on loetletud eelnevates punktides.

Prokurööri loal võib jätta andmed tutvustamata kuni vastava aluse äralangemiseni (vt eelpool nimetatud asjaolusid).

Jälitustoiminguga kogutud teave talletamine ja säilitamine ning hävitamine toimub vastavalt § 122. Selle kohta koostatakse protokoll, mis lisatakse toimikusse.

Tõendite kogumine võib toimuda kuriteo avastamiseks või selle toimepanija selgitamiseks, kasutades kuriteo matkimist või muudetud identiteediga isikut politseiagendina Riigiprokuratuuri määruse alusel. Politseiagendiks võib isiku määrata kuni 6 kuuks ja seda vajadusel pikendada kuni kuue kuu võrra. Politseiagendi ütlusi tõenditena kasutamisel järgitakse tunnistaja ülekuulamiseks ettenähtut.

2.14.14. Dokument ja asitõend (§ 123 – 126)

Tõendiks on dokument, mis sisaldab teavet tõendamiseseme asjaolude kohta. Kui tal on kuriteo jälgi või on kuriteosündmusega seotud, on ta ka asitõend. Dokumendi hävinemisel loetakse sellega võrdseks kohtulikult või notariaalselt tõestatud koopia.

Üldiselt asitõendiks on mingi asi, ese, kuriteo toimepanemise vahend, kuriteojäljega asi, kuriteojäljest valmistatud jäljend või tõmmis või kuriteoga seotud muu asendamatu objekt, mis on kasutatav tõendina ja mille kohta on koostatud asitõendiks tunnistamise määrus (ja vaatlusprotokoll).

Asitõendid hoitakse kriminaaltoimiku juures või menetleja asitõendite hoidlas või ekspertiisiasutuses või antakse hoiule.

Asitõendi hoidja peab tagama asitõendi puutumatus ja säilimise. Mitteamanikel või mittevaldajal on õigus saada hoiutasu.

Kiirestiriknev asitõend, kui seda ei ole võimalik tagastada seaduslikule valdajale, antakse tasuta kohalikule omavalitsuse tervishoiu- või hoolekandetasutusele, võõrandatakse või hävitatakse vastava määruse alusel.

Konfiskeerimisele kuuluv vara konfiskeeritakse prokuröri taotlusel ja kohtu määruse alusel (vt § 126).

Vabariigi Valitsus kehtestab asitõendite hoidmise ja võõrandamise korra.

2.15. MENETLUSDOKUMENDID, TÕLKIMINE JA ISIKU VÄLJAKUTSUMINE

Menetlusedokumentid koostatakse Eesti keeles ja muukeelsele lisatakse eesti-keelne tõlge.

Menetlusedokumentideks on: määrus, protokoll, film ning heli- ja videosalvestis, joonis, kohtueelse menetluse kokkuvõte, süüdistusakt, kohtuistungiprotokoll ja kohtuotsus.

Määrus on kirjalikult vormistatud ja põhistatud menetlusotsustus. Määruse sissejuhatavas osas on andmed koostaja, koostamise aja, koha ja asja kohta, millega seoses määrus on koostatud. Põhiosas antakse määruse põhistus ja tehtud otsustus. Määrust tutvustatakse isikule, keda see puudutab. Menetleja määrust on kõik selle asjaga seotud isikud kohustatud täitma.

Menetlustoimingu protokoll koostatakse masina- või arvutikirjas või selgelt loetavas käekirjas ja see kajastab uurimis- ja menetlustoimingu tingimusi, käiku ja tulemusi.

Üldmenetluses toimuv kohtuistung helisalvestatakse ja vajadusel ka videosalvestatakse. Istung võidakse jätta helisalvestamata, kui salvestamine osutub võimatuks või see on otstarbekas ja kohtumenetluse poolte huvidega kooskõlas. Salvestatakse digitaalselt.

Kohtumentluse pooltel on õigus saada kohtuistungi protokoll koopia ja helisalvestise koopia. Kinnisel istungil tehtud salvestistega on pooltel võimalik tutvuda vaid kohtus. Koopiade valmistamisel pooltele võetakse 65 euro senti lehevälja eest. Kohtuistungi protokollile allakirjutamisest 3 päeva jooksul võivad pooled esitada kirjaliku taotluse protokollile parandamiseks, mille kohtunik vaatab läbi 5 päeva jooksul korraldataval istungil ja mis lahendatakse kohumäärusega.

Protokoll peegeldab toimingut teostanud isiku andmeid, asja kohta andmeid ja mille kohta protokoll on koostatud ning millise tulemusega.

Kui menetlustoimingus annab ütlushi vähemalt 14-aastane isik, on selles märkus tema hoiatamise kohta valetunnistuse andmise lubamatuse ja karistamise, samuti sellest alusetu keeldumise kohta, mille kohta võetakse allkiri.

Protokoll peegeldab menetlustoimingu käiku, tulemusi, kasutatud tehnikavahendeid, menetlustoimingu ära võetud esemeid, protokollile tutvustamist selle koostamisel osalenud isikule ja allkirja selle kohta. Vajadusel lisatakse protokollile lisad (fotod, salvestused, joonised jne).

Foto juurde lisatakse ka negatiiv või digitaalfoto arvutifail. **Menetlustoimingu salvestamisel** peab sellest osalisele alati teatama enne algust. Pärast lõpetamist antaks salvestise menetluses osalenule vaadata- kuulata.

Joonis on menetlustoimingu näitlikustamiseks, see lisatakse protokollile, selles märgitakse protokollile tegemise aeg. Joonisele kirjutab alla menetleja ja selle teinud isik.

Kohtueelse menetluse kokkuvõte. Selles märgitakse andmed koostaja, koostamise aja, koha, kriminaalasja nimetuse, kahtlustatava, tema karistatuse kohta, valitud tõkendi, kohtueelsel uurimisel tõendatud asjaolude, tõendite, asitõendite ja salvestiste asukoha, arestitud vara, kuriteoga saadud vara jm kohta. Sellele kirjutab alla uurimisasutuse ametnik.

Kohtueelse menetluse kokkuvõtte alusel koostab **prokurör süüdistusakti**, mis sisaldab eelmises olnud andmeid, millele lisatakse süüdistatava nimi, süüdistuse sisu ja kvalifikatsioon. Akti kuupäevastab ja kirjutab alla prokurör. Süüdistusakt peab vastama KMS § 154 nõuetele.

Kohtuistungi protokoll koostab kohtuistungi sekretär sujuvalt iseseisvalt või kohtuniku kokkuvõtliku sõnastusena, millega talletatakse kriminaalasja kohtumenetluse käik ja tingimused. Protokoll peab peegeldama kogu tegevust alates istungi rakendamisest kuni edasikaebe korra selgitamiseni. Protokollile kirjutavad alla kohtunik ja sekretär.

Üldmenetluses kohtuistung salvestatakse. Erandjuhtudel võib jätta istungi salvestamata, kui see on tehniliselt võimatu või ebaotstarbekas või poolte huvidega kooskõlas.

Protokollile võib esitada parandamistaotlusi 3 päeva jooksul pärast selle

allakirjutamist. Kui kohtu eesistuja nõustub parandustega, lisatakse need protokollile ja selle kinnitavad allkirjaga kohtunik ja sekretär, kui ei nõustu, arutatakse parandusi 5 päeva jooksul kohtu korraldatud istungil.

Kohtuistungil heli- ja videosalvestamise kohta tehakse märke kohtuistungil protokollile, mida kohus võib kasutada kohtuistungil protokollile täiendamiseks ja täpsustamiseks. Kui on vastuolu protokollile ja salvestuse vahel, lähtutakse salvestusest.

Kohtuotsus on kohtumenetluse tulemusena nõupidamistoas tehtud kohtulahend.

Kriminaaltoimik on kriminaalasjas kogutud dokumentide kogum. Digitaalsed taotlused, kaebused ja muud dokumendid edastatakse kriminaalmenetluses vahetult või e-toimiku süsteemi kaudu, trükitakse ja paigutatakse toimikusse, olles kinnitatud menetleja allkirjaga.

Kriminaaltoimiku ja kohtueelse menetluse dokumentide vormi kinnitab justiitsminister.

Tõlk kaasatakse kohtumenetlusse, kui menetlusosaline ei valda eesti keelt või on vaja tõlkida võõrkeelset teksti. Tõlgi ülesannet ei või täita menetluse muu subjekt.

Vannutamata tõlki hoiatatakse teadvalt vale tõlkimise eest.

Tõlgi kohustuslikku osalemist nõudev menetlustoiming on tõlgi puudumisel õigustühine. Kui tõlk ei valda keelt piisavalt, on ta kohustatud kriminaalmenetluses osalemisest keelduma. Taandamise aluse esinemisel peab tõlk end taandama või seda võib taotleda menetlusosaline.

Isik kutsutakse välja **kutsega**. Selles märgitakse, kes kutsub, kutsumise põhjus, ilmumise aeg ja koht, kriminaalasja number, kohustus teatada ilmumata jäämisel põhjus, ilmumise kohustuslikkus ja ilmumata jäämise tagajärjed. Kutse tuleb kätte anda nii, et kutsutavale jääks piisav ajavaru, selle võib kätte anda iga päev ja ööpäevaringselt.

Kohalviibijatele antakse kutse suuliselt ja tehakse selle kohta protokollile märke. Isik kutsutakse uurimisasutusse, prokuratuuri ja kohtusse telefoni, faksi või muu sidevahendi kaudu. Kui on alust arvata, et **isik hoidub ilmumisest kõrvale või ta on avaldanud soovi saada kutse kirjalikult**, kutsutakse ta kirjaliku kutsega. **Kutse antakse kätte allkirja vastu** kas isikule isiklikult või edasiandmiseks. Alla 14-aastaste kutsed edastatakse vanemate kaudu. Kui elukohas kutsutavale kutset ei saadud kätte anda, siis antakse see temaga koos elavale perekonnaliikmele allkirja vastu, või saadetakse tema töökohta või õppeasutusse.

Kirjaliku kutse võib saata posti teel väljastamisteatisega või elektroonselt. Postiga saadetud kutse loetakse kätteantuks postiasutuse väljastusteates märgitud päevast. Elektronpostiga saadetud kutse loetakse kätteantuks selle kinnita-

mise päevast. Kui kutse kättesaamist ei kinnitata, saadetakse selle saamisest 3 päeva jooksul kutse tähtkirjana või antakse kutsutavale allkirja vastu.

Teatis kutse allkirja vastu kättetoimetamise kohta või kutse väljastamise väljatrükk lisatakse toimikusse.

Vahistatule või vangistatule saadetakse kutsed kinnipidamiskoha juhi kaudu. **Kutsealusele** saadetakse kutse väeosa ülema kaudu. Kui **kannatanuid või tsiviilkostjaid on palju** või nende asukohta ei ole võimalik kindlaks teha, kutsutakse isikud välja **ajalehekuulutuse kaudu**.

Kui isikut ei ole võimalik leida, kuulutatakse ta tagaotsitavaks (§ 164 – 167; 140).

Ilmumata jäämise mõjuvad põhjused on äraolek, kutse mitte kättesaamine, raske haigus või muu asjaolu, mida uurimisasutus, prokuratuur või kohus peavad mõjuvaks. **Kuriteo pealtnägija**, kelle isikut ei ole tuvastatud või kes keeldub tunnistajana osalemisest, **võib uurija kinni pidada kuni 12 tunniks**, koostades selle kohta protokollid.

Kutsumise korraldab see, kes taotleb ülekuulamist. Süüdistatava ja kannatanu kutsub kohale prokurör või muu menetleja vastavalt eelistungil kokkulepitule (vt §163 märgiga 1).

2.16. KRIMINAALMENETLUSE TAGAMINE

2.16.1. Tõkendid

Kriminaalmenetluse läbiviimine saab toimuda vaid

- väidetava süüteo kohta piisavalt usaldusväärseid tõendeid omades ja
- kahtlustatava osalemisel tõendite kontrollimisel tema süü või süütuse selgitamiseks väidetavas süüteos.

Kohtueelne menetleja ja kohus on õigustatud ja samas ka kohustatud valima kahtlustatava (süüdistatava) suhtes tõkendi (§ 127)

- kahtlustatava võimaliku kõrvalehoidumise takistamiseks, aga ka
- isiku kaitsmiseks teo läbi kannatanute kättemaksu eest ja
- kahtlustatava süü lahendamiseks õiglase kohtumõistmise abil, s.o **kriminaalkohtumenetluse tagamiseks**.

Tõkendi **valimisel arvestatakse:**

- 1) kriminaalmenetlusest või kohtuotsuse täitmisest **kõrvalehoidmise võimalikkust**;
- 2) kuritegude toimepanemise **jätkamise võimalikkust**;
- 3) **tõendite hävitamise võimalikkust**;
- 4) tõendite **muutmise või võltsimise võimalikkust**;
- 5) **karistuse raskust**;

- 6) kahtlustatava, süüdistatava, süüdimõistetu isikut;
 7) tema tervist;
 8) perekonnaseisu;
 9) ja muid tõkendi kohaldamise seisukohalt tähtsaid asjaolusid.

Tõkendiks on:

- elukohast lahkumise keeld,
- kaitsevälase järelevalve,
- kaitsjon,
- vahistamine.

2.16.2. Elukohast lahkumise keeld (§ 128)

Menetleja keelab kahtlustataval või süüdistataval elukohast lahkumise ilma menetleja loata rohkem kui üheks ööpäevaks määrusega, mille teatavaks tegemise kohta võtab ta asjaosaliselt allkirja.

2.16.3. Kaitsevälase järelevalve (§ 129)

Ajateenistuses olevale kaitsevälasele võidakse tõkendina kohaldada juhtkonna järelevalvet.

2.16.4. Vahistamine (§ 130)

Vahistamine on tõkend, mis seisneb kohtumääruse alusel vabaduse võtmises. Seda kohaldatakse prokuratuuri taotlusel ja eeluurimiskohtuniku või kohtu määruse alusel.

Vahistamise aluseks on asjaolu, et kahtlustatav (süüdistatav) võib kriminaalmenetlusest kõrvale hoiduda või toime panna jätkuvalt kuritegusid või on kahtlustatav (süüdistatav) välisriigis viibiv kaitsevälane, kelle toimetamiseks Eesti Vabariiki on vajalik ta võtta vahi alla.

Kohtu alla antud süüdistatava, kui ta ei ole kohtu kutsel ilmunud ja võib (§ 130 lg 4) jätkuvalt kohtumenetlusest kõrvale hoida, samuti vabaduses viibiva süüdimõistetu võib kohus võtta vahi alla kohtuotsuse täitmise tagamiseks (§ 130 lg 5).

Kahtlustatava kaitsevälase väljaspool Eestit võib prokuratuuri taotlusel ja eeluurimiskohtuniku määruse alusel vahistada, kui ta võib kõrvale hoiduda või toime panna uusi kuritegusid (§ 130 lg 6).

Kohtueelses menetluses ei või kahtlustatav (süüdistatav) olla vahistatud üle 6 kuu. Vaid eriti keerukates või mahukates asjades võib eeluurimiskohtunik riigi peaprokuröri taotluse alusel vahi all pidamist pikendada üle 6 kuu.

Vahistamistaotluse koostab prokuratuur, kes sellest teatab vahistatavale ja tema soovil kohe kaitsjale. Vahistamistaotluse saadab prokuratuur eeluurimis-

kohtunikule ja annab korralduse uurimisasutusele kahtlustatava toimetamiseks eeluurimiskohtuniku juurde taotluse läbivaatamiseks.

Eeluurimiskohtuniku juurde kutsutakse taotluse läbivaatamiseks prokurör, kahtlustatav, tema taotlusel ka kaitsja. Eeluurimiskohtunik küsitleb taotluse põhjendatuse selgitamiseks vahistatavat ja kuulab ära prokuröri ja kaitsja arvamused. Vaid tagaotsitavaks kuulutatud isiku ja väljaspool Eestit viibiva kaitsevälasest kahtlustatava vahistamismääruse koostamisel vahistatavat ei küsitleta. Seda tehakse **pärast kahtlustatava tabamist hiljemalt ülejärmisel päeval.** Kui vahistamistaotlus ei ole küllaldaselt põhjendatud, **keeldub eeluurimiskohtunik vahistamisest määrusega ja vabastab kahtlustatava viivitamata.**

Vahistamismäärus vormistatakse vastavalt § 132-le (isikuandmed, kuriteo asjaolud, põhjendus). Kui **vahistamise alus langeb ära enne süüdistusakti kohtusse saاتم**, vabastab prokuratuur või eeluurimiskohtunik vahistatu vastava määrusega.

Kui kuriteo tõkestamise või kriminaalmenetluses tõe selgitamise huvid ei ole kahjustatud, **teatab eeluurimiskohtunik isiku vahistamisest viivitamata tema lähedasele ja töö- või õppimiskohta, välismaalase vahistamisel** saadetakse vahistamismääruse või kohtuotsuse koopia **Välisministeeriumile** (§ 133).

Vahistamise, vahistamisest keeldumise, vahistamise tähtaja pikendamise või sellest **keeldumise peale võivad**

- **prokuratuur,**
- **vahistatu ja**
- **kaitsja**

esitada määruskaebuse 10 päeva jooksul määrusest teadasaamisest või kui sellest pidi teada saada. Läbivaatamisele kutsutakse kaitsja, prokurör ja kahtlustatav. Nende ilmumata jäämine ei takista läbivaatamist.

Vahistuse põhjendatuse kontrollimiseks võib vahistatu või tema kaitsja **esitada vahistamisest 2 kuu möödumisel taotluse** eeluurimiskohtunikule. **Uue taotluse** samas küsimuses võivad nad esitada taotluse läbivaatamisest **2 kuu möödudes.** Eeluurimiskohtunik vaatab selle taotluse läbi prokuröri, kaitsja ja vahistatu osavõtul (viimane kutsutakse vajaduse korral) **5 päeva jooksul.** Eeluurimiskohtuniku määrus edasikaebamisele ei kuulu.

Kui peaprokuröri taotluse alusel on kohtueelse uurimise ajal vahi all pidamist pikendatud üle 6 kuu, **kontrollib eeluurimiskohtunik vahistamise põhjendatust** vähemalt üks kord kuus sõltumata kaebusest ja kaitsja puudumisel määrab kaitsja (§ 137 lg 4).

Kahtlustatava või süüdistatava taotlusel võib kohus asendada tõkendina vahi all pidamise elektroonilise järelevalvega.

2.16.5. Muud menetluse tagamise vahendid. Kautsjon (§ 135)

Kahtlustatava või süüdistatava taotlusel võib eeluurimiskohtunik vahistamise asendada kautsjoniga. Kautsjon on kohtu hoiuarvele tasutav rahasumma, mille laekumisel kohtu arvele vahistatu vabastatakse vahi alt.

Kautsjoni suuruse arvestamisel lähtub kohus:

- ähvardava karistuse raskusest,
- kuriteoga põhjustatud kahju suurusest,
- kahtlustatava (süüdistatava) varalisest seisundist.

Kautsjoni miinimumsuurus on 500 päevapalka. Kautsjoni suurust ei saa vaidlustada.

Kautsjonitaotlus lahendatakse vahistatu, tema taotlusel kaitsja ja prokuröri osavõtul, kuulates ära nende arvamuse.

Kui kahtlustatav hoidub menetlusest kõrvale, jätkab tahtlike kuritegude toimepanemist, peetakse sellest kinni kriminaalmenetluse kulud ja ülejäänud kantakse riigituludesse.

Kautsjon tagastatakse, kui:

- kahtlustatav (süüdistatav) ei riku kautsjoni tingimusi;
- kriminaalmenetlus lõpetatakse või
- süüdistatav mõistetakse õigeks.

Kautsjoni ei kohaldata KarS § 89, 90, 96, 114, 214, 237, 244, 246, 255, 256, ja 405 nimetatud kuritegudes.

2.16.6. Trahvid menetluse tagamise vahendina (§ 138 – 143)

Menetleja kutsel ilmumata jäänud väljakutsutud trahvib kas eeluurimiskohtunik prokuratuuri taotlusel või kohus omal initsiatiivil kuni 3200 euro suuruse trahviga või määrab kuni 5-päevase aresti.

Alaealise kahtlustatava (süüdistatava) mitteilmumisel trahvib kohus tema vanemat, eeskostjat või hooldajat.

Kui trahvitu tõendab, et mitteilmumine oli mõjuval põhjusel, võib kohus trahvi tühistada.

Ilmumata jäänud kahtlustatava, süüdistatava, süüdimõistetud, kannatanu tsiviilkostja või tunnistaja suhtes võib

- kohaldada sundtoomist või
- kuulutada nad tagaotsitavaks.

Sundtoomisel lähtutakse § 139 ja tagaotsitavaks kuulutamisel § 140 sätetest. Sundtoomisele allutatud võib kinni pidada nii kaua, kui see on vajalik sundtoomise aluseks oleva menetlustoimingu tegemiseks, kuid mitte kauem kui 48 tundi.

Sundtoomine on kahtlustatava, süüdistatava, süüdimõistetu, kannatanu, tsiviilkostja või tunnistaja toimetamine menetlustoiminguks uurimisasutusse, ekspertiisasutusse, prokuratuuri või kohtusse ning süüdimõistetu toimetamine karistuse kandmiseks vanglasse või arestimajja. Sundtoomist kohaldatakse KMS § 139 korras ja tingimustel.

Tagaotsimise määrus edestatakse politseiprefektuurile koos vahistamis-määrusega.

Kahtlustatava ja süüdistatava võib **ametist kõrvaldada prokuratuuri taotlusel eeluurimiskohtuniku määrusega**, kui:

- edasi töötades võib ta jätkata kuritegude toime panemist või
- edasitöötamine võib kahjustada kriminaalmenetlust.

Määrus saadetakse täitmiseks tema töökohta ja isikule antakse määruse koopia.

Kannatanu eraelu ja muude isikuõiguste kaitseks võib prokuratuuri taotlusel ja eeluurimiskohtuniku määruse alusel või kohtumääruse alusel, kehtestada isikuvastases kuriteos süüdistatava või alaealise vastu suunatud kuriteos kahtlustatavale või süüdistatavale kehtestada **lähenemiskeelu**. Lähenemiskeeldu kehtestava määruse koopia antakse kahtlustatavale, süüdistatavale, kannatanule ning saadetakse kannatanu elukohajärgsele politseiprefektuurile.

Lähenemiskeelu taotluse rahuldamata jätmisel või rahuldamisel võib huvitatud menetlusosaline esitada määruskaebuse.

Pärast 4 kuu möödumist võib kahtlustatav, süüdistatav või tema kaitsja taotleda kohtult ametist kõrvaldamise ja **lähenemiskeelu** põhjendatuse kontrolli või **tingimuste muutmist**. Taotlusi võib esitada muutmiseks iga 4 kuu möödudes. Eeluurimiskohtunik vaatab taotluse läbi 5 päeva jooksul. Taotluse lahendamise juurde kutsutakse prokurör, kahtlustatav, (süüdistatav), kannatanu ja kaitsja. Asjaosalistele antakse määruse koopia.

2.16.7. Vara arestimine

Prokuröri taotlusel võib eeluurimiskohtuniku või kohtu määrusega **tsiviilhagi tagamiseks, konfiskeerimise ja varalise karistuse tagamiseks** kahtlustatava, süüdistatava või tsiviilkostja **vara arestida**. Määrusele võib esitada määruskaebuse.

Edasilükkamatutel juhtudel võidakse arestida vara ka eeluurimiskohtuniku loata (välja arvatud rahapesu objektiks olev vara). Seejärel tuleb sellest teatada 24 tunni jooksul eeluurimiskohtunikule, kes otsustab viivitamata loa andmise või keeldumise. Keeldumisel vabastatakse vara kohe aresti alt.

Arestimisest teatatakse isikule või tema perekonnaliikmele, antakse allkirja vastu määrus ja vara kas võetakse ära või antakse vastutavale hoiule. Kinnisasja arestimisel tehakse kinnistusraamatusse keelumärke. Sõiduki arestimisel tehakse

keelumärke autoregistrisse.

Vara arestimisel koostatakse protokoll, mis peab peegeldama arestitud vara, selle mahtu, väärtust ja kelle vastutavale hoiule see anti.

2.16.8. Vabaduspiiranguga isikule kohaldatavad lisapiirangud

Kui on alust arvata, et vahistuses, arestis või vangistuses viibiv isik (kahtlustatav või süüdistatav) võib oma tegevusega kahjustada kriminaalmenetluse läbiviimist, võib prokuratuur või kohus teha määruse kahtlustatava või süüdistatava ümberpaigutamiseks, täielikuks eraldamiseks teistest vahistatutest, vangistatutest või aresti kandvatest isikutest.

Menetleja võib oma määrusega piirata (või täielikult keelata) kahtlustatava või süüdistatava:

- 1) lühiajalist või pikaajalist **kokkusaamist**;
- 2) **kirjavahetuse või telefoni kasutamise õigust** (see ei laiene kirjavahetusele asutustega, kohaliku omavalitsuse töötajatega ja kaitsjaga);
- 3) lühiajalise **väljasõidu** õigust;
- 4) lühiajalise **väljaviimise** või **vabastamise** õigust.

Määrus saadetakse viivitamata täitmiseks ja koopia antakse kahtlustatavale või süüdistatavale.

Kirjavahetuse ja telefoni kasutamise õiguse piirang ei laiene suhtlemisele riigiasutuste, kohaliku omavalitsuse ja selle asutuse ametnikega, samuti suhtlemisele kaitsjaga.

2.17. ÜLDMENETLUS KRIMINAALASJAS

Üldkorras kriminaalasja arutava maakohtu koosseisu liikmed ei või enne selles asjas kohtuotsuse tegemist osaleda teise üldmenetluses kohtusse saadetud kriminaalasja kohtulikus arutamises, välja arvatud juhul, kui

- 1) kriminaalasi tuleb vältimatult edasi lükata kauemaks kui 1 kuu, kusjuures süüdistatavale on tõkendina kohaldatud vahistamist ja kohus ei pea võimalikuks seda muuta, ning teise kriminaalasja arutamine ei takista edasilükatud asja arutamist ettenähtud korras;
- 2) teises asjas on süüdistatav kuriteo toime pannud alaealisena;
- 3) hiljem kohtusse saadetud asjas on süüdistatav vahi all ja kohus ei pea võimalikuks tõkendit muuta;
- 4) kriminaalasjad ühendatakse;
- 5) kriminaalasja saab arutada vahetult pärast eelistungit;

- 6) otsustada tuleb psühhiaatrilise sundravi kohaldamine;
 - 7) kohtuotsuses annab kõrgendatud avaliku huvi korral kirjaliku loa õigusemõistmise huvides;
- samuti muudel, seaduses ettenähtud juhtudel.

2.17.1. Kohtu eelistung

Üldmenetluses kriminaalasja arutava maakohtu kohtunik, saanud prokuratuurilt süüdistusakti,

- **annab isiku kohtu alla** või
- **määrab eelistungi** (kui vaja tõkendit kohaldada või muuta, otsustada süüdistusakti tagastamist või menetluse lõpetamist asjas).

Eelistungi peab kohtunik ainuisikuliselt, kusjuures prokuröri ja kaitsja osavõtt on kohustuslik. Vajadusel võib kutsuda teisi menetlusosalisi. Istung protokollitakse. Kaitsja mitteilmumisel lükatakse arutelu edasi. Teiste mitteilmumine ei takista arutelu.

Eelistungil kohtunik:

- avab eelistungi;
- selgitab, mida arutatakse ja kes on ilmunud;
- lahendab taandamistaotluse;
- kuulab ära ilmunud poolte arvamuse eelistungi aluse kohta.

Seejärel kohtunik:

- annab süüdistatava kohtu alla või
- tagastab toimiku või
- lõpetab menetluse,
- lahendab tõkendi küsimuse,
- lahendab menetlusosaliste taotlusi tsiviilhagi menetlusse võtmiseks või määrab tähtaja hagis olevate puuduste kõrvaldamiseks,
- vajadusel teeb kriminaalhooldusosakonna juhatajale ülesandeks määrata hooldusametnik (alaealise puhul see kohustuslik) ning
- saadab prokuröri, süüdistatavale ja kaitsjale kohtu alla andmise määruse (§ 257 – 265), milles on määratud kohtuistungil aeg ja koht, kohtusse kutsutavad isikud, asja arutamine avalikul või kinnisel kohtuistungil jm.

Kui koos süüdistusaktiga on kohtusse saadetud tsiviilhagi, teeb kohus määruse tsiviilhagi menetlusse võtmiseks või annab tähtaja puuduste kõrvaldamiseks või menetlusse võtmisest keeldumisel selgitab kannatanule, millises korras on tal võimalik oma nõue esitada. Vajadusel määrab kohus tähtaja süüdistatavale, kaitsjale ja tsiviilkostjale tsiviilhagi kohta kirjaliku arvamuse andmiseks.

Kui eelistungile on ilmunud kõik menetluses vajalikud isikud, võib eelistungile vahetult järgneda üldmenetluses kriminaalasja kohtulik arutamine.

- Kohus kõrvaldab kaitsja, esindaja või prokuröri, kui
- isik ei ole võimeline kohtus nõuetekohaselt esinema,
- on end kohtumenetluses näidanud ebaausana,
- on pahatahtlikult takistanud asja õiget ja kiiret lahendamist või
- jätnud korduvalt täitmata kohtu korralduse.

2.17.2. Kohtuistungit algus ja toimimine

Kohtuistungit juhib eesistuja. Kohtuniku korraldusi peavad täitma kõik saalis viibijad tingimusteta. Kohtu poole pöördutakse seistes. Kohtusaali sisenemisel ja lahkumisel tõusevad kõik püsti. Kohtunik võib piirata saalis viibijate hulka. Korda rikkuva süüdistatava võib eraldada kohtusaalist

- ajutiselt või
- kogu istungi ajaks (tutvustades hiljem toimikut),
- kohaldada talle aresti kuni 10 päeva või rahatrahvi.

Prokuröri, kaitsjat või esindajat, kes ei täida kohtuniku korraldust või väljendab oma käitumisega lugupidamatust kohtu vastu, võib trahvida. Määrused saadetakse teadmiseks ka prokuratuuri või advokatuuri juhatusale. **Menetlusosalisele võib kohus korrarikkumise eest määrata rahatrahvi või kuni 5 päeva aresti.** Kui korrarikkumisel on kriminaalasja tunnused, algatab prokurör kriminaalasja või vajadusel peab kohtu protokolli alusel isiku kinni kahtlustatavana.

Istungiväliselt võib kohtunik isikule, kes ei täida tema korraldust või väljendab kohtu suhtes lugupidamatust, kohaldada kohtumäärusega kuni 5 päeva aresti või trahvi.

Kohtulik arutelu toimub süüdistusakti piires.

Prokurör võib süüdistusakti muuta:

- 1) raskendades süüdistust, koostab uue süüdistusakti;
- 2) kergendades süüdistust, võib jätkata ilma uut süüdistusakti koostamata.

Kui istungil ilmneb uus kuritegu, lükkab kohus asja arutamise edasi (prokurör alustab kriminaalmenetlust).

Prokurör võib muuta kuriteo kvalifikatsiooni kergemaks (sama kohus otsust tehes).

Süüdistatava ja kaitsja ning prokurori osavõtt kohtuistungist on kohustuslik. Süüdistatavata võib asja arutada vaid KrMS § 269 alustel. Prokuröri mitteilmumisel lükatakse asja arutamine edasi ja sellest teatatakse prokuratuurile.

- Erandlikult võib **kriminaalasja arutada ilma süüdistatavata**, kui
- ta on **eemaldatud** kohtusaalist (§ 267 lg 1);
- ta **viibib välismaal** ja hoidub kohtusse ilmumisest kõrvale ning ilma temata on asja võimalik arutada;
- **tema kohtusse toimetamine on raskendatud** ja ta on andnud nõusoleku

- asja arutamiseks audiovisuaalses vormis;
- pärast kohtuistungil ülekuulamist on viinud end seisundisse, mis välistab tema osavõtu kohtulikust arutamisest ning ilma temata on edasine arutamine võimalik;
 - süüdistatava kohtusse toimetamine on raskendatud ja ta on nõus osavõtuga audiovisuaalses vormis või
 - ta on esitanud põhjendatud taotluse asja arutamiseks tema osavõtuta ning tema puudumine istungilt ei ole vastuolus avalike huvidega; sel juhul määrab kohus, millisest menetluse osast süüdistatav on vabastatud.
- Mitme süüdistatavaga kriminaalasjas võib kohus, kui süüdistatav hoiab menetlusest kõrvale või on raskesti haige, tema osas materjalid eraldada lahendamiseks eraldi menetluses.

Tunnistaja, kannatanu või eksperdi mitteilumisel, kuulab kohus ära poolte arvamuse asja arutamise võimalikkusest ilma nendeta ja teeb määruse jätkamise või asja arutamise edasilükkamise kohta.

Tsiviilkostja mitteilumine ei takista asja arutamist.

Kui kohus leiab, et hagi ei ole võimalik läbi vaadata, jäetakse see kriminaalasjas läbi vaatamata.

Kriminaalasja kohtulik menetlus lükatakse edasi, kui

- 1) ilmumata on jäänud mõni vajalik isik (§ 269–271)
- 2) on vaja koguda täiendavaid tõendeid või
- 3) istungit ei ole võimalik muul põhjusel jätkata.

Kriminaalmenetlus lõpetatakse kohtuistungil, kui

- esineb menetlust välistav asjaolu (§ 199 lg 1);
- alaealine ei olnud süüteo toimepabemise ajal süüvõimeline, või teda saab mõjutada muu mõjutusvahendi kohaldamisega;
- prokurör taotleb asja lõpetamist avaliku huvi puudumisel või karistuse ebaotstarbekuse tõttu;
- prokuröri taotleb asja lõpetamist välisriigi kodaniku suhtes (§ 204).

Vajadusel võib kohus tõkendit valida, muuta ja lõpetada.

Kohus lahendab oma otsustused kohtuistungil kirjaliku määrusega (lõpetamine, sundtoomine, tõkend, taandus, ekspertiis, süüdistatava saalist eemaldamine) või protokolliliselt.

2.17.3. Kohtuistungil rakenduslik osa

Kohtuistungil avab ja seda juhib kohtunik. Ta teeb teatavaks, mida arutatakse, kontrollib, kes on istungile ilmunud ja mitteilumise põhjused, kas on ilmunud ekspert ja tõlk ning vajadusel hoiatab neid teadvalt vale eksperdiarvamuse andmise ja teadvalt vale tõlkimise eest.

Kohus kontrollib süüdistatava isikusamasust. Selgitab, kas süüdistatav on saanud süüdistusakti ja kohtu alla andmise määruse ning selgitab, kas tal oli piisavalt aega nendega tutvumiseks. Kui ta ei ole neid saanud, annab kätte ja määrab tutvumisaja.

Selgitab süüdistatavale tema õigused ja kohustused (teada kahtlustuse või süüdistuse sisu ja anda selle kohta ütlusi või keelduda sellest, teada, et tema ütlusi võidakse kasutada süüdistuseks tema vastu, õigus kaitsja abile, kohtuda kaitsjaga teiste isikute juuresolekuta, osaleda kaitsja juuresolekul menetlus-toimingutes, osaleda kohtus vahistamistaotluse arutamisel, esitada tõendeid, taotlusi ja kaebusi, viibida menetlustoimingute juures ja tutvuda menetlus toimingute protokollidega, võtta osa kohtulikust arutamisest, esitada taotlusi ja taandusavaldusi, õigus viimasele sõnale ja kaevata kohtu määruste ja otsuse peale seaduses ettenähtud korras). Kohustuseks on osaleda kohtuistungil ja alluda kohtu korraldustele.

Kohus kontrollib ilmunud tunnistajate isikusamasust, hoiatab ja eraldab nad kohtusaalist.

Selgitab kannatanule ja tsiviilkostjale õigused ja kohustused (esitada tsiviilhagi enne kohtuliku uurimise lõpetamist, anda ütlusi või keelduda nende andmisest, esitada tõendeid, taotlusi, kaebusi, esitada taandust kohtukoosseisu, tõlgi, sekretäri, eksperdi, kaitsja, prokuröri, kannatanu ja tsiviilkostja esindaja vastu).

Kohus kontrollib esindajate volitusi ja teeb teatavaks kohtu koosseisu, prokuröri, kaitsja, eksperdi, tõlgi, sekretäri ja kannatanu esindaja nimed.

Kohus selgitab, kas on kohtu, sekretäri jt vastu (§ 49- 59; 97; 157 ja 162 alustel) taandusi ja küsib, kas on enne kohtulikku uurimise algust taotlusi, ning lahendab need.

Kohtulik arutamine lükatakse edasi, kui istungile on ilmunata isik, kelle osavõtt on vajalik, vaja on koguda täiendavaid tõendeid, istungil ilmnenu uue kuriteo uurimiseta ei ole võimalik asja lahendada või kui kaitsja ei tunne kriminaalasja (antakse talle aega asjaga tutvumiseks kuni 10 päeva)

Kui kohus tuvastab kriminaalmenetlust välistava asjaolu, lõpetatakse menetlus kohtu määrusega.

Kohus lõpetab menetluse süüdistatava nõusolekul, kui tuvastatakse, et asja ei ole võimalik mõistliku aja jooksul lahendada.

2.17.4. Kohtulik uurimine

Kohtunik teatab kohtuliku uurimise alguse ja teeb prokurörile ettepaneku avaldada süüdistusakt.

Prokurör avaldab süüdistusakti, annab ülevaate tõenditest, mille uurimist ta taotleb. Seejärel annab prokurör kohtule kriminaaltoimiku.

Kohtunik küsib, kas süüdistatavale on süüdistus arusaadav ja kas ta tunnistab end süüdi, samuti kaitsja arvamust süüdistuse põhjendatuse kohta.

Tõendite uurimine toimub järgmiselt: prokuröri esitatud, seejärel kaitsja ja siis teiste esitatud tõendite uurimine. Võidakse kokku leppida ka tõendite uurimise teises järjekorras.

2.17.5. Ristküsitlus

Ristküsitluseks valmistumiseks võib prokurör ja kaitsja tunnistajatega eelnevalt vestelda.

Tunnistajate ülekuulamine toimub ristküsitluse korras. Esmalt küsitleb tunnistajat see, kes tunnistaja kutsus, kuid esmasküsitlaja ei tohi esitada suunavaid küsimusi. Teisesküsitlaja võib küll esitada suunavaid küsimusi, kuid mitte uute asjaolude kohta. Uute asjaolude kohta küsitledes ei tohi teisesküsitlaja esitada suunavaid küsimusi, mida võib esitada teine pool.

Kohus sekkub ristküsitluse, et jätta kõrvale tunnistajale esitatud lubamatud, asjakohatud või tunnistaja väärikut riivavad küsimused. Kohus võib lubada esitada tunnistajale suunavaid küsimusi (§ 288¹) ja kontrollida tema usaldusväärsust (§ 289).

Kohtul on õigus küsitleda tunnistajat täiendavalt.

Arvestades tunnistaja vaimset või füüsilist seisundit, võib kohus keelata ristküsitluse ja ise küsitleda.

Vastuolude korral tunnistaja ütlustes võib kohus avaldada kohtueelsel uurimisel antud ütlusi, mille kohta tunnistaja on ristküsitluses juba ütlusi andnud.

Alla 14-aastase isiku küsitlusel ei kasutata ristküsitlust ja küsitlus toimub lastekaitsetöötaja, sotsiaaltöötaja või psühholoogi osavõtul, keda võib kutsuda ka 14–18-aastase tunnistaja küsitlemise juurde. Pärast ütluste andmist küsitlevad alaealist tunnistajat prokurör ja kaitsja. Kui tema kohalolek ei ole pärast ütlusi enam vajalik, eemaldatakse ta kohtusaalist.

Kohtueelsel menetlusel antud ütlusi võib kohus ühe poole taotlusel avaldada, kui tunnistaja on

- surnud
- keeldub seletusest (ütlusest)
- ei ole ilmunud või
- tema asukoht ei ole teada.

Poole taotlusel avaldab kohus ekspertiisiakti (või eksperdi arvamuse) või küsitleb eksperti. Eksperti ülekuulamisel ristküsitlust ei kohaldata.

Kui kriminaalasi on olnud kohtu menetluses vähemalt 9 kuud ja kohus ei tee mõjuva põhjusega vajalikku menetlust, võib kohtumeneluse pool taotleda

kohtumenetluse kiirendamist ja sobiva abinõu rakendamist. Sellise taotluse võib pool esitada korduvalt (KMS § 274¹).

Kui kohtulikul arutamisel tuvastatakse, et kriminaalasja ei ole võimalik mõistliku aja jooksul lahendada, võib kohus süüdistatava nõusolekul, arvestades KMS § 205² sätestatud asjaolusid, menetluse lõpetada, teatades sellest kohtu esimehele.

2.17.6. Süüdistatava ülekuulamine

Toimub samuti nagu tunnistaja ülekuulamisel. Esimesena küsitleb prokurör, seejärel teised (kaitsja, teised süüdistatavad ja nende kaitsjad).

Kohus võib küsitleda süüdistatavat pärast ristküsitlust.

Kui süüdistatav keeldub ütlustest, istung toimub ilma süüdistatavata või tema ütlused kohtueelsel menetlusel on vastuolus kohtus antutega, võib kohus ühe poole taotlusel tema ütlusi avaldada.

2.17.7. Eksperti küsitlemine ja kohtuvaidlus

Ekspertiis tehakse poole taotlusel või kohtu määramisel.

Küsimused eksperdile esitatakse kohtu vahendusel kirjalikult. Kohus formuleerib neist lõplikud küsimused, avaldab need ja koostab ekspertii-simääruse.

Ekspert võib kohtus istungil osaleda ja kohtu loal esitada menetlusosalisele ekspertii-siks vajalikke küsimusi teda üle kuulates vajadusel ka tunnistajana.

Kohtumenetluse pool võib taotleda kohtueelses menetluses koostatud uurimistoimingu protokoll või muu **dokumendi osalist või täielikku avaldamist**, arvestades § 289, 291, 292, ja 294 erisusi (pärast tunnistaja ütlusi ristküsitlusel, kui need on vastuolus kohtueelsel uurimisel antuga, kui tunnistaja on surnud või teda ei saa muul põhjusel kohtusse kutsuda, seoses ekspertii-siakti avaldamisega, süüdistatav keeldub seletuse andmisest või arutamine toimub süüdistatava osavõtuta). Enne avaldamist küsib kohus poolte arvamust avaldamise kohta ja selle tõendina kasutamise kohta ja siis määrab avaldamise.

Pärast kohtumenetluse poolte poolt esitatud tõendite uurimise lõpetamist võib kohus poole taotlusel või omal algatusel määrata **täiendavate tõendite kogumise**. Taotleja peab põhjendama täiendavate tõendite kogumise vajadust ja selgitama, miks ta ei ole nende kogumist varem taotlenud. Kohus lahendab taotluse määrusega.

Kohtuliku uurimise lõpetamisel küsib kohus, kas pooltel on taotlusi kohtuliku uurimise lõpetamisel ja kui neid on, siis lahendab need määrusega. Poole taotlusel teeb kohus enne kohtulikku vaidlust vaheaja.

Seejärel **avab eesistuja kohtuvaidluse. Kohtuvaidlus algab prokuröri süüdistuskõnega.** Sõna saavad kannatanu, tsiviilkostja ja kaitsja. **Kohtukõne**

kestus ei ole piiratud. Kohtunik võib selle katkestada, kui käsitletse kriminaalajasjavaliseid asjaolusid. Kohtumenetluse pooltel on repliigi õigus, kusjuures **viimase repliigi õigus** on kaitsjal või süüdistataval. Kohtuvaidluses võivad pooled tugineda vaid kohtumenetluses uuritud tõenditele. Kui kohtuvaidluses esitatakse **oluline uus tõend**, siis kohus uuendab kohtuliku uurimise. Sellele järgnevad jälle kohtulikud vaidlused.

Seejärel **annab kohus süüdistatavale viimase sõna**, mille kestus ei ole piiratud. Viimase sõna ajal ei ole lubatud süüdistatavale esitada küsimusi.

Kui prokurör loobub süüdistusest, lõpetab kohus menetluse õigeksmõistva otsusega.

Seejärel lahkub kohus nõupidamistuppa, teatades enne otsuse kuulutamise aja.

2.18. KOHTUOTSUSE TEGEMINE

Kohtuotsuse tegemise ajal võivad nõupidamistoas viibida vaid **asja arutanud kohtukoosseis** ja **kohtuotsust vormistav kohtuametnik**. **Otsuse tegemise ajal toimunud arutelu ei avaldata** (nõupidamustoosaladus). Kui kohtuotsust tehes ilmnevad asjaolud, mis vajavad täiendavat selgitamist, ennistab kohus määrusega kohtuliku uurimise.

Alaealise asjas kaalub kohus, **kas alaealist on võimalik mõjutada temale mittekaristuslikke**, alaealisele kohaseid **mõjutusvahendeid kohaldades** (KarS § 87). Kui kohus peab seda võimalikuks, mõistab ta küll alaealise toimepanodus süüdi, kuid vabastab süüdimõistetut karistusest.

Kohtuotsus kriminaalajas võib olla

- **süüdimõistev** (kui kohus tunnistab tõendatuks, et süüdistatav pani kuriteo toime) või
- **õigeksmõistev** (kui kohtulikul arutamisel ei ole tuvastatud kuriteosündmust või selle ei ole toime pannud süüdistatav või prokurör loobus süüdistusest).

Kohtuotsuse tegemisel peab kohus lahendama järgmised asjaolud:

- 1) **kas leidis aset tegu**, milles süüdistatavat süüdistatakse;
- 2) **kas selle teo pani toime süüdistatav**;
- 3) **kas see tegu on kuritegu** ja milline on selle kvalifikatsioon;
- 4) **kas süüdistatav on süüdi** selle kuriteo toimepanemises;
- 5) millised on **vastutust kergendavad ja raskendavad** arvestatavad **asjaolud**;
- 6) **milline karistus** tuleb süüdistavale mõista;
- 7) kas süüdistatavat on võimalik **karistusest vabastada** või kas on võimalik talle kohaldada **asenduskaristust** või menetluse mõistliku aja ületamise tõttu **karistust kergendada**;

- 8) **kas süüdistatava suhtes tuleb kohaldada karistusjärgset kinnipidamist**, kui süüdistusaktis on märgitud karistusjärgse kinnipidamise aluseks olevad asjaolud;
- 9) **kas alaealist karistada** või on vaja temale kohaldada mittekaristuslikke mõjutusvahendeid;
- 10) **kas tõkend muuta**, valida uus või vabastada ta tõkendist;
- 11) vangistuse mõistmisel **millised meetmed võtta järelevalveta jäävate alaealiste ja vara suhtes**;
- 12) kuidas lahendada **tsiviilhagi ja kuriteoga tekitatud kahju hüvitamine**;
- 13) kas on vaja **tagada tsiviilhagi**;
- 14) mida teha **asitõenditega** ja muu arestitud varaga;
- 15) millised on **kriminaalmenetluse kulud** ja kelle kanda need jäävad.

Kõik need küsimused lahendatakse iga süüdimõistetu ja kuriteo suhtes eraldi.

Kui eelnev on lahendatud, **koostatakse kohtuotsuse resolutiivosas, millele kohus kirjutab alla**. Eriarvamusele jäänud kohtunik kirjutab otsusele alla ja võib koostada eriarvamuse, mis lisatakse toimikusse, kuid seda ei avaldada. Kui otsuses on kirja- ja arvutusvigu, võib kohus neid oma määrusega parandada.

Kohtuotsus koosneb

- **sissejuhatus**est (andmed kohtu, kohtukoosseisu ja süüdistatava kohta – § 311) ja
- **kohtuotsuse põhiosast** (kohtulikul uurimisel tõendatuks tunnistatud asjaolud, tõendid, vastutust kergendavad ja raskendavad asjaolud jne, samuti menetlusõiguse säte, millest juhitudakse).

Resolutiivosas esitatakse:

- süüdistatava **nimi**;
- süüditunnistamise **paragrahv**, lõige ja punkt;
- iga kuriteo eest mõistetav **karistus**, selle liik ja määr ning ära kandmisele ettenähtud liitkaristus;
- kui vangistus jäetakse **tingimisi kohaldamata, siis katseaja kestus** ja süüdistatavale pandud kohustuste loetelu;
- kui kohaldatakse **lihtmenetlust**, siis karistuse vähendamine ühe kolmandiku võrra;
- **karistuse kandmise algus**;
- **kohtuotsuse täitmise asjaolud**;
- kohtu valitud **tõkend**;
- süüdimõistetu järelevalveta jäänud **laste ja vara suhtes võetud meetmed**;
- **tsiviilhagi** lahend;
- **asitõendite** suhtes kohaldatavad meetmed;

- **kulude kohta** tehtud otsus ja
- kohtuotsuse peale **edasikaebamise kord ja tähtaeg**.
- kannatanu taotlusel ja kannatanu eraelu ning muude tsiviilõiguste kaitseks võib kohus kohaldada isikuvastases või alaealise vastu toime pandud kuriteos süüdimõistetule kohaldada lähenemiskeeldu tähtajaga kuni 3 aastat.

Kui isik mõistetakse süüdi mitme paragrahvi järgi, siis mõistetakse ta süüdi iga paragrahvi järgi eraldi ja lõplik karistus koondina. Kannatanu taotlusel võib kohus võlaõigusseaduse § 1055 alusel kannatanu eraelu või muude isikuõiguste kaitseks kohaldada isikuvastases kuriteos **süüdimõistetule lähenemiskeeldu tähtajaga kuni 3 aastat**.

Õigeksmõitvas kohtuotsuses märgitakse õigeksmõistetu nimi, paragrahv, lõige ja punkt, tõkendi tühistamine, tsiviilhagi tagavate meetmete tühistamine, seisukoht asitõendite suhtes, õigeksmõistetule kriminaalmenetlusega tekitatud kahju suurus ja kohtuotsuse edasikaebamise kord ning tähtaeg.

Pärast otsuse kuulutamist tõlgitakse keelt mitteoskavale süüdistatavale otsus, kohtunik küsib, kas otsus on arusaadav ja selgitab edasikaebamise korda ning vajadusel otsuse sisu.

Kohus võib otsuse kuulutamisel **kuulutada üksnes selle resolutiivosa** ja selgitada asjaolusid suuliselt, teatada, millal on kohtuotsus menetluspooltele kättesaadav ning selgitada, et apellatsioonioiguse kasutamisest peavad pooled teatama 7 päeva jooksul otsuse kuulutamisest.

Apellatsioonioigusest loobumise avaldus kantakse kohtuistungis protokollis. Kaitsja saab apellatsioonist loobuda vaid **kaitsealuse kirjalikul loal**. Kui apellatsioonioigusest loobutakse või seda ei ole kasutatud, **ei koostata motiveeritud täismahulist kohtuotsust**. Kui apellatsioonioigust kasutatakse või avaldatakse vastavat soovi, tuleb sellest alates 15 päeva jooksul **koostada kohtuotsus tervikuna**.

Kui süüdistatav mõistetakse õigeks, ta vabastatakse karistusest või teda ei karistatud vangistusega, **vabastatakse ta vahi alt viivitamatult**.

Kohtuotsuse kuulutamise järgselt võivad kohtumenetluse pooled sellega tutvuda kohtus või nende soovil antakse neile otsuse koopia. Vahistatule antakse otsuse koopia viivitamatult või saadetakse see talle vanglasse.

2.19. KRIMINAALMENETLUSE KULUD

Menetluskulud on:

- valitud **kaitsjale või esindajale makstud mõistliku suurusega tasu** ja muud vajalikud kulud, mis on tekkinud seoses kriminaalmenetlusega;
- **kannatanule, tunnistajale, eksperdile ja spetsialistile makstavad**

summad;

- riiklikul ekspertiisiasutusel, muul riigiasutusel või juriidilisel isikul seoses ekspertiisi tegemise või jooeastme tuvastamisega tekkinud kulud;
- määratud kaitsjale makstud tasu;
- kaitsjale kriminaaltoimiku materjalist koopia tegemise kulu;
- asitõendite hoidmise, saatmise ja hävitamisega seotud kulud;
- konfiskeeritud vara hoidmise, võõrandamise jne kulu;
- tsiviilhagi tagamisest tingitud kulu;
- süüdimõistva otsusega kaasnev sundraha;
- muud kulud.

Erikulud on:

- menetlusosalise ilmumata jäämisega asja edasilükkamisega seotud kulud;
- sundtoomise kulud.

Lisakulud on:

- menetlusvälisele isikule makstud tasu tõendamiseseme kohta saadud teabe eest;
- vahi all pidamise kulud;
- tõlgile makstavad summad (§ 178 järgi);
- riigi poolt alusetu vabaduse võtmisega tekitatud kahju riigi ja omavalitsusasutuste muud kulud, mis on tekkinud seoses kriminaalmenetlusega.

Riiklikus ekspertiisiasutuses mittetöötavale eksperdile ja spetsialistile, samuti kannatanutele, tunnistajatele, koosseisuvälisele tõlgile tasutakse

- saamata jäänud sissetulek;
- päevaraha ja
- sõidu ning ööbimiskulud.

Eelnimetatud tasu makstakse ka asja edasilükkamisel, välja arvatud edasilükkamist põhjustanule.

Tasu makstakse lähtudes keskmisest palgast, kui isik esitab tööandja tõendi. Kui ei esita, siis lähtudes kehtivast miinimumpalgast. Teatud juhtudel kehtestab tasu suuruse Vabariigi Valitsus.

Süüdimõistetult väljamõistetava **sundraha suurus on:**

esimese astme kuriteos süüdimõistmisel 2,5 palga alammäära ja teise astme süüteos 1,5 palga alammäära.

Menetluskulud süüdimõistva otsuse korral hüvitab süüdimõistetu.

Mitme süüdlasega kriminaalasjas teeb kulude jaotuse kohus, arvestades iga süüdimõistetu vastutuse ulatust ja varalist seisundit. Kui menetluskulude hüvitamine käib süüdimõistetule ilmselt üle jõu, jätab kohus neist osa riigi kanda.

Õigeksmõistva otsuse korral ja kriminaalmenetluse lõpetamise korral jäävad kulud riigi kanda.

Tsiviilhagi rahuldamise korral hüvitab ka tsiviilhagi tagamise kulud süüdimõistetule, rahuldamata jäämise korral jäävad tagamise kulud kannatanu kanda.

Teadvalt vale kuriteoteate alusel alustatud kriminaalmenetluse kulud hüvitab kuriteoteate esitaja.

Kui **apellatsioonimenetlus on põhjendatud, kannab kulud riik**, põhjendamatu korral aga appellatsiooni esitaja.

Kassatsiooni- ja teistmismenetluses kaebuse põhjendamatus korral jäävad kulud esitaja kanda, põhjendatud kaebuse korral aga selle kanda, kes need on kandnud. Samuti on see määruskaebuse kulude kandmisega.

Kriminaalmenetluse **kulude hüvitamise otsustuse teeb:**

- kohtueelses menetluses **uurimisasutus või prokuratuur oma määrusega;**
- **kohtumenetluses** otsustatakse see **kohtumääruse või kohtuotsusega.**

2.20. APELLATSIOONI- JA KASSATSIOONI-MENETLUS

2.20.1. Apellatsioonimenetlus

Kohtuotsusega mittenõustujal on õigus esitada esimese astme kohtu otsusele appellatsioon. **Esitaja on siis apellant.** Tsiviilkostja esitab appellatsiooni vaid hagiga seoses.

Apellatsiooni ei saa esitada:

- süüdistatav lühimenetluses ja kiirmenetluses tehtud õigeksmõistva otsuse peale,
- prokuratuur lühimenetluses ja kiirmenetluses tehtud süüdimõistva otsuse peale;
- käskmenetluses tehtud otsuse peale;
- kokkuleppemenetluses (v.a KMS 9. ptk 2. jao sätete või § 339 lg 1 rikkumisel);
- prokuratuur prokuröri süüdistusest loobumise tõttu tehtud õigeksmõistva otsuse peale.

Apellatsiooni **soovist tuleb teatada kohtule kirjalikult** või faksi teel **7 päeva jooksul alates kohtuotsuse** (või selle resolutiivosa) **kuulutamisest. Apellatsioon esitatakse kirjalikult** või faksi teel **15 päeva jooksul alates kohtuotsusega tutvumise võimalusest.** Vahistatu või tema kaitsja võib esitada appellatsiooni kohtuotsuse koopia kättesaamise päevale järgnevast päevast 15 päeva jooksul jooksul. Apellatsioon vormistatakse masina- või arvutikirjas (§ 321 asjaolude

märkimisega). Vahistatu võib apellatsiooni esitada selgelt loetavas käekirjas. Kaitsja koostatud apellatsiooni koopia saadetakse süüdistatavale. Kui tähtaeg on mööda lastud, jäetakse apellatsioon läbi vaatamata ja tagastatakse. Seoses riigi õigusabi taotlemisega apellatsiooni tähtajad peatuvad.

Kui 1. astme kohus kohtuotsuse resolutiivosas tunnistab kohaldamisele kuuluva õigustloova akti **põhiseadusega vastuolus olevaks** ja jätab selle kohaldamata, esitatakse apellatsioon otsuse teinud kohtule kirjalikult **15 päeva jooksul**, arvates selle akti kohta Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve korras tehtud **otsuse kuulutamisele järgnevast päevast** (§ 319 lg 5).

Kohus võib tähtaja mõjuval põhjusel ennistada. Kui toimik on saadetud ringkonnakohtusse, lahendab ennistamise ringkonnakohus.

Apellatsiooni esitamisest teatab kohus 3 päeva jooksul kohtumenetluse pooltele, kelle huve see puudutab. Saanud apellatsiooni kohta teatise, on kohtumenetluste pooltel **õigus 7 päeva jooksul esitada vastuväiteid.** Apellatsioonitähataja jooksul on toimik maakohus ja süüdistatav võib sellega tutvuda kaitsja vahendusel. Tähtaja möödumisel saadetakse see koos apellatsiooniga ringkonnakohtusse.

Kui apellatsioonis esinevad puudused (§321), jätab ringkonnakohus selle käiguta ja annab tähtaja puuduste kõrvaldamiseks. **Ringkonnakohus võib apellatsiooni jätta läbi vaatamata, kui asja arutav koosseis üksmeelselt leiab, et apellatsioon on ilmselt põhjendamatu.** Suulise menetluse korraldab ringkonnakohus, kui seda taotles apellant või kui peab seda ise vajalikuks.

Ringkonnakohtus toimub eelistung, kus kohtunik (või kohus)

- määrab apellatsiooni arutamisele,
- **tühistab määrusega kohtuotsuse kriminaalmenetluse olulise rikkumise tõttu** (§339 – otsuse on teinud ebaseaduslik koosseis, asja on arutatud süüdistatava või kaitsjata, rikutud on nõupidamissaladust, kohtuotsus on alla kirjutamata, otsusel puudub põhjendus, resolutiivosa järeldused ei vasta tuvastatud asjaoludele, asja on arutatud tõlgi osavõtuta, puudub istungi protokoll (v.a käskmenetluses));
- **lahendab muud istungit ettevalmistavad küsimused.**

Kohtumääruse koopia saadetakse 3 päeva jooksul pooltele.

Apellatsiooni arutelu toimub kas avalikul või kinnisel istungil, kuhu kutsutakse menetluspoolled. **Ringkonnakohus arutab asja apellatsiooni piires** (v.a olulise rikkumise puhul, mida lahendab alati). Kohtuistung toimub üldises korras eesistuja juhtimisel (apellandi jt kõned, mille aeg ei ole piiratud). Apellant võib apellatsioonist loobuda ja see on kohtule siduv (v.a olulised rikkumised). Kaitsja ja volinik võivad loobuda apellatsioonist vaid kaitsealuse või volitaja kirjalikul nõusolekul.

Ringkonnakohus võib asja arutada süüdistatava osavõtuta, kui

- süüdistatav teatas, et ei soovi osaleda,
- süüdistataval on apellatsioonikoopia ja kutse käes, kuid ta taotleb istungi edasilükkamist mõjuva põhjusega,
- süüdistatav on eemaldatud kohtusaalist,
- või süüdistatav hoidub kohtusse ilmumisest kõrvale.

Kui apellant kohtuistungile ei ilmu, jäetakse apellatsioon läbi vaatamata või arutatakse asja tema osavõtuta.

Ringkonnakohus võib otsusega:

- 1) jätta otsuse muutmata;
- 2) muuta esimese astme kohtu otsust, tehes selles täpsustusi;
- 3) muuta kohtuotsust, jättes välja selles esitatud asjaolusid;
- 4) tühistada otsus ja teha uus otsus;

või määrusega:

- 1) tühistada otsuse ja lõpetada menetluse menetlust välistavate asjaolude esinemisel;
- 2) tühistada otsuse osaliselt või täielikult ja saata asja uueks arutamiseks esimese astme kohtusse;
- 3) tühistada kokkuleppemenetluses tehtud kohtuotsuse täies ulatuses ja saata toimiku prokuratuurile.

Tühistamise aluseks on:

- 1) kohtuliku uurimise ühekülgsus või puudulikkus;
- 2) materiaalõiguse ebaõige kohaldamine;
- 3) kriminaalmenetlusõiguse oluline rikkumine;
- 4) mõistetud karistuse mittevastavus kuriteo raskusele või süüdimõistetud isikule,
- 5) kui kokkuleppemenetluses on tehtud kohtuotsus asjas, milles ei ole kuriteo tunnuseid või see on ebaõigesti kvalifitseeritud või on mõistetud karistus, mida seadus selle eest ette ei näe või muul seaduses ettenähtud juhul (mõistab õigeks täielikult või osaliselt, kergendab karistust, muudab kvalifikatsiooni kergemaks, tühistab tsiviilhagi osas jms).

Ringkonnakohus võib asja arutamise piire laiendada kõigi süüdistatute suhtes, kui ilmneb kriminaalmenetluse normide oluline rikkumine või on kohaldatud materiaalõiguse norme, millega on süüdistatava olukorda raskendatud.

Apellandil ega teistel menetluse pooltel ei ole õigust kohtulikult arutamisel apellatsiooni piiridest üle minna.

Kohtuistungil rakendamine toimub vastavalt § 332 (istungil avamine, ilmunute kontroll, vajadusel tõlgi kaasamine, süüdistatava isikusamasuse tuvastamine,

selgitatakse, kas süüdistataval ja tema kaitsjal on pärast apellatsiooni kättesaamist olnud piisavalt aega istungiks valmistumiseks jne). Seejärel üks kohtunikest kannab ette apellatsiooni, taotlused ja annab ülevaate dokumentidest, ta selgitab apellandi õigust apellatsioonist loobuda ning küsib, kas apellant toetab apellatsiooni või loobub sellest.

Apellatsioonist loobumisel enne istungi algust jäetakse see läbi vaatamata, loobumisel istungi käigus aga lõpetatakse apellatsioon kohtumäärusega. Lõpetamisel ja läbi vaatamata jätmisel ning teiste apellatsioonide puudumisel 1. astme kohtuotsus jõustub.

Ringkonnakohus võib arutada apellatsiooni ilma apellatsiooni esitanud süüdistatavata, kui süüdistatav on kutse kätte saanud ja palub ilma temata arutada, süüdistatav taotleb arutelu mõjuvate põhjusteta edasi lükata, on jäänud istungile ilmumata, on istungisaalist eemaldatud või hoidub kohtusse ilmumisest kõrvale (§ 334).

Kohtuvaidlus algab apellandi kohtukõnega, mille aeg ei ole piiratud.

Pärast kohtuvaidluse lõppu nõupidamise järel teatab kohus päeva, millal kohtulahend on kättesaadav või kuulutab otsuse või selle resolutiivosa välja.

Tühistamise aluseks võib olla kohtuliku uurimise puudulikkus, materiaa-õiguse ebaõige kohaldamine, menetlusnormi oluline rikkumine või karistuse mittevastavus kuriteo raskusele ja isikule.

Prokuratuuri või kannatanu apellatsiooni alusel võib ringkonnakohus:

- tunnistada süüdistatava **süüdi raskemas kuriteos ja mõista raskema karistuse või jätta karistuse muutmata,**
- tunnistada süüdistatav **süüdi kuriteos, milles ta õigeks mõisteti ja mõista karistus,**
- **tühistada õigeksmõistev otsus ja teha süüdimõistev otsus,**
- **tühistada 1. astme kohtu otsus karistuse osas ja mõista raskem karistus,**
- **tühistab muudel asjaoludel** (§ 313, 314 põhjustel – nimi, tõkend, asitõend, menetluskulu jne).

Menetlusõiguse olulise rikkumise korral tühistab ringkonnakohus otsuse ja saadab asja arutamiseks teises kohtukoosseisus.

Asja uuesti arutades võib 1. astme kohus karistust raskendada vaid siis, kui otsuse tühistamise aluseks oli prokuratuuri või kannatanu apellatsioon, milles taotleti süüdistatava olukorra raskendamist.

Ringkonnakohus lahendab apellatsiooni kohtuotsusega. Ringkonnakohtu otsus (või resolutiivosa) kuulutatakse kohe peale nõupidamist. Menetlusosalistele antakse otsuse koopia.

Kriminaalmenetlusõiguse oluliseks rikkumiseks on:

- 1) Kohtulahendi on teinud **ebaseaduslik kohtukoosseis;**
- 2) kriminaalasja on **arutatud süüdistatava puudumisel** (välja arvatud

- erandjuhud – § 267 ja 334), kui tema osavõtt oli kohustuslik;
- 3) **kaitsja ei ole kohtumenetluses osalenud**, kuigi tema osavõtt oli kohustuslik;
 - 4) otsust tehes on **riktud nõupidamistoosaladust**;
 - 5) kohtuotsusele **ei ole kõik alla kirjutanud**;
 - 6) **prokurör ei ole istungil osalenud**, kuigi tema osavõtt oli kohustuslik;
 - 7) kohtuotsuses **puudub põhjendus**;
 - 8) **resolutiivosa järeldused ei vasta tõendatud asjaoludele**;
 - 9) asja on **arutatud tõlgita, kui see oli vajalik**;
 - 10) **puudub kohtuistungi protokoll**, välja arvatud käskmenetluses.
 - 11) kohtukoosseisu **liikmed on osalenud** üldkorras arutatavas **teises asjas**;
 - 12) **on riiktud ausa ja õiglase kohtupidamise põhimõtet** või rikkumisega kaasneb või võib kaasneda ebaseadusliku või põhjendamatu kohtuotsuse tegemine.

Ringkonnakohus võib teha uue otsuse:

- 1) mõista süüdistatava õigeks täielikult või osas süütegudes;
- 2) jätta karistuse muutmata või süüdi kergemas süüteos;
- 3) mõista kergema karistuse;
- 4) tühistada otsuse tsiviilhagi osas;
- 5) tühistada muudes küsimustes (§ 313 ja 314).

Prokuratuuri või kannatanu apellatsiooni alusel võib ringkonnakohus:

- 1) tühistada õigegsmõistva otsuse ja teha süüdimõistva otsuse;
- 2) mõista uue karistuse, raskema kui oli;
- 3) tühistada muudel asjaoludel (§313 ja 314).

Kui tuvastatakse kriminaalmenetluseõiguse oluline rikkumine ja seda ei ole võimalik ringkonnakohtus kõrvaldada, saadetakse asi tagasi 1. astme kohtule uueks arutamiseks. Ringkonnakohtu otsus ja selles toodud seisukohad õigusnormi tõlgendamisel on kohustuslikud otsuse teinud kohtule asja uuel arutamisel. Ringkonnakohus tagastab toimiku maakohtule pärast menetluse lõpetamist ringkonnakohtus.

2.20.2. Kassatsioonimenetlus

Kassatsiooni esitamise õigus on:

- **prokuratuuril**,
- **advokaadist kaitsjal** või
- **teistel menetluse pooltel advokaadi vahendusel**.

Eesti Vabariik kannatanu, tsiviilkostja või kolmanda isikuna esineb kassatsioonimenetluses advokaadi vahendusega.

Kassatsiooni võib esitada, kui

- poole huvides või tema vastu on kasutatud apellatsioonioigust;
- ringkonnakohus on 1. astme kohtu otsust muutnud või otsuse tühistanud (kannatanul ja tsiviilhagejal on õigus kassatsioonile vaid tsiviilhagi osas).

Kassatsiooni **esitamise soovist teatatakse ringkonnakohtule kirjalikult 7 päeva jooksul** alates ringkonnakohtu otsuse (või resolutiivosa) kuulutamisest või selle kantselei kaudu teatavaks tegemisest. Kassatsioon esitatakse ringkonnakohtule **30 päeva jooksul kirjalikult** (või faksi teel) alates päevast, mil pooltel oli võimalik otsusega tutvuda. Tähtaegselt mitteesitatud kassatsioon jäetakse läbi vaatamata ja tagastatakse. Tähtaega võib Riigikohus ennistada.

Kui ringkonnakohus tunnistas kohaldamisele kuuluva õigusakti põhiseadusega vastuolus olevaks, esitatakse kassatsioon 30 päeva jooksul, alates selle kohta Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve korras tehtud otsuse kuulutamisele järgnevast päevast.

Kassatsiooni **aluseks võib olla:**

- **materiaalõiguse ebaõige kohaldamine;**
- **menetlusõiguse oluline rikkumine**

(nõuded kassatsioonile vt § 347; kui nendele nõuetele kassatsioon ei vasta, antakse tähtaeg puuduste kõrvaldamiseks ja jäetakse seniks käiguta).

Ringkonnakohus saadab kassatsiooni tähtaja möödumisel kohtutoimiku ja kassatsiooni Riigikohtule.

Otsustamaks, kas võtta kassatsioon menetlusse, **toimub arutelu 3 riigikohtuniku osavõtul 1 kuu jooksul** alates kassatsiooni saabumisest. Kassatsioon **võetakse menetlusse, kui vähemalt 1 riigikohtunik peab seda põhjendatuks**. Menetlusse võtmine või sellest keeldumine vormistatakse määrusega, mida ei põhjendata. Menetlusse võtmise määruse koopia saadetakse isikule, kelle huve see puudutab, ja määratakse kassatsioonivastuse esitamise tähtaeg. Kassatsiooni läbivaatamise aja teatab Riigikohus pooltele, kelle huve kassatsioon puudutab. Neil on õigus tutvuda toimikuga ja teha omal kulul koopiaid.

Kassatsiooni vaatab läbi Riigikohus 2 kuu jooksul kassatsiooni menetlusse võtmisest **üldjuhul kirjaliku menetluse korras** ja arutab seda sisuliselt kassatsiooni piires:

- **kriminaalkolleegiumi 3 liikmelises koosseisus** või (kui eriarvamused põhimõttelist laadi, siis arutamiseks täiskogule, millest võtavad osa vähemalt 6 kohtunikku);
- **kriminaalkolleegiumi täiskogus;**
- **Riigikohtu erikogus** (kui vaja seadust tõlgendada, muuta eelnevat seisukohta);
- **Riigikohtu üldkogus**, kui on vaja teha otsus põhimõttelist laadi küsimuses (muuta üldkogus otsust, tõlgendada seadust).

Riigikohus laiendab kassatsiooni piire, kui:

- ilmneb materiaalõiguse ebaõige kohaldamine, millega süüdiststava olukorda on raskendatud, või
- esineb menetlusõiguse oluline rikkumine.

Suulist menetlust (kohtuistungit) rakendatakse, kui seda on taotlenud pool või seda peab vajalikuks Riigikohus.

Kassatsioonist võib kassaator loobuda kuni Riigikohtu lahkumiseni otsust tegema, kirjaliku menetluse korral aga kuni kassatsioonimenetluse pooltele seisukohtade esitamiseks antud tähtaja möödumiseni.

Pärast poolte ära kuulamist teatatakse, millisest päevast on otsus Riigikohtu kantseleis kättesaadav (hiljemalt 1 kuu möödumisel Riigikohtu istungist, erandi-na võib tähtaega 1 kuu võrra pikendada). Riigikohtu lahend tehakse vastavalt § 361-le. **Riigikohtu otsused seaduse kohaldamise kohta on kohustuslikud 1. ja 2. astme kohtutele.** Riigikohtu erikogu otsus on kohustuslik kolleegiumidele, üldkogu otsus – erikogule ja kolleegiumidele.

Üldjuhul vaatab Riigikohus kassatsiooni läbi kirjalikus menetluses, ent kui peab vajalikuks, siis suulisel menetluses (§ 352), Küsimused menetluspooltele esitab asja lahendav Riigikohtu koosseis kirjalikult, määrab vastamise tähtaja. Vastus peab olema esitatud vormistatud masina- või arvutikirjas.

Riigikohus võib otsusega:

- jätta ringkonnakohtu otsuse muutmata ja kassatsiooni rahuldamata;
- teha ringkonnakohtu otsuses muudatusi, mis ei raskenda süüdimõistetu olukorda;
- muuta otsuse põhiosa;
- tühistada kohtuotsuse täielikult või osaliselt ja saata uueks arutamiseks;
- tühistada otsuse ja teha uue otsuse;
- tühistada kokkuleppemenetluses tehtud otsuse ja saata asja prokuratuurile.

2.20.3. Kohtulahendi teistmismenetlus

Selleks on **jõustunud kohtulahendi läbivaatamine menetluse uuendamiseks.**

Teistmise aluseks on (§ 366):

- 1) **otsuse või määruse ebaseaduslikkus või põhjendamatus**, mis tuleneb
 - tunnistaja valeütlusest,
 - vales eksperdi arvamusest,
 - teadvalt vales tõlkest,
 - võltsitud dokumendist,
 - tõendi kunstlikust loomisest;
- 2) **kohtuniku kuritegu vaadeldavas asjas;**
- 3) **kohtueelse menetleja või prokuröri kuritegu;**

- 4) teisteldava asja aluseks olnud teise kohtuotsuse või määruse **tühistamine**, millega kaasneks teistetavas asjas õigekemõistmine või süüdimõistetu olukorrakergendamine;
- 5) **muu oluline asjaolu**, mis ei olnud teada teistetavas asjas otsust või määrust tehes ja mis tooks kaasa teistetavas asjas õigeksmõistva kohtuotsuse tegemise või süüdimõistetu olukorra kergendamise;
- 6) Riigikohtu **põhiseadusliku järelevalve korras õigustloova akti** (või selle osa) **põhiseadusega vastuolevaks tunnistamise**, millele tugines teistetav otsus või määrus jm.

Teistmisavalduse esitamise õigus on prokuratuuril, advokaadist kaitsjal või teistel kohtumenetluse poolel advokaadi vahendusel (avaldus peab vastama § 369 nõuetele).

Menetlusse võtab Riigikohus teistmisavalduse, **kui vähemalt üks Riigikohtu liige peab seda põhjendatuks**. Vajadusel saadab Riigikohus avalduse Riigiprokuratuurile kontrollimiseks. Teistmisavalduse põhjendatuse korral tühistab Riigikohus vaidlustatud otsuse ja saadab uueks lahendamiseks kohtulahendi teinud kohtule või Riigiprokuratuurile uue kohtueelse menetluse korraldamiseks. **Kui ei ole vaja tuvastada uusi asjaolusid, teeb Riigikohus uue otsuse, raskendamata süüdimõistetu olukorda.**

Kohtuliku arutamisetähtaajaga võib isiku õigeks mõista, kui ta on surnud või kui asjaolud on selged ja prokuratuur ei taotle kohtulikku arutamist.

2.21. SÜÜDISTUSAKTI KOOSTAMISE JA TEATUD MENETLUSTOIMINGUTE TEGEMISE ERIKORD

Erikord on

- Vabariigi Presidendi,
- Valitsuse liikme,
- Riigikogu liikme,
- riigikontrolöri,
- õiguskantsleri,
- Riigikohtu esimehe ja riigikohtunike ning
- kohtunike

kuriteo eest vastutusele võtmisel ja süüdistusakti koostamisel (lähtudes § 377 -st). Seda kohaldatakse isikute kohta, kes olid nende vastutusele võtmiseks nõusoleku andmisel vastaval ametikohal, **sõltumata sellest, kas tegu oli toime pandud enne ametikohale asumist või seal oleku ajal**. Neid sätteid kohaldatakse ka Riigikogu liikme asendusliikmele ajal, kui ta täidab asendusliikme ülesandeid.

Presidendile kehtivat korda rakendatakse ka Riigikogu esimehele, kui ta täidab presidendi ülesandeid.

Riigikogu liikme suhtes, kes täidab valitsusliikme ülesandeid, kohaldatakse Vabariigi Valitsuse liikme suhtes kohaldatavat.

Süüdistusakti saab koostada ainult **õiguskantsleri ettepanekul ja Riigikogu enamuse nõusolekul** Presidendi, Valitsuse liikme, Riigikogu liikme, riigikontrolöri, Riigikohtu esimehe ja riigikohtuniku kohta, samuti õiguskantsleri kohta. **Presidendi ettepanekul ja Riigikogu enamuse nõusolekul** saab süüdistusakti koostada **õiguskantsleri kohta**. **Kohtuniku suhtes** saab süüdistusakti koostada ainult **Riigikohtu ettepanekul ja Presidendi nõusolekul**.

Nimetatud isikutele võib **kohaldada tõkendit, toimetada läbiotsimist, vara arestimist vaatlust ja läbivaatlust**, kui eelnevalt on saadud nõusolek süüdistusakti koostamiseks.

Neid võib kahtlustatavana kinni pidada eelneva nõusolekuta vaid nende tabamisel 1. astme kuriteo toimepanemiselt (teha läbiotsimist, vaatlust ja läbivaatlust), millest teatatakse viivitamatult Riigiprokuratuurile.

Ettepaneku teeb õiguskantsler Riigiprokuratuuri taotluse alusel. Taotlusele lisatakse kohtueelse menetluse kokkuvõtte koopia. Ettepanek nõusoleku saamiseks peab olema põhistatud (sinna märgitakse nimi, kuriteo asjaolud, kahtlustuse sisu, kvalifikatsioon jm). Õiguskantsler, Vabariigi President või Riigikohus kontrollib kohtueelse **kokkuvõtte ja kriminaalmenetluse seaduslikkust, vajadusel tutvub toimiku materjalidega, kuid ei hinda kogutud tõendeid**. Kui ei ole järgitud kohtueelses menetluses kriminaalmenetluse seadustiku sätteid, **tagastatakse taotlus Riigiprokuratuurile 10 päeva jooksul**.

Ettepaneku õiguskantsleri suhtes teeb Vabariigi President peaprokuröri taotlusel. Teiste vastutavate kõrgemate riigiametnike suhtes ettepaneku tegemise ja lahendamise kohta vt § 378 – 382.

Taotlust menetletakse Riigikogus vastavalt kodukorra seadusele ja isik, kelle suhtes taotlus esitati, ei võta osa hääletamisest, ta ei võta sõna ning temale ei esitata küsimusi.

Nõusoleku andmine peatab vastava isiku ametikohustuste täitmise kuni kohtuotsuse jõustumiseni, välja arvatud Riigikogu liikme tegevuse. Nõusolek jõustub selle vastuvõtmisest.

Otsus antakse viivitamatult ettepaneku esitajale, Riigiprokuratuurile ja isikule, kelle kohta see tehti.

Kui nõusolekut ei antud, tuleb uutel asjaoludel taotleda uus nõusolek. Uut nõusolekut ei ole vaja kvalifikatiooni muutmiseks, süüdistusakti muutmiseks ja uue süüdistusakti koostamiseks.

2.22. MÄÄRUSKAEBUSE LAHENDAMISE MENETLUS

Siin on tegemist kohtumääruste vaidlustamisega, kui see ei ole seadusega välistatud (välistavad asjaolud on § 385). Kui on välistatud, võib vaidlustada koos apellatsiooniga või kassatsiooniga. See õigus on kohtumenetluse pooltel (samuti isikul, kelle õigusi määrus on piiranud).

Vaidlustada ei saa § 385 loetletud kohtumäärusi:

- 1) kohtuistungi **avalikkuse piiramise** määrus;
- 2) **varukohtuniku** või varukohtuniku kaasamise määrus;
- 3) kriminaalasja **alluvusjärgele kohtule saatmise** määrus,
- 4) **taandamismäärused**;
- 5) **menetlustähtaja ennistamisega** seotud määrus;
- 6) **menetlustoiminguks loa** andmise määrus;
- 7) **vahistuse põhjendatuse** kontrollimise määrus;
- 8) **kriminaalmenetluse alustamata jätmise** või menetluse jätkamisest keeldumise määrus;
- 9) **sundtoomise** määrus;
- 10) **tagaotsitavaks** kuulutamise määrus;
- 11) **uurimisasutuse** või prokuratuuri **tegevuse vaidlustamise** määrus (§ 231);
- 12) prokuratuurile **toimiku tagastamise** määrus;
- 13) **kohtu alla andmise** määrus;
- 14) kohtuliku **arutamise edasilükkamise** määrus;
- 15) kriminaalasjade **eraldamise ja ühendamise** määrus;
- 16) kohtumenetluses **täiendavate tõendite** kogumise määrus;
- 17) kohtumenetluse poolte **taotluste lahendamise** määrus;
- 18) **ekspertiisimäärus**;
- 19) **apellatsiooni rahuldamata jätmise** määrus;
- 20) kriminaalasja **ringkonnakohtus arutamisele** määramise määrus;
- 21) **väljaandmise** õigusliku lubatavuse määrus ja
- 22) **vahistamismäärus** loovutamismenetluses.

Määruskaebus esitatakse määruse teinud kohtule kirjalikult **10 päeva jooksul** määrusest teada saamisest (või kui pidi teada saama). Kaebus **vaadatakse läbi** selle piires kirjaliku menetlusega **poolte osavõtuta 5 päeva jooksul** selle esitamisest. Kui kohus nõustub, tühistab määruse ja teeb uue. **Kui ei nõustu, saadab kaebuse koos määrusega kõrgemale kohtule**, kus see vaadatakse läbi **10 päeva jooksul** saabumisest.

Kaebuse kohtuniku määrusele vaatab ringkonnakohus läbi ainuisikuliselt ja kohtu koosseisuga tehtud määruse kollegiaalselt:

- vahistamise ja vahistamisest keeldumise;
- vahistamise tähtaja pikendamise või sellest keeldumise;
- väljaandmisvahistamise;
- isiku raviausutusse sundpaigutamise;
- vara arestimise;
- posti- või telegraafisaadetiste arestimise;
- ametist kõrvaldamise;
- alaealise kasvatuses eritingimusi vajava õpilase kooli paigutamise.

Alaealise selles koolis viibimise tähtaja pikendamise määrusele esitatud määruskaebuse läbivaatamisele kutsutakse ringkonnakohtusse kahtlustatava või süüdistatava kaitsja või alaealise esindaja ja prokurör.

Karistusjärgse kinnipidamise põhjendatuse määrusele esitatud määruskaebuse läbivaatamisele kutsutakse prokurör ja kaitsja, kuid nende ilmumata jäämine ei takista määruskaebuse läbivaatamist.

Määruskaebuse saanud kohus võib vaidlustatud kohtumääruse täitmise peatada.

Määruskaebuse **lahendamisel tehtud määrus on lõplik ega kuulu edasikaebamisele** (v.a kui kaebus oli põhjendatud ja tehakse uus määrus, millest teatatakse esitajale ja menetlusosalisele, kelle huve see puudutab).

2.23. PSÜHHIAATRILISE SUNDRAVI KOHALDAMISE MENETLUS

Psühhiaatrilist sundravi kohaldatakse,

- kui isik on toime pannud õigusvastase teo süüdimatus seisundis või
- ta on jäänud vaimuhaigeks või nõdrameelseks või on muu raske psüühikahäire tekkinud enne karistuse kandmist või karistuse kandmise ajal.

Tõendamist vajab:

- õigusvastane tegu;
- süüdimatu seisund teo toimepanemisel;
- vaimne seisund kriminaalmenetluse ajal;
- tema ohtlikkus edasiselt endale või ühiskonnale;
- psühhiaatrilise ravi kohaldamise vajadus.

Kui asjas on tõendamisteave kogutud, koostab uurimisasutuse ametnik viivitamata kohtueelse menetluse kokkuvõtte ja saadab selle prokuratuurile koos kriminaaltoimikuga. Prokuratuur koostab kriminaalasja kohtusse saatmise määruse psühhiaatrilise sundravi kohaldamiseks.

Prokuratuuri taotlusel eeluurimiskohtunik vahistab tõkendina sundravi

vajava isiku, keda peetakse kinni vangla meditsiinoskonnas või psühhiaatria-haiglas kuni tema suhtes tehtava sundravi määruse jõustumiseni. Vahistatut võib kohtumääruse alusel kinni pidada kuni 6 kuud, mida vajadusel võib pikendada kuni kuu võrra, riigi peaprokuröri taotlusel erandjuhtudel kuni 1 aasta võrra.

Sundravi kohaldamise otsustab kohtunik ainuisikuliselt. Kohtulik uurimine algab kriminaalasja kohtusse saatmise määruse avaldamisega. Kutsuda võib ka isiku, kellele sundravi taotletakse, kui tema vaimne seisund seda võimaldab. Kohtunik lahendab asja nõupidamistoas tehtud määrusega, kontrollides tõendamist vajavad asjaolud.

Kui isik terveneb ega vaja sundravi jätkamist, **lõpetab ravi kohtunik oma määrusega raviasutuse esildise alusel.** Ravi lõpetamise lahendab kohus määrusega prokuröri ja kaitsja osavõtul. Kohtuistungile kutsutakse ka ravil viibiv isik ja tema eestkostja. Otsustamise eelselt võib kohus määrata ka ekspertiisi.

Kui süüdimõistetu haigestus karistuse kandmisel, otsustab kohtunik karistuse edasise kandmise prokuratuuri taotlusel. Kohtueelse või kohtuliku menetluse ajal haigestunule sundravi kohaldamisel otsustab kriminaalmenetluse üldkorras jätkamise prokuratuur. Ravil viibiva isiku esindaja, kaitsja ja lähedaste taotlusel ning kohtupsühhiaatria eksperdi või raviasutuse arstliku komisjoni arvamust arvestades võib kohus lõpetada sundravi.

Ravi lõpetamise või ravi liigi muutmise otsustab kohus määrusega kaitsja ja prokuröri osavõtul. Kohus otsustab ravi lõpetamise tervishoiuteenuse osutaja esildise alusel.

2.24. ALAEALISELE MÕJUTUSVAHENDI KOHALDAMINE

Alaealise

- paigutamiseks kasvatus eritingimusi vajavate õpilaste kooli või
- seal viibimise tähtaja pikendamiseks

annab loa kohtunik alaealiste komisjoni kirjaliku põhjendatud taotluse alusel.

Vabastamise loa kasvatus eritingimusi vajavate laste koolist **annab kohtunik selle kooli direktori või seadusliku esindaja kirjaliku taotluse alusel** (taotlusele lisatakse alaealiste komisjoni arvamus). Kohtunik vaatab taotluse läbi viivitamata (lähivaatamisele võidakse kutsuda alaealine jt isikud). Kohtunik lahendab taotluse määrusega.

Määrusele võib kaevata üldises korras (ptk 15).

2.25. KURITEOGA SAADUD VARA KONFISKEERIMISE MENETLUS

Prokuratuur võib toimetada menetlust selles kas koos kriminaalasjaga või eraldi menetluses. Eraldamine toimub prokuratuuri määrusega. Menelus selles asjas võib toimuda 2 aasta jooksul pärast selle aluseks oleva kohtuotsuse jõustumist.

Tõendada tuleb, et vara kuulub süüdimõistetule, süüdistatavale või kolmandale isikule, et see on omandatud kuriteo toimepanemise tulemusel ja et kolmanda isiku vara omandamise asjaolud vastavad KarS §83¹ lõikes 2 või §83² lõikes 2 ettenähtule.

Uurimisasutuse ametnik koostab vastava kokkuvõtte (§ 403⁴) ja saadab selle prokuratuurile. Prokuratuur koostab konfiskeerimistaotluse ja saadab selle kohtusse.

Kohtus toimub kohtuistung, kuhu kutsutakse prokuror, süüdistatav või süüdimõistetu, kaitsja ja kolmas isik. Konfiskeerimise otsustab kohtunik ainuisikuliselt.

Kui süüdistatav, süüdimõistetu või kolmas isik konfiskeerimisele vastu ei vaidle, lahendatakse asi kirjalikus menetluses.

Kohus koostab asjas määruse. Määrusele võib esitada määruskaebuse kõrgemale kohtule.

2.26. KOHTULAHENDI JÕUSTUMINE JA TÄITMISELE PÕÖRAMINE

Kohtuotsus jõustub, kui seda ei saa enam edasi kaevata, s.t

- kui apellatsiooni või kassatsiooni esitamise tähtaeg on möödunud;
- kassatsiooni esitamise korral kassatsiooni menetlusse võtmisest keeldumise või Riigikohtu otsuse resolutiivosa kuulutamise päevast;
- käskmenetluses tehtud kohtuotsuse puhul, kui selle üldmenetluse korras kohtulikuks arutamiseks taotluse esitamise tähtaeg on möödunud.

Kohtumäärus jõustub, kui sellele määruskaebuse esitamise tähtaeg on möödunud, kaebuse menetlusse võtmisel aga siis, kui see on samas või kõrgema astme kohtus läbi vaadatud. Määrused, mida ei saa vaidlustada, jõustuvad nende tegemisest (vahistamise, vahistamise tähtaja pikendamise, väljaandmisvahistamise, isiku ravi-asutusse sundpaigutamise, vara arestimise, posti- või telegraafisaadetise arestimise, ametist kõrvaldamise ja ajutise lähenemiskeelu kohaldamise määrused).

Jõustunud kohtuotsused ja määrused avalikustatakse Internetis kohtu veebile-

hel (§ 408 tingimusi arvestades). Vajadusel märgitakse otsuse avalikustamisel nimi, isikukood ja sünniaeg või vaid initsiaalid või avalikustatakse ainult kohtulahendi sissejuhatus ja resolutiivosa või lõpposa.

Jõustunud kohtulahend on täitmiskohustuslik kõigile isikutele Eesti Vabariigi territooriumil.

Jõustunud kohtulahendi pöörab täitmisele lahendi teinud esimese astme kohus, kes pöörab täitmisele ka selles asjas tehtud apellatsioon- ja kassatsioonikohtuotsused. Kui apellatsioon või kassatsioon on esitatud ühe süüdimõistetu osas, ei pöörata otsust täitmisele ka teiste osas, kuni vastav taotlus on kõrgema kohtu poolt läbi vaadatud.

Õigeksmõistev või süüdistatava **karistusest vabastav kohtuotsus** pööratakse täitmisele viivitamata pärast otsuse resolutiivosa kuulutamist. Kui süüdistatav oli vahistatud, vabastatakse ta viivitamata vahi alt kohtusaalis. Õigeksmõistetule arestitud vara, dokumentide jne tagastamiseks saadab täitmiskohtunik asjaomasele asutusele jõustunud kohtuotsuse.

Vangistusliku karistuse kandmisele asumiseks saadab kohus süüdimõistetule kolme päeva jooksul otsuse jõustumises, märkides sellel, kuhu ja millal karistust kandma minna. Kui isik ei ilmu vangistuslikku karistust kandma, saadab vangla otsuse täitmiseks Politsei- ja Piirivalveametile.

Täitmiskohtunik võib **täitmist edasi lükata**

- kuni 1 kuu võrra, kui süüdimõistetu on raskelt haige ja vanglas ei ole teda võimalik ravida (pärast prokuröri ja vangla esindaja ärakuulamist);
- kuni 1 aasta võrra, kui süüdimõistetu on rase;
- naissoost süüdimõistetul, kellel on väike laps, kuni lapse 3 aastaseks saamiseni ja
- 2 kuu võrra, kui viivitamatu täitmine võiks kaasa tuua erakordsete asjaolude tõttu raskeid tagajärgi süüdimõistetule või tema perekonnaliikmetele (või samadel asjaoludel tegevuskeelu täitmisele pööramise kuni 6 kuu võrra);
- kuni 1 aasta võrra, kui süüdimõistetu ei saa karistust kanda vangla ülerahvastatuse tõttu.

Täitmiskohtunik võib oma määrusega **loobuda tähtajalise vangistuse** või asendusvangistuse (KarS § 70 ja 71) **täitmisele pööramisest**, kui süüdimõistetu antakse välja välisriigile või saadetakse riigist välja, pöörab aga need uuesti täitmisele, kui isik pöördub 10 aasta jooksul riiki tagasi.

Rahalise karistuse pöörab kohus täitmisele 1 kuu möödudes otsuse jõustumisest. Jõustunud rahalise karistuse kohtuotsus saadetakse täitmisele justiitsministri määratud riigiasutusele. Kui süüdimõistetu ei ole rahalist karistust täitnud 1 kuu jooksul, saadab kohus otsuse täitmisele kohtutäiturile.

Rahalise karistuse täitmisest võib täitmiskohtunik loobuda, kui süüdimõiste-

tut on karistatud vangistusega teises kriminaalasjas ja karistus on pööratud täitmisele või selle täideviimine võib ohustada süüdimõistetu resotsialiseerimist või süüdimõistetu antakse välja (on välja antud) teisele riigile.

Üldkasuliku töö täitmisele pööramiseks saadetakse kohtuotsus või -määrus süüdimõistetu elukoha järgsele kriminaalhooldusosakonnale, kus selle osakonna juhataja määrab süüdimõistetule kriminaalhooldaja.

Üldkasuliku töö ettevalmistamise, täitmise ja järelevalve korra kehtestab justiitsminister määrusega.

Füüsilisele isikule lisakaristuse täitmiseks saadab täitmiskohtunik otsuse asjaomasele asutusele.

Kohtulahendi täitmisel tekkivad küsimused lahendatakse seadustiku § 424 – 432 korras.

2.27. KOHTUMENETLUSE LIHTMENETLUSED

Lihtmenetlused on:

- 1) lühimenetlus,
- 2) kokkuleppemenetlus,
- 3) käskmenetlus,
- 4) kiirmenetlus.

Lihtmenetluse eesmärgiks on kiirendada kriminaalmenetlust, hoida kokku rahalisi vahendeid ja vahendada kohtusüsteemi koormust kriminaalajade lahendamisel. Lihtmenetlus peaks olema ka teatud tasakaalustuseks kohtu aja kasutamisel, kuna täismahus kriminaalajade lahendamisel tunnistajate ülekuulamisel ristküsitluse korras võtab kohtult tunduvalt rohkem aega.

Lühimenetluses ja käskmenetluses koostab prokurör süüdistusakti ja kohtunik teeb kohtu alla andmise määruse, kokkuleppemenetluses süüdistusakti ei koostata ja ei toimu ka kohtu alla andmist.

Kohtukulude arvestamine toimub üldises korras ja need süüdimõistmisel nõutakse sisse süüdimõistetult, õigeksmõistmise korral jäävad aga riigi kanda.

2.27.1. Lühimenetlus

Kahtlustatava või süüdistatava taotlusel ja prokuratuuri nõusolekul võib kohus kriminaalajade lahendada kriminaaltoimiku materjalide põhjal tunnistajaid ja eksperte välja kutsumata.

Lühimenetlust ei kohaldata, kui

- 1) kuriteo eest on ettenähtud **eluaegne vangistus** ja
- 2) mitme süüdistatavaga asjas, **kui vähemalt üks süüdistatav ei ole nõus** lühimenetlusega;
- 3) **karistusjärgse kinnipidamise** kohaldamise aluste esinemisel.

Taotluse lühimenetluse kohaldamiseks esitab süüdistatav kirjalikult 10 päeva jooksul peale kriminaaltoimikuga tutvumist (§ 225). Asja keerukuse korral võib prokurör tähtaega pikendada 15 päevani.

Kui prokurör on nõus lühimenetlusega, vormistab ta süüdistuakti ja märgib selles, et nõustub lühimenetlusega ja saadab selle koos süüdistatava taotlusega kohtusse.

Kohtunik saanud süüdistusakti ja toimiku, annab süüdistatava kohtu alla (§ 257 jt).

Taotlusest võib süüdistatav loobuda hiljemalt enne kohtuliku uurimise lõpetamist. Sel juhul teeb kohus nõupidamistoas ühe § 238 lg 1 märgitud lahendi (tagastab toimiku prokuratuurile kui puuduvad lühimenetluse kohaldamise alused, materjalid ei ole piisavad asja lahendamiseks lühimenetluses või teeb süüdimõistva või õigeksmõistva otsuse).

Süüdimõistmisel vähendab kohus mõistetavat põhikaristust ühe kolmandiku võrra.

Keeldumisel jätkatakse menetlust üldises korras.

Kohtuistungile kutsutakse **prokurör, süüdistatav, kaitsja, kannatanu ja tsiviilkostja**.

Kohtunik avab ja annab **sõna prokurörile süüdistusakti avaldamiseks**. Peale seda kohtunik selgitab süüdistusakti sisu, küsib, kas süüdistatav on sellest aru saanud ja kas tunnistab end süüdi ning kas ta on nõus lühimenetlusega.) Sõna saab kaitsja arvamuse andmiseks, kas süüdistus on põhjendatud), kannatanu, tsiviilkostja või nende esindajad.

Osavõtjad saavad tugineda ainult toimiku materjalidele.

Süüdistatav võib taotleda enda ülekuulamist. Kohtunik võib menetlusosalist küsitleda.

Siis küsib kohtunik, kas on menetlus osalistel taotlusi ja lahendab need §298 korras.

Lahendi teeb kohtunik nõupidamistoas. Kohtuotsuse resolutiivosas märgib kohtunik, et karistust on vähendatud kolmandiku võrra.

Kui prokuratuur nõustub lühimenetluse kohaldamisega, lõpetab ta menetluse. Mittenõustumisel menetlus jätkub. Kui lühimenetluse kokkulepe saavutatakse kohtuliku menetluse käigus, lõpetab kohus sellega nõustumisel menetluse, mittedõustumisel saadab materjali prokuratuurile tagasi.

Nõustumisel annab kohtunik süüdistatava kohtu alla ja eelistungil, selgitanud süüdistatavale taotlust, küsib, kas ta tunnistab ennast süüdi ja on lihtmenetlusega nõus. Arvamuse avaldavad prokurör ja kaitsja. Selgitanud, kas menetlusosalistel on taotlusi, ja need lahendanud, lõpetab kohtunik menetluse. Süüdimõistvat otsust tehes vähendab kohus mõistetavat põhikaristust ühe kolmandiku võrra.

Kohtulahendiks on:

- 1) prokuratuurile **toimiku tagastamine ja menetluse jätkamine üldkorras** (kui puuduvad lühimenetluseks alused)
- 2) **tagastamine, kui andmeid ei ole piisavad lühimenetluse lahendiks** või teeb
- 3) **otsuse süüdimõistmiseks või õigeksmõistmise kohta.**

Lühimenetluses vähendatakse mõistetavat põhikaristust kolmandiku võrra, samuti liitkaristuse korral kolmandiku võrra vähem.

Edasikaebamisel

- 1) süüdistatav ei saa apelleerida õigeksmõistva otsuse peale ja
- 2) prokurör ei saa apelleerida süüdimõistva otsuse peale (§ 318 lg 3 p 1 ja p 2)

2.27.2. Kokkuleppemenetlus

Süüdistatava või prokuratuuri taotlusel võib kohus asja lahendada kokkuleppemenetlusega.

Kui algatab prokuratuur, selgitab prokurör (§ 240) kokkuleppemenetlust ja võtab menetlusosalistelt allkirja nõusoleku kohta (koostab vastavad protokollid). Kui algatajaks on kahtlustatav (süüdistatav) esitab te prokuratuurile vastava kirjaliku taotluse.

Kannatanul ja tsiviilkostjal ei ole võimalik kord antud nõusolekust hiljem loobuda. (§ 243 lg 3).

Peale kannatanu ja tsiviilkostjate nõusoleku protokollidele allakirjutamist **alustab prokurör kahtlustatavaga (süüdistatavaga) ja kaitsjaga kokkuleppe üle läbirääkimisi.**

Kokkuleppe objektiks on

- kuriteo asjaolud,
- kuriteo kvalifikatsioon,
- kuriteoga tekitatud kahju, selle laad ja suurus ning
- karistuse liik ja määr. Kui mõistetakse karistus mitme kuriteo eest, siis kokkulepe iga karistuse liigi ja määra ning üldkaristuse liigi ja määra kohta.

Kui kokkulepe on sõlmitud, kirjutavad sellele alla prokurör, kaitsja, süüdistatav.

Kokkuleppemenetlust ei kohaldata:

- 1) **I astme kuriteole**, mille eest kergeima karistusena on ette nähtud vähemalt 4 aastat vangistust või eluaegne vangistus;
- 2) kui **sellega ei nõustu süüdistatav, kaitsja või prokuratuur;**
- 3) mitme süüdistatavaga asjas, **kui vähemalt üks neist ei nõustu kokkuleppemenetlusega;**

4) kui sellega **ei nõustu kannatanu või tsiviilkostja**.

Süüdistatav ja prokurör võivad kokkuleppemenetlust taotleda ka enne kohutuliku uurimise lõpetamist 1. astme kohtus. Algatajaks on kahtlustatav või süüdistatav.

Kui prokurör peab võimalikuks kokkuleppemenetluse kohaldamist, teeb ta järgmised toimingud:

- 1) selgitab kahtlustatavale või süüdistatavale kokkuleppemenetluse võimalust ja tagajärgi;
- 2) selgitab sama kannatanule ja tsiviilkaitsjale;
- 3) koostab kannatanu või tsiviilkaitsja nõusoleku kohta protokoll;
- 4) koostab kahtlustatava (süüdistatava) ja tema kaitsja nõusoleku kohta protokoll;
- 5) selgitab välja kannatanu arvamuse kokkuleppemenetluse kohta. Antud nõusolekut kannatanu muuta hiljem ei saa.

Protokollides andmed koostaja, kahtlustatava (süüdistatava), kriminaalasja nr, kannatanu kohta andmed, kannatanu ja tsiviilkostja nõusolek kokkuleppemenetluseks ja arvamus karistuse liigi ja määra kohta.

Protokollid kirjutab alla prokurör ja vastavalt kahtlustatav (süüdistatav) või kannatanu (või tsiviilkostja).

Süüdistusakti ei koostata kuid **kahtlustatav muutub süüdistatavaks, kui ta hakkab kokkuleppele alla kirjutama.**

Seejärel algavad prokuröri ja kahtlustatava (süüdistatava) ja kaitsja vahelised läbirääkimised kokkuleppe koostamiseks.

Lepitakse kokku – teo kvalifikatsioonis,

- tekitatud kahju laadis ja suuruse
- siis karistuse liigis ja määras.

Kui kokkulepet ei saavutata, jätkub menetlus üldises korras

Kokkuleppes märgitakse

- kokkuleppe sõlmimise aeg ja koht;
- prokuröri ametinimetus ja nimi;
- andmed süüdistatav kohta;
- kaitsja;
- kuriteo asjaolu;
- kvalifikatsioon ja tekitatu kahju;
- karistuse liik ja määr (§ 245).

Kokkuleppele **kirjutavad alla prokurör ja süüdistatav ning tema kaitsja** (originaal toimikusse, süüdistatavale ja kaitsjale koopiad)

NB! Kannatanu ei saa kokkuleppe koopiat ja tema ei võta ka istungist osa, kuid prokurör koostab kannatanu nõusoleku kohta protokoll (§ 241 ja 243).

Kokkuleppe alustamisel kahtlustatava või süüdistatava taotlusel:

- esitab ta sellekohase kirjaliku taotluse ja
- kui prokurör sellega nõustub, teeb ta § 240 – 241 ja 243 sätestatud toimingud.

Kui prokurör ei nõustu, jätkatakse menetlust üldises korras.

Kui kokkuleppe protokoll ja toimik saadeti kohtusse, kutsutakse **kohtuistungile**

- **prokurör,**
- **süüdistatav** ja
- **tema kaitsja,** kelle osavõtt on kohustuslik.

Kohtunik avab istungi ja teeb prokurörile ettepaneku avaldada kokkulepe. Prokurör avaldab kokkuleppe.

Kohtunik selgitab, kas süüdistatavale kokkuleppe arusaadav ja ta nõustub sellega ning kas see on süüdistatava tõeline tahe.

Kohtunik küsib, kas prokurör ja kaitsja jäävad kokkuleppe juurde ja teeb teatavaks kohtulahendi kuulutamise aja.

Kohtunik lahkub nõupidamistuppa, kus teeb:

- 1) tagastamise määruse (kohus ei nõustu kvalifikatsiooniga, kahju suuruse, karistuse liigi või määraga (NB! Ise ei korrigeeri);
- 2) keeldumise kokkuleppemenetlusest (kui tekivad kahtlused § 306 asjaolude osas);
- 3) kriminaalmenetluse lõpetamise määruse, kui esinevad kriminaalmenetlust välistavad asjaolud (§ 199 lg 1);
- 4) süüdistatava süüdimõistmise kohta ja kokkulepitud karistuse mõistmise kohta.

Kokkuleppemenetlust võib alustada ka kohtulikul arutamisel.

Kohtuistung piirub kokkuleppe avaldamisega, selgitamisega kas süüdistatav saab aru kokkuleppest ja kas ta nõustub sellega. Kuna kohtu alla andmist ei toimu, siis puudub kohtul võimalus menetlust lõpetada, asja tagasi saata jne. Seejärel küsib kohtunik prokuröri ja kaitsja arvamust kokkuleppe kohta ja vajadusel esitab küsimusi menetlusosalistele.

Siis teatab kohtunik kohtulahendi kuulutamise aja.

Kui kohus kokkuleppega ei nõustu, saadab ta selle prokuratuurile tagasi menetluse jätkamiseks üldises korras, või uue kokkuleppe sõlmimiseks.

Kui süüdimõistetu kokkulepitud kahju ei hüvita, saadetakse nõue täitmisele, asja ümber ei vaadata.

Apelleerida saab kokkuleppemenetluses otsusele vaid menetlusnormide rikkumisel.

2.27.3. Käskmenetlus

Teise astme kuriteos,

- mille eest **prokurör peab võimalikuks kohaldada rahalist karistust ja**
- **töendamiseseme asjaolud on selged,**

saadab ta **süüdistusakti** (milles esitatakse kuriteo asjaolud, kvalifikatsioon, kahju laad ja suurus, süüdistust kinnitavad tõendid ja ettepaneku karistusemäära kohta) kohtusse koos **taotlusega lahendada asi käskmenetlusega** (kohtuistungit ei toimu; käskmenetlust ei kohaldata alaealisele ja sõltuvusravi vajavale isikule).

Prokuratuur koostab süüdistusakti, mille koos kriminaalasja materjalidega saadab kohtusse, akti koopiad aga süüdistatavale ja kaitsjale.

Saanud kriminaalasja, teeb kohtunik

- 1) **kohtuotsuse käskmenetluses** (§ 254 järgi) või
- 2) **kriminaalmenetluse lõpetamise määruse** (kui puudub kriminaalmenetluse alus, kuritegu on aegunud, amnestiaakt välistab vastutuse, isik on samas asjas juba süüdi mõistetud või surnud) või
- 3) **käskmenetlusest keeldumise** ja toimiku prokuratuurile tagastamise **määruse** menetluse üldkorras jätkamiseks (§ 253).

Käskmenetluses otsuse tegemisest alates **3 päeva jooksul** saadab kohus koopia **süüdistatavale ja prokurörile**.

Saanud otsuse, on **süüdistataval 10 päeva jooksul õigus nõuda asja üldkorras arutamist**. Kui ta seda ei taotle, siis otsus jõustub ja sellele otsusele **ei saa apellatsiooni esitada**.

Kui süüdistatav ei nõustu käskmenetluse otsusega, saadab kohtunik toimiku prokuratuurile tagasi uue süüdistusakti koostamiseks ja menetluse jätkamiseks üldkorras.

2.27.4. Kiirmenetlus

Kui isik on kahtlustatav 2. astme kuriteos,

- mille **asjaolud on selged** ja
- mille kohta **on kogutud kõik vajalikud tõendid**,

võib prokuratuur taotleda kohtult kriminaalasja lahendamist kiirmenetluses.

Taotlus esitatakse **48 tunni jooksul** alates isiku vahetult kuriteo toimepanemise järel **kahtlustatavana ülekuulamisest või isiku kahtlustatavana kinnipidamisest**.

Kiirmenetluse protokollis märgitakse kahtlustatava ütlused, kas ta soovib tunnistajate väljakutsumist, tunnistajate ütlused, muud tõendid ja kahtlustatavana kinnipeetu isikuandmed. Kiirmenetluse protokoll edastatakse viivitamatult prokuratuurile ja sellele lisatakse kõik tõendid.

Seejärel, nõustumisel kiirmenetlusega, **koostab prokuratuur** pärast kahtlustatava ülekuulamist, tutvumist kõigi kriminaalasja materjalidega ja esitatud taotluste ning kaebustega **süüdistusakti**. Asjaosalised kutsuvad kohtusse prokuratuur.

Prokurör esitab materjalid kohtule koos **suulise taotlusega** kohaldada kiirmenetlust, annab üle materjalid ja kohtu ettepanekul avaldab istungi alguses süüdistusakti.

Kohus valib nõupidamistoas ühe järgmistest lahenditest:

- teeb määruse materjalide tagastamise kohta, kui puuduvad kiirmenetluse kohaldamise alused;
- otsustab süüdi mõista;
- otsustab õigeks mõista.

Süüdimõistmisel vähendab kohus sundraha suurust kuni poole võrra.

Teema 3 Tsiviilkohtumenetlus

3.1. TSIVIILKOHTUMENETLUSE ÜLDPÕHIMÕTTED

Tsiviilkohtumenetluse korras vaatab kohus läbi **eraõiguslikest suhetest tulevaid tsiviilasju**.

Kui **isik pöördub kohtusse** seaduses ettenähtud korras **hagi või muu avalduse alusel**, menetleb kohus asja poolte poolt määratletud eseme ja menetluse käiku arvestades. Pool määratleb, millega tõendab oma nõuet ja kogub ise tõendeid. Kohus teeb lahendeid vaid poolte esitatud taotluste alusel. Kohus lähtub kehtivast seadusest ja poolte menetluse võrdõiguslikkusest. Kohus võib kasutada seaduse või õiguse analoogiat.

Asju arutavad **maakohtud, ringkonnakohtud ja Riigikohus**. Kõrgemalseisev kohus vaatab asja läbi vaid pärast madalama astme kohtu lahendit. Kohtulik järelevalve toimub apellatsioon- ja kassatsioonikorras ning vajadusel Riigikohtus teistmismenetluses.

Asja lahendab kohus kas **kollegiaalselt** või **kohtunik ainuisikuliselt**. Tsiviilasja lahendab esimeses astmes – **kohtunik**, teises astmes **kolmeliikmeline koosseis** ja kolmandas astmes **kohus kollegiaalselt**. Riigikohus vaatab asju läbi kolmest kohtunikust koosnevas koosseisus või tsiviilkolleegiumi täies koosseisus või Riigikohtu erikogus (kuhu kuuluvad osalised mitmest kolleegiumist) või üldkogus.

Nõupidamisel tehakse **otsus häälteenamusega**. Eriarvamusele jäänud kohtunik kirjutab **eriarvamuse**, mis avaldatakse koos otsusega. Kõik nõupidamise juures viibinud isikud (otsustamise juures võivad viibida kohtunikud, kohtuametnikandidaat, kes on selles kohtus täiendõppel ja kelle erapooletuses ei ole põhjust kahelda, isikud juriidilise hariduse omandamise raames või nõustajana töötav isik, samuti kohtuameti kandidaat ja sekretär) peavad hoidma **nõupidamistoa saladust**, s.o ei või avaldada nõupidamisel toimunud arutlusi. Nõupidamistoa saladuse hoidmise kohustus on tähtjatu.

Menetlust välistavaks asjaoluks on menetleja või menetlusosalise **taandamist** ja taandumist **tingivad asjaolud** (§ 23–31). Taandustaotluse võib esitada menetlusosaline. Ta aga ei saa taandust esitada, kui on osalenud istungil või saanud nime teada ega ole esitanud taandust õigeaegselt, s.o koheselt või mitte hiljem kui menetluse esimest menetlustoimingut tehes. **Taanduse lahendab kohtunik ise, kohtukoosseis või kohtu esimees** (kui kohtunik ise ei taandunud). Taandada võib ka eksperti, tõlki, esindajat ja sekretäri.

Töökeel kohtus on eesti keel. **Protokollid** koostatakse eesti keeles või keeles, milles toimub menetlus. Lisaks istungil võõrkeeles antud ütluste eestikeelsele sisule võib olla istungi protokollis ütluse sisu täpsustamiseks ka ütlus võõrkeeles. Juhul kui menetlusosaline ei valda eesti keelt, kuid tema avaldused on kohtule ja teistele menetlusosalistele arusaadavad, ei pea kohus tõlki kaasama.

Vajadusel tagab kohus menetluses **tõlgi osalemise** ja tema hoiatamise või vannutamise. Hoiatatakse keeles, mida valdab hoiatata. Vajadusel peab **tõlgi kindlustama menetlusosaline**. Kohus võib teha **määruse, millega kohustab** tõlki vajaval menetlusosalisel leidma endale tõlgi või eesti keelt valdava esindaja. Tähtajaks selle määruse mittetäitmisel arutatakse asja ilma tõlgita. Kui kohustatuks oli hageja, võib kohus jätta hagi läbi vaatamata. Tõlk kaasatakse ka isiku kinnisesse asutusse paigutamise ja talle eestkostja määramise asjade arutamisel. Kohus ei kaasa tõlki lepingulise esindaja ega nõustaja jaoks.

Tõlk on kas **vannutatud tõlk** või teda hoiatatakse valetõlke eest. Vande ja hoiatuse annab Eesti keelt mittevaldav isik keeles, mida valdab, kuid alla kirjutab eestikeelsele tekstile.

Võõrkeelsed dokumendid esitatakse kohtule **koos tõlkega**. Kui on esitatud võõrkeelne dokument ja kaebuse või avalduse tõlget kohtu poolt näidatud tähtpäevaks ei esitata, jääb võõrkeelne dokument käiguta.

Arutelu kohtus on **avalik või kinnine**. Kohus kuulutab **istungi kinniseks** oma **määrusega** (§ 40-42) omal initsiatiivil või menetlusosalise taotlusel. Kohus võib saalist eemaldada osaleva isiku, kui see väljendas lugupidamatust kohtu suhtes. Samuti eemaldatakse alaealine kohtusaalist, lähtudes tema kõlbluse kaitsesest.

Menetlus on kinnine, kui seda on vaja:

- riigisaladuse või salastatud välisteabe või asutusesiseseks kasutamiseks tunnistatud teabe kaitseks,
- riigi julgeoleku või avaliku korra kaitseks,
- ärisaladuse või muu sellesarnase saladuse kaitseks,
- menetlusosalise, tunnistaja või muu isiku eraelu kaitseks,
- nimetatud isikute elu, tervise või vabaduse kaitseks,
- lapsendamissaladuse hoidmiseks,
- alaealise või vaimse puudega isiku huvides või
- posti, telegraafi, või telefoni teel või muul viisil edastatud sõnumisaladuse kaitseks (§ 38).

Andmete **saladuse hoidmise kohustus** on kõigil menetluse juures viibinuil. Ka avalikul istungil avaldatud andmete saladuse hoidmist võib kohustada, kui see vajalik (§ 41 lg 3). Kohtuistungil on **lubatud teha märkmeid**. Salvestused on lubatud vaid kohtu eelneval loal. Kinnisel istungil salvestamine ei ole lubatud.

Kohus kuulutab istungi kinniseks ka siis, kui avalikul istungil oleks ilmselt olnud **ohustatud objektiivne õigusemõistmine** või kui kinnisel menetlusel oleks oluliselt suurem võimalus veenda pooli lõpetada menetlus kompromissiga või muul viisil leppimisega.

Kohus võib kinnisele istungile **lubada** teiste menetlusosaliste nõusolekutagi isiku, kellel on istungil viibimiseks õigustatud huvi.

Kohus võib saalist **eemaldada** osaleva isiku, kes väljendas lugupidamatust kohtu suhtes. Samuti eemaldatakse alaealine kohtusaalist, lähtudes tema kõlb-luse kaitsesest.

3.2. MENETLUSE TAGAMINE

Kohus tagab korra ja oma määruste täitmise. Istungil viibijate arvu võib kohus piirata, kui saal on ületäitunud.

Kohus võib **kõrvaldada** istungilt menetlusosalise **esindaja või nõustaja** või keelata tal teha avaldusi, kui esindaja või nõustaja:

- **ei ole võimeline** kohtus **nõuetekohaselt esinema**, sh puuduliku keeleoskuse tõttu või
- on kohtumenetluses **näidanud end ebaausana, asjatundmatuna** või **vastutustundetuna**, samuti
- on pahatahtlikult **takistanud asja** õiget, kiiret ja võimalikult väikeste kuludega **menetlemist** või
- jätnud korduvalt **täitmata** kohtu **korralduse**.

Kohus jätkab sel juhul menetlust nii, nagu kõrvaldatu oleks ise vabatahtlikult istungilt lahkunud. Kui selleks on advokaat, teeb kohus selle teatavaks Eesti Advokatuurile.

Kohus võib istungilt **kõrvaldada iga isiku või menetlusosalise**, kes ei täida kohtu korraldusi või käitub kohtuistungil sündsusetult või avaldab lugupidamatust teise menetlusosalise või kohtu vastu. Kohus kõrvaldab korrarikkuja ja trahvib või loeb ta eemalviibivaks. Kui korrarikkuja käitumises on kuriteo tunnused, peab kohus isiku kinni ja esitab kuriteoteate politseile või prokuratuurile.

Trahvida võib kohus menetlusosalist, esindajat, nõustajat, tunnistajat, eksperti, tõlki ja teisi isikuid, tehes neile eelnevalt trahvihoiatuse, välja arvatud juhul, kui eelnev hoiatamine ei ole võimalik või mõistlik. Vajadusel võib kohus trahvida korduvalt. Trahv võib olla **kuni 3200 eurot**, mis mittetasumisel asendatakse arestiga kuni 7 päeva (10 trahviühikule vastab 1 päev aresti ja seda kuni kolmeks kuuks aresti ka rahatrahvi asendamise korral). Aresti ja **sundtoomist** kohaldab kohus pärast vastavat hoiatamist. Sundtoomisel võib isiku kinni pidada **48 tunniks**. Trahvile ja arestile võib trahvitu esitada määruskaebuse.

3.3. PROTOKOLLID

Protokollid koostatakse istungi käigu ja menetlustoimingute kohta (§ 49).

Protokollib

- kohtuistungi **sekretär** või
- kohtu kodukorra järgi **muu pädev isik** või
- **kohtunik** kohtuistungi või muu menetlustoimingu ajal.

Kui protokollib **sekretär**, siis ta kannab protokollile andmed üksnes vastavalt kohtuniku tehtud kokkuvõttele arvuti- või masinakirjas või digitaalselt, mis salvestatakse vajadusel.

Seletused, ütlused, eksperdi suuline arvamus jne protokollitakse ja tehakse istungil kohe teatavaks. Parandused kantakse protokollile koheselt. Protokollile kirjutavad alla kohtunik ja sekretär. Protokolliga võivad pooled tutvuda 3 päeva jooksul pärast allakirjutamist.

Kohus teavitab protokollile allakirjutamise ajast ja saadab pooltele protokollile elektrooniliselt viivitamata pärast selle allakirjutamist, kui nad on kohtule teinud teatavaks oma elektronposti aadressi. Kohus võib piirata toimikuga tutvumist. Piirata ei saa vaid poolte õigust toimikuga tutvuda.

Kohtuistungil toimunud vorminõuete rikkumist saab tõendada vaid protokolliga (või võltsimise väitega).

3.4. TOIMIK (§ 56)

Toimik on iga tsiviilasja kohta olev kirjalike dokumentide kogum, digitaaltoimik ja digitaalalkiri.

Toimikuga võivad tutvuda **menetlusosalised** ja saada selles olevatest menetlusedokumentidest ära kirju. Seda võib piirata, kui see oleks ilmses vastuolus teiste menetlusosaliste või muu isiku kaaluka huviga.

Muul isikul on õigus tutvuda hagimenetluses toimikuga vaid **poolte nõusolekul**. Pärast otsuse jõustumist võib muu isik saada toimikuga tutvuda ja saada menetlusedokumentidest ära kirju poolte nõusolekuta vaid asja **menetlenud maa-kohtu loal**, kui ta põhjendab oma õiguslikku huvi. Hagita menetluses saab muu isik tutvuda toimikuga kohtu loal pärast otsuse jõustumist, kui seaduses ei ole ette nähtud teisiti. Lapsendamise asjas saab muu isik tutvuda toimikuga vaid **lapsendaja ja lapsendatud täisealise lapse nõusolekul**.

Pädeva riigiasutuse esindaja võib tutvuda toimikuga ja saada menetlusedokumentidest ära kirju asja menetleva kohtu esimehe loal ka poolte nõusolekuta, kui riigiasutus põhistab oma õiguslikku huvi toimikuga tutvumiseks ja ära kirja saamiseks.

Toimikuga tutvumise keelule saab esitada määruskaebuse, millele võib

kaevata määruskaebusega vaid ringkonnakohtule. Ringkonnakohtu otsusele Riigikohtusse kaevata ei saa.

Hävinenud toimiku taastamine toimub menetlusosalise või kohtu algatusel. Toimub see säilinud toimiku osade, menetlusosalistelt saadud dokumentide ja ärakirjade alusel. Üle kuulata võib isikuid, kes viibisid menetlustoimingute juures, kes kuulusid arutatud asja kohtukoosseisu, täitsid seda jne. Kui kogutu ei ole küllaldane toimiku taastamiseks, lõpetab kohus taastamismenetluse määrusega. Toimiku taastamise menetluses on **avaldaja vabastatud riigilõivust**.

3.5. MENETLUSE TÄHTAJAD

Tähtajale, tähtpäevale jne kohaldatakse Tsiviilseadustiku üldosa seaduses (TsÜS) sätestatud. Poolte kokkuleppel võib tähtaegu lühendada. Menetlustoimingu võib sooritada kuni tähtpäeva kl 24.00. Menetlustoimingul, mis tuleb sooritada kohtu ruumides, loetakse tähtpäeva lõpuks kohtu tööpäeva lõppu. **Tähtaja alguseks on kohtudokumentis näidatud päevale järgmine päev.**

Õigel ajal tegemata toiminguid saab menetlusosaline teha vaid pärast kohtu poolt tähtaja ennistamist. **Tähtaja saab ennistada 1 kuu jooksul tähtaja lõppemisest ja 14 päeva jooksul takistuse äralangemisest (§ 67).**

Dokument loetakse esitatuks õigeaegselt, vaatamata sellele, et ebaõige alluvuse tõttu see edastatakse teisele kohtule tähtaja möödumisel.

Kui menetlustoiming jäi õigeaegselt tegemata ja kohus tähtaega ei ennista ega pikenda, ei ole seda toimingut menetlusosalisel õigust teha, sõltumata sellest varasemast hoiatamisest või mittehoiatamisest.

Tähtaja **ennistamise avaldus esitatakse** samas vormis, mis kehtis menetlustoimingu suhtes. Taotlus esitatakse **kohtule, kus tulnuks teha menetlustoiming** 14 päeva jooksul, kuid mitte hiljem kui 6 kuu möödumisel, arvates möödalastud tähtaja lõppemisest. Üheaegselt tähtaja ennistamise avalduse esitamisega tuleb teha ka menetlustoiming, mille tähtaja ennistamist taotletakse.

Tähtaja ennistamise **lahendab kohus määrusega** ja ennistamisel ennistub menetlus tähtaja möödalaskmisele eelnenud staadiumisse.

3.6. KOHTUALLUVUS (§ 69)

Kohtualluvus on isiku õigus ja kohustus kasutada oma menetlusõigust kindlas kohtus.

Üldine kohtualluvus – füüsilise isiku vastu võib hagi esitada tema elukoha järgi või tema viimase elukoha järgi (§ 79 ja 80). Hagi esitatakse **füüsilise isiku elukoha järgi** või varalised nõuded **vara asukoha järgi**, juriidilise isiku

vastu tema asukoha või peamise majandustegevuse asukoha järgi. Kui isiku elukoht on välisriigis, siis esitatakse nõue nõutava vara asukoha või muu vara asukoha järgi. Kui vara on kantud registrisse, siis võib hagi esitada ka **registri asukoha järgi**. Kui nõude tagatiseks on asi, siis võib selle esitada ka **asja asukoha järgi**.

Valikuline alluvus – lisaks üldisele kohtualluvusele võib hagi esitada ka kostja viimase elukoha järgi. Valikuline alluvus oleneb nõude liigist (§ 83 – 98, § 98¹).

Erandlik alluvus – nõue esitatakse kohtule, kuhu ainsana võib pöörduda: § 99 – **kinnisasja asukoha järgi** (nt kinnisasja omandi, piiride kindlaksmääramise, kinnisasja valduse kaitse jne nõue); § 100 tüüptingimuste kasutamise lõpetamises – **kostja tegevuskoha või elu- või asukoha järgi**; § 101 juriidilise isiku tegevuse lõpetamises – **juriidilise isiku asukoha järgi**; § 102 abieluasjas – **abikaasade ühise elukoha või kostja elukoha järgi** (Eesti kohus lahendab siis, kui ükski pooltest elab Eestis; kui kostja elukoht on välismaal, siis ühise lapse elukoha järgi; selle puudumisel – hageja elukoha järgi; samuti siis, kui kostja on teadmata kadunud või viibib vangistuses); § 103 põlvnemise asjas – **lapse elukoha järgi**, kui laps ei ole Eestis, siis hageja elukoha järgi; § 103 lg 2 ja 3 elatisraha nõuetes – **lapse elukoha, kostja elukoha või hageja elukoha järgi**.

Rahvusvaheline alluvus – kohtualluvus on määratud rahvusvahelise kokkuleppega, millal lahendab Eesti kohus, millal seda lahendatakse mujal.

Kohtualluvuse kokkulepe – on määratletud § 71 ettenähtud juhtudel.

Erialluvus Harju Maakohtule on siis, kui asi ei allu üldsätete kohaselt Eesti kohtule või sellist alluvust ei ole võimalik kindlaks teha ja välislepingust või seadusest ei tulene teisiti. **Harju Maakohus lahendab asja**, kui:

- 1) välislepingu alusel peab asja arutama Eesti Vabariigis (§ 72);
- 2) avaldaja on Eesti Vabariigi kodanik või tal on Eestis elukoht ning tal ei ole võimalik vabariigis oma õigusi kaitsta või kui seda ei saa avaldajalt oodata;
- 3) asi on muul põhjusel Eestiga tihedalt seotud ja isikul ei ole võimalik oma õigusi välisriigis kaitsta või
- 4) õiguste kaitsmist välisriigis ei saa avaldajalt oodata.

Hagi lahendatakse kostja elu- või töökoha kohtu selles kohtumajas, mille tööpiirkonnas on kostja elu- või töökoht.

Pankrotimenetluses esitatakse hagi pankroti välja kuulutanud kohtule (ka hagit pankrotitoimkonna liikme vastu, tagasivõitmise hagit jne).

3.7. RAHVUSVAHELINE KOHTUALLUVUS

Rahvusvahelise kohtualluvuse sätete järgi määratakse, millal võib asja menetleda Eesti kohus. Asi allub Eesti kohtule, kui Eesti kohus võib selle lahendada pädevuse ja kohtualluvuse sätete kohaselt või kohtualluvuse kokkuleppest tulenevalt, kui seadusest või välislepingust ei tulene teisiti. Rahvusvaheline kohtualluvus ei ole erandlik, kui seaduses või välislepingus ei ole ette nähtud teisiti.

Tsiviilkohtumenetluse seadustikus rahvusvahelise kohtualluvuse kohta sätestatud kohaldatakse kohtualluvuse määramisel **Euroopa Liidu liikmesriikide kohtute vahel** üksnes ulatuses, milles see ei ole reguleeritud **EL Nõukogu määrusega 44/2001** kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades (ELT L 012, 16.01.2001, lk 1–23) ja määrusega **2201/2003**, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega, ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus 1347/2000/EÜ (ELT L 338, 23.12.2003, lk 1–29), või muu EL Nõukogu määrusega.

Seaduses ettenähtud juhtudel ja korras võivad pooled sõlmida kohtualluvuse kokkuleppe. Kohtualluvuse kokkulepe on kokkulepe lahendada vaidlus kindlas kohtus.

Menetlusosalise taotlusel või avalduse saanud kohtu taotlusel määrab kohtualluvuse kohtuastmelt kõrgema kohtu esimees, kui:

- 1) kohtualluvuse järgi õige kohus ei saa asjas kohtuvõimu teostada;
- 2) arvestades eri kohtute tööpiirkondade piire, ei ole selge, millisele kohtule asi allub;
- 3) ühes kohtuasjas on mitu kohut otsustanud, et asi neile ei allu, kuigi üks neist kohtutest võiks asja läbi vaadata.

Kui asi võib alluda üheaegselt mitmele Eesti kohtule, on avaldajal õigus valida, millisesse kohtusse avaldus esitada. Asja menetleb sel juhul kohus, kuhu avaldus esimesena esitati.

Kui hagi esitatakse kostja elu- või asukoha järgi või erandliku kohtualluvuse järgi, arutatakse asja kohtumajas, mille tööpiirkonnas on kostja elu- või asukoht või koht, mille järgi määratakse erandlik kohtualluvus. Kui muul juhul jäävad erinevad kohtualluvust määravad kohad ühe maakohu tööpiirkonda, ent erinevate kohtumajade teeninduspiirkondadesse, märgib hageja, millises kohtumajas asja arutada. Kui hageja seda ei märgi, määrab asja arutamise koha kohus.

Hagita asja arutatakse kohtumajas, mille tööpiirkonnas on koht, mille järgi määratakse kohtualluvus. Kui erinevad kohtualluvust määravad kohad jäävad ühe maakohu tööpiirkonda, ent erinevate kohtumajade teeninduspiir-

kondadesse, määrab asja arutamise koha kohus.

Avalduse saanud kohus kontrollib, kas rahvusvahelise kohtualluvuse sätete järgi võib avalduse esitada Eesti kohtule. Seejärel kontrollib kohus, kas asi allub kohtule, kuhu avaldus esitati. Kui asi sellele kohtule ei allu, saadab kohus avalduse kohtule, kellele avaldus allub, välja arvatud juhul, kui kohus leiab, et asi ei allu rahvusvahelise kohtualluvuse järgi Eesti kohtule.

Isik võib taotleda kohtult määruse tegemist selle kohta, kas asi allub vastavale kohtule, juba enne avalduse esitamist. Sel juhul tuleb taotlusele lisada kavandatava avalduse projekt ja muud kohtualluvuse määramiseks olulised dokumendid. Kohus võib vajadusel küsitleda eeldatavat kostjat või teisi menetlusosalisi taotluse lahendamise kohta ja nad ära kuulata.

Määruse peale, millega kohus leidis, et asi ei allu temale, võib taotleja esitada määruskaebuse. Määruskaebuse kohta tehtud ringkonnakohtu määruse peale ei saa Riigikohtule edasi kaevata.

Kõrgema astme kohus ei kontrolli ega muuda kohtualluvust muul alusel kui kohtualluvuse kohta tehtud kohtumääruse või avalduse menetlusse võtmisest keeldumise või selle läbi vaatamata jätmise või menetluse lõpetamise määruse peale esitatud määruskaebuse lahendamisel. Kõrgema astme kohus võib ka muu kaebuse alusel kontrollida, kas Eesti kohus võib asja lahendada rahvusvahelise kohtualluvuse järgi, kui see vaidlustati maakohtus.

Kui kohus avastab pärast avalduse menetlusse võtmist, et asi ei allu sellele kohtule, teeb kohus määruse asja üleandmiseks kohtualluvuse järgi. Kui asi allub mitmele kohtule, annab kohus asja üle ühele neist avaldaja valikul. Nimetatud määruse peale võib esitada määruskaebuse. Määruskaebuse kohta tehtud ringkonnakohtu määruse peale ei saa Riigikohtule edasi kaevata.

Kohus annab asja alluvuse järgi õigele kohtule üle, kui kohtumääruse peale määruskaebuse esitamise tähtaeg on möödunud. Kui kohtumääruse peale esitati määruskaebus, annab kohus asja üle, kui määruskaebus on jäetud rahuldamata.

Asja menetleda saanud kohus peab selle läbi vaatama. Alluvusvaidlused kohtute vahel ei ole lubatud.

Kui kohus võttis asja õigesti menetlusse, lahendab kohus asja sisuliselt, isegi kui kohtualluvuse määramise aluseks olevad asjaolud pärast avalduse menetlusse võtmist muutusid.

Kui samade poolte vaheline, sama sisuga hagi on enne Eesti kohtusse esitamist, võetud kohtualluvuse järgi pädeva välisriigi kohtu menetlusse, võtab Eesti kohus hagi menetlusse, kui muud menetlusse võtmise tingimused on täidetud, kuid peatab menetluse, kui võib eeldada, et välisriigi kohus teeb lahendi mõistliku aja jooksul ja seda lahendit Eesti Vabariigis tunnustatakse.

Hagi esitamise ajaks Eesti kohtusse loetakse hagi või taotluse kohtusse

jõudmise aeg, samuti tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 160 lõikes 2 nimetatud avalduse kohtusse jõudmise aeg või muu toimingute tegemise aeg. See kehtib üksnes juhul, kui hagi on vastaspoolele hiljem kätte toimetatud.

Asi loetakse välisriigi kohtu menetlusse võetuks, kui välisriigi kohus on hagi suhtes teinud esimese menetlustoimingu.

Kohus uuendab menetluse, kui välisriigi kohus ei ole lahendit mõistliku aja jooksul teinud või kui selgub, et tehtud või tehtavat lahendit Eesti Vabariigis ilmselt ei tunnustata.

Kohus teeb menetluse lõpetamise määruse, kui talle esitatakse välisriigi kohtu lahend, mis kuulub Eesti Vabariigis tunnustamisele. Määruse peale võib esitada määruskaebuse.

Eelnevat kohaldatakse vastavalt avalduse esitamisel eri maade kohtusse ka hagita menetluses.

3.8. KOHTUALLUVUSE KOKKULEPE

Kohtualluvuse kokkulepe (§104) on poolte kokkulepe,

- mis on seotud **mõlema poole kutse- või majandustegevusega** või
- **ühe poole kutse- või majandustegevusega** ja teiseks pooleks on riik või kohaliku omavalitsuse üksus või **muu avalik-õiguslik juriidiline isik** või
- **mõlemad pooled on avalik-õiguslikud juriidilised isikud.**

Kohtualluvuse **kokkulepe on tühine** § 106 tingimustel (kui see on vastuolus § 104 tingimustega, kus see ei käsitle kindlat õigussuhet või sellest tulenevat vaidlust, see ei ole sõlmitud kirjalikku taasesitust võimaldavas vormis, hagi esitamiseks on seaduses ettenähtud erandlik kohtualluvus või üks pooltest on hea usu põhimõtte vastaselt ilma jäetud Eesti kohtualluvusest).

Poolte kirjaliku taotluse alusel enne esimese istungi toimumist võib kohus anda asja lahendamiseks **teisele esimese astme kohtule.**

Kohtualluvuse kokkuleppe võib sõlmida ka siis, kui ühe või kummagi poole elu- või asukoht ei ole Eestis.

Kui kostja vastab hagile ja kohtualluvust ei vaidlusta, võib maakohus hagi lahendada rahvusvaheliselt või Eesti kohtus.

3.9. HAGITA ASJADE KOHTUALLUVUS

Maksekäsu kiirmenetlus – üldise alluvuse järgi või kinnisasja järgi.

Isiku surnuks tunnistamine – tema viimase elukoha järgi.

Eestkostetasjad – eestkostet vajava isiku elukoha järgi või Harju Maakohus.

Isiku kinnisesse asutusse paigutamine – eestkoste määranud kohtus.

Äraolija varale hoolduse seadmine – äraolija elukohajärgses või vara asukoha järgses kohtus.

Lapsendamise asjad – lapsendatava elukoha järgi või Harju Maakohus.

Alaealise teovõime laiendamine – alaealise elukoha järgi.

Põlvnemise vaidlustamine – isiku, kelle põlvnemist tuvastatakse või vaidlustatakse, viimase elukoha järgi või Harju Maakohtus.

Pärandvara hoiumeetmete rakendamises – pärandi avanemise koha järgi, kui pärand avaneb välisriigis; kui vara on Eestis, siis vara asukoha järgi.

Üleskutse asjades – väärtpaberi kehtetuks tunnistamise avaldus väärtpaberi lunastamise koha järgses kohtus või üldise alluvuse järgi.

Laeva asjaõiguses – Harju Maakohtus.

Registri asjades – äri või muu ühingu asukoha järgi või kinnisasja kinnistusse kandmises kinnistu asukoha järgi või laeva kodusadama järgses kohtus.

Kommertsandiregistrisse kande tegemiseks – pantija asukoha või füüsilisest isikust ettevõtja ettevõtte asukoha järgi.

Abieluregistrisse kande tegemises – abikaasa elukoha järgi.

Hagita registriasju – registri asju lahendamiseks õigustatud kohus.

Hagita korteriomandi asjad ja kaasomandiasjad – kinnisasja asukoha kohus.

Välisriigi kohtulahendite täitmise asjad – täitemenetlust korraldavas kohtus.

Isiku surnuks tunnistamise ja surma aja tuvastamise nõuete kohtualluvust sätestab § 109.

3.10. TSIVIILASJA HIND, MENETLUSKULUD JA TAGATISED

3.10.1. Tsiviilasja hind

Hagi hind on haciasjas taotletu harilik väärtus, hagita asjas on selleks avaldusega taotletu või kohtu poolt määratud harilik väärtus.

Hinna arvestamisel võetakse aluseks hagi või avalduse esitamise aeg, hagita asjas – lahendi tegemise aeg. Hagi hind on rahalises nõudes nõutav rahasumma või kahju hüvitamise suurus. Asja nõude hind on asja väärtus.

Hagi hinna määratlemine toimub vastavalt Tsiviilkohtumenetluse seadustikule (TsKMS § 122 – 137). Nii on hagi hinnaks

- tüüptingimuste kasutamise lõpetamise vaidluses 1595 kuni 63000 eurot;
- juriidilise isiku organi otsuse kehtetuks tunnistamise hagi 1595 kuni

- 31955 eurot;
- osatüingu või aktsiaseltsi organi otsuse kehtetuks tunnistamises 1/10 aktsia- või osakapitalist;
 - muu juriidilise isiku otsuse kehtetuks tunnistamises 1595 eurot;
 - mitteainelise nõude hagi 1595 eurot (sh surma põhjustamise, kehavigastuse tekitamise, tervise kahjustamise või au teotamisega tekitatud mittevaralise kahju hüvitamise nõudes ja kui taotletakse õiglast hüvitist kohtu äranägemisel);
 - sundtäitmise lubamatuks tunnistamise nõudes ja omandi kaitse nõudes, mis ei ole seotud valduse kaotusega, ei või hagi hinnaks määrata enam kui 3000 eurot.

Apellatsioon-, kassatsiooni- ja määruskaebusel on tsiviilasja hind sama mis maakohtusse esitamiselgi.

Hagi hind arvutatakse põhinõude järgi. Hagi hinna nimetab avaldaja või see määratakse kohtu poolt (§ 133 – 140).

3.10.2. Menetluskulud

Need on menetlusosaliste kohtukulud ja kohtuvälised kulud.

Kohtukuludeks on:

- riigilõiv,
- kautsjon ja
- asja läbivaatamise kulud.

Riigilõivu suurus oleneb tsiviilasja hinnast. Riigilõivu ei tasuta vaid tasuta menetlusabi taotluselt.

Riigikohtule esitatavalt kassatsiooni- või määruskaebuselt, samuti teistmisavalduselt tasutakse **kautsjonina** 1% tsiviilhagi hinnast, kuid mitte alla 25 euro ega üle 2600 euro. Hagita asjas, mittevaralise hagi asjas ja määruskaebuselt tasutakse kautsjonina 25 eurot. Hagi tagamise avalduselt, hagi tagamise korras kostja kinnipidamise, aresti ja elukohast lahkumise keelu avalduselt tasutakse samuti kautsjon kohtu määratud ulatuses.

Kajalt ja menetluse taastamise avalduselt tasutakse pool hagi hinna eest tasutavast, kuid mitte vähem kui 16 eurot ja rohkem kui 6400 eurot. Menetlustähtaja ennistamise avalduselt tasutakse kautsjonina summa, mis vastab riigilõivule veerandilt hagi hinnalt, kuid mitte vähem kui 16 eurot ja rohkem kui 3200 eurot, hagita menetluses 16 eurot.

Erinevaid kautsjoni ja tagatiste summasid vt Tsiviilkohtumenetluse seadustikust.

Asja läbivaatamise kulud on:

- tunnistaja-, eksperdi- ja tõlgikulud;

- dokumendi ja asitõendi saamise kulud;
- vaatluse kulud, sh kohtu kohalesõidu kulud;
- menetluskulude kohtutäituri vahendusel kättetoimetamise kulu;
- menetluskulude väljastamise kulu;
- Ametlikes Teadetes avaldamise kulu;
- tsiviilasja hinna määramise kulud.

Kohtuvälised kulud on:

- menetlusosaliste esindajate ja nõustajate kulud;
- menetlusosaliste sõidukulud, posti-, side-, majutus- jt kulud, mis on kantud seoses menetlusega;
- menetlusosaliste saamata jäänud töötasu või muu püsiv sissetulek;
- kohtueelse menetluse kulud;
- kohtutäituri tasu hagi tagamise eest või täitmise kulu;
- menetlusabi taotlemise avalduse menetlemise kulu.
- maksekäsu kiirmenetluse kulu, kui avaldus jäeti rahuldamata.

Riigilõivu ja kautsjoni tasumisest on vabastatud Eesti Vabariik kui menetlusosaline.

Menetluskulud kannab:

- menetlustoimingut taotlev isik,
- isik, kes võttis need kanda kokkuleppega või
- kohtulahendi alusel.

Riigilõiv ja kautsjon tasutakse ette. Ka võimalik menetluskulu tasutakse kohtu vastavale kontole. Eelneva mittetasumisest tähtajaks jäetakse toiming tegemata. Kautsjon tasutakse Riigikohtu vastavale kontole.

Taotluse rahuldamisel, osaliselt või täielikult, kautsjon tagastatakse. Kui nõuet ei rahuldata, siis arvatakse kautsjon riigituludesse.

Tasutud riigilõiv ja kohtukulu tagastatakse:

- kui seda tasuti ettenähtust rohkem;
- kui kohus keeldus avaldust menetlusse võtmast;
- kui hagi jäetakse läbi vaatamata (vt § 150);
- avaldust ei võeta menetlusse;
- määruskaebusega tähtaja ennistamisel;
- avaldus jäetakse läbi vaatamata (v.a kui hageja loobub hagist, pooled ei ilmu kohtusse, hageja ei täida kohtu nõuet leida endale tõlk või hageja ei anna tagatist oma nõude katteks).

Pool menetluses tasutud riigilõivust tagastatakse, kui

- pooled sõlmisid kompromissi;

- hageja loobub hagist;
- pooled loobuvad enne 1. astme kohtu otsuse tervikuna kuulutamist apellatsioonikaebuse esitamise õigusest.

Riigilõivu ja kohtukulude **tagastamise nõue riigi vastu aegub 3 aasta möödumisel nõudeõiguse tekkimisest.**

Määruskaebuse riigilõivu mittetagastamise peale saab esitada vaid siis, kui summa ületab 6400 euro. Ringkonnakohtu määrusele Riigikohtule selles asjas edasi kaevata ei saa.

3.11. TUNNISTAJA-, EKSPERDI- JA TÕLGI NING MUUD TÕENDAMISEGA SEOTUD KULUD

Tasu makstakse menetluses osalenud tunnistajale, eksperdile ja tõlgile, kes **ei ole koosseisulised riigiasutuse töötajad.**

Tunnistajatasu suurus arvutatakse tunnistaja keskmise brutosissetuleku tunnitasumäära alusel iga töölt puudunud tunni eest. Tasu suuruse määrab kohus Vabariigi Valitsuse määrusega kehtestatud tunnitasu alam- ja ülemmäära piires. Kui töötasu puudub, siis makstakse talle tunnistajatasu madalaima määra järgi. Tasu makstakse välja olenemata selle menetlusosalise poolt kohtu arvele tasumist.

Ekspertdile tasu maksmisel arvestades kvalifikatsiooni, töö keerukust, tema möödapääsmatuid kulusid ning erilisi asjaolusid, mille tingimustes tuli ekspertiis või tõlge teha. Ekspertdile hüvitatakse ekspertiisiks ettevalmistumise, uuringuteks kasutatud materjalide, eksperdi arvamuse ettevalmistamise ja koostamise ning sõidukulud mõistlikus ulatuses.

Tunnistajale, eksperdile ja tõlgile hüvitatakse ka **majutus- ja toitluskulud.** Kulude summa võidakse tasuda ka ette (§ 158). Ettemakse tehakse ka siis, kui kohtu ülesandel on ta tavapärasest tegevusest eemal vähemalt 30 päeva järjest. Selle tasu võib maksta ka eksperdi või tõlgi tööandjale, kellega isik on lepingulistes suhetes.

Välisriigis elavale tunnistajale, eksperdile ja tõlgile makstakse Vabariigi Valitsuse poolt määratud kõrgemat tasu, mis on tavaline tema asukohamaal.

Tunnistajale, eksperdile või tõlgile makstava tasu ja hüvitatavad kulud määrab kindlaks kohus, kes nad kaasas. Tasu suurusele või maksmisest keeldumisele võib isik esitada Justiitsministeeriumi kaudu määruskaebuse, mida Riigikohtule edasi kaevata ei saa. Tasu makstakse üksnes isiku nõudmisel ja nõue aegub 3 kuu möödumisel menetluses osalemisest. Ekspertdile ja tõlgile võib kohus määrata vähemalt 30-päevase tähtaja nõude kogusumma esitamiseks. Ekspert ja tõlk võivad nõuda tähtaja ennistamist (avalduse võib esitada 14 päeva jooksul), kui neil ei olnud mõjuval põhjusel võimalik tähtajast kinni pidada. Ekspertdile ja

tõlgi nõuded lõpevad ühe aasta jooksul alates nende tekkimisest.

Menetluskulud jaotab kohus kas vastavalt osadena või solidaarse vastutuse alusel. Menetluse venimist põhjustanud menetlusosaline kannab sellest tingitud menetluskulud hagi osalisel rahuldamisel, hagilises perekonnaasjas, kaashageja või -kostjate vahel, hagi õigeksvõtmisel, menetluse venimisel jne (§ 162 – 173). Tõendite tagamise asjaolu eelnevaks tuvastamiseks korraldatud eeltõendamismenetluse kohtukulud kannab isik, kes seda taotles. Kõrgema astme kohtu menetluskulude kandmise erisused on sätestatud § 171.

Menetluskulude jaotus määratakse kindlaks kohtu otsuses või määruses. Menetluskulude kindlaksmääramise võib teha ka kohtuniku abi vastava määrusega. Menetlusosaline võib nõuda menetluskulude kindlaksmääramist 30 päeva jooksul, alates kulude jaotuse kohta tehtud lahendi jõustumisest. Avaldusele lisatakse menetluskulude nimekiri koos dokumentidega. See edastatakse vastaspoolele. Vaidlustada seda saab vaid koos lahendi kaebusega. Menetluskulu maksuma kohustatud isik võib esitada kaebuse, kui kaebuse hind ületab 200 eurot.

Menetluskulude kindlaksmääramise avalduse koos selle juurde kuuluvate dokumentidega toimetab kohus teisele poolele ja annab 7 päeva vastuväidete esitamiseks. **Kui vastuväiteid ei esitata, lahendatakse kulude hüvitamine vastavalt avaldusele.**

Vähem tasutud kulunõude riigituludesse sissenõudmise nõue esitatakse sundtäitmisele 15 päeva jooksul. Nõue aegub 3 aasta jooksul, arvestades aasta lõpust, millal menetlus jõustunud lahendiga lõppes.

Menetlusosalist esindanud isikule makstava kulu määrab kindlaks kohus, lähtudes põhjendatusest ja vajalikkusest, kui see mõistetakse välja teiselt poolelt. **Nõustaja kulud ei hüvitata.**

3.12. RIIGIPOOLNE MENETLUSABI (§ 180 – 193)

Kohus võib selle määrata menetlusosalise taotluse alusel (vt § 180). Taotlus esitatakse kohtule, kus toimub või peaks toimuma menetlus.

Menetlusabi antakse, kui

- taotleja ei suuda majandusliku seisundi tõttu menetluskulusid tasuda;
- on piisav alus eeldada, et kavandatav menetluses osalemine on edukas;
- taotlus on veenvalt põhjendatud.

Menetlusabi ei anta, kui tema menetluses osalemine on ebamõistlik, eelkõige, kui tema taotletu saab saavutada lihtsamalt, kiiremini ja odavamalt. Menetlusabi piirangud ja kord on sätestatud § 182 ja 189. Menetlusabi andmine menetlemiseks muus Euroopa Liidu liikmesriigis on sätestatud § 192 ja § 193.

Kui taotlus määrusega lahendatakse, saadab kohus määruse viivitamatult rahandusministeeriumile. **Menetlusabi andmine tühistatakse**, kui

- saaja on esitanud valeandmeid;
- saamise tingimused muutusid või on ära langenud;
- saaja ei ole kohtu määratud osamakseid tasunud rohkem kui 3 kuud;
- saaja ei anna selgitusi kohtule oma majandusliku seisukorra kohta.

Tühistamisel kannab menetlusabi saanud menetlusosaline oma menetluskulud täies ulatuses.

Menetlusabi määruse peale võib esitada määruskaebuse. Maakohtu määruse kohta tehtud ringkonnakohtu määrusele ei saa esitada kaebust Riigikohtule. Määruskaebuse menetluskulusid ei hüvitata.

3.13. TAGATIS

Kui see ei ole seaduses ette nähtud, määrab tagatise kohus. Kui tagatise põhjus on ära langenud, tagastab selle kohus taotluse alusel. Enne tagastamist saadab kohus avalduse poolele, kelle kasuks on tagatis antud.

Tagatise andmiseks annab kohus hagejale tähtaja, mille möödumisel ja tagatise mitteandmisel, jätab kohus hagi läbi vaatamata.

Hagimenetluses **võib kohus kostja taotluse alusel kohustada hagejat andma kostja eeldatavate menetluskulude katteks tagatise**, kui hageja:

- ei ole Eesti Vabariigi,
- mõne muu Euroopa liidu liikmesriigi ega
- Euroopa Majanduspiirkonna lepinguriigi kodanik ja tema asukoht ei ole Eestis ega nendes ühendustes;
- on juriidiline isik, mille asukoht ei ole Eestis ega nendes ühendustes;
- majandusliku seisundi või muul põhjusel on kostja eeldatavate menetluskulude sissenõudmine raskendatud.

Tagatise andmiseks määrab kohus tähtaja.

3.14. MENETLUSOSALISED JA NENDE ESINDAJAD (§ 198 – 228)

Nendeks on **hagimenetluses pooled ja kolmandad isikud**, hagita menetluses – **avaldaja ja muud** asjast puudutatud **isikud** ning nende esindajad.

Menetlusosalise õigused (§ 199) on:

- tutvuda toimikuga, saada ära kirju;
- teada kohtu koosseisu;

- esitada taandusi ja taotlusi;
- anda seletusi ja esitada põhjendusi;
- esitada tõendeid ja osaleda nende vaatluses;
- vaielda vastu teiste menetlusosaliste taotlustele ja põhjendustele;
- esitada küsimusi asja osalistele;
- saada kohtulahendi tõestatud ära kirju.

Kohustuseks on kasutada oma õigusi heauskselt.

Tsiviilkohtumenetlusõigusvõime on isiku võime omada tsiviilmenetlusõigusi ja kanda tsiviilmenetluskohustusi. Need on igal isikul, kellel on õigusvõime. Vähemalt 15-aastane isik võib esineda kõrvuti seadusliku esindajaga. Tsiviilkohtumenetlusõigusvõimetu on piiratud teovõimega isik, keda esindab eestkostja, nt on eestkostja vähemalt 14-aastasel isikul, kes on paigutatud kinnisesse asutusse. Vajadusel võib kohus algatada menetlusosalisele eestkostja määramise menetluse.

3.15. POOLED

Tsiviilkohtumenetluse poolteks on **hageja ja kostja**. Poolte õigused määrab § 206. Menetluses võib mitu isikut olla nii hageja kui kostja poolel.

Võimalik on vajadusel kostja asendamine ja kaasamine (§ 208). Võimalik on menetlusõigusjärgsus ja õigusjärglasega asendamine.

3.16. KOLMANDAD ISIKUD

Iseseisva nõudega kolmas isik on isik, kes võib hageja või kostja vastu asja sisulise arutamise lõpuni esitada hagi.

Iseseisva nõudeta kolmas isik, on isik kes ei esita iseseisvat nõuet hagi eseme kohta, kuid kes võib menetlusse astuda hageja või kostja poolel. Ta võib teha kõiki toiminguid peale nende, mida võivad teha ainult hageja või kostja. Ta astub menetlusse põhjendatud avalduse esitamisega ja kohus võib ta ka menetlusest kõrvaldada, kui ta seal on põhjendamatu.

Kolmas isik võib olla kaasatud ka poole taotlusel.

3.17. ESINDAMINE JA NÕUSTAMINE

Menetlusosaline võib menetluses osaleda kas **isiklikult või esindaja kaudu**. Tsiviilkohtumenetlusteovõimetut esindab tema seaduslik esindaja. Esindajale kohaldatakse TsÜS-is esindaja kohta sätestatud.

Lepinguliseks esindajaks võib olla:

- advokaat;
- isik, kes on täitnud õigusteaduse akadeemilise õppe riiklikult tunnustatud õppekava ja omab magistri kraadi;
- prokurist menetlusosalise majandustegevusega seotud asjades;
- hageja, teiste hagejate või kostja, teiste kostjate volitusel;
- menetlusosalise ülenev või alanev sugulane või abikaasa;
- muu isik, kelle õigus tuleneb seadusest.

Riigikohtus esindab isikut vaid advokaat.

Kohus võib esindaja puudumisel määrata ajutise esindaja, kuni seadusliku esindaja menetlusse astumiseni, kui seda nõuab poole oluline huvi. Esindaja tuleb määrata, kui

- tsiviilkohtumenetlusteovõimetu huvid on oluliselt vastuolus seadusliku esindaja huvidega;
- menetletakse eestkoste seadmist;
- menetletakse lapse heaolu tagamise abinõusid, mis on seotud lapse lahutamise ja perekonnast või vanema õiguse äravõtmisega;
- menetletakse lapse äravõtmist kasuperest või ühelt vanemalt või muult lapsega suhtlemiseks õigustatud isikult.

Eesti Vabariiki esindab vastav ministeerium või Justiitsministeerium.

Esindusõigust tõendab vastav dokument. Volituse võib anda ka kohtusaalis istungil suuliselt. Kohus kontrollib esindusõiguse olemasolu ja selle puudumisel ei luba esindajana esineda. Advokaadi puhul eeldatakse esindusõiguse olemasolu.

Menetlusosaline võib kasutada menetluses **nõustajat**. Nõustaja võib esineda kohtus koos menetlusosalisega ja anda selgitusi. Ta ei saa esitada taotlusi. Tema poolt esitatu loetakse menetlusosalise poolt esitatuks, kui menetlusosaline seda kohe tagasi ei võta.

3.18. TÕENDAMINE

3.18.1. Tõendid

Tõend on igasugune seaduses ettenähtud korras vormistatud **teave, mille alusel kohus teeb kindlaks poolte nõudeid ja vastuväiteid põhjendavad asjaolud** või nende puudumise, või muud asja õigeks lahendamiseks vajalikud asjaolud. Tõendiks on tunnistaja ütlus, menetlusosalise vande all antud seletus, dokument, asitõend, eksperdi arvamus, vaatlus- ja muud protokollid.

Dokumentaalseteks tõenditeks on igasugune kirjalikult, pildistamisega või video-, heli-, või elektroonilise salvestusega või muu andmesalvestusega jäädvustatud dokument või muu sellesarnane andmekandja, mis sisaldab andmeid

asja lahendamiseks vajalike asjaolude kohta ja mida on kohtuistungil võimalik esitada tajutaval kujul. Tõendiks on ka ametlikud ja isiklikud kirjad, kohtulahendid teistes asjades ja kohtule esitatud eriteadmistega isikute arvamused. Pooltel on õigus esitada eksperdile küsimusi kohtu kaudu. Erakordselt mahukast dokumendist võib teha väljavõtteid. Menetlusosaline võib vaidlustada dokumendi ehtsuse, kui põhistab selle võltsituse.

Pooled peavad oma väiteid tõendama osas, mis ei kattu vastaspoole õigeksvõtuga. Õigeksvõttu saab tagasi võtta § 231 lg 3 tingimusel (kui vastaspool nõustub või tagasivõtja tõendab, et õigeksvõtt oli tingitud ebaõigest kujutlusest asjaoludest). Tõendeid esitavad pooled. Tõendamist ei vaja üldtuntud asjaolu. Pool peab oma väiteid põhistama, s.o esitama selliselt, et kohus saaks selle lugeda usutavaks (§ 235).

Vaid abieluasjas ja lapse huve puudutavas asjas, samuti hagita menetluses võib kohus tõendeid koguda omal algatusel. Ülalpidamisasjas võib kohus nõuda asjakohast teavet poole tööandjalt, pensioniametilt, kindlustusseltsilt, Maksu- ja Tolliametilt ning krediitiasutustelt.

Kohtumenetluses on lubatud kasutada välisriigis selle riigi seaduste alusel kogutud tõendeid. Tõendeid välisriigist kogutakse pädeva ametkonna kaudu või Eesti Vabariigi pädeva konsulaarasutuse kaudu. Täidetud erinõue tagastatakse viivitamatult kohtule.

Kohus hindab tõendeid igakülgse, täieliku ja objektiivse ning teeb otsuse nende alusel oma siseveende kohaselt. Ühelgi tõendil ei ole kohtu jaoks ette kindlaksmääratud jõudu (kui pooled ei ole kokku leppinud teisiti). Vt asjatundja arvamusega kohtu seotust. Kui kahju suurust või nõude suurust ei saa täpselt kindlaks määrata, määrab kohus selle siseveendumuse kohaselt kõiki asjaolusid arvestades.

3.18.2. Tõendite esitamine, kogumine ja uurimine (§ 236 – 243)

Tõendit esitades peab pool põhjendama, mille kohta ta tõendi esitab ja mida sellega soovib tõendada. Ka menetlusosaline, taotledes tõendi väljanõudmist, peab seda põhjendama. Eelmenetluses annab kohus tähtaja tõendite esitamiseks või nende taotlemiseks. Hiljem ei saa taotleda ega tõendile tugineda, kui vaid § 331 sätestatud asjaoludel.

Kohus võtab vastu vaid asjas tähtsust omavaid tõendeid. Kui seaduse või poolte kokkuleppega on määratud, et asjaolu võib tõendada teatud liiki või vormis tõendiga, siis teiste tõenditega ei saa tõendada.

Kohus võib keelduda tõendi vastu võtmisest, kui:

- tõend on saadud kuriteoga,
- tõend ei ole kättesaadav või

- selle saamine on seotud põhjendamata ajakuluga või
- muude raskustega või
- taotletakse hilinenult või
- vajadus ei ole põhjendatud või
- taotleja jätab tähtjaks tasumata kohtu nõutud ettemaksu tõendi kogumise kulude katteks.

Tõendi võib jätta arvestamata, kui see on ilmselt ebausaldusväärne. Tõendit tagasi võtta saab üksnes vastaspoole nõusolekul (§ 242). **Tõendeid uurib ja hindab kohus vahetult.** Vajadusel kasutab kohus tõendi kogumiseks erinõude tegemise võimalust.

Menetlusosalisel on õigus osaleda tõendite uurimisel kohtuistungil; kui menetlusosaline puudub, siis uuritakse tõendeid temata. Kui menetlusosaline puudus mõjuval põhjusel, võib ta taotleda uut tõendite uurimist.

Erinõude täitmisel tõendi kohta koostatud protokoll ja tõendid (§ 243) avaldatakse kohtuistungil. Erinõude korras tunnistaja ülekuulamise teises kohtus võib kohtule ülesandeks teha, kui:

- tõe väljaselgitamiseks on vajalik tunnistaja kohapeal üle kuulata ja
- tunnistaja ei ole haiguse, vanuse, invaliidsuse või muu mõjuva põhjuse tõttu võimeline kohtusse ilmuma ning
- tunnistajale ei ole kohtusse ilmumine suure vahemaa tõttu vastuvõetav ja tunnistajat ei ole võimalik üle kuulata menetluskonverentsi teel.

Õigus keelduda tunnistajana ütluste andmisest on hageja või kostja:

- alanejal ja ülenejal sugulasel,
- õdedel ja vendadel või
- isikul, kes on või on olnud abielus hageja või kostja õe, poolvenna, venna või poolõega,
- võõras- või kasuvanemal,
- võõras- või kasulapsel,
- lapsendajal ja lapsendatul,
- abikaasal, elukaaslasel ja tema vanemal, sealhulgas ka pärast abielu või püsiva kooselu lõppemist või
- kui tunnistaja ütlused võivad süüstada kuriteo või väärteo toimepanemises teda ennast või tema lähedasi.

Tunnistajal on õigus keelduda ütlustest, mille kohta kohaldatakse riigisaladuse ja salastatud välisteabe seadust. Eelnimetatud asjaoludel ei või tunnistaja ütlustest keelduda, kui ta oli kutsutud tunnistajaks

- toimingu sisu ja tegemise juurde,
- perekonnaliikme sünni või surma kohta,
- asjaolu kohta, mis puudutab perekonnasuhtest tingitud varalist suhet,

- vaidlusaluse õigussuhtega seotud toimingu kohta, mille tunnistaja on teinud ise ühe poole õiguseelnejana või esindajana.

Mitteilmumisel kohtusse võib tunnistajat trahvida või kohaldada sundtoomist.

Kohus võib pooled või ühe neist **üle kuulata vande all**. Sellest keeldumise võib kohus lugeda asjaolu tõendatuks, millega seoses teda vande all sooviti üle kuulata.

Kohus võib korraldada poolte taotlusel **eeltõendamismenetluse** tõendite tagamiseks ja asjaolude eelnevaks tuvastamiseks (§ 244 – 250),

- kui vastaspool sellega nõustub või
- kui võib eeldada, et tõendid võivad kaduma minna või
- nende kasutamine võib raskeneda või
- kui intellektuaalset omandiõigust on rikutud või on selle rikkumise oht.

Eeltõendamismenetluses võib kohus korraldada

- vaatluse,
- kuulata üle tunnistajaid,
- teha ekspertiisi või
- muu menetlustoimingut (§ 244 lg 2).

Eeltõendamismenetluses võib isik taotleda ekspertiisi, et tuvastada:

- isiku seisund või eseme seisund või väärtus;
- kahju või eseme puuduse põhjus;
- kahju või eseme puuduse kõrvaldamiseks vajalikud kulud või abinõud, kui eelnev aitaks ilmselt vältida kohtuvaidlust (õiguslik huvi selleks).

Taotlus esitatakse

- asja arutavale kohtule, kes arutab põhiasja või
- mõjuval põhjusel kohtule, kelle tööpiirkonnas viibib isik, kelle ülekuulamist või kelle suhtes ekspertiisi taotletakse.

Autoriõiguste rikkumise jt. intellektuaalse omandiõiguse rikkumise asjas eeltõendamismenetluse algatamisel annab kohus kuni 1-kuulise tähtaja hagi esitamiseks (§ 247 lg 2).

Algatamise võib kohus siduda tagatise andmise kohustusega, mille tähtjaks mitteandmisel kohus eeltõendamismenetlust ei algata (§ 247 lg 3).

Kui eeltõendamismenetluse taotluses vastaspoolt ei ole näidatud, võib kohus määrata riigi õigusabi korras ja taotleja kulul advokaadi, kelle tasu ja kulu katteks võib kohus nõuda mõistliku ettemakse tegemist. Kui taotleja seda ei tasu, jääb taotlus käiguta. Kohus teavitab taotlusest võimalikku vastaspoolt (välja arvatud autoriõiguste ja sellega kaasnevate õiguste rikkumise asjas, kus kohus viib eeltõendamismenetluse lõpuni vastaspoolt teavitamata);

Kui tõendeid tagati põhjendamatuult, võib vastaspool taotleda tõendite tagamise abinõu tühistamist. Eeltõendamismenetluses kogutud tõenditele saab põhimenetluses tugineda üldistel alustel, kui vastaspool oli kutsutud eeltõendamismenetlusele õigeaegselt ja tema õigusi ei ole oluliselt rikutud. Eeltõendamismenetlust taotlenud pool peab vastaspoolele hüvitama sellega tekitatud kahju, kui hagi jääb rahuldumata, puudus eeltõendamismenetluse alus või hagi ei esitatud tähtaegselt. Võimaliku kahju hüvitamise tagamiseks antud tagatis tagastatakse taotlenud poolele, kui teine pool ei ole esitanud 2 kuu jooksul hagi kahju hüvitamiseks.

3.19. TÕENDITE LIIGID TSIVIILKOHTU-MENETLUSES

3.19.1. Tunnistaja ütlused (§ 251 – 266)

Tunnistajana võib üle kuulata iga isiku peale menetlusosalise või selle esindaja. Tunnistaja ütlusena on kasutatav teises asjas ülekuulatu protokoll, kui seda on võimalik hinnata tunnistaja vahetu ülekuulamiseta.

Tunnistaja kutsutakse kutsega kohtusse või kui sinna ilmumine on talle ebamõistlikult koormav, **määrab kohus teda andma ütlusi kirjalikult** (vastama küsimustele) ja kohtu arvates see on piisav. Kirjaliku ütluse andmisele vaatamata võib tunnistaja **kutsuda kohtuistungile**. Tunnistajat **hoiatatakse** põhjendamatuult ütluste andmisest keeldumise ja teadvalt vale ütluse andmise eest ja võetakse allkiri ütluste ja hoiatuse andmise tekstile. Tunnistajale võib küsimusi esitada nii suuliselt kui ka kirjalikult. **Kirjalikult antud ütlused** tehakse viivitamatult **teatavaks menetlusosalistele**.

Kohus võib haige, vana ja invaliidi juurde teda tunnistajana üle kuulama minna ka ise, kui **tunnistaja ei ole võimeline kohtusse ilmuma**. Tunnistajat võib **üle kuulata erinõude korras**, kui tunnistajat on vaja üle kuulata mujal või seaduse kohaselt tuleb teda üle kuulata mujal, kui kohtupidamise kohas, tunnistaja ei ole mõjuva põhjuse tõttu võimeline kohtusse ilmuma, tunnistaja ei saa kohtusse tulla suure vahemaa tõttu või teda ei saa üle kuulata menetluskonverentsi teel.

Tunnistajana **ei või üle kuulata**:

- vaimulikku ja tema abipersonali asjaolude kohta, mis talle usaldati seoses hingelise hoolekandega;
- isiku loata, kelle huvides saladuse hoidmise kohustus on kehtestatud (esindajat, kaitsjat, notarit, arsti, farmatseuti, tervishoiuteenuse muud osutajat või muud isikut, kellele ameti või kutsetegevuse tõttu on usaldatud teavet, mille saladus hoidmine on talle seaduse kohaselt kohustuslik. See kehtib ka eelnimetatud isikute abipersonali kohta).

Kohus võib **keelduda üle kuulamast** alla 14 aasta vanust isikut ja füüsiliste ning psüühiliste puuetega isikuid, kui leiab, et need ei ole võimelised andma tõepäraseid ütlusi.

Tunnistuste **andmisest võib keelduda** isik, kui ta on hageja või kostja lähedane sugulane või hõimlane (§ 257) või on tema abikaasa, elukaaslane või nende vanem, sh ka pärast abielu või kooselu lõppemist. Isik võib ka siis keelduda tunnistajana ütluste andmisest, kui need ütlused süüstaksid teda ennast või eelnimetatud isikuid või on tegemist riigisaladusega.

Tunnistaja **ei tohi keelduda**, kui ütlused puudutavad tehingut, mille juurde ta oli kutsutud tunnistajana, perekonnaliikme sünni ja surma kohta, perekonnasuhtest tuleneva varalise suhte kohta, või toimingu kohta, mille ta ise on teinud ühe poole esindajana või õiguseelnejana.

Keeldumisel peab isik seda põhjendama ja põhistama. Keeldumisel teeb kohus selle teatavaks pooltele ja teeb vastava määruse keeldumise õiguspärasuse kohta. Kui riigisaladust kontrolliv asutus ei kinnita saladuse olemasolu või ei vasta 20 päeva jooksul, on tunnistaja kohustatud ütlusi andma.

Menetlusosaline ei või tunnistajat ütluse andmised **mõjutada ega suunata**. Kui vaja, saadab kohus selle menetlusosalise kohtusaalist välja tunnistaja ülekuulamise ajaks (§ 260 lg 2). Menetlusosalisele tehakse ütlus teatavaks ja ta on õigus tunnistajat küsitleda.

Alaealised tunnistajad kuulatakse üle vanema, eestkostja, lastekaitsetöötaja, sotsiaaltöötaja või psühholoogi juuresolekul.

- Kohus teeb kindlaks **tunnistaja isiku** ja tema suhte pooltega;
- tunnistajat **hoiatatakse** ja temalt võetakse allkiri kohtu protokollile või hoiatuse tekstile;
 - kohus selgitab ülekuulamise eset ja **teeb ettepaneku rääkida asja kohta kõik** mida ta teab;
 - **menetlusosalised küsitlevad** tunnistajat;
 - küsimused tunnistajale esitab menetlusosaline **kohtu vahendusel või kohtu loal otse**;
 - küsitleda võib ka kohus.

Kohus kõrvaldab suunavad, korduvad ja asjasse mitte puutuvad küsimused. Ülekuulatud tunnistaja korduv väljakutsumine peab olema põhjendatud. Vasturääkivate ütlustega tunnistajaid võib istungil vastandada. Tunnistaja võib kasutada märkmeid. Erinõude, eeltõendamise ja asja arutamise edasilükkamise korral eelmisel istungil ülekuulatud tunnistaja ütlused avaldatakse või poolte nõusolekul loetakse avaldatuks.

Kutse peale **põhjendatult ilmutata jäänud** tunnistajat võib kohus trahvida või kohaldada sundtoomist. Mõjuva põhjuseta **ütluse andmisest keeldumisel** või **hoiatusele alla kirjutamisest keeldumisel** võib kohus trahvida või kohal-

dada aresti kuni 14 päeva. Tunnistaja kannab ütluste andmisest keeldumise, mõjuva põhjuseta ilmumata jätmise ja põhjuseta hoiatusele allkirja andmiseta seotud menetluskulud.

3.19.2. Menetlusosalise vande all antud seletus (§ 267 – 271)

Pool, kes ei suuda tõendada tema poolt tõendamist vajavat asjaolu või ei ole muid tõendeid esitanud, **võib taotleda vastaspoole või kolmanda isiku vande all ülekuulamist** selle kohta, ka vaieldava asjaolu kohta, kui pool seda taotleb ja teine pool sellega nõustub. Ülekuulamine toimub nagu tunnistaja ülekuulamisel. **Vanne antakse suuliselt ja menetlusosaline kirjutab sellele protokollis alla** (vt § 269 lg 2).

Kui pool keeldub vande all seletust andmast või vannet andmast, **loetakse asjaolu tõendatuks**. Sama tagajärg on, kui ta ei ilmu mõjuva põhjuseta vande all ülekuulamisele.

Tsiviilkohtumenetlusteovõimetu asemel võib vande all üle kuulata tema seadusliku esindaja või esindaja.

3.19.3. Dokumentaalsed tõendid (§ 272 – 289)

Dokumentaalse tõendi mõiste erineb oluliselt kriminaalmenetluse seadustikus käsitletava dokumendi mõistest.

Dokumentaalne tõend siin on:

- **igasugune kirjalik**,
- **pildistamisega** või
- **video-, heli- või elektrooniline salvestus** või
- **muu sellesarnane andmekandja**, mis sisaldab andmeid asja lahendamiseks tähtsate asjaolude kohta ja mida on võimalik kohtuistungil esitada tajutaval kujul

KrMS § 123 – dokument on **asitõend**, kui sellel on § 124 lg 1 asitõendi tunnused; KaRS § 344 – dokument on **kirjalik akt**, mis sisaldab inimese mõtteväljendust, on mõeldud õiguskäibes tõendama juriidilise tähtsusega asjaolusid ning millest selgub selle väljaandja.

Dokumentaalseks tõendiks tsiviilkohtumenetluses on ka ametlikud ja isiklikud kirjad, kohtulahendid teistes asjades ning menetlusosalise poolt kohtule esitatud eriteadmistega isikute arvamused kui nende õigsust eeldatakse (§ 272 lg2 ja 3).

- Dokument võib olla **algdokument või selle ärakiri**. Esitades dokumendi ärakirja, peab põhistama, miks ei saa esitada algdokumenti.
- **Toimikusse jäetakse** kohtuniku kinnitatud **ärakiri**.

- **Elektrooniline dokument** esitatakse väljatrükina või elektrooniliselt.
- **Kui kohus kahtleb** ametiisiku poolt välja antud **dokumendi ehtsuses** võib ta seda koostajalt kontrollida, saada kinnituse. Kui on kahtlusi dokumendi ehtsuses (võltsituses), võib kohus selle määrusega jätta arvestamata, jätta tõendite hulgast välja või määrata ekspertiisi. Võltsimiskahtluse korral teavitab kohus sellest kirjalikult prokuratuuri.
- Isik, kelle valduses on dokument, peab selle andma kohtule välja kohtu määratud ajaks. **Kohtu nõudmisest sõltumata ei pea dokumenti välja andma**, kui:
 - dokumendi sisust lähtudes ei või riigi- või kohaliku omavalitsuse asutuse teenistajat tunnistajana üle kuulata;
 - advokaat sai selle seoses õigusteenuse osutamisega;
 - dokument sisaldab andmeid, mille kohta selle valdajat ei saa tunnistajana üle kuulata;
 - on muud seadusest tulenevad keelud.
- Isik võib **keelduda dokumendi väljaandmisest**, kui ta menetluspoolena esitab selle vastu vastuväite ja kohus tunnistab selle õiguspäraseks.
- **Kui vastaspool eitab dokumendi olemist tema valduses**, võib teda selle kohta üle kuulata vande all. Kui kohus veendub, et dokument on tema valduses, teeb ta määruse väljaandmise kohta.
- **Kui vastaspool ei ole nõutud dokumenti esitanud** või ta ei ole seda hoolikalt otsinud, võib kohus lugeda õigeaks ärakirja või kui seda ei ole, lugeda tõendatuks tõendi taotleja väited selle dokumendi olemuse ja sisu kohta.
- Kui pool **kõrvaldab dokumendi või muudab selle kõlbmatuks**, võib vastaspoole väiteid dokumendi olemasolu, koostamise ning sisu kohta lugeda tõendatuks.

3.19.4. Asitõend (§ 285 – 289)

Asitõend on asi, mille olemasolu või omadused võivad aidata selgitada tsiviil- asja lahendamiseks tähtsaid asjaolusid. Asitõendiks on ka sellistele tunnustele vastav dokument.

Asitõendile kohaldatakse dokumendi esitamise ja väljanõudmise kohta kehtestatud. Asitõendite puhul kehtib alljärgnev:

- nad võetakse asja juurde määrusega;
- neid säilitatakse toimiku juures ja ettenähtud korras;
- nende arvelevõtmise, hoidmise, üleandmise, hävitamise, hindamise, võõrandamise korra kehtestab Vabariigi Valitsus;
- neid vaadeldakse kohtuistungil;

- vajadusel esitab kohus neid menetlusosalistele, ekspertidele ja tunnistajatele;
- vajadusel neid pildistatakse või salvestatakse muul viisil;
- nende vaatlus protokollitakse ja vaatlusprotokoll avaldatakse kohtuistungil;
- pärast menetlust antakse asitõend tagasi või antakse üle pädevale riigiorganile;
- isiku taotlusel võib asitõendi tagasi anda pärast vaatlust ja uurimist ka enne kohtulahendi jõustumist.

3.19.5. Vaatlus (§ 290 – 292)

Vaatlus on kohtu poolt **igasugune vahetu andmete kogumine asjaolu olemasolu või olemuse kohta**, muu hulgas paikkonna või sündmuskoha vaatlemine.

Vaatlus korraldatakse kohtu määrusega, sellest teatatakse menetlusosalistele, kelle puudumine ei takista vaatluse korraldamist. Juurde võib kutsuda eksperte, vaatlus protokollitakse, vaadeldavat kirjeldatakse ja võimalusel pildistatakse või fikseeritakse muul viisil.

Kohus kohustab muud isikut vaatlust võimaldama ja põhjendamatu keeldumise korral trahvib teda.

3.19.6. Eksperti arvamused (§ 293 – 305)

Kohus võib küsida ekspertidelt arvamust asjas tähtsate ja **eriteadmisi nõudvate asjaolude selgitamiseks**.

Õigusküsimustes võib ekspertidelt küsida:

- väljaspool Eesti Vabariiki kehtiva õiguse kohta,
- rahvusvahelise õiguse või
- tavaõiguse väljaselgitamiseks.

Eksperti ülekuulamiseks kohaldatakse tunnistaja ülekuulamiseks sätestatud. Kui arvamus esitatakse kirjalikult, kohaldatakse dokumentaalsele dokumendile kehtestatud.

Ekspertiisi võib teha:

- riiklikus ekspertiisiasutuses töötav kohtuekspert või muu asjatundja,
- riiklikult tunnustatud ekspert või
- kohtu määratud muu eriteadmistega isik.

Eksperti määramisel arvestab kohus poolte arvamusi. Kohus võib nõuda pooltelt isikute nimetamist, kes sobivad ekspertiisi tegema. Kohus võib jätta eksperti valiku otsustada ka ekspertiisiasutusele. Ekspertidiks määratud ja vajalikke oskusi ning teadmisi omav isik, kes on selleks nõusoleku andnud, on kohustatud siis ka ekspertiisi tegema.

Ekspert võib **keelduda ekspertiisist**, kui

- on samad põhjused kui tunnistajal ütluste andmisest keeldumiseks,
- on osalenud asjas eelneva lahendi tegemisel, vahekohtus või kohtueelses menetluses;
- esinevad taandamise või taandumise alused,
- muudel seaduses ettenähtud või mõjuvatel põhjustel.

Kohus võib **ekspertiisi suhtes teha korraldusi**. Määruses märgib kohus,

- kas menetlusosalise kohalolek on vajalik,
- missugused asjaolud ekspert võtab vaidluse korral aluseks,
- kas ta võib võtta ühendust menetlusosalistega,
- kas ja millal ta peab lubama menetlusosalisel osa võtta jt.

Kohus **teavitab menetlusosalist ekspertiisist** ja eksperdile antud korraldustest. Menetlusosalisel on õigus eksperdile kohtu kaudu esitada küsimusi. Menetlusosalisel on õigus mõistliku aja jooksul esitada kohtule oma vastuväited ekspertiisi tegemise kohta, taotlused ja eksperdile lisaküsimused.

Ekspertiisi tegemiseks võib kohus kohustada isikuid asi välja anda, lubada ekspertiisi teha ning määrata selleks talle tähtaja. Põhjendamatu keeldujat võib kohus trahvida.

Põlvnemise tuvastamiseks peab isik taluma tehtavat ekspertiisi (proovide võtmist veregrupi määramiseks ja geneetiliseks ekspertiisiks), kui uurimine ei põhjusta uuritavale või tema lähisugulastele eeldatavasti tervisekahjustust. Põlvnemise ekspertiisist keeldumise korral võib kohus määrata selle tegemise sundkorras, kaasates politsei.

Ekspert annab arvamuse kirjalikult või kohtu määramisel ka suuliselt või muus vormis. Mitu eksperti annavad ühisarvamuse või arvamuse annab igaüks neist eraldi. Kui ekspert teeb kindlaks asjas tähtsaid asjaolusid, mille kohta küsimusi ei esitatud, võib ta anda oma arvamuse ka nende asjaolude kohta. Arvamuse andmiseks tutvub ekspert asja materjalidega, võtab osa kohtus tõendite uurimisest, võib küsida kohtult võrdlusmaterjali ja täiendavaid andmeid. **Ekspert võib kasutada teise isiku abi**, teatades selle nime ja abi ulatuse kohtule.

Ekspert keeldub arvamuse andmisest, kui andmed on arvamuse andmiseks puudulikud või esitatud ülesanne on väljaspool tema eriteadmisi.

Ekspert **annab arvamuse kohtuistungil** suuliselt, kui ta ei esitanud seda kirjalikult või kui poole taotlusel kohus kutsub ta kohtuistungile. Ekspert võib kohtuistungil esitada küsimusi. Kui ekspert ei ole kohtuekspert või riiklikult tunnustatud ekspert, hoiatab kohus teda teadvalt vale arvamuse andmise eest ja võtab selle kohta allkirja kohtuistungil protokollil või hoiatuslehele.

Vajadusel võib kohus määrata **kordus-**, **täiendava** või **komplekseksper- tiisi**.

Kui ekspert ei ilmu mõjuva põhjusega kohtuistungile, keeldub hoiatusele allkirja andmast, keeldub arvamuse andmisest, ei esita arvamust tähtpäevaks, keeldub põhjendamatu küsimustele vastamast või keeldub ekspertiisiga seonduvaid materjale välja andmast, võib kohus teda trahvida ja nõuda tema tekitatud menetluskulude hüvitamist.

3.20. MENETLUSEST TEAVITAMINE

3.20.1. Menetlusdokumentide kättetoimetamine (§ 306 – 310) ja kättetoimetamise viisid (311 – 317)

Menetlusdokumentide kättetoimetamist korraldab kohus :

- **postiteenust kasutades,**
- **kohtutäituri või kohtukordniku vahendusel või**
- **politseiametniku vahendusel või**
- **muul seaduses ettenähtud viisil.**

Kohtul on õigus nõuda riigi või kohaliku omavalitsuse andmekogust

- menetlusosalise või
- tunnistaja asukoha kohta andmeid.

Andmekogu vastutav töötaja on kohustatud viivitamatult andmed saatma kas kirjalikult või elektrooniliselt.

Kohus peab menetlusosalisele kätte toimetama

- **hagiavalduse,**
- **kaebuse ja nende täiendused,**
- **kohtuotsuse või**
- **asjas menetlust lõpetava määruse ja**
- seaduses nimetatud **muud menetlusdokumendid.**

Menetlusdokument on kätte toimetatud alates selle tegelikust üleandmisest saajale. Menetlusdokumendi võib isikule kätte toimetada igal kellaajal ja igas kohas, kus isik viibib.

Kui menetlusosalise õigusi puudutav menetlusdokument edastatakse posti teel, **loetakse dokument kätte saaduks 3 päeva möödudes** arvates postitamise või välisriiki saatmisel 14 päeva möödudes postitamisest või kohtu poolt määratud tähtpäeva möödudes, kui menetlusosaline ei tõenda, et ta sai dokumendi kätte hiljem või ta ei ole seda kätte saanudki.

Menetlusdokument võib olla kätte antud

- kohturuumides (allkirja vastu),
- posti teel tähitult väljastusteatega,
- lihtkirjana või faksi teel või
- elektronposti aadressil.

Eelnimetatud viisil saadetud dokument loetakse kätte toimetatuks, kui saaja tagastab kohtule **dokumendi kättesaamise kohta kinnituse** omal valikul viivitamatult kirjalikult, faksi teel või elektrooniliselt. Kättetoimetamise kohta koostatakse **kättetoimetamise teatis**, mis tagastatakse kohtule viivitamatult.

Menetlusedokumendi üleandmisel muule isikule selgitatakse tema kohustust dokument üle anda esimesel võimalusel.

Dokumendi üleandmiseks välisriigis võib see olla saadetud väljastustega, välisriigi pädeva asutuse kaudu või selles riigis oleva konsuli või saadiku vahendusel; välisesindusse kuuluvale isikule võib menetlusedokumendi kätte anda Eesti Vabariigi välisesinduse vahendusel, kes saadab kirjaliku kinnituse menetlusedokumendi kättetoimetamise kohta.

Menetlusedokumendi võib kätte toimetada avalikult, kui:

- menetlusosalise aadress ei ole kohtule teada,
- välisriigis ei ole eeldatavasti võimalik dokumenti nõuetekohaselt kätte toimetada või
- seda ei ole võimalik kätte toimetada seetõttu, et kättetoimetamise kohaks on eksterritoriaalse isiku eluruum.

Avalikult kättetoimetatava dokumendi väljavõte avaldatakse väljaandes **Ametlikud Teadeanded vähemalt kahel korral ja vähemalt nädalase vahega** (Kohtumääruse alusel ka teistes väljaannetes ja enam kui kahel korral). Dokument loetakse avalikult kättetoimetatuks 20 päeva möödumisel teate teistkordsest ilmumise päevast.

Menetlusedokument **loetakse kätte antuks**:

- seaduslikule esindajale selle üleandmisest,
- juriidilisele isikule selle seaduslikule esindajale,
- volitatud isikule üleandmisest.

Kohus võib nõuda menetlusedokumendi **vastu võtma volitatud isiku** teatamist, kui võib eeldada põhjendamatuid raskusi dokumentide kättetoimetamisel. Kui kohustatud õigustatud isik seda ei tee, saadetakse menetlusedokumendid tema enda aadressil lihtkirjaga (§ 320 lg 3).

Kui menetlusosalist esindab kohtumenetluses **esindaja**, saadetakse dokumendid ja teated üksnes temale, kui kohus ei pea vajalikuks saata neid lisaks ka menetlusosalisele isiklikult.

Menetlusosalist **esindavale advokaadile** loetakse menetlusedokument kätte toimetatuks ka selle panemisega kohtu ruumides advokaadi jaoks ettenähtud ja advokaadiga kokku lepitud postkasti.

3.20.2. Menetlusdokumendi kättetoimetamise erijuhud (§ 322 – 327)

Menetlusdokumendi võib isikule, kellele tema eluruumis kätte toimetada ei saa, **anda üle samas elavale või perekonda teenivale vähemalt 14-aastasele isikule**. Menetlusdokumendid võib **anda edasiandmiseks korteriühistu või kaasomandi valitsejale** või türireandjale, kui need on nõus vastu võtma ja edastama.

Vanglas, tervishoiuasutuses, kaitseväes või muus sellises kohas viibivale isikule loetakse dokument kätteantuks selle juhile või tema poolt määratud isikule.

Majandus- või kutsetegevusega tegelevale füüsilisele isikule loetakse dokument kätteantuks selle üleandmisega **äriruumis püsivalt viibivale töötajale**. Eelnevat kohaldatakse **ka juriidilisele isikule, ametiasutusele, notarile ja kohutüturile** dokumendi kätte toimetamisel. Eelnevat ei kohaldata vastaspoolele ja kutset ei saa lugeda kätte antuks.

Kui isik **keeldub dokumenti vastu võtmast**, siis loetakse see vastu võetuks keeldumisest ja jäetakse saaja elu- või äriruumi või pannakse kirjakasti. Kui seda võimalust ei ole, tagastatakse kohtule.

Kui menetlusdokumenti ei saa üle anda saaja elu või äriruumis, loetakse dokument kätte antuks **postkasti panemisega**. Viimane on lubatud üksnes juhul, kui dokumenti on proovitud saajale isiklikult üle anda vähemalt kahel korral oluliselt erinevatel kellaaegadel vähemalt kolmepäevase vahega ja seda ei ole olnud võimalik anda ka saaja esindajale või § 322 ja 323 nimetatud isikule (eluruumis elavale või viibivale isikule, vangla, haigla juhile, äriruumis töötavale isikule jne).

Dokument võib kätte anda selle hoiustamisega postkontoris, valla- või linnavalitsuses või selle maakohtu kantseleis, kelle tööpiirkonnas asub dokumendi kättetoimetamise koht. Hoiustamise kohta saadetakse saajale postiga kirjalik teade. Selle võimatuse korral **kinnitatakse teade saaja uksele** või antakse naabrile edasiandmiseks. Selles teatises peab selgelt olema väljendatud dokumentide hoiustamise koht ja asjaolu, et hoiustamisega on kohtudokumendid loetud kätteantuks ning sellest võivad kulgema hakata menetlustähtajad. Dokument loetakse siin kätte antuks kolme päeva möödumisel kirjaliku teate edastamisest või mahajätmisest. Kättetoimetamiseks edastatud dokument tagastatakse saatjale 15 päeva möödumisel kättetoimetatuks lugemisest.

3.21. MENETLUSOSALISE AVALDUSED JA TAOTLUSED (§ 328 – 333)

Menetlusosalised peavad oma avaldused, taotlused, tõendid ja vastuväited esitada **nii varakult kui võimalik**, et menetlus saaks toimuda kiiresti ja õigesti. Esitatu peab olema tõene. Pärast eelmenetluse lõppemist võib uusi avaldusi, taotlusi, väiteid, tõendeid ja vastuväiteid esitada üksnes juhul, kui neid ei olnud mõjuval põhjusel võimalik varem esitada. **Kõik põhiväited ja -taotlused tuleb esitada enne kohtuistungit.** Kohus peab õigeaegselt tegema kõik vajaliku asja arutamise ettevalmistamiseks. Kohus aitab kaasa pooltel õigeaegselt tõendeid esitada ja määrab selleks eelmenetluses tähtaegu, samuti esitatud dokumentidele vastaspoole arvamuste saamiseks.

Avaldused, taotlused, tõendid jne, mille suhtes ei ole vastaspoolel võimalik nendega tutvumata seisukohta võtta, tuleb esitada enne asja kohtuistungit nii, et vastaspoolel oleks võimalik esitatuga vajalikul määral tutvuda ja kujundada oma arvamus. Need peab **esitama vähemalt 7 päeva enne kohtuistungit.** **Vastuavaldus** tuleb esitada nii, et selle saaks teisele menetlusosalisele edastada mõistliku aja jooksul enne asja arutamist kohtuistungil. Kui esitatud dokumentidega ei ole vastaspoolel piisavalt aega tutvuda, lükkab kohus asja arutamise edasi, määrates tähtaja oma seisukoha esitamiseks. Kui dokumentide ja avalduste esitamisega **viivitatakse** ja neid oleks saanud ka varem esitada, **võib kohus viivitajad trahvida.**

Kohtu tegevusele vastuväited võib esitada hiljemalt istungi lõpus, kus rikkumine toimus, või rikkumisele järgnenud esimeses menetluskohas. Hiljem neid enam esitada ei saa. Sellele ei saa viidata ka edasikaebamisel, kui rikkumine ei ole oluline. Kaebus lahendatakse määrusega.

3.22. MENETLUSOSALISTE ESITATAVATE DOKUMENTIDE VORM (§ 334 – 340)

Dokumendid esitatakse kohtule **masina- või arvutikirjas A4-formaadis**. Kohtuistungil tehtud avaldused ja taotlused protokollitakse.

Võimalusel esitatakse kirjalikud dokumendid **ka elektrooniliselt**. Elektrooniliselt esitatud dokument loetakse kohtule esitatuks, kui see on salvestatud kohtudokumentide vastuvõtmiseks ettenähtud andmebaasi. Saatjale saadetakse kinnitus.

Nõuded kohtule esitatavatele **dokumentidele** on toodud § 338.

Kui menetluskohas allkirjastab **esindaja, lisab** ta sellele oma **voolikirja**. Avaldusele lisatakse avalduses viidatud dokumentide **originaalid ja ära kirjad ning riigilõivu või kautsjoni tasumist tõendav dokument.**

Menetlusdokumendid esitatakse arvus, mis võimaldab neid saata **kõikidele menetlusosalistele** koos kõikide lisade koopiatega. Neid, mis vastaspoolel on, ei saadeta. Kui menetlusosaline ei esita nõutaval arvul ärakirju või väljatrükke, teeb need kohus ja nõuab nende **kulud menetlusosaliselt** eelnevalt sisse või teeb seda hiljem. Kui mõlemal poolel on advokaat, saadab kohus dokumendid **vastaspoole advokaadile**.

Kohtuistungil aeg ja koht avaldatakse ka kohtu veebilehel. See eemaldatakse 7 päeva möödumisel kohtuistungil lõppemisest. Kohtuistungile kutsutu peab mitteilmumisest teatama õigeaegselt ja seda põhistama. Kohus võib kohustada menetlusosalist ja tema esindajat isiklikult ilmuma kohtuistungile (§ 346).

3.23. KOHTUISTUNG JA KOHTUOTSUS

3.23.1. Kohtuistungil ettevalmistamine

Tsiviilasi vaadatakse ja lahendatakse kohtuistungil, kui avaldust või taotlust ei saa lahendada kohtuistungil pidamata. Kohtuistungil pidamiseks:

- **kohus määrab** avaldusele või taotlusele vastuse saamiseks **kohtuistungil**;
- kohtuistungil **ajast teatab** kohus kohtukutsega ja istungi aja teatamisega kohtu veebilehel;
- kohtukutse ja istungipäeva vahele peab jääma **vähemalt 10 päeva** (menetlusosaliste nõusolekul ka lühem);
- **kinnise istungi kohta** avaldatakse märge kohtuistungil toimumise aja määramisel;
- **kohtukutse sisu** peab vastama § 344 nõuetele;
- kohtukutses istungile **Riigikohtus** märgitakse, et kutsutu võib menetlustoiminguid teha **üksnes advokaadi vahendusel**.

Kutses märgitakse, et menetlusosaline peab kaasa võtma **isikut tõendava dokumendi**, esindaja aga **volikirja**. Tunnistajale saadetas kutses märgitakse, et tal on õigus saada tunnistajatasu ja kulutuste hüvitamist.

Kui kutsutu **ei saa kohtusse tulla**, peab ta sellest õigel ajal teatama ja põhjendama. Vajadusel võib kohus pooli või nende esindajaid kohustada kohtusse ilmuma. Neid ei kohustata isiklikult ilmuma, kui on suur vahemaa või muu mõjuv põhjus. Kui pool kohtu korraldusele vaatamata kohtusse ei ilmu, võib kohus teda trahvida või kohaldab sundtoomist.

3.23.2. Kohtuistungil läbiviimine

Kohtu sisenemisel ja lahkumisel kõik saalisolijad tõusevad püsti. **Kohtunik avab istungi**, teatab mida arutatakse, kes arutab, kes on istungile kutsutud ja kes on ilmunud ja ilmumata, selgitab mitteilmumise põhjused ja esindajatel

esindusõiguse olemasolu. Kohus **selgitab menetluse sisu** ning menetluse korda. Kui istung on vaid kohtulahendi kuulutamiseks, siis kohalolijate tuvas-tamine ja kontroll ei ole vajalik. Kui esindajaks ei ole advokaat, selgitab kohus menetlusosalisele või tema esindajale menetlustoimingu tegemise või tegemata jätmise tagajärgi.

Kohtuistungit juhib kohtunik. Kohus hoolitseb selle eest, et asja arutatakse ammendavalt ja edasilükkamata. Enne poole taotluse lahendamist **kuulab kohus ära teise poole seisukoha**. Sõna saavad nii menetlusosaline kui ka tema esindaja. **Asja kohtuistungil arutamine on suuline**, kui seaduses ei nõuta kirjalikku menetlust. Kohtule esitatud ja menetlusosalisele edastatud **dokumente loetakse ette vaid siis, kui kohus seda peab vajalikuks**. Kohus arutab menetlusosalistega vaidlusaluseid asjaolusid nii faktilisest kui õiguslikust küljest.

Mõjuval põhjusel võib kohus **istungi aja** tühistada, muuta või **edasi lükata**. Võimalusel määrab kohus istungi edasilükkamisel kohe uue istungi menetluse jätkamiseks. Võimalusel arvestatakse menetlusosalise arvamust ja mõistlikult kiiresti arutamise võimalust. **Asja läbivaatamise edasilükkamise korral kuulab kohus ära** kohtusse ilmunud pooled, tunnistajad ja eksperdi, eriti siis kui neil ei ole hiljem võimalik ilmuda või see tooks kaasa neile ülemäärased kulutused või oleks neile muul viisil ebasobiv. Kui asja arutamine lükatakse poolte nõusolekuta maakohtus edasi kauemaks kui kolm kuud, võib pool esitada määruskaebuse, kui leiab et arutamine on edasi lükatud põhjendamatult pikaks ajaks.

3.23.3. Menetluse peatumine ja peatamine (§ 353 – 361)

Poolte **surma või lõppemise korral** peatub üldõigusjärgluse puhul menetlus, kuni seda jätkab õigusjärglane. Menetlus ei peatu, kui poolt esindab menetluses lepinguline esindaja. Kui õigusjärglane viivitab jätkamisega, kutsub kohus vastaspoole avalduse alusel õigusjärglast jätkama menetlust kohtu määratud tähtaja jooksul. Kui õigusjärglane kohtuistungile ei ilmu, loetakse väidetav õigusjärglus tema poolt omaks võetuks ja asja arutamist jätkatakse.

Kui **pool muutub tsiviilkohtumenetlusteovõimetuks** või tema seaduslik esindaja sureb või esindaja esindusõigus lõpeb ja pool ei ole muutunud teo-võimeliseks, peatub menetlus, kuni asemele astub uus esindaja. Kui esindajaks eelnimetatud juhul oli lepinguline esindaja, peatab kohus menetluse esindaja või vastaspoole taotlusel. Kui eelnimetatud juhul esindaja on määratud kuid ta ei teata sellest kohtule, jätkub menetlus vastaspoole taotlusel, kui kutse on esindajale kätte toimetatud.

Kohus võib pooldest tuleneval mõjuval põhjusel menetluse peatada (haigus) kuni põhjuse äralangemiseni (kui haigus ei ole krooniline), teise menetluse tõttu, Riigikohtu menetluses oleva põhiseadusliku järelevalve menetlusega, seoses

Euroopa Kohtult eelotsuse küsimisel vastuse saamiseni ja abielulahutuses menetluse pooltele leppimiseks aja andmisega.

Kui **otsus sõltub**:

- muust otsusest, mida menetletakse,
- Riigikohtu põhiseadusliku järelevalve asja lahendist või
- tegemist on abieluasja arutamise, mida saab säilitada,

võib kohus menetluse peatada (kui pooled nõustuvad ja seda vaid ühe korra ja kuni kuueks kuuks).

Menetluse peatumisel või peatamisel **kõik menetlustähtjad katkevad** ja peatumise (peatamise) lõppemisel algab uuesti.

Menetluse võib peatada ka poolte taotlusel või kohtu algatusel, kui **mõlemad pooled puuduvad** kohtuistungilt.

Kohus uuendab menetluse, kui peatamise aluseks olnud asjaolud on ära langenud. Menetlus loetakse uuendatuks uuendamise määruse pooltele kätetoimetamisega.

Menetluse peatamise maakohtu ja ringkonnakohtu määrusele võib esitada määruskaebuse. Ringkonnakohtu määrusele, millega vaadati läbi kaebus maakohtu määrus menetluse peatamises, ei saa Riigikohtusse määruskaebust esitada.

3.24. HAGIMENETLUS

3.24.1. Asja algatamine (§ 362 – 376)

Hagi loetakse esitatuks ja kohtu menetluses olevaks, kui

- kohus on selle menetlusse võtnud ja
- hagiavaldus on kostjale kätte antud.

Menetluse käigus esitatud **nõue või taotlus loetakse esitatuks** ajal, mil see avaldatakse asja arutamisel kohtuistungil või toimetatakse kätte vastaspoolele.

Hagiavalduses märgitakse lisaks menetlusdokumendi muudele andmetele:

- 1) **hagi nõue e hagi ese**;
- 2) hagi aluseks olevad asjaolud e **hagi alus**;
- 3) **tõendid**, millega oma võiteid tõendatakse;
- 4) **kas hageja** on nõus asja kirjaliku menetlusega, **soovib hagi menetleda** dokumendimenetluses või soovib asja läbivaatamist **kohtuistungil**;
- 5) **hagi hind**, kui ei nõuta kindlat rahasummat.

Kui hagejat esindab **esindaja**, tuleb märkida tema **andmed** ja kui soovitakse ka tõlki kasutada, siis ka **tõlgi andmed**.

Kui kohtualluvuses on üldisest erinev, siis on vaja põhjendada, miks soovib alluvust muuta.

Juriidiline isik lisab **registrikaardi ära kirja**, registri väljavõtte või registreerimistunnistuse.

Olenevalt hagist **võib hageja hagiavalduses nõuda**

- varakogumi väljaandmist või
- vara kohta kostjalt vara nimekirja esitamist,
- vara valitsemisega seotud sissetulekute arvestuse esitamist või
- sellega seoses olevaid dokumente või muid tõendeid,
- vande andmist arvestuse või nimekirja õigsuse kohta,
- kohtult koos haigetava kohustuse täitmisega ka tähtaega selle täitmiseks,
- seoses kohustuse rikkumisega kahju suuruse kindlaksmääramist ja lepingu lõpetatuks lugemist,
- surma põhjustamise, kehavigastuse tekitamise, tervise kahjustamise või au teotamisega tekitatud mittevaralise kahju hüvitamise hagi kohtult õiglase hüvituse määramist omal äranägemisel.

Viivise nõudes kõrvalnõudena võib hageja nõuda, et viivis mõistetakse välja protsendina põhinõudest kuni põhinõude täitmiseni.

Õigussuhte tuvastamiseks, täitemenetluses täitedokumendi tõlgendamise üle jne võib esitada tuvastushagi isik, kellel sellise tuvastamise vastu on õiguslik huvi.

Hagis võib üheaegselt esitada mitu nõuet, kui need on üheliigilised ja koos arutatavad. Hagis võib olla mitu alternatiivset nõuet, kusjuures iga järgnev nõue võetakse kaalumisele üksnes siis, kui eelmist nõuet ei rahuldata.

Kohus **keeldub hagi menetluse võtmast**, kui:

- 1) kohus ei ole asja pädev arutama;
- 2) hagi ei allu sellele kohtule;
- 3) isik ei ole eelnevalt kinni pidanud seaduses ettenähtud kohtueelsest menetlusest;
- 4) samas asjas on jõustunud kohtu otsus või kohtumäärus või õiguskantsleri kinnitatud kokkulepe;
- 5) samas asjas on kehtiv vahekohtu lahend või seal toimub vastav menetlus;
- 6) pooled on sõlminud lepingu vaidluse andmiseks lahendada vahekohtule;
- 7) hagiavaldusel puudub pädeva isiku allkiri või on rikutud muid hagiavalduse vorminõudeid;
- 8) kohtumenetluses on samade poolte vahel sama asi;
- 9) üüri- või töövaidluskomisjonis on samade poolte vahel samal alusel asi;
- 10) tasutud ei ole riigilõivu;
- 11) andmed ei võimalda tuvastada hagejat või kostjat;
- 12) hagiavalduse esitanud isik ei ole tõendanud oma esindusõiguse olemasolu;

- 13) hageja õiguste rikkumine hakis näidatud asjaoludel ei ole üldse võimalik;
 14) hagi ei ole esitatud hageja seadusega kaitstud õiguse ega huvi kaitseks või eesmärgil, millele riik peaks andma õiguskaitset, või kui haviga ei ole seda eesmärki võimalik saavutada (§ 371).

Kohus lahendab hagi menetlusse võtmise mõistliku aja jooksul.

Kui menetlusse võtmist takistab mingi puudus, mida saab kõrvaldada, annab kohus hagejale võimaluse puuduse kõrvaldamiseks mõistliku tähtaja jooksul ja **jätab hagi käiguta**, näidates ära põhjuse. Sel juhul kohus tagastab hagi koos lisadega hagejale. Kui hagi allub teisele kohtule, saadab kohus selle alluvusel.

Kostja võib hagile esitada **vastuhagi**, kui:

- 1) see on suunatud põhihagi tasaarvestusele;
- 2) selle rahuldamine välistab täielikult või osaliselt põhihagi rahuldamise;
- 3) vastuhagi ja põhihagi vahel on muu vastastikune seos ning nende ühine läbivaatamine võimaldab asja õige ja kiire läbivaatamise.

Vastuhagi saab esitada kuni kohtuvaidluseni või kirjalikus menetluses kuni taotluste esitamise tähtaja lõpuni. Vastuhagi vormistatakse lähtudes hagi kohta üldistest nõuetest ja seda võib arutada ka iseseisva hagina, kui selles ei ole taotlust lahendada see üksnes vastuhagina.

Kui kohtu menetluses on ühel ajal **mitu üheliigilist hagi samade poolte vahel, võib kohus need liita** ja lahendada ühes hagemenetluses, kui see võimaldab nende kiiremat lahendamist või lihtsustab lahendamist.

Kohus võib ühte menetlusse **liidetud hagi ja vastuhagi ka eraldi arutada** kui see vajalik.

Hagejal on õigus kuni kohtuvaidluseni või kirjalikus menetluses taotluste tähtaja möödumiseni **muuta** hagi alust või eset või suurendada nõuet, esitades vastava avalduse. **Apellatsiooni- või kassatsioonimenetluses** võib hagi muuta üksnes kostja või kohtu nõusolekul (kostja nõusolekut eeldatakse, kui kostja ei esita hagi muutmisele viivitamata vastuväidet).

Hagi muutmist ei ole, kui:

- 1) täiendatakse esitatud fakte või täiendatakse õiguslikke väiteid või tehakse parandusi;
- 2) suurendatakse või vähendatakse, laiendatakse või kitsendatakse hagi põhi- või kõrvalnõuet;
- 3) nõutakse esialgselt nõutud eseme asemel asjaolude muutumise tõttu teist eset või hüve.

Hageja võib nõuda ka vastavalt § 376 lg 7 veel täiendavaid muutmisi.

3.24.2. Hagi tagamine (§ 377 – 391)

Kohus võib **hageja taotlusel hagi tagada**, kui tagamata jätmine võib raskendada kohtuotsuse täitmist või selle võimatuks teha.

Hagi tagamise abinõud on:

- 1) kostjale kuuluvale kinnisasjale, laevale või õhusõidukile **kohtuliku hüpoteegi seadmine**;
- 2) **vara arestimine**, sh vara käsutamise keelumärke tegemine vararegistris;
- 3) kostjal teatud **tehingute ja toimingute tegemise keelamine**, sh lähenemiskeelu kohaldamine;
- 4) teisel isikul **kostjale vara üleandmise keelamine**;
- 5) kostja kohustamine asja **kohtutäiturile hoiule andma**;
- 6) **täitemenetluse peatamine**;
- 7) kostja **elukohast lahkumise keelamine** (loata kauemaks kui üheks ööpäevaks), tema kinnipidamine ja talle aresti määramine;
- 8) kostja või kindlustusandja **kohustamine makseid tegema** minimaalselt tasumisele kuuluvate summade ulatuses;
- 9) kostjal **tüüptingimuste kasutamise peatamine**;
- 10) kohtu poolt vajalikuks peetava **muu abinõu kohaldamine**;
- 11) autoriõiguse jt intellektuaalse omandi õiguse asjas hagi tagamiseks **kahtlase kauba arestimine**, seda välja andma kohustamine või **turustamise** või muu käibele laskmise **takistamine**.

Abieluasjas, ülalpidamisasjas ja muus perekonnaasjas võib kohus menetluse ajaks reguleerida ka:

- 1) vanema õigusi ühise lapse suhtes;
- 2) vanema suhtlemist lapsega;
- 3) lapse väljaandmist teisele vanemale;
- 4) seadusest tuleneva ülalpidamiskohustuse täitmist;
- 5) koduse majapidamise esemate ja abikaasade ühise eluaseme kasutamist;
- 6) abikaasa või lapse isiklike asjade väljaandmist;
- 7) muid abielu ja perekonnaga seotud küsimusi, mille kiire lahendamine on vajalik.

Hagi tagamisel arvestada, et **tagatavaga oleks kaetud vaid nõue**, mitte enamat. Kohus võib poole taotlusel tagavat abinõud muuta, asendada ja tühistada, teatades sellest vastaspoolele.

Hagi tagamiseks **kinnipidamist, aresti ja elukohast lahkumise keeldu** kohaldatakse üksnes siis, kui see on vajalik kohtuotsuse täitmise tagamiseks ja kui on alust arvata, et isik lahkuab välisriiki või toimetab sinna oma vara, võib kohus määrata tagatise 32000 eurot. Hagi tagamise isiku kinnipidamise-, aresti- ja elukohast lahkumise keelu võib **asendada** ka kohtu poolt määratud

rahasumma maksmisega kohtu pangakontole. Kohus tühistab siis kohaldatud tagava abinõu.

Varalise nõude puhul võib kohus määrata tagatise 5% hagi summast, kuid mitte vähem kui 32 eurot ega mitte rohkem kui 32000 eurot.

Hagi tagatakse vastava **põhistatud avalduse alusel**. Tagamise avalduse peab kohus lahendama hiljemalt avalduse esitamise päevale järgneval tööpäeval (kui soovib kostjat ära kuulata, kui see on ilmselt mõistlik, siis ka hiljem). Hagi tagamise avalduse läbivaatamisest teistele menetlusosalistele ei teatata.

Hagi tagada võib ka kohus omal algatusel. Kohus võib nõuda **hagi tagamiseks tagatist**, mis tuleb tasuda kohtu määratud tähtpäevaks.

Kohus võib hagi tagada ka enne hagi esitamist. Kohus määrab hagi esitamiseks tähtaja, mis ei või olla pikem kui üks kuu.

Kui tagamise korras reguleeritakse õigusi lapse suhtes, tuleb ära kuulata vähemalt 10-aastase lapse ja pädeva valla- või linnavalitsuse arvamuse. Lapse heaolu ohustava asjaolu ilmnemisel võib kohus valla- või linnavalitsuse avalduse alusel esialgselt õigussuhet reguleerida ka sõltumata hagi tagamise avalduse esitamisest.

Kohtulikku hüpoteeki ei seata alla 640-eurose põhinõude puhul, kui on võimalik rakendada kostjat vähem koormavaid tagamise abinõusid. Kohtuliku hüpoteegi korral võtab kohtutäitur tagamist taotlenud isiku avalduse alusel laeva või õhusõiduki oma järelevalve alla ja keelab täielikult või osaliselt laeva kasutamise. **Vara arestimisel** ei või kostja arestitud vara kasutada. Kinnisasja, laeva või õhusõidukit ei arestita alla 640-eurose põhinõudega hagi tagamiseks, kui on võimalik rakendada kostjat vähem koormavaid hagi tagamise vahendeid.

Registrisse kantud kinnis- ja vallasasja arestimiseks saadab kohus määruse registripidajale keelumärke tegemiseks registrisse.

Vara arestimise korraldab kohtutäitur, kes võtab arestitud vara enda järelevalve alla ja vajadusel seda realiseerides kannab raha üle kohtu kontole.

Hagi tagamise määruse peale saab esitada määruskaebuse. Riigikohtusse selle kaebusega ei saa minna.

Hagi tagamise taotlusega teisele poolele tekitatud kahju hüvitab taotlenu, kui:

- 1) hagi jäi rahuldamata või läbi vaatamata või lõpetati poolte kompromissiga;
- 2) hagi tagamisel puudus hagi tagamise nõue või alus;
- 3) hagi tagamise määrus tühistati, kuna hagi ei esitatud õigeaegselt.

Hagi tagamise tagatis tagastatakse, kui teine pool ei ole 2 kuu jooksul esitanud hagi kahju hüvitamiseks selle nõudeõiguse tekkimisest.

3.24.3. Eelmenetlus (§ 392 – 396)

Eelmenetluses selgitab kohus välja:

- 1) hageja nõuded ja menetlusosaliste seisukohad nende nõuete osas;
- 2) poolte taotlused ja menetlusosaliste seisukohad nõuete suhtes;
- 3) poolte faktilised ja juriidilised väited nõuete ja väidete kohta;
- 4) tõendid, mida menetlusosalised esitavad;
- 5) kas asja lahendamine on võimalik kompromissi sõlmimisega või määrusega või muul viisil;
- 6) kes on menetlusosalised ja kuidas neid kohtuistungile kutsuda.

Kui asi tuleb läbi vaadata kohtuistungil, valmistatakse asi ette nii, et seda saaks katkematult lahendada ühel istungil.

Kui kohus on asja võtnud menetlusse, teatab ta sellest viivitamata menetlusosalistele ning toimetab hagiavalduse ära kirja koos lisadega ja asja menetlusse võtmise määrusega kostjale ja kolmandale isikule kätte.

Seejuures **teeb** kohus **kostjale teatavaks**, et:

- 1) kostja on kohustatud hagile kohtu määratud ajaks kirjalikult vastama;
- 2) selgitab, mida vastus hagile peab sisaldama;
- 3) selgitab hagile vastamata jätmise, hagi tunnistamise ja hageja väidetega nõustumise tagajärjed;
- 4) tagaseljaotsuse tegemise võimaluse kostja kahjuks ja kostja kohustust kanda menetluskulud;
- 5) kohtuistungilt puudumise tagajärjed, kui asi lahendatakse kohtuistungil;
- 6) tõendite kohtu määratud ajaks esitamata jätmise tagajärjed.

Kostja vastab hagile kirjalikult ja teatab:

- 1) kas tal on vastuväiteid;
- 2) kas ta võtab hagi õigeks, tunnistades tema vastu esitatud nõudeid;
- 3) esitab kõik oma taotlused, väited ja tõendid esitatud asjaolude kohta;
- 4) kas soovib esitada vastuhagi;
- 5) kuidas tema arvates jaotada kohtukulu;
- 6) kas ta on nõus kirjaliku menetlusega või soovib asja läbi vaatamist kohtuistungil;
- 7) kas asja on tema arvates võimalik lahendada kompromissiga.

Kostja teeb vajadusel parandused oma andmetes ja saadab hagile vastuse vähemalt 14 päeva jooksul temale hagi kättetoimetamises, hagi välisriiki toimetamisel vähemalt 28 päeva jooksul.

Kohus võib lubada kostjal hagile vastata suuliselt kohtuistungil, kui see ilmselt kiirendaks asja lahendamist.

Hagejalt nõuab kohus kostja vastuse kohta kirjalikku arvamust, andes vastamiseks mõistliku tähtaja.

3.24.4. Kohtuistung hagimenetluses (§ 397 – 402)

Määrates kohtuistungile asja, peab istungipäeva ja kostjale hagi kättetoimetamise vahel olema vähemalt 30 päeva ja dokumendimenetluses vähemalt 14 päeva. Kui kostjale anti hagile kirjalikult vastamise tähtaeg, ei või istungit määrata enne kostja vastuse saamist ja selle hagejale edastamist või vastamiseks antud tähtaja möödumist.

Kui asja on kohtu arvates võimalik paremini ette valmistada või on võimalusi selle lahendamiseks kompromissiga või muul viisil, siis määrab kohus eelmenetluses korraldava istungi.

Korraldav istung läheb üle põhiistungiks või see lükatakse edasi ja määratakse uus istungi päev, kui asjaolud ei ole piisavalt välja selgitatud.

Asja läbivaatamine kohtuistungil toimub järgmises korras:

- kui kohus seda lubab, siis pooled esitavad eelmenetluses esitamata jäänud tõendid;
- hageja esitab oma nõuded;
- kostja avaldab arvamuse hagi tunnustamise või vastuvaidlemise kohta;
- menetlusosalised annavad oma seletused hagi kohta, esitavad oma põhjendused ja vastuväited;
- kohus uurib esitatud tõendeid;
- ja menetlusosalised saavad sõna kohtuvaidluseks.

Menetluse käigus on menetlusosalistel õigus esitada üksteisele küsimusi.

Pärast poolte seletuste ärakuulamist teeb kohus **lühikese kokkuvõtte esitust** ja võib arutada seletustes esitatule võimaliku õigusliku hinnangu andmist. Pärast tõendite uurimist, seletuste avaldamist (kui vaja) arutab kohus menetluse seisuga menetlusosalistega ja selgitab, kas on menetluse lõpetamiseks väljavaateid. Kohus küsib, kas on täiendusi.

Poole taotlusel võib kohus anda täiendavalt aega kohtuvaidluse ettevalmistamiseks. Kui taotlusi ei ole, lõpetab kohus asja sisulise arutamise. Seejärel, menetlusosalise soovil, kuulab kohus ära **kohtuvaidluse** (§ 402 lg 1). Menetlusosalisel on õigus kohtuvaidluses esineda **kohtukõnega** (§ 402 lg 2). Kohus võib kohtukõnet piirata, tagades kõigile menetlusosalistele võrdse kõneaja (mitte vähem kui 10 min. igale). Kohtuvaidluses algul esineb hageja, siis kostja ja siis teised. Kohus võib järjekorda ka muuta (§ 402 lg 5). Pärast kohtukõnesid võivad menetlusosalised vastata repliigiga. Viimase repliigi õigus on kostjal. Pooled võivad oma **kohtukõned esitada ka kirjalikult**.

Seejärel läheb kohus otsust tegema, teatades, millal ja mil viisil kohtuotsus avalikult teatavaks tehakse.

3.25. LIHTSUSTATUD MENETLUSED (§ 403 – 406)

Lihtsustatud menetlusteks on:

- 1) **kirjalik menetlus**, mis toimub poolte nõusolekul ja kohtu määramisel;
- 2) **lihtmenetlus**;
- 3) **dokumendimenetlus**.

3.25.1. Kirjalik menetlus (§ 403)

Poolte nõusolekul võib kohus lahendada asja seda kohtuistungil arutamata, määraes tähtaja avalduste ja dokumentide esitamiseks, otsuse avalikult teatavaks tegemise aja ja näidates ära asja arutava kohtuniku nime.

Pooltel on õigus nõusolekut tagasi võtta „menetlusliku olukorra olulisel muutumisel”.

Kohus võib määrata kirjaliku menetluse varaliselt hinnatavas asjas, **kui hagi hind ei ületa 3200 eurot** ja poolte kohtusse tulek on oluliselt raskendatud suure vahemaa tõttu või muul mõjuval põhjusel.

Sel juhul määrab kohus avalduste ja dokumentide esitamise tähtpäeva, otsuse avalikult teatavaks tegemise aja ja teatab sellest menetlusosalistele.

Kohus tühistab kirjaliku menetluse määramise, kui poolle isiklik ilmumine asjaolude selgitamiseks on vajalik või pool, kellest tulenevalt kirjalik menetlus määrati, taotleb seda.

Teine pool tema taotlusel tuleb alati ära kuulata.

3.25.2. Lihtmenetlus (§ 405)

Kohus võib hagi menetleda oma õiglase äranägemise kohaselt, järgides üksnes käesolevas seadustikus sätestatud üldisi menetluspõhimõtteid, kui hagi hind ei ületa 2000 eurot. Sel juhul kuulab kohus poolle ära vaid tema taotlusel ja tagab poolle menetluses tema põhiõiguste ja vabaduste ning menetlusõiguste järgimise.

3.25.3. Dokumendimenetlus (§ 406)

Hageja taotlusel võib menetlus toimuda dokumendimenetluse korras

- 1) **vekslist ja tšekist tuleneva raha maksmise hakis,**
- 2) **hüpoteegist või laevahüpoteegist tulenevast sundtäitmise läbiviimisest menetluses,**

kui kõiki nõuet tõendavaid asjaolusid saab tõendada dokumentidega, mis on hagile lisatud või lisatakse kohtu määratud tähtajaks.

Selles menetluses ei saa esitada muid nõudeid ega vastuhagi.

Tõenditena on selles menetluses arvestatavad esitatud **dokumendid ja vande all antud seletused**.

Vekslil ja tšeki kõrvalnõude tõendamiseks piisab nõude põhistamisest. Hageja taotlusel võib kohus määrata asja menetlemise tavalises hagimenetluses.

3.26. KOHTULE VASTAMATA JÄTMISE JA MENETLUSOSALISE KOHTUISTUNGILT PUUDUMISE TAGAJÄRJED (§ 407 – 421)

Kui **kostja**, kellele määrati vastamise tähtaeg, **ei ole tähtjaks vastanud**, võib kohus hageja taotlusel **teha tagaseljaotsuse** hagiavalduses märgitud ja õiguslikult põhjendatud osas istungit pidamata, sest hageja väited loetakse kostja poolt omaksvõetuks. Tagaseljaotsus tehakse **kohtuistungit pidamata**.

Tagaseljaotsust ei saa teha abieluasjas (välja arvatud ühisvara jagamises või muus varalises vaidluses, kui neid saab arutada eraldi muust abieluasjast) ja põlvnemisasjas.

Tagaseljaotsust ei saa teha, kui:

- 1) kostjale antud **vastamise aeg oli ilmselt liiga lühike**;
- 2) **kostjale ei teatatud hagile vastamata jätmise tagajärjedest**;
- 3) **kostja teatas mõjuvast põhjusest** hagile vastamata jätmisel.

Mõlema poole puudumisel kohtuistungilt võib kohus:

- 1) **lahendada** asja sisuliselt;
- 2) **jätta hagi läbi vaatamata**;
- 3) menetluse **peatada**;
- 4) **lükata** asja **arutamine edasi**.

Hageja puudumisel kohtuistungilt (kostja taotlusel) kohus

- 1) jätab hagi läbi vaatamata (olenemata sellest, et istungile tuli hageja esindaja ja kohus oli hagejat kohustanud isiklikult tulla istungile);
- 2) teeb hagi õigeksvõetavas osas sellel põhineva otsuse;
- 3) lahendab asja sisuliselt kirjalikus menetluses või
- 4) lükkab asja arutamise edasi.

Kui kostja taotlust ei esita (või see jäetakse rahuldamata) lükkab kohus asja arutamise edasi.

Kostja puudumisel kohtuistungilt teeb kohus kohale tulnud hageja taotlusel:

- 1) tagaseljaotsuse;
- 2) lahendab asja sisuliselt või
- 3) lükkab asja arutamise edasi.

Tagaseljaotsust ei või teha juhul, kui

- kostjale anti hagile vastamiseks ilmselt liiga lühike aeg;
- kostjale ei teatatud hagile vastamata jätmise tagajärgedest;
- kostja on vastuse esitamise tähtaja jooksul taotlenud riigi õigusabi andmist advokaadi vahendusel;
- hagi on ebaõigesti menetlusse võetud;
- kostja on teatanud kohtule mõjuvast põhjusest hagile vastamata jätmisel ja on seda põhistanud.

Kui hageja taotlust ei esita, lükkab kohus asja arutamise edasi.

Kui hagi jäeti läbi vaatamata, võib hageja taotleda 14 päeva jooksul (välisriigis oleva hageja puhul 28 päeva) alates läbi vaatamata jätmise määruse kättesaamisest, et kohus menetluse taastaks, kui ta põhistab, et mitteilmumiseks oli mõjuv põhjus ja ta ei saanud sellest õigeaegselt teatada).

Menetluse taastamata jätmise peale võib esitada määruskaebuse.

Kohus ei saa jätta hagi läbi vaatamata (isegi hageja kohtuistungile tulemata jäämisel), kui

- 1) hageja oli nõus kirjaliku menetlusega või arutamisega tema osavõtuta;
- 2) hageja ei tulnud ja teda ei kutsutud istungile õigel ajal või kutses ei olnud selgitatud istungilt puudumise tagajärgi või oli eiratud muid istungile kutsumise nõudeid;
- 3) hageja teatas istungile ilmumata jäämise mõjuvast põhjusest ja põhistas seda;
- 4) kostja taotleb asja sisulist arutamist või
- 5) kostja on võtnud hagi õigeks.

Kostja võib tagaseljaotsuse peale esitada kaja, kui

- 1) kostja tegevusetus oli tingitud mõjuvast põhjusest;
- 2) hagi oli kostjale või tema esindajale kätte toimetatud mitte isikliku allkirja vastu;
- 3) kohtukutse kostjale või tema esindajale ei olnud kätte toimetatud allkirja vastu või antud üle kohtuistungil;
- 4) tagaseljaotsust seaduse kohaselt ei võinud teha.
- 5) Kaja võib teha tagaseljaotsuse kätte toimetamisest 14 või välismaale vastavalt 28 päeva jooksul.

Kaja peab vastama § 416 nõuetele (viide otsusele, avaldus ja asjaolud, miks kostja esitab kaja). Kui asja lahendamiseks kohus andis puuduste kõrvaldamiseks tähtaja ja selleks ajaks puudusi ei kõrvaldatud, jäetakse kaja käiguta ja tagastatakse.

Kui kaja läbivaatamiseks määratud istungile avaldaja ei ilmu, jätab kohus avalduse rahuldamata ja menetluse taastamata.

Avaldaja võib selle peale esitada määruskaebuse.

Enne kaja lahendamist võib kohus täitemenetluse peatada või lubada selle jätkamist üksnes tagatise vastu või tühistada täitetoimingut.

Menetluse taastamisel jätkab kohus menetlust samal istungil. Kui pool taastatud menetluses kohtuistungile ei ilmu ja tema vastu tehakse uus tagaseljaotsus, ei saa ta enam kaja esitada. Tagaseljaotsuse peale saab apellatsiooni esitada hageja, kostja vaid motiivil, et kohus jättis kontrollimata tagaseljaotsuse tegemise eeldused.

Menetlusosaline **loetakse puudunuks**, kui ta küll ilmus, kuid ta ei osale asja menetlemisel. Menetlusosalise lahkumine kohtuistungilt ei takista asja läbivaatamist. Teda võib kohus trahvida või kohaldada sundtoomist, kui kohus peab tema osavõttu asja arutamisest vajalikuks.

Hagile vastamata, kohtuistungile ilmumata ja sellest teatamata jätmisel loetakse mõjuvaks põhjuseks:

- 1) **liikluskatkestust**,
- 2) **ootamatut haigestumist** või
- 3) **lähedase ootamatut rasket haigestumist**, mille tõttu isik ei saanud hagile vastata või kohtusse tulla ise ega saata sinna ka oma esindajat. Aluseks haigusele viidates on arstitõend, millest nähtub, et haigus saab olla takistuseks. Haigust võib põhistada ka muude tõenditega.

3.27. HAGI LÄBIVAATAMATA JÄTMINE (§ 423 – 427)

Kohus **jätab hagi läbi vaatamata**, kui:

- 1) kohtusse pöörduja ei ole kinni pidanud seadusega ettenähtud kohustuslikust kohtueelsest (kohtuvälisest) menetlusest;
- 2) hageja on võtnud hagi tagasi;
- 3) kohtueelses menetluses on samade poolte vahel samal alusel asi lahendamisel;
- 4) kohtumenetluses on juba samade poolte vahel samal alusel asi;
- 5) on alustatud vahekohtumenetlust samal alusel samade poolte vahel;
- 6) poolte vahel on kehtiv leping vaidluse andmiseks vahekohtu lahendada;
- 7) hageja esitatud andmed ei võimalda hageja või kostja isiku tuvastamist ja ka kohtul ei õnnestunud seda tuvastada mõistliku aja jooksul;
- 8) hageja ei ole kohtu nõudmisele vaatamata esitanud määratud tähtpäevaks andmeid, mis võimaldaksid kostjale menetlusdokumente kätte anda;
- 9) esindaja ei ole tõendanud oma esindusõigust hagi esitamisel;

- 10) hageja ei täida kohtu nõuet leida endale tõlk või eesti keelt oskav esindaja;
- 11) kohtu määratud ajaks on jäetud tasumata riigilõiv;
- 12) hageja ei anna kohtu määratud ajaks tagatist kostja eeldatavate menetluskulude katteks;
- 13) kohus ei ole pädev asja lahendama.;
- 14) hageja õiguste rikkumine ei ole üldse võimalik, lähtudes hagi esitatud faktilistest asjaoludest;
- 15) hagi ei ole esitatud hageja seadusega kaitstud õiguse või huvi kaitseks või eesmärgil, millele riik peaks andma õiguskaitset, või kui hagi ei ole seda eesmärki võimalik saavutada.
- 16) kohus võib jätta hagi läbi vaatamata ka muul seaduses nimetatud juhul.

Hageja võib **hagi tagasi võtta**

- kostja nõusolekuta kuni eelmenetluse lõpuni ja
- kostja nõusolekuta kohtulahendi jõustumiseni.

Hagi tagasivõtmine ja kostja nõusolek avaldatakse kohtule kirjalikult või protokollitakse. Kui kostja hagi tagasivõtmise kohta ei esita 10 päeva jooksul vastuväidet, loetakse see nõusoleku andmiseks.

Kohus teeb hagi läbivaatamata jätmisel vastava määruse. Kui hagi jätab läbivaatamata kõrgema astme kohus, tühistab ta madalama astme kohtu lahendid.

Hagi läbivaatamata jätmisel võib selle esitada uuesti, kuid kuni kostjale ei ole tasutud tema senised kulud, võib kostja hagile mitte vastata ja menetluses mitte osaleda.

Kohus määrab hagejale tähtaja eelnimetatud kulude hüvitamiseks ja kui kulusid ta tähtjaks ei hüvita, jätab kohus hagi läbi vaatamata.

Hagejal on õigus esitada eelnevaga mittenõustumisel määruskaebus.

3.28. MENETLUSE LÕPETAMINE (§ 428 – 433)

Kohus lõpetab menetluse otsust tegemata, kui:

- 1) isik ei ole kinni pidanud seadusega ettenähtud kohtuvälisest kohustuslikust menetluse korrast;
- 2) samade poolte vahel on jõustunud kohtuotsus või õiguskantsleri kinnitatud kokkulepe, mis välistab samas asjas uue kohtusse pöördumise;
- 3) hageja on hagi loobunud;
- 4) pooled on sõlminud kompromissi;
- 5) hageja on surnud või juriidiline isik lõppenud ja vaieldav õigussuhe ei võimalda õigusjärglust;

6) muul seaduses ettenähtud juhul.

Kohus ei võta vastu tsiviilkohtumenetlusteovõimetu hageja seadusliku esindaja avaldatud hagist loobumist, kui see on ilmses vastuolus esindatava isiku huvidega, samuti muul juhul, kui hagist loobumisega rikutakse olulist avalikku huvi. Sel juhul määrab kohus hagejale uue esindaja § 219 sätestatud korras (ajutise esindajana riigi õigusabi seaduses sätestatud korras advokaadi, kelle kohtu taotlusel nimetab Eesti Advokatuur, kohus võib määrata ka muu isiku, kes on piisavalt pädev ja esindamisega nõustub).

Kompromissiga võivad pooled lõpetada menetluse kuni hagi kohta tehtud lahendi jõustumiseni. Kohus kinnitab selle määrusega, milles märgib kompromissi tingimused ja lõpetab menetluse.

Pooled esitavad allakirjutatud kompromissilepingu või teevad avalduse protokollile kandmiseks.

Kohus ei kinnita kompromissi, kui:

- 1) see on vastuolus heade kommetega või
- 2) seadusega või
- 3) rikub oluliselt avalikku huvi või
- 4) kui kompromissi ei ole võimalik täita.

Kohtu kinnitatud kompromiss asendab notariaalselt tõestatud kokkulepet. Kompromissi saab tühistada, sellest loobuda või seda üles öelda § 430 lg 7 ettenähtud korras.

Kui menetlus on lõpetatud ei saa hageja uuesti pöörduda hagiga sama kostja vastu samal alusel sama hageseme üle.

Menetluse lõpetamise peale saab esitada määruskaebuse.

3.29. KOHTULAHEND (§ 434 – 466)

3.29.1. Kohtuotsus

Kohtuotsus on kohtulahend Eesti Vabariigi nimel, millega asi otsustatakse sisuliselt. Kohus teeb otsuse, kui kohtu arvates on asi arutatud ammendavalt ja asja saab lõplikult lahendada. **Otsus peab olema seaduslik ja põhjendatud. Kohus rajab otsuse vaid asjas esitatud ja kogutud tõenditele**, ja milliseid kohtuistungil uuriti.

Otsust tehes ei ole kohus seotud poolte esitatud õiguslike väidetega. Otsust tehes hindab kohus tõendeid, otsustab, mis asjaolud on tuvastatud, millist õigusakti tuleb asjas kohaldada ja kas hagi kuulub rahuldamisele. Kui asjas on mitu nõuet, teeb kohus otsuse nende kõikide kohta. Otsuses lahendatakse ka menetluskulude jaotus. Otsuses ei või kohus ületada nõude piire ega teha otsust nõude kohta, mida pole esitatud.

Kui kostja võtab nõude õigeks, rahuldab kohus hagi.

Abieluasjas ja põlvnemisasjas ei ole kohus hagi õigeksvõtuga seotud, samuti kui kostjaid on mitu ja õigussuhet saab tuvastada üksnes kostjate suhtes ühiselt ning kõik nad ei võta hagi õigeks.

Otsus vormistatakse kirjalikult ja sellele kirjutab alla kohtunik. Kohtuotsus võib olla vormistatud **ka elektrooniliselt**.

Otsus koosneb:

- **sissejuhatus**est (kohtu nimetus, kohtuniku nimi, avalikult teatavaks tegemise aeg ja koht, asja number, hagi ese, menetlusosaliste nimed ja nende isiku- või registrikoodid, menetlusosaliste aadressid, esindajate nimed, viimase kohtuistungiga aeg või viide asja lahendamisele kirjalikus menetluses. Kui füüsilisel isikul puudub isikukood, siis sünniaeg, juriidilisel isikul registrikoodi puudumisel viide õiguslikule alusele. Tagaseljaotsuse või hagi õigeksvõtu korral sellele märges.);
- **otsuse resolutsioonist** (kus selgelt ja üheselt kohus lahendab poolte nõuded ja taotlused, lahendab ka hagi tagamise abinõud), mis peab olema nii selgelt väljendatud, et on täidetav ka muu otsuse tekstiga. Siia märgitakse ka otsuse edasikaebamise kord ja tähtaeg, kohus, kuhu kaebus esitada, samuti viide, et kaebust võidakse lahendada kirjalikus menetluses, kui kaebaja ei taotle selle lahendamist istungil. Tagaseljaotsuses märgitakse, et selle peale võidakse esitada kaja;
- **kirjeldavas osas** märgitakse loogilises järjekorras lühidalt ja olulist sisu esile tuues esitatud nõuded ja nende kohta esitatud väited, vastuväited ja esitatud tõendid;
- **põhjendavas osas** märgitakse kohtu tuvastatud asjaolud ja nendest tehtud järeldused, tõendid, millele on rajatud kohtu järeldused, samuti seadused, mida kohus kohaldas.

Kohus peab põhjendama, miks ta ei nõustu hageja või kostja väidetega, analüüsima kõiki tõendeid ja kui mõnda neist ei arvesta, siis põhjendama seda.

Tagaseljaotsusest ja kostja õigeksvõtuga otsusest võib välja jätta kirjeldava osa, välja arvatud siis, kui on alust eeldada, et otsus kuulub tunnustamisele ja täitmisele ka väljaspool Eesti Vabariiki.

Kirjeldava ja põhjendava osa võib otsusest välja jätta, kui pooled teatavad, et nad loobuvad apellatsioonist.

Põlvnemisasjas, tulevikus korduvalt täitmisele kuuluvas asjas ja eeldatavasti välismaal tunnustamisele ja täitmisele kuuluvas asjas ei saa kirjeldavat ja põhjendavat osa välja jätta.

Poole taotlusel võib kohus kindlaks määrata otsuse täitmise viisi ja korra, täitmise tähtaja ja asjaolu, et otsus täidetakse viivitamata või et otsuse täitmine tagatakse mõne hagi tagamise abinõuga.

Kui otsus kuulub täitmisele viivitamata, tuleb seda otsuse resolutsioonis märkida.

Autoriõiguse, sellega kaasneva õiguse rikkumise, tööstusomandi rikkumise otsuses ja hageja taotlusel võib kohus otsuses ette näha, et kohtuotsus tervikuna või selle osa tuleb kostja kulul ja kohtu määratud viisil avaldada.

Pärast otsuse avalikult teatavaks tegemist ei saa kohus seda tühistada ega muuta, küll aga võib parandada kirja- ja trükivead ning ilmsed ebatäpsused, mis ei mõjuta otsuse sisu.

Asja otsustanud **kohus võib menetlusosalise taotlusel või omal initsiatiivil teha täiendava otsuse**, kui:

- mõni esitatud nõue või taotlus on jäänud lahendamata;
- märkimata on jäänud väljamõistetud rahasumma suurus, üleandmisele kuuluv asi või toiming mida kostja on kohustatud tegema;
- lahendamata on jäetud kohtukulude jaotus;
- märkimata on jäänud tasaarvestus;
- dokumendimenetluses tehtud otsusesse ei ole märgitud reservatsioonide kostja õiguste edasise kaitse kohta.

Täiendava otsuse avalduse võib esitada 10 päeva jooksul otsuse kätte saamisest ja kohus ise 20 päeva jooksul avalikust teatavaks tegemisest.

Täiendava otsuse tegemiseks peab kohus istungi, teatab sellest menetlusosalistele ette vähemalt 3 päeva ning saadab taotluse eelnevalt vastaspoolele. Menetlusosalise puudumine ei takista asjas otsuse tegemist.

Vaheotsuse (§ 449) võib kohus teha menetlusosalise taotlusel kahju hüvitamise ja muu rahalise nõude põhjendatuse või põhjendamatususe kohta, kui tõendamise on kulukas või keerukas. See on edasikaebamise tähenduses võrdne põhiotsusega.

Osaotsus (§ 450) tehakse, kui mitmest ühendatud nõudest mõni on otsustamiseks valmis või on selleks nõude osa või vastuhagi. Kohus võib teha selles osas otsuse, jätkates muus osas menetlust.

Otsus dokumendimenetluses (§ 451) tehakse dokumentide alusel. Kui taotlust ei tõendatud dokumendimenetluses lubatud tõenditega, jäetakse hagi rahuldamata ja selle võib esitada tavalises menetluses.

Kui kostja vaidleb siin hagile vastu, teeb kohus otsuse reservatsiooniga, milles jätab kostjale õiguse kaitsta oma õigusi edaspidi. Reservatsiooniga otsus loetakse edasikaebamise ja sundtäitmise seisukohalt lõppotsuseks.

Kohtuotsus tehakse teatavaks kuulutamise või kohtukantselei kaudu vahetult pärast istungit või, kui otsust ei tehta kohe pärast istungit, teatab kohus asja arutamise järel, millal ja kuidas kohtuotsus avalikult teatavaks tehakse. Otsuse kuulutamine seisneb otsuse resolutsiooni ettelugemises. Vajaduse korral kuulutab kohus otsuse ka põhjendava osa ettelugemisega või selle olulise sisu

kokkuvõttega. Otsuse kuulutamisel selgitab kohus kohalolevatele menetlusosalistele otsuse edasikaebamise korda ja tähtaega. Kollegiaalse kohtukoosseisu otsuse kuulutab **eesistuja**. Otsus tehakse teatavaks kohtukantselei kaudu, kus menetlusosalised võivad **otsusega tutvuda edasikaebetähtaja jooksul** ja saada otsuse ära kirja.

Hiljem kui 20 päeva võib otsuse teatavaks teha üksnes mõjuval põhjusel, eelkõige kohtuasja eriti suure mahu või erilise keerukuse tõttu. Otsuse avalikku teatavaks tegemist ei või määrata hiljemaks kui 40 päeva pärast asja arutamise viimast istungit või kirjalikus menetluses taotluste ja dokumentide esitamiseks ettenähtud tähtpäeva möödumist.

Kohus võib otsuse avalikult teatavaks tegemise aja jooksul teha esmalt teatavaks otsuse kirjeldava ja põhjendava osa. Otsust ei tule tervikuna avalikult teatavaks teha, kui pooled teatavad kirjalikult või kohtuistungil enne otsuse avalikult teatavaks tegemist, et loobuvad otsuse peale apellatsioonikaebuse esitamisest.

Kohtuotsuse toimetab kohus menetlusosalistele kätte.

Maakohtu otsus jõustub, kui:

- apellatsiooni esitamise tähtaeg on möödunud ja kaebust ei ole tähtaja jooksul esitatud;
- ringkonnakohus ei võta apellatsioonikaebust menetlusse või jätab kaebuse läbi vaatamata või rahuldamata või
- kui lõpetatakse apellatsioonimenetlus ja selle lahendi peale kassatsioonikaebust ei esitata;
- apellatsioonikaebus jäetakse ringkonnakohtus menetlusse võtmata, läbi vaatamata või rahuldamata või lõpetatakse apellatsioonimenetlus ja selle lahendi peale esitatud;
- kassatsioonikaebust ei võeta menetlusse, see jäetakse läbi vaatamata või rahuldamata või lõpetatakse kassatsioonimenetlus.

Tagaseljaotsus jõustub, kui

- selle peale ei esitata kaja ega apellatsioonikaebust või
- kui kaja jäetakse läbi vaatamata või rahuldamata või
- kui jõustub ringkonnakohtu lahend apellatsioonikaebuse kohta.

Jõustunud kohtuotsus on menetlusosalistele kohustuslik. Kohtuotsus juriidilise isiku kohta kehtib osanike, aktsionäride või liikmete ning organite kohta, isegi kui nad menetluses ei osalenud.

Otsuse jõustumise märke väljastab maakohtu kantselei. Märge tehakse otsuse ära kirjale ja allkirjastatakse ning varustatakse kohtupitsseriga.

Jõustunud kohtuotsus kehtib ka õigusjärglaste suhtes.

Otsus täidetakse pärast selle jõustumist. Kui võlgnikuks on Eesti Vabariik,

täidetakse otsus hiljemalt 30 päeva jooksul otsuse jõustumisest alates.

Jõustunud kohtuotsus tehakse teatavaks arvutivõrgus resolutsiooni avalikustamisega, välja arvatud, kui see sisaldab eraelulisi või delikaatseid isikuandmeid.

3.29.2. Kohtumäärus (§ 463 – 466)

Kohtumäärusega lahendab kohus menetlusosaliste menetluslikud taotlused ning juhib ja korraldab menetlust. Määruse võib teha kohtuistungit pidamata ja menetlusosalisi ära kuulamata, kui seaduses ei ole ette nähtud teisiti.

Kohtumäärus võib olla **suuline (protokolliline) või kirjalik**. Kui määrusele võib seaduse kohaselt edasi kaevata, tehakse määrus kirjalikult eesti keeles ja allkirjastatakse. Määruse, mida ei tehta kohtuistungil, teeb kohus alati kirjalikult. Kui kohtuistungil tehtud määruse vormistamine võtab enam aega, võib selle teha 10 päeva jooksul.

Seaduses ettenähtud juhtudel (§ 464 lg 4) võib määruse teha ka kohtunikuabi.

Määrusest peab nähtuma, mis on määruse **sisu ja kelle kohta** on määrus tehtud. Määruse avalikult teatavaks tegemisel märgitakse selles ka **määruse avalikustamise aeg ja koht**.

Täitedokumendiks olevad määrused ja määrused, millele saab esitada **määruskaebuse, toimetatakse menetlusosalistele kätte**, muud tehakse teatavaks kohtu valitud viisil.

Arvutivõrgus tehakse avalikult teatavaks **üksnes jõustunud määrus**, millega menetlus lõpetatakse või hagi jäetakse läbi vaatamata.

3.30. KOHTULAHENDI TÄITMINE (§ 467 – 473)

Kui kohus **tunnistab viivitamata täidetavaks otsustuse**, märgitakse seda kohtuotsuses või määruses ja see kohtulahend **täidetakse enne selle jõustumist**. Kohtumäärus kuulub viivitamata täitmisele, kui seadusest ei tulene teisiti.

Viivitamata ei saa täidetavaks tunnistada kohtuotsust abielu- ja põlvnemisasjas, välja arvatud abieluga seotud varalises vaidluses.

Viivitamata täidetavaks võib kohus otsuse tunnistada

- tagatiseta ja
- tagatisega.

Kohus **tunnistab viivitamata täidetavaks tagatiseta omal algatusel:**

- 1) hagi õigeksvõtul põhineva otsuse;
- 2) tagaseljaotsuse;
- 3) otsuse dokumendimenetluses;

- 4) otsuse, mis on tehtud valduse rikkumise kõrvaldamiseks või edasise rikkumise ärahoidmiseks või valduse taastamiseks (Asjaõigusseaduse § 44 ja 45 järgi).

Dokumendimenetluses ja valduse kaitseks tehtud otsuses määrab kohus ka tagatise, mille andmisel otsust viivitamata ei täideta.

Elatise väljamõistmise ja tervise kahjustamisega tekitatud kahju hüvitamise otsuse tunnistab kohus **viivitamata täidetavaks hagejale hädavajalikus ulatuses**.

Otsuse tunnistab kohus üldjuhul **viivitamata täidetavaks poole taotlusel** tingimusel, et see pool annab täitmise tagamiseks tagatise. See peab katma võimaliku kahju, mis võib võlgnikule tekkida viivitamata täitmine. Kui pool ei suuda tagatist anda, võib ta taotleda menetlusabi andmist tagatise andmise kohustuse vabastamiseks, tagatise vähendamist või seda, et kohus tunnistaks otsuse **viivitamata täidetavaks osaliselt**. Eelnevat taotlust saab rahuldada üksnes siis, kui täitmise edasilükkamine oleks sissenõudjale äärmiselt koormav ja ebaõiglane (kui see raskendaks oluliselt tema eluliste vajaduste rahuldamist või majandus- või kutsetegevust või põhjustaks ilmselt muu suure kahju). Kui otsus on täidetud, tagastab kohus tagatise seda andnud poole taotlusel.

Otsuse viivitamata täitmise kohta teeb kohus viite kohtuotsuses või hiljem poole taotluse alusel ja seda arutades kohtuistungil.

Otsese viivitamata täitmise kohta võib esitada apellatsiooni või määruskaebuse.

Tagaseljaotsuse viivitamata täitmise peale esitatud kaebuse lahendab kaja läbivaatav kohus. Tagaseljaotsuse täitmine peatatakse ainult tagatise vastu.

Võlgniku avalduse alusel võib kohus määrata, et võlgnik võib vältida lahendi viivitamata täitmist, kui ta annab tagatise või annab väljanõutava eseme hoiustamiseks kohtus või kohtutäituri juures. Antav tagatis peab katma võimaliku kahju.

Viivitamata ei või täita lahendit, mille tühistamine on avalikult teatavaks tehtud.

Jõustunud kohtuotsus avalikustatakse selleks ettenähtud kohas arvutivõrgus.

3.31. HAGITA MENETLUS (§ 475 – 480)

Hagita asjad on:

- 1) maksekäsu kiirmenetlus;
- 2) üleskutsemenetlus;
- 3) isiku surnuks tunnistamine ja isiku surmaaaja tuvastamine;
- 4) äraolija varale hoolduse seadmine;

- 5) piiratud teovõimega täisealisele isikule eestkostja määramine;
- 6) isiku paigutamine kinnisesse asutusse;
- 7) lähenemiskeelu ja muude sarnaste abinõude rakendamine isikuõiguste kaitseks;
- 8) hagita perekonnaasjad;
- 9) pärandi hoiumeetmete rakendamine;
- 10) registriasjad;
- 11) juriidilise isiku juhatuse ja nõukogu asendusliikme, audiitori, erikontrolli läbiviija ja likvideerija määramine;
- 12) äriühingu osanikele ja aktsionäridele hüvitise suuruse määramine;
- 13) korteriomandi ja kaasomandi asjad;
- 14) välisriigi kohtulahendite tunnustamine ja täitmine;
- 15) kaebused kohtutäituri otsuste peale;
- 16) väljaspool kohtumenetlust antava riigi õigusabi andmise ja selle tasu ja kulude kindlaksmääramine;
- 17) muud seaduses hagita asjana sätestatud tsiviilasjad.

Hagita menetluse algatab kohus

- **omal algatusel** või
- **huvitatud isiku** või
- **asutuse avalduse** alusel.

Hagita menetluse asi vaadatakse läbi hagimenetluse sätete kohaselt, arvestades hagita menetluse kohta sätestatud.

Hagita asja võib kohus läbi vaadata istungit pidamata, välja arvatud kui see on seaduse järgi kohustuslik. Kohtuistungile kutsutute puudumine ei takista asja arutamist. Kohus ei ole seotud menetlusosaliste hinnangutega ega taotlustega. Kohus peab kontrollima vaid **avalduse vastavust seadusele ja avalduse tõendatust**. Menetlustoimingu **protokollib kohus vaid siis kui peab seda vajalikuks**.

Hagita menetluse **lahend on määrus**, mis kuulub viivitamata täitmisele. Määrus jõustub selle teatavaks tegemisest isikule, kelle kohta see käib. Hagita asja tehakse **määrus avalikult teatavaks üksnes seaduses ettenähtud juhul**. Kui seda aga tehakse, siis jõustub määrus avalikult teatavaks tegemisest. Määrus, mille peale saab esitada määruskaebuse, antakse menetlusosalistele kätte.

3.31.1. Maksekäsu kiirmenetlus (§ 481 – 497)

Teise isiku vastu esitatud eraõigussuhtest tuleneva **kindla rahasumma maksmise nõude** lahendab kohus avalduse alusel maksekäsu kiirmenetluses.

Hagejal on õigus esitada ka hagi (milliseid ei menetleta üheaegselt).

Nõue peab olema avalduse esitamise ajal sissenõutav ja

- ei tulene vastastikuste kohustuste täitmisest,
- ei tulene abieluvara jagamisest raha maksmisest,
- nõude esemeks ei ole mittevaralise kahju nõue ja
- ei tulene nõudest pankrotivõlgniku vastu.

Avaldus peab olema koostatud vastavalt § 482 nõuetele. Maksekäsu kiirmenetluse avaldus esitatakse kohtule nii, et seda oleks võimalik töödelda elektrooniliselt. **Avalduse lahendab kohus 7 päeva jooksul** selle saabumisest.

Kohus **jätab maksekäsu kiirmenetluse avalduse rahuldamata**, kui:

- asjas ei ole maksekäsu kiirmenetlus lubatud;
- avaldus ei vasta nõuetele või
- maksettepanekut või maksekäsku ei ole õnnestunud võlgnikule mõistliku aja jooksul kätte toimetada.

Kui avalduses on puudused, mida saab ilmselt kõrvaldada, annab kohus avaldajale tähtaja puuduste kõrvaldamiseks.

Kui avalduse jätab kohus rahuldamata, ei välista see hagimenetluse alustamist.

Kohus lahendab maksekäsu kiirmenetluses ka alaealisest lapsest lahus elavalt vanemalt **lapsele elatisraha nõudmise avalduse**, välja arvatud seaduses ettenähtud erandid.

Maksekäsu kiirmenetluse avaldus ja kiirmenetluses tehtavas ettepanekus peavad sisalduma § 492 ja 493 ettenähtud asjaolud.

Võlgnikul on õigus esitada vastuväide ettepaneku kättetoimetamisest 30 päeva jooksul (välismaal elaval 60 päeva jooksul). Kui võlgnik selle aja jooksul vastuväidet ei esita, teeb kohus määrusena maksekäsu, milles kohustab võlgnikku elatist määratud summas tasuma. Selles määrab kohus ka menetluskulude jaotuse.

Kui elatisnõude aluseks olnud asjaolud muutuvad, võib kumbki pool nõuda elatise suuruse muutmist hagimenetluses.

3.31.2. Üleskutsemenetlus (§ 498 – 508)

Kohus võib seaduses ettenähtud juhul teha üleskutsemenetluses **nõuete või muude õiguste esitamiseks avaliku üleskutse**, mille tagajärjeks on nõudest või õigusest teatamata jätmise korral

- õiguse lõppemine või
- muu õiguslikult negatiivne tagajärg.

Kohus algatab üleskutsemenetluse üleskutsemäärusega üksnes põhistatud avalduse alusel, kui avalduse esitamine on lubatav. Üleskutse avaldatakse väljaandes **Ametlikud Teadaanded**.

Üleskutsetähtaeg on vähemalt kuus nädalat enne nõuetest või muudest

õigustest teatamise tähtaega. Üleskutsetähtaja jooksul võib:

- vaidlustada esitatud nõuet ning
- kohus võib peatada üleskutsemenetluse või
- teeb välistusmääruse (vt § 502 ja 503).

Hüpoteegipidaja õiguse välistamise avalduses

- hüpoteegiga koormatud kinnisasja või
- laeva omanik

võib esitada avalduse teadmata hüpoteegipidaja õiguste välistamiseks asja-õigusseaduse § 331 või laeva asjaõigusseaduse § 58 järgi, kui avaldaja oma püüdlustest hoolimata

- ei ole suutnud välja selgitada, kes on hüpoteegipidaja või
- kes on tema õigusjärglane või
- kas hüpoteegipidaja õigusi on kohtulahendiga juba tunnustatud.

Enne menetluse algatamist peab avaldaja **hoiustama kohtu selleks ettenähtud kontrol hüpoteegipidajale kuuluva summa**. Hüpoteegipidajat hoiatatakse, et pärast talle kuuluva summa hoiustamist ei rahuldata tema nõuet kinnisasjast või laevast, vaid hoiustatud summast, ja tema õigus sellele lõpeb, kui ta ei ole endast välistusmääruse tegemisest viie aasta jooksul hoiustamiskohta teatanud.

Väärtpaberi kadumise, hävimise või kahjustumise korral võib

- esitajaväärtpaberi või
- blankoüleandepaldisega väärtpaberi senine omaja või
- muu väärtpaberi puhul väärtpaberist tulenevat õigust teostada sooviv isik esitada avalduse väärtpaberi üleskutsemenetluses kehtetuks tunnistamiseks.

Avaldaja peab põhistama väärtpaberi hävimist või kahjustumist ja avalduses märkima kaotatud dokumendi eritunnused ja dokumendi väljaandnud isiku nime ning dokumendi kaotamise asjaolud. Kahjustumise korral tuleb esitada kahjustunud dokument.

3.31.3. Isiku surnuks tunnistamine ja surmaaja tuvastamine (§ 509 – 515)

Isiku **surnuks tunnistamise avalduse** võib esitada:

- teadmata kadunud isiku **seaduslik esindaja** või **valla- või linnavalitsus**;
- teadmata kadunud isiku **abikaasa** või ülenev või alanev **sugulane**;
- **siseminister**.

Avalduses märgitakse,

- miks avaldaja on huvitatud isiku surnuks tunnistamisest, ja
- samuti asjaolud, mis põhistavad isiku surnuks tunnistamist.

Pärast eelnimetatud avalduse menetlusse võtmist avaldab kohus, avaldaja arvel, väljaandes **Ametlikud Teadaanded teate**, milles kutsub teadmata kadunud isikut kohtu määratud tähtaja jooksul esitama kohtule andmed oma elusoleku kohta. Teates avaldatakse **hoiatus võimalikust surnukstunnistamisest** ja kutsutakse kõiki isikuid üles esitama kohtule andmeid isiku kohta, kelle surnuks tunnistamist taotletakse. Selle teate võib kohus **avaldada ka korduvalt või ka muus väljaandes** või ringhäälingus.

Andmete esitamise tähtaeg ei või olla vähem kui kuus nädalat viimase teate avaldamisest Ametlikes Teadaannetes.

Surnuks tunnistamise määruses märgitakse eeldatav surma aeg ja see avaldatakse väljaandes Ametlikud Teadaanded. Määruse saadab kohus avaldajale ja siseministrile ning pärast määruse jõustumist 10 päeva jooksul perekonnanseisuasutusele isiku surmaandmete kandmiseks rahvastikuregistrisse. **Määrus jõustub**, kui selle peale määruskaebuse esitamise tähtaeg on möödunud.

Surnuks tunnistamise määruse **muutmise ja tühistamise toimingud** on samad mis tunnistamisel.

Määruskaebuse võib esitada 30 päeva jooksul alates määruse avaldamisest Ametlikes Teadaannetes ja avalduse rahuldamata jätmisel määruse kätetoimetamisest 30 päeva jooksul.

Surnuks tunnistatu väljailmumisel võib **tühistamise avalduse** esitada **isik ja siseminister** kohtule, kes isiku surnuks tunnistas.

Surmaaja muutmiseks saab avalduse esitada pärast määruse jõustumist 5 aasta jooksul. Isiku surmaaja tuvastamise menetlus on analoogne surnuks tunnistamise menetlusega.

3.31.4. Äraolija varale hoolduse seadmine (§ 516 – 519)

Kohus määrab varale hooldaja, kui on vaja hoolitseda vara eest, mis kuulub:

- 1) teadmata kadunud isikule;
- 2) isikule, kelle viibimise koht on teada, kuid kes ei saa tagasi pöörduda või muul põhjusel ei saa oma asjade eest hoolitseda või
- 3) isikule, kes on andnud käsundi või volikirja oma asjade ajamiseks, kuid on ilmnenu

Hoolduse seadmise määruses märgitakse isik, kelle varale hooldus seatakse, samuti isik, kes määratakse hooldajaks, kellel on seaduses sätestatud ulatuses ka selle vara käsutamisõigus. Kohus võib määrata ka kuni kuueks kuuks ajutise hooldaja, kui viivitusega kaasneks oht isiku huvidele.

Kui äraolijal ei ole enam takistusi oma vara hooldamisel, lõpetab kohus hoolduse. Äraolija surnuks tunnistamisel või tema surmaaja tuvastamisel kohtus lõpeb hooldus vastava määruse jõustumisel.

Määruse peale, millega hooldus seati (keelduti, lõpetati või muudeti) võib esitada 5 kuu jooksul, määruse teatavaks tegemisest hooldajale, määruskaebuse igauks, kellel on õiguslik huvi määruse muutmise vastu, sh abikaasa, sugulased ja hõimlased.

3.31.5. Piiratud teovõimega täisealisele isikule eestkostja määramine (§ 520 – 532)

Eestkostja määratakse, kui see on isiku huvides vajalik.

Esindaja määratakse eelkõige, kui teda ei esinda tsiviilkohtumenetlusteovõimeline isik ja kui:

- 1) kohus ei pea isikut ennast menetluses ära kuulama;
- 2) eestkoste kavatakse seada isiku asjade ajamiseks;
- 3) eestkostja pädevust laiendatakse;
- 4) menetluse esemeks on eestkostja nõusoleku andmine isiku steriliseerimiseks.

Esindaja määratakse iga kohtuastme jaoks eraldi ja seejuures isik, kellel on õigus määruskaebuse esitamiseks.

Esialgset õiguskaitset kohaldab ja sh ajutise eestkostja määrab kohus, kui:

- 1) viivitusega kaasneks oht eestkostet vajava isiku huvidele ja
- 2) isikule on menetluses määratud esindaja ning
- 3) isik on isiklikult ära kuulatud.

Ajutist eestkostjat ei või määrata kauemaks kui 6 kuuks, mida võib pärast ekspertarvamuse saamist isiku vaimse seisundi kohta **pikendada kuni ühe aastani**.

Määrus ajutise eestkostja määramise ja vabastamise kohta jõustub selle teatavaks tegemisest.

Kui kohtul on andmeid või kahtlus isiku vaimuhaiguse või nõdrameelsuse kohta, määrab kohus kohtupsühhiaatriaekspertiisi eestkostja määramise vajalikkuse kohta. Isik on kohustatud ilmuma eksperdi juurde, muidu **kohaldatakse sundtoomist**, teda võib paigutada **kuni üheks kuuks raviasutusse vaatlusele** ja kohtu määrusega võidakse raviasutuses viibimise aega uuringuteks **pikendada kuni 3 kuuni**.

Ekspertiisi ei pea määrama, kui:

- 1) eestkostet vajav isik ise esitab avalduse koos arstitõendiga või
- 2) isik loobub ekspertiisi tegemise õigusest ja
- 3) ekspertiisi tegemine on eestkostja ülesannete mahtu arvestades ebamõistlikult kulukas või töömahukas.

Kohtu korraldusel annab eestkostet vajava isiku kohta **andmeid isiku elukohajärgne valla- või linnavalitsus, ka annab ta arvamuse eestkostja ja muu eestkostega seonduva kohta**.

Kohus peab ära kuulama isiku, kelle suhtes eestkostet menetletakse. Ära kuulamise juurde võib olla kutsutud ekspert ja isiku nõudel tema usaldusisik. Ära kuulatava suhtes võib kohaldada sundtoomist.

Kohus ei pea eestkostet vajavat isikut isiklikult ära kuulama, kui:

- 1) sellest võivad eksperdiarvamuse kohaselt tuleneda isiku tervisele kahjulikud tagajärjed;
- 2) kohus on vahetu mulje põhjal veendunud, et isik ei ole ilmselt võimeline oma taht avaldama.

Asja arutades kohus küsitleb isikut, kellele eestkostet seatakse, abikaasat, vanemaid, kasuvanemaid ja lapsi. Eestkostetava taotlusel ka teisi lähedasi isikuid, kui see ei venita oluliselt menetlust.

Eestkoste seadmise määrus annab eestkostjale esindamise õiguse.

Kohus võib **eestkostja või eestkostetava avalduse alusel** määrata kindlaks eestkostetava arvel makstava tasu suuruse, hüvitatava kulu ja selle suuruse, eestkostjale riigi arvelt makstava tasu ja hüvitatavad kulud, maksete suuruse ja tähtajad eestkostetava poolt riigile kulude tasumisel jne.

Kui eestkostja määramise alused on ära langenud, lõpetab kohus eestkoste või kitsendab seda. Ka mõjuval põhjusel võib kohus eestkostja vabastada ametist ja määrata uue. **Eestkostet lõpetav määrus** jõustub selle eestkostjale kättetoimetamisega. See tehakse teatavaks ka eestkostetavale ja tema esindajale.

Eeskoste asjas tehtud määrusele võib esitada määruskaebuse. Määruskaebust ei saa esitada pärast 5 kuu möödumist määruse teatavakstegemist eestkostjale.

3.31.6. Isiku paigutamine kinnisesse asutusse (§ 533 – 543)

Isiku elukohajärgse **valla- või linnavalitsuse avalduse alusel** menetleb kohus:

- **psüühiliselt haige** isiku paigutamist tema tahte vastaselt psühhiaatriahaiglasse või hoolekandeesutusse koos vabaduse võtmisega;
- **nakkushaige** paigutamist tema nõusolekuta haiglasse ja talle haiglaravi kohaldamist, kui see on vajalik eriti ohtliku nakkushaiguse leviku tõkestamiseks;
- muid seaduses sätestatud kinnisesse asutusse paigutamise asju.

Kohus võib avaldaja taotlusel rakendada esialgset õiguskaitsset (§ 534) kuni 3 kuud ja pikendada seda kuni kuue kuuni.

Seaduses sätestatud juhtudel võib isiku kinnisesse asutusse paigutada ka kohtumääruseta, kui see on vältimatu isiku enda või avalikkuse kaitseks ja kohtu määruse saamine ei ole piisavalt kiiresti võimalik. Sel juhul esitatakse avaldus kohtumääruse saamiseks hiljemalt järgmisel tööpäeval.

Vajadusel määrab kohus kinnisesse asutusse paigutatule **esindaja**. Esindaja määratakse iga kohtuastme jaoks eraldi, seejuures isiku, kellel on õigus kaebuse esitamiseks ja põhjendamiseks.

Kinnisesse asutusse paigutamist arutab eestkostja määranud või selle tööpiirkonnas asuv kinnine asutus või esialgset õiguskaitset arutanud kohus.

Enne kinnisesse asutusse paigutamist peab kohus ära kuulama:

- paigutatava isiku;
- isiku abikaasa ja muud temaga kooselavad või koos elanud pereliikmed;
- isiku eestkostja või hooldaja;
- isiku nimetatud usaldusisiku;
- kinnise asutuse juhi, kuhu isik paigutatakse.

Vajalikud andmed kohtule esitab valla- või linnavalitsus.

Kinnisesse asutusse paigutab kohus isiku üksnes **eksperdiarvamuse alusel** (eksperdik on psühhiaater või nakkushaiguse puhul pädev arst). Kohus võib isiku pärast eksperdi äraakuulamist määrata **kuni üheks kuuks raviautusse vaatlusele**, kui see ekspertiisi tegemiseks on vajalik. Isikut ei või kinnisesse asutusse paigutada kauemaks kui kolmeks aastaks määruse tegemisest alates.

Kohus võib kinnisesse asutusse **paigutamise peatada kuni üheks aastaks** omal algatusel või isiku taotlusel, pannes temale kohustusi. Kui isik neid ei täida, tühistab kohus peatamise.

Kinnisesse asutusse paigutamise **määrus jõustub**, kui sellele ei saa enam kaebust esitada või kui kohus selle jõustas määruse teatavaks tegemisega isikule, tema esindajale või avaldajale. Kui isikut peetakse kinni kinnipidamisasutuses, ravi-, hoolekande- või muus asutuses, teavitab kohus ka seda asutust määrusest. Kinnisesse asutusse paigutamise **määruse täidab asutus, kuhu isik paigutatakse**. Jõudu (politsei abi) võib kinnisesse asutusse paigutamisel kasutada, kui kohus seda määruses ette nägi.

Kohus lõpetab määrusega isiku kinnisesse asutusse paigutamise, kui alused on ära langenud. Kui isik on aga kinnises asutuses olnud üle 4 aasta, ei või asjas olla eksperdik ekspertiisi varem teinu, isiku raviarst või arst, kes on ametis asutuses, kus isik viibib.

3.31.7. Lähenemiskeelu ja muude sarnaste abinõude rakendamine isikuõiguste kaitseks (§ 544 – 549)

Kohus võib isiku eraelu või muu isikuõiguse kaitseks kohaldada võlaõigusseaduse § 1055 alusel lähenemiskeeldu või muid abinõusid **kuni kolmeks aastaks**. Enne selle rakendamist kuulab kohus ära isiku, kelle suhtes abinõu rakendamist taotletakse, ja isiku, kelle huvides abinõu rakendamist menetletakse.

Kohus võib kohaldada vajaduse korral avalduse alusel või omal algatusel **esialgset õiguskaitset**. (Hagi tagamise abinõusid hagi tagamise korras)

Määrus toimetatakse isikutele kätte ja see **jõustub kättetoimetamise hetkest**. Asjaolude muutumisel, kuulates asjaosalised ära, kohus tühistab lähenemiskeelu või vajadusel muudab seda.

Keelu peale võib esitada määruskaebuse.

3.31.8. Menetlus hagita perekonnaasjades (§ 550 – 553)

Hagita perekonnaasjad on:

- 1) alaealisele eestkostja määramine;
- 2) vanema õiguse määramine lapse suhtes ja lapsega suhtlemise korraldamine;
- 3) lapsendamine;
- 4) alaealise teovõime laiendamine;
- 5) isikust põlvnemise tuvastamine ja vanema kande vaidlustamine pärast isiku surma;
- 6) nõusoleku andmine lapse või eestkostetava nimel tehingu tegemiseks;
- 7) muud seadusega kohtu pädevusse antud perekonnaasjad, mida ei saa lahendada hagimenetluses.

Vanema õiguste määramise ja lapsega suhtlemise võib lahendada ka hagi-menetluses koos abielu lahutamisega.

Enne alaealist puudutava esialgse õiguskaitse rakendamist peab kohus küsima tema elukohajärgselt valla- või linnavalitsuselt arvamust ja teatama talle menetlusest. Talle saadab kohus ka alaealist või eestkostet puudutavad kohtulahendid. Vähemalt 14-aastasel ja piisava kaalutus- ja otsustusvõimega laps võib tema isikut puudutavas hagita perekonnaasjas määruse peale kaevata oma seadusliku esindaja kaasabit. See kehtib ka teistes asjades, kus laps tuleb ära kuulata.

3.31.9. Alaealisele isikule eestkostja määramine (§ 554 – 557)

Alaealisele eestkostja määramisele kohaldatakse sama mis piiratud teovõimega täisealisele eestkostja määramisel, välja arvatud ekspertiisi kohta sätestatut.

Kohus võib määrusega rakendada **esialgset õiguskaitset kuni 6 kuuks** ja määrata ka ajutise eestkostja, kui vähemalt 7-aastane laps on ära kuulatud ja viivitusega kaasneks oht alaealise huvidele. Kui niisugune oht lapsele esineb, võib esialget õiguskaitset rakendada ka last ära kuulamata, tehes seda hiljem viivitamata.

Kohus määrab eestkostja alaealisele määrusega, mis annab eestkostjale eestkostetava esindamise õiguse.

3.31.10. Vanema õiguste määramine lapse suhtes ja lapsega suhtlemise korraldamine (§ 558 – 563)

Selles menetluses kuulab kohus ära vanemad isiklikult ja arutab nendega lapse huvide kaitset.

Vanemat, kellel vanemaõigusi ei ole või kelle lapsed on antud eestkoste alla, ei pea ära kuulama, kui see asjaolude selgitamisele ilmselt kaasa ei aita. Vanemaid ei pea ära kuulama ka siis, kui sellega kaasneks oht lapse huvidele.

Vähemalt 7-aastase lapse kuulab kohus ära isiklikult, kui see on ilmselt vajalik asjaolude selgitamiseks. Kui laps elab pikemat aega muus lapsega suhtlema õigustatud perekonnas või kasuperes, kuulab kohus ära ka nimetatud isikud, välja arvatud, kui see ilmselt ei aita kaasa asja lahendamisele või asjaolude selgitamisele.

Kohus peab tegema kõik selleks, et **lahendada asi kokkuleppel** (soovitama pere nõustajat jt).

Kui vanem teatab kohtule, et teine pool rikub kohtumäärusega määratud, kutsub kohus nad vestlusele, et lahkeli kokkuleppel lahendada. Kui kohtus ei saavutata suhtlemises kokkulepet või üks vanematest kohtusse ei ilmu, tunnistab kohus kokkuleppe ja lepitusmenetluse ebaõnnestunuks ja määrab:

- 1) milliseid sunnivahendeid tuleb rakendada;
- 2) millise ulatuses tuleb muuta suhtlemist puudutavat määrust;
- 3) milliseid muudatusi on vaja teha vanema õigustes lapse suhtes.

Kohus võib määrata ka lapse isiklike asjade väljaandmise.

3.31.11. Lapsendamine (§ 564 – 569)

Kohus otsustab lapsendamise üksnes lapsendamist sooviva **isiku avalduse alusel**. Avalduses märgib lapsendaja oma isikuandmed, andmed lapse kohta ja kui on abielus, siis lisab avaldusele abikaasa kirjaliku nõusoleku.

Avaldaja kuulab kohus ära isiklikult. Kohus kuulab ära vähemalt 7-aastase lapse nii asja kohta, kui ka tema tulevase nime kohta.

Lapsendamise asjas võib kohus anda korralduse andmete kogumiseks ja arvamise andmiseks lapse elukohajärgsele maavanemale. Kui avaldaja elukoht on välisriigis, saadab kohus määruse maavanema asemel Sotsiaalministeeriumile.

Määrus jõustub selle lapsendajale kättetoimetamisest. Määruse alusel tehakse muudatus lapse sünniakti.

3.31.12. Alaealise teovõime laiendamine (§ 570 – 578)

Kohus otsustab alaealise teovõime laiendamise vähemalt 15-aastase alaealise enda, tema vanema või eestkostja või valla- või linnavalitsuse **avalduse alusel**.

Avalduses märgitakse:

- 1) mis põhjusel alaealise teovõime laiendamist taotletakse;
- 2) andmed, mis annavad aluse teovõime laiendamiseks.

Avaldusele lisatakse alaealise **seadusliku esindaja kirjalik nõusolek** teovõime laiendamiseks.

Vajadusel määrab kohus **ekspertiisi** alaealise arengutaseme väljaselgitamiseks. Kui alaealine mõjuva põhjuseta eksperdi juurde ei ilmu, jätab kohus avalduse läbi vaatamata.

Kohus kuulab asja arutamisel isiklikult ära alaealise, küsib seaduslikult esindajalt seisukohta ja abiellumiseks laiendamise taotlemisel ka abielluda soovija. Kui alaealine kohtusse ärakuulamisele mõjuva põhjuseta ei ilmu, jätab kohus avalduse käiguta.

Avaldus **lahendatakse kohtumäärusega**. Määrus jõustub ja kuulub täitmisele selle alaealisele kättetoimetamisega.

Määrusele võib esitada määruskaebuse. Määruskaebust ei saa esitada pärast 5 kuu möödumist selle alaealisele kättetoimetamisest.

3.31.13. Isikust põlvnemise tuvastamine ja vanema kande vaidlustamine pärast isiku surma (§ 579 – 583)

Avalduse alaealise põlvnemise tuvastamiseks või sünniakti tehtud vanema kande vaidlustamiseks isikust, kes on surnud, võib esitada:

- 1) isik, kelle põlvnemise tuvastamist taotletakse või kelle põlvnemist vaidlustatakse,
- 2) tema eestkostja või
- 3) valla- või linnavalitsus.

Kohus kuulab ära lapse teise vanema ning surnud isiku vanemad, abikaasa ja täisealised lapsed, samuti muud isikud, kelle ärakuulamist peab vajalikuks. Kohus võib mõne nimetatutest jätta ära kuulamata, kui see on kestvalt võimetu seletusi andma või tema viibimise koht ei ole teada.

Vajaduse korral määrab kohus **põlvnemise ekspertiisi**, kui see on võimalik surnut matmiskohast välja kaevamata. Kui taotlejaks on alaealise lapse ema või hooldaja, küsib kohus valla- või linnavalitsuse arvamust.

Põlvnemise tuvastamise, sünniakti tehtud vanema kande peale võib esitada **määruskaebuse**. Määruskaebuse võib selles asjas esitada avaldaja, surnu vanemad, abikaasa ja täisealised lapsed ning valla- või linnavalitsus. **Määrus jõustub** alles kaebuse esitamise tähtaja möödumisel.

3.31.14. Pärandi hoiumeetmete rakendamine (§ 584 – 590)

Kohus võib pärandi hoiumeetmete rakendamist taotlevalt isikult või sellelt, kelle huvides seda taotletakse, nõuda hoiumeetmete rakendamise kulude katteks kohtu kontole rahasumma maksmist, kui pärandist selleks ei jätku.

Kohus kuulab hoiumeetmete rakendamise eelselt ära avaldaja, isiku, kelle huvides seda taotletakse, ja isiku, keda soovitakse vara hooldajaks. Seejärel otsustab kohus **pärandi hooldaja määramise**. Määrus jõustub selle kättetoimetamisega hooldajale.

Pärija, annakusaaja, pärandi hooldaja, pärandaja võlausaldaja ja testamenditäitja avalduse alusel või omal algatusel võib kohus hoiumeetmeid muuta või tühistada, samuti hooldaja tema kohustustest vabastada.

Hoiumeetmete kulud kaetakse pärandvara arvelt. Kohtu korraldusel võib selleks ka pärandvara müüa.

Hooldamise lõppemisel esitab hooldaja kohtule aruande. Selles märgitakse esialgne pärandvara koosseis, väljamaksed pärandvarast ja sissetulekud tulutoovast pärandvarast.

Pärandi hooldamise aluste äralangemisel vabastab kohus määrusega pärandvara valitsemise ja vabastab hooldaja ametist.

3.31.15. Registriasjad (§ 591 – 601)

Kohtud peavad järgmisi registreid:

- 1) äriregister;
- 2) mittetulundusasutuste ja sihtasutuste register;
- 3) kinnistusraamat;
- 4) laevakinnistusraamat;
- 5) abieluvararegister;
- 6) kommertsandiregister.

Registripidamise kord on sätestatud seadusega.

Kohus teeb registrisse kandeid üksnes **avalduse või kohtulahendi alusel**. Kandeavaldused esitatakse kohtule seaduses sätestatud vormis seadusega selleks õigustatud isiku poolt. Notar, kes tõestas või kinnitas avalduse, võib esindada avaldajat kohtus registriasja ajamisel.

Kande võib teha kohtunik või kohtunikuabi. Kanne tehakse registrisse **kandemääruse alusel**. Kandemäärus täidetakse ja kanne tehakse viivitamatult ja see jõustub kande tegemisega. Kandemääruse peale võib esitada määruskaebuse 30 päeva jooksul.

Valeandmeid esitanuid või vajalikke andmeid varjanut võib kohus trahvida. Kohtu määratud tähtjaks puudusi mittekorvaldanut kohus trahvib ja määrab uue tähtja. Kui ka selleks ajaks vastuväidet ei esitata ja puudusi ei kõrvaldata, trahvib kohus uuesti jne kuni kohustus täidetakse või esitatakse vastuväide.

3.31.16. Juriidilise isiku juhatuse ja nõukogu asendusliikme, audiitori, erikontrolli läbiviija ja likvideerija määramine (§ 602 – 606)

Kohus määrab seaduses sätestatud juhul huvitatud isiku avalduse alusel:

- 1) juriidilise isiku juhatusse või nõukogusse asendusliikme või
- 2) audiitori või
- 3) erikontrolli läbiviimise ja läbiviija ka omal algatusel, sh sundlõpetamisel.

Eelnimetatud ametisse võib kohus määrata iga isiku, kes vastab seaduses nimetatud nõuetele ja on kohtu hinnangul võimeline likvideerimist vajalikul tasemel korraldama.

Likvideerijaks võib kohus määrata ka pankrotihalduri. Kohus võib määratud isiku omal algatusel vabastada.

Kohtu määratud isik võib nõuda tasu ja kulutuste hüvitamist juriidiliselt isikult kokkuleppel või kohus lahendab selle määrusega. Sellele võivad määruskaebuse esitada määratud isik või juriidiline isik.

3.31.17. Äriühingu osanikele ja aktsionäridele hüvitise suuruse määramine (§ 607 – 612)

Vastavalt äriseadustiku § 363 lg 3, § 398 lg 3, § 404 lg 1, § 441 lg 5, § 448 lg 1 nimetatud isikutele hüvitise suuruse määramisel juhindutakse alljärgnevast. See toimub üksnes hüvitise suuruse määramiseks õigustatud osaniku või aktsionäri **avalduse alusel**. Avalduse võib esitada 3 kuu jooksul alates ajast, millal ülevõtmisotsus edastati äriregistripidajale.

Hüvitise suuruse määramise avalduses tuleb märkida:

- 1) hüvitise maksmiseks kohustatud isik;
- 2) maksmise aluseks oleva asjaolud;
- 3) taotletava hüvitise suurus ja selle põhjendus.

Erinevad avaldused liidetakse pärast esitamise tähtaja möödumist **ühte menetluse** ja neile määrab kohus ühise esindaja. Esindaja määramine avaldatakse väljaandes Ametlikud Teadaanded. Kui aktsionäre on üle 100, avaldatakse teade ka ühes üleriigilises päevalehes.

Kohus toimetab hüvitise suuruse määramise avalduses **ettevalmistava menetluse** (vt § 619). Asja lahendab kohus **kohtuistungil**.

3.31.18. Korteriomandi ja kaasomandi asjad (§ 613 – 618)

Kohus lahendab hagita menetluses:

- korteriomaniiku avalduse alusel asja, mis tuleneb korteriomaniike ühisusest ja kaasomandi eseme valitsemisest, ning **korteriomaniike omavahelisi**

õigusi ja kohustusi, välja arvatud korteriomandiseaduse § 9 ja 14 tulenevad (korteri ühisuse lõpetamine ja võõrandamine);

- korteriomaniku või valitseja avalduse alusel asja, mis tuleneb kaasomandi valitsemise reguleerimisest ning mis käsitleb **valitseja õigusi ja kohustusi**;
- korteriomaniku või kolmanda isiku avalduse alusel asja, mis käsitleb korteriomandiseaduse § 20 lg 3 kohaselt **valitseja nimetamist**;
- korteriomaniku või valitseja avalduse alusel asja, mis käsitleb **korteriomanike otsuste kehtivust**.

Kohus lahendab hagita menetluses ka kinnisasja **kaasomanike vaidlused**, mis on seotud kaasomandiks olevate eluruumide või ühiskasutuses olevate ruumide või maa kasutamisega või valitsemisega või otsustega.

Eelnimetatud võib lahendada ka hagimenetluses, kui see on esitatud koos nõudega, mis tuleb lahendada hagimenetluses.

Üldjuhul lahendab kohus asja koos menetlusosalistega ja püüab suunata neid kokkulepet sõlmima. Kokkulepet loetakse siin kompromissiks, mille kohus kinnitab määrusega.

Asjaolude muutumisel võib kohus asjaosalise avalduse alusel määrust muuta uue määrusega, kui see on vajalik raskete tagajärgede ärahoidmiseks.

3.31.19. Tsiviilasjas tehtud välisriigi kohtulahendite ja uude täitedokumentide tunnustamine ja täitmine

Euroopa Liidu liikmesriigi tsiviilasjas tehtud kohtulahendi tunnustamisel lähutatakse § 619 nõuetest. Tsiviilasjas tehtud muu välisriigi kohtulahend kuulub tunnustamisele, välja arvatud:

- 1) kui see oleks ilmses vastuolus Eesti õiguse oluliste põhimõtetega, avaliku korraga, isiku põhiõiguste ja -vabadustega;
- 2) lahend on vastuolus Eestis samade poolte vahel tehtud lahendiga;
- 3) kostja ei ole saanud oma õigusi mõistlikult kaitsta;
- 4) lahend on vastuolus samal alusel ja samade poolte vahel välisriigis tehtud otsusega, mis on tunnustatud;
- 5) lahendi teinud kohtul ei olnud õigus seda teha Eesti õiguse ega rahvusvahelise õiguse kohaselt.

Euroopa Liidu liikmesriigi kohtulahend kuulub Eesti Vabariigis tunnustamisele, välja arvatud lisaks eeltoodud punktidele 1) – 3):

- 4) lahend on esitatud hagina Eesti kohtusse;
- 5) lahend on vastuolus samade poolte vahel samas asjas Eestis varem tunnustatud või täidetud välisriigi kohtulahendiga;
- 6) lahend on vastuolus samade poolte vahel samas asjas välisriigis tehtud, kuid Eestis tunnustamata varasema lahendiga, mis oleks Eestis tunnustatav ja täidetav;

7) lahendit ei oleks kohus võinud teha Eesti õiguse rahvusvahelise kohtualluvuse sätete kohaselt.

Üldreeglina välisriigi kohtulahendit tunnustatakse Eestis üksnes juhul, kui lahend on jõustunud või on täidetav otsuse teinud kohtu asukohariigis ja see on täidetav Eestis üksnes siis, kui see on Eesti kohtu poolt tunnustatud täidetavaks.

Välisriigi **kohtulahend täidetakse**, kui see on täidetavaks tunnustatud. Välisriigi kohtulahendi täidetavaks tunnustamise korda vt § 621. Lahendatakse see **kohtu määrusega**. Enne määruse tegemist kuulab kohus ära võlgniku. Määrus kuulub täitmisele Eesti kohtutäituril. Määrusele võib sissenõudja esitada määruskaebuse, kui nõue jäeti rahuldamata. Kui nõue tunnustati täidetavaks, võivad määruskaebuse esitada sissenõudja ja võlgnik. Välisriigi kohtulahendi täidetavaks tunnustamise või sellest keeldumise peale võib esitada määruskaebuse ühe kuu jooksul määruse kättetoimetamisest (välisriiki 2 kuu jooksul).

Euroopa Liidu liikmesriigi kohtulahendi ja muu täitedokumendi tunnustamisel kohaldatakse Eesti tsiviilmenetluse seadustiku sätteid **vaid osas, mis ei ole Euroopa Liidu õigusaktides reguleeritud**.

Tunnustamise nõude kohta väljastab avaliku dokumendikinnituse Euroopa täitedokumendina eesti ja inglise keeles Harju Maakohus.

Välisriigi kohtulahendi **täidetavaks tunnustamiseks esitatakse avaldus** kohtule vastavalt § 622 nõuetele. Kontrollinud kohtulahendi tunnustamise eeldusi (mitte sisu), toimetab kohus selle avalduse võlgnikule kätte, annab tähtaja sellele vastamiseks, kuulab võimaluse korral ära võlgniku, kohaldab vajaduse korral hagi tagamise abinõusid, teeb tunnustamise kohta määruse, milles viitab, et sissenõudja võib määrusega tunnustatud kohtulahendi esitada sissenõudmiseks Eesti kohtutäiturile.

Võlgnikul on õigus vältida sundtäitmist, tasudes täidetava summa tagatisena.

Kui tunnustatud välisriigi kohtulahend või selle tunnustamise määrus tühistatakse, hüvitab sissenõudja võlgnikule täitemenetlusest tekkinud kahju või selle vältimiseks tehtud kulutused.

3.31.20. Muud hagita asjad (§ 628 – 629)

Muudeks hagita asjadeks on:

- **varale sundvalitseja määramine** ja talle tasu maksmine;
- **juriidilise isiku sundlõpetamine** ja likvideerija määramine (lähtudes likvideerija määramisel seadustiku § 602 – 606).

Kui kohus on määranud hagita menetluses eestkostja, hooldaja, likvideerija või muu sellise isiku, teostab kohus nende isikute üle ka järelevalvet. Kohtu

määratud isikut, kes ei täida oma ülesandeid, võib kohus trahvida või vabastada ta nendest ülesannetest.

Hagita menetluse lahend on kohtumäärus, mis hakkab kehtima päevast, millal see tehti teatavaks isikule, kelle kohta see on tehtud.

3.31.21. Avalikult kasutatavale teele juurdepääsu ja tehnorajatiste talumise asjad

Kohus lahendab avaldusi avalikult kasutatavale teele juurdepääsuks ning tehnorajatiste talumiskohustuse suhtes. Menetlusosalised on avaldaja ja kinnisasja omanikud, keda avalduse lahendamine puudutab, samuti kinnisasjade asukoha järgne valla- või linnavalitsus.

Üldjuhul on arutelu suuline ning kohus püüab suunata menetlusosalisi kokkulepet sõlmima. **Kokkulepe vormistatakse kirjalikult** või protokollitakse ja loetakse kohtulikuks kompromissiks. **Kohus kinnitab selle määrusega.** Määrusele võib esitada määruskaebuse.

3.31.22. Lõpetaja ja muu isiku vahendusel sõlmitud kokkuleppe täidetavaks tunnistamine

Lepitusseaduse alusel lepitustulemuse täidetavaks tunnistamise avalduse esitab kohtule üks lepingupool, lisades avaldusele teise lepingupoole nõusoleku. Kohus tunnistab kokkuleppe täidetavaks määrusega. Kohus ei tunnista kokkulepet täidetavaks, kui:

- 1) kokkulepe väljub lepitusseaduse § 14 lg 1 piiridest või
- 2) kokkulepe on vastuolus heade kommetega, seadusega või rikub oluliselt avalikku huvi või
- 3) kokkulepet ei ole võimalik täita.

Mittetunnistamisele võib lepingupool esitada määruskaebuse 30 päeva jooksul keeldumise kättetoimetamisest.

Taotluse lahendamisel kontrollib kohus muust isikust kokkulepet vahendanud isiku erapooletust, ausust ja sõltumatust. Taotluse lahendab kohus istungil, kuulates ära kokkulepet sõlminud pooled.

Kohtumäärusega mittenõustumisel võib sellele esitada määruskaebuse.

3.32. MENETLUS RINGKONNAKOHTUS. APELLATSIOONIMENETLUS

Pool ja iseseisva nõudega kolmas isik võivad esimese astme kohtuotsuse peale esitada apellatsioonikaebuse. Selle esitajat nimetatakse apellandiks.

Apellatsioon esitatakse alluvusjärgsele ringkonnakohtule. Apellatsiooni

ei saa esitada, kui mõlemad pooled on apellatsiooni esitamise õigusest loobunud.

Apellatsioonikaebuse aluseks võib olla

- väide, et esimese astme kohtuotsus põhineb **õigusnormi rikkumisel** (õigusnormi on rikutud, kui materiaal- või menetlusõiguse normi on ebaõigesti kohaldatud või see on jäetud osaliselt või täielikult kohaldamata) või et
- **asjaolude ja tõendite kohaselt** tuleks teha uus otsus.

Kui apellatsioonikaebuse põhjendamiseks **esitatakse uusi asjaolusid ja tõendeid**, tuleb apellatsioonis märkida uute asjaolude ja tõendite esimese astme kohtus esitamata jätmise põhjus. Sama tuleb teha, kui apellatsiooniga taotletakse tunnistaja või menetlusosalise vande all ära kuulamist või ekspertiisi või vaatluse korraldamist.

Apellatsioonikaebuse võib esitada 30 päeva jooksul, alates otsuse apellandile kättetoimetamisest, kuid mitte hiljem kui 5 kuu jooksul otsuse avalikust teatavastegemisest. Kui kohus jättis seaduse kohaldamata põhiseaduse vastasena, ei hakka apellatsiooni tähtaeg kulgema enne Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve korras tehtud otsuse kuulutamist. Kui apellatsioonitähataja jooksul tehakse täiendav otsus, hakkab tähtaeg kulgema selle avalikult teatavaks tegemisest. Poolte kokkuleppel saab tähtaega lühendada ja pikendada kuni 5 kuuni.

Apellatsioonikaebus peab olema põhistatud koos viidetega seadusele ja väiteid tõendavatele tõenditele.

Kui apellant soovib asja arutamist kohtuistungil, peab ta seda kaebuses märkima.

Apellatsioonikaebusele võib vastaspool esitada **vastuapellatsioonikaebuse**. Vastuapellatsioonikaebuse saab esitada 14 päeva jooksul apellatsioonikaebuse kättesaamisest.

Ringkonnakohus nõuab apellatsiooni saamisel välja **maakohtust toimiku**, mis hiljem kohtule tagastatakse. Kui menetlusse võtmist takistavad puudused on vormistamisel jne, mida on võimalik kõrvaldada, annab ringkonnakohus selleks mõistliku aja ja jätab seniks apellatsiooni käiguta.

Apellatsioonikaebuse **menetlusse võtmisest keeldumise määrus** peab olema kohtukoosseisu ühehäälnel otsus ja peab põhinema § 637 näidatud keeldumise alusele (ei allu sellele ringkonnakohtule, on esitatud pärast apellatsioonitähataja möödumist, tasumata on riigilõiv, apellatsiooni on esitanud isik, kes ei ole oma esindusõigust tõendanud, pooled olid apellatsioonioigusest loobunud, apellatsioonis toodud väidete õigsust eeldades ei saaks kaebust ilmselt rahuldada).

Menetlusosalisteks apellatsioonimenetluses on **apellant** ja **vastustaja** ning kolmandad isikud. **Ettevalmistava menetluse** teeb kohtu liige üksinda, otsustatakse aga kollegiaalselt. Asja ettevalmistav kohtunik võib ettevalmistamisel

koguda ja uurida tõendeid. Pärast menetluse võtmist kohustab kohus vastustajat kohtu määratud ajaks **kirjalikult vastama apellatsioonikaebusele**, märkides ära, mida vastus peab sisaldama. **Vastuses apellatsioonile** vastustaja peab märkima:

- kas kaebus on vastustaja arvates võetud õigesti ringkonnakohtu menetlusse;
- kas ta peab kaebust õigeks või vaidleb sellele vastu;
- vastuväited kaebuse nõudmiste ja põhjenduste kohta ning asjaolud, millele vastustaja tugineb.

Kui vastustaja taotleb tunnistaja, eksperdi, poole seletuse vande all või vaatluse tegemist, tuleb seda vastuses koos põhjendusega märkida. Kui ta soovib asja arutamist kohtuistungil, peab ta seda märkima. Kui pooled ei ole taotlenud asja läbivaatamist kohtuistungil, võib kohus selle lahendada istungita.

Apellant võib **kaebusest loobuda**, teatades sellest ringkonnakohtule istungil suuliselt või kirjalikult. Loobumisel ei saa apellant samas asjas uut apellatsiooni esitada ja kannab kaebusega seotud menetluskulud. Apellatsioonimenetluses hagist loobumisel või kompromissi sõlmimisel kohus tühistab maakohtu otsuse ja lõpetab menetluse. Menetluse lõpetamise või hagist loobumise mitte vastuvõtmisel või kompromissi mitte kinnitamise peale võib esitada **kassatsioonikaebuse** Riigikohtule.

Kui kohus määrab asja arutamiseks **kohtuistungil**, saadab ta menetlusosalistele kutse istungile. Asi vaadatakse läbi istungil, kus kohtu kolmest liikmest teeb asja ettevalmistanud kohtunik ettekande, seejärel saavad sõna apellant ja vastustaja ning teised menetlusosalised. Menetlusosalise kohtukõne pikkust võib kohus piirata, kuid mitte vähemaks kui 10 minutit. Kohus võib esitada osalistele küsimusi ning võib lubada esineda lõppsõnaga.

Ringkonnakohus vaatab asja läbi vaid ulatuses, millele on edasi kaevatud. Ringkonnakohus võib **maakohtu otsuse** jätta muutmata, muuta, tühistada ja teha uue otsuse või tühistada ja saata uueks arutamiseks teisele kohtukoosseisule. (§ 657).

Ringkonnakohus lahendab **maakohtu määrustele esitatud määruskaebusi** (§ 659 – 667). Määruskaebuse võib esitada isik, kelle õigusi on määrusega kitsendatud. Määruskaebus esitatakse selle maakohtu kaudu, kes tegi määruse. Määruskaebuse **esitamise tähtaeg** on 30 päeva alates otsuse apellandile kätetoimetamisest.

Kui kohus jättis akti kohaldamata seoses selle põhiseaduse vastasusega, algab tähtaeg Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve korras tehtud otsuse kuulutamisest.

Poolte kokkuleppel võib määruskaebuse esitamise tähtaega hagimenetluses lühendada.

Määruskaebuse menetlusse võtmisest keeldumise peale saab esitada **määruskaebuse Riigikohtule**. Ringkonnakohtu tehtud määrusele menetluses ei saa esitada määruskaebust.

Hagi menetlusse võtmisest keeldumise, menetlusse võtmata jätmise või menetluse lõpetamise kohta **määruskaebuse lahendab kohtunik ainuisikuliselt**, vaid varalises nõudes ja tsiviilasjas, mille hind ei ületa 2000 eurot, ja hagita menetluses menetlust lõpetava määruse peale tehtud määruskaebuse vaatab läbi 3-liikmeline koosseis.

3.33. MENETLUS RIIGIKOHTUS KASSATSIOONIMENETLUS

3.33.1. Menetlus Riigikohtus (§ 668 – 711)

Ringkonnakohtu otsusele võib apellant või vastustaja esitada **kassatsioonikaebuse Riigikohtule**, kui

- ringkonnakohus on oluliselt rikkunud menetlusõiguse normi või
- ebaõigesti kohaldanud materiaalsoiguse normi.

Kaebust ei saa esitada, kui mõlemad pooled on kaebuse esitamise õigusest kohtule tehtud avalduses loobunud.

Menetlusnormi olulised rikkumised:

- on rikutud õigusliku ärakuulamise või menetluse avalikkuse põhimõtet;
- kohtulahend on tehtud isiku suhtes, keda ei kutsutud kohtusse seaduse kohaselt;
- asja on lahendanud kohtukoosseis, kuhu kuulunud kohtunik oleks pidanud ennast taandama;
- pool ei olnud menetluses seaduse kohaselt esindatud ja pool ei ole endaesindamist menetluses heaks kiitnud;
- otsus on olulises ulatuses jäetud põhjendamata;
- Riigikohus võib selleks lugeda ka menetlusõiguse normi muu rikkumise.

Kassatsioonikaebuse võib esitada 30 päeva jooksul otsuse kassaatorile kättetoimetamisest alates, kuid mitte hiljem kui 5 kuu möödumisel ringkonnakohtu otsuse avalikult teatavastegemisest. Kui ringkonnakohus jättis kohaldamata kohtuotsuse resolutsioonis kohaldamisele kuuluva õigustloova akti põhiseadusega vastuolus olevana, hakkab kassatsioonitähtja kulgemine selle õigusakti kohta Riigikohtu põhiseaduse järelevalve korras tehtud otsuse kuulutamisest. Riigikohus võib kassaatorile anda **täiendava tähtja** kaebuse põhjendamiseks.

Kassatsioonikaebus peab vastama § 671 nõuetele. Kaebusele lisatakse vaidlustatava otsuse ärakiri ja kassatsioonikautsjoni tasumist tõendav dokument

või märgitakse andmed tasumise kohta kaebuses. Kassaator võib kuni kassatsioonitähtaja lõpuni kaebust muuta ja täiendada.

Kui kaebus ei vasta seaduses sätestatud vorminõuetele, tasumata on kassatsioonikautsjon või ilmnevad menetlust takistavad olulised asjaolud, mida on võimalik kõrvaldada, jätab Riigikohus määrusega kaebuse käiguta ja annab tähtaja puuduste kõrvaldamiseks. Kui need nõuded jäetakse kassaatori poolt täitmata tähtpäevaks, jäetakse kaebus Riigikohtu menetlusse võtmata ja tagastatakse määrusega.

Kui kassatsioonikaebus on Riigikohtule esitatud, nõuab Riigikohus viivitamatult välja **ringkonnakohtust toimiku ja elektrooniliselt kohtulahendi**. Pärast nõuetekohase kassatsioonikaebuse saamist teatab Riigikohus sellest viivitamata teistele menetlusosalistele ja saadab kaebuse koos lisadega neile.

Vastustajale teatatakse:

- kassatsioonikaebuse Riigikohtusse saabumise aeg;
- vastustaja kohustusest kaebusele kohtu määratud ajaks kirjalikult vastata (§ 678 nõudeid järgides);
- mida vastus peab sisaldama.

Teistele menetlusosalistele teatatakse kassatsiooni Riigikohtusse saabumise aeg ja nende õigusest esitada selle suhtes oma seisukoht. Hagimenetluses kassatsioonikaebuse menetlusosalistele saatmisel teeb Riigikohus neile teatavaks, et menetlustoiminguid teha ning avaldusi ja taotlusi saavad nad esitada üksnes vandeadvokaadi vahendusel. Teisi ei arvestata.

Kui vastustaja **soovib asja arutamist kohtuistungil**, peab ta seda vastuses märkima. Vastuse esitamise tähtaeg peab olema vähemalt 20 päeva kassatsioonikaebuse kättetoimetamisest.

Riigikohus peab **kassatsiooni menetlusse võtmise** või sellest keeldumise otsustama mõistliku aja jooksul. Riigikohus võtab kassatsiooni menetlusse, kui see vastab vorminõuetele, on esitatud õigeaegselt ja kui

- ringkonnakohus oli ilmselt kohaldanud valesti materiaalõiguse normi ja see võis kaasa tuua ebaõige otsuse või
- rikutud on oluliselt menetlusõiguse normi ja see võis kaasa tuua ebaõige otsuse;
- kassatsioonikaebuse lahendamisel on põhimõtteline tähendus õiguskindluse tagamiseks ja ühtse kohtupraktika kujundamiseks või õiguse edasiarendamiseks.

Kassatsiooni menetlusse võtmisel võib kassatsioonikaebuse menetlusse võtmisest keelduda üksnes põhjusel, et see ei vasta seaduses kehtestatud nõuetele.

Teine pool võib esitada **vastukassatsioonikaebuse**, mis kuulub läbivaatamisele koos kaebusega. Vastustaja võib vastukaebuse esitada:

- ka siis, kui kassatsioonitähataeg on möödunud või

- kui tema iseseisev kassatsioonikaebus on jäetud menetlusse võtmata ja
- selles võib vaidlustada ka neid kohtuotsuse osi, mille peale kassatsioonikaebuses ei kaevatud.

Vastustaja võib **vastukaebuse esitada 14 päeva jooksul** alates kassatsioonikaebuse vastustajale kättetoimetamisest või ülejäänud kassatsioonitähtaja jooksul, kui see on pikem kui 14 päeva.

Vastukassatsioonikaebus **jätakse läbi vaatamata**, kui

- see esitati pärast kassatsioonitähtaja möödumist ja kassaator loobub kassatsioonikaebusest või
- kassatsioonikaebust ei võeta menetlusse, kaebus jäetakse läbi vaatamata või
- asja menetlus lõpetatakse.

Kassatsioonikaebuse menetlemisel lähtutakse maakohtu menetluse kohta käivatest sätetest, kui see ei ole vastuolus kassatsioonimenetluse olemusega. Asja ettevalmistamisel lähtutakse §681 sätestatust. Asja ettevalmistuse teeb üks tsiviilkolleegiumi liige, kes teeb ka kõik ettevalmistavad määrused. Asja lõpetavad määrused teeb aga vähemalt kolmeliikmeline koosseis.

Kassatsioonist loobub kassaator kirjalikult, tal ei ole võimalik enam samas asjas kassatsiooni esitada ja ta kannab kõik kassatsioonikaebuse menetluskulud.

Kui pooled ei ole taotlenud kassatsiooni läbivaatamist kohtuistungil ja kohus ei pea istungit vajalikuks, vaatab Riigikohus selle läbi **kirjalikus menetluses**.

Kohtuistungil läbivaatamine toimub üldises korras. Menetlusosalistele ei või anda seejuures kohtukõnele vähem aega kui 15 minutit.

Asja otsustamisel lähtub Riigikohus vaid faktilistest asjaoludest, mis on tuvastatud alamaastme kohtu otsusega ja protokollist nähtuvaga ega kogu ja uuri ise tõendeid. Riigikohus kontrollib kassatsiooni korras ringkonnakohtu otsust üksnes osas, mille peale on kaevatud. **Kassatsioonikaebuse lahendab Riigikohus otsusega**. Otsus peab vastama § 689 sätestatule.

Asi võib olla määrusega üle antud tsiviilkolleegiumi kogu koosseisule, Riigikohtu erikogule või üldkogule, millest teatatakse menetlusosalistele.

Riigikohus võib jätta kassatsiooni rahuldamata ja ringkonnakohtu otsuse muutmata, otsuse muuta, tühistada ja saata uueks arutamiseks teisele ringkonnakohtule, tühistada kohtuotsused ja jätta lagi läbi vaatamata või lõpetada menetluse. Riigikohus võib eelnenud otsused ka tühistada ja teha uue otsuse. Riigikohtu otsuses esitatud seisukohad õigusnormi tõlgendamisel ja kohaldamisel on sama asja uuesti läbivaatavale kohtule kohustuslikud.

Riigikohus **teeb otsuse 30 päeva jooksul** pärast asja arutamise viimast istungit või kirjalikus menetluses taotluste ja dokumentide esitamiseks ettenähtud tähtpäeva möödumist. Mõjuval põhjusel, kohtuasja eriti suure mahu või erilise

keerukuse tõttu võib määruse avalikult teatavakstegemist pikendada kuni 60 päevani.

3.33.2. Määruskaebus Riigikohtus

Riigikohtusse määruskaebuse esitamisele kohaldatakse kassatsioonimenetluse kohta sätestatud. Määruskaebuse esitamine Riigikohtule on lubatud vaid seadusega ettenähtud juhul ja korras. Määruskaebuse esitamise tähtaeg on 15 päeva määruse kättetoimetamisest alates kaebajale (või pärast Riigikohtu põhiseadusliku järelevalve kolleegiumi sellekohast otsust).

Määruskaebus lahendatakse kirjalikus menetluses, kui kohus ei pea vajalikuks seda läbi vaadata kohtuistungil. Riigikohus võib määruse tühistada ja teha uue määruse või tühistab ja saadab ringkonnakohtule tagasi uueks lahendamiseks.

3.33.3. Teistmismenetlus

Jõustunud kohtulahendi võib uute asjaolude ilmsikstulekul teistmise korras uuesti läbi vaadata:

- hagimenetluses poole avalduse alusel,
- hagita menetluses menetlusosalise või muu isiku, kelle kohus oleks pidanud asja lahendamisele kaasama, avalduse alusel.

Teistmise alused on:

- kohtukoosseisu oli kuulunud kohtunik, kes oleks pidanud ennast taandama;
- menetlusosalisele ei olnud seaduse kohaselt teatatud või teda seaduse kohaselt kohtusse kutsutud asjas, mille lahend tehti tema suhtes;
- poolt ei esindanud kohtus selleks õigust omav isik, kuigi otsus tehti tema suhtes, välja arvatud kui pool on enda esindamise menetluses heaks kiitnud;
- kohtulahendi ebaseaduslikkus või põhjendamatus, mis tulenes kriminaalasjas jõustunud kohtuotsusega tuvastatud tunnistaja valeütlusest, teadvalt valest eksperdiarvamusest, teadvast valetõlkest, dokumendi võltsimisest või tõendi kunstlikust loomisest;
- kohtuniku või menetlusosalise või tema esindaja kuritegu, mille ta on toime pannud teistetavat kohtuasja arutades või läbi vaadates ja mis on tuvastatud jõustunud kohtuotsusega kriminaalasjas;
- kohtulahend põhineb varem tehtud kohtulahendil, vahekohtu otsusel või haldusaktil, mis on tühistatud või muudetud;
- Riigikohtu põhiseadusliku järelevalve kohtumenetluse korras on põhiseaduse vastaseks tunnistatud seadus, millel kohtulahend põhineb;

- Euroopa Inimõiguste Kohus on leidnud inimõiguste rikkumise kohtulahendi tegemisel ja rikkumist ei ole võimalik mõistlikult kõrvaldada või hüvitada muul viisil kui teistmise kaudu;
- kohtulahendi tegemisel ei olnud pooltele teada tõend, mille esitamisel oleks menetluses ilmselt tehtud teistsugune kohtulahend.

Teistmine ei ole lubatud, kui pooltel oli võimalik tugineda teistmist võimaldavale asjaolule varasemas menetluses. Teistmisavaldust ei ole lubatud esitada korduvalt, tuginedes samadele alustele. Teistmisavaldust **ei või esitada**, kui kohtulahendi jõustumisest, mille teistmist taotletakse, on möödunud viis aastat; põhjusel, et pool ei ole olnud menetlusosaline või esindatud, ei või teistmisavaldust esitada, kui kohtulahendi jõustumisest on möödas kümme aastat. Teistmisavalduse esitamise tähtaega ei pikendata ega ennistata.

Avalduse esitamisele ja menetlemisele kohaldatakse kassatsioonikaebuse kohta sätestatud. Avalduse esitamisel tasutakse kassatsioonikautsjon samas ulatuses mis kassatsioonikaebusele. Avaldusele lisatakse teistmist vajava kohtulahendi ära kiri ja teistmise aluseks olevad tõendid, dokumendid või nende ära kirjad või taotlus nende väljanõudmise kohta.

Asja ettevalmistamise käigus nõuab Riigikohus välja toimiku, kontrollib avalduse vastavust vorminõuetele, toimetab vastuvõetud avalduse ära kirja teise poole kätte ja nõuab kirjalikku vastust.

Riigikohus võtab teistmise avalduse menetlusse, kui teistmisavalduses esitatud asjaolud võimaldavad arvata, et tegemist on seaduses sätestatud teistmise alusega.

Kui Riigikohus leiab, et avaldus on põhjendatud, tühistab ta kohtulahendi ja saadab asja uuesti lahendamisele, muudab alamaastme kohtulahendi või tühistab selle ja teeb uue kohtulahendi selles asjas.

3.34. VAHEKOHUS (§ 712 – 758)

Vahekohtu kokkulepe on poolte kokkulepe anda vahekohtu lahendada nende vahel tekkinud või tekkida võivast kindlaksmääratud lepingulisest suhtest tulenev vaidlus. Vahekohtu kokkulepe peab olema sõlmitud kirjalikult taasesitatavas vormis. Vahekohtu kokkuleppe sõlmimine ei välista kohtu kaudu hagi tagamist.

Vahekohtu esemeks on varaline nõue või ka mittevaraline nõue, kui pooled võivad vaidluse eseme suhtes sõlmida kompromissi. Vahekohtu otsused elu-ruumi ja töölepingu lõpetamise vaidluses on tühised.

Vahekohus moodustatakse poolte kokkuleppel, kohtunikud nimetatakse poolte poolt. Pooled võivad taotleda kohtu poolt kohtunike nimetamist. Sel juhul kohus määrab vahekohtuniku avalduse saamisest 30 päeva jooksul.

Pooled lepivad kokku **vahekohtuniku taandamise korras**. Kui taandamise on vahekohtunik tagasi lükanud, võib pool esitada taandamistaotluse kohtule 30 päeva jooksul taandamisavalduse tagasilükkamisest teada saamisest. Kohus võib poolte kokkuleppe mittesaavutamisel vahekohtuniku pädevuse lõppenuks tunnistamises, selle lõppenuks tunnistada, kui vahekohtunik ei saa oma ülesandeid mõistliku aja jooksul täita ega astu tagasi.

Vahekohtul on **õigus määrata oma pädevus** ja lahendada sellega seoses ka vahekohtu kokkuleppe olemasolu ja kehtivus. Kui vahekohus tunnistab end ebapädevaks, taastub tavaline kohtualluvus, kui pooled ei ole kokku leppinud teisiti.

Hagi tagamiseks võib vahekohus nõuda pooltelt mõistliku tagatise andmist hagi tagamiseks. See täidetakse kohtumääruse alusel poole avalduse esitamisel. Kohtule esitatud hagi tagamiseks tuleb maksta kautsjoni samas ulatuses kui kohtule esitatud hagi tagamise puhul.

Vahekohtumenetluses koheldakse pooli võrdsetena. Mõlemale poolele tuleb anda võimalus oma seisukohtade avaldamiseks. Reglemendis võivad pooled ise kokku leppida või viidata mõnele vahakohtu reglemendile või selle määrab vahekohus.

Vahekohtumenetluse **toimumiskohas** lepivad pooled kokku või selle määrab vahekohus. Vahekohtu menetluse **keeles** lepivad kokku pooled või selle määrab vahekohus. Poolte nõusolekul võib tunnistajaid ja eksperte ära kuulata ka üks vahekohtunikest. Vahekohtu istung on **suuline või kirjalik**. Kui pooled ei ole istungit välistanud, peab vahekohus selle ühe poole avalduse alusel.

Kui vahekohus ei ole pädev tõendamistoimingut või muud kohtutoimingut tegema, võib vahekohus või tema loal pool taotleda **abi kohtult**. Seda tehes juhindub kohus tõendamise või muu kohtutoimingu tegemise kohta kehtivaist menetlussätetest. Kohus protokollib menetlustoimingu ja saadab selle ära kirja viivitamata vahekohtule ja pooltele.

Vahekohus kohaldab vaidluse lahendamisel **õigusakte**, mille kohaldamises pooled on kokku leppinud. Kui kokkulepet selles ei ole, kohaldatakse **Eesti õigust**. Vahekohus võib lahendada vaidluse **õigluse põhimõttel**, kui pooled selles on selgesõnaliselt kokku leppinud.

Vahekohus teeb **otsuse häälteenamusega**. Kui üks vahekohtunikest keeldub otsustamises osalemast, võib vahekohus poolte nõusolekul teha otsuse ka temata.

Kui pooled sõlmivad **kompromissi**, siis vahekohus lõpetab menetluse. Vahekohus vormistab kompromissi vahekohtu otsusena, millele kirjutavad alla ka pooled.

Vahekohtu **otsus** väljastatakse pooltele. Vahekohtu otsus jõustub selle tegemise päeval. Vahekohtumenetluse lõppemisega lõpeb ka vahekohtunike

pädevus. Vahekohus võib teha **täiendava otsuse**, parandada selles olevaid vigu ja otsust selgitada. Saanud poolelt vastava avalduse, teeb vahekohus parandusi ja selgitusi 30 päeva jooksul ja otsuse täiendamise 60 päeva jooksul, kui pooled ei ole kokku leppinud teisiti.

Kohus tühistab Eestis tehtud vahekohtu otsuse poole avalduse alusel, kui pool tõendab, et:

- vahekohtukokkuleppe sõlminud pool oli piiratud teovõimega;
- vahekohtu kokkulepe on tühine Eesti õiguse kohaselt või mõne muu riigi õiguse kohaselt, kelle õiguse alusel on pooled otsustanud hinnata vahekohtu kokkuleppe kehtivust;
- pooltele ei ole nõuete kohaselt teatatud vahekohtuniku nimetamisest või vahekohtumenetlusest või kui ta ei ole saanud muul põhjusel esitada ega kaitsta oma seisukohta;
- vahekohtu otsus käsitleb vaidlust, mida ei ole vahekohtu kokkuleppes nimetatud või mis ületab vahekohtu kokkuleppes määratud piire;
- vahekohtu moodustamine või vahekohtumenetlus ei vastanud 14. osas sätestatudle või lubatud pooltevahelisele kokkuleppele ja võib eeldada, et see on oluliselt mõjutanud vahekohtu otsust;
- kohus tühistab vahekohtu otsuse, kui vaidlust ei võinud Eesti õiguse kohaselt lahendada vahekohtus;
- või kui vahekohtu otsus on vastuolus Eesti avaliku korraga või heade kommetega.

Kohus võib poolte avalduse alusel **tühistada vahekohtu otsuse** ja saata asja tagasi vahekohtusse, kui see on mõistlik. Vahekohtu otsuse tühistamise avalduse võib esitada 30 päeva jooksul vahekohtu otsuse kätte saamisest. Kui esitati avaldus paranduste, täienduste või selgituste tegemiseks, siis pikeneb tühistamiskaebuse esitamise tähtaeg 30 päeva võrra.

Eestis alaliselt tegutseva vahekohtu otsus ei vaja tunnustamist ja täidetavaks tunnistamist. Muul juhul vajab vahekohtu otsus Eestis tunnustamist ja täidetavaks tunnistamist.

Välisriigis tehtud vahekohtu otsused vajavad tunnustamist ja täidetavaks tunnistamist New Yorgi 1958. aasta välisriigi vahekohtu otsuse tunnustamise ja täitmise konventsioonile (RT 2 1993, 21/22, 51) ja teistele välislepingutele vastavalt.

Kohtumenetlus ja pädevus seoses vahekohtu otsustega on sätestatud § 755 – 758.

Teema 4 HALDUSKOHTUMENETLUS

4.1. ÜLDSÄTTED

Halduskohtumenetlusega korraldatakse

- halduskohtu **pädevus**,
- halduskohtusse **pöördumise ja**
- halduskohtumenetluse **kord**.

Halduskohtuks on eraldi moodustatud halduskohtud, samuti ringkonna-kohtud ja Riigikohus. Eestis on esimese astme kohtutena Tallinna ja Tartu Halduskohtud.

Halduskohtu **pädevusse** kuulub:

- 1) avalik-õiguslike **vaidluste lahendamine**;
- 2) seadusega sätestatud juhtudel haldustoiminguks **loa andmine**;
- 3) seadusega halduskohtu pädevusse antud **muude asjade lahendamine**;
- 4) halduskohtusse pöördumised **keskkonnaasjades**.

Halduskohtu pädevusse ei kuulu avalik-õiguslike vaidluste lahendamine, milleks seadus näeb ette teistsuguse menetluskorra.

Haldusaktiks, mille peale võib halduskohtusse kaevata või protestida, on avalik-õiguslikke haldusülesandeid täitva asutuse, ametniku või muu isiku

- korraldus,
- käskkiri,
- otsus,
- ettekirjutus või
- muu õigusakt,

mis on antud avalik-õiguslikes suhetes üksikjuhtumi reguleerimiseks. Haldusaktiks käesoleva seadustiku mõttes on ka haldusleping (avalik-õiguslikke suhteid reguleeriv leping).

Toiminguks, mille peale võib halduskohtusse kaevata või protestida, on avalik-õiguslikke haldusülesandeid täitva asutuse, ametniku või muu isiku tegevus või tegevusetus või viivitus avalik-õiguslikus suhtes.

Halduskohus juhindub tsiviilasjade hagimenetlusele kohaldatavatest sätetest, kui seadusega ei ole ette nähtud hagita menetluse sätete kohaldamine. Tsiviilkohtumenetluse sätetest juhindudes arvestab halduskohus halduskohtumenetluse erisusi.

4.2. HALDUSKOHTUSSE PÖÖRDUMINE

Halduskohus algatab haldusaja kaebuse või protesti alusel.

Kaebuse või protestiga võib taotleda:

- 1) haldusakti või selle osa tühistamist;
- 2) peatatud haldusakti täitmist või välja andmata jäetud haldusakti väljaandmist, peatatud või sooritamata toimingu sooritamist.

Lisaks võib kaebusega taotleda samuti:

- 1) haldusakti või toimingu õigusvastasuse kindlakstegemist;
- 2) avalik-õiguslikus suhtes tekitatud kahju hüvitamist;
- 3) avalik-õigusliku suhte olemasolu või puudumise kindlakstegemist.

Kaebusega võib halduskohtusse pöörduda **isik, kes leiab, et haldusakti või toiminguga on rikutud tema õigusi** või piiratud tema vabadusi. Kaebuse avalik-õigusliku suhte olemasolu või selle puudumise või haldusakti või toimingu õigusvastasuse kindlakstegemiseks võib esitada isik, kellel on selleks **põhjendatud huvi**. Protesti võib halduskohtusse haldusakti või toimingu peale esitada **asutus või ametnik**, kellele see õigus on antud seadusega. Kaebusega võib halduskohtusse pöörduda oma liikmete või muude isikute huvides **isikute ühendus**, sealhulgas juriidiliseks isikuks mitteolev ühendus, kui seadus talle sellise õiguse annab.

Kaebuse üksikisiku või eraõigusliku juriidilise isiku vastu võib avalik-õiguslikke haldusülesandeid täitev asutus, ametnik või muu isik esitada seadusega sätestatud juhul. Ametnikku käsitatakse üksikisikuna teenistusvaidluses. Üksikisikul ja eraõiguslikul juriidilisel isikul on tema vastu esitatud kaebuse läbivaatamisel halduskohtumenetluses avalik-õiguslikke haldusülesandeid täitva asutuse, ametniku või muu isiku õigused ja kohustused, arvestades üksikisiku või eraõigusliku juriidilise isiku vastu esitatud kaebuse eripära.

Kaebus või protest halduskohtule esitatakse üldreeglina asutuse, ametniku või muu **isiku asu- või teenistuskoha järgi, kelle haldusakti või toimingu peale kaevatakse või protestitakse**. Kaebus või protest mitme asutuse, ametniku või avalik-õiguslikke haldusülesandeid täitva muu isiku haldusakti või toimingu peale, kelle asu- või teenistuskohad on erinevate kohtute tööpiirkonnas, esitatakse kaebuse või protesti esitaja valikul ühe asutuse, ametniku või muu isiku asu- või teenistuskoha järgi. Kui asu- või teenistuskohad ühe halduskohtu tööpiirkonnas on erinevate kohtumajade teeninduspiirkondades, **märgib kaebuse esitaja, millises kohtumajas** asja arutatakse. Kui kaebuse esitaja seda ei märgi, määrab asja arutamise koha kohus.

Kaebus esitatakse:

- avalik-õigusliku suhte olemasolu või selle puudumise kindlakstegemiseks avaldaja elu- või asukoha järgi;

- üksikisiku või eraõigusliku juriidilise isiku vastu isiku elu- või asukoha järgi;
- kinnipeetav või vahistatu vangla või arestimaja asukoha järgi;
- väljasaatmiskeskusesse paigutatud isik väljasaatmiskeskuse asukoha järgi.

Kui kaebus esitatakse nii haldusakti või toimingu kui ka selle kohta tehtud vaideotsuse peale, ei mõjuta vaideorgani asukoht kohtualluvust. **Haldustoiminguks annab loa** halduskohus, kelle tööpiirkonnas asub luba taotlev asutus või ametnik, kui seaduses ei ole sätestatud teistsugust kohtualluvust. Halduslepingust tulenevad vaidlused alluvad halduskohtule, kelle tööpiirkonnas leping sõlmiti. Halduslepingu või seadusega võidakse sätestada teistsugune kohtualluvus. Kui kohus on pärast kaebuse või protesti vastuvõtmist kindlaks teinud, et asi ei allu sellele kohtule, teeb kohus määruse asja üleandmiseks kohtualluvuse järgi.

Eelnimetatud kohtumääruse peale võib esitada **määruskaebuse ringkonnakohtule**. Ringkonnakohtu määruse peale määruskaebuse lahendamise kohta edasi kaevata ei saa.

Kõrgema astme kohus ei muuda omal algatusel **kohtualluvust**, kui keegi menetlusosalistest ei ole kohtualluvuse kohta tehtud kohtumääruse peale kaevanud. Ühest kohtust teise antud asja peab kohus, kellele see on antud, läbi vaatama. Alluvusvaidlused kohtute vahel ei ole lubatud. Kui haldusasja menetluse võtmisest on keeldunud mitu kohut, määrab kohtualluvuse kaebuse või protesti esitaja taotlusel Riigikohtu halduskolleeegiumi esimees.

Kaebuse haldusakti tühistamiseks võib halduskohtule esitada 30 päeva jooksul haldusakti teatavakstegemisest arvates, kui seadus ei sätesta teisiti. Kui haldusorgan on keeldunud haldusakti väljaandmisest või toimingu sooritamiseks, võib kaebuse haldusakti andmiseks või toimingu sooritamiseks kohustamiseks esitada 30 päeva jooksul, arvates keeldumise teatavakstegemisest, kui seadus ei sätesta teisiti.

Kohtueelse menetluse läbimisel võib halduskohtusse kaebuse esitada 30 päeva jooksul, arvates päevast, mil isikule tehti teatavaks otsus kohtueelses menetluses kaebuses sisalduva taotluse osalise või täieliku rahuldamata jätmise kohta.

Kaebuse avalik-õiguslikus suhtes tekitatud kahju hüvitamiseks võib esitada kolme aasta jooksul, arvates päevast, millal kaebuse esitaja kahjust ja selle põhjustanud isikust teada sai või pidi teada saama, kuid mitte hiljem kui kümne aasta jooksul kahju tekitanud avaliku võimu kandja tegevusest või tegevusetusest, sealhulgas haldusakti andmisest või toimingu sooritamise arvates.

Kaebuse haldusakti või toimingu õigusvastaseks tunnistamiseks võib esitada kolme aasta jooksul haldusakti andmisest või toimingu sooritamise arvates.

Kaebuse avalik-õigusliku suhte olemasolu või puudumise kindlakstegemiseks võib esitada tähtajatult.

Üksikisiku või eraõigusliku juriidilise isiku vastu võib kaebuse esitada seadusega sätestatud tähtaja jooksul.

Kaebuse õiguskantsleri poolt lepitusmenetlusnormi olulise rikkumise tuvastamiseks võib esitada 30 päeva jooksul kokkuleppe kinnitamise teatavakstegemisest arvates.

Kaebus isiku välisriigile väljaandmise otsuse peale esitatakse halduskohtule kolme päeva jooksul väljaandmise otsuse teatavakstegemisest arvates.

Kui kaebuses on esitatud mitu taotlust, kohaldatakse igale taotlusele vastavat tähtaega. Kui haldusakti ei ole kaebuse esitajale teatavaks tehtud, kuid ta on haldusaktist muul viisil teada saanud, ent viivitanud kaebuse esitamisega ebamõistlikult, loetakse kaebuse esitamise tähtaeg möödunuks.

Kaebuse võib **esitada halduskohtule vahetult või maakohtu kaudu**. Maakohus saadab kaebuse ja sellele lisatud dokumendid viivitamatult halduskohtule.

Kaebus vormistatakse ja esitatakse vastavalt tsiviilkohtumenetluses menetlusosaliste avaldustele ja taotlustele kehtestatud nõuetele. Kaebuses ja protestis märgitakse:

- 1) menetlusosaliste nimed, aadressid ja sidevahendite andmed;
- 2) halduskohtu nimetus;
- 3) taotlus vastavalt käesoleva seadustiku §-le 6;
- 4) kaebust või protesti põhjendavad asjaolud;
- 5) kaebuse või protesti lisade nimekiri.

Kaebuses ja protestis **haldusakti või -toimingu peale märgitakse lisaks:**

- 1) asutuse või ametniku või avalik-õiguslikke haldusülesandeid täitva muu isiku nimi ja ameti- või teenistuskohu, kelle haldusakti või toimingut vaidlustatakse;
- 2) vaidlustatava haldusakti või toimingu sisu;
- 3) põhjused, miks kaebuse või protesti esitaja leiab, et haldusakt või toiming on õigusvastane;
- 4) milliseid kaebuse esitaja õigusi vaidlustatav haldusakt või toiming rikub või milliseid vabadusi piirab, samuti asjaolud, millal isik sai teada kaevatatavast haldusaktist või toimingust,
- 5) kaebuse esitaja põhjendatud huvi vastava asjaolu kindlakstegemiseks.

Üksikisiku või eraõigusliku juriidilise isiku vastu esitatud kaebuses märgitakse lisaks kaebuse aluseks olevad asjaolud.

Keskkonnakaitse valdkonnas kehtestatud haldusakti või sooritatud toimingu vaidlustamisel **valitsusvälise keskkonnaorganisatsiooni** poolt eeldatakse, et nimetatud keskkonnaorganisatsioonil on põhjendatud huvi või et tema õigusi on rikutud, kui vaidlustatud haldusakt või toiming on seotud keskkonnaor-

ganisatsiooni keskkonnakaitsete eesmärkide või senise keskkonnakaitsete tegevusvaldkonnaga.

Valitsusväline keskkonnaorganisatsioon on:

- mittetulundusühing ja sihtasutus, kelle põhikirjaline eesmärk on keskkonnakaitse ning kes oma tegevusega edendab keskkonnakaitset;
- juriidiliseks isikuks mitteolev ühendus, kes liikmete kirjaliku kokkuleppe alusel edendab keskkonnakaitset ja esindab olulise osa kohalike elanike seisukohti.

Keskkonnakaitse edendamiseks loetakse ka keskkonnaelementide kaitset inimese tervise ja heaolu eesmärgil, samuti looduse ja loodusliku kultuuripärandi uurimist ja tutvustamist.

Kaebuses mittevaralise kahju hüvitamiseks võib **nõutava hüvitise summa** märkimata jätta ja taotleda õiglast hüvitist kohtu äranägemisel.

Kaebuses või protestis võib esitada mitu nõuet. Kaebuse või protesti esitaja peab kaebuses või protestis märkima, kas ta nõustub asja lahendamisega kirjalikus menetluses. Vastasel korral loetakse, et ta soovib asja läbivaatamist kohtuistungil.

Kui kaebus esitatakse pärast halduskohtusse kaebuse esitamise tähtaja möödumist, tuleb kaebuses esitada **tähtaja ennistamise taotlus** ning tähtaja möödalaskestamise põhjused.

Kaebus või protest (koos ärakirjadega) esitatakse vastavalt menetlusosaliste arvule. **Kaebusele lisatakse tõend riigilõivu tasumise kohta. Protest on lõivuvaba.** Iga isik esitab kohtule individuaalse kaebuse. Kaebusele või protestile kirjutab alla selle esitaja või tema esindaja. Juriidilise isiku ja juriidiliseks isikuks mitteoleva ühenduse nimel esitatud kaebusele kirjutab alla selleks volitatud isik. Kaebuse esitaja esindaja lisab volikirja või muu volitusi tõendava dokumendi. Kui kaebuse allkirjastab esindajana advokaat, ei pea volikirja esitama, kuid kohtul on õigus selle esitamist nõuda.

Kui kaebus esitatakse teise isiku huvides, märgitakse selle isiku nimi ja elu- või asukoht (postiaadress), kelle huvides kaebus esitatakse. Kaebusele lisatakse volitusi tõendav dokument.

Kaebus halduskohtule esitatakse **eesti keeles**. Kohus tagab kaebuse ja teiste vajalike dokumentide tõlkimise isikule, kellelt on võetud vabadus ning kelle õiguste kaitseks on kohtupoolne tõlke tagamine vajalik, isiku enda kulul.

4.3. MENETLUS ESIMESE ASTME HALDUSKOHTUS

Kaebuse või protesti saanud **halduskohus kontrollib**:

- 1) kas kaebus või protest vastab Halduskohtumenetluse seadustiku §-s 10 sätestatud nõuetele ning kas on tasutud riigilõiv;

- 2) kas kaebus või protest kuulub halduskohtu pädevusse;
- 3) kas kaebuses on esitatud selle eesmärgi saavutamiseks võimalikud ja asjakohased taotlused, ning teeb vajaduse korral kaebuse esitajale ettepaneku kaebust muuta.

Kui kaebuses või protestis on kõrvaldatavaid puudusi, teeb ta selle **käiguta jätmise määruse**, annab puuduste kõrvaldamiseks kuni 15-päevase tähtaja ja saadab määruse viivitamata täitmiseks kaebuse või protesti esitajale.

Kui kaebuse või protesti esitaja ei ole määratud tähtajaks puudusi kõrvaldanud, tagastab halduskohus kaebuse või protesti määrusega selle esitajale.

Halduskohus **tagastab kaebuse või protesti määrusega selle esitajale** samuti juhul, kui:

- 1) kaebuse või protesti esitaja ei ole kinni pidanud seda liiki asjade eelnevaks kohtuväliseks lahendamiseks ettenähtud korda;
- 2) samas asjas on olemas jõustunud kohtuotsus või kohtumäärus menetluse lõpetamise kohta;
- 3) kohtu menetluses on samade poolte vahel asi sama eseme kohta samal alusel;
- 4) samade poolte vahel on sama eseme kohta samal alusel vahekohtumenetluses tehtud kehtiv lahend või kui toimub vahekohtumenetlus sellises asjas;
- 5) kaebuse või protesti esitajal ei saa ilmselgelt olla halduskohtusse pöördumise õigust, eeldades, et tema väidetavad asjaolud on tõendatud.
- 6) mille lahendamine ei ole halduskohtu pädevuses, näidates võimaluse korral määruses, kuhu tuleb pöörduda.

Halduskohtu ja tsiviilasju lahendava üldkohtu vahelise **alluvusvaidluse korral** määrab asja lahendamiseks pädeva kohtu Riigikohtu **tsiviil- ja halduskolleegiumi vaheline erikogu** tsiviilkohtumenetluses sätestatud korras. Kaebuse või protesti tagastamine ei võta selle esitajalt õigust seadusega sätestatud korras pöörduda uuesti halduskohtusse. Määruse peale, millega halduskohus kaebuse või protesti tagastab, võib esitada **määruskaebuse ringkonnakohtule** kümne päeva jooksul määruse kättesaamisest arvates.

Pärast asja kohtulikuks arutamiseks ettevalmistamist teeb halduskohus **asja menetluse võtmise määruse**. Pärast haldusasja menetluse võtmist toimub **eelmenetlus**, millega kohus valmistab asja ette nii, et seda saaks katkestamatult lahendada ühel kohtuistungil.

Eelmenetluses halduskohus:

- 1) teeb kindlaks vastustaja ja otsustab Halduskohtumenetluse seadustiku § 14 lõikes 3 nimetatud isikute kaasamise;
- 2) toimetab teistele menetlusosalistele kätte kaebuse või protesti ja nõuab

- neilt kirjalikku vastust, määrates selle esitamise tähtaja;
- 3) annab menetlusosalistele tähtaja tõendite esitamiseks ja nende kogumise taotlemiseks ning vajaduse korral kogub tõendeid omal algatusel;
 - 4) selgitab välja, kas asja lahendamine on võimalik kompromissi sõlmimisega või muul viisil määrusega;
 - 5) nõuab vajaduse korral täiendavalt, et menetlusosalised teataksid kohtule, kas nad nõustuvad asja lahendamisega kirjalikus menetluses, kui nad ei ole seda teinud kaebuses või kirjalikus vastuses;
 - 6) määrab kindlaks asja läbivaatamise vormi ja kohtukoosseisu;
 - 7) teeb menetlusosalistele teatavaks asja kohtus läbivaatamise aja ja koha kohtuistungil või asja läbivaatamise kirjalikus menetluses ning teeb menetlusosalistele teatavaks täiendavate taotluste ja tõendite esitamise tähtaja.

Halduskohus lahendab **tähtaja ennistamise taotluse**. Halduskohus rahuldab tähtaja ennistamise taotluse, kui ta loeb tähtaja möödalaastuks mõjuval põhjusel. Kui halduskohus leiab, et kaebus on esitatud tähtaega rikkudes ja taotlust tähtaja ennistamiseks ei ole esitatud, samuti juhul, kui halduskohus jätab tähtaja ennistamise taotluse rahuldamata, lõpetab ta määrusega asja menetluse. Tähtaja ennistamise taotluse lahendamise ja menetluse lõpetamise määru peale võib esitada määruskaebuse ringkonnakohtule kümne päeva jooksul, arvates määruse kättesaamisest.

Asutus või ametnik või avalik-õiguslikke haldusülesandeid täitev muu isik, kellelt halduskohus nõudis tõendite ja **kirjaliku seletuse esitamist**, on kohustatud need esitama määratud tähtjaks. Kohus nõuab kaebuse või protesti esitajalt teise menetlusosalise vastuse või taotluse kohta kirjaliku arvamuse. Eelmenetluse ülesannete täitmiseks võib kohus pidada **eelistungi**. Kaebuse või protesti esitamine ei takista kaevatava haldusakti täitmist, kui seadus ei sätesta teisiti. Halduskohus võib kaebuse esitaja põhjendatud taotluse alusel või oma algatusel teha igas menetlusstaadiumis **määruse kaebuse esitaja õiguste esialgse kaitse kohta**, kui vastasel juhul oleks kohtuotsuse täitmine raskendatud või osutuks see võimatuks. Selle määrusega võib halduskohus:

- 1) peatada vaidlustatava haldusakti kehtivuse või täitmise;
- 2) keelata vaidlustatava haldusakti andmise või toimingute sooritamise;
- 3) kohustada haldusorganit taotletavat haldusakti välja andma, toimingute sooritama või jätkuvat toimingut lõpetama;
- 4) rakendada tsiviilkohtumenetluse seadustikus ettenähtud hagi tagamise abinõusid;
- 5) vara arestida, sealhulgas registris vara käsutamise keelumärke teha, samuti kohtuvaidluse kohta registris märke teha.

Halduskohus võib esialgse õiguskaitse määru sees rakendada mitut abinõu.

Esialgse õiguskaitse määrusest tulenev õigus, kohustus ja keeld, samuti esialgse õiguskaitse määruse alusel antud haldusakt kehtib kuni kohtuotsuse või kaebuse tagastamise või asja lõpetamise määruse jõustumiseni, kui kohus ei määra lühemat tähtaega.

Taotluse võib esitada koos kaebusega või pärast kaebuse või vaide esitamist. Esialgse õiguskaitse taotlus vaadatakse läbi kirjalikus menetluses või kohtuistungil. Esialgse õiguskaitse taotlust tuleb põhistada vastavalt tsiviilkohutemenetluse seadustiku §-le 235. Tõendite esitamist ja teiste protsessiosaliste arvamust võib nõuda üksnes juhul, kui see on võimalik ilma viivitusega. Esialgse õiguskaitse määruse tegemisel tuleb arvestada avalikku huvi ja kolmanda isiku õigusi. Määrus võib olla tingimuslik. Esialgse õiguskaitse määrus, sealhulgas määrus, millega jäetakse esialgse õiguskaitse taotlus rahuldamata ning muudetakse esialgse õiguskaitse määrust või tühistatakse see, jõustub teatavastegemise hetkest, kui määruse teinud kohus või määruse peale esitatud määruskaebust läbivaatav kohus ei määra teisiti. Kohus võib menetlusosalise taotluse alusel või oma algatusel esialgse õiguskaitse määruse igas menetlusstaadiumis tühistada või seda muuta. Esialgse õiguskaitse määruse saadab halduskohus viivitamata täitmiseks vastavale asutusele või ametnikule või avalik-õiguslikke haldusüksusi täitvale muule isikule. Esialgse õiguskaitse määruse või esialgse õiguskaitse taotluse rahuldamata jätmise määruse peale võib menetlusosaline esitada **määruskaebuse**. Ringkonnakohtu määruse peale, millega ringkonnakohtu halduskohtu esialgse õiguskaitse määrust või esialgse õiguskaitse taotluse rahuldamata jätmise määrust muudab või sellise määruse tühistab, edasi kaevata ei saa. Kui määruse esialgse õiguskaitse kohta tegi ringkonnakohtu, võib selle peale esitada määruskaebuse Riigikohtule, välja arvatud juhul, kui selline määrus tehti halduskohtu määruse peale esitatud määruskaebuse lahendamisel. Esialgse õiguskaitse määruse täitmata jätmise eest võib halduskohus isikut trahvida. Kaebuse esitajal on õigus nõuda, et isik, kelle süül esialgse õiguskaitse määrus jäi täitmata, hüvitaks sellega tekitatud kahju.

Esialgse õiguskaitse määruse ja selle alusel antud haldusakti alusel saadu tuleb vastavas osas **kaebuse rahuldamata jätmisel tagastada**. Tagastamise kohustuse suhtes kohaldatakse vastavalt eraõiguses alusetu rikastumise kohta sätestatud. Halduskohus võib oma algatusel või huvitatud isiku taotlusel otsuses või eraldi määruses kohustada esialgse õiguskaitse määruse või selle alusel antud haldusakti alusel saadu tagastamiseks. Kahju hüvitamise nõudeid esialgse õiguskaitse määruse täitmisest ei tulene, kui täitmine toimus õiguspäraselt.

Kui seaduses ei ole sätestatud tähtaega, **lahendab halduskohus asja mõistliku aja jooksul**. Kaebuse isiku välisriigile väljaandmise otsuse peale vaatab halduskohus läbi viie tööpäeva jooksul nõuetekohase kaebuse vastuvõtmisest halduskohtus.

Halduskohtumenetluses poolteks on:

- 1) kaebuse või protesti esitaja;
- 2) haldusorgan, kelle tegevuse peale on kaebus esitatud (vastustaja);
- 3) halduslepingu pooled;
- 4) üksikisik või eraõiguslik juriidiline isik, kelle vastu on kaebus esitatud.

Kaasatud isikuteks on:

- 1) kolmas isik, kui asja arutamisel võidakse otsustada tema seadusega kaitstud õiguste ja vabaduste üle;
- 2) järelevalvet teostav asutus või ametnik;
- 3) riigi või kohaliku omavalitsuse asutuse esindaja.

Menetlusosaline võib halduskohtus asja ajada **isiklikult või esindaja kaudu**. Esindusele kohaldatakse tsiviilkohtumenetluse sätteid, arvestades haldusmenetluse erisusi. Haldusülesandeid täitva asutuse seaduslik esindaja halduskohtus on asutuse juht. Haldusülesandeid täitvat ametnikku võib esindada isik, keda on selleks volitanud asutus, kus ametnik töötab. Advokaadi puhul eeldatakse esindusõiguse olemasolu. Kui menetlusdokumendile on esindajana alla kirjutanud advokaat, ei pea menetlusdokumendile volikirja lisama, kuid kohtul on õigus selle esitamist nõuda.

Menetlusosalised kutsutakse kohtuistungile ja neile toimetatakse menetlusdokumendid kätte tsiviilkohtumenetluses sätestatud korras.

Menetlusosalisel on õigus

- tutvuda toimikuga,
- teha sellest ärakirju,
- võtta osa kohtuistungitest,
- teada asja arutava kohtu koosseisu,
- esitada taandusi ja taotlusi,
- anda kohtule seletusi,
- esitada põhjendusi ja kaalutlusi kõigi asja kohtulikul arutamisel tõusetunud küsimuste kohta,
- esitada tõendeid,
- osa võtta tõendite vaatlusest ja uurimisest,
- vaielda vastu teiste menetlusosaliste taotlustele, põhjendustele ja kaalutlustele,
- esitada küsimusi teistele menetlusosalistele, tunnistajatele ning ekspertidele ja saada eraldi dokumendina vormistatud kohtulahendi tõestatud ärakirju. Menetlusosalisel on ka muud protsessiõigused.

Menetlusosaline on kohustatud kasutama oma protsessiõigusi heauskselt. Menetlusosaline ei või oma õigusi kuritarvitada, menetlust venitada ega kohut eksiteele viia. Asja õiget, kiiret ja võimalikult väikeste kuludega menetlemist

pahatahtlikult takistavat menetlusosalist võib kohus trahvida. Kaebuse või protesti esitaja on kohustatud põhjendama oma väiteid vastavate tõenditega. Kui tõendite esitamine ei ole võimalik, tuleb näidata põhjused, miks neid tõendeid esitada ei saa, ja teatada, kus nad asuvad. Sama kohustus on vastuväidete esitamisel asutusel või ametnikul või avalik-õiguslikke haldusülesandeid täitval muul isikul, kelle haldusakti või toiminguga peale on kaevatud.

Menetlusosaliste **kohtuistungile mitteilumine** ei takista kaebuse või protesti läbivaatamist, kui nendele on asja arutamise aeg ja koht teatavaks tehtud. Menetlusosaline peab kohtule ja teistele menetlusosalistele viivitamata teatama oma aadressi või sidevahendite andmete muutumisest.

Halduskohtumenetluses on **tõenditeks** kõik tsiviilasja hagimenetluses lubatud tõendid. Menetlusosaline peab halduskohtumenetluses tõendama neid asjaolusid, millele tuginevad tema väited, kui seadusest ei tulene teisiti. Halduskohus teeb ettepaneku, et menetlusosalised esitaksid vajalikud tõendid, või vajadusel kogub tõendeid omal algatusel. Ühelgi tõendil ei ole halduskohtu jaoks ette kindlaks määratud jõudu. Kohus hindab kõiki tõendeid nende kogumis ja vastastikusel seoses. Poolte kokkuleppega ei saa piirata tõendi liiki ega vormi.

Tunnistajad kutsutakse halduskohtu istungile kohtukutsega ja kuulatakse kohtus üle tsiviilkohtumenetluses sätestatud korras. Tõendeid tagatakse tsiviilkohtumenetluse sätete kohaselt. Halduskohus võib menetlusosaliselt, samuti menetlusväliselt haldusorganilt nõuda asja lahendamiseks vajalikku teavet, kui seadus ei sätesta teisiti. Menetlusosaline või haldusorgan on kohustatud teavet andma kohtu määratud tähtaja jooksul. Kohustuse rikkujat võib kohus trahvida.

Varasema jõustunud kohtulahendi motiivides tuvastatud asjaolusid **hindab kohus kogumis teiste tõenditega**. Tõendada ei ole vaja asjaolu, mida kohus loeb üldtuntuks. Üldtuntuks võib kohus lugeda asjaolu, mille kohta saab usaldusväärset teavet menetlusvälistest allikatest. Kohus võib lugeda menetlusosalise faktilise väite tõendatuks, kui teised menetlusosalised võtavad selle omaks ning omaksvõtt ei kahjusta menetlusvälise isiku õigusi ega avalikke huve. Omaksvõttu hindab kohus koos muude tõenditega.

Kui **tõendeid on vaja koguda väljaspool** asja menetleva kohtu **tööpiirkonda**, võib asja läbivaatav kohus teha määruse menetlustoimingu erinõude korras tegemiseks halduskohtus, kelle tööpiirkonnas on võimalik tõendeid koguda. **Halduskohtu erinõude määruses** kirjeldatakse lühidalt asja sisu, näidatakse väljaselgitamisele kuuluvad asjaolud ja tõendid, mida erinõuet täitval kohtul tuleb koguda. See määrus on kohustuslik halduskohtule, kellele see saadeti, ja kuulub täitmisele viivitamata. Eesti halduskohtu erinõuded välisriigi õigusorganitele ja välisriigi õigusorganite erinõuded Eesti halduskohtule esitatakse ja täidetakse käesoleva seadustiku ning välislepingutega sätestatud korras.

4.4. ASJA KOHTULIK LÄBIVAATAMINE

Pärast eelmenetlust vaadatakse asi läbi kohtuistungil või kirjalikus menetluses.

Halduskohus võib kaebaja taotlusel või omal algatusel ning kooskõlastatult vastava maakohu esimehega otsustada **kohtuistungi** pidamise kaebajale lähima maakohu ruumides. Esimese astme halduskohtus vaatab kaebuse või protesti läbi kohtunik ainuisikuliselt või annab läbivaatamiseks halduskohtule kolmeliikmelises kohtukoosseisus. Asja arutatakse **avalikul** kohtuistungil suuliselt ja läbivaatamisel uurib halduskohus tõendeid vahetult. **Kinnisel** istungil võib asja arutada tsiviilkohtumenetluses sätestatud juhtudel.

Kui asutus, ametnik või avalik-õiguslikke haldusülesandeid täitev muu **isik on volitatud tegutsema diskretsiooni (suvaõiguse) alusel**, kontrollib kohus ka seda, kas haldusakti andmisel või toimingu sooritamisel on järgitud diskretsiooni piire, eesmärki ning proportsionaalsuse, võrdse kohtlemise ja muid õiguse üldtunnustatud põhimõtteid.

Halduskohus vaatab asja läbi **kaebuses või protestis esitatud taotluse ulatuses**. Kaebuses või protestis esitatud taotlust võib kaebuse või protesti esitaja muuta kuni kohtuvaidluse halduskohtus või kirjalikus menetluses täiendavate taotluste ja tõendite esitamise tähtaja möödumiseni, kui ülejäänud menetlusosalised annavad selleks nõusoleku või kui kohus peab seda otstarbekaks. Menetlusosalise nõusolekut eeldatakse, kui ta ei ole taotluse muutmisele vastu vaieldud või on kohtule esitatud dokumendis või asja suulisel arutamisel kohtuistungil end muudetud kaebuse või protestiga sidunud.

Kohtuistung ja väljaspool kohtuistungit toimuv **menetlustoiming protokollitakse** vastavalt tsiviilkohtumenetluse sätetele.

Kohus võib asja lahendada ilma seda kohtuistungil arutamata, kui kõik menetlusosalised on nõustunud asja arutamisega **kirjalikus menetluses**. Sel juhul määrab kohus tähtaja, mille jooksul on võimalik esitada täiendavaid taotlusi ja dokumente, samuti otsuse avalikult teatavastegemise aja ning teatab neist menetlusosalistele. Menetlusosaline võib nõusoleku asja lahendamiseks kirjalikus menetluses tagasi võtta üksnes menetlusliku olukorra olulisel muutumisel. Olenemata menetlusosaliste nõusolekust ning asja määramisest lahendamiseks kirjalikus menetluses, võib kohus kuni otsuse tegemiseni määrata asja arutamiseks kohtuistungil, kui see on vajalik asja õigeks lahendamiseks.

Kaebuse või protesti esitajal on õigus **kaebusest või protestist loobuda** kuni asja läbivaatamise lõpetamiseni kohtuistungil või kirjalikus menetluses täiendavate taotluste ja tõendite esitamise tähtpäeva möödumiseni. Kui kaebusest või protestist **loobumise avaldus** esitatakse väljaspool kohtuistungit, teatab kohus enne menetluse lõpetamise otsustamist vastustajale avalduse esitamisest,

määrates vastustajale vastamise tähtaja. Kui vastustaja soovib menetluskulude väljamõistmist kaebuse või protesti esitajalt, peab ta seda vastuses märkima.

Menetlusosalised võivad kuni asja läbivaatamise lõpetamiseni kohtuistungil või kirjalikus menetluses täiendavate taotluste ja tõendite esitamise tähtpäeva möödumiseni **lõpetada menetluse kompromissiga**. Kohus ei kinnita kompromissi, kui see on vastuolus heade kommetega või seadusega või rikub olulist avalikku huvi või kui kompromissi ei ole võimalik täita.

Enne kaebusest või protestist loobumise vastuvõtmist või kompromissi kinnitamist selgitab halduskohus kaebuse või protesti esitajale kaebusest loobumise või kompromissi tagajärgi ja kinnitab selle **määrusega, millega lõpetab asja menetluse**. Nimetatud määruse peale, samuti halduskohtu määruse peale, millega ei võeta kaebusest või protestist loobumist vastu või ei kinnitata kompromissi, saab esitada määruskaebuse. Menetluse peatumine, peatamine ja uuendamine toimub tsiviilkohtumenetluse sätete kohaselt.

Halduskohus **jätab määrusega kaebuse või protesti läbi vaatamata**, kui:

- 1) kaebuse või protesti esitaja ei ole kinni pidanud kohtuväliseks lahendamiseks sätestatud kohustuslikust korrast;
- 2) kohtueelses menetluses on samade poolte vahel asi sama nõude kohta samal alusel;
- 3) kohtu menetluses on samade poolte vahel asi sama eseme kohta samal alusel;
- 4) on alustatud vahekohtumenetlust samal alusel sama vaidluseseme üle;
- 5) õigustatud isiku nimel kaebuse või protesti esitanud isik ei ole tõendanud oma esindusõiguse olemasolu;
- 6) kaebuse või protesti esitaja ei täida kohtu nõuet leida endale tõlk või eesti keelt oskav esindaja;
- 7) kaebuse esitaja ei ole tasunud riigilõivu.

Kohus annab esmalt kaebuse või protesti esitajale **tähtaja puuduse kõrvaldamiseks**. Tähtpäevaks puuduse kõrvaldamata jätmisel jätab kohus asja läbi vaatamata.

Halduskohus **jätab kaebuse või protesti läbi vaatamata ka juhul**, kui:

- 1) ilmneb, et selle esitajal ei saa ilmselgelt olla halduskohtusse pöördumise õigust, eeldades, et kaebuse või protesti esitaja poolt väidetavad asjaolud on tõendatud;
- 2) kaebuse või protesti esitaja ei ole mõjuva põhjuseta kohtuistungile ilmunud.

Kui ta tõendab, et tal oli kohtusse ilmumata jäämiseks mõjuv põhjus, on tal õigus taotleda **menetluse taastamist** samas kohtus 15 päeva jooksul mõjuva põhjuse äralangemisest arvates.

Halduskohus **lõpetab menetluse**, kui:

- 1) asi ei kuulu halduskohtu pädevusse;
- 2) kohus võtab vastu kaebuse või protesti esitaja loobumise kaebusest või protestist;
- 3) kohus kinnitab kompromissi;
- 4) kaevatav või protestitav haldusakt on kehtetuks tunnistatud, välja andmata jäetud haldusakt on välja antud, peatatud haldusakt on täidetud või toiming sooritatud, välja arvatud, kui kaebuse esitajal on asja läbivaatamiseks põhjendatud huvi;
- 5) samas asjas on olemas jõustunud kohtuotsus või kohtumäärus menetluse lõpetamise kohta;
- 6) kaebuse esitaja või üksikisiku, kelle vastu kaebus on esitatud, surma korral, kui vaieldav õigussuhe ei võimalda õigusjärglust, samuti juriidilise isiku lõppemisel õigusjärglusteta. Kohus lõpetab menetluse määrusega.

Menetluse lõpetamise korral ei saa isik uuesti pöörduda kohtusse samas asjas. Menetluse lõpetamise määruse peale on õigus esitada määruskaebus.

Kohus võib **asja arutamise määrusega uuendada**, kui pärast asja arutamise lõpetamist ja enne lahendi tegemist:

- 1) tuvastab kohus menetluses vea, mis on otsuse tegemisel oluline ja mille saab kõrvaldada;
- 2) peab kohus asja õigeks lahendamiseks vajalikuks koguda täiendavaid tõendeid;
- 3) kaebuse või protesti läbi vaatamata jätmise üle otsustamisel ilmneb asjaolu, mis võib olla menetluse taastamise alus.

4.5. KOHTULAHEND

Kohtulahend, millega halduskohus lahendab kaebuse või protesti sisuliselt, vormistatakse **kohtuotsusena**. Otsust tehes hindab kohus tõendeid ning otsustab, mis asjaolud on tuvastatud, millist õigusakti tuleb asjas kohaldada ja kas kaebus või protest tuleb rahuldada. Kui asjas on esitatud mitu nõuet, teeb kohus otsuse kõigi nõuete kohta. Kohus otsustab ka menetluskulude jaotuse. Kohus **ei või otsuses ületada nõude piire** ega teha otsust nõude kohta, mida ei ole esitatud.

Kohtuotsus koosneb sissejuhatausest, resolutsioonist, kirjeldavast ja põhjendavast osast, mille sisule, samuti kohtuotsuse vormistamisele kohaldatakse tsiviilkohtumenetluse sätteid.

Otsuses vigade parandamisel, samuti vajaduse korral täiendava otsuse, vaheotsuse või osaotsuse tegemisel lähtub halduskohus tsiviilkohtumenetluse sätetest.

Määrusena vormistatakse kohtulahend, millega halduskohus tagastab kaebuse või protesti, jätab kaebuse või protesti läbi vaatamata, lõpetab menetluse, lahendab menetlusosaliste menetluslikud taotlused või juhib või korraldab menetlust. Määruse tegemisele, vormistamisele ja määruse sisule kohaldatakse tsiviilkohtumenetluse sätteid.

Halduskohus jätab kohtuasja lahendamisel kohaldamata iga seaduse või muu õigustloova akti, kui see on **vastuolus Eesti Vabariigi põhiseadusega**. Kui halduskohus on kohtuasja lahendamisel jätnud kohaldamata mis tahes asjassepuutuva õigustloova akti või välislepingu, tunnistades selle põhiseadusega vastuolus olevaks, või on tunnistanud õigustloova akti andmata jätmise põhiseadusega vastuolus olevaks, edastab ta kohtuotsuse või -määruse Riigikohtule, millega käivitub põhiseaduslikkuse järelevalve menetlus Riigikohtus.

Kaebuse või protesti sisulisel lahendamisel on halduskohtul õigus:

- 1) tühistada õigusvastane haldusakt kas täielikult või osaliselt ning teha võimaluse korral ettekirjutus haldusakti tagasitaitmise kohta, näidates ära selle läbiviimise viisi;
- 2) teha ettekirjutus õigusvastaselt peatatud haldusakti täitmiseks, välja andmata jäetud haldusakti väljaandmiseks või sooritamata toimingu sooritamiseks;
- 3) tunnistada haldusakt või toiming õigusvastaseks, kui kaebuse või protesti esitajal on sellise konstateeringu suhtes kaebuses või protestis väljendatud põhjendatud huvi;
- 4) mõista välja hüvitus avalik-õiguslikus suhtes tekitatud kahju eest;
- 5) tunnistada avalik-õigusliku suhte olemasolu või selle puudumist;
- 6) jätta kaebus või protest rahuldamata.

Kui kaebuse esitaja taotleb haldusakti täielikku või osalist tühistamist või toimingu sooritamist ning taotlus on seotud teatud **rahasumma väljamaksmisega**, määrab halduskohus kaebuse rahuldamise korral otsuses kindlaks väljamaksmisele kuuluva summa suuruse ja mõistab selle kaebuse esitaja või kaebuse esitaja nõudel kolmanda isiku kasuks välja. Kohus võib asutusele, ametnikule või muule avalik-õiguslikke haldusülesandeid täitvale isikule teha motiveeritud ettekirjutuse väljamaksmisele kuuluva rahasumma kindlaksmääramiseks ja väljamaksmiseks, kui rahasumma kindlakstegemine kohtu poolt nõuaks suurt ajakulu ja kahjustaks sellega kaebuse esitaja huvisid. Ettekirjutuses määrab kohus ära summa kindlaksmääramise ja väljamaksmise üldtingimused.

Kohtuotsus tehakse avalikult teatavaks kuulutamisega või kohtukantsilei kaudu 20 päeva jooksul pärast kohtuistungil lõppu. Kohtuistungil lõpetamisel teatab kohus otsuse kuulutamise või avalikult teatavakstegemise aja ja koha. Kohtuotsuse avalikult teatavakstegemise aeg ja selle muutmine avaldatakse

viivitamata pärast selle kindlaksmääramist ka kohtu veebilehel, märkides ära haldusasja numbri.

Kohus teeb kinnisel istungil arutatu avalikult teatavaks **otsuse resolutsiooni teatavaks tegemisega**. Menetlusosaline võib soovi korral saada kohtuotsuse või selle ära kirja kohtu kantseleist pärast selle kuulutamist või avalikult teatavakstegemist. Kui otsus on tehtud elektrooniliselt, antakse **menetlusosalisele** kohtuotsuse väljatrükk. Kohus toimetab otsuse viivitamata menetlusosalistele kätte. Täitedokumendiks olevad määrused ja määrused, mille peale saab esitada määruskaebuse, toimetatakse menetlusosalistele kätte. Muud menetlusosalist puudutavad kirjalikud määrused tehakse menetlusosalisele teatavaks kohtu valitud viisil.

Määrused, millega kohus tagastab kaebuse või protesti või jätab kaebuse või protesti läbi vaatamata või lõpetab menetluse, **tehakse ka avalikult teatavaks** kohtuotsuse avalikult teatavakstegemise korras.

4.6. HALDUSTOIMINGUKS LOA ANDMINE

Seadusega sätestatud juhtudel annab ja pikendab halduskohtunik loa haldustoimingu sooritamiseks või tunnistab haldustoimingu õigustatuks. **Taotluse või avalduse loa andmiseks** esitab selleks volitatud asutus, ametnik või muu isik (edaspidi taotleja) **kirjalikult koos põhjendusega** ning seaduses ettenähtud ja asja otsustamiseks vajalike tõendite ja seletustega. Halduskohtunik võib nõuda täiendavate tõendite või seletuste esitamist. Isik, kelle suhtes sooritata- vaks toiminguks loa andmist otsustakse, esitab seletuse seaduses sätestatud juhtudel.

Halduskohtunik vaatab taotluse läbi ja **otsustab haldustoiminguks loa andmise ainuisikuliselt** ilma viivituse ja kohtuistungit korraldamata. Kohtuistungit korraldamata võib loa andmise erandkorras otsustada väljaspool kohtu tööaega.

Haldustoiminguks loa andmise **otsustamisel kohtuistungil** võivad istungist osa võtta taotleja ning isik, kelle suhtes sooritata vaks haldustoiminguks loa andmist otsustatakse, ja nende esindajad.

Määruses haldustoiminguks loa andmise kohta märgitakse peale isiku- andmete määruse aluseks olevad asjaolud, kohaldatavad õigusnormid ja muud seadusega sätestatud andmed. Määruse ära kiri saadetakse taotlejale.

Haldustoiminguks antud loa võib halduskohtunik oma määrusega **tühistada** seadusega sätestatud juhul või määrusele võib esitada sätestatud korras esitada **määruskaebuse**:

- 1) taotleja;
- 2) isik, kelle suhtes haldustoiminguks luba anti.

4.7. APELLATSIOONIMENETLUS

Poolel ja kolmandal isikul on õigus halduskohtu otsuse peale apellatsiooni korras **edasi kaevata ringkonnakohtusse**, kui halduskohus on ebaõigesti kohaldanud materiaaõiguse normi, ebaõigesti hinnanud tõendeid või oluliselt rikkunud kohtumenetluse normi. Apellatsioonkaebuse võib esitada kohtualuvuse järgsele ringkonnakohtule **30 päeva jooksul** otsuse avalikult teatavakstegemisest arvates.

Kui apellatsioonitähataja jooksul tehakse asjas täiendav otsus, hakkab apellatsioonitähataeg kulgema täiendava otsuse avalikult teatavakstegemisest arvates uuesti ka esialgselt tehtud otsuse suhtes.

Apellatsioonkaebus **esitatakse kirjalikult** ja selles märgitakse:

- 1) ringkonnakohtu nimetus;
- 2) kaebuse esitaja nimi, alaline elu- või asukoht (postiaadress) ning sidevahendi number;
- 3) teiste menetlusosaliste nimed, aadressid ja seisund protsessis, samuti sidevahendite numbrid, kui need on teada;
- 4) halduskohtu otsus, mille peale kaevatakse ja haldusasja number;
- 5) kas kaevatakse halduskohtu otsuse peale tervikuna või mõne selle osa peale, samuti, millise osa peale;
- 6) millist materiaaõiguse normi on halduskohus ebaõigesti kohaldanud või millist kohtumenetluse normi on kohus oluliselt rikkunud või milles seisnes tõendite ebaõige hindamine;
- 7) apellandi selgelt väljendatud taotlus;
- 8) kaebusele lisatud dokumentide loetelu.

Apellatsioonkaebus koos ära kirjadega esitatakse vastavalt menetlusosaliste arvule. Koos apellatsioonkaebusega esitab apellant kohtule tõendi riigilõivu tasumise kohta. Määruskaebus on lõivuvaba.

Kui apellatsioonkaebus esitatakse **pärast tähtaja möödumist**, tuleb koos apellatsioonkaebusega esitada tähtaja ennistamise taotlus ning tähtaja möödalaskmise põhjused.

Kui apellatsioonkaebuses esitatakse **uusi tõendeid**, mida ei olnud esimese astme kohtus esitatud, või taotletakse üle kuulata uusi tunnistajaid, tuleb apellatsioonkaebuses näidata põhjused, miks neid ei saadud esitada või üle kuulata esimese astme halduskohtus. Kui apellant soovib asja **arutamist kohtuistungil**, peab ta seda apellatsioonkaebuses märkima. Vastasel juhul loetakse, et ta on nõus asja lahendamisega kirjalikus menetluses.

Apellant võib kuni apellatsioonitähataja lõpuni **apellatsioonkaebust muuta ja täiendada**, muu hulgas laiendada kaebust kohtuotsuse neile osadele, mille peale esialgselt ei kaevatud. Apellatsioonkaebuse muutmisele kohaldatakse

apellatsioonkaebuse kohta sätestatud.

Ringkonnakohus nõuab asja menetlenud esimese astme kohtult viivitamata pärast apellatsioonkaebuse kohtule saabumist välja **asja toimiku**. Esimese astme kohtu kantselei saadab nõutud toimiku ringkonnakohtule viivitamata pärast üleandmisnõude saamist. Samuti saadab halduskohus ringkonnakohtule **elektroonilise kohtulahendi**. Pärast apellatsioonimenetluse lõpetamist saadetakse toimik esimese astme kohtule tagasi, välja arvatud juhul, kui see tuleb edasi saata Riigikohtule.

Ringkonnakohus otsustab viivitamata pärast apellatsioonkaebuse saamist **määrusega kaebuse menetluse võtmise** või selle tagastamise, kontrollides, kas apellandil on apellatsioonkaebuse esitamise õigus, kas apellatsioonkaebus on esitatud tähtaegselt ning kas see vastab nõuetele. Kui apellatsioonkaebuse menetluse võtmist takistava puuduse saab ilmselt kõrvaldada, jätab kohus määrusega apellatsioonkaebuse käiguta ja annab apellandile mõistliku **tähtaja puuduse kõrvaldamiseks**. Kui apellant jätab kohtu nõudmise tähtpäevaks täitmata, **tagastab kohus apellatsioonkaebuse määrusega** apellandile. Ringkonnakohus tagastab apellatsioonkaebuse määrusega selle esitajale samuti, kui:

- 1) apellatsioonkaebus ei allu sellele ringkonnakohtule;
- 2) apellatsioonkaebus on esitatud pärast apellatsioonitähtaja möödumist ning ringkonnakohus ei ennista tähtaega;
- 3) apellatsioonkaebuselt ei ole tasutud riigilõiv;
- 4) apellatsioonkaebuse apellandi nimel esitanud isik ei ole põhistanud oma esindusõiguse olemasolu;
- 5) apellatsioonkaebuses toodud väidete õigsust eeldades ei saaks kaebust ilmselt rahuldada.

Kui asi ei allu sellele ringkonnakohtule, edastab kohus apellatsioonkaebuse kohtualluvuse järgi õigele ringkonnakohtule. Kaebus loetakse esitatuks selle esimesse ringkonnakohtusse saabumise ajast arvates..

Apellatsioonkaebuse tagastamise määrus peab olema tehtud asja lahendava kohtukoosseisu poolt ühehäälselt. Kohus toimetab apellatsioonkaebuse tagastamise määruse menetlusosalistele kätte. Koos määrusega tagastab ringkonnakohus apellandile apellatsioonkaebuse koos lisadega. Määruse peale, millega kohus keeldub apellatsioonkaebust menetluse võtmast, võib apellant esitada **määruskaebuse Riigikohtule**. Kui kohus keeldub apellatsioonkaebust menetluse võtmast ja tagastab selle määrusega, loetakse, et apellatsioonkaebust ei ole esitatud.

Ringkonnakohus vaatab läbi apellatsioonkaebusi halduskohtu otsuste peale ning määruskaebusi halduskohtu määruste peale. Ringkonnakohus kontrollib **kohtu lahendi seaduslikkust** ja põhjendatust apellatsioonkaebuse ja sellele

esitatud vastuväidete piires. Kui ringkonnakohus tuvastab **kohtumenetluse normide rikkumise**, ei ole ta seotud apellatsioonkaebuse ja vastuväidete piiridega. Ringkonnakohus võtab arvesse **uusi tõendeid**, mida ei olnud esimese astme kohtule esitatud, kui ta loeb nende mitteesitamise põhjendatuks. Ringkonnakohtus ei saa esitada nõudeid, mida esimese astme kohtus ei esitatud. **Apellatsioonkaebus** vaadatakse läbi ringkonnakohtus **kollegiaalselt vähemalt kolme kohtuniku osavõtul**.

Asja lahendamise valmistab ette ringkonnakohtu koosseisu määratud liige, lähtudes tsiviilkohtumenetluse sätetest, sellise põhjalikkusega, et asja saaks kohtuistungil korraldamisel lahendada ühel kohtuistungil. Ringkonnakohus teatab teistele menetlusosalistele apellatsioonkaebusest ning nõuab neilt apellatsioonkaebusele vastamist, lähtudes tsiviilkohtumenetluse sätetest. Kui ringkonnakohus asja ettevalmistamisel leiab, et esimese astme halduskohtu poolt kontrollitud, samuti menetlusosaliste poolt täiendavalt esitatud tõendid ei ole küllaldased asja õigeks otsustamiseks, võib ta teha menetlusosalistele ettepaneku esitada **täiendavaid tõendeid** või koguda neid omal algatusel. Ringkonnakohtul on õigus rakendada **esialgset õiguskaitset**.

Ringkonnakohus võib **asja otsustada üksnes kaebuse põhjal** ilma menetlusosalisi välja kutsumata, kui ta üksmeelselt leiab, et halduskohus on oluliselt rikkunud kohtumenetluse norme, mis toob igal juhul endaga kaasa kohtuotsuse tühistamise. Sel juhul kaevatud otsus või määrus tühistatakse ja asi saadetakse esimese astme kohtusse uueks läbivaatamiseks. Ilma menetlusosalisi välja kutsumata tehtud ringkonnakohtu otsuse või määruse ära kirjutatakse menetlusosalistele viie päeva jooksul otsuse või määruse allakirjutamisest.

Ringkonnakohus võib kohtuistungit korraldamata **lahendada apellatsioonkaebuse kirjalikus menetluses**, kui

- kohus on saatnud apellatsioonkaebuse ära kirja teistele menetlusosalistele ja selgitanud nende seisukoha apellatsioonkaebuse kohta ning
- apellant ja teised menetlusosalised ei ole apellatsioonkaebuses või vastuses apellatsioonkaebusele märkinud, et nad soovivad asja arutamist kohtuistungil. Kui kohus kirjalikus menetluses leiab, et asja tuleb lahendada kohtuistungil, määrab ta kohtuistungil.

Kui menetlusosaline on ringkonnakohtule esitanud uue tõendi, mille kohus vastu võtab, võib asja lahendada kirjalikus menetluses üksnes siis, kui mõni menetlusosalistest ei taotle uue tõendi hindamiseks asja arutamist kohtuistungil.

Määruskaebused võib ringkonnakohus lahendada kirjalikus menetluses, sõltumata menetlusosaliste taotlustest.

Apellatsioonkaebusest loobumisele ja kompromissile kohaldatakse tsiviilkohtumenetluse sätteid.

Kui apellatsioonkaebus tagastati apellandile ringkonnakohtu nõudmistele vastamata jätmise tõttu, **uuendab** ringkonnakohus apellandi taotlusel **apellatsioonimenetluse**, kui apellandil ei olnud võimalik täita kohtu nõudmisi määratud tähtjaks ja ta ei saanud sellest ringkonnakohtule õigeaegselt teatada. Kui ringkonnakohus jättis apellatsioonkaebuse läbi vaatamata seetõttu, et apellant ega tema esindaja kohtuistungile ei ilmunud ega teatanud kohtule ilmumist takistanud mõjuvast põhjusest, uuendab kohus menetluse apellandi avalduse alusel, kui kohtuistungilt puudumiseks oli mõjuv põhjus, millest ei saadud õigel ajal kohtule teatada. Apellant peab mõjuva põhjuse olemasolu ja teatamise võimatust põhistama. **Menetluse uuendamise avalduse** võib apellant esitada ringkonnakohtule kümne päeva jooksul kaebuse läbi vaatamata jätmise määruse talle kättetoimetamisest arvates. Menetluse **uuendamata jätmise määruse** peale võib esitada määruskaebuse Riigikohtule.

Kui asi on eelmenetluse korras ette valmistatud, määrab ringkonnakohus **asja arutamise aja, koha ja vormi** ning teeb need teatavaks menetlusosalistele. Kui mõni menetlusosaline **kohtuistungile ei ilmu**, lahendab ringkonnakohus kaebuse tema osavõtuta või lükkab asja arutamise edasi. Kui apellant kohtuistungile ei ilmu ega ole teatanud ilmumata jätmise mõjuvast põhjusest või ei ole seda põhistanud, võib kohus vastustaja taotlusel jätta kaebuse läbi vaatamata. Kohus ei jäta kaebust läbi vaatamata, kui apellant ei taotlenud asja läbivaatamist kohtuistungil või palus kohut lahendada kaebus istungil tema osavõtuta.

Ringkonnakohus **vaatab apellatsioonkaebuse ja määruskaebuse läbi mõistliku aja jooksul**. Ringkonnakohus võib menetluse peatada tsiviilkohutumenetluse seadustikus sätestatud alustel ja korras.

Ringkonnakohus **tühistab esimese astme kohtu lahendi** kaebuse ja vastuväidete põhjendustest ja nõudmistest olenemata ja **saadab asja uueks arutamiseks esimese astme kohtusse**, kui:

- 1) asja lahendas kohus (kohtunik), kellel seaduse järgi ei olnud õigust asja lahendada;
- 2) kohtulahend on tehtud isiku suhtes, keda seaduse nõuete kohaselt kohtusse ei kutsutud;
- 3) kohtunik ei ole otsusele alla kirjutanud või mõni kohtunikest ei ole otsusele alla kirjutanud või otsusele on alla kirjutanud mitte selles märgitud kohtunikud (kohtunik);
- 4) asjas puudub kohtuistungi protokoll.

Ringkonnakohtul on õigus kohtulahend tühistada ja saata asi uueks arutamiseks esimese astme kohtule, kui:

- 1) kohus otsustas kolmanda isiku õiguste ja kohustuste üle, keda asja arutamisele halduskohtus ei kaasatud ja kelle kaasamine apellatsioonimenetluses ei võimalda asja kiiremini ja õigemini lahendada;

- 2) kohtumenetluse normide muid olulisi rikkumisi ei ole võimalik apellatsioonimenetluses kõrvaldada.

Ringkonnakohtul on haldusasja apellatsiooni korras läbivaatamisel õigus

- 1) jätta kaebus rahuldamata ja halduskohtu otsus muutmata;
- 2) muuta või tühistada halduskohtu otsus ja teha uus otsus asja uueks läbivaatamiseks saatmata;
- 3) tühistada halduskohtu otsus osaliselt või täies ulatuses ja saata asi esimese astme kohtule uueks läbivaatamiseks;
- 4) jätta kaebus läbi vaatamata käesoleva seadustiku § 40 lõikes 3 nimetatud alustel;
- 5) tühistada halduskohtu otsus ja lõpetada menetlus käesoleva seadustiku §-s 24 nimetatud alustel.

Ringkonnakohtu otsuse tegemisel, vormistamisel, kättetoimetamisel ja jõustumisel lähtub ringkonnakohus tsiviilkohtumenetluse sätetest.

Halduskohtu määruse peale võib määrusega puudutatud menetlusosaline esitada **määruskaebuse ringkonnakohtule** üksnes juhul, kui määruskaebuse esitamine on seaduse järgi lubatud või kui määrus takistab asja edasist menetlust. Muu määruse kohta võib esitada vastuväite apellatsioonkaebuses, kui seadusest ei tulene teisiti. Määruskaebus esitatakse ringkonnakohtule määruse teinud halduskohtu kaudu kirjalikult.

Määruskaebuse **esitamise tähtaeg on kümme päeva**, menetluse lõpetamise ja kaebuse või protesti läbi vaatamata jätmise määruse puhul 30 päeva määruse määruskaebuse esitajale kättetoimetamisest arvates.

Määruskaebuse sisule kohaldatakse tsiviilkohtumenetluse sätteid.

Määruskaebus on lõivuvaba.

Määruskaebuse menetlemisel halduskohtus lähtutakse tsiviilkohtumenetluse sätetest. Ringkonnakohtus vaatab määruskaebuse läbi ringkonnakohtunik ainuisikuliselt või vaadatakse see läbi kollegiaalselt vähemalt kolme kohtuniku osavõtul. Määruskaebus **lahendatakse põhjendatud määrusega**. Kui ringkonnakohus leiab, et määruskaebus on põhjendatud, tühistab ta vaidlustatud määruse ja teeb võimaluse korral ise uue määruse. Vajaduse korral saadab ringkonnakohus asja uueks lahendamiseks tagasi tühistatud määruse teinud kohtule.

Määruskaebus **lahendatakse kirjalikus menetluses**, kui kohus ei pea vajalikuks kohtuistungit korraldada. Määruskaebust läbivaatav kohus võib vajaduse korral **koguda uusi tõendeid**.

Ringkonnakohtus **protokollitakse** üksnes need seletused ja ütlused, millel on ringkonnakohtu arvates tähtsust asja kassatsiooni korras läbivaatamisel.

4.8. MENETLUS RIIGIKOHTUS

Riigikohtu pädevuses on:

- 1) ringkonnakohtu lahendite peale esitatud kaebuste **kassatsiooni korras läbivaatamine**;
- 2) jõustunud kohtulahendite peale esitatud **teistmisavalduste läbivaatamine**;
- 3) asja lahendamiseks pädeva **kohtu määramine** kohtute seaduses sätestatud korras.

Haldusasja vaatab läbi Riigikohtu **halduskolleegium** kolmeliikmelises koosseisus või seadustiku §-s 67 sätestatud juhtudel halduskolleegium kogu koosseisus. Teatud juhtudel vaatab haldusasju läbi Riigikohtu erikogu või Riigikohtu üldkogu.

Esindajaks Riigikohtus võib olla vandeadvokaat või vandeadvokaadi vanemabi.

4.8.1. Kassatsioonimenetlus

Poolel ja kolmandal isikul on õigus **ringkonnakohtu otsuse peale** kassatsiooni korras **edasi kaevata Riigikohtusse**, kui ringkonnakohus on ebaõigesti kohaldanud materiaalõiguse normi või oluliselt rikkunud kohtumenetluse normi.

Poolel ja kolmandal isikul on õigus esitada ringkonnakohtu eraldi dokumendina vormistatud määruse peale **määruskaebus**.

Ringkonnakohtu otsuse peale võib pool või kolmas isik edasi kaevata **30 päeva jooksul**

- kohtuotsuse teatavakstegemisest,
- kui asi lahendati kirjalikus menetluses, siis kohtuotsuse kättesaamisest.

Kassatsioonkaebus ringkonnakohtu otsuse peale **isiku välisriigile väljaandmise kohta** tuleb esitada **10 päeva jooksul** kohtuotsuse teatavakstegemisest, kui asi lahendati kirjalikus menetluses, siis kohtuotsuse kättesaamisest.

Riigikohus võib kassatsiooni- või määruskaebuse esitaja taotlusel määrusega **tähtaja ennistada**, kui ta loeb selle möödalahastuks mõjuval põhjusel.

Kassatsioonkaebus esitatakse kirjalikult Riigikohtule. Selles märgitakse:

- 1) aadressaadina Riigikohus;
- 2) kassaatori nimi, elukoht (juriidilise isiku asukoht), postiaadress ja seisund protsessis, samuti sidevahendite numbrid;
- 3) teiste menetlusosaliste nimed, aadressid ja seisund protsessis, samuti sidevahendite numbrid, kui need on teada;
- 4) ringkonnakohtu otsus, mille peale kaevatakse, ja haldusasja number;

- 5) kas kaevatakse kogu ringkonnakohtu otsuse peale või mõne selle osa peale, samuti, millise osa peale;
- 6) millist materiaaldiguse normi on ringkonnakohus ebaõigesti kohaldanud või millist kohtumenetluse normi on ringkonnakohus oluliselt rikkunud ja milles see rikkumine seisnes;
- 7) kassaatori selgelt väljendatud taotlus;
- 8) kassatsioonkaebusele lisatud dokumentide loetelu.

Kui kassaator ei ole kaebuses märkinud, et ta soovib kohtuistungist osa võtta, loetakse, et ta seda ei soovi. Kassatsioonkaebusele lisatakse kautsjoni tasumist tõendav dokument.

Kaebusele kirjutab alla kassaator või tema esindaja. Kaebust esitav esindaja lisab volikirja või volitust tõendava muu dokumendi. Kassatsioonkaebus esitatakse kohtule koos ärakirjadega vastavalt menetlusosaliste arvule.

Kassaator võib kuni kassatsioonitähtaja lõpuni **kaebust muuta ja täiendada.** Kassaatoril on õigus esitada väiteid õiguse tõlgendamise kohta ja vastuväiteid vastustaja poolt kassatsioonimenetluses esitatule.

Riigikohus nõuab asja menetlenud ringkonnakohtult viivitamata, et see edastaks Riigikohtule **toimiku ja elektrooniliselt kohtulahendi.** Pärast kassatsioonimenetluse lõpetamist tagastab Riigikohus toimiku vastavasse kohtusse. Riigikohus jätab kassatsioonkaebuse määrusega **käiguta** ja annab kassaatorile **puuduse kõrvaldamiseks tähtaja**, kui:

- 1) kassatsioonkaebus ei vasta seaduses sätestatud vorminõuetele;
- 2) kassatsioonikautsjon on tasumata;
- 3) ilmneb muu kassatsioonimenetlust takistav oluline asjaolu, mida on võimalik kõrvaldada.

Kui kassaator jätab kohtu nõudmise tähtpäevaks täitmata ja kaebust ei ole selle puuduse tõttu võimalik kassatsiooni korras läbi vaadata, jätab Riigikohus kassatsioonkaebuse **menetlusse võtmata ja tagastab määrusega** kassaatorile.

Pärast seaduse nõuetele vastava kassatsioonkaebuse vastuvõtmist toimetab Riigikohus **kassatsioonkaebuse ärakirja teistele menetlusosalistele** kätte ja nõuab menetlusosalistelt Riigikohtu määratud **tähtjaks kirjalikku vastust** kassatsioonkaebusele. Menetlusosalised võivad esitada kirjalikud vastuväited ka omal algatusel. Vastuses kassatsioonkaebusele ja kohtu küsimustele tuleb märkida:

- 1) adressaadina Riigikohus;
- 2) menetlusosalise nimi, postiaadress ja seisund protsessis, samuti sidevahendi number;
- 3) otsus, mille peale esitatud kaebuse kohta vastus antakse, ja haldusasja number;
- 4) kas peetakse kaebust õigeks või vaieldakse sellele vastu;

- 5) põhjendatud vastuväited kaebuse nõudmiste ja põhjenduste kohta ning asjaolud ja seadus, millele menetlusosaline oma vastuväited rajab.

Vastamiseks annab Riigikohus **vähemalt 20 päeva** kassatsioonkaebuse kätetoimetamisest arvates. Kui menetlusosaline ei ole vastuses märkinud, et ta soovib kohtuistungist osa võtta, loetakse, et ta seda ei soovi.

Vastus esitatakse kohtule koos ärakirjadega vastavalt menetlusosaliste arvule.

Riigikohus võtab kassatsioonikaebuse menetlusse, kui:

- 1) kaebuses vaidlustatakse materiaaõiguse normi kohaldamise õigsust või taotletakse kohtulahendi tühistamist kohtumenetluse seaduste sätete olulise rikkumise tõttu, mis on toonud kaasa või oleks võinud kaasa tuua ebaõige kohtulahendi;
- 2) kassatsioonkaebuse lahendamisel on põhimõtteline tähendus õiguskindluse tagamiseks, ühtse kohtupraktika kujundamiseks või õiguse edasiarenduseks.

Kaebust ei võeta menetlusse, kui Riigikohus on veendunud kaebuse ilmses põhjendamatuses. Kui Riigikohtule on selge kaebuse menetlusse võtmise taotluse põhjendus või põhjendamatus, võib Riigikohus kaebuse menetlusse võtta või võtmata jätta (näidates ära kaebuse menetlusse võtmata jätmise aluse) dokumente eelnevalt nõudmata. Kui kaebust menetlusse ei võeta, tagastatakse kohtutoimikud vastavatesse kohtutesse ja kaebus ühes menetlusse võtmata jätmise määrusega jääb ringkonnakohtu toimikusse. Määruse ära kiri saadetakse kõigile menetlusosalistele.

Riigikohtul on **õigus rakendada esialgset õiguskaitset**.

Kohus **jätab kassatsioonikaebuse läbi vaatamata**, kui pärast kaebuse menetlusse võtmist ilmneb, et kassatsioonkaebus ei vasta seadusega sätestatud nõuetele või et kassatsioonkaebus on esitatud pärast kassatsioonitähataja möödumist ning Riigikohus ei ennista tähtaega. Kui esineb kassatsioonkaebuse läbivaatamist takistav puudus, mida ilmselt saab kõrvaldada, annab kohus määrusega kassaatorile mõistliku **tähataja puuduse kõrvaldamiseks**. Kui kassaator jätab kohtu nõudmise tähtpäevaks täitmata, jätab kohus kassatsioonkaebuse läbi vaatamata.

Kassatsioonkaebusest **loobumisele ja kompromissile** kohaldatakse tsiviilkohtumenetluse sätteid.

Riigikohus võib kohtuistungit korraldamata **lahendada kassatsioonikaebuse kirjalikus menetluses**, kui kassaator või teised menetlusosalised ei ole avaldanud soovi kohtuistungist osa võtta. Määruskaebuse võib Riigikohus läbi vaadata kirjalikus menetluses, sõltumata menetlusosaliste taotlustest. Kirjalikus menetluses tehtud otsuse või määruse ära kiri saadetakse menetlusosalistele viie päeva jooksul otsuse või määruse tegemisest. Otsuse või määruse tegemise päevaks on selle allakirjutamise päev.

Riigikohtu halduskolleegium **vaatab kassatsioonkaebuse kohtuistungil läbi** mõistliku aja jooksul, teatab menetlusosalistele istungi aja ja koha, koos teatisega kohtuistungi aja ja koha kohta saadetakse kassaatorile ära kirjad vastustest kassatsioonkaebusele. Kui kaebus vaadatakse läbi kirjalikus menetluses, kohtuistungit ei korraldata. Menetlusosalisele saadetakse kohtukutse, kui halduskolleegium peab tema isiklikku osavõttu kohtuistungist vajalikuks. Menetlusosalise puudumine kohtuistungilt ei takista asja läbivaatamist.

Riigikohus kontrollib kassatsioonkaebuse alusel, kas on järgitud kohtumenetluse seaduse sätteid ja õigesti kohaldanud seadust. Riigikohtu otsus põhineb alama astme kohtu otsusega tuvastatud faktilistel asjaoludel. Riigikohus ei tuvasta kaebuse aluseks olevaid faktilisi asjaolusid.

Kohtumenetluse normide rikkumise korral ei ole Riigikohus seotud kaebuse piiridega ja otsus kuulub tühistamisele ja saatmisele asja läbivaatamiseks esimese astme kohtule.

Asja läbivaatamine kohtuistungil algab kohtuniku ettekandega asja kohta, kes esitab vajalikus ulatuses ringkonnakohtu otsuse, kassatsioonkaebuse ja kaebusele esitatud vastuväidete sisu. Pärast ettekannet kõneleb kassaator, seejärel vastustaja ja tema järel teised menetlusosalised. Kohus võib kohtukõne kestust piirata, tagades kõigile menetlusosalistele võrdse kõneaja ja teatades sellest kohtuistungil alguses. Kohus võib menetlusosalisi küsitleda. Poolte vaidlusi Riigikohtu istungil ei toimu. Pärast menetlusosaliste ärakuulamist asub Riigikohus lahendit tegema.

Riigikohtu halduskolleegiumi liikme põhjendatud ettepanekul võib anda asja **läbivaatamiseks halduskolleegiumi kogu koosseisule**, kui asja läbivaatava kohtu koosseisu enamik tahab muuta halduskolleegiumi senist seisukohta seaduse kohaldamisel. Kui halduskolleegiumi kolmeliikmelise koosseisu või halduskolleegiumi kogu koosseisu enamik ei nõustu asja arutamisel Riigikohtu mõne teise kolleegiumi varasema seisukohaga seaduse kohaldamisel, annab halduskolleegium määrusega asja **läbivaatamiseks kahe erineval seisukohal oleva kolleegiumi vahelisele erikogule**. Erikogusse valib kumbki kolleegium kaks riigikohtunikku. Kui aga ei nõustuta erikogu varasema seisukohaga seaduse kohaldamisel, annab halduskolleegium asja läbivaatamiseks **kolme kolleegiumi vahelisele erikogule**. Erikogusse valib iga kolleegium kaks riigikohtunikku.

Erikogu istungil on eesistujaks Riigikohtu esimees. Asja ettekandja on halduskolleegiumi esimehe määratud halduskolleegiumi liige. Erikogu lahendab asja hääaltenamusega ja otsusele kirjutavad alla erikogu koosseisu kuulunud riigikohtunikud. **Erikogu otsus seaduse kohaldamisel on kohustuslik kõigile kohtukolleegiumidele**, kuni erikogu või Riigikohtu üldkogu ei ole teinud teistsugust otsust.

Haldusasi antakse halduskolleegiumi määrusega lahendada **Riigikohtu üldkogule**, kui:

- 1) halduskolleegiumi kogu koosseisu enamus asub seisukohale, mis erineb Riigikohtu üldkogu viimasest seisukohast seaduse kohaldamisel;
- 2) asja lahendamine üldkogus on halduskolleegiumi kogu koosseisu enamuse arvates tähtis seaduse ühetaolise kohaldamise seisukohalt.

Asja läbivaatav kohtukoosseis annab haldusasja läbivaatamiseks Riigikohtu üldkogule, kui haldusasja lahendamine eeldab põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse alusel läbivaadatava küsimuse lahendamist.

Üldkogu otsus seaduse tõlgendamisel ja kohaldamisel on kohustuslik Riigikohtu kolleegiumidele ja erikogudele, kuni üldkogu ei ole teinud teistsugust otsust.

Riigikohtul on haldusasja kassatsiooni korras läbivaatamisel **õigus**:

- 1) jätta kassatsioonkaebus rahuldamata ja ringkonnakohtu otsus muutmata;
- 2) tühistada ringkonnakohtu otsus täies ulatuses või osaliselt ja saata asi tühistatud osas uueks läbivaatamiseks samale või teisele ringkonnakohtule;
- 3) tühistada ringkonnakohtu otsus ja jätta kaebus või protest läbi vaatamata või lõpetada asja menetlus;
- 4) muuta ringkonnakohtu otsust või teha uus otsus asja uueks arutamiseks saatmata, kui asjas ei ole vaja täiendavaid tõendeid koguda või neile apellatsioonis antud hinnangut muuta;
- 5) tühistada ringkonnakohtu ja esimese astme kohtu otsus ja saata asi uueks läbivaatamiseks esimese astme kohtule;
- 6) tühistada ringkonnakohtu otsus ja jätta jõusse esimese astme kohtu otsus.

Kassatsiooni korras kohtuotsuse **tühistamise aluseks on** materiaaõiguse normi ebaõige kohaldamine või kohtumenetluse normi oluline rikkumine.

Riigikohtu otsuse sisule kohaldatakse tsiviilkohtumenetluse sätteid, see toimetatakse menetlusosalistele kätte.

Riigikohtu otsus ja kassatsioonkaebuse **menetlusse võtmisest keeldumise määrus** jõustuvad nende avalikult teatavastegemise päeval ja nende peale ei saa edasi kaevata. Riigikohtu lahendi seisukohad seaduse tõlgendamisel ja kohaldamisel on asja uuesti läbivaatavale kohtule kohustuslikud.

Ringkonnakohtu määruse peale võib määrusega puudutatud menetlusosaline esitada **määruskaebuse** Riigikohtule üksnes juhul, kui määruskaebuse esitamine on seadusega lubatud või kui määrus takistab asja edasist menetlust. Muu määruse kohta võib esitada vastuväite kassatsioonikaebuses, kui seadusest ei tulene teisiti. Määruskaebus võib tugineda üksnes asjaolule, et ringkonnakohus on määruse tegemisel kohaldanud valesti materiaaõiguse normi või rikkunud määruse tegemisel oluliselt menetlusõiguse normi ja see võis kaasa

tuua ebaõige kohtulahendi. Määruskaebus esitatakse Riigikohtule 15 päeva jooksul määruse kättetoimetamisest arvates.

Kui kohus tunnistas asja lahendamisel õigustloova akti **põhiseadusega vastuolus olevaks** ja jättis selle kohaldamata, ei hakka määruse peale määruskaebuse esitamise tähtaeg kulgema enne kohaldamata jäetud õigustloova akti kohta Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve korras tehtud otsuse kuulutamist. Määruskaebuse sisule kohaldatakse tsiviilkohtumenetluse sätteid. Vaidlustatud määruse ära kirja määruskaebusele lisada ei tule.

Määruskaebuse menetlemisel lähtutakse tsiviilkohtumenetluse sätetest. Määruskaebus lahendatakse põhjendatud määrusega **kirjalikus menetluses**, kui kohus ei pea vajalikuks kohtuistungi korraldamist.

Kui Riigikohus leiab, et määruskaebus on põhjendatud, **tühistab** ta vaidlustatud **määruse** ja teeb võimaluse korral uue määruse. Vajaduse korral saadab Riigikohus asja **uueks lahendamiseks tagasi** määruse teinud ringkonnakohtule või teisele ringkonnakohtule.

4.8.2. Teistmismenetlus

Jõustunud kohtuotsuseid ja -määrusi võib menetlusosalise avalduse alusel uute asjaolude ilmsikstulekul **uuesti läbi vaadata** (teistmine). Halduskohtumenetluses tehtud kohtulahendi teistmise alusteks on tsiviilkohtumenetluses sätestatud teistmise alused. Teistmisavalduse esitamisele, sealhulgas tähtajale ning kautsjoni tasumisele, samuti teistmisavalduse vormistamisele **kohaldatakse tsiviilkohtumenetluse sätteid**.

Tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 702 lõike 2 punktis 8 nimetatud alusel võib teistmisavalduse esitada ka isik, kes on sarnases asjas ja samal õiguslikul alusel esitanud Euroopa Inimõiguste Kohtule individuaalkaebuse või kellel on sarnases asjas ja samal õiguslikul alusel sellise kaebuse esitamise õigus Euroopa Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 35 lõikes 1 sätestatud tähtaega arvestades. Teistmisavalduse esitamisele ei kohaldata tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 704 lõikes 3 sätestatud.

Teistmisavalduse võib **tagastada läbi vaatamata**, kui kohtulahendi tegemisest, mille teistmist taotletakse, on möödunud üle kümne aasta. Pärast teistmisavalduse saamist Riigikohus kontrollib selle nõuetekohasust ja tagastab teistmisavalduse läbi vaatamata, kui avaldus on esitatud oluliste puudustega või kautsjon on tasumata. Riigikohus võib teistmisavalduse esitajale anda **puuduste kõrvaldamiseks tähtaja**. Kui teistmisavalduse esitaja ei kõrvalda puudusi määratud tähtajaks, tagastab Riigikohus teistmisavalduse seda läbi vaatamata.

Riigikohus lähtub teistmisavalduse läbivaatamise ettevalmistamisel, selle menetlusse võtmisel ning lahendamisel tsiviilkohtumenetluse sätetest.

Teistmisavalduse lahendamiseks nõuab Riigikohus alama astme kohtult haldusasja toimikud. Vastuvõetud teistmisavalduse ärakirja saadab Riigikohus menetlusosalistele ja nõuab **määratud tähtpäevaks kirjalikku vastust**.

4.9. MENETLUSKULUD

Menetluskulud on

- menetlusosaliste kohtukulud ja
- kohtuvälised kulud.

Kohtukulud on

- riigilõiv,
- kautsjon ja
- asja läbivaatamise kulud.

Asja läbivaatamise kulud on:

- 1) tunnistaja-, eksperdi- ja tõlgikulud;
- 2) dokumentaalse tõendi ja asitõendi saamise kulud;
- 3) vaatluse kulud, muu hulgas sellega seotud vajalikud kohtu sõidukulud;
- 4) menetluskulude kohtutäituri vahendusel ning välisriigis ja eksterritoriaalsetele Eesti Vabariigi kodanikele kättetoimetamise ja edastamise ning menetluskulude väljastamise kulud;
- 5) väljaandes Ametlikud Teadaanded või ajalehes kutse või teate avaldamise kulud.

Kohtuvälised kulud on:

- 1) menetlusosaliste esindajate ja nõustajate kulud;
- 2) menetlusosaliste sõidukulud;
- 3) menetlusosaliste saamata jäänud töötasu või muu püsiv sissetulek;
- 4) menetluskulude kandmisel menetlusabi taotlemise avalduse menetlemise kulud.

Igas kohtuastmes peab kohus arvestust asjas kantud menetluskulude, muu hulgas asja läbivaatamise kulude kohta.

Kaebuse esitamisel halduskohtusse, samuti apellatsioonkaebuse esitamisel **tasutakse riigilõiv** vastavalt seadusele. Kaebuses mitme nõude, sealhulgas alternatiivsete nõuete esitamisel tasutakse riigilõivu, lähtudes nõudest, mille esitamisel on ette nähtud suurim riigilõiv.

Kui kaebuse esitaja ei ole riigilõivu tasunud või on tasunud riigilõivu seaduses sätestatust vähem, määrab kohus riigilõivu või **täiendava riigilõivu tasumiseks tähtaja** ning riigilõivu määratud tähtpäevaks tasumata jätmise korral jäetakse kaebus läbi vaatamata, kui seaduses ei ole ette nähtud teisiti. Kui ühes kaebuses on esitatud mitu nõuet ja vähemalt ühe eest on riigilõiv tasunud, ei või seda nõuet jätta riigilõivu tasumata jätmise tõttu läbi vaatamata.

Kui riigilõivu tuleb tasuda vastavalt kaebuse esemeks oleva või vaidlusaluse rahasumma suurusele või vara väärtusele, tasutakse **nõude suurendamisel täiendavat riigilõivu** vastavalt kaebuse esemeks oleva või vaidlusaluse rahasumma või vara väärtuse suurenemisele. Kui kaebuse esitaja täiendavat riigilõivu ei tasu, loetakse nõue esitatuks esialgses ulatuses.

Tasutud riigilõiv tagastatakse:

- 1) **enam tasutud osas**, kui riigilõivu on tasutud ettenähtust rohkem;
- 2) **kui kohus tagastab kaebuse selle esitajale** (välja arvatud juhul, kui see toimub seetõttu, et kaebuse esitajal ei saa ilmselgelt olla halduskohtusse pöördumise õigust);
- 3) **kui kaebus jäetakse läbi vaatamata** (välja arvatud juhul, kui see toimub seetõttu, et kaebuse esitaja ei ilmu mõjuva põhjuseta kohtuistungile, kaebuse esitaja ei täida kohtu nõuet leida endale tõlk või eesti keelt oskav esindaja, või seetõttu, et kaebuse esitajal ei saa ilmselgelt olla halduskohtusse pöördumise õigus);
- 4) **menetluse lõpetamisel**, kui kaebuse esitamise tähtaeg on mõjuva põhjuseta mööda lastud, kui asi ei kuulu halduskohtu pädevusse või kui kaevatav haldusakt on kehtetuks tunnistatud, välja andmata jäetud haldusakt on välja antud, peatatud haldusakt on täidetud või toiming sooritatud.

Kui tasutud riigilõivu suurus on enam kui 31.94 eurot, **tagastatakse pool menetluses tasutud riigilõivust**, kui:

- 1) pooled sõlmivad kompromissi ja kohus võtab selle vastu;
- 2) kaebuse esitaja loobub kaebusest.

Riigilõiv tagastatakse määruse alusel. Kaebusest loobumine ei piira vastustaja õigust nõuda kaebuse või protesti esitajalt tema menetluskulude tervikuna väljamõistmist. **Tunnistaja- ja eksperditasu**, samuti paikvaatluse tegemise kulud tasub ette see menetlusosaline, kes esitas taotluse. Väljaandes Ametlikud Teadaanded või ajalehes kutse või muu **menetlusedokumentide avaldamise kulud** tasub ette kaebuse või protesti esitaja. Kui dokument tuleb ära kirjana kätte toimetada ja menetlusosaline ei ole esitanud nõutaval arvul ära kirju, mõistab kohus **ära kirjade või väljatrükkide tegemise kulu** välja menetlusosaliselt, kes pidi ära kirjad esitama. Tunnistaja-, eksperdi- ja tõlgikuludele ning muudele **tõendamise seotud kuludele** kohaldatakse tsiviilkohtumenetluse sätteid.

Kassatsioonkaebuse või määruskaebuse või teistmisavalduse esitamisel tasutakse **kautsjon Riigikohtu arvele**. Kaebuse või avalduse osalise või täieliku rahuldamise korral tagastatakse kautsjon Riigikohtu otsuse või määruse alusel, rahuldamata jätmise korral arvatakse kautsjon riigituludesse. Riigituludesse arvatakse kautsjon ka siis, kui kassatsioonkaebust või määruskaebust või teistmisavaldust ei võetud menetlusse.

Isiku taotlusel võib **kohus määrusega vabastada** ta täielikult või osaliselt **riigilõivu tasumisest** riigituludesse, kui kohus leiab, et isik on maksujõuetu. Äriühingu ja mittetulundusühingu maksujõuetust tõendab pankrotiotsus või kohtumäärus, millega pankrotimenetlus on lõpetatud raugemise tõttu, kui võlgnikul ei jätku vara pankrotikulude katteks. Riigilõivu tasumisest vabastamine esimese astme kohtus ei vabasta riigilõivu tasumisest esimese astme kohtulahendile esitatud apellatsioonkaebuselt. **Taotlus riigilõivu tasumisest vabastamiseks** apellatsioonkaebuselt esitatakse ringkonnakohtule koos apellatsioonkaebusega ja Riigikohtule koos kassatsioonkaebusega. Kohtumäärusele, millega kohus ei vabastanud isikut riigilõivu või kautsjoni tasumisest, saab esitada **määruskaebuse**.

Menetluskulud kannab pool, kelle kahjuks otsus tehti. Kaebuse osalise rahuldamise korral, samuti halduslepingust tuleneva vaidluse lahendamisel jagatakse kohtukulud proportsionaalselt kaebuse rahuldamisega. Kui kaebus rahuldatakse osaliselt ja ulatuses, nagu on kohtumenetluses kompromissina pakkunud üks pool, võib kohus jätta menetluskulud tervikuna või suuremas osas poole kanda, kes kompromissiga ei nõustunud. Kaebuse esitaja kannab menetluskulud kaebuse läbi vaatamata jätmise ja menetluse lõpetamise korral. Vastustaja kannab kohtukulud, kui kohus lõpetab menetluse seadustiku § 24 lõike 1 punktis 4 sätestatud alusel. Kaebuse esitaja, kes loobub kaebusest, kannab kohtukulud. Kui menetlusosalised ei ole kompromissi sõlmides kohtukulude jagamises kokku leppinud, jäävad kohtukulud menetlusosaliste kanda.

Kolmanda isiku menetluskulud hüvitab tema poole vastaspool samade reeglite järgi kui poolele. Kui vastaspool ei pea kulusid hüvitama, jäävad kolmanda isiku kulud tema enda kanda.

Kui menetlusosaline kuritarvitab oma menetluslikke õigusi, jättes mõjuva põhjuseta kohtuistungile ilmumata, või muul viisil venitab pahatahtlikult menetlust, võib kohus mõista temalt välja osa teiste menetlusosaliste kantud kohtukuludest.

Vastustaja taotlusel jätab kohus **apellatsioon- või määruskaebuse menetluskulud** täielikult või osaliselt apellandi või määruskaebuse esitaja kanda, kelle kasuks otsus tehakse, kui ta võidab uue esitatud asjaolu põhjal, millele ta oleks võinud tugineda juba halduskohtus.

Kohus võib jätta kulud täielikult või osaliselt poolte endi kanda, kui vastaspoole kulude väljamõistmine poolelt, kelle kahjuks otsus tehti, oleks tema suhtes äärmiselt ebaõiglane või ebamõistlik.

Asja menetlenud **kohus esitab menetluskulude jaotuse** menetlusosaliste vahel ning **mõistab menetluskulud välja** kohtuotsuses või menetlust lõpetavas määruses. Asja järgmisena menetleva kohtu lahendis esitatakse kogu seni kantud menetluskulude jaotus.

Kui kohus mõistab poolelt, kelle kanda jäävad menetluskulud, Eesti Vabariigi kasuks välja menetlusabikulud ja muud menetluskulud, saadab kohus pärast lahendi jõustumist selle viivitamata Justiitsministeeriumile või justiitsministri määratud Justiitsministeeriumi valitsemisala asutusele. Kohus mõistab välja üksnes vajalikud ja põhjendatud menetluskulud.

Riigipoolse menetlusabi andmine toimub tsiviilkohtumenetluse seadustikus sätestatud tingimustel ja korras, kui Haldusmenetluse seadustikus ei ole sätestatud teisiti.

Kui kaebuse esitaja oli riigilõivu tasumisest vabastatud, mõistab kohus kaebuse rahuldamise korral teiselt poolelt tasumisele kuulunud riigilõivu riigituludesse. Kui kaebuse esitajale anti riigi õigusabi, mõistab kohus kaebuse rahuldamise korral vastavalt asutuselt, ametnikult või avalik-õiguslikke haldusülesandeid täitvalt muult isikult riigi õigusabi tasu ja riigi õigusabi kulud riigituludesse.

4.10. KOHTULAHENDI JÕUSTUMINE JA TÄITMINE

Kohtulahend jõustub vastavalt tsiviilasja hagimenetluses tehtud kohtulahendi jõustumise sätetele.

Kohtulahend täidetakse pärast jõustumist. Kohus võib kohtuotsuse **täitmiseks määrata tähtaja**, mis hakkab kulgema kohtuotsuse jõustumisel. Kohtuotsus **täidetakse viivitamata** seaduses sätestatud juhtudel või kui kohus ise on seaduses sätestatud juhtudel otsuse pööranud viivitamata täitmisele. Kohus **peatab määrusega lahendi täitmise**, kui ta ennistab apellatsioon- või kassatsioonitähtaja. Kohus ei saa peatada kohtuotsuse täitmist, kui kohtuotsus kuulub täitmisele viivitamata.

Kohtuotsuse ettekirjutuse või kohtu kinnitatud kompromissi **täitmata jätmise eest** määrab kohus südiolovale protsessiosalisele **rahatrahvi** kuni 6400 eurot. Rahatrahvi määramine ei vabasta kohtuotsuse ettekirjutuse või kohtu kinnitatud kompromissi täitmata jätnud protsessiosalist kohustusest ettekirjutust või kompromissi mõistliku tähtaja jooksul täita ega võta protsessiosaliselt, kelle huvides ettekirjutus on tehtud või kompromiss kinnitatud, õigust taotleda kohtult kohtuotsuse ettekirjutuse või kompromissi täitmata jätmise eest uue rahatrahvi määramist. Riigikohtu või ringkonnakohtu otsuse täitmata jätmise eest määrab rahatrahvi esimese astme kohus.

Viivitamata täidetakse otsus:

- 1) palga väljamõistmises, kuid mitte rohkem kui kahe kuu eest;
- 2) ametniku teenistusse ennistamises;
- 3) muudel seadusega sätestatud juhtudel.

Menetlusosalise **taotluse alusel** võib kohus **pöörata viivitamata täitmisele**:

- 1) avaliku teenistuse seaduse §-st 56 tulenevas nõudes tehtud otsuse;
- 2) otsuse, mille täitmisega viivitamine võib tekitada olulist kahju isikule, kelle kasuks kohtuotsus tehti.

Kui viivitamata täitmist ei lahendatud kohtuotsuses, vaadatakse menetlusosalise taotlus otsuse viivitamata täitmiseks läbi kohtuistungil.

Kohtumääruse peale võib esitada määruskaebuse.

4.11. VASTUTUS KOHTU KORRALDUSE TÄITMATA JÄTMISE EEST

Halduskohus võib **määrata rahatrahvi** menetlusosalisele, tunnistajale või kohtusaalis viibijale:

- 1) protsessiõiguste kuritarvitamise või kohtu eksitusse viimise või protsessi pahatahtliku venitamise, sealhulgas mõjuva põhjuseta kohtusse ilmumata jätmise eest, kui see tingis asja arutamise edasilükkamise;
- 2) kohtu nõudmistele ja muu kohustuse täitmata jätmise eest;
- 3) tunnistaja mõjuva põhjuseta kohtukutse peale ilmumata jätmise eest;
- 4) kohtuistungil ajal eesistuja korraldusele mitteallumise või kohtuistungil segamise või kohtu või kohtuniku suhtes ilmse lugupidamatuse avaldamise eest.

Halduskohus määrab trahvi kindlas summas, mis ei või olla väiksem kui üks neljandik Vabariigi Valitsuse kehtestatud kuupalga alammäärast ega suurem kui kuue kuupalga alammäär.

Kui trahvimäärusele vaatamata jäi kohtu nõudmine trahvitu süül täitmata, võib samale isikule määrata kuni 12 kuupalga alammäära suuruse **uue trahvi**. Kui trahvitu ka siis kohtu nõudmist ei täida, võib kohus kuni 12 kuupalga alammäära suuruses uuesti trahvi määrata. Enne trahvi määramist teeb kohus isikule **trahvihoiatuse**. Trahvi suurust määrates arvestab kohus isiku varalist seisundit ja muid asjaolusid.

Trahvist vabastamine või trahvisumma vähendamine toimub tsiviilkohutumenetluses sätestatud alustel ja korras.

Lisa 1 Soovitav kirjandus

1. Aedma, A., Lopman, E., Parrest, N., Pilving, I., Vene, E. *Haldusmenetluse käsiraamat*. Tartu: TÜ Kirjastus, 2004.
2. Eraõigus II (justiitsministeeriumi väljaanne). – *Juridica*, 2005, nr 3, lk 187–199.
3. Erne, Jaanika. Vahendusmenetlus tsiviilvaidluste kohtuvälise lahendamise võimalusena. – *Juridica*, 2003, nr 7, lk 485–495.
4. Ernits, Madis. Kättetoimetamisest põhiõiguste valguses. – *Juridica*, 2004, nr 5, lk 321–333.
5. Filjajev, Anton. Tuvastushagide tagamine. – *Juridica*, 2003, nr 5, lk 320–329.
6. Härmand, Kai. Tsiviilmenetluse loengukonspekt. Sisekaitseakadeemia kirjastus 2003. – *Juridica*, 2005, nr 3, lk 187–199.
7. Ikkonen, Kadriann. Avalik huvi kui määratlemata õigusmõiste. – *Juridica*, 2005, nr 3, lk 187–199.
8. Jerofejev, Peeter. Apellatsioonimenetluse muudatused tsiviilkohtumenetluse seadustikus. – *Juridica*, 1998, nr 10, lk 509–513.
9. Kergandberg, Eerik. *Kriminaalmenetlusõigus. Üldosa*. (loengukonspekt). Tartu: TÜ Kirjastus, 2002.
10. Kergandberg, Eerik; Sillaots, Meris. *Kriminaalmenetlus*. Tallinn: Juura, 2006.
11. Kiidjärv, Donald. Uusi momente tsiviilasja menetlemisel esimese astme kohtus. – *Juridica*, 1998, nr 10, lk 495–508.
12. Kiidjärv, Donald. Uue tsiviilkohtupidamise seadustiku kasutamisest esimese astme kohtus. – *Juridica*, 1994, nr 2, lk 37–40.
13. Kõve, Villu. Tsiviilvaidluste kohtuvälisest lahendamisest Eestis. – *Juridica*, 2005, nr 3, lk 152–166.
14. Laffranque, Julia. Kohtuniku eriarvamus Eesti Vabariigi Riigikohtus. – *Juridica*, 2003, nr 9, lk 624–633.
15. Lindmäe, Herbert. Kohtueelne menetlus kriminaalmenetluse seadustiku järgi. – *Juridica*, 2003, 8.
16. Lindmäe, Herbert. Kohtuekspertiisi õiguslik reguleerimine kriminaal-, tsiviil- ja haldusprotsessiseaduses. – *Juridica*, 1995, nr 3, lk 110–118.
17. Lindpere, Heiki. Laeva arestimine – kas tõeline väljakutse kohtunikule? – *Juridica*, 2003, nr 3, lk 151–153.
18. Lõhmus, Uno. Õigus õiglasele kohtulikule arutamisele. – *Juridica*, 2003, nr Inimõigused ja nende kaitse Euroopas, lk 139–180.
19. Maruste, Rait. *Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja vabaduste kaitse*. Tallinn: Juura, 2004.
20. Maruste, Rait. *Põhiseadus ja selle järelevalve. Võrdlevad selgitused. Kommentaarid. Tekstid*. Tallinn: Juura, 1997.
21. Nurmela, Ilona. Välisriigis välja antud volikirjade tunnustamine Eestis. – *Juridica*, 2001, nr 2, lk 100–105.
22. Odar, Jaano. Kohtu suutlikkusest tsiviilasjade menetlemisel ja tsiviilseaduse

- arengust. – *Juridica*, 1999, nr 9, lk 442–444.
23. Odar, Jaano. Tsiviilasja menetlus Riigikohtus. – *Juridica*, 1998, nr 10, lk 513–515.
 24. Odar, Jaano. Tsiviilkohtumenetluse seadustikust. – *Juridica*, 1998, nr 10, lk 490–494.
 25. Odar, Jaano. Tsiviilasja kohtuliku arutamise piirid esimese, teise ja kolmanda astme kohtus. – *Juridica*, 1995, nr 3, lk 93–95.
 26. Odar, Jaano. Mõningaid arenguid Eesti tsiviilkohtumenetluses. – *Juridica*, 1994, nr 5, lk 108–109.
 27. Odar, Jaano. Tsiviilkohtupidamise seadustik. – *Juridica*, 1994, nr 2, lk 34–37.
 28. Odar, Jaano. Uuest Tsiviilkohtupidamise seadustikust. – *Juridica*, 1993, nr 3, lk 51–52.
 29. Paulus, Christoph G. *Tsiviilprotsessiõigus*. Tallinn: Juura, 2003.
 30. Pohla, Asko. UNCITRAL-i mudelseadus kui võimalik alus Eesti vahekohtu seaduse vastuvõtmisel. – *Juridica*, 1995, nr 5, lk 206–209.
 31. Sarv, J. Mõningatest haldus(kohtu)menetluse ja süüteomenetluse paralleelsusega seotud probleemidest. – *Juridica*, 2005, nr 5.
 32. Seppik, Malle. Pankrotiasjade kohtumenetluse probleeme. – *Juridica*, 1994, nr 1, lk 18–19.
 33. Sillaots, Malle. Riigikohtu lahend Eesti kriminaalmenetlusõiguse allikana. – *Juridica*, 2001, nr 2.
 34. Suur, O. Halduskohtumenetluses valitseva uurimisprintsipi sisu ja piirid Riigikohtu lahendite näitel. Riigikohtu lahendid Eesti õiguskorras: tähendus ja kriitika. – *Riigikohtu teadustööde konkursi kogumik*. Tartu, 2005.
 35. Vaher, Toomas. Praktilisi tähelepanekuid tsiviilprotsessimisest. – *Juridica*, 2005, nr 3, lk 167–169.

NORMATIIVMATERJAL

37. *Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne*. Tallinn: Juura, 2002.
38. Eesti Vabariigi Põhiseadus. PS, <https://www.riigiteataja.ee/akt/127042011002>.
39. Haldusmenetluse seadus. HMS, <https://www.riigiteataja.ee/akt/123022011008>.
40. Kriminaalmenetluse seadustik. KrMS, <https://www.riigiteataja.ee/akt/129122011020>.
41. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. TsMS, <https://www.riigiteataja.ee/akt/128122011044>.
42. Väärteomenetluse seadustik. VTMS, <https://www.riigiteataja.ee/akt/129122011061>.

Lisa 2 Riigikohtu lahendid tsiviilkohtumenetluses

- [3-2-1-130-07](#) TsMS§84 on kooskõlas EL Nõukogu määruse nr 44/2001 kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades (edaspidi Brüsseli I määrus) vastava sättega ja nimelt artikliga 60, mille lõike 1 punkti c kohaselt võib olla juuriidilise isiku asukohaks ka tema peamine äritegevuse koht.
- [3-2-1-27-97](#) Eriteadmisi nõudvate asjaolude selgitamiseks, mis ei ole õiguslikku laadi, on kohtul õigus küsida eksperdi arvamust.
- [3-2-1-59-06](#) Kuna tulenevalt TsMS§ 232 lg 2 ei ole ühelgi tõendil kohtu jaoks ette kindlaksmääratud jõudu, siis ei pea kohus lähtuma eelkõige kohtuliku ekspertiisi tulemustest, vaid võib lähtuda ka dokumentaalse tõendina esitatud spetsialisti arvamusest.
- [3-2-1-78-06](#) Kohtul on asjas tähtsate ja eriteadmisi nõudvate küsimuste selgitamiseks TsMS§ 304 tulenevalt vajadusel õigus määrata kordusekspertiis või täiendav ekspertiis, samuti vastavalt TsMS§ 303 küsitleda eksperte kohtuistungil. Ekspertiis arvamust tuleb hinnata nagu teisigi tõendeid TsMS§ 232 sätestatud järgides. Kohtul on alus ja võimalus revideerida ekspertide arvamust ja on alus kahelda ekspertide ühise arvamuse õigsuses.
- [3-2-1-77-07](#) Kui ühisvara jagamisel poolte esitatud dokumentaalsete tõendite põhjal ei ole võimalik asja väärtust kindlaks määrata, võib kohus TsMS§293 lg 1 järgi küsida asja väärtuse selgitamiseks eksperdi arvamust ja määrata selleks TsMS§294 kohaselt eksperdi.
- [3-2-1-72-09](#) Ekspertiisi määramine on TsMS§293 järgi kohtu õigus. Kohus määrab ekspertiisi, kui ta leiab, et tal endal ei ole eriteadmisi mingi asjas tähtsa asjaolu selgitamiseks

Küsimused ekspertidele

- [3-2-1-120-01](#) Tulenevalt TsMS§131 lg 1 esitatakse ekspertidele küsimused kohtu kaudu ja küsimused määrab kohus, seega ei pea kohus küsimuste esitamisel piirduma sellega, mida kostja on osanud ja teadnud küsida. Kostja esitatud küsimustest ekspertidele jäi vastuseta küsimus, kas kostja allkiri dokumendil on vahetult kostja kirjutatud või mitte. Täiendavast ekspertiisist keeldumine ei olnud põhjendatud.
- [3-2-1-52-03](#) Ekspert võib erandjuhtudel omal algatusel tõstatada ja lahendada ekspertiisimääruses esitamata küsimusi. Ekspertiis arvamusele lisatud dokumendid ei ole dokumentaalsed tõendid.

- [3-2-3-2-04](#) Selgitamaks, kas piiratud teovõimega isiku vaimne tervis võimaldab tal kohtuistungist osa võtta ja ise oma huvisid kaitsta, peab kohus TsMS§258 lg 1 alusel ekspertiisi määramisel esitama eksperdile küsimuse, kas isik on võimeline kohtuistungil osalema.
- [3-2-3-3-04](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-3-2-04. Menetluses, mille juriidiliseks tagajärjeks on isikuõiguste piiramine, peab ekspert kõne- ja kontaktivõimelist isikut isiklikult uurima.
- [3-2-3-1-05](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-3-2-04.
- [3-2-3-4-04](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-3-2-04.
- [3-2-3-8-05](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-3-2-03.
- [3-2-3-11-05](#) Kohus on TsMS§258 lg 1 alusel kohustatud esitama eksperdile mh küsimuse, kas isik on võimeline kohtuistungil osalema.
- [3-2-3-10-05](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-3-2-04.
- [3-2-1-111-06](#) TsMS§131 lg 1 ja §-st 192 tulenes küll menetlusosalisele õigus esitada eksperdile küsimusi, kuid küsimusi sai esitada üksnes kohtu kaudu ja kohtul oli õigus kõrvaldada asjassepuutumatud.

Ekspert

- [3-2-1-38-96](#) Ekspert annab vande kas enne arvamuse koostamist või pärast seda, kuid ekspert saab seda teha ainult kohtus (TsKS§134 lg 1 ja 2). Eksperti vannutamata jätmisel ei ole tema arvamus TsKS§ 87 lg 2 nimetatud tõendiks.
- [3-2-1-83-07](#) Ekspertiarvamus isiku ohtlikkuse kohta pole kohtule siduv. See on üks tõenditest ka esialgse õiguskaitse rakendamise korral, mida kohus peab koos teiste tõenditega kriitiliselt analüüsima, et otsustada isiku kinnisesse asutusse paigutamise ja ravimise küsimus.
- [3-2-1-81-07](#) Ekspertiarvamus isiku ohtlikkuse (ja raske psüühikahäire) kohta ei ole kohtule siduv, vaid üks tõenditest, mida kohus peab koos teiste tõenditega kriitiliselt analüüsima. Ekspertiarvamus on teaduslikku liiki dokument, milles väljendub muu hulgas ohtlikkuse prognoos, kuid selle arvamuse hindamine tõendite hindamise käigus on kohtuniku juriidilise iseloomuga toiming. Nimetatu ei tähenda kohtuniku kohustust anda pädev hinnang isikule diagnoosi panemiseks, kohtuniku kohustus on kõiki tõendeid koostoimes hinnata, et otsustada isiku kinnisesse asutusse ravile paigutamise küsimus. Seetõttu on seadusandja kehtestanud ka nõude puudutatud isiku enda ja tema lähedaste isikute ning teatud ametiisikute ärakuulamiseks. Sama hindamiskohustus kehtib ka muu psühhiaatrilise abi ebapiisavusele viitava ekspertiarvamuse hindamisel. Ainuüksi isikule pandud

psühhiaatriline diagnoos ei tähenda veel isiku ohtlikkust kinnisesse asutusse paigutamise eeldusena, ohtlikkust tuleb alati analüüsida eraldi.

Saavutamaks eksperdiarvamuse kriitiline hindamine, on esialgse õiguskaitse kohaldamisel vajalik märkida toimikusse mitte ainult puudutatud isikute ja tema lähedaste ning ametiisikute ärakuulamise kulg, vaid ka kohtuniku järeldused puudutatud isiku ja tema lähedaste isikute ning ametiisikute ärakuulamisest. See analüüs võimaldab kohtul vajaduse korral kasutada ka TsMS§539 lg 1 nimetatud võimalust lõpetada isiku kinnisesse asutusse paigutamine.

- [3-2-1-137-07](#) TsMS§293 lg 1 tulenevalt ei saa ainult eksperdiarvamusega tõendada pooltevaheliste võimalike õiguslike suhete olemasolu või puudumist.
- [3-2-3-10-96](#) Protsessiosaline võib taotleda jõustunud kohtuotsuses kohtuvea parandamist. Asjast huvitatud isik on protsessiosaline, kuid selliseks isikuks olemine peab seaduse kohaselt olema tõendatud.
- [3-2-1-34-97](#) Juriidilise isiku seaduslikul esindajal (TsÜS§43) oli õigus esitada apellatsioonkaebust ja olla esindajaks kohtus nii nagu füüsilise isiku seaduslikul esindajal (TsKS§80 lg 1, § 84 lg 2) ja asjast osavõtt tunnistajana seda ei piira. See tuleneb TsKS§ 6, mille kohaselt õigusemõistmisel on tsiviilasjades kõik isikud seaduse ja kohtu ees võrdsed.
- [3-2-1-57-97](#) Juriidilise isiku juht, kui ta ajab juriidilise isiku asja kohtus, on käsitletav tema esindajana.
- [3-2-1-103-98](#) TsMS§85 lg 2 kohaselt võib lepinguliseks esindajaks Riigikohtus olla vaid vandeadvokaat, kelleks seaduse Eesti Advokatuuri kohta § 3 lg 1 ja 2 kohaselt saab olla vaid Eesti Advokatuuri kuuluv isik.
- [3-2-1-3-01](#) TsMS§85 lg 2 kohaselt võib Riigikohtus lepinguliseks esindajaks olla ja kassatsioonkaebust esitada üksnes vandeadvokaat. Ringkonnakohus oleks vastavalt TsMS §-le 344 lg 1 pidanud jätma kaebuse käiguta ja määrama kassaatorile puuduste kõrvaldamiseks tähtaja. Alles kohtu nõudmise täitmata jätmisel võis kohus TsMS § 344 lg 2 kohaselt tagastada kaebuse määrusega.
- [3-2-1-14-01](#) Ringkonnakohus leides, et kassaatori esindajal ei ole õigust kohtus volikirja alusel juriidilist isikut esindada, ei andnud kassaatorile TsMS § 88 lg 7 järgi võimalust võtta asjas uus esindaja. Selline protsessiõiguse normi oluline rikkumine on kohtuotsuse tühistamise aluseks.

- [3-2-1-57-02](#) Tulenevalt TsMS § 83 lg-st 4 on esindajal selle protsessiosalise õigused ja kohustused, keda ta esindab, kui seaduses ei ole sätestatud, et tal neid õigusi ja kohustusi ei ole. Seega on kostja ebaõigesti lugenud TsMS § 67 rikkumiseks asjaolu, et puudumise tõttu maakohtu istungitest, ei saanud ta esitada hagile vastuväiteid.
- [3-2-3-2-04](#) Kui isiku vaimne seisund ei võimalda tal endal oma huviseid kaitsta ja ta ei ole endale ise esindajat määranud, siis peab kohus TsMS § 83 lg 3 analoogia alusel määrama talle esindajaks advokaadi.
- [3-2-3-3-04](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-3-2-04.
- [3-2-3-1-05](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-3-2-04.
- [3-2-3-4-04](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-3-2-04.
- [3-2-1-54-05](#) Äriühingu ja selle äriühingu juhatuse endise liikme vahelise õigusvaidluse menetlemisel peab kohus äriühingu esindajana protsessi lubama äriühingu nõukogu ÄS § 317 lg 8 alusel valitud esindaja.
- [3-2-3-8-05](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-3-2-04.
- [3-2-3-11-05](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-3-2-04.
- [3-2-1-80-05](#) Pankrotivara puudutavas kohtumenetluses on võlgnik hageja, keda esindab ja kelle nimel teeb kõiki menetlustoiminguid pankrotihaldur.
- [3-2-1-42-06](#) Olukorras, kus kassatsioonkaebusele on alla kirjutanud esindaja, kes ei vastanud enne 1. jaanuarit 2006. a kehtinud TsMS 85 lg 2 nõuetele, tuleb ringkonnakohtul määrata kassaatorile puuduste kõrvaldamiseks tähtaeg, kuna tegemist on puudusega, mida on võimalik kõrvaldada. Kassaatori oleks olnud võimalik valida endale esindaja, kes vastanuks TsMS § 85 lg 2 nõuetele, või allkirjastada kassatsioonkaebus ise.
- [3-2-1-97-06](#) Tehingu tõestanud notaril on notariaadiseaduse § 30 lg 2 p 2 järgi õigus koostada ja esitada määruskaebusi tõestatud tehingu osas registripidaja tegevuse vaidlustamiseks, kuid see õigus on notaril sama sätte järgi üksnes tehingus osalejate esindajana. Notar saab kaebuse esitamisel üksnes esindada selleks õigustatud avaldajaid, kuid ei või kaebust esitada oma nimel. Kinnistusraamatusse kande tegemise menetluses võib lisaks menetlusosalistele endile nende esindajana hagita menetluses Riigikohtus osaleda ka selleks notariaadiseaduse järgi õigustatud notar.
- [3-2-1-145-06](#) Kohus määrab tulenevalt TsMS§520 lg 1 eestkoste seadmise menetluses isikule esindaja, kui see on isiku huvides vaja-

lik, ning TsMS § 535 lg 1 kinnisesse asutusse paigutamise menetluses isikule esindaja, kui see on isiku huvides vajalik ja kui isikut ei esinda juba teine tsiviilkohtumenetlusteovõimeline isik. Kui isiku vaimne seisund ei võimalda tal endal oma huvisid kaitsta ja talle ei ole määratud eestkostjat või tal ei ole esindajat ning isiku huvid võivad seetõttu jääda kaitseta, peab kohus määrama piiratud teovõimega isikule esindaja ka eestkoste lõpetamise ja kinnisesse asutusse paigutamise lõpetamise menetluses.

Esinduse kontrollimine

- [3-2-3-2-98](#) Istungi protokollis ja kohtuotsuses tuleb märkida osavõtnud pooled ning nende volitused peavad olema kontrollitud.
- [3-2-1-89-07](#) Seadusest ei tulene, et juhatuse liikme volitused algaksid sellekohase kande tegemisest äriregistris. Juhatuse liikme kohta äriregistrisse tehtud kanne on deklaratiivne, mitte õigustloov. Kui kohtule saab teatavaks juriidilisest isikust menetlusosalise juhatuse liikme volituste lõppemine, siis AS § 34 lg 2 kohaselt peab kohus arvestama osanike otsusega, mitte aga äriregistrisse kantud andmetega.
- Kohus ei pea esindaja volituste kontrollimisel kontrollima enda algatusel lisaks registriandmetele ka äriregistri menetlusteavet. Äriregistri menetlusteavet peab kohus kontrollima neil juhtudel, kui kohtul tekib kahtlusi äriregistri kande õigsuses.

Esindusõiguse ulatus

- [3-2-1-143-07](#) Kohtul ei ole kohustust ka menetluses kompromissi sõlmimise väljavaate olemasolul kutsuda pooli kohtuistungil isiklikult osalema, kuna kompromissi sõlmimiseks on esindajal TsMS § 222 lg 1 p 8 kohaselt piisav esindusõigus.
- [3-2-1-78-08](#) TsMS § 222 lg 1 p 10 kohaselt annab esindusõigus esindajale õiguse teha esindatava nimel kõiki menetlustoiminguid, sh esitada kohtulahendi peale kaebuse. Põhimõtteliselt võib menetlusosaline esindaja esindusõiguse seadusjärgset ulatust TsMS § 223 järgi piirata, kuid see säte ei võimalda piirata esindaja esindusõigust lahendi peale kaebamise õiguse osas.
- Volitus ei lõpe TsMS § 225 lg 3 järgi ka volitaja surmaga, tsiviilkohtumenetlusteovõimetuks muutumisega ega tema seadusliku esindaja muutumisega. Seega ei muuda kostja lepingulise esindaja esindusõigust kohtus ka asjaolu, et kostja seaduslik esindaja suri pärast maakohtu otsuse kättesaamist.

Isikud, kes ei saa olla kohtus esindajad

- [3-2-1-14-01](#) Kuigi TsMS § 88 ei sätesta otseselt, et isik, kelle suhtes on kohaldatud ärikeeldu, ei tohi olla kohtus juriidilise isiku esindaja, keelas kohus õigesti vastava isiku poolt juriidilise isiku esindamise kohtus tõlgendades PankrS § 35 ja lähtudes ÄS § 16 lg 1 tulenevast analoogiast. Kolleegium leiab, et TsMS §-st 87 tulenevaid õigusi esindada kohtus juriidilist isikut saab võrrelda majandustegevusega seotud õigustoimingutega ÄS § 16 mõttes. Arvestades ärikeeldu mõtet ja eesmärki, tuleb lugeda ärikeeldu esindamisõiguse keeluks tingimusel, et tegemist on ettevõtja majandustegevusega seotud vaidlusega kohtus.
- [3-2-1-48-03](#) TsMS § 88 lg 3 kohaselt ei või isik olla kohtus esindajaks, kui ta on sellest asjast osa võtnud tunnistajana.

Lepinguline ja muu esindus

- [3-2-1-31-96](#) Kassatsioonkaebusele alla kirjutanud kassaatori esindaja peab lisama kaebusele volikirja või esindaja volitusi tõendava muu dokumendi (TsKS § 325 lg 5 ja 6). Dokumentidele allakirjutamise õigus ei ole samastatav volitusega asjaajamiseks kohtus.
- [3-2-1-65-96](#) TsKS § 83 lg 1 kohaselt volitus asjaajamiseks esimese astme kohtus annab esindajale õiguse kõigi protsessitoimingute tegemiseks volitaja nimel, sealhulgas kohtuotsuse peale kaebuse esitamiseks.
- [3-2-1-31-97](#) Volitus asjaajamiseks kohtus (TsKS § 83) annab esindajale õiguse kõigi protsessitoimingute tegemiseks volitaja nimel. Volituste piiramine peab olema volikirjas märgitud.
- [3-2-1-103-98](#) TsMS § 85 lg 2 kohaselt võib lepinguliseks esindajaks Riigikohus olla vaid vandeadvokaat, kelleks seaduse Eesti Advokatuuri kohta § 3 lg 1 ja 2 kohaselt saab olla vaid Eesti Advokatuuri kuuluv isik.
- [3-2-1-118-98](#) TsKS § 83 alusel edasivolituse saanud isik esindab tsiviilmenetluses poolt, mitte aga viimase esindajat.
- [3-2-3-3-99](#) TsÜS § 101 lg 1 p 7 kohaselt lõpeb tehingust tuleneva esinduse korral volitus esindatava surmaga. Vastavalt TsKS §-le 222 p 3 pidi kohus jätma avalduse läbi vaatamata, kui avalduse oli isiku nimel esitanud teine isik, kellel ei olnud volitusi asja ajamiseks.
- [3-2-1-89-99](#) Volitus asjaajamiseks kohtus annab esindajale TsMS § 87 lg 1 kohaselt õiguse teha kõiki protsessitoiminguid volitaja nimel, sealhulgas kohtulahendi peale kaebuse esitamine.
- [3-2-1-31-00](#) Lepingulise esindaja volitust tõendab volikiri (TsMS § 86 lg 2). Kohus keeldub avaldust menetlusse võtmast, kui avalduse on

huvitatud isiku nimel esitanud isik, kellel ei ole selleks volitust (TsMS § 149 lg 2 p 10).

[3-2-1-143-07](#) Esindaja võimalikud minetused esindamisel saavad olla aluseks vaid esindatava võimalikele nõuetele tema vastu, kuid ei saa mõjutada menetlustulemust.

[3-2-1-78-08](#) TsMS § 222 lg 1 p 10 kohaselt annab esindusõigus esindajale õiguse teha esindatava nimel kõiki menetlustoiminguid, sh esitada kohtulahendi peale kaebuse. Põhimõtteliselt võib menetlusosaline esindaja esindusõiguse seadusjärgset ulatust TsMS § 223 järgi piirata, kuid see säte ei võimalda piirata esindaja esindusõigust lahendi peale kaebamise õiguse osas.

Volitus ei lõpe TsMS § 225 lg 3 järgi ka volitaja surmaga, tsiviilkohtumenetlusteovõimetus muutumisega ega tema seadusliku esindaja muutumisega. Seega ei muuda kostja lepingulise esindaja esindusõigust kohtus ka asjaolu, et kostja seaduslik esindaja suri pärast maakohtu otsuse kättesaamist.

[3-2-1-58-09](#) TsMS § 217 lg 4 järgi kohaldatakse esindusele kohtus tsiviilseadustiku üldosa seaduses esinduse kohta sätestatud niivõrd, kui võrd tsiviilkohtumenetluse seadustikus ei ole sätestatud teisiti. TsMS §-s 225 ei ole sätestatud ammendavat loetelu volituse lõppemise aluseks olevatest asjaoludest. Viidatud sättes on üksnes täpsustatud volituse lõppemist nimetatud juhtudel. Seetõttu võib esindaja volitus lõppeda ka muudel TsÜS §-s 125 nimetatud juhtudel, kui see ei ole vastuolus tsiviilkohtumenetluse seadustiku mõttega. Muu hulgas võib kohtumenetluse esindaja volitus lõppeda juhul, kui volituse andmise aluseks olev leping lõppeb (TsÜS § 125 lg 1 p 8). Sellisel juhul tuleb lisaks arvestada asjaoluga, et kui lepingu alusel on volitus antud tahteavaldusega kolmandale isikule või avalikkusele või kui esindatav on volituse andmisest kolmandale isikule või avalikkusele teada andnud, loetakse volitus TsÜS § 127 lg 1 järgi kolmanda isiku või avalikkuse suhtes kehtivaks, kuni volitust ei ole samal viisil tagasi võetud või selle lõppemisest teatatud. Seega juhul, kui kohtumenetluses lepingulise esindaja volituse aluseks olev leping lõppeb, kehtib lepingulise esindaja volitus kohtu suhtes seni, kuni kohtule ei ole teatatud volituse lõppemisest. Pärast seda, kui menetlusosaline või esindaja on kohtule volituse lõppemisest teatanud, osaleb menetlusosaline menetluses isiklikult.

[3-2-1-31-96](#) Kassatsioonkaebusele alla kirjutanud kassaatori esindaja peab lisama kaebusele volikirja või esindaja volitusi tõendava muu

dokumendi (TsKS § 325 lg 5 ja 6). Dokumentidele allakirjutamise õigus ei ole samastatav volitusega asjaajamiseks kohtus.

- [3-2-1-65-96](#) TsKS § 83 lg 1 kohaselt volitus asjaajamiseks esimese astme kohtus annab esindajale õiguse kõigi protsessitoimingute tegemiseks volitaja nimel, sealhulgas kohtuotsuse peale kaebuse esitamiseks.
- [3-2-1-31-97](#) Volitus asjaajamiseks kohtus (TsKS § 83) annab esindajale õiguse kõigi protsessitoimingute tegemiseks volitaja nimel. Volituste piiramine peab olema volikirjas märgitud.
- [3-2-1-103-98](#) TsMS § 85 lg 2 kohaselt võib lepinguliseks esindajaks Riigikohus olla vaid vandeadvokaat, kelleks seaduse Eesti Advokatuuri kohta § 3 lg 1 ja 2 kohaselt saab olla vaid Eesti Advokatuuri kuuluv isik.
- [3-2-1-118-98](#) TsKS § 83 alusel edasivolituse saanud isik esindab tsiviilmenetluses poolt, mitte aga viimase esindajat.
- [3-2-3-3-99](#) TsÜS § 101 lg 1 p 7 kohaselt lõpeb tehingust tuleneva esinduse korral volitus esindatava surmaga. Vastavalt TsKS §-le 222 p 3 pidi kohus jätma avalduse läbi vaatamata, kui avalduse oli isiku nimel esitanud teine isik, kellel ei olnud volitusi asja ajamiseks.
- [3-2-1-89-99](#) Volitus asjaajamiseks kohtus annab esindajale TsMS § 87 lg 1 kohaselt õiguse teha kõiki protsessitoiminguid volitaja nimel, sealhulgas kohtulahendi peale kaebuse esitamine.
- [3-2-1-31-00](#) Lepingulise esindaja volitust tõendab volikiri (TsMS § 86 lg 2). Kohus keeldub avaldust menetlusse võtmast, kui avalduse on huvitatud isiku nimel esitanud isik, kellel ei ole selleks volitust (TsMS § 149 lg 2 p 10).
- [3-2-1-143-07](#) Esindaja võimalikud minetused esindamisel saavad olla aluseks vaid esindatava võimalikele nõuetele tema vastu, kuid ei saa mõjutada menetlustulemust.
- [3-2-1-78-08](#) TsMS § 222 lg 1 p 10 kohaselt annab esindusõigus esindajale õiguse teha esindatava nimel kõiki menetlustoiminguid, sh esitada kohtulahendi peale kaebuse. Põhimõtteliselt võib menetlusosaline esindaja esindusõiguse seadusjärgset ulatust TsMS § 223 järgi piirata, kuid see säte ei võimalda piirata esindaja esindusõigust lahendi peale kaebamise õiguse osas. Volitus ei lõpe TsMS § 225 lg 3 järgi ka volitaja surmaga, tsiviilkohtumenetlusteovõimetuks muutumisega ega tema seadusliku esindaja muutumisega. Seega ei muuda kostja lepingulise esindaja esindusõigust kohtus ka asjaolu, et kostja seaduslik esindaja suri pärast maakohtu otsuse kättesaamist.

[3-2-1-58-09](#) TsMS § 217 lg 4 järgi kohaldatakse esindusele kohtus tsiviil-seadustiku üldosa seaduses esinduse kohta sätestatud niivõrd, kui võrd tsiviilkohtumenetluse seadustikus ei ole sätestatud teisiti. TsMS §-s 225 ei ole sätestatud ammendavat loetelu volituse lõppemise aluseks olevatest asjaoludest. Viidatud sättes on üksnes täpsustatud volituse lõppemist nimetatud juhtudel. Seetõttu võib esindaja volitus lõppeda ka muudel TsÜS §-s 125 nimetatud juhtudel, kui see ei ole vastuolus tsiviilkohtumenetluse seadustiku mõttega. Muu hulgas võib kohtumenetluse esindaja volitus lõppeda juhul, kui volituse andmise aluseks olev leping lõppeb (TsÜS § 125 lg 1 p 8). Sellisel juhul tuleb lisaks arvestada asjaoluga, et kui lepingu alusel on volitus antud tahteavaldusega kolmandale isikule või avalikkusele või kui esindatav on volituse andmisest kolmandale isikule või avalikkusele teada andnud, loetakse volitus TsÜS § 127 lg 1 järgi kolmanda isiku või avalikkuse suhtes kehtivaks, kuni volitust ei ole samal viisil tagasi võetud või selle lõppemisest teatatud. Seega juhul, kui kohtumenetluses lepingulise esindaja volituse aluseks olev leping lõppeb, kehtib lepingulise esindaja volitus kohtu suhtes seni, kuni kohtule ei ole teatatud volituse lõppemisest. Pärast seda, kui menetlusosaline või esindaja on kohtule volituse lõppemisest teatanud, osaleb menetlusosaline menetluses isiklikult.

Seadusejärgne esindus

[3-2-1-34-97](#) Juriidilise isiku seaduslikul esindajal (TsÜS § 43) oli õigus esitada apellatsioonkaebust ja olla esindajaks kohtus nii nagu füüsilise isiku seaduslikul esindajal (TsKS § 80 lg 1, § 84 lg 2) ja asjast osavõtt tunnistajana seda ei piira. See tuleneb TsKS §-st 6, mille kohaselt õigusemõistmisel on tsiviilasjades kõik isikud seaduse ja kohtu ees võrdsed.

[3-2-1-55-97](#) Tulenevalt TsKS §-st 80 lg 2 peab seaduslik esindaja tegema protsessitoiminguid, millele on õigus esindataval, esindatava nimel.

[3-2-1-69-01](#) Ringkonnakohtus on lõpetanud apellatsioonimenetluse äriühingu erikaebuses kuna avalduse erikaebusest loobumiseks on esitanud äriühingu juhatuse liige. Juriidilise isiku seadusejärgne esindus on sätestatud TsMS § 84 lg-s 3. Ringkonnakohtul tuleb kontrollida, kas juhatuse liikmel oli õigus esitada äriühingu nimel erikaebusest loobumise avaldust arvestades, et äriühingu siseselt lõppesid juhatuse liikme volitused sellest ajast, kui teda äriühingu juhatusest välja arvati ja valiti uus juhatuse liige.

[3-2-1-141-07](#) Tsiviilkohtumenetlusteovõime kontroll ja piiratud teovõimega isikule eestkostja määramiseks menetluse algatamine on vajalik seetõttu, et tsiviilkohtumenetlusteovõimetu isiku osalemine õiguskäibes ja ka kohtumenetluses on piiratud. Sellise isiku õigusi ja huve peab õiguskäibes kaitsma kohtu määratud eestkostja, kes on PKS § 98 lg 1 järgi piiratud teovõimega isiku seaduslik esindaja. Ka kohtumenetluses vajab piiratud teovõimega isik teovõimelist esindajat. Tsiviilkohtumenetlusteovõimetu isik tavaliselt isiklikult menetluses osaleda ei saa ja TsMS § 217 lg 3 järgi peab teda kohtus esindama tema seaduslik esindaja. Seega ei saa piiratud teovõimega tsiviilkohtumenetlusteovõimetu isik osaleda menetluses ilma (seadusliku) esindajata. Sellisel juhul võib kohus määrata isikule ajutise esindaja. Kohtu määratud esindaja esindusõigus lõppeb TsMS § 219 lg 4 järgi menetlust lõpetava lahendi jõustumisega või menetluse muul viisil lõppemisega, kui kohus ei lõpeta esindusõigust juba varem või ei ole esindajat määranud vaid ühe kohtuastme jaoks. Viimasel juhul on esindajal esindusõigus ka selles kohtuastmes tehtud lahendi peale kaebuse esitamiseks.

Isikud, kes ei või olla esindajad

[3-2-1-14-01](#) Kuigi TsMS § 88 ei sätesta otseselt, et isik, kelle suhtes on kohaldatud ärikeeldu, ei tohi olla kohtus juriidilise isiku esindaja, keelas kohus õigesti vastava isiku poolt juriidilise isiku esindamise kohtus tõlgendades PankrS § 35 ja lähtudes AS § 16 lg 1 tulenevast analoogiast. Kolleegium leiab, et TsMS §-st 87 tulenevaid õigusi esindada kohtus juriidilist isikut saab võrrelda majandustegevusega seotud õigustoimingutega AS § 16 mõttes. Arvestades ärikeeldu mõtet ja eesmärki, tuleb lugeda ärikeeldu esindamisõiguse keeluks tingimusel, et tegemist on ettevõtja majandustegevusega seotud vaidlusega kohtus.

[3-2-1-48-03](#) TsMS § 88 lg 3 kohaselt ei või isik olla kohtus esindajaks, kui ta on sellest asjast osa võtnud tunnistajana.

Esindusõiguse ulatus

[3-2-1-143-07](#) Kohtul ei ole kohustust ka menetluses kompromissi sõlmimise väljavaate olemasolul kutsuda pooli kohtuistungil isiklikult osalema, kuna kompromissi sõlmimiseks on esindajal TsMS § 222 lg 1 p 8 kohaselt piisav esindusõigus.

[3-2-1-78-08](#) TsMS § 222 lg 1 p 10 kohaselt annab esindusõigus esindajale õiguse teha esindatava nimel kõiki menetlustoiminguid, sh esitada kohtulahendi peale kaebuse. Põhimõtteliselt võib menet-

lusosaline esindaja esindusõiguse seadusjärgset ulatust TsMS § 223 järgi piirata, kuid see säte ei võimalda piirata esindaja esindusõigust lahendi peale kaebamise õiguse osas.

Volitus ei lõpe TsMS § 225 lg 3 järgi ka volitaja surmaga, tsiviilkohtumenetlusteovõimetus muutumisega ega tema seadusliku esindaja muutumisega. Seega ei muuda kostja lepingulise esindaja esindusõigust kohtus ka asjaolu, et kostja seaduslik esindaja suri pärast maakohu otsuse kättesaamist.

Hagimenetlus

- [3-2-3-9-96](#) Asja lahendada eelmenetluses tagaseljaotsusega võib kohus juhul, kui kostjale kohus andis kirjaliku vastamistähtaja (TsKS § 166 lg. 1 p. 1) ja ta tähtaegselt ei vastanud ning hagiavalduse ärakiri ja vastuse nõudmine oli kostjale kättetoimetatud (TsKS § 201 lg. 3)
- [3-2-3-5-97](#) 1997, 11, 124 TsKS §-st 198 lg 1 ja 2 tulenevalt võib kohus kostja eelistungilt puudumise korral lahendada hageja nõudmisel asja tagaseljaotsusega, kui kostja puudumise tõttu oli eelmine eelistung edasi lükatud ning kostjat on hoiatatud, et tema mitteilmumisel võib tema kahjuks teha tagaseljaotsuse.
- [3-2-3-4-98](#) Kohus võib eelmenetluses tagaseljaotsusega (TsKS § 166) asja lahendada siis, kui kohus on veendunud, et kostja sai kätte hagiavalduse koos lisadega ja kohustusega kohtule tähtaegselt kirjalikult vastata ning ta ei ole kohtu näidatud tähtajaks vastanud.
- [3-2-3-9-98](#) TsKS § 167 lg 4 kohaselt võis kohtuistungil pidada ja asja sisuliselt lahendada vahetult eelistungi jätkuna vaid siis, kui pooled taotleavad asja sisulist lahendamist või kohus poolte kohalolekul leiab, et asjaolud on väljaselgitatud ja asja lahendamine võimalik.
- [3-2-1-107-98](#) Kui hagi jäeti läbi vaatamata seetõttu, et hageja ei ilmunud eelistungile, kuid tal oli puudumiseks seaduslik takistus (hagigus), siis vastavalt TsMS § 207 lg 1 (TsKS § 206 lg 2) on tal õigus 30 päeva jooksul hagi läbi vaatamata jätmisest taotleda samas kohtus menetluse taastamist mitte aga esitada hagi läbi vaatamata jätmise määrusele erikaebust.
- [3-2-3-18-98](#) Tagaseljaotsuse tegemiseks oluline tingimus TsKS § 198 lg 1 järgi on see, et eelistungil kohalolev pool nõuab tagaseljaotsuse tegemist.
- [3-2-1-95-99](#) Tagaseljaotsuse tegemisel TsMS § 201 lg 5 alusel rahuldatakse hagi ulatuses, milles hageja nõue on kostjale teatavaks tehtud, kui hagi on hagiavalduses märgitud asjaoludega õiguslikult

põhjendatud. Eelistungil kostja puudumisel tagaseljaotsuse tegemisel peab kohus aluseks võtma hagiavalduses esitatud õiguslikud põhjendused, sest eelistungil esitatakse, mitte ei uurita tõendeid.

- [3-2-1-137-00](#) Hagimenetluses peab esimese astme kohus eelmenetluses selgitama välja, kas pooled soovivad, et asja arutataks kollegiaalselt.
- [3-2-3-4-02](#) Kui kostja jätab hagile vastamata, peab kohus enne tagaseljaotsuse tegemist kontrollima, kas kostja on loobunud vastuväidetest või ei ole ta kutset kätte saanud. Kostja registreeritud elukoht erines kohtule hageja teatatud kostja elukohast ning kohus pidanuks tegema võimalikke toiminguid, saamaks teada kostja hagile vastamata jätmise põhjuse.
- [3-2-1-76-03](#) 7. juunil 2000 vastu võetud Vabariigi Valitsuse seaduse, tsiviilkohtumenetluse seadustiku, kriminaalmenetluse koodeksi ja riigivaraseaduse muutmise seaduse § 5 lg 2 mõtte kohaselt pole kohtul vaja asjades, kus Vabariigi Valitsus on juba määranud riigi esindaja, riigi esindajat TsMS §-s 1641 sätestatud korras välja selgitada.
- [3-2-1-146-03](#) Kohtul on TsMS § 164 lg 1 p-st 1 tulenevalt kohustus eelmenetluses välja selgitada hageja nõuded. Sellise kohustuse hulka kuulub ka hageja nõude täpsustamine, kui nõue on ebaselge.
- [3-2-1-69-04](#) Pärast uue hagiavalduse esitamist tuleb kohtul alustada eelmenetlust.
- [3-2-1-86-07](#) Olukorras, kus poolte nõuded või seisukohad on ebaselged, peab ringkonnakohus pooli küsitlema ja saadud vastustest tulenevalt selgitama pooltele, missuguseid asjaolusid nad peavad tõendama nende seatud materiaalõiguslike eesmärkide saavutamiseks. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 654 lg 5 kohaselt peab ringkonnakohus võtma põhjendatud seisukoha poolte kõigi esitatud faktiliste ja õiguslike väidete kohta, muu hulgas seletama lühidalt, miks üks või teine asjaolu ei oma asja lahendamisel tähtsust.
- [3-2-1-121-07](#) TsMS § 392 lg 1 p-de 3 ja 4 järgi peab kohus eelmenetluses välja selgitama muu hulgas poolte faktilised ja õiguslikud väited esitatud nõuete ja väidete kohta ning tõendid, mida menetlusosalised esitavad oma faktiliste väidete põhjendamiseks ja esitatud tõendite lubatavuse kohta.
- [3-2-1-66-09](#) TsMS § 392 lg 1 p 1 kohaselt on kohtul kohustus selgitada eelmenetluses välja hageja nõuded. TsMS § 392 lg 1 p 1 ei sätesta kohtule kohustust selgitada hagejale hagi eseme muut-

mise vajadust, st seda, millise nõude esitamine aitaks hagejal paremini saavutada tema soovitud eesmärki.

Tuvastushagi

- [3-2-1-28-97](#) Tuvastushagi esitamiseks peab hagejal olema õiguslik huvi nõutu tuvastamiseks.
- [3-2-1-62-04](#) Kestvuslepingu ülesütlemise korral on teisel poolel põhjendatud huvi korral õigus esitada tuvastushagi, mille käigus selgitatakse, kas ülesütlemine oli kehtiv. Lepingu ülesütlemise aluse vaidlustamata jätmine ei võta aga pooltelt õigust tugineda ülesütlemise aluse puudumisele hilisemas vaidluses.
- [3-2-1-166-05](#) Tunnustushagi esitatakse eelkõige õigussuhte olemasolu või puudumise tuvastamiseks, hagi üheks kaugemaks eesmärgiks võib olla ka tehingu järgi saadu tagastamine.

Hagi läbivaatamata jätmine

- [3-2-1-9-07](#) Tulenevalt TsMS § 371 lg 1 p-st 8 on kohtutel on kohustus kontrollida omal algatusel hagi lubatavust. TsMS § 371 lg 1 p-s 6 ja TsMS § 423 lg 1 p-s 6 viidatud hagi all peetakse silmas nii hagnosisid, mille ese on ainult vahekohtu kokkuleppe kehtivuse vaidlustamine, kui ka hagnosisid, mille ese on muu hulgas vahekohtu kokkuleppe kehtivuse vaidlustamine.
- [3-2-1-14-07](#) Menetluse taastamise soovi korral on õige õiguskaitsevahend menetluse taastamise avaldus. Selle avaldusega ei vaidlustata hagi läbivaatamata jätmise määrust, vaid soovitakse kas mõjuva põhjuse tõttu või muudel seaduses sätestatud alustel menetluse taastamist. TsMS § 412 lg 4 kohaldamise eeldusi peab kohus kontrollima esitatud menetluse taastamise avalduse alusel ka siis, kui avalduses on tuginetud üksnes mõjuva põhjuse olemasolule.
- [3-2-1-65-08](#) Kui kohus juba lahendab samade poolte vahel asja sama eseme kohta samal alusel, tuleb kostja vastuhagi jätta TsMS § 423 lg 1 p 4 järgi läbi vaatamata.
- [3-2-1-74-08](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend nr 3-2-1-65-08.
- [3-2-1-99-08](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend nr 3-2-1-65-08.
- [3-2-1-66-09](#) TsMS § 423 lg 2 p 2 järgi võib kohus jätta hagi läbi vaatamata juhul, kui ilmneb, et hagi ei ole esitatud hageja seadusega kaitsitud õiguse ega huvi kaitseks või eesmärgil, millele riik peaks andma õiguskaitset, või kui hagiga ei ole hageja taotletavat eesmärki võimalik saavutada. Hageja on esitanud hagi, tuvastamiseks kostjale välja antud pärimistunnistuse osalist tühisust. Hageja leidis, et tema õiguslik huvi sellise hagi esitamisel tu-

leneb asjaolust, et kostjale pesuköögi mõttelise osa kohta välja antud pärimistunnistus takistab hagejal MaaRS § 22 lg 1² alusel erastamast maatükki, millel pesuköök asub. Kuid pesuköök, mis asub maal, mida hageja soovib erastada, ei kuulu mitte talle, vaid et tegemist on riigi- või munitsipaalomandis oleva varaga ning hageja ei saaks krunti MaaRS § 22 lg 1² alusel erastada, vaid see tuleks kas anda munitsipaalomandisse või jätta riigi omandisse. Hagejal ei ole seadusest tulenevat õigust esitada hagi kohaliku omavalitsuse või riigi huvide kaitseks.

Hagi menetluse võtmine

- [3-2-1-8-96](#) Kohus ei anna avalduse menetluse võtmisel hinnangut tõendite piisavusele ja TsKS § 146 lg 2 p 5 ja § 148 lg 1 p 10 ei sätesta kohtule sellist alust hagiavalduse menetluse võtmisest keeldumise ja avalduse tagastamise alusena
- [3-2-1-80-96](#) Kui kohtule esitatud avalduse eest tasuti vähem riigilõivu, kuid kohus võttis avalduse menetluse, siis ei saa vähem tasutud riigilõivu tõttu avalduse vastuvõtmisest enam keelduda ja avaldust tagastada. Sellisel juhul lahendatakse tiigilõivu tasumise küsimus kohtuotsusega (TsKS §-d 47 lg 1 ja 46).
- [3-2-1-77-97](#) Enne hagiavalduse vastuvõtmist kontrollib kohus riigilõivu tasumist. Hagiavalduse vastuvõtmisest võib kohus keelduda, kui riigilõiv on tasumata.
- [3-2-1-36-98](#) Kohus peab täpselt määratlema poole õigusjärglase, et otsustada, kas on olemas jõustunud kohtuotsus, mis on tehtud vaidluses samade poolte vahel sama eseme kohta ja samadel alustel.
- [3-2-1-55-98](#) Esimese astme kohtuna tegutseb maa- või linnakohus, mis otsustab hagiavalduse vastuvõtmise TsKS § 148 alusel.
- [3-2-1-20-99](#) Avalduse vastuvõtmisest keeldumise määruse peale sai erikaebuse esitada üksnes avaldaja.
- [3-2-1-31-00](#) Lepingulise esindaja volitust tõendab volikiri (TsMS § 86 lg 2). Kohus keeldub avaldust menetluse võtmast, kui avalduse on huvitatud isiku nimel esitanud isik, kellel ei ole selleks volitust (TsMS § 149 lg 2 p 10).
- [3-2-1-4-01](#) Vastavalt TsMS §-le 149 lg 2 p 8 keeldub kohus määrusega avalduse menetluse võtmisest ja tagastab selle, kui avalduse on esitanud isik, kellel ei ole tsiviilprotsessiteovõimet. Juriidilise isiku teovõimet, seega ka protsessiteovõimet pidi avalduse esitamisel tõendama hageja ja kohus pidi seda asja menetluse võtmisel kontrollima.
- [3-2-1-71-01](#) Kui apellatsioonikohus leidis, et hagiavaldus juriidilise fakti tuvastamiseks kuulub kohtu pädevusse, siis ei olnud õige keeldu-

da avalduse vastuvõtmisest TsMS § 149 lg 2 p 1 alusel. Nõude puudumine hagiavalduses ei ole TsMS § 149 lg 2 p 1 järgi avalduse vastuvõtmisest keeldumise alus. Kui hagiavalduses ei ole selgelt väljendatud nõuet, siis tulenevalt TsMS § 147 lg 1 p-st 4 kohaldab kohus TsMS § 149 lg 4 sätestatut.

[3-2-1-161-01](#) Väär on ringkonnakohtu väide, et maakohtule esitatud avaldusest ei ole võimalik välja lugeda, mis nõudega on tegemist. Hageja on avalduses märkinud, et ta soovib töölepingu lõpetamise ebaseaduslikuks tunnistamist ja hüvitist kuue kuu keskmise töötasu ulatuses. Hagiavalduse tagastamine tss § 149 lg 4 alusel oli põhjendamatu. Juhul, kui kohtul oli vaja hageja nõuet täpsustada, saanuks kohus seda teha tss § 164 kohaselt eelmenetluse käigus.

[3-2-1-86-02](#) Kohus on põhjendatult jätnud tss § 149 lg 2 p 1 alusel vastuhagi menetluse võtmata. Esitatud nõue ei ole iseseisev tsiviilõiguslik nõue tss § 112 mõttes ning selle nõudega kohtusse pöördumise õigus ei tulene ka tss §-st 4.

[3-2-1-93-06](#) Lähtudes menetlusökonoomia põhimõttest, ei ole hüpoteegipidajale üldjuhul mõistlik võimaldada hüpoteegi realiseerimise nõude makspanekut hagimenetluses, kui ta võib kohe esitada avalduse täitemenetluse algatamiseks, st kui on olemas nn kohese sundtäitmise kokkulepe. Vastasel juhul koormataks menetlusosalisi ja kohtuid menetlusega asjatult. Sel juhul võib kohese sundtäitmise kokkulepe tss § 371 lg 2 p 2 järgi olla hagi menetluse võtmata jätmise aluseks või tss § 423 lg 2 p 2 järgi hagi läbivaatamata jätmise aluseks, sest sellise nõude puhul võib puududa vajadus õiguskaitse järele.

[3-2-1-56-07](#) tss § 371 lg 2 p 1 peamine eesmärk on vältida pooltele kulutuste tekitamist sellise hagi menetlemisega, mille rahuldamiseks ei ole mingit õiguslikku alust. Kohtul on tss § 371 lõike 2 p-st 1 tuleneval alusel hagiavalduse menetluse võtmisest keeldumisel kõrgendatud põhjendamis- ja kaalumiskohustus. Kui kohtul tekib analüüsi käigus veendumus, et sellist õigusnormi õiguskorras ei eksisteeri, võib kohus keelduda hagiavalduse menetluse võtmisest. Seejuures tuleb asjakohast määrust tss § 465 lg 2 nõuete kohaselt põhjendada, näidates muu hulgas põhjendused, mille alusel kohus jõudis järeldusele, et hagiavalduse saab jätta menetluse võtmata.

[3-2-1-89-07](#) Kohus on määranud hagejale hagiavalduse puuduste kõrvaldamiseks tähtaja. Puuduste kõrvaldamise asemel esitati kohtule kinnitamiseks poolte kompromiss. Seega on maakohus

teinud lõpplahendi tsiviilasjas, mida kohus seaduse kohaselt ei ole menetlusse võtnud.

[3-2-1-131-07](#) tss § 143 järgi võtab kohus nõude aegumist arvesse ainult kohustatud isiku taotlusel. Kuna sellise taotluse saab pool esitada alles pärast hagi menetlusse võtmist, siis ei saa võtta enne hagi menetlusse võtmist seisukohta küsimuses, kas hagejal on võimalik hagi nõutud eesmärk saavutada.

[3-2-1-130-07](#) Jättes hagi tss § 371 lg 2 p 1 alusel menetlusse võtmata, on kohtul kõrgendatud põhjendamiskohustus. Kohus võib tss § 371 lg 2 p 1 alusel keelduda hagi menetlusse võtmisest siis, kui hagi alusena esitatud asjaolud välistavad haginõude rahuldamise. tss § 371 lg 1 p 8 järgi ei võta kohus hagiavaldust menetlusse, kui pooled on sõlminud lepingu vaidluse andmiseks vahekohtu lahendada, välja arvatud juhul, kui hagi on vaidlustatud vahekohtukokkuleppe kehtivust.

[3-2-1-134-07](#) tss § 371 lg 2 p 2 peamine eesmärk on vältida pooltele kulu- tuste tekitamist sellise hagi menetlemisega, mille rahuldami- seks ei ole mingit õiguslikku alust. Kui selline hagi võetakse menetlusse ning jäetakse rahuldamata, kuna hageja õiguste rikkumine ei olnud üldse võimalik, peab hageja kandma menetluskulud. Seevastu hagiavalduse tagastamisel tss § 371 lg 2 p 2 alusel tagastatakse hagejale tss § 150 lg 1 p 2 kohaselt tema tasutud riigilõiv.

Kohtul on tss § 371 lõike 2 p-st 2 tuleneval alusel hagiavalduse menetlusse võtmisest keeldumisel kõrgendatud põhjendamis- ja kaalumiskohustus ning et hagiavalduse menetlusse võtmisest keelduda võib alles pärast määruse tss § 465 lg 2 nõuete kohast põhjendamist, milles peavad olema näidatud ka põhjendused, mille alusel kohus otsustas hagiavalduse menetlusse võtmata jätta. Kui tegemist on keeruka õigusliku küsimusega, tuleb eelistada hagi menetlusse võtmist ning keeruka õigusliku küsimuse täiendavat analüüsimist. tss § 371 lg 2 ei kohusta ko- hut jätma hagiavaldus menetlusse võtmata, vaid annab selleks võimaluse.

[3-2-1-130-08](#) Hagi menetlusse võtmisel üksnes otsustatakse, kas kohtul on alust selle hagi tegeleda. Seetõttu ei lahendata menetlusse võtmisel ka üldjuhul hageja nõudega seonduvaid keskseid küsimusi. Erandlik on aga esmajoones rahvusvahelise kohtu- alluvusse puutuv, mille kindlakstegemiseks võib kohtul tss § 75 lg 1 järgi olla vajalik analüüsida ka hageja nõude õiguslikku kvalifikatsiooni ja selle aluseks olevaid asjaolusid. Seejuures

tuleb aga piirduda ulatusega, mis on vajalik kohtualluvuse kindlaksmääramiseks.

[3-2-1-45-09](#) Hagiavalduse menetlusse võtmise otsustamisel tuleb maakohtul kontrollida, kas esitatud avaldus vastab nõuetele. Kui avaldus ei vasta vorminõuetele või on esitatud muude kõrvaldatavate puudustega, peab maakohus määrama tähtaja puuduse kõrvaldamiseks, jättes avalduse seniks käiguta. Kui puudusi ei kõrvaldata kohtu määratud tähtpäevaks, jätab maakohus avalduse menetlusse võtmata ja tagastab selle avalduse esitajale (tss § 340¹ lg 1).

Hagi muutmine

[3-2-1-86-01](#) Hageja ei saanud ebaseadusliku vahi all pidamisega tekitatud moraalse kahju nõuet asja uuel läbivaatamisel tss § 154 kohaselt suurendada (esitas hagiavalduse täienduse). Selle nõude osas on linnakohtu otsus jõustunud. Muuta ei saa nõuet, mille kohta on kohtuotsus seadusjõus.

[3-2-1-64-02](#) Hageja muutis oma nõuet kooskõlas tss §-s 194 sätestatuga. Linnakohus käsitleski esitatud avaldust hagi eseme muutmise avaldusena ega rikkunud seetõttu otsuse tegemisel tss-S 228 sätestatut.

[3-2-1-41-05](#) Ainuüksi kahju arvestamise meetodika muutmine ei ole hagi eseme muutmiseks, kui jätkuvalt tuginetakse samale kahjule.

[3-2-1-4-06](#) Isegi kui hageja on kohtule esitanud uusi asjaolusid kirjalikus seisukohas vastusena kostja vastuväidetele, tuleb eeldada tema tahet vastavalt muuta või täiendada ka hagi alust. Kui kohus selles kahtleb, tuleb võimaldada hagejale selgitada, kas ta soovib sellisel hagi alust täiendada.

[3-2-1-117-06](#) Varasem tss § 154 lg 1 ei nõudnud hagi aluse täiendamiseks esitatud asjaolude esitamist hagiavalduse vormis. Sama põhimõte on sätestatud ka alates 1. jaanuarist 2006. a kehtiva tss § 376 lg 5 p-s 1, mille kohaselt hagi muutmiseks ei loeta esitatud faktiliste või õiguslike väidete täiendamist või parandamist, ilma et muudetakse hagi aluseks olevaid põhilisi asjaolusid.

[3-2-1-14-08](#) Kuna maakohus oli makseettepanekus ekslikult märkinud taotletava elatise väljamõistmise maksekäsu kiirmenetluse avalduse kohtule esitamise päeva, tuleb lugeda hageja poolt apellatsioonkaebuses esitatud taotlust elatise väljamõistmiseks tagasiulatavalt 1 aasta eest enne hagi esitamist, hagi muutmiseks. Ringkonnakohus on sisuliselt nõustunud hagi muutmise, st hagi muutmine on toimunud kohtu nõusolekul tss § 376 lg 2 kohaselt. Seetõttu ei ole ringkonnakohus rikkunud menetlusõiguse normi.

- [3-2-1-48-08](#) tss § 376 lg 5 p 2 mõtteks on lubada üksnes ebaolulisi muudatusi nõude suuruse ja hagi aluseks olevate asjaolude osas. Nõude olulise suurendamise ja laiendamise korral on tegemist hagi muutmisega tss § 376 lg 1 mõttes.
- [3-2-1-46-08](#) Tulenevalt TsMS § 376 ei ole kohtuistungil suuliselt hagi aluse või eseme muutmine võimalik. Ainuüksi faktiliste ja õiguslike väidete täiendamine ei ole aga TsMS § 376 lg 5 p 1 kohaselt hagi muutmine.
- [3-2-1-82-08](#) Suuliselt ei ole võimalik kohtuistungil hagi alust või eset muuta.
- [3-2-1-109-08](#) TsMS § 376 lg 5 p 2 kohaselt ei loeta hagi muutmiseks hageja põhinõude või kõrvalnõuete suurendamist, vähendamist, laiendamist või kitsendamist.
- [3-2-1-11-09](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend nr 3-2-1-82-08. PKS § 70 ja § 61 lg 6 mõtte kohaselt ei ole võimalik pidada elatise tagasiulatuva väljamõistmise nõuet elatise nõude suurendamiseks enne 1. jaanuari 2009 kehtinud TsMS § 376 lg 5 p 2 (1. jaanuaril 2009 jõustunud TsMS § 376 lg 4 p 2) mõttes. Juhul, kui hageja esitab hagi muutmise nõude seaduses sätestatud vormis, tuleb anda kostjale võimalus esitada sellele oma vastuväited

Hagi õigeksvõtt ja loobumine

- [3-2-1-31-97](#) Hagi õigeksvõtt tuleb protokollida ja sellele peab alla kirjutama kostja. Protsessitomingute tagajärgi tuleb pooltele selgitada.
- [3-2-1-71-99](#) Kohus on rikkunud TsMS § 182 lg 6 nõudeid, mille kohaselt ei võta kohus vastu alaealise või teovõimetu isiku seadusliku esindaja hagist loobumist ega kinnita poolte kokkulepet, kui hagist loobumine või poolte kokkulepe rikub alaealise või teovõimetu õigusi ja huve; sel juhul kaasab kohus protsessi alaealise või teovõimetu seadusliku esindajana eeskosteasutuse.
- [3-2-1-106-99](#) Kui kostja on palunud asja sisuliselt arutada ilma hageja osavõtuta, siis ei saa seda vaadelda kui hagist loobumist.
- [3-2-1-107-01](#) Tulenevalt TsMS §-st 116 loeb kohus hagi omaksvõtu läbi tõendatuks hagi aluseks olevad asjaolud ning tugineb neile oma lahendis. Seega, kuni kohus pole teinud kostja esitatud hagi õigeksvõtmise avaldusele rajanevat otsust, võib kostja hagi õigeksvõtmisest loobuda.
- [3-2-1-3-03](#) TsMS §-de 182 ja 217 kohaselt saavad kohtulikku kokkulepet sõlmida ainult kohtumenetluse pooled. Teistele isikutele võib kohtumenetlusest tuleneda õigusi ja kohustusi ainult siis, kui nad on kaasatud menetlusse kas kostjana või kolmanda isiku-

na. Kostja osales istungil äriühingu esindajana, mitte protsessiosalisena (poolena).

[3-2-1-79-03](#) TsMS § 73 lg 2 järgi on hagejal õigus hagist loobuda. Tööandja hagist loobumine ei vabasta teda töövaidluskomisjoni otsuse täitmisest. TsMS § 182 lg-st 7 tulenevalt ei saa tööandja sama töövaidlusega enam kohtusse pöörduda.

[3-2-1-27-04](#) Hagist loobumise tagajärjena sätestab TsMS § 182 lg 7, et samad pooled ei või samal alusel sama hagi esimese suhtes esitada uut hagi, kui kohus on hagist loobumise vastu võtnud. Kui hagist loobumine on vastu võetud ja asja menetlus lõpetatud, siis tuleb TsMS § 217 p 3 alusel uue hagi menetlus lõpetada. Õiguse samal alusel uue hagi esitamiseks võib anda uue asjaolu esinemine, milleks tulevikku suunatud tervisekahjustuse hüvitise nõudest loobumise korral võib olla näiteks kannatanu tervise halvenemine või kahju suurenemine.

[3-2-1-148-04](#) Kohtulik kompromissileping allub tsiviilkohtumenetluse regulatsioonile ning on täitedokumentiks täitemenetluses. Samuti on selle alusel võimalik nõuda kahju hüvitamist võlaõigusseaduses sätestatud alustel.

[3-2-1-128-05](#) Hagist loobumise korral tühistab Riigikohus TsMS § 352 lg 2 alusel tsiviilasjas tehtud eelnevad kohtulahendid ja lõpetab menetluse.

[3-2-1-151-05](#) Hagist loobumise korral tuleb TsMS § 352 lg 2 alusel tühistada tsiviilasjas tehtud eelnevad kohtulahendid ja menetlus lõpetada.

[3-2-1-1-06](#) Ka siis, kui seadus ei nõua lepingu notariaalset tõestamist, muutub kohtule kinnitamiseks esitatud kokkulepe pooltele siduvaks alates ajast, mil jõustub selle kompromissina kinnitamise kohumäärus.

[3-2-1-77-06](#) Kohtumenetluses oleva vaieldava kohustise osas kokkuleppe sõlmimine on käsitatav võlaõigusseaduse §-s 578 sätestatud kompromissilepinguna, mis oma protsessuaalse iseloomu tõttu allub ühtlasi ka tsiviilkohtumenetluse regulatsioonile ning erineb tavapärasest kompromissilepingust selle poolest, et see on ühtlasi ka täitedokumentiks täitemenetluses.

[3-2-1-80-06](#) Kohtumenetluses oleva vaieldava kohustise osas kokkuleppe sõlmimine on käsitatav VÕS §-s 578 sätestatud kompromissilepinguna, mis oma protsessuaalse iseloomu tõttu allub ühtlasi ka tsiviilkohtumenetluse regulatsioonile ning erineb tavapärasest kompromissilepingust selle poolest, et see on ühtlasi ka täitedokumentiks täitemenetluses.

Kohtuliku kokkuleppe kehtetuks tunnistamine ei tähenda kokkulepet kinnitanud kohtumääruse kehtetuks muutumist. Kuid võimatuks võib osutuda selle kohtumääruse sundtäitmine, sest võlgnik saab esitada selle vastu vastuväite TMS § 221 lg 1 alusel.

Alates 1. jaanuarist 2006. a kehtiva TsMS § 430 lg 8 sätestatud kohtuliku kompromissi vaidlustamise alused ei piira kompromissi tagasivõitmist pankrotiseaduse alusel.

[3-2-1-108-06](#) Kuna ka kohtulikku kompromissi saab pankrotiseaduse järgi tagasivõitmise korras kehtetuks tunnistada, ei peaks kohus esitatud kompromissi kinnitama, kui on tõenäoline, et selle saab pankrotimenetluses tagasi võita. Samuti on kompromissi kinnitamisest keeldumise aluseks asjaolu, et kompromissiga käsutatakse nõudeid, mis ilmselt ei kuulu ühele poolele.

[3-2-1-89-07](#) Kohus on määranud hagejale hagiavalduse puuduste kõrvaldamiseks tähtaja. Puuduste kõrvaldamise asemel esitati kohtule kinnitamiseks poolte kompromiss. Seega on maakohus teinud lõpplahendi tsiviilasjas, mida kohus seaduse kohaselt ei ole menetlusse võtnud. Samuti on rikutud TsMS § 431 lg 1 kolmandat lauset, mille kohaselt kui menetlusosalist ei esinda advokaat, selgitab kohus poolele või tema esindajale eelnevalt menetluse lõpetamise tagajärgi.

[3-2-1-95-07](#) Kompromiss ei ole esitatud asjaolude järgi vastuolus heade kommete ega seadusega ning ei riku olulist avalikku huvi, samuti on seda võimalik täita.

[3-2-1-143-07](#) Kohtul ei ole kohustust ka menetluses kompromissi sõlmimise väljavaate olemasolul kutsuda pooli kohtuistungil isiklikult osalema, kuna kompromissi sõlmimiseks on esindajal TsMS § 222 lg 1 p 8 kohaselt piisav esindusõigus.

[3-2-1-138-07](#) Kehtivas õiguses puudub otsene regulatsioon selle kohta, millise kohtu poole peab hageja pöörduma, kui ta soovib pärast lahendi tegemist hagist loobuda. Kuid õiguse üldisest mõttest lähtudes saab asja lahendanud kohus pärast hagi lahendava otsuse tegemist otsustada hagist loobumise üle ja tsiviilasja menetluse lõpetada.

Käsitlus, et hagist saab pärast hagi lahendava otsuse tegemist loobuda üksnes siis, kui hageja esitab kassatsioonkaebuse, piirab hageja õigust loobuda hagist pärast kohtuotsuse tegemist juhul, kui hagejal puudub TsMS §-s 668 sätestatud kassatsiooni korras edasikaebamise õigus. Samuti ei taga see, et hagist loobumine saaks otsustatud mõistliku aja jooksul ja võimalikult

väikeste kuludega, sest lisaks hagist loobumise vastuvõtmise otsustamisele tuleks Riigikohtul lahendada esmalt kassatsioonkaebuse menetlusse võtmise küsimus ning hagist loobumine ei oleks võimalik ilma täiendavate, hagist loobumiseks mittevajalike kohtukuludeta. Hagi lahendanud kohtul hagist loobumise vastuvõtmise ja menetluse lõpetamise üle otsustamist ei takista ka asjaolu, et kohus on hagi lahendava otsuse juba teinud ja menetlus selles kohtuastmes lõppenud.

Hagist loobumise vastuvõtmise ja menetluse lõpetamise üle otsustamine ning selle tõttu asjas tehtud lahendi tühistamine ei ole kohtu otsuse kontrollimine ega kohtuotsuses vigade parandamine. Hagist loobumise vastuvõtmisel lõpetab kohus menetluse ja tühistab asjas varem tehtud lahendid hagi sisuliselt lahendamata. Seega ei ole hagist loobumise vastuvõtmise ja menetluse lõpetamise üle otsustamine ning selle tõttu asjas tehtud kohtulahendi tühistamine lahendi teinud kohtu poolt vastuolus tsiviilkohtumenetluse seadustiku sätete, eesmärgi ega mõttega.

[3-2-1-28-09](#) TsMS § 429 lg 1 teise lause kohaselt võtab kohus hagist loobumise vastu määrusega, millega ühtlasi lõpetab asja menetluse. Maakohus ega ringkonnakohus ei ole hagist loobumist määrusega vastu võtnud.

Menetluse lõpetamine

[III-2/1-16/95](#) Ringkonnakohus lõpetas asjas menetluse TsKS § 218 p. 1 alusel, kuna asi ei kuulu kohtu pädevusse. Hagiavalduses taotleti õigusliku hinnangu andmist teatud asjaoludele ilma tsiviilõiguslikku nõuet esitamata. Haginõude puudumine on hagiavalduse sisunõuete eiramine TsKS § 146 järgi, mis aga ei ole aluseks otsustusele, kas asi kuulub kohtu pädevusse või mitte.

[3-2-1-115-96](#) Teadaoleva võimaliku kindla viivisesumma sissenõudmist juba möödunud aja eest osade kaupa ei pea kohtukolleegium võimalikuks, kuna tegu on ühtse hagi esemega- viivise nõudega.

[3-2-1-6-97](#) Nõude ebakonkreetsus pole TsKS § 218 p 1 kohaselt asjas menetluse lõpetamise aluseks.

[3-2-1-56-98](#) Kui puudub samade poolte vaidluses sama hagi eseme üle samadel alustel kohtumäärusega kinnitatud poolte kokkulepe, siis ei saa asjas menetlust lõpetada TsKS § 218 p 3 alusel.

[3-2-1-80-98](#) Pooled võivad TsKS § 70 lg 3 alusel asja lõpetada kokkuleppega.

[3-2-1-93-98](#) Tsiviilõigusi on võimalik kaitsta tuvastushagiga, mistõttu asja menetlus lõpetati TsKS § 218 p1 alusel ebaõigesti.

- [3-2-1-1-00](#) Kohus lõpetab menetluse, kui samade poolte vaidluses sama hagi eseme üle samal alusel on jõustunud kohtuotsus (TsMS § 217 p 3). Kas hagi on esitatud samal alusel selgub hagi aluseks esitatud asjaoludest (TsKS § 146 lg 2 p 5, TsMS § 147 lg 1 p 5).
- [3-2-1-59-00](#) Pandiõiguse mittetekkimise tunnustamise ja pandieseme võõrandamine enampakkumise kehtetuks tunnistamine on tsiviilõiguslikud nõuded ja kaitstavad TsMS § 112 lg 2 p 1 järgi ning väär oli hagimenetluse lõpetamine TsMS § 217 p 1 alusel.
- [3-2-1-38-02](#) TsMS § 217 p 6 järgi lõpetab kohus asjas menetluse, kui pooled on sõlminud lepingu selle kohta, et annavad vaidluse vahekohtu lahendada. Kokkulepe vaidluse üleandmise kohta arbitraažikohtu lahendada peab olema selge, sest sellega jätab pool end ilma võimalusest pöörduda vaidluse lahendamiseks kohtusse.
- [3-2-1-13-03](#) TsMS § 217 p 7 ja 362 p 3 alusel lõpetab kohus menetluse, kui juriidiline isik on lõppenud õigusjärgluseta.
- [3-2-1-32-03](#) Seadus võimaldab menetluse lõpetamist TsMS § 217 p 3 alusel ega tee siinkohal vahet kohtuotsuste vahel, mis on tehtud tsiviilmenetluses või kriminaalmenetluses. Selleks, et menetlust nimetatud alusel lõpetada, peavad nii menetluses oleva hagi ese kui alus olema identsed väidetava eelmises menetluses olnud hagi eseme ja hagi alusega.
- [3-2-1-35-03](#) Töölepingu lõpetamisest tulenevaid nõuded, mida pooled ei esitanud töövaidluskomisjonile läbivaatamiseks ja mille kohta töövaidluskomisjon otsust ei teinud, ei kuulu ITVS § 24 lg 1 tulenevalt tsiviilkohtumenetluse korras läbivaatamisele. Seega tuleb kohtu menetlusse võetud vastuhagis menetlus TsMS § 217 p 2 alusel lõpetada.
- [3-2-1-81-03](#) Vastavalt PankrS § 52 lg 3 osaleb selle sätte kohaselt esitatud hagi puhul asjas hagejana võlgnik. Tulenevalt TsMS § 217 p-st 4 ei saa kohus menetlust lõpetada, kui hagit loobumise avalduse on esitanud isik, kes ei ole hageja. Seega ei saa kohus menetlust lõpetada, kui hagejaks on võlgnik, aga avalduse menetluse lõpetamiseks esitab pankrotihaldur.
- [3-2-1-83-03](#) Tsiviilkohtumenetluse seadustik ei võimalda juba menetlusse võetud avaldust poolele TsMS § 149 alusel tagastada. Kui pärast asja menetlusse võtmist selgub, et on olemas menetluse lõpetamise alused, siis lõpetab kohus TsMS § 217 järgi menetluse.
- [3-2-1-149-03](#) Mõistlik ei ole tühistada kohtuotsust üksnes põhjusel, et seaduse järgi ei kuulu vaidlus lahendamisele maa- või linnakohtus.

EIÕK art 6 lg 1 kohustab tagama igaühele õiguse asja arutamisele mõistliku aja jooksul. Vt Riigikohtu haldus- ja tsiviilkolleegiumi vahelise erikogu määrus nr 3-3-4-2-02.

Hagist loobumise tagajärjena sätestab TsMS § 182 lg 7, et samad pooled ei või samal alusel sama hagieseme suhtes esitada uut hagi, kui kohus on hagist loobumise vastu võtnud. Kui hagist loobumine on vastu võetud ja asja menetlus lõpetatud, siis tuleb TsMS § 217 p 3 alusel uue hagi menetlus lõpetada.

[3-2-1-20-04](#) Kui hageja õigusjärglane pärast talle protsessi astumise võimalusest teatamist ei esita mõistliku aja jooksul TsMS § 78 lg 1 alusel avaldust protsessi astumiseks, tuleb ta lugeda asja menetlemisest loobunuks ning menetlus analoogia alusel TsMS § 217 p 4 kohaldades lõpetada.

[3-2-1-113-05](#) Üheks menetluse lõpetamise aluseks on asjaolu, et samade poolte vaidluses sama hagieseme üle samal alusel on jõustunud kohtuotsus. Tulevikku suunatud nõude puhul ei ole uueks asjaoluks iseenesest see, kui hüvitist nõutakse esialgse hüvitise väljamõistmise perioodiga võrreldes hilisemast kuupäevast.

[3-2-1-122-05](#) Kui samade poolte vaidluses sama hagieseme üle samal alusel on jõustunud kohtuotsus, siis tuleb menetlus lõpetada.

[3-2-1-162-05](#) TsMS § 428 lg 1 p 5 alusel lõpetab kohus menetluse otsust tegemata, kui asjas poolena osaleva füüsilise isiku surma või juriidilise isiku lõppemise korral ei võimalda vaieldav õigussuhe õigusjärglust.

[3-2-1-136-06](#) TsMS § 428 lg 1 p 2 alusel lõpetab kohus muu hulgas menetluse juhul, kui samade poolte vaidluses samal alusel sama hagieseme üle on jõustunud menetluse lõpetanud Eesti kohtu lahend. Haldusasjas tehtud lahend ei ole käsitatav samade poolte vahel samal alusel sama hagieseme üle tehtud kohtulahendina.

[3-2-1-133-06](#) Mõistlik ei ole tühistada kohtuotsust üksnes põhjusel, et seaduse järgi ei kuulu vaidlus lahendamisele maa- või linnakohtus.

[3-2-1-126-07](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend nr 3-2-1-162-05.

[3-2-1-5-09](#) Hageja on esitanud hagi, mille ese ja alus on samad, mis olid arutluse all samade poolte vahel varasemas tsiviilasjas ja mille kohta tehtud otsus on jõustunud. Mõiste “sama nõue samal alusel” all mõeldakse kahte samasugust haginõuet, mida põhjendatakse sama tegeliku elu juhtumiga (faktikogumiga). Erinevaks hagi aluseks ei saa pidada seda, et hageja õiguslik hinnang hageja ja kolmanda isiku vahel sõlmitud lepingule käesolevas asjas on erinev hageja poolsest õiguslikust hinnangust samale lepingule teises tsiviilasjas.

Menetluse peatumine

- [3-2-3-19-98](#) Kohus peab asjas menetluse peatama, kui asja läbivaatamine on võimatu enne teise asja lahendamist, mis on läbivaatamisel tsiviilkorras.
- [3-2-1-152-00](#) Kuna kostja tegevuse kohta algatatud kriminaalasja lõpetamise määruse tühistamise määruse kohaselt jätkus selles kriminaal-asjas uurimine, pidanuks kohus TsMS § 213 lg 1 p 3 alusel asja menetluse peatama.
- [3-2-1-120-01](#) Menetluse peatamiseks TsMS § 213 lg 1 p 3 alusel puudub alus, sest dokumendi väidetavas võltsimises süüdioliva isiku väljaselgitamine kriminaalasjas ja sellest põhjustatud kaebuse esitamine prokuröri tegevusetusele halduskohtusse, ei takista võlakohustisest tuleneva tsiviilasja menetlemist.
- [3-2-1-51-03](#) TsMS § 213 lg 1 p 3 võimaldab menetluse peatada asja läbi-vaatamise võimatusel enne teise asja lahendamist haldus-mentluses. Kui maa erastamise korralduse täitmine on peatatud, siis pole haldusakti õigusliku toime peatamise tõttu võimalik kinnistusregistriosa avada ja registriosa avamise menetlus tuleb peatada ajaks, mil haldusakti täitmine on peatatud.
- [3-2-1-76-03](#) Kohus peab peatama asja menetluse TsMS § 213 lg 1 p 3 alusel asja läbivaatamise võimatusel enne teise asja lahendamist, mis on läbivaatamisel tsiviilkohtumenetluses.
- [3-2-1-168-04](#) Kohus peab peatama asja menetluse TsMS § 213 lg 1 p 3 alu-sel asja läbivaatamise võimatusel enne teise asja lahendamist, mis on läbivaatamisel haldusmenetluses. Võimatuse all tuleb eelkõige mõista olukorda, kus teises asjas tehtavast kohtula-hendist oleneb arutatava asja tulemus. 2005, 14, 140 Tulenevalt TsMS § 213 lg 1 p-st 3 peab kohus menetluse peatama, kui asja läbivaatamine on võimatu enne teise asja lahendamist, mis on läbivaatamisel tsiviil-, kriminaal-või haldusmenetluses. Vt ka Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-1-168-04.
- [3-2-1-41-06](#) Enne 1. jaanuari 2006. a kehtinud TsMS § 213 lg 1 p-s 3 nimetatud võimatuse all tuleb mõista eelkõige olukorda, kus teises asjas tehtavast kohtulahendist oleneb arutatava asja tule-mus. Kriminaalasjas olemasolev hüpoteetiline täiendavate as-jaolude tuvastamise võimalus ei saa tsiviilkohtumenetlust üld-juhul takistada. Pealegi oli enne 1. jaanuari 2006. a kehtinud TsMS § 94 lg 3 järgi kriminaalasjas tehtav võimalik kohtula-hend kohtule tsiviilasja lahendamisel siduv üksnes piiratud ula-

tuses. Kehtiva TsMS järgi ei ole aga sellist siduvust üldse ette nähtud.

Kriminaalmenetluse eesmärgiks ei ole tsiviilkohtumenetluse jaoks ühe või teise poole kasuks tõendite kogumine, vaid kurtegusid toime pannud isikute väljaselgitamine ja karistamine. Üldjuhul ei ole vajalik peatada tsiviilasja menetlust ainuüksi põhjendusega, et paralleelselt menetletakse mingit kriminaalasja ja sealt võib oodata uusi tõendeid.

[3-2-1-24-07](#) TsMS § 356 lg 1 järgi ei ole menetlemise peatamise aluseks see, et teises tsiviilasjas võidakse tuvastada asjaolusid, mis võiksid omada tähtsust ka menetletava asja lahendamiseks. TsMS § 457 lg 1 järgi on jõustunud kohtuotsus kohustuslik menetlusosalistele osas, milles otsuse resolutsiooniga lahendatakse hagi või vastuhagiga esitatud nõue, kui seadusest ei tulene teisiti. Kohtuotsuse põhjendused, sh kohtuotsuse põhjendustes tuvatatuks loetud asjaolud, ei ole viidatud sätte järgi tuvastatud samade poolte vahel hilisemat vaidlust lahendava kohtu jaoks.

[3-2-1-71-08](#) TsMS § 356 lg 2 annab kohtule õiguse peatada menetlus Riigikohtu menetluses oleva põhiseaduslikkuse järelevalve asja lahendamise ajaks kuni Riigikohtu otsuse jõustumiseni, kui see võib mõjutada tsiviilasjas kohaldatava õigustloova akti kehtivust. Põhiseaduslikkuse järelevalve menetlus mõjutab praeguses asjas kohaldatava TsMS § 390 lg 1 kehtivust.

[3-2-1-78-08](#) Kui poolt esindab menetluses lepinguline esindaja, siis menetlus TsMS § 354 lg 2 järgi ei peatu. Sel juhul peatab kohus menetluse esindaja või vastaspoole taotlusel. Sellises olukorras, kus apellatsioonkaebuse esitamise tähtaeg oli möödunud ja seda ei olnud ka ennistatud, ei saa maa- ega ringkonnakohus otsustada menetluse peatamise üle, sest kohtumenetlust sel ajal ei toimunud. Isik sai nõuda kohtult menetluse peatamist enne apellatsioonkaebuse esitamise tähtaja möödumist.

[3-2-1-93-08](#) Vanemalt lapse ülalpidamiseks elatise väljamõistmise otsustamine ei sõltu vanema kande vaidlustamise menetlusest sel viisil, et see annaks alust elatise väljamõistmise asjas menetlust peatada TsMS § 356 lg 1 järgi.

[3-2-1-130-08](#) Kostja väitel on hageja esitanud samasisulise hagi ka välisriigi kohtule. Sellist olukorda reguleerib Brüsseli I määruse art 27 lg 1, mille järgi juhul, kui eri liikmesriikide kohtutes algatavad sama alusega hagide põhjal menetlusi samad pooled, peatab kohus, kellele hagi on esitatud hiljem, oma menetluse seni, kuni on kindlaks tehtud selle kohtu pädevus, kellele hagi esitati

esimesena. Sama artikli 2. lõike järgi juhul, kui on kindlaks tehtud selle kohtu pädevus, kellele hagi esitati esimesena, loobub kohus, kellele hagi esitati hiljem, pädevusest esimese kohtu kasuks. Brüsseli I määruse art 30 p 1 järgi loetakse menetlus (mh art 27 tähenduses) alustatuks ajal, mil kohtule esitatakse menetluse algatamist käsitlev või võrdväärne dokument, tingimusel et hageja astub pärast seda vajalikud sammud, et dokumendid kostjale kätte toimetada.

[3-2-1-68-09](#) Tulenevalt TsMS § 356 lg-st 1 on menetluse peatamiseks alus juhul, kui teises asjas tehtavast kohtulahendist oleneb arutatava asja tulemus.

TsMS § 356 ega muud sätted ei keela tuvastada asjaolusid, mis on vajalikud kohtuotsuse resolutsioonis hagi rahuldamise või rahuldamata jätmise kohta seisukoha võtmiseks

Menetluse uuendamine

[3-2-1-109-03](#) Tsiviilkohtumenetluse seadustik ei näe ette võimalust esitada apellatsioonkaebuse läbi vaatamata jätmise määruse peale erikaebust. Küll aga võib TsMS §-st 323 tulenevalt apellatsioonikaebuse läbi vaatamata jätmise määruse peale esitada menetluse uuendamise avalduse. Ringkonnakohtul tuleb menetluse uuendamise taotluse esitamise korral hinnata ka kaebuse läbi vaatamata jätmise seaduslikkust.

[3-2-1-95-04](#) Kohtul on alus menetluse uuendamiseks, kui on tuvastatud, et apellant on teinud mõistlikult eeldatava kohtu teavitamiseks oma esindaja seaduslikust takistusest.

Menetluse taastamine tagaseljaotsuses

[3-2-3-6-96](#) Kuna kaja esitanud esindaja ei esitanud kohtule oma volitusi tõendavat dokumenti, siis kohus tagastas põhjendatult kaja läbivaatamatult.

[3-2-1-101-97](#) Kaja käiguta jätmise ja selle võimaliku tagastamise tähtpäevaks puuduste kõrvaldamata jätmisel, lahendab kohus ühe protsessuaalse dokumendiga.

[3-2-3-18-97](#) Kaja käiguta jätmise ja läbivaatamatult tagastamise määrusele on õigus esitada erikaebus (TsKS § 279, § 205 lg 3). Seda ei saa asendada kohtuvigade parandamise avaldus Riigikohtule.

[3-2-1-107-98](#) Kui hagi jäeti läbi vaatamata seetõttu, et hageja ei ilmunud eelistungile, kuid tal oli puudumiseks seaduslik takistus (haignus), siis vastavalt TsMS § 207 lg 1 (TsKS § 206 lg 2) on tal õigus 30 päeva jooksul hagi läbi vaatamata jätmisest taotleda samas kohtus menetluse taastamist mitte aga esitada hagi läbivaatamata jätmise määrusele erikaebust.

- [3-2-1-105-99](#) Kohus taastab menetluse TsMS § 203 lg 1 kohaselt, kui pool, kelle kohalolekuta tagaseljaotsus tehti, taotleb kajas kümne päeva jooksul otsuse kättesaamisest samalt kohtult menetluse taastamist. Kui kaja esitamise tähtaeg on lõppenud, siis kaja esitamine pärast tähtaja möödumist ei loo õiguslikke tagajärgi ja kaja tuleb jätta TsMS § 42 lg 1 kohaselt tähelepanuta ja tagastada.
- [3-2-1-86-03](#) Kaja esitamise tähtaega tuleb hakata lugema tagaseljaotsuse kättesaamise, mitte sellest teada saamise kuupäevast.
- [3-2-2-1-04](#) Asjaolu, et kohus ei teinud täiendavaid toiminguid kostja teelikust viibimiskohast teada saamiseks, võib olla aluseks kaja esitamise tähtaja ennistamisele. Kaja esitamise tähtaja ennistamise avaldust saab analoogia alusel TsMS § 202 lg 2 ja § 203 lg 1 esitada 20 päeva jooksul, arvates ajast, mil isik sai teada või pidi teada saama, et tema suhtes on teatud dokument loetud kätteantuks Ametlikes Teadaannetes avaldamisega.
- [3-2-1-152-06](#) TsMS tuleneb, et määruskaebust ei saa esitada selliste määruste peale, millega kohus kaja alusel menetluse taastas. Seega saab TsMS § 417 lg 4 teise lause alusel määruskaebuse Riigikohtule esitada ainult juhul, kui ringkonnakohus jättis menetluse taastamata.
TsMS § 415 lg 1 p 1 tuleb nii juriidilise isiku kui ka füüsilise isiku jaoks tõlgendada nii, et isikud oleksid võrdselt koheldud. Juriidiline isik võib esitada kaja sõltumata mõjuva põhjuse olemasolust TsMS § 415 lg 1 p 1 tähenduses siis, kui hagi ei toimetatud kätte juriidilise isiku seaduslikule või juriidilist isikut menetluses esindavale lepingulisele esindajale isiklikult allkirja vastu.
- [3-2-1-19-09](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend nr 3-2-1-152-06.
TsMS § 415 lg 1 teist lauset ei ole võimalik laiendavalt tõlgendada, sest see on niigi erand TsMS § 415 lg 1 esimese lause suhtes, mis näeb ette kaja esitamisel mõjuva põhjuse väljatoomise nõude. Laiendav tõlgendamine tooks kaasa olukorra, mil hoolimata teise lause selgest regulatsioonist oleks kostjal vajalik kaja esitamiseks põhistada mõjuv põhjus.
- [3-2-1-54-09](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend nr 3-2-1-19-09.

Hagita asja läbivaatamise põhimõtted

- [3-2-3-11-96](#) Kohus vaatab erimenetluse asja läbi avaldaja, teiste huvitatud isikute ja riigi ning kohaliku omavalitsuse täitevorganite osavõtul. Need isikud tuleb protsessi kaasata, et anda neile võimalus esitada vastuväiteid ja tõendeid ning välja selgitada, kas asja saab lahendada eri-, hagi- või haldusmenetluse korras.

- [3-2-1-74-96](#) Kohus tuvastab juriidilisi fakte, millest sõltub isiku isikliku või varalise õiguse tekkimine, muutumine või lõppemine. Kodakondsust ei saa tuvastada juriidilise faktina, millest sõltub isiku isikliku või varalise õiguse tekkimine, muutumine või lõppemine. Tsiiviilõiguste tekkimise aluseks on seaduses sätestatud sündmused, tehingud ja õigustoimingud.
- [3-2-1-130-97](#) Omandiõigus ei ole vaadeldav juriidilise faktina ja seda ei saa tuvastada erimenetluse korras.
- [3-2-3-15-97](#) Juriidiliste faktide alusel tekib omandiõigus asjale. Omandiõigus ise ei ole juriidiline fakt. Kuna omandiõiguse tunnustamine ei kuulu erimenetluse asjana kohtu pädevusse, tuleb asjas TsKS § 218 p 1 alusel menetlus lõpetada.
- [3-2-3-17-97](#) Omandiõiguse tunnustamine ei kuulu erimenetluse asjana kohtu pädevusse. Omanik saab temale kuuluvat õigust asjale kaitsta hagimenetluses omandiõiguse tunnustamise hagiga (TsÜS § 112 lg 2 p 1, AÕS §-d 80 lg 1 ja 89).
- [3-2-1-77-99](#) Hagita menetluses peab kohus omal algatusel kooskõlas TsMS §-ga 249 lg 3 kontrollima, kas avaldus vastab seadusele ja on tõendatud.
- [3-2-1-34-00](#) Kui avalduse asemel hagita menetluses läbivaatamisele kuuluva asja algatamiseks on esitatud hagiavaldus, siis ei saa asjas menetlust lõpetada TsMS § 217 p 1 alusel või keelduda avalduse menetlusse võtmisest TsMS § 149 lg 2 p 1 järgi. Kui saabunud hagiavalduse kontrollimisel selgub avalduse asemel hagita menetluses hagiavalduse esitamine, siis kohaldab kohus TsMS § 149 lg 4. Kui apellatsioonistmes selgub, et kohus lahendas hagimenetluses asja, mis kuulus läbivaatamisele hagita menetluses, siis võib see olla kohtuotsuse tühistamise aluseks vaid juhul, kui sellega kaasneb protsessiõiguse normi oluline rikkumine.
- [3-2-1-31-03](#) Alates 1. juulist 2001. a kehtiva korteriomandiseaduse § 25 lg 1 p 1 kohaselt oleks tulnud käesolev vaidlus lahendada hagita menetluse korras. Ainuüksi hagita asja lahendamine hagimenetluses ei saa olla kohtuotsuse tühistamise aluseks, kui sellega ei kaasnenud protsessiõiguse normi olulist rikkumist (vt tsiiviilasi nr 3-2-1-34-00).
TsMS § 249 lg 2 järgi kaasab kohus hagita menetluses ise kõik asjast huvitatud isikud. Kõikide kaasomanike kaasamine võimaldab muu hulgas välja selgitada kaasomanike enamuse seisukoha vaidlusaluses küsimuses AÕS § 72 lg 1 järgi. Asjas tuleb välja selgitada ka vähemuse huvid, mis võivad erandjuhtudel

olla eelistatud enamuse huvidele (AÕS § 72 lg 5, vt tsiviilasi nr 3-2-1-55-00).

[3-2-3-3-03](#) Isik, kelle teovõimetuks tunnistamist taotleti, oleks tulnud kaasata asja huvitatud isikuna, sest otsustati tema õiguste ja kohustuste üle.

[3-2-3-5-03](#) TsMS § 258 lg 1 alusel peab kohus eksperdile esitama muu hulgas küsimuse, kas isik on võimeline kohtuistungil osalema. Kui ekspert on arvamusel, et isik ei ole võimeline kestvalt oma tegude tähendusest aru saama ja neid juhtima, kuid isiku võime kohta osaleda istungil ei ole ta arvamust avaldanud, siis ei tohi kohus jätta isikut ära kuulamata. Kuna isik, kelle teovõimet sooviti piirata või keda sooviti tunnistada teovõimetuks, tuli huvitatud isikuna menetlusse kaasata, siis tuli talle ka kohtuotsus TsMS § 249 lg 1 ja § 246 lg 1 teise lause alusel kohtu algatusel teatavaks teha. Kohtuotsuse kätteandmine toimub analoogiliselt kohtukutse kätteandmise sätetega.

[3-2-1-133-03](#) Registriamenetluses ei saa tuvastada hagimenetluses tuvastatavaid asjaolusid. Isikul, kes ei pea end juhatuse liikmeks, on võimalik oma õigusi kaitsta, esitades tuvastushagi selle kindlakstegemiseks, et tema kui juhatuse liikme volitused on lõppenud. Samuti on võimalik kohustushagis nõuda kande kustutamise avalduse esitamist.

[3-2-1-118-03](#) Välisriigi vahekohtu otsuse tunnustamise menetlusel on hagita menetluse tunnused ja selle läbivaatamisel tuleb arvestada TsMS 9. osas sätestatud erisusi. TsMS § 250 järgi rahuldab kohus hagita asjas avalduse või jätab selle rahuldamata kohtuotsusega.

[3-2-1-112-03](#) Asjas, kus otsustatakse üldkoosoleku otsuse kehtivus, millega vabastati pankrotitoimkonna liikmed, ei ole pankrotitoimkonna liikmete kaasamine protsessiosalistena kohustuslik.

[3-2-1-145-03](#) Kaebus kohtutäituri otsuse peale esitatakse kohtule TsMS § 247 lg 2 tähenduses kui asi, mis seadusega on antud kohtu pädevusse ja mis tuleb läbi vaadata hagita menetluses.

[3-2-3-1-04](#) Kaebus kohtutäituri otsuse peale esitatakse maa- või linnakohtule TsMS § 247 lg 2 tähenduses hagita asjana. Kohtutäituri otsuse tühistamise menetluses on huvitatud isikuteks võlgnik ja kohtutäitur, kelle otsuse tühistamist nõutakse, ning nad tuleb TsMS § 249 lg 2 kohaselt kaasata menetlusse ka siis, kui avaldaja ei ole nende kaasamist taotlenud.

[3-2-3-2-04](#) Hagita menetluses peavad isiku õigused, kelle kohta on esitatud taotlus hoolekandetasutusse paigutamiseks, olema kaitstud

kohtu aktiivse rolliga menetluses. Kohus kaasab kõik asjast huvitatud isikud menetlusse ka juhul, kui avaldaja ei ole nende kaasamist taotlenud. Samuti on kohtul kohustus kontrollida, kas avaldus vastab seadusele ja on tõendatud, ka siis, kui vastuväited sellele puuduvad.

[3-2-1-139-04](#) Kuna kinnistusraamatumenetluses ei ole vaidlevaid pooli ning ei esitata ega lahendada materiaalõiguslikke nõudeid, tuleb küsimustes, mida ei ole kinnistusraamatuseaduses sätestatud, juhinduda tsiviilkohtumenetluse seadustiku hagita menetluse sätetest. Seega tuleb sellise asja lahendamisel kohaldada sätteid, mis reguleerivad avalduse tõendamist hagita menetluses.

[3-2-3-3-04](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-3-5-03.

[3-2-1-158-04](#) Isikul, kelle suhtes on esitatud ärikeelu tühistamise avaldus, peab olema võimalus esitada esimese astme kohtule oma seisukoht ärikeelu tühistamise avalduse kohta. See isik tuleb TsMS § 249 lg 2 kohaselt menetlusse kaasata.

[3-2-3-1-05](#) Sotsiaalhoolekande seaduse § 19 alusel isiku tema nõusolekuta hoolekandeesutusse paigutamise taotluse lahendab kohus hagita menetluses. Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-3-2-04.

[3-2-3-2-05](#) Isik, kellele taotletakse eestkostja määramist, on asjast huvitatud isik ning ta tuleb kaasata asja läbivaatamisse. Kui piiratud teovõimega isiku vaimne seisund seda võimaldab, siis tuleb ta TsMS § 259 kohaselt kutsuda kohtuistungile.

[3-2-3-4-04](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-3-2-04.

[3-2-1-29-05](#) Hagita menetluses likvideerija määramiseks ei saa selle menetluse iseloomu arvestades tuvastada nõude olemasolu või selle puudumist. ÄS § 513 lg 31 p-s 4 sätestatud kohustus esitada andmed ja tõendid nõude suuruse kohta tähendab seda, et esitatud andmete alusel kontrollitakse likvideerimismenetluse alustamise ja likvideerija määramise eeldusi. Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrus nr 3-2-1-125-98.

[3-2-3-3-05](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-3-5-03.

[3-2-1-53-05](#) Kuna kompromissi kinnitamise poolt olnud võlausaldajate ühiseid huve peaks kohtumenetluses esindama haldur, siis ei pea kohus kompromissi kinnitamise vaidluses kaasama menetlusse kõiki võlausaldajaid.

Kohus peab kompromissi kinnitamisel omal algatusel kontrollima üksnes seda, kas kompromissi kinnitamisel on järgitud vastavaid menetlusnorme.

Kompromissi kinnitamise peatamine on võimalik TsMS § 213 alusel.

- [3-2-3-8-05](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-3-5-03.
- [3-2-3-9-05](#) Avaldus sünnikoha kande muutmiseks sünniaktis vaadatakse läbi hagita menetluses Menetlusse tuleb huvitatud isikuna kaasata riik, kes peab kohtuotsusega parandatud või muudetud kande sünniaktis tegema. Menetlusse tuleb kaasata ja kohtuistungil ära kuulata ka laps, kelle sünnikoha kande muutmist taotletakse.
- [3-2-3-11-05](#) Isik, kelle teovõime piiramist või teovõimetuks tunnistamist ja isikule eestkostja määramist kohtu kaudu enne 01.07.2002 taotleti või kellele pärast 01.07.2002 taotletakse eestkostja määramist, on asjast huvitatud isik ning ta tuleb kaasata asja läbivaatamisse ja kutsuda kohtuistungile, kui tema vaimne tervis seda võimaldab. Vajadusel tuleb huvitatud isikutena kaasata menetlusse ka selle isiku lähedased isikud.
- [3-2-3-12-05](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-3-3-03.
- [3-2-3-10-05](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-3-2-05.
- [3-2-1-96-05](#) Vastulause kohtunikuabi kandeotsuse peale vaadatakse läbi kirjalikus menetluses.
- [3-2-1-135-05](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-3-11-05. Eestkostjakandidaadina tuleb menetlusse kaasata ka isik, kellel on TsMS § 256 lg 1 järgi õigus esitada avaldus eestkostja määramiseks ja kes on kohtumenetluses avaldanud soovi olla eestkostjaks.
- [3-2-3-13-05](#) Põlvnemise menetlusse tuleb kaasata ka isiku, kellest põlvnemise tuvastamist taotletakse, alaealine laps.
- [3-2-1-153-05](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend nr 3-2-1-31-03.
- [3-2-1-121-05](#) Ainuüksi hagita asja lahendamine hagimenetluses ei saa üldjuhul olla kohtuotsuse tühistamise aluseks.
- [3-2-2-4-06](#) Hagita menetluses peab kohus enne otsuse tegemist olema veendunud, et ka asjast huvitatud isik hagita menetluses on saanud kätte kohtukutse.
- [3-2-1-123-06](#) Lapse tagastamise avaldus vaadatakse kohtus läbi hagita menetluses. Nii 1. jaanuaril 2006. a jõustunud kui ka enne seda kehtinud tsiviilkohtumenetluse seadustiku järgi peab kohus olema hagita menetluses ise aktiivne. Seetõttu peab kohus ka vastavate vastuväidete puudumisel kontrollima lapse tagastamisest keeldumise aluste olemasolu ning vajadusel koguma nende asjaolude tõendamiseks tõendeid.
- [3-2-1-141-06](#) Vastavalt TsMS § 476 lg 1 algatab kohus hagita menetluse omal algatusel või huvitatud isiku või asutuse avalduse alusel. Sünnikoha kande muutmise huvi perekonnaseadus ei kaitse

ning nimetatud kanne ei ole takistanud isikul oma õiguste teostamist. Seetõttu ei tule sellist avaldust menetlusse võtta.

- [3-2-1-31-07](#) Ainuüksi asjaolu, et maakohus lahendas hagiastja hagita menetluses, ei saa olla kohtulahendi tühistamise aluseks, kui sellega ei kaasnenud menetlusosaliste õiguste olulist rikkumist.
- [3-2-1-35-08](#) Kuivõrd erikontrolli läbiviimise taotluse lahendamise menetlus on hagita menetlus, siis TsMS § 477 lg 5 teise lause järgi on kohtul kohustus vajaduse korral nõuda avaldajalt tõendite esitamist või koguda tõendeid omal algatusel.
- [3-2-1-84-08](#) Asjas poolena osaleva füüsilise isiku surma korral lõpetab kohus TsMS § 428 lg 1 p 5 kohaselt menetluse otsust tegemata, kui vaieldav õigussuhe ei võimalda õigusjärglust. Ka ei ole kindistamismenetlusele kui hagita menetlusele sätestatud erisusi menetlusosalise surma puhuks.
- [3-2-1-45-09](#) TsMS § 477 lg 5 ja 7 ning TsMS § 5 lg 3 väljendub hagita menetlusele iseloomulik uurimispõhimõte, mille eesmärgiks on tagada, et asja lahendamiseks olulised asjaolud ei jääks välja selgitamata ainuüksi selle tõttu, et menetlusosaline ei osanud ette näha vajadust esitada lisatõendeid.
- [3-2-1-65-09](#) TsMS § 477 lg 1 järgi vaatab kohus hagita asja läbi hagiastja menetluse sätete kohaselt, arvestades hagita menetluse kohta sätestatud erisusi. Muu hulgas tuleb kohtul ka hagita menetluses selgitada välja avaldaja nõuded ja menetlusosaliste seisukohad, nagu näeb ette TsMS § 392 lg 1 p 1. Kohus peab TsMS § 477 lg 7 järgi kontrollima avalduse vastavust seadusele ja avalduse tõendatust ka juhul, kui avalduse kohta ei ole esitatud vastuväiteid. TsMS § 477 lg 4 järgi tuleb menetlusosaline tema soovil ka ära kuulata.

Lahend hagita menetluses

- [3-2-1-79-06](#) „Menetlust lõpetava” määrusena tuleb TsMS § 661 lg 2 tähenduses mõista kõiki hagita menetluses tehtud määrusi, millega asi lahendatakse, mh registriasjades kandeavalduste lahendamise määrusi, mille peale on esitatud määruskaebus. „Menetlust lõpetavat” määrust ei tule mõista kitsalt „menetluse lõpetamise” määrusena TsMS § 428 tähenduses.
- [3-2-1-130-06](#) Menetlust lõpetava määrusena tuleb TsMS § 661 lg 3 tähenduses mõista kõiki hagita menetluses tehtud määrusi, millega asi lahendatakse, sh registriasjades kandeavalduste lahendamise määrusi, mille peale on esitatud määruskaebus. Menetlust lõpetavat määrust ei tule mõista kitsalt menetluse lõpetamise määrusena TsMS § 428 tähenduses.

[3-2-1-119-08](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend nr 3-2-1-79-06.

[3-2-1-135-08](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend nr 3-2-1-79-06.

Eestkostja määramine

[3-2-3-34-96](#) Isiku teovõimetuks tunnistamine tagasiulatuvalt on vastuolus TsÜS §-ga 13 lg. 1. Kohus peab omal algatusel kaasama erimenetlusse asjast huvitatud isiku.

[3-2-3-5-03](#) TsMS § 258 lg 1 alusel peab kohus eksperdile esitama muu hulgas küsimuse, kas isik on võimeline kohtuistungil osalema. Kui ekspert on arvamusel, et isik ei ole võimeline kestvalt oma tegude tähendusest aru saama ja neid juhtima, kuid isiku võime kohta osaleda istungil ei ole ta arvamust avaldanud, siis ei tohi kohus jätta isikut ära kuulamata. Kuna isik, kelle teovõimet sooviti piirata või keda sooviti tunnistada teovõimetuks, tuli huvitatud isikuna menetlusse kaasata, siis tuli talle ka kohtuotsus TsMS § 249 lg 1 ja § 246 lg 1 teise lause alusel kohtu algatusel teatavaks teha. Kohtuotsuse kätteandmine toimub analoogiliselt kohtukutse kätteandmise sätetega.

[3-2-3-14-05](#) Asjaolu, et ekspert on andnud arvamuse, et isik, kelle suhtes eestkostja määramist taotletakse, ei ole võimeline kohtuistungil osalema, ei tähenda veel, et kohus ei pea seda isikut asjasse kaasama.

TsMS § 227 järgi peab kohus otsuses põhjendama ka seda, kas avalduses näidatud isik sobib eestkostjaks ning miks teda eelistatakse teistele eestkostjakandidaatidele, kui sellised on olemas.

Hagita perekonnaasjad

[3-2-1-16-96](#) Kohus tuvastab juriidilise faktina sugulussuhteid, millest sõltub isiku isiklike või varalise õiguse tekkimine, muutumine või lõppemine. Isadus on sugulus.

[3-2-1-19-96](#) Täisealise lapse esitatud põlvnemise tuvastamise avaldus isast, kes on elus, tuleb lahendada hagimenetluse korras (PKS § 42 lg 1).

[3-2-3-4-96](#) Avaldaja, kellel oli kohtule esitada nii enda sünnitunnistus, mille kanne isa kohta olemas ja hilisem lapsendamise tunnistus, avalduse alusel sugulussuhte fakti tuvastada ei saa. Fakti tõendavad dokumendid olid avaldajal olemas. Lapsendatud lapse sünniaktis ei saa esialgseid andmeid taastada, sest kohus ei ole lapsendamist tühistanud.

[3-2-3-27-96](#) Erimenetluse korras tuvastab kohus lapsendamise registreerimist. Lapsendamise tuvastamist seadus ette ei näe.

- [3-2-3-29-96](#) Täisealise lapse põlvnemise tuvastamine isast, kes on elus, kuid ei ole lapse emaga abielus, saab toimuda vaid hagemenetluse korras. Avalduses juriidilise fakti tuvastamiseks tuleb märkida, millise isikliku või varalise õiguse tekkimist, muutumist või lõppemist soovitakse saavutada. Nime muutmise taotlus ei ole juriidilise fakti tuvastamise aluseks.
- [3-2-3-33-96](#) Erimenetluses tuleb protsessi kaasata asjast huvitatud isikud. Kui lapse isa kohta on kanne sünniaktis olemas, siis ei saa teisest isast põlvnemist tuvastada enne, kui eelmine kanne lapse isa kohta on ebaõigeks tunnistatud. Seda saab teha vaid eraldi menetlustes. Kohus tuvastab juriidilise fakti vaid siis, kui avaldajal pole võimalik teisiti seda tõendavat dokumenti saada. Kui lapse sünniaktis on isa kanne olemas, siis on fakti tõendav dokument olemas ja tuvastada pole enam midagi.
- [3-2-1-91-97](#) Kohtul ei ole õigust omal algatusel kutsuda uusi tunnistajaid ja nõuda dokumentaalseid tõendeid, kui keegi protsessiosalistest ei ole seda taotlenud ning selles asjas on kokkuleppe sõlmimine seadusega lubatud. Kuna põlvnemise tuvastamise asjas ei ole kokkuleppe sõlmimine võimalik, siis võib kohus TsKS § 88 lg 2 kohaselt teha pooltele ja teistele protsessiosalistele ettepaneku esitada täiendavaid tõendeid või koguda neid ise omal algatusel.
- [3-2-3-12-98](#) Perekonnaseaduse § 54 lg 2 kohaselt on vanema õiguse äravõtmise asjas eestkostetasutuse kaasamine protsessi kohustuslik selleks, et ta annaks arvamuse vanema õiguse äravõtmise kohta.
- [3-2-2-4-06](#) Kohtumenetlus põlvnemise tuvastamiseks puudutab ka selle isiku vanemate, abikaasa ja täisealiste laste, kellest põlvnemise tuvastamist taotletakse, õigusi ning kohustusi ning kohus peab nad menetlusse kaasama.
- [3-2-1-123-06](#) Lapse tagastamise avaldus vaadatakse kohtus läbi hagita menetluses. Nii 1. jaanuaril 2006. a jõustunud kui ka enne seda kehtinud tsiviilkohtumenetluse seadustiku järgi peab kohus olema hagita menetluses ise aktiivne. Seetõttu peab kohus ka vastavate vastuväidete puudumisel kontrollima lapse tagastamisest keeldumise aluste olemasolu ning vajadusel koguma nende asjaolude tõendamiseks tõendeid.
- [3-2-1-133-08](#) TsMS § 116 lg 5 alusel võib hagita perekonnaasjas esialgset õiguskaitset kohaldada iga kohus, kelle tööpiirkonnas on vaja abinõu rakendada.

Isiku paigutamine kinnisesse asutusse

[3-2-1-145-06](#) Isiku kinnisesse asutusse paigutamist ei saa põhjendada majanduslike vahendite ebapiisavusega, nt asjaoluga, et isikule ei ole võimalik leida eluruumi. SHS § 19 lg 1 p-s 3 sätestatud muude abinõude kasutamise võimatus eeldab seda, et muid abinõusid ei ole võimalik kasutada isikust endast tulenevate põhjuste tõttu.

[3-2-1-83-07](#) Tulenevalt TsMS § 696 lg-st 3 võib isik, kelle õigust on määrusega kitsendatud, esitada Riigikohtule määruskaebuse maakohtu menetlust lõpetava määruse peale esitatud määruskaebuse kohta tehtud ringkonnakohtu määruse peale. Isiku paigutamine kinnisesse asutusse on vaieldamatult isiku õiguste kitsendamine. Seetõttu on kinnisesse asutusse paigutatud isikul õigus kaevata ringkonnakohtu otsuse peale Riigikohtusse.

Eelkõige puudutatud isiku kaebeõigusest tuleneb puudutatud isiku õigus nõuda esialgse õiguskaitse kohaldamise määranud kohtulahendi kontrollimist ka siis, kui isik on juba kinnisest asutusest vabastatud. Sellisel juhul võib isik nõuda selle asjaolu tuvastamist, et kinnisesse asutusse paigutamise eeldused puudusid. Sellise nõude rahuldamine võib anda aluse kahju hüvitamise nõude esitamiseks.

Isiku ohtlikkus PsAS § 11 lg 1 p 2 tähenduses ei pruugi seisneda nt selles, et isik lõhub endale või teistele isikutele kuuluvat vara. Ka isiku ohtlikkust enda või teiste elule, tervisele või julgeolekule tuleks hinnata pigem kõrgendatud standardite kohaselt. Seega ei saa ohtlikkust põhjendada üldise isiku käitumist iseloomustava omadusena, vaid seda tuleb analüüsida konkreetsel juhtumil eraldi ning tuvastada ohtlikkus lähituleviku mõttes väga piiratud ajalise distantsiga (st isik võib kõige lähemas tulevikus muutuda ohtlikuks) ning samuti see, et isiku ohtlikkus lähitulevikus on pigem kindel kui tõenäoline.

Ekspertarvamus isiku ohtlikkuse kohta pole kohtule siduv. See on üks tõenditest ka esialgse õiguskaitse rakendamise korral, mida kohus peab koos teiste tõenditega kriitiliselt analüüsima, et otsustada isiku kinnisesse asutusse paigutamise ja ravimise küsimus.

Kohtul on õigus otsustada ka tahtest olenematu ravi kohaldamine ning seda saab esialgset õiguskaitset kohaldades teha hagita menetluse korras, kohaldades analoogia alusel isiku kinnisesse asutusse paigutamise sätteid. Ravi eesmärk tuleneb kinnisesse

asutusse paigutamisel TsMS § 533 p-st 1 ning psühhiaatrilise abi seaduse regulatsioonist.

[3-2-1-81-07](#)

PsAS § 11 lg 1 p 2 mõttes ohtlikkus tähendab isiku reaalselt ohtlikkust endale või teistele. Eelkõige saab isiku ohtlikkus väljenduda füüsilises ohus tema enda või teiste isikute elule või tervisele, mh kalduvuses vägivallale või suitsiidile. Seega ei pruugi isiku ohtlikkus seisneda nt selles, et isik lõhub endale või teistele isikutele kuuluvat vara. Ka isiku ohtlikkust enda või teiste elule, tervisele või julgeolekule tuleks hinnata pigem kõrgendatud standardite kohaselt. Seega ei saa ohtlikkust põhjendada üldise isiku käitumist iseloomustava omadusena, vaid seda tuleb analüüsida konkreetsetel juhtumil eraldi ning tuvastada ohtlikkus lähituleviku mõttes väga piiratud ajalise distant-siga (st isik võib kõige lähemas tulevikus muutuda ohtlikuks). Samuti tuleb tuvastada see, et isiku ohtlikkus lähitulevikus on pigem kindel kui tõenäoline.

Eksperdiarvamus isiku ohtlikkuse (ja raske psüühikahäire) kohta ei ole kohtule siduv, vaid üks tõenditest, mida kohus peab koos teiste tõenditega kriitiliselt analüüsima. Eksperdiarvamus on teaduslikku liiki dokument, milles väljendub muu hulgas ohtlikkuse prognoos, kuid selle arvamuse hindamine tõendite hindamise käigus on kohtuniku juriidilise iseloomuga toiming. Nimetatu ei tähenda kohtuniku kohustust anda pädev hinnang isikule diagnoosi panemiseks, kohtuniku kohustus on kõiki tõendeid koostoimes hinnata, et otsustada isiku kinnisesse asutusse ravile paigutamise küsimus. Seetõttu on kehtestatud ka nõue puudutatud isiku enda ja tema lähedaste isikute ning teatud ametiisikute ära kuulamiseks. Sama hindamiskohustus kehtib ka muu psühhiaatrilise abi ebapiisavusele viitava eksperdiarvamuse hindamisel. Ainuüksi isikule pandud psühhiaatriline diagnoos ei tähenda veel isiku ohtlikkust kinnisesse asutusse paigutamise eeldusena, ohtlikkust tuleb alati analüüsida eraldi.

Saavutamaks eksperdiarvamuse kriitiline hindamine, on vajalik märkida toimikusse mitte ainult puudutatud isikute ja tema lähedaste ning ametiisikute ära kuulamise kulg, vaid ka kohtuniku järeldused puudutatud isiku ja tema lähedaste isikute ning ametiisikute ära kuulamisest.

Kinnisesse asutusse paigutamise ja tahtest olenematu ravi kohaldamise määrukses on vaja selgelt ja eraldi analüüsida PsAS § 11 lg 1 p-des 1-3 ja TsMS §-des 533 jj sätestatud kinnisesse

asutusse paigutamise ja tahtest olenematu ravi kohaldamise eeldusi. See on vajalik, et nii puudutatud isik ise, tema esindaja kui ka kõrgema astme kohtud saaksid paremini aru põhjustest, miks kohus valis konkreetsel juhul isikuõigusi enim piirava vahendi - kinnisesse asutusse paigutamise. Isiku kinnisesse asutusse paigutamisel tuleb kohtulahendis põhjendada ka isiku kinnisesse asutusse paigutamise tähtaja valikut. Esmajoones on see oluline esialgse õiguskaitse kohaldamisel, mil maksimumtähtaja kohaldamist on vaja selgelt põhjendada.

Isikut ei saa PsAS § 11 ja TsMS § 534 korras tema tahteta paigutada kinnisesse asutusse ega kohaldada talle tahtest olenematut ravi, kui on olemas isiku nõusolek enda ravimiseks. Nimetatud sätete kohaldamise üks alus on just isiku tahtevastane kinnisesse asutusse paigutamine ja ravimine. Seega ei pruugi isiku nõusolek raviks olla aluseks kinnisesse asutusse paigutamise määruse tegemata jätmisele (või isiku vabastamisele kinnisest asutusest), kui kohtule on esitatud dokumendid, et nõusolek oli antud seisundis, mis piiras isiku võimet oma käitumisest aru saada või seda juhtida.

PS § 21 esimest lauset tuleb koostoimes alamalseisvate õigusaktidega mõista nii, et raske psüühikahäirega isiku korral ei ole alati võimalik isikule arusaadaval viisil selgitada vabaduse võtmise põhjust.

TsMS § 534 lg 1 p 4 ja § 534 lg 3 teise lause põhiline eesmärk on vajadus vältida isiku alusetut paigutamist kinnisesse asutusse või võimaldada otsustada isiku kinnisesse asutusse paigutamise lõpetamine TsMS § 539 lg 1 kohaselt.

Lähenemiskeeld

[3-2-1-65-09](#) Avaldajal oli vanema õiguste äravõtmise avaldust esitades õigus esitada ka avaldus eraelu ja isikuõiguste kaitse abinõu rakendamiseks (TsMS § 544 lg 3). Samas võis avaldaja soovida esialgse õiguskaitse rakendamist eraelu ja isikuõiguste kaitseks (st esitas eraelu ja isikuõiguste kaitse tagamiseks taotluse rakendada esialgset õiguskaitset).

Kui avaldaja oli taotlenud eraelu ja isikuõiguste kaitse abinõude kohaldamist VÕS § 1055 ja TsMS § 544 alusel, tuli avaldust käsitada iseseisva hagita asjana. Avaldajal on ebaõigete faktiväidete või ebakohaste väärtushinnangute avaldamise korral õigus pöörduda nii enda kui ka oma laste isiklike õiguste kaitseks kohtu poole. Avaldus võibki olla VÕS § 1055 alusel TsMS § 544 järgi esitatud eraelu ja isikuõiguste kaitseks.

Kui avaldaja esitas avalduse eraelu ja isikuõiguste kaitse abinõude kohaldamiseks, tuli avaldajal mh tasuda TsMS § 139 lg 2 p 2 järgi avalduse maakohtule esitamise ajal kehtivas määras riigilõivu.

TsMS § 545 järgi kuulab kohus enne lähenemiskeelu või muu isikuõiguse kaitse abinõu rakendamist ära isiku, kelle suhtes abinõu rakendamist taotletakse, ja isiku, kelle huvides abinõu rakendamist menetletakse. Vajaduse korral kuulab kohus ära ka nimetatud isikute lähedasi isikuid, isikute elukohajärgse valla- või linnavalitsuse või politseiasutuse. Ülalnimetatut tege mata ei saanud kohus rakendada eraelu ja isikuõiguste kaitse abinõusid. Küll olnuks sellise avalduse esitamisel võimalik kohaldada eraelu ja isikuõiguste kaitseks kohtumenetluse ajaks esialgset õiguskaitset TsMS § 546 alusel.

Juriidilise isiku juhtorgani määramine

[3-2-1-125-98](#) Sundlõpetatud ettevõttele likvideerija määramine toimub hagita menetluse eeskirjade järgi, arvestades äriseadustikust tulenevaid erisusi. Likvideerija määramise menetluses ei kuulu lahendamisele vaidlus ettevõtte sundlõpetatud ettevõtete nimekirja kandmise põhjendatuse üle.

[3-2-1-127-98](#) Sundlõpetatud ettevõttele likvideerija määramine toimub hagita menetluse eeskirjade järgi, arvestades äriseadustikust tulenevaid erisusi. Arvestades eeltoodut, tuleb TsMS §-s 249 lg 2 sätestatud asjast huvitatud isikutena kaasata asja vähemalt likvideerija määramise avalduse esitanud isik, isik keda soovitakse määrata likvideerijaks ja sundlõpetatud ettevõtte esindaja.

[3-2-3-2-03](#) Sundlõpetatud ettevõttele likvideerija määramise menetluses tuleb TsMS § 249 lg 2 sätestatud asjast huvitatud isikutena kaasata vähemalt isik, keda soovitakse määrata likvideerijaks, likvideerija määramise avalduse esitanud isik ja sundlõpetatud ettevõtte esindaja.

Maksekäsu kiirmenetlus

[3-2-1-57-07](#) Kohus võib maksekäsu kiirmenetluses lahendada ka TsMS § 491 lg 1 ja 2 järgi alaealisest lapsest lahus elavalt vanemalt kuni 3000 krooni kuus nõutava elatisnõude avalduse. Maksettepanekule võib võlgnik esitada vastuväite. Kui vastuväide välistab täielikult või osaliselt elatisnõude rahuldamise maksekäsu kiirmenetluses, siis vastavalt TsMS § 494 lg 6 jätkub nõude lahendamine hagimenetluses, kui avaldaja ei ole soovi-

nud sel juhul menetlust lõpetada. Kuna TsMS § 495 järgi loetakse võlgniku vastuväide elatisnõudele hagimenetluses hagi vastuseks, siis lähtuvalt PKS § 70 lg 1 tuleb hagi esitamise ajaks lugeda sellisel juhul avalduse esitamise aeg maksekäsu kiirmenetluses.

TsMS § 483 lg 6 saab teha analoogia alusel järelduse, et kui maksekäsu kiirmenetluses jäetakse elatise nõude avaldus rahuldamata ja avaldaja esitab samas nõudes elatishagi 30 päeva jooksul maksekäsu kiirmenetluses avalduse rahuldamata jätmise määruse kättetoimetamisest alates, loetakse elatishagi esitatuks elatisnõude avalduse esitamisest maksekäsu kiirmenetluses.

[3-2-1-120-08](#) Maksekäsu kiirmenetluses tehtud makseettepanekule esitas vastuväite üksnes üks kostja. Sellele vaatamata andis maakohus hageja nõude kõikide kostjate vastu üle kohtunikule tsiviilasja menetlemise jätkamiseks hagimenetluses ning hageja esitas hagi kõikide kostjate vastu. Kuivõrd kostjad ei ole nn seotud menetlusosalised TsMS § 207 lg 3 mõttes, ei olnud õige lugeda makseettepanekule vastu vaielnud kostja esitatud vastuväide kehtivaks ka teiste kostjate suhtes. Seetõttu tulnuks teiste kostjate suhtes teha sellekohaste eelduste olemasolul maksekäsk.

[3-2-2-1-09](#) Tulenevalt TsMS § 477 lg 1 kehtivad TsMS § 204 ja § 219 lg 1 ka maksekäsu kiirmenetluse kohta. Maksekäsu kiirmenetluse korraldamine on üldjuhul üle antud kohtunikuabide pädevusse. Tsiviilkohtumenetluse seadustik ei võimalda kohtunikuabil määrata ekspertiise ega algatada menetlusosalisele eestkostja määramiseks menetlust. Selline õigus on üksnes kohtunikul. TsMS § 595 lg 2 p 3 sätestab, et registriasjas peab kohtunikuabi määruse või kande tegemise andma pädevale kohtunikule, kui avalduse läbivaatamisel ilmnevad õiguslikud raskused. TsMS § 595 lg 2 p 3 tuleb analoogia alusel kohaldada ka maksekäsu kiirmenetluses. Seega kui maksekäsu kiirmenetlust korraldaval kohtunikuabil tekib kahtlus maksekäsu kiirmenetluse poole tsiviilkohtumenetlusteovõimes, peab ta andma maksekäsu kiirmenetluse üle kohtunikule.

[3-2-1-132-98](#) Vastavalt Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni lepingu õigusabi ja õigussuhete kohta tsiviil-, perekonna- ja kriminaalasjades artikli 52 p-le 2 tuleb kohtuotsuse täitmise loa taotluse juurde lisada dokument, millest ilmneb, et kostjale, kes ei osalenud protsessis, oli õigel ajal ja nõuetekohases vormis kas või üks kord antud kätte kohtukutse.

- [3-2-1-118-03](#) Välisriigi vahekohtu otsuse tunnustamise menetlusel on hagita menetluse tunnused ja selle läbivaatamisel tuleb arvestada TsMS 9. osas sätestatud erisusi. TsMS § 250 järgi rahuldab kohus hagita asjas avalduse või jätab selle rahuldamata kohtuotsusega. TsMS § 377 kohaselt ei kontrolli Eesti Vabariigi kohus välisriigi vahekohtu otsuse materiaaalõiguslikku õigsust ega lahenda vahekohtus lahendatud asja sisuliselt.
- [3-2-1-163-05](#) Enne 1. jaanuari 2006. a kehtinud TsMS § 377 mõttega ei ole kooskõlas see, kui Eesti Vabariigi kohus asub ümber vaatama asjaolusid, mis olid vahekohtus asja läbivaatamise ja otsuse tegemise eelduseks (vahekohtu kokkuleppe olemasolu). Nimetatud sätte kohaselt ei kontrolli Eesti Vabariigi kohus ka välisriigi vahekohtu otsuse materiaaalõiguslikku õigsust ega lahenda vahekohtus lahendatud asja sisuliselt.
- [3-2-1-7-06](#) Tulenevalt Euroopa Liidu Nõukogu 29. mai 2000. a määruse nr 1346/2000 artiklist 17 ei ole teise se maksejõuetusmenetluse algatamise avalduse rahuldamata jätmise korral vaja tunnustada kohtuotsusega põhimaksejõuetusmenetluse kohta tehtud otsust.
- [3-2-1-47-09](#) Brüsseli I määruse tõlgendamisel ja kohaldamisel tuleb lähtuda Euroopa Kohtu lahenditest. Seejuures saab, tuginedes mh Brüsseli I määruse art-le 68, arvestada ka nende Euroopa Kohtu lahenditega, mis on tehtud nimetatud määrusele eelnenud 27. septembri 1968. a Brüsseli konventsiooni kohta (edaspidi Brüsseli konventsioon). Brüsseli I määruse põhjenduste p-st 19 nähtub, et järjepidevus tuleks tagada ka Brüsseli konventsiooni ja määruse tõlgendustes. Brüsseli konventsiooni tõlgendades on Euroopa Kohus 11. augusti 1995. a otsuses kohtuasjas C-432/93: Société d'Informatique Service Réalisation Organisation v Ampersand Software BV selgitanud, et otsuse peale, millega liikmesriigi kohus, kellele on esitatud apellatsioon täitmismääruse taotluse kohta tehtud otsuse peale, keeldub menetlust peatamast või otsustab menetluse peatamise otsuse tühistada, ei saa enam kassatsiooni korras edasi kaevata (vt ka Euroopa Kohtu 4. oktoobri 1991. a otsust kohtuasjas C-183/90: B. J. van Dalssen and others v B. van Loon and T. Berendsen). Kohtutel on võimalus peatada Brüsseli I määruse art 37 p 1 või art 46 p 1 alusel välisriigis tehtud kohtulahendi tunnustamise või täidetavaks tunnistamise menetlus. Tulenevalt Euroopa Kohtu seisukohtadest, ei lasu kohtul iseenesest kohustust

menetluse peatamiseks, kui talle on vastav taotlus esitatud (vt Euroopa Kohtu 22. novembri 1977. a otsus kohtuasjas 43-77: Industrial Diamond Supplies v Luigi Riva). Nagu nähtub Brüsseli I määruse põhjenduste p-st 2, on Brüsseli I määruse üheks eesmärgiks tagada, et liikmesriikide kohtuotsuste vastastikune tunnustamine ja täitmine oleks võimalikult kiire ja lihtne.

Seega saavad kohtud tunnustamise või täitmise menetluse peatada üksnes erandjuhtudel. Seejuures saavad kohtud menetluse peatamise otsustamisel arvesse võtta üksnes neid asjaolusid, mida kaebuse esitaja ei saanud kohtuasja lahendamisel välisriigis esitada (B. J. van Dalphen and others v B. van Loon and T. Berendsen).

Brüsseli I määruse tekstist ega eesmärgist ei tulene, nagu saaks kohus, kellele on Brüsseli I määruse art-te 43 või 44 alusel esitatud kaebus menetluse peatamiseks, peatada välisriigis tehtud kohtuotsuse täidetavaks tunnistamise menetluse üksnes juhul, kui kaebuses on vaidlustatud ka täitmismääruse õiguspärasust Brüsseli I määruse art-tes 34 või 35 sätestatud põhjustel. Brüsseli I määruse art-te 45 ja 46 võrdlusest nähtub, et täitmismääruse sisulise õiguspärasuse vaidlustamine on vajalik, et kohus, kellele on esitatud apellatsioonkaebus Brüsseli I määruse art-te 43 või 44 alusel, saaks keelduda välisriigis tehtud kohtuotsuse täidetavaks tunnistamisest või selle tühistada, mitte aga selleks

Tsiviil- ja haldusmenetluse eristamine

[3-2-1-76-96](#) Haldusakti või -otsuse seaduslikkusele hinnangu andmine ei kuulu tsiviilkohtu pädevusse. Kohtul on õigus protsessiosaliste nõudmistest olenemata (TsKS § 318 lg. 2) tühistada esimese astme kohtu otsus hageja nõuete – reformikomisjoni otsuse, osäühingu juhatuse otsuse ja sellel vallavanema kinnituse tühistamiseks – rahuldamata jätmise osas ning asjas menetlus lõpetada TsKS § 218 p 1 alusel.

[3-2-1-34-96](#) Eluruumide erastamise eesmärgiks on omandisuhete ümberkorraldamine, mis toimub seadusega määratud avalik-õiguslike toimingute kaudu. Kuni ostu-müügilepingu sõlmimiseni peab kohustatud subjekt teostama mitmeid avalik-õiguslikke toiminguid. Vaidlus eluruumide erastamise üle enne erastatava eluruumi ostu-müügilepingu sõlmimist kuulub halduskohtu pädevusse kui muu õiguslik vaidlus sõltumata sellest, kas subjektiks on avalik-õiguslik või eraõiguslik isik.

- [3-2-1-113-96](#) Halduskohtu pädevusse ei kuulu täidesaatva riigivõimuorgani õigusaktide peale esitatud kaebuste läbivaatamine, kui kaebuse lahendamine on seotud tsiviilõigusliku vaidlusega, mis kuulub maa- ja linnakohtu pädevusse.
- [3-2-1-21-97](#) Süümevande vaidlustamise lahendamine kuulub halduskohtu pädevusse.
- [3-2-1-54-97](#) Rendilepingu muutmise vaidluse lahendamine on võimalik ilma rendileandja tahet väljendava haldusakti vaidlustamiseta halduskohtus.
- [3-2-1-65-97](#) Töötamist riigiettevõtte direktorina reguleerivad tööseadused ning nende rakendamisel tekkinud vaidlused alluvad töövaidlusorganile.
- [3-2-1-71-97](#) Vaidlus kuulub lahendamisele tsiviilkohtupidamise korras maa- või linnakohtus, kui HKMS §-s 4 nimetatud avalik-õiguslik asutus annab haldusakti, esinedes tsiviilõigussuhte poolena.
- [3-2-1-86-97](#) TLS § 7 p 3 kohaselt ei laiene töölepingu seadus kaitsejõudude tegevteenistusele ja ka avaliku teenistuse seadus ei reguleeri kaitsevæeteenistust. Küll aga on töötlemine riigikaitse osakondades avalik teenistus ja sellega seotud vaidlus avalik-õiguslik vaidlus. Seetõttu ei ole tegevteenistuse lepingust tulenev vaidlus tsiviilasi ega kuulu lahendamisele tsiviilkohtupidamise korras.
- [3-2-1-108-97](#) Omandireformi käigus vara võõrandamisaegse omaniku kindlakstegemiseks võib taotleja pöörduda maa- või linnakohtusse.
- [3-2-1-131-97](#) Vaidlused kohaliku omavalitsuse täitevorgani õigusakti seaduslikkuse üle tulenevalt AÕS RaKS §-st 18 lg 2 kuuluvad halduskohtu pädevusse.
- [3-2-1-22-98](#) Riigi eelarvest finantseeritavas riigiasutuses töötamine võib toimuda töölepingu alusel.
- [3-2-1-25-98](#) Täitemenetluses toimub võlgniku, sissenõudja ja teiste isikute õiguste kaitse tsiviilkohtupidamise korras (TMS § 77).
- [3-2-1-40-98](#) Täidesaatva riigivõimuorgani õigusakti peale esitatud kaebus kuulub maa- ja linnakohtu pädevusse, kui selle lahendamine on seotud tsiviilõigusliku vaidlusega.
- [3-2-1-101-98](#) Peale eluruumi üürilepingu sõlmimist kuulub vaidlus eluruumi erastamise üle maa- ja linnakohtu pädevusse.
- [3-2-1-66-99](#) Kohus pole pädev kindlaks tegema teistsugust õigusvastaselt võõrandatud vara koosseisu, kui see määrati halduskorras.
- [3-2-1-87-99](#) Kohaliku omavalitsuse vastu esitatud nõue eluruumi saamiseks ei ole tsiviilõiguslik, sest seadusest tulenev eluruumi andmise kohustus on avalik-õigusliku iseloomuga toiming. Vastavalt HKMS § 3 lg 1 p 1 kuulub omavalitsuse toimingu vaidlustamine halduskohtu pädevusse.

- [3-2-1-29-00](#) Vaidlus asjaõiguse üle on tsiviilõigussuhtest tekkinud vaidlus, mille lahendamine kuulub ma- ja linnakohtute pädevusse.
- [3-2-1-45-00](#) Maa- ja linnakohtud on pädevad omandireformi käigus tuvastama vara reaalse repressiooniohu tõttu mahajätmise fakti.
- [3-2-1-64-01](#) Hooneregistrisse omaniku kohta tehtav kanne ei tekita ega lõpeta iseenesest omandiõigust hoonetele. Hooneregistri andmetes muudatuste tegemine on avalik-õiguslikke haldusülesandeid täitva asutuse toiming, mille peale võib HKMS § 4 lg 2 järgi esitada kaebuse halduskohtusse.
- [3-2-1-84-01](#) Tegevteenistuslepingust tulenevaid vaidlusi ei lahendata tsiviilkohtumenetluse korras.
Käesoleva hagi võttis linnakohus menetlusse pärast 2000. a 1. jaanuari, s. o. 9. mail 2000. a. Halduskohtumenetluse seadustik jõustus 2000. a 1. jaanuaril, seega jättis linnakohus tähelepanuta, et HKMS § 6 lg 3 p 2 järgi oli vaidluse lahendamine antud halduskohtu pädevusse. Tulenevalt HKMS RS §-st 5 ei võinud linnakohus 9. mail 2000. aastal vastu võetud hagi menetleda ja oleks pidanud asjas menetluse lõpetama.
- [3-2-1-27-02](#) Maa- ja linnakohtud on pädevad tuvastama vara reaalse repressiooniohu tõttu mahajätmise fakti. Selle fakti tuvastamise kuulumist kohtu pädevusse ei määra see, kas õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamise ja kompenseerimise maakonnavõi linnakomisjon on taotlejale esitanud nõude tõendada vara reaalse repressiooniohu tõttu mahajätmise fakti kohtu korras.
- [3-2-4-1-02](#) Ettevõtteregestrisse kantud ettevõtte puhul saab registripidaja otsusele edasi kaevata halduskorras.
- [3-2-1-68-02](#) Avaldus omandiõiguse ülemineku tuvastamiseks, millega hageja soovis tuvastada vara õigusvastase võõrandamise aegset omanikku, kuulub läbivaatamisele tsiviilkohtumenetluse korras.
- [3-2-1-116-02](#) Riigikohtu üldkogu 22.12.2000. a määruses nr 3-3-1-38-00 avaldatud seisukoha järgi on esemete võetus avalik-õiguslik akt ning sellise toimingu kohtulik kontroll kuulub HKMS § 3 lg 1 üldklausli kohaselt halduskohtu võimkonda. Toimingu õigusvastasuse korral kuulub sellega tekitatud kahju hüvitamine HKMS § 6 lg 3 p 2 järgi halduskohtu pädevusse.
- [3-2-1-103-02](#) Ka pankrotimenetluses on maksuvaidlust pädev lahendada HKMS § 3 lg 1 p-de 1 ja 3 ning uue MKS § 151 lg 1 alusel halduskohus ning PankrS § 74 lg 1 ei ole erinorm pädevuse ega menetluse osas. PankrS § 74 lg 1 on kohaldatav sellistest õigussuhetest tekkinud nõuete tunnustamiseks, millest tekkinud

vaidlused kuuluvad üldkohtu pädevusse tsiviilkohtumenetluse korras TsMS § 1 lg 1-3 alusel.

- [3-2-1-17-03](#) Tulenevalt riigivastutuse seaduse § 22 lg 3 on seadusandja jätnud maa- ja linnakohtu pädevusse vaidlused, kus avaliku võimu kandja nõuab isikult avalikus-õiguslikus suhtes õigusliku aluseta üleantu või säästetu tagastamist. Üldkohus on tsiviilkohtumenetluses pädev tuvastama, kas haldusakt kehtib ja kas ta on õiguspärane, kui sellest sõltub mõne tsiviilasja lahendamine, kuid kehtivat haldusakti ei saa tsiviilkohtumenetluses tunnistada kehtetuks.
- [3-2-1-60-03](#) Dokumendi võltsitaks tunnistamise nõuet ei saa lugeda ei tsiviil- ega tööõigussuhtest tulenevaks nõudeks, mida saaks tsiviilkohtumenetluses läbi vaadata. Dokumendi võltsitust saab tsiviilkohtumenetluses tuvastada vastavalt TsMS §-le 189 sellist hagi lahendades, milles dokument on esitatud tõendina.
- [3-2-1-104-03](#) Kui tsiviilasju lahendav kohus leiab, et avalduse lahendamine kuulub halduskohtu pädevusse, ja halduskohus on eelnevalt samas asjas leidnud, et see ei kuulu halduskohtu pädevusse, siis määrab asja lahendamiseks pädeva kohtu Riigikohtu tsiviil- ja halduskollegiumi vaheline erikogu.
- [3-2-1-105-03](#) Avalik-õigusliku suhte olemasolu peab (HKMS § 6 lg 3 p 3 kohaselt) kindlaks tegema halduskohtus. Seega tuleb pensioniõigusliku staaži tuvastamiseks pöörduda halduskohtusse. Vt Riigikohtu tsiviil- ja halduskollegiumi vahelise erikogu määrus nr 3-2-1-104-03.
- [3-2-1-149-03](#) Kuna notar on NotS § 2 lg 1 kohaselt avalik-õiguslik ameti kandja ning RVastS § 2 lg 1 järgi võib kahju hüvitamist nõuda ka avalikke ülesandeid avalik-õiguslikul alusel väljaspool alluvussuhet teostavalt isikult, siis peab notari ametikohustuse täitmise või täitmata jätmise küsimuse lahendama halduskohus.
- [3-2-1-49-04](#) Leping, millega reguleeritakse avaliku teenuse kasutaja või muu kolmanda isiku õigusi ja kohustusi või millega avaliku võimu kandja annab eraõiguslikule isikule üle oma kohustusi ja avaliku võimu volitusi, on haldusleping. HKMS § 8 lg 4 järgi alluvad halduslepingust tulenevad vaidlused halduskohtule, kui seadusega või halduslepinguga ei ole sätestatud teistsugust kohutalluvust.
- [3-2-4-1-04](#) Kohalikule omavalitsusele kuuluva sotsiaaleluruumi üüri suuruse vaidlus on avalik-õiguslik ning selle lahendamine kuulub halduskohtu pädevusse.

- [3-2-4-2-04](#) Riikliku pensioni määramine kuulub halduskohtu pädevusse ka siis, kui tegemist ei ole soodustingimustel pensioniõigusliku staaži tuvastamisega.
- [3-2-1-147-04](#) Vt Riigikohtu tsiviil- ja halduskollegiumi vahelise erikogu määrus nr 3-2-1-34-96.
- [3-2-4-1-05](#) Vaidlus notariaaltoiminguga tekitatud kahju hüvitamise üle vaadatakse läbi halduskohtus. Vt Riigikohtu tsiviilkollegiumi määrus nr 3-2-1-149-03.
- [3-2-1-43-05](#) EKTK Arbitraažikohtu nõukogu taotlus hagi tagamise avalduse läbivaatamiseks enne vaidlust lahendava Arbitraažikohtu moodustamist kuulub tulenevalt seaduse Eesti Kaubandus-Tööstuskoja Arbitraažikohtu kohta §-st 4² kohtu pädevusse.
- [3-2-1-121-05](#) Vt Riigikohtu tsiviilkollegiumi lahend nr 3-2-1-17-03.
- [3-2-1-136-06](#) Vaidlus vabade põllumajandus- ja metsamaade erastamise kohta kuulub halduskohtu pädevusse.
- [3-2-1-133-06](#) Haigekassa poolt ravikindlustuse seaduse alusel töötajale väljamakstud hüvitise osaline tagasinõue kostja vastu on tsiviilõiguslik nõue, olenemata sellest, et sellise nõude esitamise õigus on sätestatud ravikindlustuse seaduses.
- [3-2-1-63-07](#) Kohtute pädevuse piiritlemisel on lähtekohaks vaidlusaluse õigussuhte iseloom. Halduskohtu pädevuses on avalik-õiguslikest suhetest tulenevad vaidlused ja üldkohtu pädevuses eraõiguslikest suhetest tulenevad vaidlused, kui seadus ei sätesta teisiti.
- [3-2-1-55-08](#) Jäämurde- ja tuletornitasud on avalik-õiguslikud rahalised kohustused, mis ei ole küll seaduses riikliku maksuna või lõivuna nimetatud, kuid mis oma sisu järgi kuuluvad PS § 113 kaitsealasse. Tegemist on avalik-õiguslike rahaliste kohustustega, kuna vaidlusalust tasu saab nõuda ainult riik Veeteede Ameti kaudu, tasu ei sõltu teenusest ning tasu suuruse aluseks on meresõiduohutuse seaduse §-s 505 ettenähtud määrad. Jäämurde- ja tuletornitasu menetlemine toimub avalik-õiguslikus menetluses.
- [3-2-1-91-08](#) Sundvalduse seadmine avalikes huvides tehnovõrgu või -rajatise talumiseks toimub haldusmenetluses. Tsiviilseadustiku üldosa seaduse, asjaõigusseaduse, asjaõigusseaduse rakendamise seaduse, ehitusseaduse, planeerimis- ja kinnisasja sundvõõrandamise seaduse muutmise seadus, millega mh muudeti oluliselt tehnorajatiste ja -ehitiste talumise kohustuse tingimusi ja talumiskohustuse maksmapaneku korda, ei reguleeri seda, millist seadust kohaldada kohutemenetluses, mis on alanud enne selle seaduse jõustumist 26.

märtsil 2007. a. Sellises olukorras tuleb kohaldada eraõiguse põhimõtet, mille kohaselt kord tekkinud nõue lahendatakse tekkimise aja õiguse järgi - erandiks on seadusjärgsed tulevikku suunatud nõuded, mh talumiskohustuse nõuded.

Kohtuistung

Istungile kutsumine

[3-2-1-45-97](#) Isikut ei või kohtusse ilmumata jätmise eest TsKS § 209 lg 1 alusel karistada, kui teda ei ole kooskõlas seadusega kohtusse kutsutud.

[3-2-1-40-07](#) Kuna isikule või tema esindajale ei ole kohtukutset istungile kätte toimetatud isiklikult allkirja vastu üleandmisega või kohtuistungil, siis ei ole TsMS § 412 lg 4 järgi vaja hagejal menetluse taastamiseks esitada ega põhistada mõjuvat põhjust.

Kohtuistungi juhtimine

[3-2-1-120-01](#) Kohtunik peab kohtuistungit juhtides tagama protsessiosalistele asjas tähtsate asjaolude väljaselgitamise võimaluse (TsMS § 171 lg 1 ja § 309). Kohus rikkus kostja õigust tõendada oma vastuväiteid hagile, et laenudokumentid on võltsitud ja laenukohustus sellega välistatud. Kui vaidlus on dokumentide võltsitusest, siis on möödapääsmatu nende dokumentide vahetu uurimine kohtuistungil (TsMS § 172).

[3-2-1-158-01](#) Kui ringkonnakohus leidis vastupidiselt linnakohtule, et poolte esitatud tõendid ei ole piisavad, pidi ringkonnakohus TsMS §-st 171 lg 1 tulenevalt tagama protsessiosalistele asjas tähtsate asjaolude väljaselgitamise võimaluse.

[3-2-1-115-02](#) Leidnud, et hageja õigust olla üürileandja tuleb tõendada, pidi apellatsioonikohus tulenevalt TsMS § 171 lg 1 asjas tähtsate asjaolude väljaselgitamiseks andma hagejale võimaluse esitada üürileandjaks oleku kohta tõendid.

[3-2-1-139-02](#) TsMS § 171 lg 1 tulenevalt tuleb juba esimese astme kohtul välja selgitada ja dokumenteerida (protokollida), millised asjaolud saab lugeda tõendatuks omaksvõtuga ja mida tuleb pooltel edasises menetluses tõendada.

[3-2-1-12-03](#) Kuna kostja esitas asja kohta vastuväite vahetult enne asja arutamise lõpetamist, siis tuli kohtul kogu kujunenud olukorda arvestades anda hagejale võimalus selle väite ümberlukkamiseks, et tagada TsMS § 171 lg 1 kohaselt asjas tähtsate asjaolude väljaselgitamise võimalus.

[3-2-1-34-03](#) Kostja ei vaidlustanud hageja esitatud asjaolu, et mõtteline osa elamust kuulus abikaasade ühisvarasse. Kui kohtul selline kaht-

lus tekkis, pidanuks ta tulenevalt TsMS § 171 lg 1 andma hagejale võimaluse esitada selle asjaolu kinnitamiseks tõendeid.

[3-2-1-84-03](#) Ringkonnakohus on jätnud täitmata TsMS § 171 lg 1 sätestatud kohustuse tagada protsessiosalistele asjas tähtsate asjaolude väljaselgitamise võimalus.

[3-2-1-98-03](#) Apellatsioonikohus rikkus otsuse tegemisel TsMS § 171 lg 1, jättes protsessiosalistele tagamata asjas tähtsate asjaolude väljaselgitamise võimaluse. Tsiviilõiguses kehtib üldine põhimõte, mille kohaselt tuleb kahjuhüvitisest maha arvata igasugune kasu, mida kahjustatud isik sai kahju tekitamise tõttu.

[3-2-1-89-03](#) Kohus peab tagama protsessiosalistele asjas tähtsate asjaolude väljaselgitamise võimaluse. Kuna kahju tekitajal lasub TsK § 448 lg 2 tulenevalt süü puudumise tõendamise koormus, siis peavad talle teada olema asjaolud, mida talle süüks pannakse.

[3-2-1-96-03](#) Kohtu kohaldatav õigusnorm ei või tulla pooltele üllatusena. See tähendab TsMS § 171 lg 1 tulenevat kohtu kohustust osutada õigusnormidele, mida võidakse asjas kohaldada, tagamaks menetlusosalistele võimalus tõendada tuvastatavaid asjaolusid ja avaldada enne otsuse tegemist arvamust õiguse kohaldamise kohta.

[3-2-1-123-03](#) Kuna kostja ei võtnud omaks hageja väidetud asjaolu EES § 219 nimetatud elamuühistu liikmete üldkoosoleku otsuse kohta, siis oleks ringkonnakohus pidanud TsMS § 171 lg 1 tulenevalt hagejale selgitama, et ta peab korterivaldajate üldkoosoleku otsuse olemasolu tõendama muude tõenditega.

[3-2-1-129-03](#) Kohus peab kooskõlas TsMS § 171 lg 1 juhtima kostja tähelepanu vastuväite täpsustamise vajadusele.

[3-2-1-148-03](#) Kui apellatsioonikohus leiab, et kostja pole asjas esitanud oma vastuväiteid kinnitavaid tõendeid, peab kohus kostjale selgitama, millised asjaolud tõendamist vajavad ja andma tõendite esitamiseks võimaluse.

[3-2-1-50-04](#) Apellatsioonikohus ei taganud pooltele võimalust esitada oma põhjendusi ja tõendeid TsÜS § 68 kohaldamiseks vajalike asjaolude kohta.

[3-2-1-54-04](#) Kohus peab pooltele selgitama asjaolude tõendamise koormust. Kui pool on mingile asjaolule tuginedes jäänud paljasõnaliseks või on esitanud ilmselgelt ebakohaseid või ebapiisavaid tõendeid, peab kohus juhtima sellele poole tähelepanu.

[3-2-1-87-04](#) Tulenevalt TsMS § 171 lg 1 peab kohus andma poolele võimaluse tema poolt oluliseks peetava asjaolu tõendamiseks, kui pool ei ole seda ise teinud. Kui kohus seda ei tee, ei saa ta kohtuotsuses sellele asjaolule ka tugineda.

- [3-2-1-41-05](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-1-96-03.
- [3-2-1-114-08](#) Asja ammendava arutamise kohustus tähendab muu hulgas kohtu kohustust selgitada pooltele asjas tõendamist vajavaid asjaolusid ning asjaolude tõendamise koormust. TsMS § 351 lg 1 järgi peab kohus arutama menetlusosalisega vaidlusaluseid asjaolusid ja suhteid vajalikus ulatuses nii faktilisest kui ka õiguslikust küljest. Seega peab kohus arutama pooltega ka hageja nõude võimalikku õiguslikku kvalifikatsiooni. Ilma seda tegemata ei ole kohtul võimalik pooltele selgitada, mis asjaolud on asjas olulised, küsida poolte seisukohti nende asjaolude kohta ja selgitada pooltele, kes neist peab tõendama ühte või teist asjaolu.
- [3-2-1-41-09](#) Hageja ei ole järginud TsMS § 363 lg 1 p 3 ja on viitamata jätnud tõenditele, millega ta oma põhiväidet tõendab. Sellises olukorras pidi hagi menetlev kohus tulenevalt TsMS § 351 lg 1 arutama menetlusosalisega vaidlusaluseid asjaolusid ja laskma vajadusel täpsustada, milliste tõenditega ta oma põhiväidet tõenda

Suuline ärakuulamine

- [3-2-1-87-01](#) Kohus rikkus TsMS § 36 nõudeid, istungi protokollidest ei nähtu kaasistujate nimesid. Kuid protokollidest nähtuv kinnitab kassatsioonkaebuse väidet, et kohtukaasistuja vahetumisel asja algusest peale ei arutatud. Seega rikkus esimese astme kohus TsMS § 172 lõiget 3, mis sätestab, et asja arutab algusest lõpuni sama kohtukoosseis; kohtukaasistuja vahetumise korral asja läbivaatamisel arutatakse asja algusest peale. Selline protsessinormi oluline rikkumine on aluseks ringkonnakohtu poolt TsMS § 333 lg 2 kohaldamisele.
- [3-2-1-120-01](#) Kostja on esitanud hagile vastuväited, et laenudokumendid on võltsitud ja laenukohustus sellega välistatud. Kui vaidlus on dokumentide võltsitusest, siis on möödapääsmatu nende dokumentide vahetu uurimine kohtuistungil (TsMS § 172).
- [3-2-1-137-04](#) Kui võlgniku avalduse alusel algatatud pankrotimenetlus lõpetatakse PankrS § 28 lg 2 alusel ning pankrotimenetluse lõpetamise määruse peale esitab erikaebuse võlausaldaja, tuleb kaebus läbi vaadata kohtuistungil, kui võlausaldaja on kaebuses märkinud, et ta soovib asja arutamist kohtuistungil.
- [3-2-1-14-07](#) Hageja peab hagiavalduses märkima, kas ta soovib asja lahendamist kohtuistungil või on ta nõus kirjaliku menetlusega. Kui hageja ei ole hakis selgelt märkinud kumbagi soovi, ei tähenda see automaatselt nõustumist kirjaliku menetlusega.

Asja arutamiseks määratud kohtuistung tähendab TsMS mõttes kõiki neid kohtuistungeid, millel lahendatakse pooltevahelist sisulist vaidlust kogumis, pidades silmas kõiki esitatud asjaolusid. Üldine põhimõte on, et asja sisuline arutamine toimub eelduslikult ainult ühel kohtuistungil. Üksnes juhul, mil esimesel istungil selgub, et asjaolud ei ole piisavalt välja selgitatud, toimub asjas mitu istungit

Hagi piirid tsviilmenetluses

- [3-2-1-37-96](#) Tulenevalt TsÜS §-st 175 ei kohaldata TsÜS § 66 sätteid enne 1994. a 1. septembrit tehtud tehingute suhtes. Hageja vaidlustas hagi esitamisel tehingud nende tegemise ajal kehtinud tsviilkodeksi sätete alusel ja tema hilisem ekslik, seoses tsviilseadustiku üldosa seaduse kehtima hakkamisega, hagi aluse kvalifikatsiooni muutmine, ei ole aluseks hagi rahuldamata jätmiseks. Apellatsioonikohus antud olukorras pidi hageja nõude ise kvalifitseerima, sest hageja nõue oli selgelt väljendatud.
- [3-2-1-57-96](#) Ringkonnakohus leidis õigesti, et linnakohus rikkus TsKS § 318 lg 1 p-s 3 sätestatud, kuid rikkus ise TsKS § 318 lg 1 p 3 sätteid. Tehingu pooleks mitteoleva isiku hagiavalduse alusel tehingu kehtetuks tunnistamise asja läbivaatamisel tehingu teise poole asjasse kaasamine kohtu poolt, ei ole vastuolus TsKS § 146 lg 2 p 3 tuleneva põhimõttega, mille kohaselt hageja nimetab kostja.
- [3-2-1-98-97](#) TsKS § 230 lg 3 kohaselt asjas, milles poolte kokkulepe on seadusega lubatud, ei või kohus otsuses tugineda asjaolule, millele pool ise ei ole viidanud asja läbivaatamisel.
- [3-2-1-1-98](#) Kui asjas on poolte kokkulepe seadusega lubatud, siis ei või kohus otsuses tugineda asjaolule, millele pool ise ei ole viidanud asja läbivaatamisel (TsKS § 230 lg 3). Selliseks asjaoluks on ka kreditoril kahju olemasolu ja nõutava viivise ülemäärane suurus (TsK § 194 lg 1).
- [3-2-1-43-98](#) Kohus kohaldab ise seadust ja pole seotud kvalifikatsiooniga, mille annab õigussuhtele pool. Õigusliku kvalifikatsiooni andmisel on kohus TsKS § 230 lg 3 kohaselt seotud nende hagi aluseks olevate asjaoludega, millele on viidanud pool.
- [3-2-1-87-98](#) TsKS § 230 lg 3 kohaselt asjas, milles poolte kokkulepe on seadusega lubatud, ei või kohus otsuses tugineda asjaolule, millele pool ei ole ise viidanud asja läbivaatamisel
- [3-2-1-97-98](#) Kohtuotsus kuulub tühistamisele, kui kohus on ületanud poole nõuete piire või tuginenud asjaolule, millele pool ise ei ole viidanud asja läbivaatamisel.
- [3-2-1-133-98](#) TsKS § 230 lg 2 kohaselt ei võinud kohus kohaldada omal al-

gatusel hagi aegumist, kui pooled sellele ei viita. Kuna seadus ei sätesta, mil viisil peab aegumise nõude esitama, on ebaõige kaebuse väide, et hagi aegumise kohaldamise nõue peab olema esitatud taotlusena.

- [3-2-1-93-99](#) Apellatsioonikohtus rikkus kohtuotsusele TsMS § 229 lg 2 järgi esitatavat nõuet, mille kohaselt ei või kohus rajada otsust asjaolule, mida pool ise ei ole asja läbivaatamisel esitanud. TsMS § 319 lg 1 kohaselt kontrollib ringkonnakohtus apellatsiooni korras esimese astme kohtulahendi seaduslikkust ja põhjendatust üksnes osas, mille peale edasi kaevati.
- [3-2-1-19-00](#) TsMS § 229 kohaselt ei või kohus teha otsust nõude kohta, mida ei ole esitatud.
- [3-2-1-154-00](#) Kohus ei või otsuses ületada nõude piire.
- [3-2-1-1-01](#) Kuivõrd hagi nõuti kahju väljamõistmist ühekordse hüvitise-na, siis selle väljamõistmine teatud ajavahemiku eest on käsitatav TsMS § 229 lg 1 rikkumisena.
- [3-2-1-34-01](#) Apellatsioonikohtus ületas hagi piire lugedes tõendatuks lepingu sõlmimise olulise eksimuse mõjul, kui hageja nõudis tehingu kehtetuks tunnistamist põhjusel, et kostja pettis teda lepingu sõlmimisel. Apellatsioonikohtu valik kohaldada teistsugust hagi alust kui seda hageja oma nõudes esitas pole põhjendatud sest pettus ja eksimus on kaks erinevat tehingu kehtetuse alust. Pettuse või eksimuse mõjul sõlmitud tehingu kehtetuks tunnistamise tagajärjed on oma iseloomult erinevad ja vaidluses tehingu kehtetuse üle on erinev ka tõendamiskoormus.
- [3-2-1-112-01](#) Apellatsioonikohtu jättis õigesti kohaldamata teistsuguse hagi aluse kui seda hageja oma nõudes esitas, sest pettus (TsÜS § 72 lg 1) ja eksimus (TsÜS § 71 lg 1) on tehingu vaidlustamise iseseisvad alused, mille tuvastamisel on erinevad õiguslikud tagajärjed. Kohus ei saa rajada otsust asjaolule, mida pool ei ole asja läbivaatamisel esitanud (TsMS § 229 lg 2).
- [3-2-1-142-01](#) Pankrotivaidluse lahendamisel on ringkonnakohtus rikkunud TsMS § 229 lg 1 sätestatud otsustades, et vara tagasivõitmise lahendamine PankrS § 43 lg 1 p 2 alusel toimub samaaegse müügihinna tagastamisega. Kostja ei ole esitatud PankrS § 51 alusel müügihinna tagastamise nõuet.
- [3-2-1-11-02](#) TsMS § 231 lg 4 ja TsMS § 229 lg 2 mõtte kohaselt on kohus asja lahendamisel seotud hageja esitatud asjaoludega. Hageja ei ole peale näilikkuse muid tehingu kehtetuks tunnistamise aluseid esile toonud. Ekslik on kassatsioonikaebuse väide, et kuna hageja taotles tehingu kehtetust, siis pidi kohus ise kaaluma tehingu kehtivust kõigil võimalikel alustel.

- [3-2-1-51-02](#) TsMS § 228 ja § 231 lg 4 mõtte kohaselt on kohus asja lahendamisel seotud küll hageja esitatud asjaoludega, kuid mitte tema poolt antud õigusliku kvalifikatsiooniga.
- [3-2-1-54-02](#) Ringkonnakohus rikkus TsMS § 229 lg 1, mille kohaselt ei või kohus otsuses ületada nõude piire ega teha otsust nõude osas, mida ei esitatud.
- [3-2-1-55-02](#) Hageja ei taotlenud rendilepingu ennetähtaegset lõpetamist lepingu p.9.2.2 ja RenS § 18 p 2 alusel seetõttu, et rentnik ei ole tasunud lepingu p-s 4.1.7. märgitud amortisatsiooniraha ja halvendas sellega renditud vara seisundit. Maakohus väljus hagi piiridest rahuldades hageja nõude tuginedes asjaoludele, mida pooled ei olnud esitanud.
- [3-2-1-87-02](#) Ringkonnakohus on hagi rahuldanud alustel, mida hageja ei esitanud. Sellega rikuti TsMS §-s 229 lg 2 sätestatud, mis üldreeglina keelab rajada otsust asjaolule, mida pool pole asja läbivaatamisel esitanud.
- [3-2-1-140-02](#) Kohus ei ole ületanud TsMS § 229 mõttes haginõude piire. Erinevalt TsMS § 229 lg 1 võimaldab AÕS § 77 kohtul valida ka sellise kaasomandi lõpetamise viisi, mida hagi ei nõutud.
- [3-2-1-16-03](#) Ringkonnakohus rikkus TsMS § 229 lg 1 sätestatud, mõistes kostjalt hageja kasuks välja lisatasu. See summa mõisteti kostjalt välja töövaidluskomisjoni otsusega, töövaidluskomisjoni otsust lisatasu väljamõistmise osas pooled ei vaidlustanud.
- [3-2-1-33-03](#) TsMS § 228 mõtte kohaselt on kohus asja lahendamisel seotud küll poolte esitatud asjaoludega, kuid mitte nende antud õigusliku kvalifikatsiooniga ja kohaldab seadust ise. Ringkonnakohus ei rikkunud TsMS § 229 lg 1, mille järgi ei või kohus otsuses ületada nõude piire ega teha otsust nõude osas, mida ei esitatud.
- [3-2-1-124-03](#) Kuna kostja ei taotlenud CISG artikli 77 alusel kahjude hüvitamise vähendamist, siis polnud linnakohtul alust otsustada kahjuhüvitise vähendamise üle.
- [3-2-1-14-04](#) Nõude piiride ületamisena ei ole käsitatav olukord, kui kohus määrab ühisvara jagamisel hagejale jääva vara osaks väiksema osa, kui hageja taotles. Sellisel juhul on tegemist hagi osalise rahuldamisega.
- [3-2-1-22-04](#) Kahju liigi määratlemine on õiguslik küsimus, mille lahendamisel pole kohus seotud hageja arvamusega.
- [3-2-1-35-04](#) Leides, et pooled leppisid kokku võimatus lepingutingimuses, ületas apellatsioonikohus TsMS § 229 mõttes haginõude piire, kuna kumbki pooltest ei tuginenud asjaolule, et tegemist oleks

olnud võimatu tingimusega, mille kohta oli tehingu tegemise ajal teada, et ta kindlasti ei saabu.

- [3-2-1-40-04](#) Kuna kumbki pooltest ei tuginenud sellele, et nad müügilepingut ei sõlminud, siis puudus apellatsioonikohtul TsMS § 229 lg 2 tulenevalt alus asuda seisukohale, et müügilepingu sõlmimine on tõendamata.
- [3-2-1-44-04](#) Kui lepingupool ei ole kuni kohtuvaidluse esimese astme kohtus hinna alandamise avaldust teinud, siis ei või kohus TsMS § 229 lg 2 tulenevalt hinda alandada.
- [3-2-1-50-04](#) Ringkonnakohus rikkus otsuse tegemisel TsMS § 229 lg 2, mille kohaselt ei või kohus asjas, mis ei riiva avalikku huvi, rajada otsust asjaolule, mida pool ise ei ole asja läbivaatamisel esitanud.
- [3-2-1-156-04](#) Kui kohtumenetluse pool ei ole tuginenud asjaolule, et ta on teinud tasaarvestuse, siis puudub kohtul alus kindlaks teha, kas tal oli selline nõue, mida tasaarvestada ja mis tasaarvestamisega oleks lõpetanud kohustise TsK § 234 alusel.
- [3-2-1-162-04](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-1-154-00.
- [3-2-1-13-05](#) TsMS § 229 lg 1 tulenevalt, kui hageja soovib saada sundosa vähem, kui seaduses on ette nähtud, ei või kohus mõista hagejale välja sundosa suuremas ulatuses kui viimane seda soovib.
- [3-2-1-70-05](#) Otsuse tegemisel saab kohus aluseks võtta vaid neid asjaolusid, mida pool on oma nõude või vastuväite alusena menetlusse toonud.
- [3-2-1-104-05](#) Kohtul ei ole õigust otsustada kaasomandis oleva asja jagamist muul viisil, kui hageja on seda taotlenud. Kui selget nõuet kaasomandi jagamise osas ei ole esitatud, peavad kohtud TsMS § 154 lg 1 ja § 149 lg 4 alusel andma hagejale tähtaja puuduste kõrvaldamiseks ja selgitama, et hakis tuleb näidata soovitatav kaasomandi lõpetamise viis ja et lõpetamise viisid võib esitada ka alternatiivsena.
- [3-2-1-134-05](#) Vastavalt TsMS §-le 228 ei ole hagiavalduse õigusliku põhjenduse muutmine kohtule siduv ning kohus rajab otsuse poolte esitatud asjaoludele, andes asjas tuvastatud asjaoludele ise õigusliku hinnangu. Vt ka Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahendid nr 3-2-1-14-97 ja nr 3-2-1-43-98 ja nr 3-2-1-51-02 ja nr 3-2-1-33-03
- [3-2-1-143-05](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend nr 3-2-1-134-05
- [3-2-1-4-06](#) Enne 1. jaanuari 2006. a kehtinud TsMS § 228 järgi annab kohus ise asjas tuvastatud asjaoludele õigusliku hinnangu ega ole seotud kvalifikatsiooniga, mille pool õigussuhtele annab.
- [3-2-1-39-06](#) Kohus on hageja poolt nõutava pärandiosa suuruse küsimuses seotud hageja nõudega.

- [3-2-1-161-05](#) Kui hagiavalduses ei ole märgitud, kuidas ebaõiged andmete ümber lükata ega meediakanalit, mille vahendusel isik peaks andmed ümber lükkama, siis kohus ei võinud tulenevalt enne 1. jaanuari 2006. a kehtinud TsMS § 229 lg 1 sätestatust ületada haginõude piire, kui kohustas kostjat ebaõigeid andmed teatud viisil ümber lükkama.
- [3-2-1-63-06](#) Kohus ei ole seotud kvalifikatsiooniga, mille pool õigussuhtele annab. Kohus kohaldab seadust ise, olles eelnevalt tuvastanud hagi aluseks olevad asjaolud. Kvalifitseerimisel on kohus seotud nende hagi aluseks olevate asjaoludega, millele pool on viidanud.
- [3-2-1-11-08](#) Kohus ei ole seotud õigusliku kvalifikatsiooniga, mille pool õigussuhtele annab. Nõude kvalifitseerimisel on kohus seotud nende hagi aluseks olevate asjaoludega, millele pool on viidanud.
- [3-2-1-97-08](#) Hageja on nõudnud üksnes vajalike kulutuste hüvitamist, kuid ringkonnakohus mõistis kostjatelt hageja kasuks rahasumma ka kasulike kulutuste hüvitamiseks. Selliselt ületas ringkonnakohus ka nõude piire ja rikkus TsMS § 439 ja § 639 lg 1 nende koostoimes.
- [3-2-1-120-08](#) Kohus on hagemenetluses üldjuhul seotud menetlusosaliste esitatud materiaalõigusel põhinevate nõuetega ega saa teha otsust osas, milles ei ole nõuet või kaebust esitatud
- [3-2-1-24-96](#) Kohtuotsuses peab olema põhjendatud (TsKS § 232), millised asjaolud viisid hageja olulisele eksimusele tutvudes algava väärtpaberite väljalaske emissiooniprojektiga.
- [3-2-1-75-96](#) Kohtuotsuse resolutsioonis märgitakse kohtu seisukoht hagi rahuldamise või tervikuna või osaliselt rahuldamata jätmise kohta.
- [3-2-1-113-96](#) Kohus peab õiguse tunnustamise otsuses märkima, millist hagejale seaduse või lepingu alusel kuuluvat vaidlustatud õigust kohus tunnustab.
- [3-2-1-121-96](#) TsKS § 229 ja 232 lg 4 kohaselt hindab kohus otsuse tegemisel tõendeid ja otsustab, millist seadust tuleb asjas kohaldada. Kui kohus rahasumma välja mõistab, siis peab olema täpselt põhjendatud, millise arvestuse alusel selleni jõuti.
- [3-2-1-132-96](#) Kohtuotsuses peavad olema märgitud tõendid, millele on rajatud kohtu järeldused.
- [3-2-1-2-97](#) Asja läbivaatamisel peab kohus TsKS § 232 lg 4 alusel võtma seisukoha kõigi hagi alusena esitatud asjaolude suhtes.
- [3-2-1-13-97](#) Kohtuotsus ei vasta TsKS § 232 lg 4 nõuetele kuna ringkonna-

kohus ei andnud olulistele seletustele ja õigusaktidele juriidilist hinnangut.

- [3-2-1-19-97](#) Ringkonnakohus on rikkunud TsKS § 232 lg 4 sätteid, kuna otsuses ei ole märgitud tõendeid, millele on rajatud kohtu järeldused hagi rahuldamata jätmisel.
- [3-2-1-27-97](#) Kumbki pool peab tõendama oma nõudeid ja vastuväiteid. Lepingutingimuste mittetunnistamine ei ole vastuväidete tõendamiseks küllaldane. Kohtuotsus peab vastama TsKS § 232 nõuetele. Poole seletus on tõend. Eriteadmisi nõudvate asjaolude selgitamiseks, mis ei ole õiguslikku laadi on kohtul õigus küsida eksperdi arvamust.
- [3-2-1-76-97](#) Apellatsioonikohus on rikkunud TsKS § 229 ja § 232 lg 4 sätteid jättes otsustamata, millise seaduse alusel tuleb vaidlust lahendada.
- [3-2-1-100-97](#) Kohtuotsuse põhjendavas osas tuleb motiveerida ka õigusnormide kohaldamist.
- [3-2-1-3-98](#) Kohtuotsus ei vasta nõuetele, kui kohtu järeldused ei rajane tõenditele.
- [3-2-1-21-98](#) Rahasummade väljamõistmisel arvestusliku põhjenduse märkimata jätmine tingib kohtuotsuse tühistamise protsessiõiguse normi olulise rikkumise tõttu.
- [3-2-3-2-98](#) Istungi protokollis ja kohtuotsuses tuleb märkida osavõtnud pooled ning nende volitused peavad olema kontrollitud.
- [3-2-1-41-98](#) Apellatsioonikohus peab oma otsuses põhjendama, miks ta ei nõustu esimese astme kohtu põhjendustega (TsKS § 232 lg 4).
- [3-2-1-50-98](#) Kohtuotsuses tuleb hinnang anda kõigile tõenditele ja põhjendada, miks need või teised tõendid tagasi lükatakse.
- [3-2-1-62-98](#) Hagist loobumine peab toimuma kooskõlas TsKS §-dega 182 ja 300. Kohtuotsuses peab olema märgitud kohtu seisukoht kõikide nõuete kohta, mida pooled esitasid.
- [3-2-3-7-98](#) Kohtuotsus kuulub tühistamisel, kui otsuses ei ole märgitud tõendeid, millele on rajatud kohtu järeldus.
- [3-2-1-9-99](#) Apellatsioonikohus on rikkunud TsKS § 232 lg 4, mille kohaselt otsuse põhjendavas osas märgitakse kohtu tuvastatud asjaolud, tõendid, millele on rajatud kohtu järeldused, põhjendused, miks kohus need või teised tõendid tagasi lükkab, samuti seadused, mida kohus kohaldas.
- [3-2-1-45-99](#) Ringkonnakohus on rikkunud TsMS § 231 lg 4 sätteid, mille kohaselt peab kohus otsuse põhjendavas osas märkima kohtu tuvastatud asjaolud ja nendest tehtud järeldused, tõendid, millele on rajatud kohtu järeldused, samuti seadused, mida kohus

kohaldas. Kohus peab otsuses põhjendama, miks ta ei nõustu hageja või kostja väidetega. Kohus peab kõiki kogutud tõendeid analüüsima. Kui kohus mõnda tõendit ei arvesta, peab ta seda otsuses põhjendama.

[3-2-1-90-99](#) Kohtuotsus ei vasta TsMS § 227 lg 1 ja § 231 lg 4 nõuetele.

[3-2-1-101-99](#) Kohtud on rikkunud TsMS § 231 lg 4 ja 330 lg 4 järgi otsuse põhjendavale osale esitatavaid nõudeid.

Kohtute otsustes on kasutatud ebatäpseid mõisteid, mis liikluseeskirja tunnustatud terminite hulgas puuduvad.

Kohus peab asjaolude tuvastamisel ja neist järelduste tegemisel kasutama liikluseeskirja termineid ja seletusi.

[3-2-1-157-01](#) Kostja on apellatsioonkaebuses taotlenud kohtukulude hageja kanda jätmist. Jättes selle taotluse osas seisukoha võtmata, rikkus ringkonnakohus TsMS § 60 lg 1 ja 3 ja § 231 lg 5.

[3-2-1-54-02](#) Kui ringkonnakohus tühistab esimese astme kohtu otsuse ja teeb ise uue otsuse, siis TsMS § 231 lg 4 kohaselt peab kohus otsuses põhjendama, miks ta ei nõustu hageja või kostja väidetega. Kohus peab otsuses analüüsima kõiki kogutud tõendeid.

[3-2-1-70-02](#) Ringkonnakohus rikkus TsMS § 231 lg 4 ja TsMS §-s 95 sätestatud. Ringkonnakohus leidis, et hageja ei ole tõendanud taotletava hüpoteegisumma suurust, jättes andmata hinnangu esitatud laenulepingule, mis võib tõendada tagatava võla suurust, ja ka kostja kontoväljavõtetele, mis võivad tõendada laenu osalist tagasimaksmist.

[3-2-1-65-03](#) Kohtuotsuse resolutsioon peab olema üheselt arusaadav ja täidetav ka otsuse muid osi arvestamata.

[3-2-1-72-03](#) Kohtulahendi resolutsioon peab olema üheselt arusaadav ja täidetav ka lahendi muid osi arvestamata.

[3-2-1-123-03](#) Ringkonnakohus rikkus TsMS § 231 lg 4, jättes arvestamata kostja väite, et elumaja korterivaldajate koosoleku toimumine korteriühistu asutamiseks on tõendamata.

[3-2-1-136-03](#) Ringkonnakohtu otsus ei vasta TsMS § 330 lg 4 ja § 231 lg 4 sätestatule, kuna selles pole märgitud mitte ühtegi materiaalõiguse normi, mida kohus vaidluse lahendamisel kohaldas. Selline protsessiõiguse normi rikkumine viis tuvastatud asjaoludest väära järelduse tegemiseni ning materiaalõiguse normi väära kohaldamiseni.

[3-2-1-90-04](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsused nr 3-2-1-75-96, 3-2-1-65-03, 3-2-1-72-03.

[3-2-1-144-04](#) TsMS § 231 lg 5 kohaselt tuleb kohtuotsuse resolutsioonis märkida, kuidas kohus jaotab kohtukulud, sh õigusabikulud.

- [3-2-1-165-04](#) Lahendi tegemisel tuleb lähtuda ka poolte käitumisest.
- [3-2-1-8-05](#) Kui ringkonnakohus tühistab esimese astme kohtu otsuse ja lahendab ise asja sisuliselt, siis tuleb tal TsMS § 231 lg 4 tulevalt otsuse tegemisel arvestada ka esimese astme kohtu otsuse põhjendava osa kohta kehtestatud nõudeid.
- [3-2-1-62-05](#) Hagi aluseks oleva asjaolu tuvastamata jätmine on TsMS § 231 lg 4 oluline rikkumine, mille kõrvaldamine võib olla võimalik apellatsioonimenetluses.
- [3-2-1-136-05](#) Vastastikuste rahaliste nõuete lahendamisel tühise tehingu tagasitäitmisel alusetu rikastumise sätete järgi või ka lepingust taganemisel saab nõuded lugeda vastastikku tasaarvestatuks ja nõuda otsuse resolutsiooniga välja üksnes nõuete vahe sellelt poolelt, kelle kahjuks saldo jääb. Selleks ei ole poolel vaja teha eraldi tasaarvestusavaldust.
- [3-2-1-170-05](#) Tulenevalt TsMS § 231 lg 5 ei saa otsuse põhjendavas osas toodud kohtu seisukoht hagide kohta asendada otsuse resolutsiooni.
- [3-2-1-121-05](#) Kinnisasja kasutuskorda määrava kohtulahendi resolutsioon peab TsMS § 442 lg 5 teise lause järgi olema üheselt arusaadav ja realselt täidetav ka muu otsuse tekstita, vajadusel tuleb viidata konkreetsele plaanile või kaardile, millest lähtudes kasutuskord määratakse.
- [3-2-1-4-06](#) Kohtuotsuse resolutsioon peab TsMS § 442 lg 5 teise lause järgi olema selgelt arusaadav ja täidetav ka muu otsuse tekstita. Kohus peab suutma piiritleda, milliseid tähiseid ei tohi isik ärinimes kasutada ja millistest kaubamärgiomaniku õiguste rikkumisest peab isik hoiduma.
- [3-2-1-21-06](#) Kohtud peavad otsuse tegemisel kontrollima poolte andmeid. Ka menetlusosalised peavad oma andmete muutumisest kohut viivitamata teavitama.
- [3-2-1-117-06](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend nr 3-2-1-80-06.
- [3-2-1-119-06](#) Ringkonnakohus peab järgima TsMS § 654 lg 4 ja 5 sätestatud kohustust märkida kohtuotsuses tõendid, millele on rajatud kohtu järeldused, ning võtta põhjendatud seisukoht poolte kõigi esitatud faktiliste ja õiguslike väidete kohta, selgitades lühidalt, miks üks või teine asjaolu ei oma asja lahendamisel tähendust.
- [3-2-1-128-06](#) Üldõigusjärgluse korral peab kohus selgelt otsustama poole õigusjärglase menetlusse lubamise ning õigusjärglus peab kohtulahendi täidetavuse huvides nähtuma ka kohtulahendist. Sama kehtib ka eriõigusjärgluse kohta.

- [3-2-1-149-06](#) Vastavalt TsMS § 442 lg 5 peab kohtulahendi resolutsioon olema selgelt arusaadav ja täidetav ka otsuse muu tekstita.
- [3-2-1-151-06](#) Tulenevalt TsMS § 442 lg 5 koostoimes TsMS § 654 lg 1 ja §-ga 659 peab kohtulahendi resolutsioon olema selgelt arusaadav ja täidetav ka otsuse muu tekstita.
- [3-2-1-86-07](#) Olukorras, kus poolte nõuded või seisukohad on ebaselged, peab ringkonnakohus pooli küsitlenu ja saadud vastustest tulenevalt selgitama pooltele, missuguseid asjaolusid nad peavad tõendama nende seatud materiaaõiguslike eesmärkide saavutamiseks. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 654 lg 5 kohaselt peab ringkonnakohus võtma põhjendatud seisukoha poolte kõigi esitatud faktiliste ja õiguslike väidete kohta, muu hulgas seletama lühidalt, miks üks või teine asjaolu ei oma asja lahendamisel tähtsust.
- [3-2-1-53-07](#) Õigusliku kvalifikatsiooni muutmine ei mõjutanud menetlusosalise protsessuaalset positsiooni tõendamismenetluse osas, kuivõrd õiguslike hinnangute puhul ei saa nõuda nende õigsuse tõestamist. Seetõttu ei olnud tegemist üllatusliku otsusega.
- [3-2-1-4-08](#) Kohtulahendi resolutsioon peab olema piisavalt selge ja täpne, et selle täitmine oleks võimalik ka kohtulahendi muude osadeta.
- [3-2-1-8-08](#) TsMS § 442 lg 2 p 6 järgi tuleb otsuse sissejuhatuses märkida mh menetlusosaliste registrikoodid. Registrikood on üldjuhul ka välismaistel juriidilistel isikutel.
- [3-2-1-10-08](#) TsMS § 442 lg 2 p 6 järgi (koostoimes TsMS § 654 lg 1) tuleb otsuse sissejuhatuses märkida mh menetlusosaliste isikukoodid.
- [3-2-1-6-08](#) TsMS § 442 lg 8 kohaselt peab kohus otsuses põhjendama, miks ta ei nõustu hageja või kostja väidetega. Kohus peab otsuses kõiki tõendeid analüüsima. Kui kohus mõnda tõendit ei arvesta, peab ta seda otsuses põhjendama.
- [3-2-1-13-08](#) Resolutsioon peab olema selgelt arusaadav ja täidetav ka muu otsuse tekstita. See tähendab, et resolutsiooni sõnastusest peab olema üheselt arusaadav ka see, millised nõuded jätab kohus rahuldamata. Resolutsiooni ühemõtteline sõnastus on muu hulgas vajalik TsMS § 428 lg 1 p 2 ja § 371 lg 1 p 4 kohaldamisel.
- [3-2-1-21-08](#) TsMS § 442 lg 5 järgi lahendab kohus poole nõuded otsuse resolutsiooniga selgelt ja ühemõtteliselt. Resolutsioon peab olema selgelt arusaadav ja täidetav ka muu otsuse tekstita. TsMS § 442 lg 5 tulenevalt peab resolutsiooni sõnastusest olema üheselt mõistetav ka see, millised nõuded jätab kohus rahuldamata. Resolutsiooni ühemõtteline sõnastus on muu hulgas vajalik TsMS § 428 lg 1 p 2 ja § 371 lg 1 p 4 kohaldamisel.

- [3-2-1-41-08](#) TsMS § 442 lg 2 p 6 järgi (koostoimes TsMS § 654 lg 1 ja 2) tuleb otsuse sissejuhatuses märkida mh menetlusosaliste registrikoodid.
- [3-2-1-49-08](#) TsMS § 442 lg 2 p 6 järgi (koostoimes TsMS § 654 lg 1 ja 2) tuleb otsuse sissejuhatuses märkida mh menetlusosaliste isikukoodid.
- [3-2-1-57-08](#) TsMS § 442 lg 2 p 6 järgi (koostoimes TsMS § 654 lg 1 ja 2) tuleb otsuse sissejuhatuses märkida mh menetlusosaliste isiku- või registrikoodid.
- [3-2-1-93-08](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend nr 3-2-1-13-08.
- [3-2-1-111-08](#) Asja ülevaatlikkuse huvides oleks kohtuotsuse kirjeldavas osas vajalik lühidalt näidata asja eelnev menetluskäik kohtutes.
- [3-2-1-46-09](#) TsMS § 442 lg 8 neljas lause sätestab, et kohus ei pea alternatiivse nõude rahuldamisel põhjendama teise alternatiivse nõude rahuldamata jätmist. TsMS § 370 lg 2 tulenevalt on kohtule kohustuslik hageja taotlus kontrollida ühte võimalikest nõuetest esimeses järjekorras.

Kohtuotsuse jõustumine

- [3-2-1-16-09](#) Kohtuotsuse jõustumine sõltub selle pooltele kättetoimetamisest. Pool, kes maakohtu otsuse peale apellatsioonkaebust ei esita, peab arvestama sellega, et kohtuotsus võib jõustuda apellatsioonitähataja möödumisega. Selleks, et kindel olla menetluskulude kindlaksmääramise avalduse tähtaegses esitamises, tuleb see esitada poole jaoks apellatsioonitähataja möödumisest 30 päeva jooksul. Samas ei tarvitse apellatsioonitähataeg olla möödunud teiste menetlusosaliste jaoks, kellele kohtuotsus toimeta ti kätte hiljem. Kuna kohtul ei ole kohustust pooli kohtuotsuse jõustumisest TsMS § 458 lg 1 järgi teavitada, siis võib juhtuda, et menetluskulude kindlaksmääramise avaldus esitatakse kohtule enne kohtuotsuse jõustumist. Ka see põhjendab, et maakohtul ei ole alust tagastada poolele enne kohtuotsuse jõustumist esitatud menetluskulude kindlaksmääramise avaldust. Sel juhul tuleb lugeda avaldus esitatuks tähtaegselt.

Otsuse täitmine

- [3-2-1-23-97](#) TsKS § 240 ei anna kohtule õigust kohtuotsuses märgitud kostjat (võlgnikku) asendada teise isikuga, keda kostjana ei olnud kaasatud asja sisulisest läbivaatamisest osa võtma.
- [3-2-1-152-04](#) Kui ilmneb asjaolu, millest tulenevalt ei või täitedokumendina esitatud kohtulahendit täita, tuleb algatatud täitemenetlus lõpetada. Kui täitemenetlus on algatatud jõustumata kohtulahendi

alusel, ei ole takistusi sama lahendi täitmiseks esitamisel, kui see on jõustunud või kuulub viivitamatule täitmisele.

[3-2-1-102-05](#) Kohtul ei ole TsMS § 244 lg 1 järgi õigust omal algatusel kaasomaniku kasuks hüvitise väljamõistmise otsust viivitamata täidetavaks tunnistada.

[3-2-1-107-06](#) AÕSRS § 13 lg 6 kaheksandas lauses sätestatud ehitise või selle osa vallasasjana käsutamise võimalus täitemenetluses hõlmab ka KOS § 14 lg 2 p 2 alusel tehtud kohtuotsuse vabatahtlikku täitmist. Võõrandamiseks kohustatud isik võib korteriomandi ise mis tahes viisil võõrandada (müüa, kinkida). Kohtuotsuse vabatahtlikuks täitmiseks tuleb anda mõistlik tähtaeg.

[3-2-1-66-07](#) AÕSRS § 13 lg 6 kaheksandas lauses sätestatud ehitise või selle osa vallasasjana käsutamise võimalus täitemenetluses hõlmab ka kohtuotsuse vabatahtlikku täitmist. AÕSRS § 13 lg 6 kaheksandast lausest tulenevalt on vallasasjaks olevat ehitist või selle osa võimalik käsutada pärast 1. märtsi 2006. a täitemenetluses ka juhul, kui ostueesõigust teostati varem ning müüja peab kohtuotsuse alusel täitma ostueesõigust teostanud isiku suhtes vallasasjaks oleva ehitise või selle osa omandiõiguse üleandmise kohustuse.

Täiendav otsus

[3-2-1-143-02](#) Ringkonnakohus on rikkunud TsMS § 238 lg 2 ja 3 sätteid, tehes täiendava otsuse pärast seaduses sätestatud tähtaega esitatud avalduse alusel ning kohtuistungit pidamata. Need on olulised rikkumised.

[3-2-1-132-03](#) TsMS § 238 lg 1 p 3 kohaselt võib asja otsustanud kohus teha protsessiosalise taotlusel või omal algatusel täiendava otsuse, kui kohus ei ole vaatamata poole taotlusele lahendanud kohtukulude jaotamist. Menetlusökoonoomia põhimõttest lähtuvalt peavad TsMS § 238 lg 1 ja 2 silmas võimalust, et otsuse teinud kohus ise saaks teha täiendava otsuse. See ei välista poolte õigust vaidlustada apellatsioonkaebuses või kassatsioonkaebuses eelmise astme kohtu otsust seetõttu, et kohus on jätnud kohtukulud jaotamata.

[3-2-1-96-04](#) Kohtu poolt jaotamata menetluskulude väljamõistmiseks saab protsessiosaline taotleda täiendava otsuse tegemist TsMS § 238 lg 1 p 3 alusel. Selle avalduse võib esitada või kohus omal algatusel täiendava otsuse teha kümne päeva jooksul otsuse avalikult teatavastegemisest.

[3-2-1-144-04](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-1-132-03.

[3-2-1-22-08](#) Kui jätta täiendav otsus tühistamata, võiks kassatsioonkaebuse rahuldamisel tekkida olukord, kus asi ise tuleks uuesti läbi vaadata, kuid menetluskulude jaotus sellest ei sõltuks. Menetluskulude jaotuse määramine on aga asja lahendamisega kaasnev kohtu kohustus.

Vaheotsus

[3-2-1-130-07](#) Juhul kui hageja vaidlustab vahekohtu kokkulepet ja hagiavaldus võetakse menetlusse, siis oleks otstarbekas vaidlus vahekohtu kokkuleppe kehtivuse üle lahendada vaheotsusega. Kuigi TsMS § 449 ei sätesta sellisel juhul otseselt vaheotsuse tegemise võimalust, on menetlusökoonomia kaalutlusel võimalik kohaldada analoogia korras TsMS § 449 lg 3, mis käsitleb vaheotsuse tegemist aegumise vastuväite esitamise korral.

[3-2-1-10-08](#) Menetlusökoonomia põhimõttest lähtuvalt ei ole otstarbekas teha kulukat ekspertiisi varaesemetele, mis ühisvara hulka ei kuulu. Kuigi abikaasade ühisvara jagamise hagi on oma olemuselt kujundushagi, on siiski võimalik TsMS § 2 eesmärki silmas pidades TsMS § 449 lg 1 laiendavalt tõlgendada ning lubada vaheotsuse tegemist ühisvara koosseisu kindlaksmääramiseks.

[3-2-1-73-08](#) Aegumise vastuväite esitamise korral võib kohus asja kiirema lahendamise huvides teha aegumise kohta TsMS § 449 lg 3 esimese lause järgi vaheotsuse. Vaheotsuse teeb kohus üksnes juhul, kui ta aegumist ei kohalda ning jätkab asja menetlemist.

[3-2-1-63-08](#) Aegumise kohta tehtud vaheotsuse eeldusena tuleb kohtul hagi aegumise tähtaja kontrollimiseks kvalifitseerida pooltevaheline õigussuhe.

[3-2-1-94-08](#) Vaheotsust ei saa teha kahju hüvitamise nõude põhjendatuse kohta, ilma et oleks tuvastatud kahju hüvitamise eelduseks olevad asjaolud. Vt ka Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend nr 3-2-1-10-08.

[3-2-1-9-09](#) Põhjendamatu on vaheotsuse tegemine olukorras, kus tasaarvestuse aluseks olevate nõuete põhjendatuse kohta pole kohus seisukohta võtnud. Seaduse mõtte kohaselt peaks kohus kõigepealt võtma seisukoha põhinõude põhjendatuse või põhjendamatuse kohta ja alles siis lahendada tasaarvestamise võimalikkuse küsimuse, mitte vastupidi. Samuti märgib kolleegium, et kohus ei ole seotud poolte taotlustega vaheotsuse tegemiseks, vaid peab hindama, kas vaheotsuse tegemine on võimalik ja põhjendatud.

Tulenevalt TsMS § 173 lg 5 ei märgi kohus menetluskulude jaotust vaheotsuses, tasaarvestuse reservatsiooniga osaotsuses ja vaidlustamise reservatsiooniga otsuses dokumendimenetluses, kui kohus jätkab neil juhtudel asja lahendamist. Menetluskulud jaotatakse sel juhul lõppotsuses.

Vigade parandamine otsuses

[3-2-1-16-98](#) TsKS § 237 lg 2 kohaselt võib kohus otsuses parandada kirja- ja arvutusvead, mis ei mõjuta otsuse sisu.

[3-2-1-68-05](#) TsMS §-de 237 ja 238 alusel saab kohus pärast kohtuotsuse tegemist ise otsust muuta või täiendada. Need sätted on seaduse analoogia alusel kohaldatavad ka kohtumäärusele.

[3-2-1-24-06](#) Kohtuotsuses esineva ilmse ebatäpsuse korral oli protsessiosalisel õigus enne 1. jaanuari 2006. a kehtinud TsMS § 237 alusel taotleda kohtuotsuse parandamist. Vead parandab kohus määrusega.

[3-2-1-97-08](#) Kuigi TsMS § 447 lg 2 esimene lause lubab kohtul igal ajal parandada otsuses kirja- ja arvutusvead ning ilmsed ebatäpsused, võib seda teha siiski üksnes juhul, kui need ei mõjuta otsuse sisu. Otsuse põhjendavas osas arvutusvea ilmnemisel ei saa kohus muuta otsuse resolutsiooni, mis põhines ekslikul arvutusel. Selliselt muudetakse otsuse sisu.

Otsuse viivitamata täitmine

[3-2-1-93-08](#) Kohtul on TsMS § 468 lg 3 tulenevalt diskretsiooniõigus määrata üksnes viivitamata täidetava elatise suurus, mitte aga otsustada, kas elatise väljamõistmise otsus tunnistada viivitamata täidetavaks või mitte. Asjaolu, et pooled vaidlevad elatise väljamõistmise ajal lapse sünniakti tehtud vanema kande ebaõigsuse üle ja et PKS § 72 lg 2 järgi ei saa vanem nõuda lapsele makstud elatist tagasi, ei ole kuidagi seotud hädavajaliku elatise suurusega TsMS § 468 lg 3 mõttes.

Otsuse avaldamine

[3-2-1-128-96](#) Kohtuotsusele kaebuse esitamise õigus tekib protsessiosalisel sel päeval, mil kohtuotsus avalikult teatavaks saab – ükskõik, kas see toimub avaliku kuulutamisenä samal istungil kohtusaalis, avaliku kuulutamisenä kohtu poolt teatatud päeval või teatavaks tegemisega kohtu kantselei kaudu kohtu poolt teatatud päeval. Seadus ei tee erandit ei neile, kes kohtuistungil ei viibinud ega neile, kes kohtuotsuse hilisema teatavaks tegemise päeval mingil põhjusel otsusest teada ei saanud.

- [3-2-1-44-97](#) Apellatsioonkaebuse esitamise tähtaeg on ühtne kõigi protsessiosaliste jaoks ja hakkab kulgema kohtuotsuse avalikult teatavaks tegemise päevast.
- [3-2-1-28-03](#) Maakohtu otsuse suure hilinemisega teatavakstegemine on protsessiõigusnormi rikkumine, kuid ainuüksi see ei põhjusta kohtuotsuse tühistamist. Pealegi on kassaatorile ennistatud apellatsioonkaebuse esitamise tähtaeg ning tal on võimalik olnud kasutada ettenähtud protsessiõigusi.
- [3-2-3-5-03](#) Kuna isik, kelle teovõimet sooviti piirata või keda sooviti tunnistada teovõimetuks, tuli huvitatud isikuna menetlusse kaasata, siis tuli talle ka kohtuotsus TsMS § 249 lg 1 ja § 246 lg 1 teise lause alusel kohtu algatusel teatavaks teha. Kohtuotsuse kätteandmine toimub analoogiliselt kohtukutse kätteandmise sätetega.
- [3-2-1-69-04](#) Kohus peab otsuse tegemisest teavitama ka istungilt puuduvat protsessiosalist või tema esindajat.
- [3-2-1-160-05](#) TsMS § 226 lg 1 ei anna võimalust lugeda otsus avalikult teatavaks tehtuks selle saatmisega menetlusosalisele elektronposti teel. Seetõttu ei saa ka apellatsioonkaebusest teatamise ja apellatsioonkaebuse esitamise tähtaeg hakata kulgema elektronkirja kättesaamise kohta kinnituse saatmisest. Samas võiks kohtu poolt elektronkirja saatmist käsitada otsuse avalikult teatavaks tegemise aja muutmisest teatamisena. Kuid siis peaks kohus seda elektronkirjas selgelt märkima.
- [3-2-1-128-06](#) Kohus peab tegema endast oleneva kohtuotsuse kättetoimetamiseks, olenemata otsuse vaidlustamise tähtajast, Sama kehtib TsMS § 632 lg 1 kohta maakohtu otsuse kättetoimetamise osas. Otsuse kättetoimetamata jätmine võib olla mõjuvaks põhjuseks apellatsiooni- või kassatsioonitähtaja ennistamisel.
- [3-2-1-10-08](#) Kui ringkonnakohus ei ole asja läbi vaadanud sisuliselt, vaid on teinud maakohtu väidetavale menetluslikule rikkumisele põhineva otsuse, siis sellise otsuse tegemiseks ei ole üldjuhul vajalik otsuse avalikult teatavaks tegemist TsMS § 452 lg 4 kohaselt edasi lükata.
- [3-2-1-6-09](#) Tsiviilkohtumenetluse seadustik ei võimalda menetluslikke otsuseid teha kirjaga. Praegusel juhul on tähtaja ennistamise taotluse tagastamise kohta tehtud kiri käsitatav määrusena TsMS § 643 lg 1 järgi, sest sellega lahendati menetlusosalise taotlus

Otsuse tegemisel lahendatavad küsimused

- [3-2-1-82-96](#) Kassatsioonikohtus ei saa lagi alust muuta ega uusi nõudeid esitada. Kohtul on õigus otsustada, millist seadust tuleb kohaldada (TsKS § 229).

- [3-2-1-91-96](#) Kui hagi alus on täpsustamata, siis vastavalt TsKS § 229 otsustab kohus otsuse tegemisel, millist seadust tuleb asjas kohaldada.
- [3-2-1-121-96](#) TsKS § 229 ja 232 lg 4 kohaselt hindab kohus otsuse tegemisel tõendeid ja otsustab, millist seadust tuleb asjas kohaldada.
- [3-2-1-123-96](#) Kohus peab aru saama, mida hageja taotleb, andma seejärel pooltevahelistele suhetele juriidilise kvalifikatsiooni ja vastavatele seadustele viidates vaidluse lahendama.
- [3-2-1-8-97](#) Kohus peab otsuse tegema kõigi nõuete osas.
- [3-2-1-76-97](#) Apellatsioonikohus on rikkunud TsKS § 229 ja § 232 lg 4 sätteid jättes otsustamata, millise seaduse alusel tuleb vaidlust lahendada.
- [3-2-1-101-99](#) Apellatsioonikohus jättis kostja taotluse hagi aegumise kohaldamiseks igasuguse tähelepanuta ja rikkus sellega TsMS §-s 228 sätestatud, teha kohtuotsus kõigi nõuete kohta.
- [3-2-1-30-00](#) Kohtuotsus kuulub TsMS §-st 228 tulenevalt tühistamisele, kui kohtu käsitus vaidluse lahendamisel tähtsust omavatest asjaoludest ei ole arusaadav või kohus ei ole teinud otsust kõigi esitatud nõuete kohta.
- [3-2-1-120-00](#) Kohus rikkus oluliselt TsMS §-s 228 sätestatud jättes otsuse tegemisel tõendid hindamata, asjaolud tuvastamata ning otsustamata, millist seadust või seaduse alusel antud õigusakti tuleb asjas kohaldada ja kas hagi kuulub rahuldamisele.
- [3-2-1-103-00](#) Kohtul on õigus anda poolte vaidlusele õiguslik kvalifikatsioon, kuigi hagiavalduses ehk oli märgitud teine nõude alus.
- [3-2-1-26-01](#) Apellatsioonikohus rikkus TsMS §-s 228 sätestatud, mille kohaselt otsuse tegemisel tõendeid hinnates tuleb otsustada, mis asjaolud on tuvastatud ja millist seadust või seaduse alusel antud õigusakti tuleb asjas kohaldada. Kohus teeb otsuse kõigi nõuete kohta.
- [3-2-1-70-01](#) Kui ringkonnakohus tühistab esimese astme kohtu otsuse ja teeb uue otsuse, siis peab ta otsuse tegemisel otsustama, mis asjaolud on tuvastatud ning millist seadust tuleb asjas kohaldada. Kui asjas on esitatud mitu nõuet, teeb kohus otsuse kõigi nõuete kohta (TsMS § 228).
- [3-2-1-16-02](#) TsMS § 228 kohaselt hindab kohus tõendeid ja otsustab, mis asjaolud on tuvastatud. Tuvastanud hagi aluseks olevad asjaolud, peab kohus andma neile õigusliku hinnangu. Kohtul tuli võtta seisukoht kõigi hagi alusesse kuuluvate asjaolude suhtes.
- [3-2-1-118-02](#) Kas antud juhul tuleks omandi üleandmise hindamisel lähendada AÕS §-st 93 või 94, oli kohtu hinnata. Ringkonnakohus

on rikkunud TsMS §-s 228 sätestatud, jättes need sätted kohaldamata ainuüksi põhjusel, et asja omandaja neile ei tuginenud.

- [3-2-1-135-02](#) Ringkonnakohus rikkus otsuse tegemisel TsMS § 6 ja § 228 nõudeid. Kohus pole seotud poolte õiguslike väidetega ja kohaldab esitatud asjaoludele tuginedes ise seadust. Samas peab kohus tulenevalt TsMS §-st 6 pooltele tagama võrdse võimaluse esitada väiteid ja tõendeid.
- [3-2-1-30-03](#) Kuigi hageja ei ole oma nõuet korrektselt sõnastanud, võib järeldada, et tegemist on vindikatsiooninõudega AÕS § 80 alusel. Kohus võib TsMS § 228 järgi seda sätet kohaldada, vaatamata sellele, et hageja oma hagi sellele normile ei tuginenud.
- [3-2-1-50-03](#) Milliseid seadusi tuleb asjas kohaldada, otsustab kohus TsMS § 228 kohaselt otsuse tegemisel.
- [3-2-1-105-04](#) Apellatsioonikohus ei ole seotud poole esitatud arvutustega, kui need ei vasta kehtestatud korrale. Ringkonnakohtul on õigus kontrollida apellandi ja esimese astme kohtu arvutusi.
- [3-2-1-41-05](#) Kohus ei ole asja lahendamisel seotud hageja antud õigusliku kvalifikatsiooniga.
- [3-2-1-51-05](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-1-34-05.
- [3-2-1-34-05](#) TsMS § 228 kohustab kohut, sõltumata menetlusosaliste seisukohtadest, kohaldama õigusnormi, mille rakendamise eeldused ta loeb tuvastatuks kas tõendite hindamise või poolte omaksvõtu kaudu või üldteadaolevate asjaolude alusel. Seega tuleb kohtul selgitada, kas kahju tekitas lepinguline või lepinguväline vedaja ning millisest õigusaktist tuleneb tema vastutus.
- [3-2-1-77-05](#) TsMS § 228 kohaselt ei ole kohus asja lahendamisel seotud poolte antud õigusliku kvalifikatsiooniga ja kohaldab seadust ise.
- [3-2-1-92-05](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-1-77-05.
- [3-2-1-86-05](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-1-77-05.
- [3-2-1-56-06](#) Kui pooled esitavad kohtumenetluses teineteise vastu tasaarvestatavad nõuded ja kohus mõlema poole nõuded täielikult või osaliselt rahuldab, tuleb kohtul poolte nõuded rahuldatud osas omal algatusel tasaarvestada.
- [3-2-1-44-06](#) Enne 1. jaanuari 2006.a kehtinud TsMS § 228 ja § 231 lg 4 mõtte kohaselt ei olnud kohus seotud õigussuhtele hageja antud õigusliku kvalifikatsiooniga, vaid kohaldas seadust ise, olles eelnevalt tuvastanud hagi aluseks olevad asjaolud.

- [3-2-1-93-06](#) Kohus saab isiku kahju hüvitamise nõuet hinnates kontrollida mh nõude aluseks oleva müügikokkuleppe kehtivust, isegi kui selle kokkuleppe pooled lepingu tühisusele ise ei tugine.
- [3-2-1-90-06](#) Kui pooled ei ole tuginenud õiguslikule väitele, et kindlustusjuhtumi saabumisel oli tegemist alakindlustusega, saab kohus vastavate asjaolude esitamisel järelduse alakindlustuse kohta ise teha. Pooltevahelise õigussuhte kvalifitseerimine oli enne 1. jaanuari 2006. a kehtinud TsMS § 228 kohaselt kohtu ülesanne ning on seda ka kehtiva TsMS § 436 lg 7 ja § 438 lg 1 järgi.
- [3-2-1-129-06](#) TsMS § 438 lg 1 kohaselt peab kohus hindama tõendeid ning otsustama, millised asjaolud on tuvastatud ja millist õigusakti tuleb asjas kohaldada.
- [3-2-1-5-07](#) Kohus peab arvestama, et pooltest erineva hinnangu andmisel peab olema tagatud poolte eelnev teavitamine sellisest võimalusest. Nimetatu kehtib TsMS § 654 lg 1 järgi ka ringkonna-kohtu otsuse kohta. Kui ringkonnakohus soovib kohaldada seadust, mis seab protsessiosalised olulisel määral uude protsessuaalsesse positsiooni, tuleb seda protsessiosalistega arutada ja anda neile võimalus esitada oma seisukohad ning vajadusel ka tõendid.
- [3-2-1-140-07](#) Kriminaalasjas tehtud lahend ei mõjuta tsiviilkohtumenetluses nõudele antavat kvalifikatsiooni.
- [3-2-1-144-07](#) Kui ringkonnakohus soovib kohaldada seadust, mis seab protsessiosalised olulisel määral uude protsessuaalsesse positsiooni, eelkõige muudab tõendamiskoormuse jaotust, tuleb seda protsessiosalistega arutada ja anda neile võimalus esitada oma seisukohad ning vajadusel ka tõendid. Vastasel juhul rikut ringkonnakohus menetlusõiguse norme, sest otsus on menetlusosalistele üllatuslik. Samas, kui õigusliku kvalifikatsiooni muutmine ei mõjuta menetlusosaliste protsessuaalset positsiooni tõendamismenetluses, ei ole tegemist üllatusliku otsusega.
- [3-2-1-8-08](#) Hagejate hüvitisnõuete õigusliku aluse määramine tähendab nõuete kvalifitseerimist, mis on TsMS § 436 lg 7 ja § 438 lg 1 kohaselt kohtu ülesanne sõltumata poolte väidetest.
- [3-2-1-37-08](#) Seadusesätte põhiseadusevastaseks tunnistamise taotlus ei ole menetluslik taotlus, millele peaks vastama otsuse resolutsioonis, vaid õiguse kohaldamise küsimus, mida kohus otsustab TsMS § 436 lg 7 ja § 438 lg 1 kohaselt omal algatusel.
- [3-2-1-95-08](#) Kohus peab aegumist kontrollima eraldi kõikide nõuete korral.
- [3-2-1-130-08](#) Sarnaselt siseriikliku (ja Euroopa Liidu) õiguse rakendamisega on ka kohaldamisele kuuluva välisriigi materiaalõiguse kind-

lakstegemine ja rakendamine põhimõtteliselt kohtu kohustus TsMS § 438 lg 1 ja § 442 lg 8 ning REÕS § 2 lg 1 järgi. Seejuures kinnitab REÕS § 2 lg 2, et välisriigi õiguse kohaldamisel lähtutakse kohaldatava õiguse tõlgendusest ja kohaldamise praktikast vastavas riigis. Samas jagab REÕS § 4 (aga ka TsMS § 234) välisriigi õiguse väljaselgitamise koormise kohtu ja poolte vahel ning REÕS § 4 lg 4 järgi on erandina võimalik kohaldada välisriigi õiguse asemel ka Eesti õigust, kui välisriigi õiguse sisu ei ole kõigile pingutustele vaatamata võimalik mõistliku aja jooksul kindlaks teha. Siiski võib lepingule kohaldatava materiaalõiguse menetlusse võtmise otsustamisel ka lõplikult otsustamata jätta, kui võimalike kohaldamisele kuuluvate õiguskordade järgsed lahendused annavad sama garantiikohustuse täitmise koha. Sel juhul määratakse kohtualluvus kohustuse täitmise koha järgi ühtmoodi, sõltumata sellest, milline materiaalõigus lepingule kohaldub. Kohaldamisele kuuluv õigus tehakse siis selgeks asja sisulisel lahendamisel.

[3-2-1-122-08](#) Kohus võib menetluses ka omal algatusel ilma vastava vastuväiteta tuvastada tehingu tühisuse, sest kohus ei saa lahendada asja lepingu alusel, mille kehtivust seadus imperatiivselt ei tunnusta.

[3-2-1-40-09](#) Kriminaalasjas tehtud otsuses isiku süüdimõistmist käsitlevat osa ja tsiviilhagi rahuldavat osa võib pidada nii sisult kui vormilt kohtuotsuse eraldiseisvateks osadeks (sest isiku süüdimõistmisest kuriteos ei järeldu automaatselt tema vastu esitatud tsiviilhagi rahuldamine). Seetõttu on ka kõrgema astme kohtu otsuse resolutsioonis vajalik võtta selgesõnaline seisukoht otsuse muutmises või muutmata jätmises nii isiku süüdimõistmist kui

Istungilt puudumise ja kohtule vastamata jätmise tagajärjed

[3-2-1-107-98](#) Kui hagi jäeti läbi vaatamata seetõttu, et hageja ei ilmunud eelistungile, kuid tal oli puudumiseks seaduslik takistus (haigus), siis vastavalt TsMS § 207 lg 1 (TsKS § 206 lg 2) on tal õigus 30 päeva jooksul hagi läbi vaatamata jätmisest taotleda samas kohtus menetluse taastamist mitte aga esitada hagi läbivaatamata jätmise määrusele erikaebust.

[3-2-1-47-02](#) Kohus võib jätta apellatsioonkaebuse TsMS § 322 lg 1 alusel läbi vaatamata, kui apellant või tema esindaja ei ilmu kohtuistungile ning nad pole kohtule õigeaegselt (enne kohtuistungialgust) teatanud kohtuistungile mitteilmumise põhjust või taotlenud kohtuistungile edasilükkamist.

Otsuse tegemine poolte osavõtuta

[3-2-3-5-97](#) TsKS §-st 198 lg 1 ja 2 tulenevalt võib kohus kostja eelistungilt puudumise korral lahendada hageja nõudmisel asja tagaseljaotsusega, kui kostja puudumise tõttu oli eelmine eelistung edasi lükatud ning kostjat on hoiatatud, et tema mitteilmumisel võib tema kahjuks teha tagaseljaotsuse.

[3-2-3-11-97](#) Kui mõni asjast osavõttev isik kohtuistungile ei ilmunud ja puudusid andmed temale kohtukutse kätteenmise kohta, pidi kohus TsPK § 168 lg 1 kohaselt asja arutamise edasi lükkama.

[3-2-3-18-98](#) Tagaseljaotsuse tegemiseks oluline tingimus TsKS § 198 lg 1 järgi on see, et eelistungil kohalolev pool nõuab tagaseljaotsuse tegemist.

[3-2-1-48-07](#) Tulenevalt TsMS § 412 lg 1 p-st 3 peab kohus, juhul kui hageja asja arutamiseks määratud kohtuistungile ei ilmu, kuid on kohtule eelnevalt teatanud istungile ilmumata jätmise põhjustest, ja kostja taotleb hagi läbivaatamata jätmist, hindama, kas hageja istungile ilmumata jätmise põhjust saab hageja põhjendust arvestades lugeda mõjuvaks. TsMS § 422 lg 1 mõjuvate põhjuste loetelu ei ole ammendav. TsMS § 422 lg 1 mõtte kohaselt saab kohtuistungile ilmumata jätmise põhjust lugeda mõjuvaks, kui see on objektiivse iseloomuga. Selliseks põhjuseks saab olla sündmus, mille tekkimist ja kulgemist isik ei saa ise vahetult mõjutada. Kohus võib vastavalt asjaoludele lugeda mõjuvaks põhjuseks hageja kohtuistungile ilmumata jätmiseks ka samal ajal toimuva teise kohtuistungiga, millest hageja peab osa võtma, kui hageja on sellest esimesel võimalusel kohtule teatanud ja oma istungile ilmumise võimatust põhistanud.

Mõjuv põhjus istungilt puudumiseks

[3-2-3-5-97](#) TsKS §-st 198 lg 1 ja 2 tulenevalt võib kohus kostja eelistungilt puudumise korral lahendada hageja nõudmisel asja tagaseljaotsusega, kui kostja puudumise tõttu oli eelmine eelistung edasi lükatud ning kostjat on hoiatatud, et tema mitteilmumisel võib tema kahjuks teha tagaseljaotsuse.

[3-2-1-107-98](#) Kui hagi jäeti läbi vaatamata seetõttu, et hageja ei ilmunud eelistungile, kuid tal oli puudumiseks seaduslik takistus (haigus), siis vastavalt TsMS § 207 lg 1 (TsKS § 206 lg 2) on tal õigus 30 päeva jooksul hagi läbi vaatamata jätmisest taotleada samas kohtus menetluse taastamist mitte aga esitada hagi läbivaatamata jätmise määrusele erikaebust.

- [3-2-3-18-98](#) Tagaseljaotsuse tegemiseks oluline tingimus TsKS § 198 lg 1 järgi on see, et eelistungil kohalolev pool nõuab tagaseljaotsuse tegemist.
- [3-2-1-14-01](#) Põhjendamatu on kassaatori väide, et maakohus pidanuks aktsepteerima tema seaduslikku takistust kohtuistungile mitteilumisel. Kassaator oli teadlik kohtuistungi toimumisest ning tema puudumine ei takistanud PankrS § 27¹ lg 5 kohaselt asja läbivaatamist.
- [3-2-1-30-02](#) Apellandi avaldus menetluse uuendamiseks tuleb TsMS § 323 lg 1 kohaselt rahuldada. Apellandi esitatud töövõimetuslehe kohaselt oli ta istungilt puudumise ajal töölt haiguse tõttu vabastatud, seetõttu saab tema haigust TsMS § 206 kohaselt lugeda seaduslikuks takistuseks.
- [3-2-1-47-02](#) Kohus võib jätta apellatsioonkaebuse TsMS § 322 lg 1 alusel läbi vaatamata, kui apellant või tema esindaja ei ilmu kohtuistungile ning nad pole kohtule õigeaegselt (enne kohtuistungialgust) teatanud kohtuistungile mitteilumise põhjust või taotlenud kohtuistungit edasilükkamist.
- [3-2-1-95-04](#) Kohus võib lahendada asja ilma apellandi osavõtuta või lükata kohtuistungit edasi, kui apellant ise ei ole soovinud kohtuistungit või on palunud asi lahendada tema osavõtuta. Üldjuhul võib kaebuse jätta läbi vaatamata üksnes siis, kui apellant on taotlenud kohtuistungit, kuid eelnevalt teatamata istungile ei ilmu.
- [3-2-1-94-06](#) TsMS § 422 ei sätesta mõjuvate põhjuste ammendavat loetelu ning kohtul on konkreetseid asjaolusid arvestades õigus hinnata, kas menetlusosalisel oli kohtusse ilmumata jätmiseks mõjuv põhjus. Lepingulise esindaja kohtuistungilt puudumine ei ole poole enda kohtuistungile ilmumata jätmise mõjuvaks põhjuseks TsMS § 422 lg 1 tähenduses. Samuti sätestab TsMS § 345 kohtuistungile kutsutud menetlusosalisele, kes ei saa kohtusse ilmuda, nõude, et ta peab sellest kohtule õigel ajal teatama ja kohtusse ilmumise takistust põhistama.
- [3-2-1-14-07](#) Asja arutamiseks määratud kohtuistung tähendab TsMS mõttes kõiki neid kohtuistungeid, millel lahendatakse pooltevahelist sisulist vaidlust kogumis, pidades silmas kõiki esitatud asjaolusid. Asja arutamiseks määratud kohtuistung TsMS § 409 lg 1 p 1 tähenduses ei ole seega nt istung, mis korraldatakse ainult mõne spetsiifilise tõendi uurimiseks, või otsuses vigade parandamise arutamiseks määratud istung, kui kohus peab vajalikuks sellise istungi korraldamist.

[3-2-1-48-07](#) Tulenevalt TsMS § 412 lg 1 p-st 3 peab kohus, juhul kui hageja asja arutamiseks määratud kohtuistungile ei ilmu, kuid on kohtule eelnevalt teatanud istungile ilmumata jätmise põhjustest, ja kostja taotleb hagi läbivaatamata jätmist, hindama, kas hageja istungile ilmumata jätmise põhjust saab hageja põhjendust arvestades lugeda mõjuvaks. TsMS § 422 lg 1 mõjuvate põhjuste loetelu ei ole ammendav. TsMS § 422 lg 1 mõtte kohaselt saab kohtuistungile ilmumata jätmise põhjust lugeda mõjuvaks, kui see on objektiivse iseloomuga. Selliseks põhjuseks saab olla sündmus, mille tekkimist ja kulgemist isik ei saa ise vahetult mõjutada. Kohus võib vastavalt asjaoludele lugeda mõjuvaks põhjuseks hageja kohtuistungile ilmumata jätmiseks ka samal ajal toimuva teise kohtuistungi, millest hageja peab osa võtma, kui hageja on sellest esimesel võimalusel kohtule teatanud ja oma istungile ilmumise võimatust põhistanud.

Apellatsioonikorras edasikaebamise õigus

[3-2-1-89-99](#) Esimese astme kohtu otsuse peale on õigus edasi kaevata poolel ja teisel protsessiosalisel (TsMS § 297 lg 1).

[3-2-1-45-05](#) TsMS § 79 alusel menetlusse astuda soovinud isikul on TsMS § 297 lg 3 kohaselt õigus esitada erikaebus tema menetlusse lubamata jätmise määruse peale.

[3-2-1-88-07](#) TsMS § 457 lg 1 järgi toob pooltele õiguslikud tagajärjed kaasa üksnes kohtuotsuse resolutsioon. Otsuse põhjendav osa iseseisvalt võetuna ei mõjuta poolte õigusi ja kohustusi. Seetõttu ei ole kohtuotsus vaidlustatav ilma kohtuotsuse resolutsiooni peale kas apellatsioon- või kassatsioonkaebust esitamata.

[3-2-1-142-07](#) Iseseisva nõudeta kolmandal isikul ei ole õigust esitada ei apellatsioon- ega kassatsioonkaebust ega ka määruskaebust maa- või ringkonnakohtu määruse peale, välja arvatud seaduses otse ette nähtud juhtudel, mis puudutavad iseseisva nõudeta kolmandat isikut ennast.

[3-2-1-137-08](#) Kohtuotsus ei ole vaidlustatav ilma kohtuotsuse resolutsiooni peale kas apellatsioon- või kassatsioonkaebust esitamata

Apellatsiooni tähtaeg

[3-2-1-97-96](#) Ilma protsessitoimingut tegemata (apellatsioonkaebust esitamata) ei saa taotleda selle toimingu tegemise (apellatsioonkaebuse esitamise) tähtaja ennistamist.

[3-2-1-128-96](#) Kohtuotsusele kaebuse esitamise õigus tekib protsessiosalisel sel päeval, mil kohtuotsus avalikult teatavaks saab - ükskõik,

kas see toimub avaliku kuulutamisenä samal istungil kohtusaalis, avaliku kuulutamisenä kohtu poolt teatatud päeval või teatavaks tegemisega kohtu kantselei kaudu kohtu poolt teatatud päeval. Seadus ei tee erandit ei neile, kes kohtuistungil ei viibinud ega neile, kes kohtuotsuse hilisema teatavaks tegemise päeval mingil põhjusel otsusest teada ei saanud.

[3-2-1-44-97](#) Apellatsioonkaebuse esitamise tähtaeg on ühtne kõigi protsessiosaliste jaoks ja hakkab kulgema kohtuotsuse avalikult teatavaks tegemise päevast.

[3-2-1-73-01](#) Apellatsioonkaebus tuleb lugeda tähtaegselt esitatuks ka siis, kui see on tähtaja piires esitatud mitte esimese astme kohtule, vaid vahetult ringkonnakohtule.

Apellatsioonkaebus oli tähtaja piires esitatud vahetult ringkonnakohtule. Kuna esimese astme kohus TsMS § 305 lg 2 p-des 1 ja 2 sätestatu kohaselt apellatsioonkaebusele kirjalikult vastamise tähtaega pole andnud, siis oleks seda pidanud tegema ringkonnakohus.

[3-2-1-120-06](#) Tulenevalt TsMS § 632 lg 1 tuleb apellatsioon esitada 30 päeva jooksul, alates otsuse apellandile kättetoimetamisest.

[3-2-1-105-07](#) Vastuapellatsioonkaebuse esitamise tähtaega tuleb hakata lugema apellatsioonkaebuse vastustajale.

Apellatsioonikaebuse esitamine

[3-2-1-59-98](#) TsKS § 283 lg 2 ja 3 kohaselt peab apellatsioonikohtule esitatavas kaebuses peab märkima tõendid, millele apellant kavatseb tugineda ja tõendite lisamisel, mida ei esitatud esimese astme kohtusse, märkima nende esitamata jätmise põhjuse. Seadus ei kehtesta, et pärast seadusega antud võimaluse kasutamatajätmist tõendite esitamiseks ringkonnakohtule peab kohus andma veel võimaluse tõendite esitamiseks.

[3-2-1-104-99](#) TsMS § 3 kohaselt on tsiviilmenetluse ülesandeks tsiviilasja õige ja võimalikult kiire läbi vaatamine. Sellest tulenevalt, kui apellatsioonkaebus ongi esitatud vahetult ringkonnakohtule, kuid tähtaegselt, siis tuleb kaebus saata otse vastavale I astme kohtule, teatada sellest apellandile ja lugeda kaebus esitatuks tähtaegselt.

[3-2-1-73-01](#) Apellatsioonkaebus tuleb lugeda tähtaegselt esitatuks ka siis, kui see on tähtaja piires esitatud mitte esimese astme kohtule, vaid vahetult ringkonnakohtule. Apellatsioonkaebus oli tähtaja piires esitatud vahetult ringkonnakohtule. Kuna esimese astme kohus TsMS § 305 lg 2 p-des 1 ja 2 sätestatu kohaselt apellatsioonkaebusele kirjalikult vas-

tamise tähtaega pole andnud, siis oleks seda pidanud tegema ringkonnakohus.

[3-2-1-44-02](#) TsMS § 302 lg 5 sätestatud võimalus ei ole käsitletav seadusliku takistusena apellatsioonikohtu istungile mitteilumumiseks, kui kohus on asja kohtuistungil arutamist vajalikuks pidanud ning kutsunud apellandi kohtusse kooskõlas TsMS § 321 lg 1.

[3-2-1-149-02](#) Kinnistamisavaldust esitama õigustatud isiku vastus notari kaebusele kinnistamismenetluses, milles ta pidas kaebust õigeks ja märkis, et tal ei ole sellele vastuväiteid, ei ole TsMS mõttes käsitletav kaebusena.

[3-2-1-109-03](#) TsMS § 302 kohaselt peab apellant märkima kaebuses, kas ta soovib asja arutamist kohtuistungil ning kas ta soovib istungist isiklikult osa võtta. Tingimusliku soovi avaldamise võimalust tsiviilkohtumenetluse seadustik ette ei näe.

[3-2-1-62-06](#) TsMS §-s 335 sätestatud võimalus esitada dokumendi originaal tagantjärele hiljemalt kohtuistungil või kirjalikus menetluses dokumentide esitamise tähtaja jooksul ei ole kohaldatav kohtulahendi peale esitatava kaebuse suhtes, kuna kohus ei saa ilma kaebuse originaalita kaebust menetleda.

[3-2-1-69-07](#) Tsiviilkohtumenetluse seadustiku mõttes ei saa apellatsioonkaebuseks lugeda apellatsioonkaebuse esitamisele viitavat e-kirja, millele manusena kaebust lisatud ei ole. Pelgalt tahteavaldust ei saa võrdsustada kaebuse esitamisega.

[3-2-1-114-08](#) Kohtuotsus ei ole vaidlustatav ilma kohtuotsuse resolutsiooni peale kas apellatsioon- või kassatsioonkaebust esitamata.

[3-2-1-6-09](#) Kuigi ringkonnakohus peab eraldi menetlustes otsustama apellatsioonkaebuse või vastuapellatsioonkaebuse esitamise tähtaja ennistamise ja kaebuse menetlusse võtmise, siis ei tähenda see siiski seda, et koos kaebuse esitamise tähtaja ennistamise taotlusega ei tule esitada kaebust ennast.

[3-2-1-77-09](#) TsMS § 68 lg 2 sõnastus ei välista apellatsioonkaebuse esitamist enne apellatsioonkaebuse esitamise tähtaja ennistamise avalduse esitamist või ka pärast apellatsioonkaebuse tähtaja ennistamise avalduse esitamist, kui tähtaja ennistamise avaldus esitatakse TsMS § 67 lg 1 nimetatud takistuse ära langemisest alates TsMS § 67 lg 2 ettenähtud 14 päeva jooksul. Kui enne tähtaja ennistamise avalduse esitamist ei ole kohtule edastatud apellatsioonkaebust ja ka apellatsioonkaebuse esitamise tähtaja ennistamise avaldusele ei ole lisatud apellatsioonkaebust, tuleb avalduse esitajale anda TsMS § 3401 lg 1 kohaselt tähtaeg puuduste kõrvaldamiseks. Tähtaeg puuduste kõrvaldamiseks võib

apellatsioonkaebuse korral olla minimaalselt vajalik tähtaeg esitamata jäänud apellatsioonkaebuse järeletoomiseks või saatmiseks ringkonnakohtule. Nimetatud puuduste kõrvaldamise tähtaja eesmärgiks ei ole võimaldada apellatsioonkaebuse koostamist, sest apellatsioonkaebus peab olema TsMS § 67 lg 2 ja § 68 lg 2 koostoime kohaselt koostatud (hiljemalt) 14-päevase tähtaja jooksul, mis on ette nähtud tähtaja ennistamise avalduse esitamiseks. Seetõttu ei saa selline tähtaeg tavajuhul ületada 1-2 päeva.

TsMS § 68 lg 2 ei keela esitada apellatsioonkaebust ka enne tähtaja ennistamise avalduse esitamist. Kui apellatsioonkaebus tagastatakse selle esitajale tähtaja möödalaskmise tõttu, ei saa sellist apellatsioonkaebust siiski lugeda TsMS § 638 lg 10 kohaselt esitatuks

Apellatsioonikaebuse käiguta jätmine

- [3-2-1-102-00](#) Apellatsioonikohtus peab asja apellatsioonkaebuse alusel läbi vaatama, kui apellant kõrvaldab kaebuse puudused apellatsioonikohtu määratud tähtpäevaks.
- [3-2-1-12-01](#) Ringkonnakohtus on rikkunud protsessõiguse normi tagastades apellatsioonkaebuse TsMS § 304 lg 2 ja 3 alusel. TsMS § 304 lg 2 alusel apellatsioonkaebuse tagastamine määrusega eeldab, et apellant sai ringkonnakohtu kirja puuduse kõrvaldamiseks kätte, kirja kättesaamise kohta aga toimikus andmed puuduvad.
- [3-2-1-57-01](#) Apellatsioonkaebuse tagastamine TsMS § 304 lg 2 alusel eeldab, et kaebaja sai teada apellatsioonkaebuse puudustest ja nende kõrvaldamiseks antud tähtajast. Toimikus puuduvad andmed puuduste kõrvaldamise kohta antud maakohu määruse kättesaamise kohta. Vastava määruse kättesaamist ei pea tõendama kaebaja.
- [3-2-1-5-02](#) 50 Apellatsioonkaebuse tagastamine TsMS § 304 lg 2 alusel eeldab, et kaebaja sai teada apellatsioonkaebuse puudustest ja nende kõrvaldamiseks antud tähtajast. Toimikus puuduvad andmed puuduste kõrvaldamise kohta antud maakohu määruse kättesaamise kohta.
- [3-2-1-6-02](#) Linnakohtus tagastas apellatsioonkaebuse TsMS § 304 lg 2 alusel põhjendamatult, kuna apellatsioonkaebuse puudused ei olnud sellised, mille tõttu ei oleks olnud võimalik kaebust läbi vaadata.
- [3-2-1-23-02](#) Eksimus täiendava riigilõivu tasumise osas selgus pärast ringkonnakohtu määruse tegemist, millega jõustati linnakohtu

TsMS § 304 lg 2 alusel antud apellatsioonkaebuse tagastamise määrus. Pärast vaidluse lõppu riigilõivu suuruse üle tuli anda hagejale uus tähtaeg puuduste kõrvaldamiseks, sest kohtu määratud tähtaeg oli möödunud.

[3-2-1-164-04](#) Esimese astme kohus võib TsMS § 304 lg 2 kohaselt tagastada erikaebuse TsMS § 302 lg 2 viidates põhjendusel, et see ei ole vormistatud vastavalt TsMS § 7 lg 6 masinakirjas formaadis A4, üksnes juhul, kui seetõttu ei ole võimalik kaebust läbi vaadata.

Apellatsioonikaebuse tagastamine

[3-2-1-97-02](#) Apellatsioonikaebuse tagastamine TsMS § 310 lg 4 alusel määrusega eeldab, et apellant sai ringkonnakohtu kirja puuduste kõrvaldamiseks kätte.

[3-2-1-49-06](#) Ringkonnakohus peab puuduste kõrvaldamise määruse koostamisel olema täpne, märkides sinna kõik andmed, mis on puuduste kõrvaldamiseks vajalikud.

Apellatsiooni lahendamiseks ettevalmistumine

[3-2-1-11-01](#) Kui ringkonnakohtu kohtunik leiab, et kaebuselt on riigilõiv vajalikus ulatuses tasumata, määrab ringkonnakohus TsMS § 310 lg 3 kohaselt puuduse kõrvaldamiseks tähtaja.

[3-2-1-150-03](#) Kui kostja ei ole kohtu nõutud tähtpäevaks ringkonnakohtule vastanud ja toimikus puuduvad andmed, millisele aadressile kostjale apellatsioonkaebus saadeti, peab ringkonnakohus TsMS §-dest 3 ja 298 tulenevalt saatma ise kostjale apellatsioonikaebuse ära kirja.

[3-2-1-43-04](#) Kui vastustaja ei ole apellatsioonikaebusele vastanud, peab ringkonnakohus kontrollima, miks ta ei ole seda teinud, ja andma vastustajale vastamise võimaluse, kui esimese astme kohus on seda nõuet rikkunud või ei ole seda nõuetekohaselt täitnud (Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-1-150-03).

[3-2-1-75-04](#) Apellandi kohustamine apellatsioonkaebuses puuduste kõrvaldamiseks kirja teel ei ole oluline rikkumine, kui kirja sisu vastab TsMS § 310 lg 3 sätestatule ja määruse tegemata jätmine ei piira apellandi õigusi. Apellatsioonikaebuse puuduste kõrvaldamiseks tehtud määruse kätteandmisele tuleb seaduse analoogia alusel rakendada kirjaliku kutse kätteandmise korda (TsMS §-d 28-31).

[3-2-1-86-09](#) TsMS § 17 lg 1 kohaselt lahendab ringkonnakohus tsiviilasja kollegiaalselt kolmeliikmelises kohtukoosseisus, kui seaduses ei ole ette nähtud teisiti. TsMS § 640 lg 3 esimese lause kohaselt

lahendab kohtukoosseisu liige üksinda menetlusosaliste taotlused asja ettevalmistamisel ja teeb asja arutamist ettevalmistavad või muud korraldavad määrused. Ringkonnakohtu määrus hageja taotluse kohta määrata kostjale trahv hagi tagamise määruse täitmata jätmise eest on korraldav määrus TsMS § 640 lg 3 esimese lause tähenduses, mille eesmärgiks on kõige üldisemalt korraldada menetlust hagiastjas, milles on tehtud mitmeid menetluslikke määrusi.

Asja lahendamine kirjalikus menetluses

- [3-2-1-112-02](#) 319 Kui apellatsioonkaebuses ei vaidlustatud mitte asja tõenduslikku külge, vaid materiaaõigusnormi tõlgendamist, võib ringkonnakohus lahendada asja TsMS § 316 kohaselt kirjalikus menetluses.
- [3-2-1-54-03](#) Kui apellant või vastustaja ei ole taotlenud asja lahendamist kohtuistungil, võib kohus TsMS § 316 lg 1 järgi protsessiosalisi kohtusse kutsumata lahendada asja kirjalikus menetluses.
- [3-2-1-137-04](#) Kui võlgniku avalduse alusel algatatud pankrotimenetlus lõpetatakse PankrS § 28 lg 2 alusel ning pankrotimenetluse lõpetamise määruse peale esitab erikaebuse võlausaldaja, on apellatsioonikohtul õigus vaadata erikaebus läbi kirjalikus menetluses protsessiosalisi kohtusse kutsumata, kui võlausaldaja ei ole kaebuses märkinud, et ta soovib asja arutamist kohtuistungil.

Apellatsiooni lahendamise ulatus

- [3-2-1-53-00](#) Vaidluse lahendamisel, kas hageja omandiõigus elamule tekkis ostu-müügi- ja kinkelepingu alusel või ühise tegutsemise lepingu alusel, tuleb lähtuda hagi esitatud selgelt väljendatud nõudest ja hagi aluseks olevatest asjaoludest. Hagi alust ja eset ei või muuta apellatsioonkaebuses ega esitada nõuet, mida esimese astme kohtus ei esitatud.
- [3-2-1-10-02](#) Ringkonnakohus rikkus TsMS § 319 lg 1 sätestatud asja läbi vaatamise ulatuse põhimõtteid, kontrollides linnakohtu otsust osas, mille peale ei kaevatud.
- [3-2-1-41-02](#) Kuna apellatsioonkaebuses vaidlustati kohtu poolt välja mõistetud võlasumma suurus, siis oli ringkonnakohtul õigus kaebuse alusel selles osas linnakohtu otsuse õigsust kontrollida. Apellatsioonikohtul oli õigus kontrollida ka väljamõistetud võlasumma kujunemise asjaolude tuvastamise õigsust.
- [3-2-1-90-02](#) Hageja esitas linnakohtu otsusele apellatsioonkaebuse kogu otsuse peale, leides, et see on ebaseaduslik ja põhjendamatu. Seega oli ringkonnakohus hageja apellatsioonkaebuse alusel

õigustatud kontrollima ka kohtuotsuse põhjendusi ning ta pole rikkunud TsMS § 319 lg 1 sätestatud.

- [3-2-1-108-02](#) Ringkonnakohus on rikkunud TsMS § 319 lg 1 sätestatud, rahuldades apellatsioonkaebuse suuremas ulatuses, kui apellant seda taotles.
- [3-2-1-133-02](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-1-130-02.
- [3-2-1-131-02](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-1-130-02.
- [3-2-1-121-02](#) Tulenevalt TsMS § 73 lg 1 sätestatud poolte võrdsuse põhimõttest on TsMS § 319 lg 2 esimene lause kohaldatav nii hageja kui kostja suhtes, kui apellatsioonkaebuse esitab tema.
- [3-2-1-130-02](#) Kostja pole vaidlustanud kohtukulude jaotuse aluseid. Seega on ringkonnakohus rikkunud TsMS § 319 lõiget 1, muutes asjakohase kaebuseta maakohtu otsust väljamõistetud kohtukulude osas.
- [3-2-1-132-02](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-1-130-02.
- [3-2-1-21-03](#) Maakohus pole TsMS § 228 sätteid rikkudes teinud otsust kõigi nõuete kohta. Kuna hageja vaidlustas apellatsioonikaebuses ühe nõude osas otsuse tegemata jätmise, siis võis ringkonnakohus TsMS § 319 lg 1 alusel teha hageja selle nõude osas ise otsuse.
- [3-2-1-70-03](#) Ringkonnakohus on rikkunud TsMS § 319 lg 1 sätestatud, kui tühistas maakohtu otsuse, tuginedes vastuväidetele, mida apellatsioonikaebuses ei olnud esitatud, ning väljunud seega apellatsioonikaebuse piiridest.
- [3-2-1-131-03](#) TsMS § 319 lg 1 järgi kontrollib ringkonnakohus apellatsiooni korras esimese astme kohtu lahendi seaduslikkust ja põhjendatust üksnes osas, mille peale edasi kaevati. Seega sai apellatsioonikohus otsuse teha vaid vaidlustatud nõude osas.
- [3-2-1-116-04](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-1-108-02. Uute asjaolude ja tõendite esitamist apellatsioonimenetluses tuleb erandina tunnustada olukorras, kus menetluslik olukord asjas on pärast asja lahendamist esimese astme kohtus oluliselt muutunud ja asja lahendamine esimese astme kohtus esitatud asjaolude ja tõendite alusel tooks ilmselt kaasa kohtulahendi, mis on muutunud asjaolusid arvestades sisuliselt ebaõige või mida ei ole reaalselt võimalik täita.
- [3-2-1-163-04](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-1-10-02.
- [3-2-1-16-05](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-1-116-04. Kui ringkonnakohtu menetluses ilmneb uus asjaolu, mis välistab põhimõtteliselt sellise lahendi tegemise nagu tegi esimese astme kohus, saab ja peab ringkonnakohus seda arvestama. Kui sel-

line asjaolu välistab põhimõtteliselt hagi rahuldamise, saab ringkonnakohus teha ka sõltumata apellatsioonkaebusest uue otsuse, millega jätab hagi rahuldamata.

Omandiõiguse tunnustamise hagi saab rahuldada ka juhul, kui vallasasjast korter on kohtumenetluse jooksul muutunud korteriomandi osaks. Sellises olukorras peaks hagejal olema õigus oma nõuet täpsustada selliselt, et tuvastamisnõue ulatub ka kinnistatud korteriomandile.

[3-2-1-40-05](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-1-16-05.

[3-2-1-65-05](#) Eelkõige saab apellatsioonimenetluses asendada nt AÕS §-st 80 tuleneva asja nõude kahju hüvitamise nõudega, kui asi on hävinud.

[3-2-1-9-06](#) Ringkonnakohus peab arvestama seda, kui menetluslik olukord on pärast asja lahendamist esimese astme kohtus oluliselt muutunud ja asja lahendamine esimese astme kohtus esitatud asjaolude ja tõendite alusel tooks ilmselt kaasa kohtulahendi, mis on muutunud asjaolusid arvestades sisuliselt ebaõige või mida ei ole reaalselt võimalik täita.

[3-2-1-78-07](#) TsMS § 651 lg 1 seab ringkonnakohtule piirid apellatsioonkaebuse alusel esimese astme kohtu otsuse seaduslikkuse ja põhjendatuse kontrollimisel, kuid ei vabasta ringkonnakohut kohustusest apellatsiooni korras esimese astme kohtulahendi tühistamisel ja uue otsuse tegemisel vastata kohtuotsuses vastustaja esimese astme kohtus esitatud faktilistele väidetele.

[3-2-1-145-07](#) Kuna hageja maakohtu otsust hagi rahuldamata jätmise osas ei vaidlustanud, siis ei saanud ringkonnakohus maakohtu otsust avaldatava teksti osas laiendada. Ringkonnakohus ületas hagis nõutud järeltõlgimise ümbersõnastamisel apellatsioonkaebuse piire, rikkudes sellega TsMS § 651 lg 1.

[3-2-1-31-08](#) TsMS § 651 lg 1 kohaselt kontrollib ringkonnakohus apellatsiooni korras esimese astme kohtu otsuse seaduslikkust ja põhjendatust üksnes osas, mille peale on edasi kaevatud. TsMS § 652 lg 7 kohaselt kehtib esimese astme kohtu menetluses poole avaldatud asjaolu omaksvõtt ja hagi õigeksvõtmine ka apellatsioonimenetluses. TsMS § 436 lg 4 kohaselt ei või kohus otsust tehes tugineda asjaolule, mida ei ole menetluses arutatud. Samuti ei või kohus hinnata esiletoodud asjaolu otsuses erinevalt mõlemast poolest, välja arvatud juhul, kui kohus on juhtinud sellisele võimalusele eelnevalt poolte tähelepanu ja andnud neile võimaluse avaldada oma seisukoht

Menetlusnormi rikkumise tagajärjed

- [3-2-1-43-00](#) Apellatsioonkaebuse põhjendustest olenemata võib apellatsioonikohus tühistada kohtulahendi TsMS § 333 lg 2 alusel ja saata asja uueks arutamiseks esimese astme kohtule ainult selle protsessiõiguse normi olulise rikkumise tõttu, mida ei ole võimalik apellatsioonimenetluses kõrvalda.
- [3-2-1-109-00](#) Saates asja TsMS § 333 lg 2 alusel uueks arutamiseks esimese astme kohtule, pidi ringkonnakohus põhjendama, millised olid need protsessiõiguse normi rikkumised, mida ei saanud apellatsioonimenetluses kõrvaldada.
- [3-2-1-40-01](#) Apellatsioonikohus ei viidanud otsuses protsessiõiguse normide olulisele rikkumisele, mida ei ole apellatsioonimenetluses võimalik kõrvaldada, vaid leidis, et asjaolud tuleb täielikumalt välja selgitada ja veelkord anda edasikaebe võimalus. Sellist alust tühistatud otsuse esimese astme kohtule uueks läbivaatamiseks saatmiseks ei ole tsiviilkohtumenetluse seadustikus sätestatud ja apellatsioonikohus peab vaidluse ise sisuliselt lahendama.
- [3-2-1-52-01](#) Apellatsioonikohus ei ole põhjendanud asja esimese astme kohtusse saatmise vajadust. TsMS § 333 lg 2 kohaselt on õigus saata asi uueks arutamiseks esimese astme kohtusse protsessiõiguse normi olulise rikkumise tõttu, kui seda ei ole võimalik kõrvaldada apellatsioonimenetluses.
- [3-2-1-76-01](#) Kohtuotsusest ei nähtu, millist protsessiõiguse normi esimese astme kohus rikkus ja miks pole seda rikkumist võimalik kõrvaldada apellatsioonimenetluses. Seega on ringkonnakohus rikkunud TsMS § 333 lõiget 2.
- [3-2-1-49-02](#) TsMS § 231 lg 4 ja § 95 rikkumised võivad olla küll kohtuotsuse tühistamise aluseks, kuid ei ole igal juhul aluseks asja saatmiseks esimese astme kohtule uueks läbivaatamiseks. Ringkonnakohus ei põhjendanud, miks ei ole nimetatud puudusi võimalik kõrvaldada apellatsioonimenetluses.
- [3-2-1-56-02](#) TsMS § 333 lg 3 tulenevalt asja uueks arutamiseks saatmine esimese astme kohtule oli põhjendatud, sest kohus oli jätnud täitmata eelmenetluse ülesanded. Esimese astme kohtus ei ole sisuliselt selgeks tehtud esitatud nõuete sisu ega neile esitatud vastuväiteid, samuti pole neid õiguslikult igakülgset hinnatud.
- [3-2-1-71-02](#) Kuna esimese astme kohus ei tuvastanud asjaolusid, mis on vajalikud hagi põhjendatuse üle otsustamiseks, siis tuleb asi saata esimese astme kohtule uueks arutamiseks. Seega on apellatsioonikohus põhjendanud TsMS § 333 lg 2 kohaldamise vajalikkust.

- [3-2-1-95-02](#) Ringkonnakohus võib kasutada TsMS § 333 lg 2 sätestatud õigust saata asi esimese astme kohtule tagasi üksnes juhul, kui tõepoolest ei ole võimalik rikkumist apellatsiooniasemes kõrvaldada ja kohus seda ka otsuses põhjendab.
- [3-2-1-90-04](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsused nr 3-2-1-40-01, 3-2-1-52-01, 3-2-1-76-01, 3-2-1-95-02.
- [3-2-1-165-04](#) TsMS § 333 lg 2 kohaldamine olukorras, kus pooled ei ole apellatsioonkaebuses ja/või selle vastuses vaidlustanud esimese astme kohtu otsuse vastavat osa ja on selle mittevaidlustamise soovi kohtuistungil selgelt rõhutanud, oleks dispositiivuse põhimõtte rikkumine.
- [3-2-1-131-05](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-95-02.
- [3-2-1-154-05](#) Kui ringkonnakohus võis ise tühistada maakohtu otsuse menetlusõiguse normi olulise rikkumise tõttu, kuid ei ole seda teinud, siis võib Riigikohus TsMS § 692 lg 5 teise lause alusel maakohtu otsuse tühistada.
- [3-2-1-19-06](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend nr 3-2-1-95-02.
- [3-2-1-44-06](#) Ringkonnakohus võis kasutada enne 1. jaanuari 2006.a kehtinud Vt TsMS § 333 lg 2 sätestatud õigust saata asi esimese astme kohtule tagasi üksnes juhul, kui tõepoolest ei ole võimalik rikkumisi apellatsiooniasemes kõrvaldada ja kohus seda ka otsuses põhjendab.
- [3-2-1-105-07](#) Tähtaja ennistamise küsimuse peab lahendama ringkonnakohus kolmeliikmelises koosseisus. Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend nr 3-2-1-130-06.
- [3-2-1-68-08](#) Ringkonnakohtu otsuse on allkirjastanud kohtunik, kes ei ole asja arutamisel osalenud. Ringkonnakohus on sellega oluliselt rikkunud TsMS § 20 lg 1 ja § 441 lg 1, mistõttu tuleb ringkonnakohtu otsus tühistada ja saata asi ringkonnakohtule uueks läbivaatamiseks.
- [3-2-1-112-08](#) TsMS § 637 lg 2 rikkumine on menetlusõiguse normi oluline rikkumine.
- [3-2-1-119-08](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend nr 3-2-1-130-06.
- [3-2-1-6-09](#) Tähtaja ennistamise küsimuse peab lahendama ringkonnakohus kolmeliikmelises koosseisus. Isegi juhul, kui asuda seiskohale, et ringkonnakohus ei lahendanud tähtaja ennistamise taotlust sisuliselt, s.o tagastas selle läbivaatamatult, ei ole tegemist menetlusosalise taotlusega asja ettevalmistamisel, mille võib TsMS § 640 lg 3 järgi lahendada üks kohtukoosseisu liige.

Ringkonnakohtu õigused asja lahendamisel

- [3-2-1-65-00](#) Ringkonnakohus on rikkunud TsMS § 334 sätteid, kuna, muutes esimese astme kohtu otsuse põhjendusi, jättis ta kohtuotsuse resolutsioonis linnakohtu otsuse muutmata.
- [3-2-1-93-06](#) Menetlusökonomia põhimõttest lähtudes peab ringkonnakohus esmajoones püüdma asja ise lahendada ning üksnes erandi-na saatma asja esimese astme kohtule uueks lahendamiseks, kui ta ei saa asja lõpuni lahendada.
- [3-2-1-115-06](#) Ringkonnakohus ei ole asja uuel läbivaatamisel seotud oma varasema otsusega, mille Riigikohus tühistas. Ringkonnakohtu otsuse tühistamise ja asja uueks lahendamiseks saatmise korral jätkub menetlus ringkonnakohtus seisundis, milles see oli enne asja läbivaatamise lõpetamist. Riigikohtu seisukohad õigusnormi tõlgendamisel ja kohaldamisel on ringkonnakohtule kohustuslikud.
- [3-2-1-143-06](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend nr 3-2-1-93-06.
- [3-2-1-90-07](#) Ringkonnakohtul kui teise astme kohtul puudub õigus kohaldada TsMS § 371 lg 2 p-d 1, kuna tal ei ole õigus ise otsustada, kas hagi tuleb võtta maakohtu menetlusse või mitte. Küll on ringkonnakohtul õigus lahendada määruskaebust määruse peale, millega maakohus jättis hagi TsMS § 371 lg 2 p 1 alusel menetlusse võtmata.
- [3-2-1-143-07](#) Kohtu tehtud diskretsiooniotsuse sisu saavad kõrgema astme kohtud kontrollida piiratult, eelkõige selles osas, kas alama astme kohus on ületanud diskretsiooni piire.
- [3-2-1-37-08](#) Apellatsiooni piiride ületamine ringkonnakohtu poolt tuleb lugeda menetlusõiguse normi oluliseks rikkumiseks TsMS § 669 lg 2 ja § 692 lg 4 mõttes.

Määruskaebuse esitamine

- [3-2-1-62-06](#) Määruskaebuse esitajaks tuleb lugeda menetlusosaline, mitte tema lepinguline esindaja, kes TsMS § 198 kohaselt menetlusosaliste hulka ei kuulu.
TsMS § 663 lg 5 järgi määruskaebuse edastamisel ringkonnakohtule ei pea esimese astme kohus määruskaebuse edastamist sisuliselt põhjendama. Piisab sellest, kui esimese astme kohus märgib, et jääb esialgses lahendis esitatud seisukoha juurde. Sama kehtib TsMS § 663 lg 6 ja 7 kohaldamisel.
- [3-2-1-79-06](#) Ringkonnakohus vaatab hagita menetluses tehtud menetluse lõpetava määruse peale esitatud määruskaebuse läbi ja lahendab kolmeliikmelises koosseisus.
Kohtunikuabi või kohtunik ei pea kandemääruse puhul

määruskaebuse rahuldamata jätmist eraldi põhjendama. Kaevata sellise määruse peale ei saa. Küll peab toimikumaterjalide järgi olema võimalik tuvastada, et nii kohtunik kui kohtunikuabi on määruskaebuse alusel määrust kontrollinud. Selleks piisab lühikesest TsMS § 465 lg 1 nõuetele vastavast määrusest kaebuse edasisaatmise kohta. Sellist määrust ei pea menetlusosalistele edastama, kuna see nende õigusi ei puuduta. Küll tuleb eraldi motiveerida kaebuse rahuldamist. Eelnev kehtib ka muude kohtumääruste peale esitatud määruskaebuste menetlemisel TsMS § 663 lg 5 järgi.

“Menetlust lõpetava” määrusena tuleb TsMS § 661 lg 2 tähenduses mõista kõiki hagita menetluses tehtud määrusi, millega asi lahendatakse, mh registriasjades kandeavalduste lahendamise määrusi, mille peale on esitatud määruskaebus. „Menetlust lõpetavat” määrust ei tule mõista kitsalt „menetluse lõpetamise” määrusena TsMS § 428 tähenduses.

[3-2-1-130-06](#) Menetlust lõpetava määrusena tuleb TsMS § 661 lg 3 tähenduses mõista kõiki hagita menetluses tehtud määrusi, millega asi lahendatakse, sh registriasjades kandeavalduste lahendamise määrusi, mille peale on esitatud määruskaebus. Menetlust lõpetavat määrust ei tule mõista kitsalt menetluse lõpetamise määrusena TsMS § 428 tähenduses.

TsMS § 666 lg 3 lõike järgi vaatab hagita menetluses tehtud menetlust lõpetava määruse peale esitatud määruskaebuse läbi ja lahendab ringkonnakohtu tsiviilkolleegiumi kolmeliikmeline koosseis.

TsMS §-s 599 nimetatud kaebetähtaeg kehtib üksnes määruskaebuse esitamisel maakohtu määruse peale ning TsMS § 698 lg 2 järgi on ringkonnakohtu määruse üldiseks vaidlustamise tähtajaks 15 päeva määruse kättetoimetamisest alates.

TsMS § 667 lõikest 4 järeldub, et ringkonnakohtu määrus määruskaebuse kohta tuleb menetlusosalistele kätte toimetada ka juhul, kui seda ei saa edasi kaevata.

[3-2-1-139-06](#) TsMS § 666 lg 2 mõttest tulenevalt peab määruskaebuse läbi vaatama kolmeliikmeline koosseis juhul, kui kas või ühe hageja nõue ületab 10 000 krooni.

[3-2-1-28-07](#) Kuigi PankrS § 5 lg 2 järgi võib ringkonnakohtu määruse peale edasi kaevata üksnes siis, kui see on pankrotiseaduses ette nähtud ja pankrotiseaduses ei ole sätestatud alust, millest tulenevalt oleks vaidlustatud määrus edasikaevatav, on määrus edasikaevatav, sest see takistab asja edasist menetlust.

- [3-2-1-42-07](#) TsMS § 696 lg 1 kohaselt võib ringkonnakohtu määruse peale määrusega puudutatud menetlusosaline esitada määruskaebuse Riigikohtule üksnes juhul, kui määruskaebuse esitamine on seadusega lubatud või kui määrus takistab asja edasist menetlust.
- [3-2-1-68-07](#) Kooskõlas TsMS § 667 lõikega 3 võib määruskaebust läbivaatav kohus vajadusel koguda uusi tõendeid.
- [3-2-1-112-07](#) Ringkonnakohus on määruse resolutsiooni ebaõigesti märkinud, et kohtumääruse peale ei saa edasi kaevata. Õigusabikulude kindlaksmääramiseks tehtud maakohtu määruse kohta tehtud ringkonnakohtu määruse vaidlustamiseks võib esitada kaebuse Riigikohtusse, kui kaebuse hind ületab 3000 krooni.
- [3-2-1-3-08](#) Ka hagita menetluses, kui ringkonnakohus tühistab esimese astme kohtu määruse ja teeb ise uue määruse, peab ringkonnakohus võtma seisukoha kõikide hageja ja kostja poolt esimese astme kohtu menetluses esitatud väidete kohta. TsMS § 662 lg 3 esimese lause kohaselt võib määruskaebuse põhjendamiseks (s.o hagita menetluses) esitada uusi asjaolusid ja tõendeid ka ringkonnakohtu menetluses.
- [3-2-1-24-08](#) Määrus, millega ringkonnakohus tühistab menetluse lõpetamise määruse, on võrdsustatud määrusega, millega kohus ei lõpeta asja menetlust. TsMS § 433 lg 2 tulenevalt on määruse peale, millega kohus ei lõpeta asja menetlust, õigus esitada määruskaebus vaid juhtudel, kui kohus ei lõpeta asja menetlust seetõttu, et ei võta vastu hagist loobumist või ei kinnita kompromissi.
- [3-2-1-71-08](#) Hagi tagamist taotlenud ja kautsjoni tasunud isikud võivad hagi tagamata jätmise korral esitada määruse peale määruskaebuse sarnaselt TsMS § 390 lg 1 esimese lause teiste juhtumitega. Hagi tagamata jätmise kohta tehtud maakohtu määruse peale esitatud määruskaebuse kohta tehtud ringkonnakohtu määruse peale ei saa Riigikohtule edasi kaevata.
- [3-2-1-112-08](#) TsMS § 663 lg 4 mõtte kohaselt peab maakohus määruskaebuse rahuldama osaliselt, kui määruskaebus on põhjendatud vaid osaliselt. TsMS võimaldab maakohtul oma määrust ka osaliselt tühistada
- [3-2-1-6-00](#) Apellatsioonikohus jättis otsuse põhjendavas osas tähelepanuta poole väidetud õiguslikku tähtsust omava asjaolu, mis tõi kaasa kohtuotsuse tühistamise protsessiõiguse normi olulise rikkimise tõttu.

- [3-2-1-11-00](#) Ringkonnakohus pole otsuses põhjendanud milliste asjaolude alusel ta vastavad järeldused tegi, rikkudes sellega TsMS § 330 lg 4 kohtuotsuse põhjendavale osale esitatud nõudeid.
- [3-2-1-7-00](#) Ringkonnakohus on rikkunud TsMS § 330 lg 4 järgi kohtuotsuse põhjendavale osale esitatavaid nõudeid jättes põhjendamata, milliste tõendite alusel ta kohtuotsuses oma järeldused tegi
- [3-2-1-24-00](#) Ringkonnakohus peab vastavalt TsMS § 330 lg 6 otsuses vastama apellatsioonkaebuse põhjendustele.
- [3-2-1-15-00](#) Apellatsioonikohtu otsuse kohaselt tühistati linnakohtu otsus protsessiõiguse normide olulise rikkumise tõttu. Otsuses ei ole viidatud, milliseid protsessiõiguse norme linnakohus rikkus ning milles nende rikkumine väljendub. Seega ei vasta apellatsioonikohtu otsus TsMS § 330 lg 4 sätestatud nõudele: märkida otsuse põhjendavas osas seadused, mida ringkonnakohus kohaldas.
- [3-2-1-27-00](#) Ringkonnakohus on rikkunud TsMS § 330 lg 4 sätteid, mille kohaselt märgitakse otsuse põhjendavas osas muuhulgas ringkonnakohtu tuvastatud asjaolud ning kohaldatud seadus.
- [3-2-1-16-00](#) Linnakohtu otsuse muutmiseiga, mida otsuses arusaadavalt ei kajastata, on ringkonnakohus rikkunud TsMS § 330 lg 4 kohtuotsuse põhjendavale osale esitatud nõudeid. Ringkonnakohus pole järginud TsMS § 330 lg 6 nõuet vastata otsuses apellatsioonkaebuse põhjendustele.
- [3-2-1-50-00](#) Ringkonnakohtu otsus ei vasta TsMS § 330 lg 4 nõuetele, mille kohaselt tuleb otsuse põhjendavas osas ära märkida ringkonnakohtu tuvastatud asjaolud ja nendest tehtud järeldused, tõendid, millele on rajatud kohtu järeldused, ning seadused, mida ringkonnakohus kohaldas.
- [3-2-1-17-00](#) Apellatsioonikohtu otsus rikkus otsuse põhjendavale osale TsMS § 330 lg 4 esitatavaid nõudeid, mille kohaselt tuleb otsuses märkida ringkonnakohtu tuvastatud asjaolud ja nendest tehtud järeldused, tõendid, millele on rajatud kohtu järeldused, ning seadused, mida ringkonnakohus kohaldas.
- [3-2-1-55-00](#) Ringkonnakohtu otsuse põhjendavas osas peavad TsMS § 330 lg 4 järgi sisalduma tema poolt tuvastatud faktilised asjaolud ja nendest tehtud järeldused, kui ta ei nõustu esimese astme kohtu poolt tuvastatuga. Ringkonnakohtu otsus nimetatud nõuetele ei vasta.
- [3-2-1-33-00](#) Kohtuotsuse põhjendavas osas peab kohus TsMS § 330 lg 4 alusel märkima, millist seadust ta kohaldas.

- [3-2-1-61-00](#) TsMS § 330 lg 6 kohaselt peab apellatsioonikohus otsuses vastama apelellatsioonikaebuse põhjendustele.
- [3-2-1-84-00](#) Apellatsioonikohtu otsus ei vasta TsMS § 330 nõuetele. Ekslik on apellatsioonikohtu seisukoht, et kuna hagi rahuldamata jätmist PankrS § 43 lg 1 p 2 alusel ei vaidlustatud, siis ei saa sellel alusel hagi hinnata. Apellatsioonikohus tühistas esimese astme kohtu otsuse tervikuna. Uue otsusega hagi rahuldamata jätmine eeldas ringkonnakohtu seisukohavõttu kõigi hagi aluseks olevate asjaolude kohta. Järelikult tulnuks lahendada ka hageja nõue PankrS § 43 lg 1 p 2 alusel.
- [3-2-1-63-00](#) Otsus ei vasta TsMS § 330 lg 4 nõuetele kui kohtu järeldus ei rajane tõenditele ning tuvastatud asjaoludele.
- [3-2-1-80-00](#) Ringkonnakohus peab otsuses vastama apellatsioonikaebuse põhjendustele (TsMS § 330 lg 6).
- [3-2-1-60-00](#) TsMS § 92 kohaselt peab kohus tõendi vastuvõtmisest keeldumist põhjendama.
- [3-2-1-107-00](#) Ringkonnakohus on rikkunud TsMS § 330 lg 4 sätteid, mille kohaselt märgitakse ringkonnakohtu otsuse põhjendavas osas tuvastatud asjaolud ja nendest tehtud järeldused, tõendid, millele tuginedes asjaolud tuvastati ning seadused, mida kohus kohaldas.
- [3-2-1-91-00](#) Apellatsioonikohus rikkus oluliselt protsessiõigusnorme, jättes tähelepanuta, et kohtuotsus peab olema seaduslik ja põhjendatud (TsMS § 227 lg 1) ning et kohtuotsuses peavad olema märgitud seadused, mida kohus kohaldas (TsMS § 330 lg 4).
- [3-2-1-113-00](#) Kohus rikkus TsMS §-s 330 lg 6 sätestatud nõuet vastata apellatsioonikaebuse väidetele.
- [3-2-1-146-00](#) Kui ringkonnakohus jätab esimese astme kohtu otsuse muutmata, siis ei pea ta vastavalt TsMS § 330 lg 5 esimese astme kohtu otsuse põhjendusi oma otsuses kordama.
- [3-2-1-124-00](#) Kohtuotsust ei saa põhistada tõendamata väidetega. Kohtuotsuses märgitud põhjendus, et teiste protsessiosaliste väited kinditavad, et kostja oli ajutine elanik, ei ole kooskõlas kohtuotsuse sisule esitatavate nõuetega (TsMS § 330 lg 4).
- [3-2-1-171-00](#) Apellatsioonikohus rikkus TsMS § 330 lg 4 nõudeid, kuna tühistades esimese astme kohtu otsuse, ei saanud ta asja läbivaatamisel lähtuda maakohu tuvastatud asjaoludest ning jätta poolte suhtele õigusliku kvalifikatsiooni andmata.
- [3-2-1-144-00](#) Apellatsioonikohus on rikkunud TsMS § 330 lg 4 sätestatud nõuet jättes põhjendusi esitamata hinnangu andmata tõenditele, millega kostja soovis tõendada vastavaid asjaolusid.

Tulenevalt TsMS § 330 lg 5, kui apellatsioonikohus asub maakohtust vastupidisele seisukohale, peab ta oma seisukohata põhjendama ning märkima otsuses tuvastatud asjaolud, nendest tehtud järeldused ja tõendid, millele on rajatud kohtu järeldused (TsMS § 330 lg 4).

- [3-2-1-162-00](#) Tulenevalt ÄS § 315 lg 2 vabaneb juhatuse liige vastutusest kui ta tõendab, et kahju tekitamises tema süü puudus. Arvestades, et aktsiaseltsi juhtimine on ÄS § 306 järgi juhatuse kohustus ning ei ole tuvastatud, et aktsiaseltsi lepingulise kohustuse täitmine oli võimatu juhatuse liikmest sõltumatutel asjaoludel, pidanuks ringkonnakohus märkima otsuses asjaolud, millistele tuginedes ta ei loe kahju tekitatuks juhatuse liikme kohustuse täitmata jätmise või mittenouetekohase täitmisega. Seega ei vasta kohtuotsus TsMS § 330 lg 4 nõuetele.
- [3-2-1-141-00](#) Apellatsioonikohus on rikkunud TsMS § 330 lg 4 sätteid. Kui apellatsioonikohus leidis, et vaidlustatud ostu-müügileping rikub hageja tsiviilõigusi, pidi kohus põhjendama, millistele tõenditele tuginedes selline järeldus tehti. Apellatsioonikohus, tunnistades viitega TsÜS §-le 66 ostu-müügilepingu tühisust, pole kohtuotsuses põhjendanud, millise seadusega on ostu-müügileping vastuolus, milles seisnes tehingu tegemisel seaduse oluline rikkumine või vastuolu põhiseadusliku korra või heade kommetega.
- [3-2-1-30-01](#) Apellatsioonikohtu otsus ei vasta TsMS § 330 lg 4 nõuetele. Kuna apellatsioonikohus tühistas esimese astme kohtu otsuse ja tegi uue otsuse, siis oleks ta pidanud otsuses põhjendama, miks ta kostjate väidetega ei nõustu, samuti kõiki kogutud tõendeid analüüsima.
- [3-2-1-36-01](#) Apellatsioonkaebuses vaidlustas kostja mitme tõendi hindamise. Ringkonnakohus rikkus TsMS § 330 lg 6 jättes apellatsioonkaebuse põhjendustele vastamata.
- [3-2-1-17-01](#) Apellatsioonikohus on TsMS § 330 lg 4 nõudeid rikkudes jätnud põhjendamata tuvastatud asjaolude alusel tehtud järeldused.
- [3-2-1-22-01](#) Kohtuotsus ei vasta TsMS § 330 lg 4 nõuetele. Vaidluse korral peab tööandja tõendama, et ta on koondatava isiku väljaselgitamisel täitnud TLS § 99 lg 1 ja 2 nõudeid. Kohtuotsusest ei nähtu, millistel alustel on töölejätmisel hagejale eelistatud teisi toimetuse töötajaid.
- [3-2-1-39-01](#) Ringkonnakohus on poolte veolepingust tuleneva vaidluse lahendamisel ekslikult leidnud, et puudusid tõendeid toimunud

liiklusõnnetuse, hävinenud kauba ja selle maksumuse, kauba vedajate vahel liikumise ning liiklusõnnetuse tagajärjel tekkinud kahju suuruse ja iseloomu kohta. Need asjaolud on pooled omaks võtnud. Seega on kohus rikkunud TsMS § 116, mis käsitleb poolte omaksvõttu.

Kohtuotsus on vastuhagi rahuldamata jätmise osas põhjendamata ning ei vasta TsMS §-ga 330 lg 4 nõuetele.

[3-2-1-15-01](#) Apellatsioonikohtu otsus ei vasta kohtuotsusele TsMS § 330 lg 4 kehtestatud nõuetele. Tõendamatus tõttu hagi rahuldamata jätmine ei ole nõuetekohaselt põhjendatud.

[3-2-1-51-01](#) Ringkonnakohus on rikkunud TsMS § 330 lg 6, mis sätestab ringkonnakohtu kohustuse vastata otsuses apellatsioonkaebuse põhjendustele.

Ringkonnakohtu otsuse sissejuhatav osa ei vasta TsMS § 330 lg 2 nõuetele. Kohtuotsuse sissejuhatavas osas peab olema märgitud, kes protsessiosalistest kohtuistungist osa võttis, käesoleva otsuse põhjal pole võimalik seda kindlaks teha. Poole esindaja nime märkimine kohtuotsuse sissejuhatavas osas on vajalik juhul, kui esindaja võttis kohtuistungist osa.

[3-2-1-26-01](#) Kohtuotsus ei vasta TsMS § 330 lg 4 sätestatud nõuetele, mille kohaselt märgitakse kohtuotsuse põhjendavas osas ringkonnakohtu tuvastatud asjaolud ja nendest tehtud järeldused, tõendid, millele on rajatud kohtu järeldused, ning seadused, mida ringkonnakohus kohaldas.

[3-2-1-73-01](#) Ringkonnakohtu otsus ei vasta TsMS § 330 lg 4 nõuetele. Kuna apellatsioonikohus tühistas esimese astme kohtu otsuse ja tegi uue otsuse, millega jättis avalduse elumaja reaalse represiooniohu tõttu mahajätmise fakti tuvastamiseks rahuldamata, pidi ringkonnakohus otsuses põhjendama, miks ta ei nõustu avaldaja väidetega, samuti analüüsima kõiki kogutud tõendeid. Kohtuotsusest ei selgu, millistest materiaaldõiguse normidest on kohus tõendamiseseme määratlemisel lähtunud.

[3-2-1-72-01](#) Apellatsioonikohus on rikkunud TsMS § 330 lõigetes 4 ja 6 sätestatud. Kohus pole otsuses vastanud kõigile apellatsioonkaebuses toodud põhjendustele. Kohtuotsuses pole märgitud, millistele asjaoludele rajanevad ringkonnakohtu järeldused.

[3-2-1-76-01](#) Ringkonnakohtu otsus ei vasta apellatsioonikohtu otsuse sisule esitatud nõuetele (TsMS § 330 lg 4). Kohtuotsusest ei ole võimalik üheselt aru saada, otsuses pole tehtud järeldusi põhjendatud.

- [3-2-1-83-01](#) Apellatsioonikohus jättis põhjendamata, milliste tõendite alusel ta oma õigusliku järelduse tegi, rikkudes sellega otsuse põhjendavale osale TsMS §-s 330 lg 4 esitatavaid nõudeid.
- [3-2-1-50-01](#) Hageja nõuab talle kuuluva kioski kasutamise eest rahasummat (renti) olukorras, kus rendileping puudub. Alusetust säästmisest tulenevat nõuet pole seaduse kohaselt kohtule esitatud, mistõttu kohus seda ei käsitlenud. Tulenevalt TsMS § 330 lg 4 oleks ringkonnakohus pidanud nõude esitatud asjaolude pinnalt ise õiguslikult kvalifitseerima ja vaidluse lahendama. TsMS § 147 p 4 ja p 5 kohaselt oli hagiavaluses märgitud hageja nõue ja hagi aluseks olevad asjaolud, seadus ei nõua hagejalt õigus-suhte määratlemist.
- [3-2-1-81-01](#) Ringkonnakohus on jätnud asja õigesti lahendamiseks tähtsad asjaolud tuvastamata. Sellega rikkus ta TsMS § 227 lg 1, mille kohaselt peab kohtuotsus olema seaduslik ja põhjendatud ja 330 lg 4, mis näeb ette märkida otsuses ringkonnakohtu tuvastatud asjaolud ja nendest tehtud järeldused, tõendid, millele on rajatud kohtu järeldused.
- [3-2-1-67-01](#) Ringkonnakohus pole otsuses põhjendanud milliste asjaolude alusel ta vastavad järeldused tegi, rikkudes sellega TsMS § 330 lg 4 kohtuotsuse põhjendavale osale esitatud nõudeid. TsMS § 330 lg 6 kohaselt peab ringkonnakohus otsuses vastama apellatsioonkaebuse põhjendustele.
- [3-2-1-55-01](#) Apellatsioonikohus rikkus otsuse põhjendavale osale esitatavaid nõudeid (TsMS § 330 lg 4). Apellatsioonikohtu järeldus, et linnakohtul puudus käesolevas töövaidluses õigus tuvastada kostja vastuväidetele tuginedes töölepingu lõpetamise teistsugust alust, kui see oli märgitud töölepingus, ei ole kooskõlas seaduse ega tuvastatud asjaoludega.
- [3-2-1-103-01](#) Kui ringkonnakohus tühistab esimese astme kohtu otsuse ja uue otsusega hagi rahuldab, siis tulenevalt TsMS § 227 lg 1 ja TsMS § 330 lg 4 peab ta vastama ka kõigile kostja vastuväidetele, mida kostja hagi esitas. Kostja väite tähelepanuta jätmine on vastuolus ka TsMS § 73 lõikes 1 sätestatud poolte võrdsuse põhimõttega.
- [3-2-1-102-01](#) Apellatsioonikohtu otsusest ei selgu, kuidas muutus elamu rentnik elamu omanikuga sõlmitud rendilepingu järgi elamu omaniku ja üürniku vahelises üürisuhtes üürileandjaks. Asja uuel arutamisel tuleb lahendada küsimus, kas hageja õigus nõuda üüri on tekkinud: üürileandjaks olekust, nõudeõiguse loovutamist, millestki muust või pole hagejal seada õigust. Kohtuotsus on vastuolus TsMS §-ga 330 lg 4 nõuetega.

- [3-2-1-112-01](#) Ringkonnakohus jättis TsMS § 330 lg 4 sätestatud rikkudes vastamata kõigile apellatsioonkaebuse põhjendustele. Hageja on esile toonud asjaolud, millega seadus seob kahju hüvitamise kohustuse, ringkonnakohus peab andma hageja väidetele hinnangu ja seejärel otsustama kas kostjal on tekkinud kahju hüvitamise kohustus.
- [3-2-1-101-01](#) Apellatsioonikohus rikkus TsMS § 330 lg 6 sätestatud, mille kohaselt peab apellatsioonikohus otsuses vastama apellatsioonkaebuse põhjendustele.
- [3-2-1-107-01](#) Apellatsioonikohus, lahendades vaidlust nõude tunnustamise üle pankrotimenetluses, jättis analüüsimata hageja nõuete sisu, aluse ja suuruse. Kohtuotsusest ei selgu, miks üht või teist nõuet ei tunnustata. Eelnevaga on rikutud TsMS § 330 lg 4 sätestatud.
- [3-2-1-147-01](#) Ringkonnakohtu otsuses puuduvad põhjendused, miks jäeti hagi rahuldamata. Sellega on eksitud TsMS §-dest 227 lg 1 ja 330 lg 4 tuleneva kohtuotsuse põhjendamise nõude vastu.
- [3-2-1-120-01](#) TsMS § 330 lg 6 kohaselt peab ringkonnakohus vastama apellatsioonkaebuse põhjendustele. Ringkonnakohus on ekslikult järeldanud, et kostja ei ole apellatsioonkaebuses linnakohtu otsusele sisulisi vastuväiteid esitanud.
- [3-2-1-136-01](#) Ringkonnakohus rikkus TsMS § 330 lg 6 sätestatud, mis paneb ringkonnakohtule apellatsioonkaebuse põhjendustele vastamise kohustuse. Otsuse põhjendavas osas tuleb muuhulgas märkida ka tõendid, millele on rajatud kohtu järeldused (TsMS § 330 lg 4).
- [3-2-1-143-01](#) Ringkonnakohus leidis, et laenusuhet ei tõenda laenuleping ja selle täiendused, maksekorraldus ja laenukonto avamise korraldus. TsMS §-st 330 lg 4 tulenevalt pidanuks ringkonnakohus aga otsuse põhjendavas osas märkima, et ka teiste asjas esitatud tõendite hulgas ei ole selliseid tõendeid, mis tõendavad laenusuhte tekkimist vastavavuses lepingu tingimustega.
- [3-2-1-150-01](#) Apellatsioonikohus on TsMS § 330 lg 4 nõudeid rikkudes jätnud põhjendamata tuvastatud asjaolude alusel tehtud järeldused, samuti on andmata hinnang kostja esitatud tõendile.
- [3-2-1-158-01](#) Ringkonnakohus ei põhjendanud, miks ta tõendite hindamisel ei arvestanud esimese astme kohtus arvesse võetud asjaolusid, rikkudes sellega TsMS § 231 lg 4 ja 330 lg 4. Samuti pole ringkonnakohus põhjendanud, miks ta ei aktsepteeri kostja omaksvõttu.

- [3-2-1-160-01](#) Apellatsioonikohus on rikkunud TsMS § 330 lg 4 otsuse põhjendavale osale kehtestatud nõudeid. Apellatsioonikohus pole motiveerinud hageja väidete tagasilükkamist, apellatsioonikohtu enda seisukohad on osaliselt vastuolulised.
- [3-2-1-155-01](#) Ringkonnakohus rikkus TsMS § 330 lg 6 sätestatud, jättes otsuses apellatsioonkaebuses esitatud põhjendustele vastamata.
- [3-2-1-164-01](#) Tõendamatus tõttu hagi rahuldamata jätmine ei ole apellatsioonikohtu otsuses nõuetekohaselt põhjendatud. Kuna apellatsioonikohus tühistas esimese astme kohtu otsuse ja tegi uue otsuse, siis oleks ta pidanud otsuses kõiki kogutud tõendeid analüüsima ja TsMS § 95 lg 1 kohaselt hindama. Apellatsioonikohtu otsus ei vasta TsMS § 330 lg 4 sätestatud nõuetele.
- [3-2-1-165-01](#) Ringkonnakohus rikkus TsMS § 330 lg 4 sätestatud, kuna ta ei andnud hinnangut kõigile hageja poolt esitatud tõenditele.
- [3-2-1-149-01](#) Apellatsioonikohtu otsus ei vasta TsMS § 330 lg 4 sätestatud, mis nõuab kohtuotsuses osutamist seadustele, mida kohus kohaldas.
- [3-2-1-25-02](#) Ringkonnakohus pole võtnud seisukohta kõigi hagi aluseks olevate asjaolude kohta. Otsuses pole antud hinnangut kõigile hageja esitatud tõenditele. Ringkonnakohtu otsus ei vasta selles osas TsMS § 330 lg 4 nõuetele. Tulenevalt TsMS § 330 lg 4 ei ole apellatsioonikohus seotud hageja poolt õigussuhtele antud kvalifikatsiooniga, vaid kohaldab seadust ise. Asja lahendamisel peab kohus võtma kõigepealt seisukoha hagiavalduses esitatud asjaolude tõendatuse suhtes ja seejärel vastavalt tuvastatud asjaoludele otsustama, millised hageja nõuded millises ulatuses seaduse kohaselt rahuldamisele kuuluvad. Kohus pole vaidluse lahendamisel piiratud hageja nimetatud seadusesätete kohaldatavuse kaalumiselega.
- [3-2-1-28-02](#) Ringkonnakohus ei käsitlenud otsuses apellandi kõiki väiteid, rikkudes sellega TsMS § 330 lg 6, mille kohaselt peab ringkonnakohus vastama apellatsioonkaebuse põhjendustele.
- [3-2-1-33-02](#) TsMS §-d 231 lg 4 ja 330 lg 4 nõuavad muuhulgas kohtuotsuses kohtu seisukohta asjas tähtsust omavate asjaolude tuvastatuse, nendest tehtud järelduste ning kohaldatud seaduste kohta.
- [3-2-1-38-02](#) Poolte käitumise põhjal võib järeldada, et sõlmitud käenduslepingus puudus kokkulepe vaidluse vahekohtu lahendada andmiseks. Sellises olukorras ei olnud apellatsioonikohtul alust tõlgendada pooltest erinevalt nendevahelist käenduslepingut vaidluste lahendamise korra osas.

- [3-2-1-29-02](#) Apellatsioonikohus pole andnud hinnangut hageja väitele, et vaidlusalune 99 aastaks sõlmitud rendileping renditasuga 10 000 krooni kuus, on vastuolus heade kommetega. Otsus ei vasta seetõttu TsMS § 330 lg 6 nõuetele.
- [3-2-1-43-02](#) Vaidluse lahendamisel üürilepingu lõpetamise üle pole ringkonnakohus otsuse põhjendavas osas märkinud tõendeid, mis võimaldavad hagejat üürileandjaks pidada ning võtnud seisukohta kostja väite osas, et üürivõlgnevuse kustutamiseks sõlmiti kokkulepe. Kohtuotsus ei vasta TsMS § 330 lg 4 nõuetele.
- [3-2-1-41-02](#) Ringkonnakohus pole nimetanud tõendeid, mille alusel ta leidis, et kostja võlgnevus hageja ees on teistsugune, kui oli oma otsuses märkinud linnakohus. Ringkonnakohtu otsus ei vasta TsMS § 330 lg 4 nõuetele.
- [3-2-1-50-02](#) Töövaidluses väitis tööandja, et kokkulepe töötajaga palga tõstmiseks vastavalt elukalliduse indeksi muutumisele on täidetud, kuna elukalliduse tõus on töötajale kompenseeritud erinevate palgatõusudega. Apellatsioonikohus ei ole sellele väitele TsMS § 330 lg 4 sätestatud rikkudes hinnangut andnud.
- [3-2-1-56-02](#) Jättes vastamata apellatsioonkaebuse väidetele rikkus ringkonnakohus otsuse tegemisel TsMS § 330 lg 4 ja 6 sätestatud.
- [3-2-1-67-02](#) Ringkonnakohus pole märkinud, millistele asjas kogutud tõenditele tuginedes ta oma järeldused tegi, jätnud hindamata kassaatori esitatud tõendid, ning on sellega rikkunud TsMS § 330 lg 4 sätestatud.
- [3-2-1-62-02](#) Jättes hagi rahuldamata pidanuks ringkonnakohus põhjendada, miks ta ei nõustu esimese astme kohtu otsusega, millega samadele tõenditele tuginedes hagi rahuldati. Ringkonnakohus pidanuks võtma seisukoha, kas esimese astme kohus on täitnud TsMS § 164 lg 1 p 2 sätestatu, samuti analüüsima otsuses kõiki kogutud tõendeid.
- [3-2-1-70-02](#) Ringkonnakohus rikkus TsMS § 330 lg 6 sätestatud, jättes vastamata apellatsioonkaebuses esitatud põhjendusele.
- [3-2-1-87-02](#) Apellatsioonikohus on jätnud apellatsioonkaebuse osaliselt läbi vaatamata rikkudes TsMS § 330 lg 6 sätestatud.
- [3-2-1-82-02](#) Apellatsioonikohus on rikkunud TsMS § 231 lg 5 ja § 330 lg 4 sätestatud. Kohtuotsuse resolutsioon peab olema üheselt arusaadav ja täidetav ka otsuse muid osi arvestamata.
- [3-2-1-89-02](#) Apellatsioonikohus rikkus TsMS § 330 lg 6, kuna jättis vastamata apellatsioonkaebuse põhjendustele.
- [3-2-1-90-02](#) Ringkonnakohus jättis andmata hinnangu kahele hageja kahjunõude aluseks olevale asjaolule. Sellega rikkus ringkon-

nakohus TsMS § 330 lg 6, mille kohaselt ringkonnakohus peab otsuses vastama apellatsioonkaebuse põhjendustele.

- [3-2-1-91-02](#) Ringkonnakohus pole põhjendanud tuvastatud asjaoludest tehtud järeldusi ega märkinud seadust, mida kohus kohaldas. Sellega rikkus ringkonnakohus TsMS § 330 lg 4 nõudeid.
- [3-2-1-99-02](#) Apellatsioonikohtu otsusest ei selgu millistele tõenditel rajanevad kohtu järeldused, eelnevaga on rikutud TsMS § 330 lg 4 sätestatud ja see on kohtuotsuse tühistamise alus.
- [3-2-1-105-02](#) Ringkonnakohus on oma otsuses jätnud vastamata apellatsioonkaebuse põhjendustele, rikkudes sellega TsMS § 330 lg 6 sätestatud.
- [3-2-1-104-02](#) Ringkonnakohtu otsus on vastuoluline ja ei vasta TsMS § 330 lg 4 otsuse põhjendavale osale kehtestatud nõuetele.
- [3-2-1-110-02](#) Ringkonnakohus rikkus TsMS § 330 lg 6 sätestatud kuna jättis vastamata apellatsioonkaebuse põhjendustele leides, et need tulnuks esitada esimese astme kohtus. Hagejal puudus aga võimalus ja vajadus antud tõendi osas varem seisukohta võtta, kuivõrd ta ei teadnud, kas kohus tugineb otsust tehes ka sellele tõendile.
- [3-2-1-124-02](#) Apellatsioonikohus pole vastanud apellatsioonkaebuse väitele, mistõttu on rikutud TsMS § 330 lg 6 sätestatud ja see rikkumine või kaasa tuua ebaõige kohtulahendi.
- [3-2-1-139-02](#) Järelduvalt TsMS § 330 lg 3 ja 4 on kohtul õigus kontrollida hagi aluseks olevat asjaolu ka siis, kui vastaspool pole seda palunud, kuid sellisel juhul tuleb kohtul anda hagejale võimalus selle asjaolu tõendamiseks.
- [3-2-1-137-02](#) Ringkonnakohus rikkus TsMS § 330 lg 4 nõudeid jättes vastuhagi rahuldamisel tehtud järeldused põhjendamata.
- [3-2-1-146-02](#) Ringkonnakohus ei ole otsuses analüüsinud hageja esitatud tõendit ning rikkunud sellega TsMS § 330 lg 4 sätestatud.
- Kohus ei pea alati andma hinnangu kõikidele apellatsioonkaebuses esitatud väidetele - kui kohus leiab mõnda asjaolu analüüsides, et hagejal puudub kohtusse pöördumise alus, so õiguskaitsevajadus (TsMS § 4 lg 1), ei pea kohus hindama ülejäänud väiteid.
- [3-2-1-92-02](#) Apellatsioonikohus on rikkunud TsMS § 330 lg 6 sätestatud, jättes vastamata apellatsioonkaebuse väidetele aegumise osas kohaldatava õiguse kohta ning tehingu teinud esindaja voltuste kontrollimise vajaduse kohta.
- [3-2-1-153-02](#) Ringkonnakohus ei ole üheselt arusaadavalt põhjendanud, miks ei tõenda ekspertarvamus ja teised esitatud tõendid enam-pakkumisel müüdnud vara harilikku väärtust. Sellega rikkus ringkonnakohus TsMS § 330 lg 4 sätestatud.

- [3-2-1-155-02](#) Ringkonnakohus ei ole analüüsinud tõendite sisu, millele ta oma otsuses toetub. Otsus ei vasta TsMS § 330 lg 4 sätestatud nõuetele.
- [3-2-1-5-03](#) Kuna apellatsioonikohtu otsusest ei selgu, mille tõttu loeti võõrandamine õigusvastaseks, siis on rikutud TsMS § 330 lg 4 sätestatud nõuet, mis võis kaasa tuua ebaõige kohtulahendi.
- [3-2-1-11-03](#) Apellatsioonikohtu otsus on vastuoluline ja sellest ei selgu, mille asjaolude põhjal on kohus oma järeldused teinud.
- [3-2-1-19-03](#) Apellatsioonikohtu otsuse põhjendavas osas pole kohus nimetanud materiaalõiguse norme, ka pole ringkonnakohtu järeldused põhjendatud. Apellatsioonikohtu otsus ei vasta TsMS § 330 lg 4 nõuetele.
- [3-2-1-23-03](#) Kui ringkonnakohus tühistab esimese astme kohtu otsuse ja lahendab asja sisuliselt seda esimese astme kohtule tagasi saatmata, peab ringkonnakohus TsMS § 231 lg 4 kohaselt otsuses põhjendama, miks ta ei nõustu poolte väidetega või ei arvesta mõnd kogutud tõendit, samuti analüüsima kõiki tõendeid. Sellisel juhul peab tulenevalt TsMS § 249 lg 1 ka hagita asjas ringkonnakohtu otsus vastama nii TsMS § 330 lg 4 kui ka TsMS § 231 lg 4 nõuetele.
- [3-2-1-29-03](#) Kuna apellatsioonikohtu tühistas esimese astme kohtu otsuse jättes osaliselt hagi rahuldamata ja tegi selles osas uue otsuse, millega hagi rahuldati, siis pidi ringkonnakohus otsuse põhjendavas osas ka märkima, miks ta kostja väidetega ei nõustu. Otsuses pole märgitud mitte ühtegi materiaalõiguse normi, mida kohus vaidluse lahendamise kohaldas. Samuti on otsuses tähelepanuta jäetud kostja vastuväited. Apellatsioonikohtu otsus ei vasta seega TsMS § 330 lg 4 nõuetele.
- [3-2-1-46-03](#) Ringkonnakohus rikkus TsMS § 330 lg 4, mille kohaselt tuleb otsuse põhjendavas osas märkida ringkonnakohtu tuvastatud asjaolud ja nendest tehtud järeldused, tõendid, millele on rajatud kohtu järeldused, ning seadused, mida ringkonnakohus kohaldas. Ringkonnakohtu otsuses puudub kohtu põhjendatud seisukoht selles, kas on tõendatud hageja poolt sooduskaarti mitteomavate ning hagejale võõraste isikute ostude vormistamine oma ema ostudena.
- [3-2-1-40-03](#) Ringkonnakohus rikkus TsMS § 330 lg 6, kuna ei vastanud selgelt apellatsioonikaebuse põhjendusele, et seoses ettevõtte üleminekuga läksid lisaks töölepingutele kostjale üle ka kollektiivlepingust tulenevad kohustused.

- [3-2-1-38-03](#) Ringkonnakohus rikkus TsMS § 330 lg 6, kuna ei vastanud selgelt apellatsioonkaebuse põhjendusele, jättes hindamata hageja väited, et pankrotihaldur rikkus oma kohustusi.
- [3-2-1-41-03](#) Apellatsioonikohus on rikkunud TsMS § 330 lg 4, jättes hindamata hageja esitatud tõendid ning võtmata seisukoha, kas juhatuse liikmed eirasid hoolsuskohustust määral, mis võib kaasa tuua nende vastutuse tekitatud kahju eest.
- [3-2-1-53-03](#) Ringkonnakohus ei ole piisavalt põhjendanud, miks ta leiab, et kostja ei ole käsitatav hageja lähikondsena PankrS § 49 lg 2 p 4 ja lg 3 tähenduses, kuigi kohtud on tuvastanud, et hageja juhtorganite liikmeteks olid kostja töötajad.
- [3-2-1-61-03](#) Ringkonnakohus rikkus TsMS § 330 lg 4, jättes otsuses põhjendamata, miks ta leiab, et hagi tuleb tõendamata tõttu viiviste osas jätta osaliselt rahuldamata, kuigi lepingus oli müügihinna tasumise tähtaeg märgitud. Samuti rikkus apellatsioonikohus TsMS § 330 lg 6, kui ei vastanud apellatsioonkaebuse kõigile väidetele.
- [3-2-1-67-03](#) Jättes hindamata esitatud tõendid ja võtmata seisukoha, kas juhatuse liige eiras hoolsuskohustust määral, mis võib kaasa tuua tema vastutuse tekitatud kahju eest või mitte, rikkus apellatsioonikohus TsMS § 330 lg 4.
- [3-2-1-69-03](#) Ringkonnakohus ei pea TsMS § 330 lg 5 kohaselt kordama esimese astme kohtu põhjendusi, kui ta jätab esimese astme kohtu otsuse muutmata.
- [3-2-1-63-03](#) Kui ringkonnakohus jätab esimese astme kohtu otsuse muutmata, ei pea ta TsMS § 330 lg 5 kohaselt oma otsuses esimese astme kohtu otsuse põhjendusi kordama.
- [3-2-1-62-03](#) Kui ringkonnakohus jätab esimese astme kohtu otsuse muutmata, ei pea ta TsMS § 330 lg 5 kohaselt oma otsuses esimese astme kohtu otsuse põhjendusi kordama.
- [3-2-1-76-03](#) TsMS § 330 lg 5 tulenevalt ei pea apellatsioonikohus kordama maakohtu otsuse põhjendusi ega analüüsima nende aluseks olevaid tõendeid, kui ta jätab esimese astme kohtu otsuse muutmata.
- [3-2-1-119-03](#) Jättes märkimata, millistele tõenditele rajaneb otsustus, et isik ei ole enam erakonna liige, rikkus ringkonnakohus TsMS § 330 lg 4 sätestatut.
- [3-2-1-89-03](#) Ringkonnakohus ei ole oma järeldusi põhjendanud asjassepuutuvate faktide ega tõenditega. Sellega on ringkonnakohus rikkunud TsMS § 330 lg 4.

- [3-2-1-117-03](#) Ringkonnakohus võib TsMS § 330 lg 4 kohaselt ise tuvastada asjaolusid ja kohaldada seadust. Seega, kui nõue oli selge, võis ringkonnakohus asja ise lahendada.
- [3-2-1-124-03](#) Kuna ringkonnakohus tõlgendas CISG sätteid õigesti, siis oleks ta vastavalt TsMS § 330 lg 4 pidanud hageja esitatud tõendeid hindama ning tegema kindlaks, kas esinevad CISG artikli 76 kohaldamise eeldused.
- [3-2-1-132-03](#) Jättes üheselt ja selgelt otsustamata, kas linnakohtu otsus kostjalt välja mõistetud riigilõivu osas tuleb jätta muutmata, rikkus ringkonnakohus TsMS § 231 lg 5 ja § 60 lg 1.
- [3-2-1-108-03](#) Jättes vastamata apellatsioonkaebuse väitele, et lepingu rikkumine seisnes just selles, et kostja ei kontrollinud allkirjade samasust maksekaardil, isikut tõendavas dokumendis ja maksekviitungil, rikkus apellatsioonikohus TsMS § 330 lg 6 sätestatut.
- [3-2-1-121-03](#) Kui ringkonnakohus tühistab esimese astme kohtu otsuse ja teeb uue otsuse, millega hagi rahuldab, siis peab ringkonnakohus tulenevalt TsMS § 330 lg 4 vastama kõigile kostja poolt hagile esitatud vastuväidetele.
- [3-2-1-120-03](#) Jättes vastamata apellatsioonkaebuse väitele linnakohtu otsuse põhjendamatus kohta ning põhjendamata oma seisukoha, miks leitakse, et kinnipidamisõigus ei ole pandiõigus pankrotiseaduse tähenduses, rikkus ringkonnakohus TsMS § 330 lõikeid 4 ja 6.
- [3-2-1-130-03](#) Apellatsioonikohtu otsus ei vasta TsMS § 330 lg 4 nõuetele, kuna ringkonnakohus ei ole esimese astme kohtu otsust tühistades ja hagi rahuldades põhjendanud, miks ta kostja väidetega ei nõustu.
- [3-2-1-131-03](#) Apellatsioonikohus ei ole otsuses õiguslikult põhjendanud, millisel materiaalõiguslikul alusel ta leidis, et tehing, mis oli suunatud renditud vara ostu-müügilepingu sõlmimisele tulevikus, on kehtiv ja kostja on kohustatud kohustuste täitmata jätmise tõttu maksma hagejale viivist ja leppetrahvi.
- [3-2-1-136-03](#) Ringkonnakohtu otsus ei vasta TsMS § 330 lg 4 ja § 231 lg 4 sätestatule, kuna selles pole märgitud mitte ühtegi materiaalõiguse normi, mida kohus vaidluse lahendamisel kohaldas. Selline protsessiõiguse normi rikkumine viis tuvastatud asjaoludest väära järelduse tegemiseni ning materiaalõiguse normi väära kohaldamiseni.
- [3-2-1-129-03](#) Apellatsioonikohus rikkus TsMS § 330 lg 6, jättes vastamata osale apellatsioonkaebuse põhjendustele, õigustades kujunenud

olukorras vastamata jätmist ebaõigesti TsMS § 319 lg 2 sätestatuga.

- [3-2-1-138-03](#) Apellatsioonikohus ei ole otsuses põhjendanud, miks üürnik ei pidanud kooskõlas seaduse ja üüri arvestamise korraga hüvitama üürileandjale maamaksukulu ning kas üürnik tasus tegelikult tarbitud vee eest. Ringkonnakohtu otsus ei vasta seega 330 lg 4 sätestatud nõuetele.
- [3-2-1-144-03](#) Apellatsioonikohus ei ole vastanud apellatsioonkaebuse kõigile väidetele, rikkudes sellega TsMS § 330 lg 6 sätestatud.
- [3-2-1-112-03](#) Ringkonnakohtu otsuses puudub apellatsioonikohtu seisukoht apellatsioonkaebuse väite osas, et alus pankrotitoimkonna liikmete vabastamiseks puudus. Seega rikkus apellatsioonikohus TsMS § 330 lg 6.
- [3-2-1-135-03](#) Ringkonnakohus jättis otsuses vastamata apellatsioonkaebuse väitele, et linnakohus ei põhjendanud oma otsuses, miks ta ei nõustu kostja väitega, et täitur ei saanud vara müügiga alla tegeliku hinna võlgnikule kahju tekitada. Sellega rikkus apellatsioonikohus TsMS § 330 lg 6.
- [3-2-1-1-04](#) Ringkonnakohus rikkus TsMS § 330 lg 6 ja § 227 lg 1, kuna jättis tähelepanuta hageja nõude tunnustada tema omandiõigust kostja valduses säilinud vallasasjadele ja mõista need kostja valdusest välja.
- [3-2-1-15-04](#) Apellatsioonikohus on rikkunud TsMS § 330 lg 4 ja § 231 lg 4, jättes hindamata kostjate seletused ja tunnistaja ütlused.
- [3-2-1-26-04](#) Ringkonnakohtu otsusest ei selgu, miks kohus jätab õigussuhte kindlakstegemisel arvestamata poolte väited tagatislepingu sõlmimise kohta, miks ei kinnita kohtu arvates lepingupoolte esitatud tõendid tagatislepingu sõlmimist ja milliste tõendite põhjal on kohus teinud järelduse hoiulepingu sõlmimise kohta.
- [3-2-1-22-04](#) Kui apellatsioonikohus otsustab erinevalt esimese astme kohtust hagi rahuldamata jätta, siis tuleb tal TsMS § 330 lg 4 tulevalt võtta seisukoht kõigi hageja poolt hagi põhjendamiseks esitatud asjakohaste asjaolude kohta.
- [3-2-1-41-04](#) Ringkonnakohus peab otsuses vastama apellatsioonkaebuse vastuse põhjendustele vähemalt neil juhtudel, mil vastuses on juhitud tähelepanu probleemile, mis on esimese astme kohtus eelnevalt teistmoodi otsustatud ja mida on apellatsioonkaebuses vaidlustatud.
- [3-2-1-33-04](#) Kuna alama astme kohtute otsustest ei selgu, milliste asjaolude alusel anti kinnisasja omanikele juurdepääsuõigus oma kinnisasjade sisehoovi üle võõra kinnisasja, siis ei vasta apel-

latsioonikohtu otsus TsMS § 330 lg 4 nõuetele, mille kohaselt tuleb kohtuotsuse põhjendavas osas muuhulgas märkida kohtu tuvastatud asjaolud.

[3-2-1-52-04](#) Apellatsioonikohtu otsusest ei selgu, millistel tingimustel ja kelle vahel sõlmiti lepingud, millest tulenevalt pidi hageja tasuma rallide stardimaksud ja reklaami eest.

[3-2-1-64-04](#) Tuvastades, et kindlustusvõtja ei esitanud kindlustusandja vastu varakahju hüvitamise nõuet ühe aasta jooksul, peab ringkonnakohus hagi rahuldamata jätmiseks tuvastama asjaolud, mille põhjal saaks järeldada, et kindlustusvõtja varakahju hüvitamine on liikluskahju hüvitamise põhimõttega vastuolus.

[3-2-1-83-04](#) Ringkonnakohus rikkus TsMS § 330 lg 4, sest ei põhjendanud, miks maakohtu poolt usaldusväärseks ja piisavaks loetud tõendid appellatsioonikohtu arvates seda ei ole.

[3-2-1-93-04](#) Kohtuotsuse resolutsioon ei või sisaldada seisukohta nõude osas, mida appellatsioonimenetluses ei vaidlustatud ja läbi ei vaadatud.

[3-2-1-109-04](#) Ringkonnakohtu otsusest ei selgu, kuidas jõuti aktsiaraamatu kannete põhjal järeldusele, et käenduslepingu sõlmimise ajal ei olnud äriühingut aktsionärina aktsiaraamatusse kantud. Samuti ei nähtu sellest, milliseid seadusi analüüsid jõuti järeldusele, et hageja varale kehtis edasi kommerts pant. Seega ei vasta appellatsioonikohtu otsus selle sisule esitatavatele nõuetele.

[3-2-1-133-04](#) Apellatsioonikohtul on õigus otsuses tugineda tõenditele, mida esimese astme kohtus ei hinnatud, kuid mis esimese astme kohtule esitati.

[3-2-1-162-04](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsused nr 3-2-1-62-03 ja 3-2-1-63-03.

[3-2-1-22-05](#) Kui ringkonnakohus tühistab esimese astme kohtu otsuse ja teeb uue otsuse, siis peab ta TsMS § 330 lg 4 tulenevalt ise tuvastama asjaolud ja hindama esitatud tõendeid.

[3-2-1-58-05](#) Ringkonnakohus ei põhjendanud, millisele lepingu punktile tuginedes leidis, et kuna pooled on lepinguga piiranud kindlustushüvitise väljamaksmist kindlustusvõtjale, ei saa kindlustusvõtja nõuda kindlustusandjalt enda kasuks kindlustushüvitise väljamaksmist. Ringkonnakohus ei ole vastanud kindlustusvõtja appellatsioonkaebuse väitele selle kohta, et kindlustatu on loobunud nõude esitamisest kindlustusandja vastu.

[3-2-1-60-05](#) Kui appellatsioonikohus asub esimese astme kohtust vastupidi-sele seisukohale, peab ta oma seisukohta põhjendama ning märkima otsuses tuvastatud asjaolud, nendest tehtud järeldused ja tõendid, millele on rajatud kohtu järeldused.

- [3-2-1-69-05](#) Rikkudes TsMS § 330 lg 4 jättis ringkonnakohus tuvastamata, millist teenust vaidlusaluse lepingu järgi osutati, millised olid lepinguosaliste kohustused ja millist kokkulepitud kohustust kostja rikkus ning kas lepingu rikkumise ja kolmanda isiku kahju vahel on põhjuslik seos.
- [3-2-1-72-05](#) Ringkonnakohus peab uue otsuse tegemisel juhinduma lisaks TsMS § 330 lg 4 ka TsMS § 231 lg 4 lausetest 2-4, mille kohaselt kohus peab otsuses põhjendama, miks ta ei nõustu hageja või kostja väidetega, analüüsima otsuses kõiki kogutud tõendeid ning kui ta mõnda tõendit ei arvesta, peab ta seda otsuses põhjendama.
- [3-2-1-94-05](#) Kui ringkonnakohus nõustub esimese astme kohtu otsuse põhjendustega, peab ta seda ka otsuses märkima. Esimese astme kohtu otsuse põhjenduste muutmine peab samuti otsusest selgelt nähtuma.
- [3-2-1-136-05](#) Ringkonnakohus peab tulenevalt TsMS § 330 lg 4 oma otsuses põhjendama, miks ta loeb saadud kasutuseelised olematuks.
- [3-2-1-95-05](#) Ringkonnakohus peab tulenevalt TsMS § 330 lg 6 andma otsuses vastuse apellatsioonkaebuses esitatud väidetele.
- [3-2-1-137-05](#) Ringkonnakohus peab otsuse tegemisel juhinduma lisaks TsMS § 330 lg 4 ka TsMS § 231 lg 4, mille kohaselt kohus peab otsuses põhjendama ning märkima tuvastatud asjaolud, nendest tehtud järeldused ja tõendid, millele on rajatud kohtu järeldused.
- [3-2-1-155-05](#) Ringkonnakohus pidi vastavalt enne 1. jaanuari 2006. a kehtinud TsMS § 330 lg 4 kohaselt otsuses muuhulgas selgitama, kuidas on jõutud väljamõistetava hüvitise suuruseni.
- [3-2-1-34-06](#) Kuigi enne 1. jaanuari 2006. a kehtinud TsMS § 330 lg 6 kohaselt peab ringkonnakohus otsuses vastama apellatsioonkaebuse põhjendustele, võib ta seda esimese astme kohtuga nõustudes teha ka kogumis ja lühidalt. Kindlasti tuleb eraldi hinnata kaebuses väidetud konkreetseid esimese astme kohtu menetluslikke rikkumisi ning väiteid, mida esimese astme kohus ei hinnanud. Sarnased põhimõtted tulenevad ka kehtiva TsMS § 654 lg 6.
- [3-2-1-54-06](#) TsMS § 654 lõikest 5 tuleneb ringkonnakohtule kohustust võtta oma otsuses põhjendatud seisukoht poolte kõigi esitatud faktiliste ja õiguslike väidete kohta, muu hulgas seletada lühidalt, miks üks või teine asjaolu ei oma asja lahendamisel tähendust.
- [3-2-1-65-06](#) Kui apellatsioonikohus asub esimese astme kohtust vastupidisele seisukohale, peab ta TsMS § 654 lg 4 ning § 442 lg 8 tulenevalt oma seisukohta põhjendama ning märkima otsuses

tuvastatud asjaolud, nendest tehtud järeldused, ja tõendid, millele on rajatud kohtu järeldused.

- [3-2-1-80-06](#) Kui ringkonnakohus tühistab esimese astme kohtu otsuse ja teeb uue otsuse, siis tuleb võtta seisukoht kõikide hageja ja kostja poolt esimese astme kohtu menetluses esitatud väidete kohta.
- [3-2-1-117-06](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend nr 3-2-1-80-06.
- [3-2-1-119-06](#) Ringkonnakohus peab järgima TsMS § 654 lg 4 ja 5 sätestatud kohustust märkida kohtuotsuses tõendid, millele on rajatud kohtu järeldused, ning võtta põhjendatud seisukoht poolte kõigi esitatud faktiliste ja õiguslike väidete kohta, selgitades lühidalt, miks üks või teine asjaolu ei oma asja lahendamisel tähendust.
- [3-2-1-130-06](#) TsMS § 654 lõikest 6 ja §-st 659 tulenevalt ei pea ringkonnakohus oma määrust põhjendama, kui ta jätab esimese astme kohtu otsuse muutmata ja järgib esimese astme kohtu määruse põhjendusi. Ringkonnakohus peab sel juhul märkima, et nõustub esimese astme kohtu lahendi põhjendustega.
- [3-2-1-154-06](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend nr 3-2-1-80-06. Kui ringkonnakohus tühistab esimese astme kohtu otsuse ja teeb uue otsuse, ei ole ringkonnakohtul õigust ja kohustust hinnata üksnes neid apellatsioonimenetluses vastustajaks oleva poole väiteid, millele tuginemisest pool on loobunud.
- [3-2-1-22-07](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend nr 3-2-1-80-06. Kui ringkonnakohus tühistab esimese astme kohtu otsuse ja teeb uue otsuse, ei ole ringkonnakohtul õigust ja kohustust hinnata üksnes neid apellatsioonimenetluses vastustajaks oleva poole väiteid, millele tuginemisest pool on loobunud.
- [3-2-1-62-07](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend nr 3-2-1-80-06.
- [3-2-1-65-07](#) TsMS § 654 lg 4 kohaselt peab kohus võtma põhjendatud seiskoha poolte kõigi esitatud faktiliste ja õiguslike väidete kohta, muu hulgas seletama lühidalt, miks üks või teine asjaolu ei oma asja lahendamisel tähendust. Kui ringkonnakohus tühistab esimese astme kohtu otsuse ja teeb uue otsuse, siis tuleb tal võtta seisukoht kõikide hageja ja kostja esimese astme kohtu menetluses esitatud väidete kohta, millele tuginemisest pool ei ole apellatsioonimenetluses sõnaselgelt loobunud. Tulenevalt TsMS § 351 lg 1 arutab kohus menetlusosalisega vaidlusaluseid asjaolusid ja suhteid vajalikus ulatuses nii faktilisest kui õiguslikust küljest. Sama sätte teine lõige paneb kohutule kohustuse võimaldada pooltel esitada kõigi asjasse puutuvate asjaolude kohta õigel ajal ja täielikult oma seisukoht.

- [3-2-1-72-07](#) Tulenevalt TsMS § 654 lg 6 ei pea ringkonnakohus oma otsust põhjendama, kui ta jätab esimese astme kohtu otsuse muutmata ja järgib esimese astme kohtu põhjendusi.
- [3-2-1-139-07](#) Kui ringkonnakohus tühistab esimese astme kohtu otsuse ja teeb uue otsuse, siis tuleb tal võtta seisukoht kõikide hageja ja kostja esimese astme kohtu menetluses esitatud väidete kohta, millele tuginemisest pool ei ole apellatsioonimenetluses sõnaselgelt loobunud.
- [3-2-1-1-08](#) TsMS § 654 lg 5 kohaselt peab kohus võtma põhjendatud seisukoha poolte kõigi esitatud faktiliste ja õiguslike väidete suhtes.
- [3-2-1-5-08](#) TsMS § 654 lg 5 tuleneb kohustus võtta põhjendatud seisukoht poolte kõigi esitatud faktiliste ja õiguslike väidete kohta, muu hulgas seletada lühidalt, miks üks või teine asjaolu ei oma asja lahendamisel tähendust.
- [3-2-1-28-08](#) Kui ringkonnakohus tühistab esimese astme kohtu otsuse ja teeb uue otsuse, siis tuleb tal võtta seisukoht kõikide hageja ja kostja esimese astme kohtu menetluses esitatud väidete kohta, millele tuginemisest pool ei ole apellatsioonimenetluses sõnaselgelt loobunud.
- [3-2-1-37-08](#) TsMS § 654 lg 5 kohaselt peab ringkonnakohus vastama apellatsioonikaebuse põhjendustele ka siis, kui tühistab maakohtu otsuse apellatsioonikaebuse põhjendustest olenemata ja võtab seejuures seisukoha mõne maakohtu otsuse järelduse kohta, mida on apellatsioonikaebuses vaidlustatud.
- [3-2-1-44-08](#) TsMS § 654 lg 5 järgi peab ringkonnakohus võtma põhjendatud seisukoha poolte kõigi esitatud faktiliste ja õiguslike väidete kohta, muu hulgas seletama lühidalt, miks üks või teine asjaolu ei oma asja lahendamisel tähendust.
- [3-2-1-45-08](#) TsMS § 442 lg 8 ja § 654 lg 5 kohaselt, kui ringkonnakohus tühistab esimese astme kohtu otsuse ja teeb uue otsuse, siis tuleb tal võtta seisukoht vastustaja esimese astme kohtus esitatud faktiliste väidete kohta.
- [3-2-1-70-08](#)
- [3-2-1-79-08](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend nr 3-2-1-45-08.
- [3-2-1-95-08](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend nr 3-2-1-28-08.
- [3-2-1-111-08](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend nr 3-2-1-28-08.
- [3-2-1-136-08](#) Kui apellatsioonikohus asub esimese astme kohtust vastupidisele seisukohale, peab ta TsMS § 654 lg 4 ning § 442 lg 8 tulenevalt oma seisukohta põhjendama ning märkima otsuses tuvastatud asjaolud, nendest tehtud järeldused, ja tõendid, millele on rajatud kohtu järeldused. 1. jaanuaril 2009. a jõustunud

tsiviilkohtumenetluse seadustiku muudatustega on TsMS § 654 lg 5 täiendatud teise lausega, mille kohaselt, kui ringkonnakohus tühistab maakohtu otsuse ja teeb uue otsuse, siis tuleb tal võtta otsuses seisukoht poolte poolt maakohtu menetluses esitatud kõikide väidete ja vastuväidete kohta.

[3-2-1-148-08](#) Juhul, kui ringkonnakohus märgib oma otsuse resolutsioonis, et maakohtu otsus jäetakse muutmata, ei muuda ringkonnakohus ka menetluskulude jaotust maakohtus.

[3-2-1-14-09](#) TsMS § 654 lg 5 järgi peab ringkonnakohus võtma põhjendatud seisukoha poolte kõigi esitatud faktiliste ja õiguslike väidete suhtes, muu hulgas seletama lühidalt, miks üks või teine asjaolu ei oma asja lahendamisel tähendust. Ringkonnakohus ei ole arvestanud kostja väitega, et ta on hagejale osa kahjust hüvitanud.

[3-2-1-25-09](#) TsMS § 654 lg 5 kohaselt peab ringkonnakohus võtma põhjendatud seisukoha poolte kõigi esitatud faktiliste ja õiguslike väidete kohta.

[3-2-1-31-09](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend nr 3-2-1-45-08.

[3-2-1-27-09](#) Tulenevalt enne 1. jaanuari 2009.a kehtinud TsMS § 654 lg 5, kui ringkonnakohus tühistab esimese astme kohtu otsuse ja teeb uue otsuse, siis peab ta võtma seisukoha vastustaja maakohtu menetluses esitatud faktiliste väidete kohta. Ringkonnakohtu otsus on jäetud olulises ulatuses põhjendamata.

[3-2-1-35-09](#) Asudes põhjendamatuult seisukohale, et kostja on hagi osaliselt õigeks võtnud, on ringkonnakohus jätnud sisuliselt hindamata kostja apellatsioonkaebuse väited. Sellega on ringkonnakohus rikkunud TsMS § 654 lg 5, mille kohaselt peab kohus võtma põhjendatud seisukoha poolte kõigi esitatud faktiliste ja õiguslike väidete kohta, muu hulgas seletama lühidalt, miks üks või teine asjaolu ei oma asja lahendamisel tähendust.

[3-2-1-40-09](#) Kriminaalasjas tehtud otsuses isiku süüdimõistmist käsitlevat osa ja tsiviilhagi rahuldavat osa võib pidada nii sisult kui vormilt kohtuotsuse eraldiseisvateks osadeks (sest isiku süüdimõistmisest kuriteos ei järeldu automaatselt tema vastu esitatud tsiviilhagi rahuldamine). Seetõttu on ka kõrgema astme kohtu otsuse resolutsioonis vajalik võtta selgesõnaline seisukoht otsuse muutmises või muutmata jätmises nii isiku süüdimõistmist kui ka tsiviilhagi puudutavas osas.

[3-2-1-32-09](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend nr 3-2-1-45-08.

[3-2-1-63-09](#) Enne 1. jaanuari 2009.a kehtinud TsMS § 654 lg 5 kohaselt pidi ringkonnakohus võtma põhjendatud seisukoha poolte kõigi esi-

tatud faktiliste ja õiguslike väidete kohta, muu hulgas seletama lühidalt, miks üks või teine asjaolu ei oma asja lahendamisel tähendust. Sama põhimõtte on sätestatud kehtiva TsMS § 654 lg 5 esimeses lauses.

[3-2-1-55-09](#) TsMS § 654 lg 5 teise lause kohaselt, kui ringkonnakohus tühistab maakohtu otsuse ja teeb uue otsuse, siis tuleb tal võtta otsuses seisukoht poolte poolt maakohtu menetluses esitatud kõikide väidete ja vastuväidete kohta. TsMS § 653 sätestab, et kui apellatsioonkaebuses vaidlustatakse esimese astme kohtu otsust mõnel tõendil põhineva asjaolu osas, peab ringkonnakohus kohtuotsust selles osas muutes märkima põhjuse, miks tõendit tuleb teisiti hinnata. Tühistades maakohtu otsuse, oleks ringkonnakohus pidanud otsuses põhjendada, miks ta hindab esitatud tõendeid maakohtust erinevalt (TsMS § 653 ja § 654 lg 5 teine lause). Selline rikkumine on menetlusõiguse normi oluline rikkumine TsMS § 669 lg 1 p 5 järgi.

[3-2-1-61-09](#) Kui ringkonnakohus tühistab maakohtu otsuse ja teeb uue otsuse, peab ta võtma seisukoha maakohtu menetluses poolte esitatud kõigi väidete ja vastuväidete kohta. TsMS § 232 lg 1 paneb kohtule kohustuse hinnata kõiki tõendeid igakülgelt, täielikult ja objektiivselt.

Õigusemõistmine võrdõiguslikkuse alusel

[3-2-1-135-02](#) Kui ringkonnakohus soovib kohaldada seadust, mis seab protsessiosalised olulisel määral uude protsessuaalsesse positsiooni, eelkõige muudab tõendamiskoormuse jaotust, tuleb seda protsessiosalistega arutada ja anda neile võimalus esitada oma seisukohad ning vajadusel ka tõendid. Tulenevalt TsMS §-st 6 peab kohus pooltele tagama võrdse võimaluse esitada väiteid ja tõendeid.

[3-2-1-71-03](#) Eksimus seaduse kohaldamisel ühe poole kasuks ei too kaasa teise poole õigust saada samuti ekslikult koheldud.

[3-2-3-1-03](#) Pooltele tuleb tagada võrdne võimalus esitada kohtus seisukohi ja neid tõendada. Hageja ilmne lohakus asjaajamisel ei õigusta kohut tegema otsust üksnes hageja esitatud andmete alusel. Kohus peab neid kättesaadavuse piires ka ise kontrollima.

[3-2-1-95-03](#) Pooltele tuleb tsiviilkohtumenetluses tagada võrdne võimalus esitada väiteid ja tõendeid.

[3-2-1-41-04](#) Poolte võrdsuse põhimõttest tulenevalt peab ringkonnakohus analoogiliselt apellatsioonkaebuse põhjendustele vastamise kohustusega vastama otsuses ka apellatsioonkaebuse vastuse põhjendustele vähemalt neil juhtudel, mil vastuses on juhitud

tähelepanu probleemile, mis on esimese astme kohtus eelnevalt teistmoodi otsustatud ja mida on apellatsioonkaebuses vaidlustatud.

[3-2-1-69-04](#) Kohus peab otsuse tegemisest teavitama ka istungilt puuduvat protsessiosalist või tema esindajat.

[3-2-1-142-04](#) TsMS § 6 järgi tuleb tsiviilkohtumenetluses tagada pooltele võrdne võimalus esitada väiteid ja tõendeid.

[3-2-1-41-09](#) Kui ringkonnakohus soovib kohaldada seadust, mis seab protsessiosalistel olulisel määral uude protsessuaalsesse positsiooni, eelkõige muudab tõendamiskoormuse jaotust, tuleb seda protsessiosalistega arutada ja anda neile võimalus esitada oma seisukohad ning vajadusel ka tõendid.

Kohtusse pöördumise õigus

[3-2-1-82-01](#) Tulenevalt KrMK §-st 270 võib kohus süüdimõistva otsuse tegemisel jätta tsiviilhagi hüvitise täpse suuruse määramiseks lahendada tsiviilmenetluse korras. Tsiviilhagi tsiviilmenetluses läbivaatamiseks tuleb hagejal kohtule esitada tsiviilasja algatamiseks TsMS § 147 nõuetele vastav hagiavaldus. Kohus ei saa kriminaalasjas teha täiendavat tsiviilhagi rahuldamist käsitlevat otsust.

[3-2-1-119-03](#) Erakonna liikmel on õigustatud huvi erakonna kongressi otsuste seaduslikkuse osas. Isegi kui isik arvati kohtumenetluse ajal erakonnast välja, ei võta see temalt õigust saada kohtumenetluses teada, kas kongressi otsused rikkusid tema kui erakonna liikme õigusi.

[3-2-1-23-04](#) Tuvastushagi võib isik esitada õigussuhte olemasolu või puudumise tuvastamiseks, kui tal on õiguslik huvi õigussuhte olemasolu või selle puudumise tuvastamiseks kohtu poolt. Õigustatud huvi võib olla isikul ka siis, kui tema õiguste väidetav rikkumine on lõpetatud.

[3-2-1-62-04](#) Kestvuslepingu ülesütlemise korral on teisel poolel põhjendatud huvi korral õigus esitada tuvastushagi, mille käigus selgitatakse, kas ülesütlemine oli kehtiv. Lepingu ülesütlemise aluse vaidlustamata jätmine ei võta aga pooltelt õigust tugineda ülesütlemise aluse puudumisele hilisemas vaidluses.

[3-2-1-78-04](#) Kui töövaidluskomisjon tegi otsuse isiku kohta, keda ei olnud kaasatud töövaidluse lahendamise menetlusse töövaidluskomisjonis, on sel isikul PS § 15 lg 1 kohaselt õigus pöörduda oma rikutud õiguse kaitseks kohtusse. Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-1-77-04.

- [3-2-1-77-04](#) ITVS § 24 lg 1 sätestatud töövaidluskomisjoni otsuse vaidlustamise õigus on ka nendel isikutel, kelle kohta töövaidluskomisjon tegi otsuse, kuid kes ei olnud menetlusse kaasatud.
- [3-2-1-76-04](#) Kui korteriomaniik rikub teiste korteriomaniike õigusi, mis tulevad korteriomandi mõtteliste osade majandamisest, siis KÜS § 2 lg 1 järgi on korteriühistul õigus esitada oma nimel hagi korteriomaniike rikutud õiguste kaitseks.
- [3-2-1-83-04](#) Korteriühistu asutamisega esindab valitseja asemel korteriomaniike ühiseid huve korteriühistu, kes võib KOS § 14 lg 5 tulenevalt esitada kohtusse hagi korteriomandi võõrandamiseks.
- [3-2-1-92-04](#) TsMS § 4 lg 1 tulenevalt on täisühingu osanikul õigus pöörduda kohtusse täisühingu dokumentide tutvumise nõudega, kui tema õigust teabe saamisele on rikutud.
- [3-2-1-161-04](#) Kohtusse pöördumiseks peab isik leidma ja tõendama, et tema õigust või vabadust on rikutud. Tehingu tühisuse tuvastamiseks peab isik, kes ei ole vaidlustatava tehingu pool tõendama õigusliku huvi olemasolu tehingu tühisuse tuvastamiseks. Sellises vaidluses on isiku õiguslikuks huviks kõigi isikute suhtes absoluutset kehtivust omavad õigused.
- [3-2-1-73-05](#) Teadmata kadunud isiku vara hooldajal on õigus esitada teadmata kadunud isiku nimel kohtusse hagi tema varaliste õiguste kaitseks. Seejuures on vara hooldajal õigus nõuda ka enne vara hooldaja määramist tehtud tehingute kehtetuks tunnistamist.
- [3-2-1-85-05](#) Kostjal ei ole TsMS § 4 lg 1 tulenevalt õigust kaevata otsuse peale osas, mis tema õigusi ei puuduta.
- [3-2-1-84-06](#) TsMS § 368 lg 1 kohaselt võib isik esitada hagi õigussuhte olemasolu või puudumise tuvastamiseks, kui tal on sellise tuvastamise vastu õiguslik huvi. Kohus peab sellise huvi olemasolu hagi menetlusse võtmisel omal algatusel kontrollima ning kui hagi ei vasta nimetatud nõudele, andma tähtaja õigusliku huvi põhjendamiseks. Kui hageja ei suuda oma õigusliku huvi põhjendada, tuleb hagi jätta menetlusse võtmata või juba menetlusse võetud hagi jätta läbi vaatamata. Isikul puudub tuvastushuvi, kui tuvastamisele järgneda võivad nõuded on ilmselgelt lõppenud, aga ka siis, kui need on ilmselt aegunud ja kostja sellele tugineb. Kui isik soovib põhjendada oma tuvastushuvi sellega, et esitada teise isiku vastu võimalikke puuduste kõrvaldamise või kahju hüvitamise nõudeid, ei peaks hagi rahuldama, kui nende nõuete esitamine ei ole ilmselgelt enam võimalik.

- [3-2-1-91-06](#) Korteriomanike eest võib KOS § 11 alusel esitada kahju hüvitamise nõude ka korteriühistu, kelle ülesandeks on korteriühistuseaduse § 2 lg 1 tulenevalt korteriomandi eseme mõtteliste osade ühine majandamine ja korteriühistu liikmete ühiste huvide esindamine. Enne 1. jaanuari 2006. a kehtinud TsMS § 5 lg 1 p-st 2 tulenevalt oli korteriühistel õigus esitada hagi korteriomanike rikutud õiguste kaitseks. Õigus pöörduda kohtusse teise isiku eeldatava seadusega kaitstud õiguse või huvi kaitseks tuleneb ka alates 1. jaanuarist 2006. a kehtiva TsMS § 3 lg 2.
- [3-2-1-107-06](#) Korteriomandi võõrandamise nõude õigus on ka elamut haldaval korteriühistel, kes võib eelnevalt otsustada ka korteri võõrandamise.
- [3-2-1-26-07](#) TsMS § 696 lg 3 teist lauset koostoimes TsMS § 599 esimese lausega tuleb tõlgendada avaldaja kasuks nii, et edasikaebevõimalus on tagatud ka viimati mainitud sättes nimetatud puuduste kõrvaldamise määruse kohta tehtud ringkonnakohtu määruse peale.
- [3-2-1-59-07](#) Hagi rahuldamise eelduseks peab olema hageja tsiviilõiguste rikkumine. Seega tehingu tühisuse tuvastamiseks/tühisuse tunnustamiseks peab isik, kes ei ole vaidlustatava tehingu pool, tõendama õigusliku huvi olemasolu tehingu tühisuse tunnustamiseks.
- [3-2-1-85-07](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend nr 3-2-1-76-04. Korteriomanike õiguste rikkumine võib seisneda ka korteriomandite reaalosade hulka mitte kuuluvate ruumide ebaseaduslikus valdamises, mis ei ole saadud omavoli rakendamise teel. Sellisel juhul on korteriühistel õigus esitada vindikatsioonihagi korteriomanike kaasvalduse kaitseks. Korteriühistu poolt korteriomanike kaitseks hagi esitamine ei sõltu sellest, kas korteriomanike õigusi rikub keegi korteriomanikest või kõrvaline isik.
- [3-2-1-110-07](#) KOS § 14 lg 5 tuleneva korteriomandi võõrandamise hagi esitamise õigus on ka korteriühistel.

Menetlusdokumendi kättetoimetamise aeg ja koht

- [3-2-1-159-00](#) Kutse vastuvõtmisest kõrvalhoidumist saab tõlgendada kutse vastuvõtmisest keeldumiseks.
- [3-2-1-51-01](#) TsMS § 28 lg 8 sätestab, et juriidilisele isikule loetakse kohtukutse kätteantuks, kui see on kohale toimetatud selle isiku registrisse kantud aadressil. Apelleatsioonikohus ei pidanud kohutustingi toimumisest teatama juriidilise isiku esindajale.
- [3-2-3-3-01](#) TsMS § 27 lg 2 sätestab, et kui hageja soovib kostja kutsumist kohtusse ajalehekuulutusega, siis ta peab kohtule esitama lisaks

registritöendile politseiasutuse või linna- või vallavalitsuse tõendi, et politseile, linna- või vallavalitsusele on kostja tegelik viibimiskoht teadmata. Toimikus ei ole politseiasutuse või linna- või vallavalitsuse vastavat õiendit. Kohus jättis tähelepanuta, et TsMS § 27 lg 2 nõuded olid täitmata ja kutsus kostja ekslikult kohtusse ajalehekuulutusega.

[3-2-3-6-01](#) TsMS § 26 lg 5 p 2 kohaselt märgitakse kohtukutses muuhulgas ka kohtu nimi ja aadress. Toimikus puuduvad andmed selle kohta, et kostjale või tema esindajale oleks enne määratud eelistungi toimumist teatatud kohtu õige aadress, kus eelistung tegelikult toimus. Kuna kostjat ei olnud TsMS ettenähtud korras kohtusse kutsutud, ei olnud kohus õigustatud asja lahendamata tagaseljaotsusega.

[3-2-3-4-02](#) TsMS § 28 kohaselt saab teatud juhtudel kutse kättetoimetatuks lugeda ka näiteks protsessiosalise esindajale või protsessiosalisega koos elavale perekonnaliikmele kättetoimetamisega. Kohus ei pea põhimõtteliselt kontrollima, kas kutse kättetoimetamise hetkel elab kostja koos kutse vastu võtnud isikuga. Võimalikust kooselu lõppemisest tulenevat riisikot peab üldreeglinas kandma kostja.

[3-2-3-5-02](#) TsMS ei sisalda sätteid hagiavalduse kostjale kätteandmise reeglite kohta, mistõttu kuuluvad analoogia alusel kohaldamisele kohtukutse kätteandmist reguleerivad sätted.

[3-2-1-24-03](#) Juriidilisele isikule loetakse TsMS § 28 lg 8 kohaselt kohtukutse kätteantuks, kui see on kohale toimetatud selle isiku registrisse kantud aadressil. TsMS § 202 lg 1 järgi antakse tagaseljaotsuse ärakiri poolele kätte kohtukutse kätteandmiseks ettenähtud korras.

[3-2-1-37-03](#) Kuna toimiku materjalide kohaselt ei ole ringkonnakohus isikule saadetud kutses trahvihoiatust teinud, ei ole täidetud TsMS § 32 lg 3 kohaldamise eeldused ning seega puudub alus isiku trahvimiseks.

Trahvihoiatuse kätteandmisele neil juhtudel, kui trahvihoiatust ei saadeta kohtukutsega, tuleb analoogia alusel kohaldada kohtukutse kätteandmist reguleerivaid sätteid.

[3-2-1-86-03](#) TsMS § 28 ei näe ette võimalust anda kohtudokumente edasiandmiseks protsessiosalisega mitteseotud kõrvalistele isikutele ja lugeda neid selle toiminguga kätteantuks protsessiosalisele.

[3-2-3-1-03](#) Isik ei pea vastu võtma kohtukutset, mis ei ole vormistatud tema nimele. Seega ei olnud linnakohtul alust lugeda TsMS § 30 alusel kutse kostjale kätteantuks ning järelikult ei olnud ka alust teha tagaseljaotsus.

[3-2-1-109-03](#) Kui ringkonnakohus ei hoiata apellanti kohtusse kutsudes (TsMS § 321 lg 1), et apellandi või tema esindaja kohtuistungilt puudumise korral võib kohus jätta apellatsioonkaebuse läbi vaatamata, siis ei saa kohus jätta apellatsioonkaebust läbi vaatamata.

[3-2-1-107-03](#) Kui protsessiosaline on jätnud kohtule teatamata igast oma aadressi (viibimiskoha) muutusest, mis võib takistada talle kohtukutse kättetoimetamist, siis vastutus sellest tuleneda võivate negatiivsete tagajärgede eest lasub protsessiosalisel endal.

[3-2-3-3-03](#) Asja läbivaatamise ajal kehtinud TsMS § 259 lg 2 sätestas, et teovõimetuks tunnistamise avalduse vaatab kohus läbi avaldaja ja eestkostetasutuse osavõtul. Isik, kelle teovõimetuks tunnistamist taotleti, tuli kutsuda kohtuistungile, kui seda võimaldas tema vaimne tervis. Neid tsiviilkohtumenetluse seadustiku sätteid tuleb tõlgendada koostoimes PS § 24 lõikega 2, mis sätestab, et igaühel on õigus olla oma kohtuasja arutamise juures, sama paragrahvi lõikega 5, mille järgi igaühel on õigus tema kohta tehtud kohtu otsuse peale seadusega sätestatud korras edasi kaevata kõrgemalseisvale kohtule, ning samuti EIÕK art 6 lõikega 1, mille kohaselt igaühel on õigus oma tsiviilõiguste ja -kohustuste üle otsustamise korral õiglasele ja avalikule asja arutamisele.

[3-2-3-6-03](#) TsMS § 28 lg 2 teise lause kohaselt peab isik, kellele kohus tegi ülesandeks kutse edasiandmise, tagastama kohtule kutse kättesaamise teatise, millele adressaat on alla kirjutanud. Sellest tulenevalt saab adressaadile edastamiseks antud kohtukutset lugeda adressaadi poolt kättesaaduks vaid siis, kui kohtule on laekunud adressaadi allkirjaga teatis kutse kättesaamise kohta. Kohtukutset ei saa lugeda TsMS § 28 lg 7 alusel kätteantuks, kui see on antud isikule, kes ei ela adressaadiga koos.

[3-2-3-5-03](#) TsMS § 259 kehtiva redaktsiooni kohaselt kutsutakse isik kohtuistungile, kui piiratud teovõimega isiku vaimne seisund seda võimaldab. Selle sätte eesmärk on hagita menetluse eripära arvestades ka kaitsta isikut, kelle vaimne tervis ei võimalda kohtuistungist osa võtta, sest tema tervislik seisund võiks seetõttu halveneda.

[3-2-2-1-04](#) Hagiavalduse kätteandmisele tuleb kohaldada kohtukutse kätteandmist reguleerivaid sätteid. Ajalehekuulutuse abil võib kutset kätte anda ainult siis, kui kõik teised kätteandmise vahendid ei ole tulemusi andnud (vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-3-5-02). Kostja elukoha kindlaks tegemiseks peab kohus

tegema täiendavaid toiminguid, nt tegema hagejale ettepaneku leida andmeid kostja elukoha kohta, tegema järelepärimine avaliku registri pidaja ja/või teise ametiasutuse poole, kelle võib olla andmeid isiku elukoha kohta. Asjaolu, et kohus ei teinud täiendavaid toiminguid kostja tegelikust viibimiskohast teada saamiseks, võib olla aluseks kaja esitamise tähtaja ennis-tamisele.

- [3-2-1-75-04](#) Apellatsioonkaebuse puuduste kõrvaldamiseks tehtud määruse kätteandmisele tuleb seaduse analoogia alusel rakendada kirjaliku kutse kätteandmise korda (TsMS §-d 28-31).
- [3-2-1-97-04](#) Juriidiline isik peab oma tegevuse korraldamisel arvestama sellega, et registrisse kantud aadressil kohtudokumentide postiga kohale toimetamisel loetakse need TsMS § 28 lg 8 alusel kätteantuks.
- [3-2-1-122-04](#) Esmase täitekutse avaldamisele väljaandes Ametlikud Teadaanded põhjusel, et võlgniku viibimiskoht ei ole teada, tuleb vastavalt kohaldada TsMS §-s 27 kohtukutse avaldamise kohta sätestatud. See kehtib kõigil juhtudel, kui võlgnikule ei ole saadud esmast täitekutset kätte anda muul tsiviilkohtumenetluse seadustikus kohtukutse kätteandmiseks ettenähtud viisil. Hilisemast täitetoimingust teavitamine väljaandes Ametlikud Teadaanded on vajalik ja piisav üksnes juhul, kui esmane täitekutse on võlgnikule selle väljaande vahendusel edastatud ja vahepeal ei ole õnnestunud võlgniku viibimiskohta välja selgitada ega tagada tema informeerimist täitemenetlusest muul viisil.
- Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-2-1-04.
- [3-2-1-155-04](#) Kohtukutse kätteandmise regulatsiooni tuleb kohaldada ka teiste menetlusdokumentide kätteandmise korral. Kohus võib pärast andmete saamist, et kostja ei asu registrisse kantud aadressil, lugeda dokumendi TsMS § 28 lg 8 alusel kätteantuks üksnes siis, kui ta on üritanud kostjale dokumente kätte anda ka muul viisil.
- Telefoni, faksi või muu sidevahendiga edastatud kutse võib kohus lugeda kätteantuks juhul, kui kutse adressaat on edastanud kohtule kinnituse kutse kättesaamise kohta. Dokumendi kättesaamisest teatamise mõistlikuks ajaks saab üldjuhul pidada kolme päeva.
- [3-2-1-6-05](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrus nr 3-2-1-155-04. Kutse või muu menetlusdokumendi kätteandmiseks juriidilisele isikule tuleb välja selgitada isikud, keda võrdsustatakse juriidilisele isikule.

dilise isiku seaduslike esindajatega. Seejärel saab kohaldada kõiki tsiviilkohtumenetluse seadustikus kohtukutse kätteandmist reguleerivaid sätteid, v.a kutse avaldamine väljaandes Ametlikud Teadaanded. Kui juriidilise isiku esindajale ja seega juriidilisele isikule ei õnnestu kutset kätte anda, siis saab kohaldada TsMS § 28 lg 8.

[3-2-3-3-05](#)

Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-3-5-03.

[3-2-3-5-05](#)

Juhul, kui kostja elukoha andmed on kantud rahvastikuregistrisse, kuid politsei esitatud teabe kohaselt registrisse kantud aadressi ei ole, siis tuleb kohtul teha kohtudokumentide kostjale kätteandmiseks täiendavaid toiminguid. Rahvastikuregistri seaduse § 41 lg 1 kohaselt peaks kohus eeldama, et rahvastikuregistrisse kantud aadress eksisteerib ka tegelikkuses. Näiteks võinuks kohus pöörduda uuesti politsei poole kohtudokumentide kättetoimetamise asjaolude kontrollimiseks. Ka oleks kohus saanud kohustada hagejat hankima andmeid kostja asukoha kohta (Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrus nr 3-2-2-1-04). Kui hageja toimingud kostja asukoha kohta andmete hankimiseks jäävad objektiivsetel põhjustel tagajärjeta, peab kohus ise pöörduma järelepärimistega kostja elukoha kohta mõne avaliku registri pidaja ja/või teise ametiasutuse poole, kellel võib ametitegevusest tulenevalt olla andmeid isiku elukoha kohta.

[3-2-3-10-05](#)

Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-3-3-03.

[3-2-3-1-06](#)

Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend nr 3-2-3-5-02.

Kostja elukoha kindlakstegemiseks peab kohus tegema täiendavaid toiminguid, nt tegema hagejale ettepaneku leida andmeid kostja elukoha kohta, tegema järelepärimise avaliku registri pidajale ja/või teisele ametiasutusele, kelle võib olla andmeid isiku elukoha kohta

[3-2-1-96-06](#)

TsMS § 249 lg 2 ei ole kohtule kohustuslik välisriigi kohtudokumendi kättetoimetamise hagita menetluses, kuivõrd välisriigi kohtudokumendi kättetoimetamine on menetlustoiming, mis seisneb kättetoimetamise adressaadi isiku tuvastamises ja temalt allkirja võtmises välisriigi kohtudokumendi saamise kohta. Samas võis kohus, kui ta ei määranud välisriigi kohtudokumendi kättetoimetamiseks kohtuistungit, kutsuda kättetoimetamise adressaadi kohtusse selleks, et välisriigi kohtudokument anda adressaadile üle isiklikult allkirja vastu.

Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend nr 3-2-1-107-03.

[3-2-2-5-06](#)

Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend nr 3-2-2-3-06. Asjaolu, et hageja on hagi märkinud, et kostja asukoht on talle teadmata, ning lisanud ka rahvastikuregistri sellekohase teatise, ei võta kohtult kohustust teha täiendavaid toiminguid kostja viibimiskoha väljaselgitamiseks, et talle kätte toimetada hagi-avaldus.

Teate väljaandes Ametlikud Teadaanded avaldamise menetlusõiguslikud tagajärjed ei sõltu sellest, kas teate adressaat väljaannet loeb või mitte.

[3-2-1-39-07](#)

TsMS § 306 lg 1-3 ja § 315 kohaselt saab kohtutäituri vahendusel menetlusdokumendi kättetoimetatuks lugeda üksnes siis, kui kohtutäitur on TsMS §-des 306-327 sätestatud kättetoimetamise viise kasutades tagastanud kohtule kättetoimetamisteatise, millest nähtub dokumendi kättetoimetamine adressaadile. Menetlusdokumendi saab kohtutäituri vahendusel kättetoimetatuks (kohtutäituri tasu maksmise tähenduses) lugeda ka siis, kui kohtutäitur on oma menetlusdokumendi kättetoimetamisele suunatud tegevusega täitnud need eeldused, mida TsMS § 317 näeb ette dokumendi avalikuks kättetoimetamiseks. Samas ei keela tsiviilkohtumenetluse seadustik kohtul andmast kohtutäiturile juhiseid konkreetse kättetoimetamisviisi kasutamiseks. Seejuures ei saa kohtutäitur mõne kättetoimetamisviisi eripärast ning tsiviilkohtumenetluse toimingute tegemise loogikast lähtudes menetlusdokumenti kätte toimetades kasutada kõiki TsMS §-des 306-327 sätestatud kättetoimetamise viise. Samuti ei pruugi olla otstarbekas talle sellist kohustust panna.

TsMS § 315 lg 1 ja 4 ning KTS §-st 2527 tulenevalt on kohtutäituri ametikohustuseks ka menetlusdokumentide kättetoimetamine. Seega ei ole kohtutäituril õigust keelduda kohtu antud korraldusest menetlusdokument kätte toimetada, v.a juhtudel, mil seadus annab kohtutäiturile õiguse keelduda täitetoimingute tegemisest (TMS § 7).

[3-2-1-84-07](#)

TsMS §-s 323 ei sätestata otseselt menetlusdokumentide kättetoimetamist advokaadibüroos seal töötavale advokaadile kui menetlusosalise lepingulisele esindajale. Menetlusdokumendi saab kätte toimetada advokaadile kui lepingulisele esindajale ka TsMS § 323 järgi advokaadibüroos, kuna TsMS § 321 lg 1 mõtte kohaselt toimetataksegi menetlusdokumendid eelduslikult kätte üksnes lepingulisele esindajale, kes tegeleb oma kutsetöoga advokaadibüroos.

TsMS § 321 lg 1 kohaselt toimetab kohus menetluses olevas asjas dokumendid (sh kohtulahendi) kätte ja saadab muud teated üksnes menetlusosalise esindajale, kui kohus ei pea vajalikuks nende saatmist lisaks menetlusosalisele isiklikult.

[3-2-1-94-07](#) Apellatsioonkaebuse ära kiri ja asja menetlusse võtmise määrus on menetluskäsitlused, mis tuleb vastustajale kätte toimetada. Tulenevalt TsMS § 306 lg 1 on apellatsioonkaebuse ära kirja ja asja menetlusse võtmise määruse kättetoimetamine vastustajale vajalik eelkõige selleks, et vastustaja saaks apellatsiooniasemes teostada talle kohtumenetluses antud õigusi, mis on eelkõige sätestatud TsMS §-des 199 ja 206, sh vaielda vastu apellandi taotlustele ja põhjendustele. Vastustajale apellatsioonkaebuse ja asja menetlusse võtmise määruse kättetoimetamata jätmine on oluline menetlusõiguse normi rikkumine.

[3-2-1-129-07](#) Tulenevalt TsMS § 321 lõike 1 ja § 307 lõike 3 mõttest loetakse kohtulahend kättetoimetatuks ka juhul, kui seda on tehtud ainult menetlusosalisele. Kuid see võib anda aluse taotleda menetlustoimingu tegemiseks ettenähtud tähtaja ennistamist, kui menetlustoimingu õigel ajal tegemata jätmine on seotud esindajale kohtulahendi kättetoimetamata jätmisega ja eeldatavasti oleks esindaja teinud menetlustoimingu õigel ajal.

[3-2-2-1-08](#) Kohtusse kutsumine ja hagiavalduse kostjale kätteantuks lugemine ajalehekuulutuse avaldamisega riivab põhiseaduse § 24 lg 2 sätestatud põhiõigust olla oma kohtuasja arutamise juures ja seab sellega kõrgendatud nõuded kohtusse kutsumisele ja hagiavalduse kätteantuks lugemisele. Kohtudokumentide avaldamine väljaandes Ametlikud Teadaanded ei ole optimaalne viis anda füüsilisest isikust protsessiosalisele teada temale saadetud dokumentidest. Hagiavalduse kätteandmisele tuleb kohaldada kohtukutse kätteandmist reguleerivaid sätteid. Ajalehekuulutuse abil võib kutset kätte anda ainult siis, kui kõik teised kätteandmise vahendid ei ole tulemust andnud. Jättes kasutamata kostja isikuandmete kontrollimise võimaluse kohtuinfosüsteemist, ei teinud maakohus kõike vajalikku, et kostja elukohta kindlaks teha. TsMS § 317 lõike 2 kohaselt tuleb kohtul ka ise vajaduse korral järelepärimisi teha saaja aadressi väljaselgitamiseks.

[3-2-1-51-08](#) Menetluskäsitlus tuleb kätte toimetada aadressil, mille menetlusosaline on elukohaks märkinud.

[3-2-1-50-08](#) Üldiselt võib kohtutäitur nõuda menetluskäsitluste kättetoimetamise eest tasu vaid siis, kui menetluskäsitlus on

adressaadile kätte toimetatud (kohtule on tagastatud sellekohane kättetoimetamisteatis). Kuid menetlusdokumendi saab kohtutäituri vahendusel kättetoimetatuks (kohtutäituri tasu maksmise tähenduses) lugeda ka siis, kui kohtutäitur on oma menetlusdokumendi kättetoimetamisele suunatud tegevusega täitnud need eeldused, mida TsMS § 317 näeb ette dokumendi avalikuks kättetoimetamiseks. Menetlusdokumendi avaldamine väljaandes Ametlikud Teadaanded on võimalik kohtutäituri tegevuse tulemusel ka siis, kui kohus on teinud kohtutäiturile ülesandeks anda dokument kätte isiklikult allkirja vastu. Kui dokumenti ei õnnestu isiklikult allkirja vastu kätte toimetada, aga dokumendi avaldamise eeldused väljaandes Ametlikud Teadaanded on täidetud, ei ole kohtutäituril vaja pöörduda kohtu poole täiendavate juhiste saamiseks. Ka siis, kui kohus ja hageja oleksid pärast kohtutäituri kirja saamist teinud täiendavaid toiminguid, kuid need ei oleks andnud tulemusi (s.o dokument oleks ikka avaldatud väljaandes Ametlikud Teadaanded), oleks kohtutäituril säilinud õigus tasu saada.

Kohtutel on TsMS § 2 alusel õigus määrata kohtutäiturile mõistlik tähtaeg, mille jooksul ta peab esitama kohtule kirjaliku ülevaate menetlusdokumendi kättetoimetamise kohta. Objektiivsetel põhjustel on võimalik tähtaega ka pikendada, kui kohtutäitur esitab kohtule sellekohase taotluse. Kohtutäituril tuleb kohtu korralduse täitmisel arvestada, et kohtutäituri seaduse § 31 lg 1 p 7 kohaselt võidakse teenistusliku järelevalve käigus kontrollida kohtutäituri ametitegevust reguleerivates õigusaktides toodud nõuete, kohustuste ja tähtaegade järgimist. Tähtaja põhjendamatu möödalaskmine ei välista iseenesest kohtutäituri tasu väljamaksmist, kui kohtutäituril õnnestub dokument kätte toimetada pärast kohtu antud tähtaja möödumist ning kohus ei ole vahepeal ise menetlusdokumenti adressaadile kätte toimetanud.

[3-2-1-52-08](#)

Kohtutäitur võib nõuda menetlusdokumentide kättetoimetamise eest tasu üksnes juhul, kui menetlusdokument on adressaadile kätte toimetatud, või siis, kui menetlusdokumendi saab lugeda kohtutäituri vahendusel kättetoimetatuks. Menetlusdokumendi saab lugeda kohtutäituri vahendusel kättetoimetatuks, kui kohtutäitur on menetlusdokumendi kättetoimetamisele suunatud tegevusega täitnud TsMS §-s 317 sätestatud dokumendi avaliku kättetoimetamise eeldused.

[3-2-1-111-08](#) Allkirjastamata otsuseteksti edastamist ei saa lugeda otsuse kättetoimetamiseks.

[3-2-1-128-08](#) Tulenevalt TsMS § 321 lg 1 ja § 307 lg 3 mõttest loetakse kohtulahend kättetoimetatuks ka juhul, kui seda on tehtud ainult menetlusosalisele. Nimetatud seisukohta ei muuda asjaolu, et isikut esindas menetluses lisaks lepingulisele esindajale ka seaduslik esindaja. TsMS § 321 lg 1 peab silmas kohtulahendi kättetoimetamist kohtumenetluse esindajale, kelleks tuleb lugeda lepinguline esindaja.

Kui kohus on kohtulahendi kätte toimetanud ainult menetlusosalisele, võib see anda aluse taotleda menetlustoimingu tegemiseks ettenähtud tähtaja ennistamist, kui menetlustoimingu õigel ajal tegemata jätmine on seotud esindajale kohtulahendi kättetoimetamata jätmisega ja eeldatavasti oleks esindaja teinud menetlustoimingu õigel ajal.

[3-2-1-135-08](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend nr 3-2-1-84-07.

[3-2-2-3-09](#) Ainuüksi asjaolu tõttu, et hagiavalduse kättetoimetamise teatise kohaselt on avaldajaga samanimeline isik surnud, kuid rahvastikuregistris selle kohta andmed puuduvad, oleks kohus pidanud andmete saamiseks pöörduma teiste asutuste poole.

Menetlusedokumendi avalik kättetoimetamine

[3-2-3-2-00](#) TsMS § 27 lg 1 kohaselt kutsutakse isik kohtusse ajalehekuulutusega, kui registris ei ole andmeid isiku aadressi kohta või isik ei ela registris märgitud aadressil või tema tegelik viibimiskoht ei ole teada. Lg 2 järgi kui hageja soovib, et kostja kutsutakse kohtusse ajalehekuulutusega, peab ta kohtule esitama lisaks registritõendile politseiasutuse või linna- või vallavalitsuse tõendi, et politseile, linna- või vallavalitsusele on kostja tegelik viibimiskoht teadmata.

[3-2-3-3-01](#) TsMS § 27 lg 2 sätestab, et kui hageja soovib kostja kutsumist kohtusse ajalehekuulutusega, siis ta peab kohtule esitama lisaks registritõendile politseiasutuse või linna- või vallavalitsuse tõendi, et politseile, linna- või vallavalitsusele on kostja tegelik viibimiskoht teadmata. Toimikus ei ole politseiasutuse või linna- või vallavalitsuse vastavat õiendit. Kohus jättis tähelepanuta, et TsMS § 27 lg 2 nõuded olid täitmata ja kutsus kostja ekslikult kohtusse ajalehekuulutusega.

[3-2-3-5-02](#) Kohtukutse kätteandmist ajalehekuulutuse abil tuleb lugeda põhjendatuks TsMS § 27 nimetatud andmete puudumise korral ja siis kui kõik teised kätteandmise vahendid ei ole tulemust andnud.

- [3-2-3-1-06](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend nr 3-2-3-5-02. Pärast andmete saamist, et kostja ei asu registrisse kantud aadressil, saab kohus lugeda kutse ja hagiavalduse enne 1. jaanuari 2006. a kehtinud TsMS § 27 lg 5 alusel ajalehekuulutuse avaldamisega kätteantuks üksnes siis, kui ta on üritanud kostjale neid dokumente kätte anda ka muul viisil.
- [3-2-2-2-06](#) Kohtusse kutsumine ja hagiavalduse kostjale kätteantuks lugemine ajalehekuulutuse avaldamisega riivab intensiivselt põhiseaduse § 24 lg 2 sätestatud põhiõigust olla oma kohtuasja arutamise juures. See asjaolu seab kõrgendatud nõuded kohtusse kutsumisele ja hagiavalduse kätteantuks lugemisele enne 1. jaanuari 2006. a kehtinud TsMS § 27 kohaselt.
- [3-2-2-3-06](#) Kohtusse kutsumine ja hagiavalduse kostjale kätteantuks lugemine ajalehekuulutuse avaldamisega riivab intensiivselt põhiseaduse § 24 lg 2 sätestatud põhiõigust olla oma kohtuasja arutamise juures. See asjaolu seab kõrgendatud nõuded kohtusse kutsumisele ja hagiavalduse kätteantuks lugemisele enne 1. jaanuari 2006. a kehtinud TsMS § 27 kohaselt.
- [3-2-2-5-06](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend nr 3-2-2-3-06. Teate väljaandes Ametlikud Teadaanded avaldamise menetlusõiguslikud tagajärjed ei sõltu sellest, kas teate adresseeritud väljaannet loeb või mitte.
- [3-2-2-1-08](#) Kohtusse kutsumine ja hagiavalduse kostjale kätteantuks lugemine ajalehekuulutuse avaldamisega riivab põhiseaduse § 24 lg 2 sätestatud põhiõigust olla oma kohtuasja arutamise juures ja seab sellega kõrgendatud nõuded kohtusse kutsumisele ja hagiavalduse kätteantuks lugemisele. Kohtudokumentide avaldamine väljaandes Ametlikud Teadaanded ei ole optimaalne viis anda füüsilisest isikust protsessiosalisele teada temale saadetud dokumentidest. Hagiavalduse kätteandmisele tuleb kohaldada kohtukutse kätteandmist reguleerivaid sätteid. Ajalehekuulutuse abil võib kutset kätte anda ainult siis, kui kõik teised kätteandmise vahendid ei ole tulemust andnud. Menetluse esemena tuleb TsMS § 317 lg 3 järgi avaldatavas teates märkida hageja nõue ja õigussuhe, millest nõue tuleneb. TsMS § 407 lõike 1 eesmärk on tagada poolele, kellele ei ole muul viisil õnnestunud menetluskohustusi kätte toimetada, arusaamine sellest, millel põhineb tema vastu esitatud nõue ja kui suur see on.
- [3-2-1-50-08](#) Üldiselt võib kohtutäitur nõuda menetluskohustuste kätte toimetamise eest tasu vaid siis, kui menetluskohustus on

adressaadile kätte toimetatud (kohtule on tagastatud sellekohane kättetoimetamisteatis). Kuid menetluskohanduse saadab kohtutäituri vahendusel kättetoimetatuks (kohtutäituri tasu maksmise tähenduses) lugeda ka siis, kui kohtutäitur on oma menetluskohanduse kättetoimetamisele suunatud tegevusega täitnud need eeldused, mida TsMS § 317 näeb ette kohanduse avalikuks kättetoimetamiseks. Menetluskohanduse avaldamine väljaandes Ametlikud Teadaanded on võimalik kohtutäituri tegevuse tulemusel ka siis, kui kohus on teinud kohtutäiturile ülesandeks anda dokument kätte isiklikult allkirja vastu. Kui dokumenti ei õnnestu isiklikult allkirja vastu kätte toimetada, aga kohanduse avaldamise eeldused väljaandes Ametlikud Teadaanded on täidetud, ei ole kohtutäituril vaja pöörduda kohtu poole täiendavate juhiste saamiseks. Ka siis, kui kohus ja hageja oleksid pärast kohtutäituri kirja saamist teinud täiendavaid toiminguid, kuid need ei oleks andnud tulemusi (s.o dokument oleks ikka avaldatud väljaandes Ametlikud Teadaanded), oleks kohtutäituril säilinud õigus tasu saada.

Kutse kätte andmine elektrooniliselt

[3-2-1-54-09](#) Kohtud ei ole tuvastanud, et kostjale või tema esindajale oleks kohtukutse kohtuistungile kätte toimetatud isiklikult allkirja vastu. Kostja on küll tavalise e-kirja teel saatnud kohtule elektroonilise kinnituse (mis on piisav, et lugeda kohtukutse kättetoimetatuks TsMS § 314 lg 4 kolmanda lause kohaselt), et ta on saanud kohtukutse kätte, kuid kinnitusele ei ole lisatud digitaalallkirja.

Menetluskohanduse postitamise

[3-2-1-94-07](#) Kui menetluskohanduse ei ole menetlusosalisele võimalik kätte toimetada seetõttu, et menetlusosaline tähitud kirjale ettenähtud tähtaja jooksul järele ei lähe, saab kohus TsMS § 326 järgi menetluskohanduse kätte toimetada menetluskohanduse postkasti panekuga.

Kutse vastu võtmisest keeldumine

[3-2-1-159-00](#) Kutse vastuvõtmisest kõrvalhoidumist saab tõlgendada kutse vastuvõtmisest keeldumiseks.

[3-2-3-5-02](#) Kohtukutse vastuvõtmisest keeldumisega on võrdväärne vastuvõtmisest kõrvalhoidmine juhul, kui kostja on vastanud hagiavaldusele, kuid pärast seda on hoidnud kutse vastuvõtmisest kõrvale.

Menetlusdokumendi kätte toimetamine esindajale

[3-2-1-84-07](#) TsMS §-s 323 ei sätestata otseselt menetlusdokumentide kätetoimetamist advokaadibüroos seal töötavale advokaadile kui menetlusosalise lepingulisele esindajale. Menetlusdokumendi saab kätte toimetada advokaadile kui lepingulisele esindajale ka TsMS § 323 järgi advokaadibüroos, kuna TsMS § 321 lg 1 mõtte kohaselt toimetataksegi menetlusdokumendid eelduslikult kätte üksnes lepingulisele esindajale, kes tegeleb oma kutsetööga advokaadibüroos.

TsMS § 321 lg 1 kohaselt toimetab kohus menetluses olevas asjas dokumendid (sh kohtulahendi) kätte ja saadab muud teated üksnes menetlusosalise esindajale, kui kohus ei pea vajalikuks nende saatmist lisaks menetlusosalisele isiklikult.

[3-2-1-97-09](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend nr 3-2-1-84-07.

Üks menetlusdokumendi esindajale kätetoimetamise eesmärke ja ühtlasi tagajärg on see, et menetlusdokumendi kätetoimetamisest esindajale hakkab kulgema menetlustähtaeg, sh nt apellatsioonkaebuse esitamise tähtaeg.

Kutse kättesaauks lugemine

[3-2-1-37-03](#) TsMS § 31 lg 2 kohaselt kohaldatakse seda sätet (§ 31) juhtudel, mil kutset ei õnnestu esialgsel aadressil kätte anda ning kuna isik ei ole kohtule teatanud uut aadressi, saab kutse seaduse alusel lugeda kätteantuks.

[3-2-1-120-06](#) Juriidilise isiku korral ei saa ka ainuüksi kohtutoimikusse märgitud isiku nime ja allkirja põhjal lugeda dokumenti TsMS § 311 esimese lause kohaselt kätetoimetatuks. Lisaks saaja nimele ja allkirjale on sel juhul vaja toimikusse lisada märke selle kohta, milline seos on dokumendi saajal (nt lepinguline esindaja) juriidilise isikuga.

[3-2-1-84-07](#) TsMS §-s 323 ei sätestata otseselt menetlusdokumentide kätetoimetamist advokaadibüroos seal töötavale advokaadile kui menetlusosalise lepingulisele esindajale. Menetlusdokumendi saab kätte toimetada advokaadile kui lepingulisele esindajale ka TsMS § 323 järgi advokaadibüroos, kuna TsMS § 321 lg 1 mõtte kohaselt toimetataksegi menetlusdokumendid eelduslikult kätte üksnes lepingulisele esindajale, kes tegeleb oma kutsetööga advokaadibüroos.

TsMS § 321 lg 1 kohaselt toimetab kohus menetluses olevas asjas dokumendid (sh kohtulahendi) kätte ja saadab muud teated üksnes menetlusosalise esindajale, kui kohus ei pea vajalikuks nende saatmist lisaks menetlusosalisele isiklikult.

[3-2-2-3-09](#) Ainuüksi asjaolu tõttu, et hagiavalduse kättetoimetamise teatise kohaselt on avaldajaga samanimeline isik surnud, kuid rahvastikuregistris selle kohta andmed puuduvad, oleks kohus pidanud andmete saamiseks pöörduma teiste asutuste poole.

[3-2-1-97-09](#) Kohtutel tuleb tagada toimikusse ainult korrektselt täidetud kättetoimetamist tõendavate dokumentide lisamine. Vastasel korral on oluliselt raskendatud mh selle asjaolu selgitamine, kas menetlustähtaeg on hakanud kulgema või mitte.

Vahekohtu kokkulepe

[3-2-1-9-07](#) TsMS annab aluse pooltevahelise vahekohtu kokkuleppe tähelepanuta jätmiseks, kui pool ei ole sellele õigel ajal tuginenud.

Tulenevalt TsMS § 371 lg 1 p-st 8 on kohtutel on kohustus kontrollida omal algatusel hagi lubatavust.

TsMS § 371 lg 1 p-s 6 ja TsMS § 423 lg 1 p-s 6 viidatud hagi all peetakse silmas nii hagnosisid, mille ese on ainult vahekohtu kokkuleppe kehtivuse vaidlustamine, kui ka hagnosisid, mille ese on muu hulgas vahekohtu kokkuleppe kehtivuse vaidlustamine.

[3-2-1-90-07](#) Vahekohtu kokkulepe on kohustuslik üksnes vahekohtu kokkuleppe pooltele. Isikutele, kes ei ole kokkuleppe pooleks, see ei laiene.

[3-2-1-130-07](#) TsMS § 371 lg 1 p 8 järgi ei võta kohus hagiavaldust menetlusse, kui pooled on sõlminud lepingu vaidluse andmiseks vahekohtu lahendada, välja arvatud juhul, kui hagnosis on vaidlustatud vahekohtukokkuleppe kehtivust.

Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend nr 3-2-1-34-04.

Vaidluse lahendamine vahekohtus

[3-2-1-38-02](#) TsMS § 217 p 6 järgi lõpetab kohus asjas menetluse, kui pooled on sõlminud lepingu selle kohta, et annavad vaidluse vahekohtu lahendada. Kokkulepe vaidluse üleandmise kohta arbitraažikohtu lahendada peab olema selge, sest sellega jätab pool end ilma võimalusest pöörduda vaidluse lahendamiseks kohtusse.

[3-2-1-104-02](#) Sõltumata lepingus ette nähtud kokkuleppes lahendada vaidlused Rootsi seaduse alusel Stockholmi Kaubanduskoja Vahekohtus, saab kohus hinnata siiski vahekohtu kokkuleppe kehtivust, st tehingu kehtetuse aluste olemasolu, muuhulgas ette nähtud vorminõuete järgimist, lähtudes seejuures 10. juunil 1958. sõlmitud Välisriigi vahekohtu otsuste tunnustamise ja täitmise New York'i konventsiooni art-st 2. Kui vahekohtu

kokkulepe on kehtiv, saab lepingu kehtivust muus osas ja selle täitmisega seonduvat hinnata vaid kokkulepitud vahekohus.

[3-2-1-34-04](#) New Yorki konventsiooni art 2 p 3 väljendab rahvusvaheliselt tunnustatud vahekohtu kokkuleppe iseseisvuse põhimõtet, mille kohaselt ei too põhilepingu tühisus reeglina iseenesest kaasa vahekohtu kokkuleppe tühisust. Vahekohtu kokkulepe on vormipuuduse tõttu tühine, kui kirjaliku vormi nõue ei ole täidetud.

[3-2-1-132-04](#) Kindlustuse vahekohus on vaidluse lahendamise kohtueelne komisjon, mille pädevus on sarnane töövaidluskomisjoniga. Seetõttu saab kindlustuse vahekohtu otsuste vaidlustamise korral kohaldada senist kohtupraktikat töövaidluskomisjoni otsuste vaidlustamise kohta

Tsiviilasja hind

[3-2-1-68-01](#) TsMS § 48 lg 1 p 1 ja 2 kohaselt määratakse nii omandiõiguse tunnustamise kui vara väljanõudmise hagi hagi hind haigetava vara väärtusega. Kuna kohtuotsusest tulenevalt on väljamõistetud vara väärtuseks hageja nimetatud hagi hind, millelt riigilõiv on 13 029 krooni, ei saa apellatsioonkaebuses vaidlustatud summa sellest hagi hinnast erineda ning sama peab olema ka riigilõiv. Seega puudus kohtul alus nõuda apellatsioonkaebuselt riigilõivu lähtudes vaidlusalusest ostu-müügi ja pandilepingust.

[3-2-1-156-01](#) Hageja nõudis asjaõigusena ostueesõiguse maksmapanekut ehitisele kui vallasasjale, mis seisneb ostja õiguste ja kohustuste ülekandmises, seega omandaja asemele asumises. Hagi oli suunatud müüdüd elamuosa omandamisele, tegemist on hinnatava nõudega. Riigilõiv tuli tasuda seega hinnaga hagi.

[3-2-1-137-06](#) TsMS § 133 lg 2 tõlgendamisel tuleks kõrvalnõudena esitatud intressi- ja viivisenõudeid, mis ületavad põhinõuet, arvestada tsiviilasja hinna määramisel vähemalt üldjuhul põhinõuet ületavas osas tervikuna. Samad põhimõtted kehtivad TsMS § 137 lg 1 järgi apellatsioonkaebuse esitamisel, st kui maakohtu otsust vaidlustatakse üksnes kõrvalnõuete osas, tuleb kaebuse hinna arvutamisel arvestada, kas kõrvalnõuded ületavad vaidlustatud osas põhinõuet. Kui see nii ei ole, on kaebus kõrvalnõuete osas hinnata ja sellelt riigilõivu tasuda ei tule.

Vähemalt varalise vaidluse puhul on tsiviilasja hind apellatsioonkaebuse esitamisel sama kui maakohtus, kuid konkreetne riigilõivu määr kaebuse esitamisel tuleb arvestada riigilõivuseaduse lisaks oleva tabeli alusel selle seisuga, mis kehtib kaebuse esitamise ajal.

Hagi hinna määramine

[3-2-1-71-03](#) TsMS § 48 lg 2 kohaselt nimetab hagi hinna hageja. Kui hagi hind ei vasta ilmselt haigetava vara tegelikule väärtusele, määrab hagi hinna kohus. Seega tuleb hagi hind kindlaks määrata hagi avalduse vastuvõtmisel.

[3-2-1-30-04](#) Enne hagi hinna määramist peab kohus lubama hagejal esitada tõendeid vara väärtuse kohta hagi esitamise aja seisuga.

[3-2-1-75-06](#) Hagi, milles nõutakse rendilepingu lõppemisel või lõpetamisel nõuda rendileandja loal renditud varale tehtud parenduste eest vajalike kulutuste hüvitamist, ei saa lugeda mittevaraliseks või hindamisele mittekuuluvaks RLS § 37 lg 3 tähenduses, kuna hagi väljendub otsene varaline huvi.

Alates 1. jaanuarist 2006. a kehtiv TsMS ei tunne enam „hinnata hagi” mõistet. Tuvastushagi hind määratakse TsMS § 125 esimese lause kohaselt hüve väärtusega, mida hagejal on eeldatavalt õigustatud saada hagi rahuldamise korral. Kui hüve väärtust ei ole võimalik kindlaks määrata, loetakse hagi nõue sama sätte teise lause kohaselt mittevaraliseks. Sellisel juhul määratakse hagi hind kindlaks TsMS § 132 kohaselt.

[3-2-1-51-07](#) Ühisvara jagamise hagi on hagi hinnaks haigetava harilik väärtus, s.o vara väärtus, mida hageja soovib ühisvara jagamisel endale saada. Sellest summast lähtuvalt tasutakse hagi avalduse esitamisel ka riigilõivu.

[3-2-1-69-09](#) Üüri tõstmise avalduse tühisuse tuvastamise nõue on varaliselt hinnatav ning nõude väärtuse saab määrata kindlaks varem kokkulepitud ja üürileandja soovitud uue üüri suuruse vahest lähtudes. Hagi hind tuleb määrata kindlaks TsMS § 129 lg 1 alusel, mille kohaselt on korduvate kohustuste täitmisele suunatud nõude üle toimivas vaidluses hagi hind kohustuste koguväärtus, kuid mitte suurem kui kohustuste aastase koguväärtuse kolmekordne summa

Tuvastushagi hind

[3-2-1-115-03](#) Tehingu tühisuse tuvastamise hagi on hindamisele mittekuuluv. Vastavalt RLS § 37 lg 3 tuleb hindamisele mittekuuluva hagi avalduse esitamisel tasuda riigilõivu 60 krooni.

Hagi hind poolte – või nõuete paljususe korral

[3-2-1-59-09](#) Ka menetluses oleva hagi täiendamisel alternatiivse nõudega on hagi hinnaks kokku suurema nõude hind ja vastavalt sellele peab olema tasutud riigilõiv. See kehtib ka juhul, kui kohus otsustab alternatiivset nõuet, millega hageja soovis menetluses olevat hagi täiendada, menetleda eraldi menetluses.

Menetluskulu

- [3-2-1-56-02](#) Kohtumenetlusega seoses tehtud kohtuvälise ekspertiisi kulud tuleb hinnata TsMS § 52 p 2 alusel dokumentaalse tõendi saamise kuluna ja välja mõista koos muude kohtukuludega. Kui ekspertarvamused hangiti väljaspool kohtumenetlust, siis asjaolu, et sellist arvamust kasutatakse hilisemas võimalikus kohtumenetluses, ei muuda seda veel kohtumenetluse jaoks hangitud dokumendiks ning sellega seotud kulud ei saa lugeda dokumentaalse tõendi saamise kuludeks.
- [3-2-1-47-03](#) Kuna kohtutäituri seaduses puudub õigusnorm selle kohta, kes peab maksma hagi tagamise toimingute tegemise eest kohtutäituri tasu, siis on selles küsimuses võimalik kohaldada seaduse analoogia alusel tsiviilkohtumenetluse seadustiku asja läbivaatamiskulusid reguleerivaid sätteid.
- [3-2-1-103-04](#) 26, 282 Poole enda tarbeks kohtuistungis protokollidest koopiatega tegemiseks kulutatud ei ole käsitatav vastaspoole poolt hüvitamisele kuuluva kohtukuluna TsMS § 52 mõttes.
- [3-2-1-137-06](#) Alates 1. jaanuarist 2007 on asja läbivaatamise kuludeks TsMS § 143 p 4 järgi üksnes menetluskulud kohtutäituri vahendusel ning välisriigis ja eksterritoriaalsetele Eesti Vabariigi kodanikele kättetoimetamise ja edastamise kulud, st postiteenistuse vahendusel Eestis menetluskulude kättetoimetamise kulud menetluskulude hulka enam ei arvata

Menetluskulude kindlaks määramine

- [3-2-1-106-01](#) TsMS § 61 lg 1 p 2 alusel õigusabi eest kulude väljamõistmisel tugines linnakohus ebaõigesti justiitsministri 8. aprilli 1999. a määrusele nr 20, millega kehtestati advokaadi tasumäärad osaliselt või täielikult õigusabi eest tasumisest vabastatud isikule õigusabi osutamise eest. Kostja ei olnud õigusabi eest tasumisest vabastatud. Kohaldamisele kuulus justiitsministri 23. augusti 1999. a määrus nr 42, millega kehtestati hinnata hagi puhul teiselt poolelt väljamõistetava advokaaditasu ülempiiriks 50 000 krooni.
- Esitades kohtule kohtukulude nimekirja ja advokaadibüroo arve advokaadi abi eest tasumiseks täitis kostja TsMS § 60 lg 3 esitatud nõuded ja kohus peab neid dokumente hinnates määrama, millised on vajalikud ja põhjendatud kulud osutatud õigusabi eest.
- [3-2-1-133-02](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-1-130-02.
- [3-2-1-132-02](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-1-130-02.

- [3-2-1-130-02](#) TsMS § 61 lg 1 võimaldab kohtul jätta õigusabikulud tervikuna välja mõistmata, kui need ei ole vajalikud ega põhjendatud. Selle normi raames pidanuks ringkonnakohus vaidlusaluses pankrotiasjas hindama õigusabi kulude vajalikkust, arvestades kohtumenetluse keerukust, pankrotihalduri kvalifikatsiooni, tasumäärasid ja -mahtu ning muid olulisi asjaolusid, mis oleks õigustanud õigusabi osutaja kasutamist kohtuvaidluses.
- [3-2-1-131-02](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-1-130-02.
- [3-2-1-14-04](#) Abikaasade ühisvara jagamise hagi on vara hagi, mille puhul tuleb õigusabi eest tasumise osas kohaldada TsMS § 61 lg 1 p 1.
- [3-2-1-54-04](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-1-4-00.
- [3-2-1-74-04](#) Õigusabikulu väljamõistmise maksimummäär on 5 % hagi rahuldatud või rahuldamata jäetud osast. Kui alama astme kohus on õigusabikulu maksimummääras välja mõistnud, ei saa kõrgema astme kohus seda määra ületada.
- [3-2-1-103-04](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-1-14-04.
- [3-2-1-99-04](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-1-130-02.
- [3-2-1-122-04](#) Kassatsioonimenetluses kantud õigusabikuludeks on üksnes vandeadvokaadile tehtud kulutused.
- [3-2-1-123-04](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-1-74-04.
- [3-2-1-146-04](#) Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus nr 3-2-1-122-04.
- [3-2-1-37-05](#) Hinnata hagi korral võib TsMS § 61 lg 1 p 2 kohaselt õigusabikulud kindlaks määrata kohus, kuid mitte üle justiitsministri kehtestatud suuruse. Ka hinnata hagi korral tuleb õigusabikulude väljamõistmisel hinnata õigusabikulude vajalikkust ja põhjendatust.
- [3-2-1-24-06](#) Enne 1. jaanuari 2006. a kehtinud TsMS ei tulenenud, et õigusabikulust tulnuks välja arvestada käibemaks. 1. jaanuarist 2006. a kehtiva TsMS § 174 lg 3 kohaselt piisab käibemaksusumma tõendamiseks avaldaja kinnitusest, et ta ei saa tekkinud kuludelt käibemaksu tagasi arvestada. Seega saab 1. jaanuarist 2006. a menetluskuluna käibemaksu välja mõista vaid siis, kui avaldaja ei saa tekkinud kuludelt käibemaksu tagasi arvestada ja ta kinnitab seda kohtule.
- [3-2-1-68-06](#) Kuna seadus ei sätesta, milliseid dokumente võib lugeda kantud kulude tõendamiseks tsiviilkohtumenetluses piisavaks, siis kehtib dokumentaalsete tõendite kohta üldiselt sätestatu – enne 1. jaanuari 2006. a kehtinud TsMS § 117, kehtiva TsMS § 272. Kulude tõendatuse lugemine on jäetud igakordselt kohtu hinnata, arvestades kõiki asjaolusid, mh esitatud dokumentide usaldusväärsust. Seaduses ei ole nõutud tingimata õigusabi-

arvete või muude raamatupidamise algdokumentide kohtule esitamist. Kui esitatud kuludokumentid ei ole kohtu arvates kulude tõendamiseks piisavad, võib ta nõuda täiendavate dokumentide esitamist.

[3-2-1-81-06](#) Kuigi isiku nõue koosnes kolmest osast: töölepingu lõpetamise ebaseaduslikuks tunnistamisest, tööle ennistamisest ja töölt sunnitud puudumise aja eest keskmise palga saamisest, on tegemist ühtse varaliselt hinnatava hagiga, mille puhul töölt sunnitud puudumise aja eest keskmise palga saamise nõude rahuldamise eelduseks on töölepingu lõpetamise ebaseaduslikuks tunnistamise ja tööle ennistamise nõude rahuldamine.

[3-2-1-98-06](#) Kuigi kohus andis pooltele tähtaja vaid avalduste ja seisukohtade esitamiseks, tuleb enne 1. jaanuari 2006. a alustatud menetluse puhul lugeda seda tähtaega siduvaks ka enne nimetatud kuupäeva kehtinud TsMS § 60 lg 3 sätestatud kohtukulude hüvitamiseks esitatavate kohtukulude nimekirja ja kuludokumentide esitamise osas. Tsiviilkohtumenetluse seadustikust ei tulene kohtukulude välja mõistmata jätmise alust juhul, kui pool ei esita kohtukulude nimekirja ja kuludokumente enda lubatud tähtpäeval.

Kuna füüsilisest isikust ettevõtja ei ole eraõiguslik juriidiline isik, teostab ta oma tsiviilprotsessiõigusi füüsilise isikuna, ning kuludokumentiks saab TsMS § 60 lg 3 mõttes olla ka õigusabi-teenuse osutamise eest füüsilisele isikule esitatud arve.

[3-2-1-112-07](#) Õigusabikulude kindlaksmääramiseks tehtud maakohtu määruse kohta tehtud ringkonnakohtu määruse vaidlustamiseks võib esitada kaebuse Riigikohtusse, kui kaebuse hind ületab 3000 krooni.

[3-2-1-47-08](#) Otsuse selguse ja ülevaatlikkuse huvides nii poolte kui ka kõrgema astme kohtute jaoks oleks kohtulahendis otstarbekas näidata ka kohtukulude jaotamise ja kindlaksmääramise otsustuse aluseks olev arvutamiskäik.

[3-2-1-148-08](#) Juhul, kui ringkonnakohus märgib oma otsuse resolutsioonis, et maakohtu otsus jäetakse muutmata, ei muuda ringkonnakohus ka menetluskulude jaotust maakohtus.

[3-2-1-16-09](#) TsMS § 174 lg 1 ei keela avalduse esitamist menetluskulude kindlaksmääramiseks enne lahendi, milles kulude jaotus on märgitud, jõustumist. See norm määrab kindlaks tähtpäeva, mis ajaks tuleb menetluskulude kindlaksmääramise avaldus hiljemalt esitada. Kohtuotsuse jõustumine sõltub selle poolte kättetoimetamisest. Pool, kes maakohtu otsuse peale apellat-

sioonkaebust ei esita, peab arvestama sellega, et kohtuotsus võib jõustuda apellatsioonitähataja möödumisega. Selleks, et kindel olla menetluskulude kindlaksmääramise avalduse tähtaegses esitamises, tuleb see esitada poole jaoks apellatsioonitähataja möödumisest

Menetluskulude jaotamine hagita menetluses

[3-2-1-113-04](#) Kuna kaebus kohtutäituri tegevuse peale vaadatakse läbi hagita menetluses, milles esitatavatel avaldustel ei ole reeglina hagi-hinda, tuleb ka õigusabikulude väljamõistmisel kohtutäituri otsust puudutavas kaebemenetluses lähtuda hinnata hagi sätetest.

[3-2-1-133-08](#) Hagita menetluses kannab TsMS § 172 lg 1 järgi menetluskulud isik, kelle huvides lahend tehakse. Kui hagita menetluses osaleb mitu isikut, võib kohus otsustada, et menetluskulud kannab täielikult või osaliselt mõni menetlusosaline, kui see on asjaolusid arvestades õiglane, muu hulgas siis, kui see menetlusosaline esitas põhjendamatu taotluse, väite või tõendi.

TsMS § 554 ja enne 1. jaanuari 2009. a kehtinud TsMS § 172 lg 2 koostoimest tulenevalt võis kohus jätta riigi kanda ka alaealisele eestkostega seotud abinõude rakendamise menetluse kulud.

Riigipoolne abi menetluskulude kandmisel

[3-2-1-181-00](#) Apellatsioonikohtule esitatud taotlus apellatsioonkaebuselt riigilõivu tasumisest vabastamiseks tuleb lahendada määrusega.

[3-2-1-102-05](#) Riigi õigusabi seaduse (RÕAS) § 17 lg 3 sätestatud õigusabi andmise jätkuvuse põhimõte kehtib lahendamisele edasikaebamisel ka nende tsiviilasjade lahendamisel, kus esindaja määrati riigi kulul menetlusosalisele enne RÕAS jõustumist.

Justiitsministri määruses riigi õigusabi osutamise eest makstava tasu arvestamise aluste, maksmise korra ja tasumäärade ning riigi õigusabi kulude hüvitamise ulatuse ja korra § 12 lg 1 kehtestatud menetluse ettevalmistamise tasu kehtib eraldi igas kohtuastmes.

Kostjal puudub hagi rahuldamise korral kohustus talle antud riigi õigusabi tasu ja kulud riigile hüvitada, kui seda kohustust ei ole talle pandud õigusabi andmisel ega hilisemas menetluses.

[3-2-1-106-06](#) Kui menetlusosalisele on antud menetlusabi ja ta kaebab kohtulahendi edasi, eeldatakse TsMS § 184 lg 4 kohaselt, et menetlusabi andmine kehtib ka igas järgmises kohtuastmes. Kohus kontrollib siiski kaebuse menetlusse võtmisel, kas on piisav alus eeldada, et kavandatav menetluses osalemine on

edukas ja menetluses osalemine ei ole ilmselt pahatahtlik. Kohus võib igas menetlusstaadiumis kontrollida, kas menetlusabi andmise majanduslikud eeldused on täidetud. TsMS § 184 lg 4 sätestatud õigusabi andmise jätkuvuse põhimõtte kehtib lahendamisele edasikaebamisel ka nende tsiviilasjade lahendamisel, kus esindaja määrati enne TsMS jõustumist.

Menetlusabi andmisest keeldumisel tuleb TsMS § 182 lg 2 p 1 tähenduses arvestada üksnes taotleja enda sissetulekuid, mitte aga taotleja abikaasa või teiste taotlejaga koos elavate perekonnaliikmete sissetulekut.

Kui pole TsMS § 182 lg 2 p-des 1, 2, 3 sätestatud alust menetlusabi andmisest keeldumiseks, siis on TsMS § 186 lg 1 järgi võimalik arvestada menetlusabi taotleja perekonnaliikmete sissetulekut ja muid asjaolusid selleks, et otsustada, kas vabastada taotleja täielikult või osaliselt menetluskulude kandmisest või määrata menetluskulude tasumine osamaksetena. Kui kohtuvaidlus toimub perekonna huvides, tuleb perekonnaliikmete sissetulekuid arvestada suuremal määral.

Mitme menetlusosalise ühise kaebuse korral tuleb menetlusabi taotlejate majanduslikku seisundit hinnata eraldi.

TsMS § 186 lg 2 esimese lause kohaselt ei arvestata majanduslikku seisundit hinnates taotlejale kuuluvat vara, millele seaduse kohaselt ei saa sissenõuet pöörata. Lapsetoetust ei saa taotleja majandusliku seisundi hindamisel arvestada.

Kui taotleja sissetulekud ületavad väljaminekuid, kuid ei ole piisavad kogu riigilõivu tasumiseks, on kohtutel võimalik rahuldada menetlusabi taotlus ka osaliselt. Isegi juhul, kui taotlus on esitatud riigilõivu tasumisest täielikuks vabastamiseks, on kohtutel kohustus kontrollida, kas taotleja majanduslik seisund võimaldab riigilõivu tasuda osaliselt. Samuti on võimalik kohaldada TsMS § 180 lg 1 p 1 ja 2 koostoimes, rahuldades taotluse osaliselt, ja määrata riigilõivu tasumine osamaksetena.

TsMS § 186 lg 5 saab kohaldada ka jätkuva menetlusabi aluste kontrollimisel.

3-2-2-5-06

Tulenevalt TsMS §-st 6 tuleb riigi õigusabi eest tasu ning kulude kindlaksmääramise taotluse esitamisel lähtuda taotluse esitamise ajal kehtivast riigi õigusabi osutamise eest maksmise korra redaktsioonist. Kuid kohtutel tuleb arvestada sellega, et õigusabi saajal võivad tekkida suuremad kulutused, kui ta ette sai näha.

[3-2-1-10-07](#) Kui menetluskulud ületavad TsMS § 182 lg 2 p-s 1 nimetatud piiri, ei saa kohus keelduda menetlusabi andmisest ning peab otsustama, kas taotleja tuleb vabastada täielikult või osaliselt menetluskulude kandmisest või tuleb määrata menetluskulude tasumine osamaksetena.

Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahend nr 3-2-1-106-06.

TsMS § 182 lg 3 tuleneb see, et menetlusabi tuleb anda juhul, kui eeldatavad menetluskulud küll ei ületa § 182 lg 2 p-s 1 nimetatud sissetulekut, kuid asukohariigi Eestist erinevate suurte elamiskulude tõttu ei suuda taotleja menetluskulusid katta. TsMS § 182 lg 2 kohaldamisel peab kohus omal algatusel kontrollima selle lõike kõigis kolmes punktis nimetatud kriteeriume. TsMS § 182 lg 2 p-d 3 tuleb mõista selliselt, et kui kohtuvaidlus puudutab korraga nii taotleja majandus- ja kutsetegevust kui ka taotleja muid, nimetatud tegevusest väljapoole jäävaid õigusi, tuleb isikule anda menetlusabi, kui on täidetud ka muud menetlusabi andmise eeldused.

TsMS § 180 lg 1 ja 4 ning TsMS § 138 lg 1 ja TsMS § 144 p 1 järgi hõlmab TsMS kasutatav mõiste “menetlusabi” endas ka riigi õigusabi tsiviilasju puudutavates küsimustes, mille osutamise sisulised kriteeriumid annab esmajoones RÕS. Ühes dokumendis võib esitada nii menetlusabi taotluse (esmajoones TsMS tähenduses, nt menetlusabi riigilõivu tasumiseks) kui ka riigi õigusabi (RÕS-i tähenduses) saamise taotluse, nagu taotleja on seda teinud. Need taotlused tuleb läbi vaadata eraldi. Kui taotleja sissetulekud võimaldavad tasuda õigusabi eest, kuid mitte kanda menetluskulusid, tuleb teha lahend, millega keeldutakse riigi õigusabi andmisest, kuid rahuldatakse taotlus menetlusabi saamiseks.

[3-2-1-140-07](#) TsMS § 183 lg 2 kohaselt on pankrotivõlgnikule menetlusabi andmine võimalik vaid juhul, kui kulusid ei saa või ei ole põhjendatud katta pankrotivarast ning ei saa eeldada, et kulud kannaksid asja vastu varalist huvi omavad isikud, eelkõige pankrotivõlausaldajad. Kindlasti ei peaks menetlusabi andma juhul, kui põhilised (maksevõimelised) pankrotivõlausaldajad on võlgnikuga seotud nt osalussuhete kaudu.

[3-2-1-7-08](#) RÕS §-st 2 ja RÕS §-st 6 tulenevalt on riigi õigusabi saamise määravaks tingimuseks suutmatuse tasuda asjatundliku õigusteenu eest. Samas ei ole majanduslik suutmatuse tasuda õigusteenu eest siiski absoluutne tingimus. RÕS § 7 sätestab riigi õigusabi andmisest keeldumise alused ja osa aluste puhul ei

oma suutmatust tasuda õigusteenuse eest tähtsust. Seetõttu on kohtul suurem põhjendamiskohustus juhul, kui ta keeldub riigi õigusabi andmisest, sest vastasel korral võib see viia RÕS §-des 2 ja 6 sätestatud õiguse põhjendamatu piiramisele.

Otsustamiseks selle üle, kas menetlusosaline on kohtumenetluses RÕS § 7 lg 1 p 1 mõttes võimeline ise oma õigusi kaitsma, tuleb eelkõige arvestada, kas menetlusosalisel on oma õiguste kaitsmiseks vajalikud teadmised ja kogemused. Oma õiguste kaitsmiseks vajalike teadmiste olemasolu saab eeldada eelkõige juriidilise haridusega menetlusosalistel. Kuid ka juriidilise haridusega menetlusosalistele riigi õigusabi andmine välistatud. Juriidilise hariduse olemasolu ei tähenda seda, et menetlusosalise teadmised ja kogemused on kõigis erinevates õigusvaldkondades piisavad selleks, et ta oleks võimeline oma õigusi efektiivselt kaitsma. Juhul kui menetlusosalisel puudub juriidiline haridus, tuleb eeldada, et isikul ei ole vajalikke teadmisi ja kogemusi oma õiguste kaitsmiseks.

Asjaolust, et isik osales esimese astme kohtu menetluses esindajata, ei saa järeldada, et isikul on oma õiguste kaitseks vajalikud teadmised ja kogemused, mistõttu ta ei vaja riigi õigusabi. Samuti ei saa sellist järeldust teha ainuüksi asjaolust, et isik esitas ringkonnakohtule ise apellatsioonkaebuse.

RÕS § 7 lg 1 p 1 kohaldamisel tuleb arvestada ka vaidluse ja kohtumenetluse keerukust. Lihtsamates vaidlustes suudab menetlusosaline eeldatavasti ise oma õigusi kaitsta, keerukamate vaidluste korral aga vajab menetlusosaline tõenäoliselt kvalifitseeritud õigusabi oma õiguste paremaks kaitsmiseks. Vaidlustes, mis on õigusnormidega taotluslikult kujundatud selliseks, et igaüks oleks võimeline oma õigusi kohtumenetluses isiklikult kaitsma, ei vaja menetlusosaline juriidilise haridusega esindajat ning neil juhtudel võib kohus jätta menetlusosalise riigi õigusabi taotluse RÕS § 7 lg 1 p 1 alusel rahuldamata.

[3-2-1-9-08](#)

TsMS § 182 tuleb mõista selliselt, et kui kohtuvaidlus puudutab korraga nii taotleja majandus- ja kutsetegevust kui ka taotleja muid, nimetatud tegevusest väljapoole jäävaid õigusi, tuleb isikule anda menetlusabi. Lisaks peavad olema täidetud ka muud menetlusabi andmise eeldused. Kohus peab menetlusabi taotluse lahendamisel omal algatusel kontrollima, kas menetlusabi andmise kõik tingimused on täidetud ega esine mõnda menetlusabi andmisest keeldumise alust.

Juhatuse liikmena tegutsemine ei ole käsitatav isiku majandus-

või kutsetegevusena TsMS § 182 lg 2 p 3 mõttes. Isik tegeleb majandustegevusega, kui ta tegeleb ettevõtlusega, nt füüsilisest isikust ettevõtjana. Isik tegeleb kutsetegevusega, kui ta tegutseb iseseisvalt oma nimel, kuid üldise arusaama järgi ei käsitata sellist tegevust majandustegevusena, nt tegutsemine notarina, kohtutäiturina või vandetõlgina. Seega ei tegutse isik juriidilise isiku, sh aktsiaseltsi juhatuse liikmena mitte oma majandus- või kutsetegevuses, vaid tegutseb juriidilise isiku organina, esindades muu hulgas juriidilist isikut.

RÕS § 17 lg 4, 6 ja 7 ning TsMS § 189 lg 1 p-st 2 järeldeb, et juhul, kui kohtumenetluse kestel langeb ära riigi õigusabi andmise alus, võib kohus riigi õigusabi andmise RÕS § 17 lg 4 ja 6 järgi lõpetada. Kui aga õigusabi andmise hilisemal kontrollimisel selgub, et õigusabi andmiseks puudus alus, st et ei olnud täidetud õigusabi saamiseks vajalikud tingimused, peab kohus riigi õigusabi andmise mitte lõpetama, vaid tühistama TsMS § 189 lg 1 p 2 alusel. Sellisel juhul kannab riigi õigusabi saanud menetlusosaline TsMS § 189 lg 2 järgi ise kõik oma õigusabikulud.

[3-2-1-18-08](#) Kui menetlusosalisele on antud menetlusabi ja ta kaebab kohtulahendi edasi, eeldatakse TsMS § 184 lg 4 järgi, et menetlusabi andmine kehtib ka igas järgmises kohtuastmes. Kohus võib igas menetlusstaadiumis kontrollida, kas menetlusabi andmise majanduslikud eeldused on täidetud. TsMS § 183 lg 2 kohaselt menetlusabi antakse, kui menetluskulusid ei saa katta varalist huvi omav isik. Eeldatakse, et varalist huvi omav isik saab menetluskulusid kanda.

[3-2-1-76-08](#) Riigi õigusabi (või muu menetlusabi) andmisel peavad nähtuma toimikust ka menetlusabi andmise aluseks olevad dokumendid.

[3-2-1-123-08](#) RÕS § 17 ning TsMS § 184 lg 4 tagavad küll riigi õigusabi jätkuvuse, kuid annavad samal ajal kohtule igas menetlusstaadiumis võimaluse kontrollida, kas menetlusabi andmise majanduslikud eeldused on täidetud. Nendest sätetest ei saa järeldada, et avaldaja majandusliku suutlikkuse üle otsustamisel tuleks arvestada tema majanduslikku seisukorda eelnevas astmes toimunud menetluses, sh eelnevas astmes tasutud õigusabikulud.

[3-2-1-134-08](#) TsMS § 186 lg 1 järgi taotleja majandusliku seisundi hindamisel ei saa arvestada riigilõivu tasumise kohustust, mis tuleneb hagi esitamisest esimese astme kohtule.

Tulenevalt TsMS § 186 lg- 1 tuleb taotleja majanduslikku seisundit hinnates arvestada muu hulgas taotleja eluasemele tehtavaid mõistlikke kulutusi ja muid tähendust omavaid asjaolusid. Nimetatud sätte mõtteks ei ole arvestada majanduslikku seisundit hinnates igasuguseid laenukohustusi, mis hageja endale võtnud on. Ka eluasemelaenu olemasolu korral tuleb hinnata seda, kas tegemist on esitatud asjaoludel eluasemele tehtavate mõistlike kulutustega, kuna TsMS § 186 lg 1 võimaldab arvestada majanduslikku seisundit hinnates taotleja eluasemele tehtavaid mõistlikke, mitte ebamõistlikult suuri kulutusi. Eluasemele tehtavate mõistlike kuludena saab arvestada kulusid, mis on mõistlikus vastavuses taotleja perekonna suuruse ja vajadustega. Eluasemele tehtavateks mõistlikeks kuludeks saab pidada eelkõige eluaseme kasutamise seotud kulusid (tasud vee, elektri, kütte jms eest). Eluasemele tehtavaks mõistlikuks kuluks võib pidada ka eluaseme soetamiseks võetud laenu tagasimakseid mõistlikus ulatuses. Põhimõtteliselt saab taotleja majanduslikku seisundit hinnates arvestada ka auto liisingumakseid mõistlikus ulatuses juhul, kui on tõendatud taotleja ja tema perekonna vajadus autot kasutada. Siinjuures tuleks nii nagu eluaseme puhul kaaluda, kas liisitav auto vastab taotleja ja tema perekonna mõistlikele vajadustele.

[3-2-1-96-08](#) Lähtudes riigi õigusabi seaduse (RÕS) § 17 lg 3, laieneb riigi õigusabi korras määratud advokaadi esindusõigus ka kassatsioonimenetlusele.

[3-2-1-153-08](#) Kooskõlas TsMS § 219 lg 5 teise lausega ei kontrolli kohus lapse huvide kaitseks esindaja määramise korral täiendavalt riigi õigusabi saamise eeldusi.

[3-2-1-13-09](#) Tagasivõitmise hagi korral tuleb riigilõivu tasuda lähtuvalt TsMS § 122 jj järgi määratud hagi hinnast. Seejuures võib pankrotihaldur esitada TsMS § 183 lg 2 järgi menetlusabi andmise taotluse, kui on tõendatud, et pankrotivõlausaldajad, kelle huvides pankrotihaldur tegutseb, ei suuda kulusid kanda. Selline TsMS § 183 lg 2 tõlgendus vastab pankrotihalduri kui hageja õigustatud huvidele, sest kuigi pankrotihaldur esitab hagi enda nimel, paneb ta siiski maksma teistele isikutele (võlausaldajatele) kuuluvat õigust. TsMS § 183 lg 2 kohaselt eeldatakse, et varalist huvi omav isik saab menetluskulusid kanda ning vastu pidist tuleb tõendada.

Menetluskulude tasumisest

[3-2-1-112-01](#) TsMS § 61 lg 1 eesmärki arvestades pole oluline, kas pool, kelle kasuks kohtuotsus tehti, on tema esindaja osutatud õigusabi eest enne kohtuotsuse tegemist juba tasunud või mitte. Arvestades TsMS § 61 lg 1 antud tõlgendust võib TsMS § 60 lg 3 nimetatud kuldokumentideks lisaks õigusabi eest tasumist tõendavale dokumentidele olla ka dokument, millest nähtub esindaja osutatud õigusabi eest tasumise kohustus. Kui pool, kelle kasuks on otsus tehtud, on esitanud taotluse teiselt poolt kohtukuluna vaid õigusabi tasu väljamõistmiseks ning esitanud õigusabi eest tasumise kohustust tõendava dokumendi, siis pole kulude hüvitamise taotluse rahuldamiseks eraldi kohtukulude nimekirja esitamine vajalik.

[3-2-1-48-02](#) Töötaja TLS § 144 alusel tööle ennistamist ei saa käsitada hagi osalise rahuldamisena ning TsMS § 61 lg 1 kohaldamiseks puudub alus.

[3-2-1-78-05](#) Asjaolu, et äriühing on palganud tööle juristi, ei võta temalt õigust kasutada asja ajamisel kohtus advokaadi abi.

Kaitse tagamine

[3-1-1-47-11](#)

Kontrollides alaealise menetlusaluse isiku (või tema huvides) esitatud kaebuse vastavust VTMS § 115 nõuetele tuleb kohtul silmas pidada ka seda, et juhul kui menetlusalune isik on 14- kuni 18-aastane, on VTMS § 19 lg 3 kohaselt kaitsja osavõtt kohtumenetlusest (sh kirjalikust menetlusest) kohustuslik. Kui kaebusest nähtub, et alaealine menetlusalune isik ei ole ise kaitsjat valinud, tuleb kohtul eelmenetluses välja selgitada, kas ta soovib seda siiski teha. Kui alaealine ei vali endale kaitsjat, lasub kohtul VTMS § 22 lg-st 3 tulenev kohustus taotleda Eesti Advokatuurilt talle kaitsja määramist riigi kulul. Alles siis, kui alaealine menetlusalune isik on endale kaitsja valinud või talle on määratud kaitsja riigi kulul ja kohtule on teada kaitsja seisukoht väärteoasja sisu ja edasise menetlemise viisi kohta, saab kohus otsustada selle üle, kas väärteoasja arutatakse kohtuistungil või on selle lahendamine VTMS §-s 120 märgitud aluste esinemisel võimalik VTMS § 117 lg 1 p 4 kohaselt kirjalikus menetluses.

Kriminaalmenetluse lõpetamine

[3-1-1-57-04](#)

Kriminaalmenetluse lõpetamisel KrMK § 168-1 (avaliku menetlushuvi puudumine) alusel tuleb pöörata suurt tähelepanu asjaolule, kas lõpetatava kriminaalmenetluse tulemustel on või võib olla tähtsust mõne teise kriminaalasja lahenduse seisukohalt. Üldjuhul on väga raske rääkida avaliku menetlushuvi puudumisest kriminaalmenetluse jätkamise vastu olukorras, mil jätkatakse kriminaalmenetlust teises asjas, mille esemeks on sama kuriteosündmus.

[3-1-1-85-04](#)

KrMS § 202 näol on tegemist prokuratuurile antud kaalutusõigusega, mille eesmärk hõlmab lisaks menetlusökonomikale ka proportsionaalsuse põhimõttest tuleneva vajaduse välistada kriminaalrepressiooni kohaldamine juhtudel, mil see oleks teo asjaolusid silmas pidades ilmselgelt mittemõeldukas. Siinkohal peab prokuratuur talle antud kaalutusõiguse teostamisel lähtuma PS §-st 11 tulenevast proportsionaalsuse põhimõttest.

[3-1-1-97-04](#)

Kriminaalasja kohtueelsel uurimisel tehtud kriminaalasja lõpetamise määruisel puudub jõustunud kohtuotsusele omane tunnus nagu seadusjõud ja seetõttu on menetlejal võimalik kogu kohtueelse menetluse vältel tühistada menetluse lõpetamise määrus ja jätkata menetlust ka varem lõpetatu osas.

Kohtueelses menetluses tehtud kriminaalasja lõpetamise määrus ei saanud peale 23.11.1994. a enam olla kriminaalasja kohtuliku arutamise ajal menetlustakistuseks siis, kui süüdistuse muutmise või uue süüdistuse esitamisega oli kohtus võimalik hõlmata ka seda süüdistust, milles oli kohtueelsel uurimisel menetlus lõpetatud.

[3-1-1-137-04](#)

Kui juba alustatud kriminaalmenetluse puhul on kriminaalmenetluse kohustuslikkuse põhimõtte reservatsiooniks võimalus lõpetada kriminaalmenetlus otstarbekuse kaalutlusel, siis kriminaalmenetluse alustamise situatsioonis toimib kriminaalmenetluse kohustuslikkuse põhimõtte reservatsioonideta - kuriteo tunnuste ilmnemisel tuleb kriminaalmenetlust igal juhul alustada.

[3-1-1-56-05](#)

Tagades kannatanuna käsitletavale isikule KrMS §-des 207 ja 208 sätestatud kaebeõigust tuleb samaaegselt arvestada, et kriminaalmenetluse alustamine või selle jätkamine kui kõnealuse kaebeõiguse realiseerimise tulem kujutab endast samaaegselt ka kuriteos väidetavalt kahtlustatava mitmete põhiõiguste sedavõrd intensiivset riivet, mida on raske võrrelda mistahes muudes eluvaldkondades asetleidvate põhiõiguste riivetega. Erinevate isikute põhiõiguste tasakaalustatud kaitse huvides on oluline tagada, et kriminaalmenetlust alustataks ja isikut käsitletaks kuriteos kahtlustatavana alles pärast väidetava kuriteo tunnuste põhjalikku analüüsi õigusküsimustes pädeva isiku poolt. 24.04.2007

[3-1-1-9-07](#)

Ühe liitri lahja alkohoolse joogi deklareerimata, ent mittepettuslik Eestisse toimetamine ei ole tegu, mille puhul üld- või eripreventiivsed kaalutlused eeldaksid karistusõiguslikku sekkumist. KrMS §-s 202 kriminaalasja menetlejale antud õigus lõpetada menetlus otstarbekuse tõttu on käsitatav kaalutusõiguse-na, mille eesmärk hõlmab lisaks menetlusökonomikale ka proportsionaalsuse põhimõttest tuleneva vajaduse välistada karistuse kohaldamine juhtudel, mil

see oleks teo asjaolusid silmas pidades ilmselgelt mittemõeldukas (vt RKKKo nr 3-1-1-85-04).

[3-1-1-11-07](#)

Sellest, et halduskohus tühistab maksuotsuse, ei saa veel järeldada, et maksukohustust ei eksisteeri. Maksuotsust tühistava halduskohtu otsuse jõustumine ei tähenda seda, et maksuotsuse adressaadi suhtes ei ole enam võimalik maksukohustust kindlaks määrata.

[3-1-1-35-07](#)

Kui alles kohtumenetluses ilmneb, et välisriigis toimepandud kuritegude uurimisel on jäänud selgitamata nende tegude karistatavus ka välisriigis, pole see iseenesest isiku õigeksmõistmise või kriminaalmenetluse lõpetamise alus ja kohus peab sellises olukorras andma menetlusosalistele võimaluse täiendavate tõendite esitamiseks. 14.04.2010

[3-1-1-19-10](#)

KrMS § 194 lg 1 kohaselt on kriminaalmenetluse ajend kuriteoteade või kuriteole viitav muu teave. Seega käsitatakse kriminaalmenetluse ajendina ükskõik millist informatsiooni võimaliku kuriteo kohta, sõltumata selle lähteallikast. Seejuures võib teave kuriteo kohta uurimisasutusele või prokuratuurile laekuda ka vahetult kuriteo toimepannud isikult endalt (näiteks süü ülestunnistamisele ilmumise korral). Asjaolu, milline oli isiku subjektiivse suhtumise liik toimepandusse, on kriminaalmenetluse ajendi aspektist tähtsusetu.

Kriminaalmenetluse ajend esineb ka olukorras, kui teave KarS §-des 414-415 ja 418-4181 sätestatud lõhkeaine, lõhkeseadeldise ja tulirelva ebaseaduslikku käitlemist puudutavast kuriteost laekub pädevatele ametiisikutele nimetatud kuriteo toimepanijalt endalt. Tuvastatakse sellise teabe põhjal isiku tegevuses mõne karistusseadustiku loetletud paragrahvis sätestatud kuriteo tunnused, on uurimisasutusel, kelle uurimisalluvuses KrMS § 212 mõttes on sellise kuriteo menetlemine, lähtuvalt KrMS §-st 6 kohustus alustada kriminaalmenetlust. Ka prokuratuuril lasub seadusest tulenev kohustus täita süüdistusfunktsiooni ning sellest tulenevalt toimetada kriminaalmenetlust iga isiku suhtes, kelle teos ilmnevad kuriteo asjaolud ja kelle suhtes ei ole KrMS §-s 6 märgitud erandid rakendatavad.

[3-1-1-54-10](#)

Kohtueelse menetluse staadiumis on ainult prokuratuur pädev kriminaalmenetlust lõpetama ja lahendama küsimuse alusetult vahi all viibitud aja kohta.

[3-1-1-60-10](#)

Kui kohtuotsuse tegemisel tuleb in dubio pro reo põhimõttest lähtudes tõlgendada kahtlused süüdistatava kasuks, siis KrMS §-s 6 sätestatu nõuab, et kriminaalmenetluse alustamise otsustamisel tuleb lähtuda in dubio pro duriore

põhimõttest, tõlgendades iga kuriteokahtluse kriminaalmenetluse alustamise kasuks. Samas ei saa eitada, et ka juba ainuüksi kriminaalmenetluse alustamisega võidakse ühiskonnas valitsevate hoiakute tõttu isikuid stigmatiseerida. Seetõttu tuleb taunida kriminaalmenetluse alustamist olukorras, mil puudub üldse kuriteokahtlus või see on pelgalt teoreetiline. 03.11.2010

[3-1-1-84-10](#)

Juhul kui kriminaalmenetluse jätkamine riivaks süüdistatava õigust menetlusele mõistliku aja jooksul ebaproportsionaalselt võrreldes avaliku menetlushuviga konkreetses asjas, tuleb kohtul kriminaalmenetlus lõpetada või süüdistatav õigeks mõista vaatamata võimalusele menetlusaja ülemäärane kestus hiljem karistust kergendades või muul moel isikule hüvitada (RKKKo 3-1-1-43-10, p-d 20-21).

Ringkonnakohus pole apellatsioonimenetluses pädev tühistama samas kriminaalasjas maakohtu poolt tehtud määrust, millega on ühe süüdistatava suhtes kriminaalmenetlus KrMS § 202 alusel avaliku menetlushuvi puudumise tõttu lõpetatud.

Kui jõustunud kohtuotsusega on tuvastatud, et täideviijana süüdistatud isik ei ole toime pannud kuritegu, mille väidetava osavõtja suhtes on varem kriminaalmenetlus KrMS § 202 alusel avaliku menetlushuvi puudumise tõttu lõpetatud, võib see analoogia korras KrMS § 366 lg 1 p-ga 5 anda aluse kriminaalmenetluse lõpetamise kohtumääruse teistmiseks.

KrMS § 202 kohaldamine eeldab, et eelnenud kriminaalmenetluse käigus on kahtlustatava või süüdistatava käitumises tuvastatud KarS § 2 lg-s 2 sätestatud teo karistatavuse üldised eeldused - süüteo koosseis, õigusvastatus ja süü (RKKKo 3-1-1-19-10, p 8.3).

[3-1-1-113-10](#)

Riigikohtu kriminaalkolleegiumi senises praktikas on asutud seisukohale, et KrMS §-s 385 sisalduvaid edasikaebeõiguse piiranguid ei ole õige vaadata lahus KrMS § 383 lg-s 2 sätestatust. Nende sätete süstemaatilise tõlgendamise pinnalt on alust väita, et KrMS §-s 385 loetletud piiranguid saab hinnata proportsionaalseks muuhulgas põhjusel, et vaidlusküsimust võib vähemalt põhimõtteliselt tõstatada hilisema apellatsiooni- või kassatsioonimenetluse raames (vt RKKKm nr 3-1-1-69-08, p 8 ja nr 3-1-1-117-09, p 10). Nende KrMS §-s 385 loetletud kohtumääruste puhul, mis kujutavad endast kriminaalasjas tehtavat lõplikku lahendit, tuleb aga kaebeõiguse puudumises proportsionaalsuse hindamisel silmas pidada konkreetse lahendi tegemisele seatud nõudeid ja kohtukaebeõiguse piiramise eesmärki. KrMS § 202 alusel tehtav kohtumäärus kujutab endast kriminaalasja terviklahendust, sest juhul, mil isik täidab talle pandud kohustused, on kriminaalmenetluse uuendamine välistatud ja määruuses väljendatu jääb viimaseks kriminaalmenetlusega kaasnenud reaktsiooniks väidetava

kuriteo toimepanemisele. Asjaolu, et kõnealune kriminaalasja terviklahendusena käsitatav määrus ei ole vastavalt KrMS § 385 p-le 7 vaidlustatav, on eeskätt põhjendatav kahtlustatava või süüdistatava nõusolekuga. Nõusoleku andmine peaks tähendama seda, et kahtlustatav või süüdistatav on teadlik kriminaalmenetluse lõpetamise eranditult kõigist järelmitest ja ka sellest, et tal puudub õigus määrust vaidlustada. Andes kriminaalmenetluse lõpetamiseks nõusoleku, nõustub kahtlustatav või süüdistatav ühtlasi sellega, et tema kohtuasja üld- või lihtmenetluses läbi ei vaadata ja tema süüküsimuses sisulist otsustust ei tehta. Seega kujutab KrMS § 202 alusel tehtav otsustus endast lõppkokkuvõttes konkreetset kohtuasjas konsensuse ja õigusrahu saavutamist. Kaebeõiguse andmine kohtumenetluse poolele sellise lahendi vaidlustamiseks oleks vastuolus seadusandja taotletud eesmärkidega. Kooskõlas KrMS § 206 lg 1 p-ga 3 tuleb eranditult kõigis kriminaalmenetluse lõpetamise määrustes muuhulgas lahendada ka konfiskeerimise küsimus. KrMS § 202 grammatilise tõlgenduse pinnalt ei pea kahtlustatava või süüdistatava nõusolek kriminaalmenetluse otstarbekuse kaalutlusel lõpetamiseks hõlmama nõusolekut konfiskeerimiseks. Ka kriminaalmenetluse otstarbekusega lõpetamisel peab kahtlustatavat või süüdistatavat teavitama kõigist asjaoludest, mille osas tuleb kohtul vastavalt KrMS § 206 lg-le 1 seisukoht kujundada. Kui kohtul tekib kahtlus selles, kas kahtlustatavat või süüdistatavat on kõigist nõutavatest asjaoludest teavitatud, on tal KrMS § 202 lg 4 alusel kriminaalmenetluse lõpetamise taotluse lahendamiseks ja täiendavate asjaolude selgitamiseks õigus välja kutsuda prokurör, kahtlustatav või süüdistatav ning viimatinimetatute taotlusel ka kaitsja. Taotluse lahendamiseks vajalikke täiendavaid asjaolusid selgitades on kohtul õigus KrMS § 202 lg 5 alusel tagastada kriminaalasi prokuratuurile menetluse jätkamiseks. KrMS § 202 alusel tehtava kriminaalmenetluse lõpetamise määrase vaidlustamise õigust tuleb jaatada olukorras, mil määrasega on lahendatud küsimus, mis ei ole kahtlustatava või süüdistatava nõusolekust hõlmatud, mis lahendati nõusolekust hälbivalt või mille suhtes otsustuse tegemisest kahtlustatavat või süüdistatavat eelnevalt ei teavitatud ja nõusolekut ei küsitud. KrMS § 385 p-s 7 sätestatud tuleb tõlgendada eesmärgipäraselt ja viisil, et selles normis sisalduv edasikaebe keeld hõlmab vaid sellist kriminaalmenetluse lõpetamise määrust, mis on tehtud kahtlustatava või süüdistatava nõusolekut järgivalt. Kohtumäärase või selle osa vaidlustamisele, mis on tehtud kahtlustatava või süüdistatava nõusolekuta, KrMS § 385 p-s 7 sätestatu aga ei laiene.

3-1-1-23-11

Asjaolu, et konflikti aluseks on tsiviilõiguslik vaidlus, ei välista riigi karistusõiguslikku sekkumist, kui esinevad KrMS § 194 sätestatud kriminaalmenetluse ajend ja alus (vt ka RKÜKo 3-1-1-120-03, p 13).

Kohtuväline menetleja

[3-1-1-99-03](#)

Haldusõiguserikkumiste seadustik ei näe ette võimalust tühistada haldusõiguserikkumise protokoll. Haldusõiguserikkumise asjas tehtav otsus on sisuline lahend, mis peab karistamismenetluses tooma kaasa kas karistusotsuse või menetluse lõpetamise. Olukord, kus menetlus lõppeks lahendiga, millest ei selgu, kas isik on süüdi rikkumise toimepanemises, rikub õiguskindluse ja süütuse presumptsiooni põhimõtteid, sest lahtiseks jääb küsimus, kas menetlusalusele isikule on alust tegu ette heita või mitte.

Kuna haldusõiguserikkumise protokoll ei ole tühistatav ja kohtuvälise menetleja ametnik on teinud oma pädevusest väljudes otsuse, mida ei ole võimalik täita, on tegemist tühise otsusega, mis ei saa endaga kaasa tuua õiguslikku tagajärge, s.o haldusõiguserikkumise protokollu äralangemist.

Tõendite kogumine

[3-1-1-99-03](#)

Haldusõiguserikkumiste seadustik ei näe ette võimalust tühistada haldusõiguserikkumise protokoll. Haldusõiguserikkumise asjas tehtav otsus on sisuline lahend, mis peab karistamismenetluses tooma kaasa kas karistusotsuse või menetluse lõpetamise. Olukord, kus menetlus lõppeks lahendiga, millest ei selgu, kas isik on süüdi rikkumise toimepanemises, rikub õiguskindluse ja süütuse presumptsiooni põhimõtteid, sest lahtiseks jääb küsimus, kas menetlusalusele isikule on alust tegu ette heita või mitte.

Kuna haldusõiguserikkumise protokoll ei ole tühistatav ja kohtuvälise menetleja ametnik on teinud oma pädevusest väljudes otsuse, mida ei ole võimalik täita, on tegemist tühise otsusega, mis ei saa endaga kaasa tuua õiguslikku tagajärge, s.o haldusõiguserikkumise protokollu äralangemist.

Kohtu selgitamiskohustus

[3-3-1-77-09](#)

Kohtutel lasub selgitamiskohustus ka siis, kui ilmneb, et kohtumenetluse ajal muutunud asjaolude (näiteks kinnipeetavast kaebaja vanglast vabanemine) tõttu ei oleks vastustajal kaebuses esitatud kohustamisnõuet enam võimalik täita ja kaebus tuleks pelgalt sellel põhjusel jätta rahuldamata. Sellises olukorras võib kohus anda kaebajale võimaluse nõuet täpsustada või muuta, näiteks minna kohustamiskaebuselt üle tuvastamiskaebusele, kui kaebaja näitab ära põhjendatud huvi haldusakti või toiminguga õigusvastasuse tuvastamiseks, ning selgitada kaebajale nõude täpsustamata või muutmata jätmise tagajärge.

HKMS § 10 lg 32 kohaselt võib kaebuses esitada mitu nõuet, sealhulgas mitu nõuet sellisel, et kaebuse esitaja palub rahuldada mõne nõude üksnes juhul, kui esimest nõuet ei rahuldata. Erilistest asjaoludest tulenevalt võib olla nõutav, et halduskohus selgitab kaebajale ka alternatiivsete nõuete esitamise

võimalust. See võib olla kaebaja õiguste efektiivse kaitse ja menetlusökoonoomia põhimõtetest lähtuvalt vajalik näiteks juhul, kui vanglas kinni peetava kaebaja staatus võib kohtumenetluse ajal tõenäoliselt muutuda või asjas on vaidlus selle üle, kas kaebuse objekti näol on tegemist haldusakti või toiminguga.

[3-3-1-90-09](#)

Halduskohtumenetluse seadustikus ei ole sätestatud käitumisjuhiseid juhuks, kui ilmneb, et menetlusosaline ise ei ole võimeline oma õigusi kohtus kaitsma. Riigikohus on järjekindlalt olnud seisukohal, et uurimisprintsibiist tulenev halduskohtu selgitamiskohustus hõlmab ka kohtu kohustust vajadusel abistada kaebajat asjakohase taotluse valikul (vt Riigikohtu 03.042002. a otsust asjas nr 3-3-1-14-02, 08.11.2007 otsust asjas nr 3-3-1-37-07, 14.12.2009 otsust asjas nr 3-3-1-77-09 jt). Kohtu selgitamiskohustus hõlmab ka kohustuse juhtida menetlusosalise tähelepanu menetlusliku taotluse esitamise võimalusele olukorras, kus taotluse esitamata jätmine võib otseselt või kaudselt kaasa tuua kohtuliku kaitse võimaluse kaotamise. Seetõttu on TsMS § 217 lg-s 8 sätestatud selgitamiskohustus kooskõlas halduskohtumenetluse põhimõtetega ja seda tuleb kohaldada ka halduskohtumenetluses. Kui on täidetud TsMS § 217 lg-s 8 nimetatud mõlemad tingimused, siis on kohus kohustatud selgitama isikule võimalust saada riigi õigusabi.

[3-3-1-5-10](#)

Kohtutel lasub selgitamiskohustus ka siis, kui ilmneb, et kohtumenetluse ajal muutunud asjaolude tõttu ei oleks vastustajal kaebuses esitatud kohustamisnõuet enam võimalik täita ja kaebus tuleks pelgalt sellel põhjusel jätta rahuldamata. Sellises olukorras võib kohus anda kaebajale võimaluse nõuet täpsustada või muuta, näiteks minna kohustamiskaebuselt üle tuvastamiskaebusele, kui kaebaja näitab ära põhjendatud huvi haldusakti või toiminguga õigusvastasuse tuvastamiseks, ning selgitada kaebajale nõude täpsustamata või muutmata jätmise tagajärgi. Kaebuse muutmise on sellistes olukordades võimalik ka juhul, kui muudatused asjaoludes või õiguses toimuvad alles apellatsioon- või kassatsioonimenetluse ajal (kassatsiooniasemes kaebuse muutmise võimalusele viidatakse Riigikohtu 19.11.2009 otsuse kohtuasjas nr 3-3-1-62-09 p-s 12). Juhtumil, kus kohtumenetluse ajal kehtestati vangla uus kodukord, mille säte välistab ühe osakonna kinnipeetavate jaoks spordisaali kasutamise, pidanuks halduskohus selgitama kaebajale, et tema kaebus ei vii senisel kujul sihile, ning soovitada tal kaebust täiendada taotlusega tunnistada kehtetuks kodukorra vastav säte.

[3-1-1-39-07](#)

Andmete nõudmine varalise karistuse mõistmiseks toimub KrMS §-s 221 sätestatu kohaselt. Kui isikut kahtlustatakse või süüdistatakse kuriteos, mille eest võib seaduse kohaselt mõista varalise karistuse, hindab süüdlase vara kohtutäitur uurimisasutuse taotluse alusel. Prokuratuur ja kohus võivad nõuda

täiendavaid andmeid. Kohtutäitur selgitab välja süüdlase vara ning hindab selle rahalise väärtuse, mille tulemusena koostab vara hindamise õiendi, mis lisatakse kriminaaltoimikusse koos tõenditega, mis kinnitavad vara kuulumist süüdistatavale.

[3-1-1-22-10](#)

Põhiseaduse § 3 lg 1 esimese lause kohaselt teostatakse riigivõimu üksnes põhiseaduse ja sellega kooskõlas olevate seaduste alusel, ning et riigivõimu teostamine on vaieldamatult ka kriminaalmenetluse läbiviimine selleks määratud ametiisikute poolt, mis põhiseaduse tsiteeritud sättest tulenevalt saab toimuda eranditult kooskõlas seadusega. Seejuures on kohtueelset menetlust toimetav ametiisik seotud kehtiva kriminaalmenetlusõigusega ega saa jätta seda rakendamata. Mõistagi on ka uurimisasutuse ametnik ja prokurör vajadusel õigustatud kohaldatavat õigusnormi tõlgendama, kuid mitte uut õigusnormi looma. (Vt RKKKo nr 3-1-1-119-09, p 15 ja nr 3-1-1-19-10). Seaduslikkuse põhimõtet tuleb eriti rangelt järgida jälitustegevuses, sest jälitustoimingule allutatute teadmatus nende suhtes läbiviidava toimingu suhtes riivab põhiõigusi intensiivsemalt, kui mis tahes muu uurimistoimingu teostamine (vt ka RKKKo nr 3-1-1-63-08, p 13.2). Jälitustegevuse kontrollitavuseks on seadusandja ette näinud kindla menetluskorra, milles kohtul lasub jälitustegevuse seaduslikkuse ja põhjendatuse kontrollija roll. Täitevvõim ei saa kriminaalmenetluses kalduda kõrvale seadusandja kehtestatud menetlusreeglitest ja asuda ise looma uut õigust isegi siis, kui ta tegevust motiveerivad õilsad eesmärgid. Põhiseaduse § 104 lg 2 p-st 14 tulenevalt on seadusandja pädev otsustama, milline on optimaalne lahendus põhiõiguste kaitse ja kriminaalmenetluse eesmärkide vastandlike huvide vahel.

Lisa 3 RAHVUSVAHELINE KOOSTÖÖ KRIMINAALMENETLUSES

Üldsätted

Rahvusvaheline kriminaalmenetlusalaane koostöö hõlmab:

- väljaandmist välisriigile,
- riikide vastastikust abi kriminaalasjades,
- välisriigi kohtuotsuse täitmist,
- alustatud kriminaalmenetluse ülevõtmist ja üleandmist,
- koostööd Rahvusvahelise Kriminaalkohtu ja Eurojustiga
- ning loovutamist Euroopa Liidu liikmesriigile.

Rahvusvahelises kriminaalmenetlusalases koostöös lähtutakse:

- Kriminaalmenetluse seadustikust,
- Eesti Vabariigi välislepingutes ja
- Euroopa Liidu õigusaktides ning rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtetes.

Rahvusvahelises kriminaalmenetlusalases koostöös lähtutakse Rahvusvahelise kriminaalmenetlusalase koostöö konfidentsiaalsusnõudest. Kui konfidentsiaalsusnõuet ei nõustuta täitma, tuleb sellest taotlevale riigile viivitamata teatada.

Taotlev riik ja täitev riik

Riik, mis pöördub teise riigi poole rahvusvahelise kriminaalmenetlusalase koostöö taotlusega, **on taotlev riik**.

Riik, mille poole on taotlev riik pöördunud rahvusvahelise kriminaalmenetlusalase koostöö taotlusega, **on täitev riik**.

Rahvusvaheliseks kriminaalmenetlusalaseks koostööks pädevateks õigusasutusteks on:

- 1) Rahvusvahelise kriminaalmenetlusalase koostöö keskasutuseks olev Justiitsministeerium;
- 2) seaduses sätestatud ulatuses
 - kohus,
 - prokuratuur,
 - Politsei- ja Piirivalveamet,
 - Kaitsepolitseiamet,
 - Maksu- ja Tolliamet,
 - Konkurentsiamet ja
 - Sõjaväepolitsei.

Kui Eesti karistusseadustikku kohaldatakse väljaspool Eesti Vabariigi territooriumi toimepandud kuriteo suhtes, tuleb sellest viivitamata teatada Riigiprokuratuurile, kes alustab kriminaalmenetlust või kontrollib kriminaalmenetluse alustamise seaduslikkust ja põhjendatust.

Eesti Vabariik keeldub rahvusvahelisest koostööst, kui:

- 1) see võib ohustada Eesti Vabariigi julgeolekut, avalikku korda või muid olulisi huve;
- 2) see on vastuolus Eesti õiguse üldpõhimõtetega;
- 3) on alust arvata, et abi taotletakse isiku süüdistamiseks või karistamiseks tema rassi, rahvuse, usuliste või poliitiliste tõekspidamiste pärast või kui isiku seisund võib halveneda mõnel nimetatud põhjusel.

Eesti Vabariik ei või keelduda rahvusvahelisest koostööst Euroopa Liidu liikmesriigiga põhjusel, et

- tegu on poliitilise kuriteoga,
- poliitilise kuriteoga seotud kuriteoga või
- poliitiliselt motiveeritud kuriteoga,
- kui seaduses või välislepingus ei ole sätestatud teisiti.

Eesti Vabariik ei või keelduda rahvusvahelisest koostööst põhjusel, et

- Eestis ei ole kehtestatud sama liiki maksu või lõivu
- või samasugust maksu-, tolli- või rahavahetuskorraldust kui taotlevas riigis.

Taotlust ei või täita, kui taotlev riik ei taga tunnistaja ja eksperdi isiku puutumast.

Rahvusvahelise kriminaalmenetluselase koostöö kulude jagunemine

Eesti Vabariik kannab taotleva ja täitva riigina kõik oma territooriumil tekkinud kulud, kui rahvusvahelistest lepingutest või täitva riigi otsusest ei tulene teisiti.

Eesti Vabariik nõuab täitva riigina taotlevalt riigilt sisse:

- 1) Eestis ekspertide kaasamisega seonduvad kulud;
- 2) Eestis kaugülekuulamise korraldamisega ning ülekuulatavate ja tõlgi kaasamisega seonduvad kulud, kui taotleva riigiga ei lepita kokku teisiti;
- 3) Eestile tekkinud muud olulised või vältimatud kulud, mille ulatuses on taotleva riigiga kokku lepitud.

Taotleva riigi taotluse alusel võib Eesti riik maksta kriminaalmenetluselasele rahvusvahelisele koostööle kaasatud ekspertidele ja tunnistajatele avanssi. Taotleva riigina kannab Eesti Vabariik täitvas riigis tekkinud kulud, ja kulud, mis on seotud vahi all viibiva isiku ületoomisega.

Väljaandmine

Eesti on täitva riigina õigustatud isikut välja andma välisriigile väljaandmistaotluse alusel, kui

- isiku suhtes on taotlevas riigis alustatud kriminaalmenetlust ning koostatud vahistamismäärus või
- kui jõustunud süüdimõistva kohtuotsusega on mõistetud talle karistuseks vangistus.

Isiku väljaandmine tema suhtes välisriigis kriminaalmenetluse jätkamiseks on lubatud,

- kui seda isikut kahtlustatakse või süüdistatakse kuriteos, mis on nii taotleva riigi karistusseaduse kui ka Eesti karistusseadustiku järgi karistatav vähemalt üheaastase vangistusega;
- isiku väljaandmine tema suhtes tehtud süüdimõistva kohtuotsuse täitmiseks on lubatud eelnimetatud tingimusel, kui tal on kandmata vähemalt neli kuud vangistust;
- kui isik, kelle väljaandmist taotletakse, on toime pannud mitu kuritegu ja väljaandmine on lubatav neist mõne eest, on väljaandmine lubatav ka teiste süütegude eest.

Isiku väljaandmine välisriigile ei ole lisaks varem märgitule lubatud, kui:

- 1) väljaandmistaotluse aluseks on poliitiline kuritegu väljaandmise Euroopa konventsiooni lisaprotokollide tähenduses;
- 2) **isik on Eestis samas süüdistuses lõplikult süüdi või õigeks mõistetud;**
- 3) taotleva riigi või Eesti seaduste kohaselt on **kuriteo aegumistähtaeg möödunud või kui amnestiaakt välistab karistuse kohaldamise;**
- 4) Eesti kodaniku **väljaandmistaotluse aluseks on sõjaväeline kuritegu väljaandmise Euroopa konventsiooni ja selle lisaprotokollides sätestatu mõttes;**
- 5) **taotlevas riigis võib väljaandmistaotluse aluseks oleva kuriteo eest mõista karistuseks surmanuhtluse,**
 - isiku võib välja anda üksnes tingimusel, et taotleva riigi pädeva asutuse kinnituse kohaselt ei mõisteta väljaantavale isikule surmanuhtlust või
 - ei viida seda täide, kui surmanuhtlus on mõistetud enne väljaandmistaotluse esitamist.

Väljaandmise taotlus võidakse jätta rahuldamata, kui isiku suhtes on samas süüdistuses jäetud kriminaalmenetlus alustamata või kui see on lõpetatud.

Kui isiku **väljaandmist taotleb mitu riiki**, lähtutakse riigi kindlaksmääramisel, kellele isik välja antakse, isiku toimepandud kuritegude raskusest ja kuritegude toimepanemise kohast, taotluste esitamise järjekorrast, väljanõutava isiku kodakondsusest ja tema edasise, kolmandale riigile väljaandmise võimalikkusest.

Isiku väljaandmise taotlus

Väljaandmistaotluse koostab taotleva riigi pädev õigusasutus ja see adresseeritakse Eesti Vabariigi Justiitsministeeriumile.

Väljaandmistaotlusele lisatakse:

- 1) andmed väljaandmistaotluse aluseks oleva kuriteo toimepanemise aja ja koha ning muude rehiolude kohta, samuti taotleva riigi karistusseaduse kohane kuriteo kvalifikatsioon;
- 2) väljavõtte taotleva riigi karistusseadusest või muust asjaomasest õigusaktist;
- 3) taotleva riigi menetlusseaduses ettenähtud korras tehtud vahistamis määruse või süüdimõistva kohtuotsuse originaal või tõestatud koopia;
- 4) võimaluse korral väljanõutava isiku kirjeldus koos muude isikusamasust tuvastada võimaldavate andmetega.

Välisriigile isiku väljaandmise menetluse staadiumid

Väljaandmise menetlus jaguneb:

- eelmenetluseks Justiitsministeeriumis ja Riigiprokuratuuris,
- väljaandmise õigusliku lubatavuse kohtulikuks kontrollimiseks ja
- täitevvõimu pädevusse kuuluvaks väljaandmise otsustamiseks.

Justiitsministeerium kontrollib väljaandmistaotluse nõuetekohasust ja vajalike lisadokumentide olemasolu. Vajaduse korral võib Justiitsministeerium määrata taotlevale riigile tähtaja lisateabe esitamiseks. Nõuetekohane väljaandmistaotlus ja lisadokumendid saadetakse viivitamata Riigiprokuratuuri.

Kui väljaandmistaotlus saabub välisriigist otse Riigiprokuratuuri, teavitatakse sellest viivitamata Justiitsministeeriumi. Riigiprokuratuuri, võib lisateavet taotleda Justiitsministeeriumi vahendusega.

Riigiprokuratuur

- lisab väljaandmistaotlusele karistusregistri väljavõtte ja muud vajalikud andmed ning
- selgitab, kas väljaantava isiku suhtes on Eestis alustatud kriminaalmenetlust.

Väljaandmistaotluse koos lisamaterjalidega saadab Riigiprokuratuur viivitamata kohtusse.

Välisriigile isiku väljaandmise õigusliku lubatavuse kontrollimine allub Harju Maakohtule.

Väljaandmisvahistamine

Välisriigile isiku väljaandmise õigusliku lubatavuse tunnistamisel võidakse isikule, kelle väljaandmist taotletakse, kohaldada **Riigiprokuratuuri taotlusel**

väljaandmisvahistust.

Edasilükkamatul juhul võib eeluurimiskohtunik Riigiprokuratuuri taotluse kohaldada väljaandmisvahistust enne väljaandmistaotluse saabumist, kui taotlev riik on:

- 1) kinnitanud, et isiku suhtes on taotlevas riigis tehtud vahistamismäärus või jõustunud süüdimõistev kohtuotsus;
- 2) kohustunud viivitamata välja saatma väljaandmistaotluse.

Isiku võib Rahvusvahelise Kriminaalpolitsei Organisatsiooni (Interpol) kaudu esitatud vahistamistaotluse või Schengeni infosüsteemis oleva tagaotsimisteate alusel kinni pidada ka enne väljaandmistaotluse saabumist.

Isikule ei või kohaldada väljaandmisvahistust, kui on ilmnunud väljaandmise õiguslikud takistused.

Isiku, kellele on kohaldatud väljaandmisvahistust, võib vabastada, kui taotlev riik ei ole temale väljaandmisvahistuse kohaldamisest alates kaheksateistkümne päeva jooksul saatnud väljaandmistaotlust.

Isik, kellele on kohaldatud väljaandmisvahistust, vabastatakse, kui väljaandmistaotlus ei ole saanud temale väljaandmisvahistuse kohaldamisest alates neljakümne päeva jooksul.

Isiku väljaandmisvahistusest vabastamine ei välista väljaandmistaotluse hilisema saabumise korral temale uuesti väljaandmisvahistuse kohaldamist ega tema väljaandmist.

Isikut ei tohi väljaandmisvahistuses pidada üle ühe aasta.

Väljaandmisvahistuse määruse võib vaidlustada.

Kaitsja osavõtt väljaandmismenetlusest

Väljaandmismenetluses on kaitsjaks advokaat. **Kaitsja osavõtt** väljaandmismenetlusest **on kohustuslik** alates isiku kinnipidamisest.

Lihtsustatud väljaandmismenetlus

Välismaalase võib tema poolt kaitsja juuresolekul antud kirjaliku nõusoleku alusel anda taotlevale riigile välja lihtsustatud korras ilma väljaandmise õiguslikku lubatavust kohtulikult kontrollimata.

Lihtsustatud korras väljaandmisega nõustumise ettepanek tehakse väljaandmistaotlusele isikule tema kinnipidamisel. Nõusolek saadetakse viivitamata justiitsministrile, kes otsustab isiku väljaandmise.

Justiitsministri otsus välismaalase lihtsustatud väljaandmiseks edastatakse viivitamata täitmiseks Keskkriminaalpolitseile ja teadmiseks Riigiprokuratuurile. Lihtsustatud väljaandmisest keeldumise otsus saadetakse Riigiprokuratuurile, kes otsustab välisriigilt kriminaalmenetluse ülevõtmise taotluse esitamise.

Väljaandmise õigusliku lubatavuse kohtulik kontrollimine

Väljaandmise õigusliku lubatavuse kohtulikuks kontrollimiseks korraldatakse kohtuistung väljaandmistaoitluse kohtusse saabumisest alates kümne päeva jooksul. Väljaandmise õigusliku lubatavuse kontrollimise menetlust toimetab kohtunik ainuisikuliselt.

Kohtuistungist on kohustatud osa võtma:

- 1) riigiprokurör;
- 2) Eesti kodanik, kelle väljaandmist taotletakse, või välismaalane, kelle väljaandmist taotletakse, kui ta ei ole nõustunud lihtsustatud väljaandmisega või kui talle ei ole kinnipidamisel tehtud lihtsustatud korras väljaandmisega nõustumise ettepanekut;
- 3) selle isiku kaitsja, kelle väljaandmist taotletakse.

Kohtuistungil kohus:

- 1) tutvustab ja selgitab väljaandmistaoitlust ning väljaandmismenetluse võimalikku käiku;
- 2) kuulab ära isiku, kelle väljaandmist taotletakse, samuti tema kaitsja ning riigiprokuröri arvamuse väljaandmise õigusliku lubatavuse kohta.

Kohus võib Justiitsministeeriumi vahendusel määrata taotlevale riigile tähtaja lisateabe edastamiseks.

Kohtulahendid väljaandmise õigusliku lubatavuse kohtulikul kontrollimisel

Välisriigile isiku väljaandmise taotluse lahendamisel **teeb kohus ühe järgmistest määrustest:**

- 1) tunnistab väljaandmise õiguslikult lubatavaks;
- 2) tunnistab väljaandmise õiguslikult lubamatuks.

Määruses märgitakse:

- 1) väljaandmismenetlusele allutatud isiku nimi ning isikukood või selle puudumisel sünniaeg ja -koht;
- 2) läbivaadatud taotluse sisu;
- 3) kohtuistungil osalenud isikute seisukohad;
- 4) kohtu otsustus ja põhjendused väljaandmise õigusliku lubatavuse kohta;
- 5) kohtu otsustus ja põhjendused väljaandmisvahistuse kohta.

Määruse koopia edastatakse viivitamata väljaandmismenetlusele allutatud isikule, tema kaitsjale, Riigiprokuratuurile ja Justiitsministeeriumile.

Kui kohus tunnistab isiku väljaandmise õiguslikult lubatavaks, saadetakse Justiitsministeeriumile lisaks määruse koopiale ka väljaandmistaoitlus koos teiste väljaandmismenetluse materjalidega.

Kui kohus tunnistab isiku väljaandmise õiguslikult lubamatuks, saadetakse määruse koopia koos väljaandmistaoitluse ja lisamaterjalidega Justiitsministeeriumile, kes teavitab sellest taotlevat riiki.

Eesti kodaniku väljaandmise otsustab Vabariigi Valitsus. Väljaandmisotsuse eelnõu valmistab ette ja esitab Vabariigi Valitsusele Justiitsministeerium.

Välismaalase väljaandmise otsustab justiitsminister. Otsus tehakse viivitamata. Otsuse koopia edastatakse kinnipidamisasutusele, kus väljaantavat isikut väljaandmisvahistuses peetakse, ja tehakse talle allkirja vastu teatavaks.

Isiku väljaandmise otsus jõustub, kui seda ei ole halduskorras edasi kaevatud või kui kohtumenetluse tulemusena on jäetud otsus muutmata.

Isiku väljaandmisest keeldumise otsus jõustub selle tegemisel.

Isiku väljaandmise jõustunud otsus edastatakse viivitamata Keskkriminaalpolitseile täitmise korraldamiseks. Väljaandmisest keeldumise korral vabastatakse isik väljaandmisvahistusest. Justiitsministeerium teeb väljaandmise või sellest keeldumise otsuse taotlevale riigile viivitamata teatavaks.

Justiitsministeerium võib Riigiprokuratuuri ettepanekul lükata jõustunud väljaandmisotsuse täitmise edasi,

- kui seda tingib väljaantava isiku suhtes Eestis toimuv kriminaalmenetlus või
- tema kohta tehtud kohtuotsuse täitmine.

Kokkuleppel taotleva riigiga võidakse isik, kelle väljaandmine on edasi lükatud, anda taotlevale riigile välja ajutiselt.

Jõustunud väljaandmisotsus saadetakse Politsei – ja Piirivalveametile, kes teatab taotlevale riigile väljaantava isiku üleandmise aja ja koha ning korraldab isiku üleandmise.

Väljaantava isiku võib vabastada väljaandmisvahistusest, kui taotlev riik ei ole teda viieteistkümne päeva jooksul pärast üleandmiseks määratud tähtpäeva üle võtnud.

Väljaantav isik tuleb vabastada väljaandmisvahistusest, kui taotlev riik ei ole teda kolmekümne päeva jooksul pärast üleandmiseks määratud tähtpäeva üle võtnud.

Kohus otsustab väljaandmise laiendamise kirjalikus menetluses taotluse ja lisadokumentide põhjal.

Väljaantud isiku läbisõiduluba

Loa kolmanda riigi poolt väljaantava isiku sõiduks läbi Eesti Vabariigi territooriumi annab justiitsminister.

Läbisõiduluba jäetakse andmata, kui:

- 1) tegu, mille eest isik on välja antud, ei ole Eesti karistusseadustiku järgi karistatav;
- 2) Eesti peab väljaandmise aluseks olevat tegu poliitiliseks või sõjaväeliseks kuriteoks;
- 3) väljaantavale isikule võib taotlevas riigis mõista surmanuhtluse ning see riik ei ole kinnitanud, et surmanuhtlust ei mõisteta ega viida täide.

Väljaandmise taotlemine välisriigilt

Taotlemise menetluse alustamine

Välisriigilt taotletakse isiku väljaandmist,

- kui see isik kahtlustatava või süüdistatavana viibib välisriigis ja hoidub kriminaalmenetlusest kõrvale ning kriminaalmenetluse edasine jätkamine on oluliselt raskendatud või välistatud ilma kahtlustatava või süüdistatava osavõtuta
- või kui süüdimõistetud isiku väljaandmist eeldab tema kohta tehtud kohtuotsuse täitmine.

Välisriigilt isiku väljaandmise taotlemisel arvestatakse Kriminaalmenetluse seadustiku §-des 438–442 sätestatud põhimõtteid.

Välisriigile esitatavat taotlust isik välja anda menetleb:

- 1) prokuratuur – kohtueelses menetluses;
- 2) kohus – kohtumenetluses;
- 3) Riigiprokuratuur – kohtuotsuse täitmise staadiumis.

Kohtueelses menetluses võib eeluurimiskohtunik prokuratuuri taotlusel enne väljaandmist taotluse esitamist määrusega kohaldada väljaandmisvahistust.

Kui välisriigilt taotletakse isiku väljaandmist kohtumenetluses, koostab isiku vahistamismääruse kriminaalasja menetlev kohus.

Väljaandmist taotlus edastatakse Justiitsministeeriumile.

Nõuded välisriigile esitatavale isiku väljaandmise taotlusele

Välisriigile esitatav isiku väljaandmise taotlus adresseeritakse selle riigi pädevale õigusasutusele.

Taotluses märgitakse:

- 1) väljaantava isiku nimi, isikukood ja kodakondsus;
- 2) selle kuriteo asjaolud ja kvalifikatsioon, milles kahtlustatavana, süüdistatavana või süüdimõistetuna isiku väljaandmist taotletakse;
- 3) isikule tõkendina vahistamise kohaldamise kuupäev;
- 4) isiku välisriigis kinnipidamise kuupäev;
- 5) viide väljaandmise Euroopa konventsioonile või õigusabilepingule.

Välisriigile esitatavale isiku väljaandmise taotlusele lisatakse käesoleva seadustiku vajalikud dokumendid ning väljaandmist taotluse ja selle lisade tõlge täitva riigi määratud keelde.

Väljaandmist taotluse esitab täitvale riigile justiitsminister. Edasilükkamatutel juhtudel võib Riigiprokuratuuri nõusolekul taotleda Rahvusvahelise Kriminaalpolitsei Organisatsiooni (Interpol) või Schengeni infosüsteemi siseriikliku osa eest vastutava keskasutuse kaudu välisriigilt väljanõutava isiku väljaandmisvahistamist enne väljaandmist taotluse esitamist.

Vastastikune abistamine kriminaalasjades

Nõuded abistamistaotlusele

Abistamistaotluses märgitakse:

- 1) taotluse esitanud asutuse nimetus;
- 2) taotluse sisu;
- 3) isiku, kelle kohta taotlus esitatakse, nimi ja aadress ning võimaluse korral tema muud kontaktandmed;
- 4) selle kuriteo asjaolud ja kvalifikatsioon, millega seoses taotlus esitatakse.

Abistamistaotlusele lisatakse:

- 1) väljavõtte asjakohastest õigusaktidest;
- 2) taotluse ja lisamaterjalide tõlge täitva riigi määratud keelde.

Abistamistaotluse täitmise lubamatus

Abistamistaotluse täitmine ei ole lubatud ja sellest keeldutakse §-s 436 sätestatud alustel.

Välisriigilt saabunud abistamistaotluse menetlemine Justiitsministeeriumis ja Riigiprokuratuuris

Justiitsministeerium kontrollib välisriigist saabunud abistamistaotluse nõuetekohasust. Nõuetekohane taotlus edastatakse viivitamata Riigiprokuratuurile. Riigiprokuratuur kontrollib taotluse täitmise lubatavust ja võimalikkust ning edastab selle täitmiseks pädevale õigusasutusele. Edasilükkamatutel juhtudel võib Riigiprokuratuuri loal alustada Rahvusvahelise Kriminaalpolitsei Organisatsiooni (Interpol) kaudu esitatud taotluse või Schengeni infosüsteemis oleva teate täitmist enne õigusabitaotluse saabumist Justiitsministeeriumi.

Kohtukutsete kättetoimetamise taotlused edastab Justiitsministeerium täitmiseks isiku elu- või asukoha järgsele esimese astme kohtule.

Kui abistamistaotlus esitatakse Eurojusti kaudu, kontrollib Eurojusti Eesti liige abistamistaotluse nõuetekohasust, lubatavust ja võimalikkust ning edastab selle täitmiseks pädevale Eesti õigusasutusele.

Välisriigilt saabunud abistamistaotluse täitmine

Abistamistaotlust täites lähtutakse käesolevast seadustikust. Välisriigi taotlusel võidakse taotluse täitmisel lähtuda menetlusnormidest, mis erinevad käesolevas seadustikus sätestatutest, kui see ei ole vastuolus Eesti õiguse põhimõtetega.

Kui abistamistaotluse täitmiseks on vajalik isiku väljakutsumine kohtusse, siis korraldab kutse kättetoimetamise kohus.

Taotluse täitmise tulemusena saadud materjalid saadetakse Riigiprokuratuuri kaudu Justiitsministeeriumile, kes edastab need taotlevale riigile.

Eurojusti kaudu esitatud välisriigi abistamistaotluse täitmise tulemusena

saadud materjalid saadetakse taotlevale riigile Eurojusti kaudu, kui Eurojustiga ei ole kokku lepitud teisiti.

Abistamistaotluse esitamine välisriigile

Kui Eesti Vabariigi rahvusvaheline leping ei näe ette teisiti, esitatakse abistamistaotlus Riigiprokuratuurile, kes kontrollib selle nõuetekohasust. Nõuetekohase taotluse edastab Riigiprokuratuur Justiitsministeeriumile.

Justiitsministeerium teeb viivitamata otsuse esitada taotlus välisriigile või sellest keelduda, teavitades oma otsusest taotluse esitanud õigusasutust. Taotluse esitamata jätmist põhjendatakse. Edasilükkamatutel juhtudel võib taotluse esitada ka Rahvusvahelise Kriminaalpolitsei Organisatsiooni (Interpol) kaudu, saates samal ajal taotluse käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud õigusasutuste kaudu. Schengeni infosüsteemi siseriikliku osa eest vastutaval keskasutusel on õigus enne õigusabitaotluse koostamist lisada Schengeni infosüsteemi teade, et tagada õigusabi taotluse täitmiseks vajaliku meetme rakendamine.

Kui taotletakse kaitset tunnistajale, lepitakse kaitsemeetmetes kokku eraldi.

Edasilükkamatutel juhtudel võib Kriminaalmenetluse seadustiku § 491 lõikes 2 loetletud kuritegudes esitada abistamistaotluse Euroopa Liidu liikmesriigile Eurojusti kaudu.

Edasilükkamatutel juhtudel võib Eurojusti Eesti liige koostada Eestis menetlemisele kuulavas kriminaalasjas abistamistaotluse ja edastada selle välisriigile.

Abistamistaotlust on välisriigile pädevad esitada:

- 1) kohtueelses menetluses prokurör, kelle menetluses on kriminaalasi;
- 2) kohtumenetluses olevas asjas kohus.

Välisriigile esitatud abistamistaotluse alusel Eestisse saabunud isiku puutumatus

Abistamistaotluses esitatud kutse peale õigusasutusse ilmuvat tunnistajat ega eksperti ei või anda kohtu alla, süüdistada, vahistada ega kahtlustatavana kinni pidada seoses kuriteoga, mis pandi toime enne tema lahkumist taotleva poole territooriumilt ning mis pole kohtukutses täpselt määratletud.

Taotluses esitatud kutse peale õigusasutusse ilmuvat süüdistatavat ei või anda kohtu alla, süüdistada, vahistada ega kahtlustatavana kinni pidada seoses kuriteo või süüdistusega, mis pandi toime või esitati enne tema lahkumist taotleva poole territooriumilt ning mis pole kohtukutses täpselt määratletud.

Käesolev puutumatus lõpeb, kui tunnistaja või ekspert või süüdistatav on olnud Eestis 15 järjestikuse päeva jooksul pärast päeva, millal õigusasutusele ei olnud enam vaja tema kohalolekut, vaatamata sellele, et tal on olnud võimalus lahkuda või et ta on pärast lahkumist tagasi pöördunud.

Vabaduspiiranguga isiku ajutine üleandmine välisriigile

Kui isik viibib Eestis vahistuses, vangistuses või kui tema vabadust on muul seaduslikul viisil piiratud,

võib isiku välisriigile selle riigi taotluse alusel justiitsministri otsusega ajutiselt üle anda tema ülekuulamiseks tunnistajana või tema osavõtul muu menetlustoimingu tegemiseks.

Isiku võib ajutiselt üle anda, kui taotleb riik on kinnitanud, et:

- 1) üleantavat isikut ei anta kohtu alla ega piirata tema põhiõigusi seoses kuriteoga, mis oli toime pandud enne tema lahkumist taotleva riigi territooriumilt ning mis pole kohtukutses täpselt määratletud;
- 2) üleantud isik antakse Eestile tagasi kohe pärast menetlustoimingu tegemist.

Isikut ei anta välisriigile ajutiselt üle, kui:

- 1) ta ei ole sellega nõus;
- 2) ta peab Eestis viibima seoses käimasoleva kriminaalmenetlusega;
- 3) üleandmise tõttu võib pikeneda seadusjärgne vabaduspiirangu tähtaeg;
- 4) üleandmisest keeldumiseks on muu oluline põhjus.

Üleantud isikule kohaldatakse taotlevas riigis kehtivaid vahistustingimusi ja välisriigis viibitud aeg arvatakse talle Eestis mõistetud karistuse kandmise tähtaja hulka.

Välisriigis viibiva vabaduspiiranguga isiku ajutise ülevõtmise taotlemine

Kui isik viibib välisriigis vahistuses, vangistuses või kui tema vabadust on muul seaduslikul viisil piiratud ja teda on vaja Eestis käimasolevas kriminaalmenetluses tunnistajana üle kuulata või toimetada tema osavõtul muud menetlustoimingu, võivad pädevad õigusasutused taotleda selle isiku ajutist ülevõtmist.

Taotluses märgitakse:

- 1) taotluse koostamise aeg ja koht;
- 2) ajutiselt ületoodava isiku nimi ning isikukood või selle puudumisel sünniaeg ja -koht;
- 3) menetlustoimingu nimetus, millega seoses isikut Eestis vajatakse;
- 4) taotluse menetlusõiguslik alus.

Välisriigis viibiva isiku kaugülekuulamine

Kriminaalmenetluse seadustiku § 69 lõikes 1 sätestatud alustel võib taotleda välisriigis viibiva isiku kaugülekuulamist. Taotluses märgitakse kaugülekuulamise põhjus, ülekuulatava nimi ja menetlusseisund ning ülekuulaja ametin-

imetus ja nimi. Kui taotletakse audiovisuaalset kaugülekuulamist, peab taotluses sisalduma kinnitus, et ülekuulatatav või süüdistatav on enda kaugülekuulamisega nõus.

Kui taotletakse kaugülekuulamist telefonitsi, peab taotluses sisalduma kinnitus, et ülekuulatatav tunnistaja või ekspert on kaugülekuulamisega nõus. Kahtlustatava ja süüdistatava telefonitsi kaugülekuulamine ei ole lubatud.

Kaugülekuulamist juhib ja suunab taotleva riigi pädev õigusasutus esindaja oma riigi menetlusseaduse kohaselt. Kaugülekuulamisele kutsumisel lähtutakse täitva riigi menetlusseadusest. Ülekuulatatav võib keelduda ütluste andmisest ka täitva riigi menetlusseaduse alusel.

Kaugülekuulamist korraldab täitva riigi pädev õigusasutus:

- 1) määrab kindlaks ja teatab kaugülekuulamise aja;
- 2) tagab ülekuulatatava isiku kutsumise ja ilmumise ülekuulamisele;
- 3) vastutab ülekuulatatava isikusamasuse tuvastamise eest;
- 4) vastutab oma riigi seaduste täitmise eest;
- 5) tagab vajaduse korral tõlgi osavõtu.

Kaugülekuulamise salvestab taotleva riigi pädev õigusasutus, kuid seda võib täiendavalt salvestada ka täitva riigi pädev õigusasutus. Audiovisuaalse kaugülekuulamise protokoll koostab täitva riigi pädev õigusasutus. Telefonitsi toimuva kaugülekuulamise protokoll koostab taotleva riigi pädev õigusasutus.

Kaugülekuulamise protokoll kantakse:

- 1) kaugülekuulamise aeg ja koht;
- 2) kaugülekuulamise vorm ning kasutatud tehnikavahendite nimetused;
- 3) viide kaugülekuulamise aluseks olnud õigusabitaotlusele;
- 4) kaugülekuulamisel osalenud taotleva riigi ja täitva riigi pädevate õigusasutuste esindajate nimed;
- 5) ülekuulatatava isiku menetlusseisund, nimi, isikukood või selle puudumisel sünniaeg ja elukoht või asukoht ja aadress ning sidevahendi number või elektronposti aadress;
- 6) märkus ülekuulatatavale tema õiguste selgitamise kohta;
- 7) ülekuulatatava isiku kinnitus selle kohta, et teda on hoiatatud ütluste andmisest keeldumise või teadvalt valeütluste andmisega kaasneva vastutuse eest või et ta on andnud ütlusi puudutava vande, kui menetlusseadus näeb sellise kohustuse ette.

Vara välisriigilt väljanõudmine

Välisriigilt võib taotleda selles riigis asuva vara väljaandmist, kui:

- 1) väljanõutav vara on saadud taotlevas riigis menetletava kuriteoga või kui see on taotleva riigi kriminaalmenetluses kasutatav asitõendina;

2) taotluse aluseks olev tegu on kuriteona karistatav nii Eesti karistusseadustiku kui ka täitva riigi karistusseaduse järgi.

Eestis tagatakse kolmanda isiku õigused üleantavale varale ja üleantav vara edastatakse õigustatud menetlusvälisele isikule tema taotlusel pärast kohtuotsuse jõustumist.

Välisriigile esitatavale vara väljaandmise taotlusele lisatakse vara väljanõudmise aluseks olev menetlusotsustus või selle tõestatud koopia või taotleva riigi pädeva õigusasutuse kinnitus, et selline menetlusotsustus oleks tehtud vara asumise korral Eestis.

Edasilükkamatutel juhtudel võib taotleda vara arestimist või läbiotsimise korraldamist enne vara väljaandmise taotluse esitamist.

Vara väljaandmine välisriigile

Eestist vara välisriigile väljaandmise otsustab vara asukoha järgne maakohtu kohtunik määrusega ainuisikuliselt.

Määruses märgitakse:

- 1) üleantava vara nimetus ja asukoht ning võimaluse korral vara omaniku või valdaja nimi;
- 2) läbivaadatud taotluse sisu;
- 3) määruse sisu ja põhjendus;
- 4) menetlusõiguslik alus;
- 5) kohtu otsustus ja edasikaebamise kord.

Jõustunud määruse koopia saadab kohus Justiitsministeeriumile, kes teavitab taotlevat riiki taotluse täitmisest või sellest keeldumisest.

Vara üleandmise taotlevale välisriigile korraldab pädev õigusasutus.

Edasilükkamatutel juhtudel võib välisriigi taotlusel vara arestida või teha läbiotsimise enne vara väljaandmise taotluse saamist. Nimetatud toimingud protokollitakse käesolevas seadustikus sätestatud korras.

Rahvusvahelise Kriminaalpolitsei Organisatsiooni (Interpol) kaudu esitatud taotluse või Schengeni infosüsteemis oleva teate alusel tagaotsitava sõiduki kinnipidamisel koostatakse sõiduki kinnipidamise protokoll. Sõiduk arestitakse Kriminaalmenetluse seadustiku § 142 lõikes 9 sätestatud alustel kaheks kuuks. Kui nimetatud tähtaja jooksul ei esita välisriik vara väljaandmise taotlust, vabastatakse sõiduk aresti alt.

Riikidevaheline uurimisrühm

Kuritegude kohtueelse uurimise tulemuslikkuse huvides võib selgepiirilisel määratletud ülesannete täitmiseks kindlal perioodil taotleda riikidevahelise uurimisrühma moodustamist. Taotlus peab sisaldama ettepanekut uurimisrühma koosseisu kohta.

Eestis on ühise uurimisrühma moodustamise taotlust välisriigile pädev esitama Riigiprokuratuur või Eurojusti Eesti liige. Otsuse Eestile esitatud ettepaneku alusel ühise uurimisrühma moodustamise kohta teeb Riigiprokuratuur või Riigiprokuratuuri loal Eurojusti Eesti liige, sõlmides välisriigi pädeva õigusasutusega vastava kokkuleppe.

Ühine uurimisrühm lähtub oma tegevuses asukohariigi seadustest. Selle riigi pädev õigusasutus määrab uurimisrühma juhi ja tagab rühma tegevuse organisatsioonilised ja tehnilised tingimused.

Ühise uurimisrühma juhi teadmisel ja uurimisrühmas osalevate riikide pädevate õigusasutuste nõusolekul võivad menetlustoiminguid teha ka välisriigist pärit rühma liikmed.

Kui uurimisrühma tegevuses tekib vajadus korraldada menetlustoiminguid väljaspool asukohariiki, võib uurimisrühma liige taotleda, et menetlustoimingu teeb uurimisrühmas osaleva riigi pädev uurimisasutus oma territooriumil oma riigi menetlusseaduse kohaselt.

Teavet, mida ühise uurimisrühma liige on saanud ja mis ei ole osalevate riikide pädevatele asutustele teisiti kättesaadav, võib kasutada:

- 1) tingimusteta eesmärgil, mille saavutamiseks on ühine uurimisrühm moodustatud;
- 2) teavet edastanud riigi nõusolekul asjaolude selgitamiseks ka muudes kuritegudes, mille menetlemiseks uurimisrühm moodustati. Nõusolekust võib loobuda, kui teave kahjustab ühist uurimist või kui ilmnevad asjaolud, mis välistavad vastastikuse õigusabi andmise;
- 3) selleks, et ära hoida vahetu ja suur oht avalikule julgeolekule, ning kui kriminaalmenetlust on juba alustatud ja teabe kasutamine ei ole vastuolus käesoleva lõike punktis 2 märgitud tingimustega;
- 4) ühise uurimisrühma moodustanud riikide kokkuleppe kohaselt teistel eesmärkidel.

Piiriülene jälgimine

Väljaandmist võimaldava kuriteo kohtueelse menetlusega seoses võib

- juhul, kui isikut jälgitakse seoses kuriteokahtlusega või
- seoses vajadusega aidata kaasa kahtlustatava isiku identifitseerimisele või
- asukoha kindlakstegemisele, jätkata jälgimist teise riigi territooriumil, mis on ühinenud 19. juunil 1990. aastal Schengenis allakirjutatud konventsiooniga, millega rakendatakse 14. juuni 1985. aasta Schengeni lepingut ühispiiridel kontrolli järkjärgulise kaotamise kohta (edaspidi Schengeni liikmesriik), kui viimane on andnud eelnevalt esitatud ja põhjendatud taotluse põhjal loa piiriüleseks jälgimiseks. Loaga võivad olla seotud lisatingimused.

Eestis on piiriülese jälgimise taotlust teisele Schengeni liikmesriigile pädev esitama Riigiprokuratuur, edasilükkamatutel juhtudel võib taotluse esitada ringkonnaprokuratuur.

Loa Eestile esitatud piiriülese jälgimise taotluse rahuldamise kohta annab Riigiprokuratuur. Taotluse rahuldamine võib olla seotud tingimustega.

Piiriülese jälgimise taotluse esitamine teisele Schengeni liikmesriigile on lubatav Kriminaalmenetluse seadustiku § 110 lõikes 1 loetletud kuritegude kohtueelses menetluses.

Eesti ei või asukohariigina keelduda taotluse rahuldamisest, kui taotlus on esitatud seoses kuriteoga, mis on nii taotleva riigi seaduse kui ka Eesti karistus-seadustiku kohaselt karistatav vähemalt üheaastase vangistusega.

Edasilükkamatutel juhtudel võib piiriülest jälgimist alustada enne selleks asukohariigilt loa saamist järgmiste kuritegude kohtueelses menetluses:

- 1) mõrv;
- 2) tapmine;
- 3) raske seksuaalkuritegu;
- 4) süütamine;
- 5) maksevahendi võltsimine;
- 6) vargus raskendavatel asjaoludel, röövimine ja varastatud esemete vastuvõtmine;
- 7) väljapressimine;
- 8) inimrööv ja pantvangi võtmine;
- 9) inimkaubandus;
- 10) narkootilise ja psühhotroopse ainega ebaseaduslik kauplemine ning nende ebaseaduslik sisse- ja väljavedu;
- 11) relvi ja lõhkeaineid käsitlevate õigusaktide rikkumine;
- 12) lõhkeainete abil hävitamine;
- 13) mürgiste ja ohtlike jäätmete ebaseaduslik vedu;
- 14) raske kelmus;
- 15) ebaseaduslikule piiriületamisele ja ebaseaduslikule riigis viibimisele kaasaaitamine;
- 16) rahapesu;
- 17) tuumamaterjali ja radioaktiivse ainega ebaseaduslik kauplemine ning nende ebaseaduslik sisse- ja väljavedu;
- 18) kuritegelikus ühenduses osalemine;
- 19) terrorism.

Kui nimetatud kuritegude kohtueelsel uurimisel on edasilükkamatutel juhtudel piiriülest jälgimist alustatud enne selleks asukohariigilt loa saamist, tuleb viivitamata:

- 1) asukohariiki teavitada sellest, et taotleva riigi pädeva õigusasutuse töötaja on piiri ületanud ja jälgimist alustanud;
- 2) esitada asukohariigile taotlus, milles põhjendatakse loata piiriületamist.

Piiriülel jälgimisel:

- 1) järgitakse asukohariigi seadusi ja võimuesindajate juhiseid;
- 2) kantakse kaasa piiriülel jälgimist lubavat dokumenti, 3) asukohariigi pädeva ametiasutuse nõudmisel tõendatakse tegutsemist ametiülesannete täitmiseks;
- 4) võib ametirelva kanda asukohariigi nõusolekul ja kasutada seda üksnes enesekaitseks;
- 5) ei või siseneda eravaldusse või muusse avalikuks kasutamiseks mitte ettenähtud kohta ega peatada, küsitleda või kinni pidada jälgitavat isikut;
- 6) teavitatakse asukohariigi pädevat õigusasutust igast jälgimistoimingust ja asukohariigi pädeva õigusasutuse nõudmisel peab jälgimist teostav ametnik ilmuma selgitusi andma;
- 7) tuleb asukohariigi pädeva õigusasutuse taotlusel osutada abi kriminaalmenetluse läbiviimisel asukohariigis.

Piiriülene jälgimine lõpetatakse:

- 1) selle toiminguga eesmärgi saavutamisel;
- 2) asukohariigi taotlusel;
- 3) kui viie tunni jooksul, arvates piiri ületamisest piiriülese jälgimise alustamiseks, ei ole asukohariigilt piiriüleseks jälgimiseks luba saadud.

Omaalgatuslik teabeedastus

Kriminaalmenetluselase vastastikuse abistamise raames võib pädev õigusasutus edastada välisriigile ning Kriminaalmenetluse seadustiku § 491 lõikes 2 loetletud kuritegudes Eurojustile omaalgatuslikult menetlustoimingutega saadud teavet, mis võib olla välisriigis kriminaalmenetluse alustamise ajendiks või soodustada alustatud kriminaalmenetluses kuriteo asjaolude selgitamist.

Kriminaalmenetluse üleandmine ja ülevõtmine

Taotleda võib kuriteos kahtlustatava või süüdistatava isiku suhtes alustatud kriminaalmenetluse üleandmist välisriigile, kui:

- 1) isik on välisriigi kodanik või elab alaliselt välisriigis;
- 2) isik kannab välisriigis vangistust;
- 3) taotluse saanud riigis on isiku suhtes alustatud kriminaalmenetlust samas või mõnes muus kuriteos;
- 4) tõendid või tähtsamad nendest asuvad välisriigis;
- 5) leitakse, et süüdistatava kohalolekut kriminaalasja arutamise ajal ei ole

võimalik tagada ja tema kohalolek kriminaalasja arutamiseks tagatakse täitvas riigis.

Üleandmistaoitus saadetakse koos kriminaaltoimiku või selle tõestatud koopia ja teiste asjakohaste materjalidega Riigiprokuratuurile. Riigiprokuratuur kontrollib kriminaalmenetluse üleandmise põhjendatust ning saadab materjalid Justiitsministeeriumile, kes edastab need välisriigile.

Pärast kriminaalmenetluse üleandmise taotluse esitamist

- ei saa esitada isikule süüdistust kuriteos, mille menetluse üleandmist taotleti,
 - ega täita kohtuotsust, mis on isikule mõistetud sama kuriteo eest varem.
- Süüdistuse esitamise ning kohtuotsuse täitmise õigus saadakse tagasi, kui:
- 1) üleandmise taotlust ei rahuldata;
 - 2) üleandmise taotlust ei võeta vastu;
 - 3) täitev riik otsustab menetluse jätta alustamata või see lõpetada;
 - 4) taotlus võetakse tagasi enne, kui täitev riik on teatanud oma otsusest taotlus rahuldada.

Kriminaalmenetluse ülevõtmine

Kriminaalmenetluse ülevõtmise taotluse edastab Justiitsministeerium Riigiprokuratuurile, kes otsustab välisriigilt kriminaalmenetluse ülevõtmise.

Kriminaalmenetluse ülevõtmise taotluse vastuvõtmisest võib lisaks Kriminaalmenetlus seadustiku §-s 436 sätestatud tingimustele täielikult või osaliselt keelduda, kui:

- 1) kahtlustatav või süüdistatav ei ole Eesti kodanik või ei ela alaliselt Eestis;
- 2) kuritegu, mille kriminaalmenetluse ülevõtmise taotlus on esitatud, on poliitiline või sõjaväeline kuritegu väljaandmise Euroopa konventsiooni ja selle lisaprotokollides sätestatu mõttes;
- 3) kuritegu on toime pandud väljaspool taotleva riigi territooriumi;
- 4) taotlus on vastuolus Eesti kriminaalmenetluse põhimõtetega.

Ülevõetud kriminaalasja menetlemine allub süüdistatava elukoha järgsele maakohtule või elukoha puudumise korral kohtule, kelle tööpiirkonnas on kohtueelne menetlus lõpule viidud.

Välisriigi kohtuotsuse ja muu asutuse otsuse tunnustamine ja täitmine

Abistamine välisriigi otsuse tunnustamisel ja täitmisel

Taotlevale riigile võib osutada abi süüteo eest mõistetud karistuse või muu mõjutusvahendi täitmisel, kui Justiitsministeeriumile on esitatud taotlus, millele on lisatud jõustunud kohtuotsus või muu asutuse otsus või selle tõestatud koopia.

Abistamise ulatus

Taotlevas riigis mõistetud karistuse või muu mõjutusvahendi täitmisel ei tohi lisaks Kriminaalmenetluse seadustiku §-s 436 sätestatule taotlevat riiki abistada, kui:

- 1) taotluse aluseks olev kohtuotsus ei ole jõustunud;
- 2) otsust ei ole teinud sõltumatu ja erapooletu kohus;
- 3) otsus on tehtud tagaselja;
- 4) süüdistatavale ei ole tagatud kaitseõigust või kriminaalmenetlus ei ole toimunud talle arusaadavas keeles;
- 5) tegu, ei ole kuriteona karistatav Eesti karistusseadustiku järgi või karistusseadustik ei näe ette sellist karistust või mõjutusvahendit, välja arvatud Kriminaalmenetluse seadustiku § 477 lõikes 5 sätestatud süütegude eest;
- 6) Eesti kohus on isiku samas süüdistuses süüdi mõistnud või tema suhtes on kriminaalmenetlus jäetud alustamata või lõpetatud;
- 7) Eesti seaduse kohaselt on kohtu- või muu asutuse otsuse täitmine aegunud;
- 8) otsus on tehtud füüsilise isiku kohta, keda Eesti seaduste kohaselt ei saa tema vanuse tõttu karistada tegude eest, millega seoses otsus on tehtud;
- 9) otsus on tehtud isiku kohta, kellel on Kriminaalmenetluse seadustiku § 4 punkti 2 alusel puutumatus;
- 10) rahaline karistus või rahatrahv on võrdväärne või väiksem kui üks tuhat Eesti krooni;
- 11) ei esitata tunnistust või see on ebatäielik või selgelt ei vasta kohtuotsusele või muu asutuse otsusele.

Kui isikule on välisriigis mõistetud vangistus, on tema karistuse täitmisel abi osutamise taotluse rahuldamine lubatud juhul, kui isik on Eesti kodanik ja taotlusele on lisatud isiku kirjalik nõusolek, mille kohaselt ta soostub enda üleandmisega karistuse kandmise jätkamiseks Eestis. Nõusolekust ei saa loobuda.

Kui Eesti Vabariigi kodaniku kohta tehtud kohtuotsuses või sellega seonduvas haldusaktis sisaldub korraldus saata ta vangistusest vabastamise järel riigist kohe välja, võib nõustuda üleandmisega isiku nõusolekut arvestamata.

Kui taotlevas riigis tehtud konfiskeerimisotsus puudutab menetlusvälist isikut, on selle täitmine keelatud, kui:

- 1) kolmandale isikule ei ole antud võimalust oma huve kaitsta või
- 2) otsus ei ole kooskõlas Eesti seaduse alusel samas asjas tsiviilmenetluse korras tehtud kohtulahendiga.

Rahalise karistuse või rahatrahvi vastastikune tunnustamine on lubatud sõltumata teo karistatavusest Eesti seaduse järgi, kui Euroopa Liidu liikmesriigis

on ette nähtud karistus järgmiste süütegude eest:

- 1) kuritegelikus ühenduses osalemine;
- 2) terrorism;
- 3) inimkaubandus;
- 4) lapse seksuaalne ärakasutamine ja lapsporno;
- 5) narkootilise ja psühhotropse ainega ebaseaduslik kauplemine;
- 6) relva, laskemoona ja lõhkeainega ebaseaduslik kauplemine;
- 7) korrupsioon;
- 8) pettus, sealhulgas pettus, mis mõjutab Euroopa ühenduste finantshuve 1995. aasta 26. juuli Euroopa ühenduste finantshuvide kaitse konventsiooni tähenduses;
- 9) rahapesu;
- 10) raha võltsimine, sealhulgas euro võltsimine;
- 11) arvutikuritegu;
- 12) keskkonnakuritegu, sealhulgas ohustatud looma- ja taimeliikide ning taimesortidega ebaseaduslik kauplemine;
- 13) ebaseaduslikule piiriületamisele ja ebaseaduslikule riigis viibimisele kaasaaitamine;
- 14) tapmine, raske tervisekahjustuse tekitamine;
- 15) inimorganite ja -kudedega ebaseaduslik kauplemine;
- 16) inimrööv, ebaseaduslik vabaduse võtmine ja pantvangi võtmine;
- 17) rassism ja ksenofoobia;
- 18) organiseeritud või relvastatud röövimine;
- 19) kultuuriväärtustega, sealhulgas antiik- ja kunstiesemetega ebaseaduslik kauplemine;
- 20) kelmus;
- 21) väljapressimine;
- 22) piraatkoopiate ja võltsitud kauba valmistamine ning nendega kauplemine;
- 23) haldusdokumendi võltsimine ja sellega kauplemine;
- 24) maksevahendi võltsimine;
- 25) hormoonpreparaatide ja kasvukiirendajatega ebaseaduslik kauplemine;
- 26) tuumamaterjaliga ja radioaktiivse ainega ebaseaduslik kauplemine;
- 27) varastatud sõidukitega kauplemine;
- 28) vägistamine;
- 29) süütamine;
- 30) Rahvusvahelisele Kriminaalkohtule alluvad kuriteod;
- 31) õhusõiduki või laeva kaaperdamine;
- 32) sabotaaž;
- 33) liiklussüüteod, sealhulgas süüteod, mis seonduvad töö- ja puhkeaja

- nõuetega, sõiduaja nõuetega ja autoveo ohutusnõuetega;
- 34) salakaubavedu;
- 35) intellektuaalse omandi vastased süüteod;
- 36) tervisevastased süüteod;
- 37) karistusseadustiku 13. peatüki 1. jao 2. jaotises nimetatud kahjustamissüüteod;
- 38) vargus;
- 39) Euroopa Ühenduse asutamislepingu ja Euroopa Liidu lepingu VI jaotise alusel vastuvõetud õigusaktidest tulenevate kohustuste täitmise eesmärgil otsuse teinud riigi poolt süüteks tunnistatud teod.

Välisriigilt saabunud kohtuotsuse täitmise taotluse menetlemine Justiitsministeeriumis

Justiitsministeerium kontrollib taotluse nõuetekohasust ja ettenähtud lisadokumentide olemasolu ning edastab nõuetekohase taotluse viivitamata Riigiprokuratuurile.

Välisriigis mõistetud või määratud rahalise karistuse või rahatrahvi otsuse täitmisel on keskasutuseks Justiitsministeerium, kes kontrollib tunnistuse nõuetekohasust ning edastab otsuse koos tunnistusega viivitamata Harju Maakohtule ja Riigiprokuratuurile.

Vangistusega karistatud isiku ülevõtmise või ülevõtmisest keeldumise otsustab justiitsminister.

Taotlevas riigis vangistusega karistatud isiku suhtes jätkatakse kohtuotsuse täitmist seda muutmata, kui isikule taotlevas riigis mõistetud vangistuse pikkus vastab karistusele, mille Eesti karistusseadustik näeb ette sama kuriteo eest.

Vajaduse korral taotletakse välisriigilt Justiitsministeeriumi vahendusel lisateavet, määrates kindlaks vastamise tähtaja.

Vahistamine ja vahistuses pidamine välisriigi kohtuotsuse täitmiseks

Kui välisriigilt on saadud kohtuotsuse täitmise taotlus, võib riigiprokuröri taotlusel ja eeluurimiskohtuniku määruse alusel vahistada isiku, kes viibib Eestis ja kelle suhtes taotletakse kohtuotsuse täitmist, millega isikule on mõistetud vangistus, kui on alust arvata, et ta hoidub kõrvale kohtuotsuse täitmisest. Vahistamist ei kohaldata, kui on ilmne, et kohtuotsust ei või täita.

Isik vabastatakse vahi alt, kui vahistamisest alates kolme kuu jooksul ei ole kohus taotleva riigi kohtu otsuse tunnustamise ja täitmisele pööramise otsust teinud.

Vahistamismääruse peale võib määruskaebuse esitada vahistatu, tema kaitsja või prokuratuur.

Kaitsja osavõtt välisriigi kohtuotsuse tunnustamisel ja täitmisel on kohustuslik. Kaitsjaks välisriigi kohtuotsuse täitmisel ja tunnustamisel on advokaat.

Välisriigi kohtuotsuste või muu asutuse otsuste tunnustamise otsustab Harju Maakohus.

Välisriigi kohtuotsuste tunnustamise otsustab kohtunik ainuisikuliselt. Kohtuistung, kus arutatakse välisriigi kohtuotsuse tunnustamist, korraldatakse taotluse kohtusse saabumisest alates kolmekümne päeva jooksul. Vajaduse korral taotletakse välisriigilt Justiitsministeeriumi kaudu lisateavet, määrates kindlaks vastamise tähtaja. Kohtuistungile võib kutsuda menetlusvälise isiku, kelle huve kohtuotsus puudutab, kui ta viibib Eestis. Konfiskeerimise otsustamisel on kolmanda isiku osavõtt kohustuslik. Karistatud isiku ja prokurööri osavõtt kohtuistungist on kohustuslik.

Kohtuistung protokollitakse.

Kohus teeb välisriigi kohtuotsuse tunnustamise otsustamisel ühe järgmistest määrustest:

- 1) tunnistab välisriigi kohtuotsuse täitmise lubatavaks või
- 2) tunnistab välisriigi kohtuotsuse täitmise lubamatuks.

Kui kohtuotsuse täitmist ei lubata, saadab kohus kohtumääruse koopia Justiitsministeeriumile. Justiitsministeerium teeb taotluse täitmisest keeldumise välisriigile teatavaks.

Kui kohus tunnistab välisriigi kohtuotsuse täitmise lubatavaks, määrab ta kindlaks Eestis täidetava karistuse.

Välisriigis mõistetud karistust võrreldakse Eesti karistusseadustikus sama teo eest ettenähtud karistusega.

Täpsustatud karistus peab oma olemuselt nii palju kui võimalik vastama välisriigis mõistetud karistusele.

Kohus arvestab välisriigis mõistetud karistuse raskust, kuid see ei tohi ületada Eesti karistusseadustiku vastava paragrahvi sanktsioonis ettenähtud ülemmäära. Kui välisriigis ei ole karistusaega kindlaks määratud, teeb seda kohus karistusseadustiku põhimõtteid järgides. Välisriigis mõistetud karistust ei ole lubatud raskendada. Kui välisriigis on karistuse täitmine tingimisi edasi lükatud või kui isik on tingimisi vabastatud, kohaldab kohus Eesti karistusseadustiku sätteid.

Kui süüdimõistetule esitab tõendi rahasumma osalise või täieliku maksmise kohta, konsulteerib Justiitsministeerium välisriigi otsuse teinud pädeva asutusega. Rahalise karistuse või rahatrahvi see osa, mis on teises riigis makstud, arvatakse sissenõutavast rahalise karistuse või rahatrahvi summast maha.

Rahaline karistus, varaline karistus ja konfiskeeritav rahasumma arvutatakse karistuse täpsustamise päeval kehtiva kursi alusel Eesti kroonidesse. Karistust täpsustades arvestatakse vahi all oldud aeg karistuse kandmise aja hulka.

Kui välisriigis mõistetud rahalist karistust ei ole võimalik täita, võib kohus

selle taotleva riigi loal asendada karistusseadustiku §-s 70 sätestatud korras, arvestades, et vangistuse ja üldkasuliku töö aeg ei tohi ületada taotlevas riigis ettenähtud ülemmäära.

Kohus otsustab välisriigi kohtuotsuse täpsustamise määrusega.

Määruses märgitakse, millises ulatuses välisriigi kohtuotsust tunnustatakse, ning määratakse kindlaks täpsustatud karistus, mis viiakse täide Eestis.

Jõustunud määruse koopia saadab kohus karistusregistrile ja Justiitsministeeriumile. Justiitsministeerium teeb taotluse täitmise ja täpsustatud karistuse välisriigile teatavaks.

Määruse peale võivad määruskaebuse esitada süüdistatav ja kaitsja, kolmas isik ning prokuratuur.

Täpsustatud karistus täidetakse Eesti seadustes sätestatud korras. Karistust ei pöörata täitmisele, kui välisriigi pädev asutus on teatanud karistuse mõistmise aluseks olnud asjaolude äralangemisest.

Rahaline karistus ja varaline karistus pööratakse Eesti riigi tuludesse, kui pooled ei ole kokku leppinud teisiti. Konfiskeeritud vara suhtes kohaldatakse käesoleva jao sätteid, kui pooled ei ole kokku leppinud teisiti.

Välisriigi kohtuotsuse täitmine lõpetatakse kohe, kui taotlev riik teavitab armuandmisest, amnestiast või karistuse muutmise taotlusest või muust otsusest, mille alusel kohtuotsust ei ole võimalik täita. Taotleva riigi muu asutuse kui kohtu määratud rahalise karistuse või rahatrahvi tunnustamisele ja täitmisele kohaldatakse käesoleva jao sätteid välisriigi kohtuotsuse tunnustamise ja täitmise kohta.

Eesti kohtuotsuse ja muu asutuse otsuse tunnustamise ja täitmise taotlemine

Eesti võib välisriigilt taotleda isikule Eesti karistusseadustiku või muu seaduse alusel mõistetud karistuse või muu mõjutusvahendi täitmist, kui:

- 1) süüdimõistetu on täitva riigi kodanik või alaline elanik või kui ta viibib täitvas riigis ja teda ei anta välja;
- 2) süüdimõistetu on juriidiline isik, kelle registrijärgne asukoht on täitvas riigis;
- 3) karistuse täitmist välisriigis nõuavad süüdimõistetu või avalikkuse huvid.

Kui süüdimõistetu viibib Eestis, võib taotleda välisriigilt ka vangistuse täitmist, kui süüdimõistetu on enda üleandmisega nõus. Nõusolek on kirjalik ja seda ei saa tagasi võtta.

Kui süüdimõistetu kohta tehtud kohtuotsuses või sellega seonduvas haldusaktis sisaldub vangistusest vabastamise järgse riigist kohese väljasaatmise korraldus, võib isiku välisriigile üleandmist taotleda tema nõusolekut arvestamata.

Vangistusega karistatud isiku võib karistuse jätkamiseks üle anda, kui taotluse saamise ajal on karistatud isikul jäänud vangistust kanda vähemalt kuus kuud.

Vangistusega karistatud isiku üleandmise või sellest keeldumise otsustab justiitsminister.

Jõustunud kohtu- ja muu asutuse otsuse tunnustamiseks ja täitmiseks saadetakse otsus või selle tõestatud koopia Justiitsministeeriumile, kes edastab selle koos tunnistusega täitvale riigile kirja teel, elektronpostiga või muul üleskirjutust võimaldaval viisil. Tunnistuse tõlgib täitva riigi määratud keelde Justiitsministeerium.

Rahvusvaheline Kriminaalkohus

Koostöös Rahvusvahelise Kriminaalkohtuga lähtutakse Kriminaalkohtumenetluse seadustikust, kui rahvusvahelistest lepingutest ei tulene teisiti.

Rahvusvaheliselt Kriminaalkohtult vahistamisaotluse saamisel korraldab Riigiprokuratuur isiku kinnipidamise ja vahi alla võtmise. Rahvusvahelise Kriminaalkohtu prokuröri on Eestis menetlustoimingute tegemisel kõik prokuröri õigused ja kohustused vastavalt käesolevale seadustikule. Kui Rahvusvahelise Kriminaalkohtu õigusabitaotlus on vastuolus välisriigi õigusabitaotlusega, lahendatakse taotlus välislepingus sätestatud korras.

Eurojust

Koostöös Euroopa Liidu rahvusvahelise õigusala seadustiku üksuse Eurojustiga lähtutakse Kriminaalkohtumenetluse seadustikust, kui Euroopa Liidu õigusaktidest ei tulene teisiti.

Eurojusti Eesti liikmeks määratud prokuröri on käesoleva seadustiku kehtivusalal kõik riigiprokuröri õigused ja kohustused vastavalt käesolevale seadustikule.

Edasilükkamatutel juhtudel võib Eurojusti Eesti liige Eestis menetlemisele kuuluvas kriminaalasjas alustada kriminaalmenetlust ning pärast esmaste menetlustoimingute tegemist saata kriminaalasja materjalid Riigiprokuratuurile, kes edastab need uurimisalluvuse kohaselt.

Loovutamine

Euroopa vahistamismäärus on Euroopa Liidu liikmesriigi pädeva õigusasutuse tehtud taotlus teisele Euroopa Liidu liikmesriigile isiku kinnipidamiseks, vahi alla võtmiseks ning loovutamiseks kriminaalmenetluse jätkamise või jõustunud kohtuotsusega mõistetud vangistuse täideviimise eesmärgil.

Loovutamise üldtingimused

Isiku loovutamine tema suhtes taotlevas riigis kriminaalmenetluse jätkamiseks on lubatud, kui isikut kahtlustatakse või süüdistatakse kuriteos, mis on taotlevas riigis karistatav vähemalt üheaastase vangistusega. Isik loovutatakse sõltumata teo karistatavusest Eesti karistusseadustiku järgi, kui taotlevas riigis on karistuse ülemmäärana ette nähtud vähemalt kolmeaastane vangistus järgmistele kuritegude toimepanemise eest:

- 1) kuritegelikus ühenduses osalemine;
- 2) terrorism;
- 3) inimkaubandus;
- 4) lapse seksuaalne ärakasutamine ja lapsporno;
- 5) narkootilise ja psühhotroopse ainega ebaseaduslik kauplemine ning nende ebaseaduslik sisse- ja väljavedu;
- 6) relva, laskemoona ja lõhkeainega ebaseaduslik kauplemine ning nende ebaseaduslik sisse- ja väljavedu;
- 7) korruptsioon;
- 8) pettus, sealhulgas pettus Euroopa ühenduste 26. juuli 1995. aasta Euroopa ühenduste finantshuvide kaitse konventsiooni tähenduses;
- 9) rahapesu;
- 10) raha võltsimine;
- 11) arvutikuritegu;
- 12) keskkonnavastane kuritegu, sealhulgas ohustatud looma- ja taimeliikide ning taimesortidega ebaseaduslik kauplemine ning nende ebaseaduslik sisse- ja väljavedu;
- 13) ebaseaduslikule piiriületamisele ja ebaseaduslikule riigis viibimisele kaasaitamine;
- 14) tapmine, raske tervisekahjustuse tekitamine;
- 15) inimorganite ja -kudedega ebaseaduslik kauplemine;
- 16) inimrõöv, ebaseaduslik vabaduse võtmine ja pantvangi võtmine;
- 17) rassism ja ksenofoobia;
- 18) organiseeritud või relvastatud röövimine;
- 19) kultuuriväärtustega ebaseaduslik kauplemine ning nende ebaseaduslik sisse- ja väljavedu;

- 20) kelmus;
- 21) väljapressimine;
- 22) piraatkoopia ja võltsitud kauba valmistamine ja nendega kauplemine;
- 23) haldusdokumendi võltsimine ja sellega kauplemine;
- 24) maksevahendi võltsimine;
- 25) hormoonpreparaatide ja kasvukiirendajatega ebaseaduslik kauplemine ning nende ebaseaduslik sisse- ja väljavedu;
- 26) tuumamaterjaliga ja radioaktiivse ainega ebaseaduslik kauplemine ning nende ebaseaduslik sisse- ja väljavedu;
- 27) varastatud sõidukitega kauplemine;
- 28) vägistamine;
- 29) süütamine;
- 30) Rahvusvahelisele Kriminaalkohtule alluvad kuriteod;
- 31) õhusõiduki või laeva kaaperdamine;
- 32) sabotaaž.

Isiku loovutamine tema suhtes tehtud süüdimõistva kohtuotsuse täitmiseks on lubatud, kui tal on kandmata vähemalt neli kuud vangistust.

Isiku loovutamine ei ole lisaks eelnimetatule lubatud, kui:

- 1) kuriteole võib kohaldada Eesti karistusseadustikku ning amnestiaakt välistab vahistamismääruse aluseks olevas kuriteos Eestis karistuse kohaldamise;
- 2) isik on teises liikmesriigis samas süüdistuses lõplikult süüdi või õigeks mõistetud või süüdimõistva otsuse korral on mõistetud karistus kantud või kandmisel või karistust ei saa täitmisele pöörata otsuse teinud riigi seaduse alusel;
- 3) isik, kelle suhtes on tehtud vahistamismäärus, on noorem kui neljateistaastane;
- 4) vahistamismäärus on tehtud vangistuse täitmiseks Eesti kodaniku suhtes ja isik taotleb karistuse täitmist Eestis.

Isiku loovutamisest võib keelduda, kui:

- 1) vahistamismääruse aluseks olev tegu ei ole kuritegu Eesti karistusseadustiku kohaselt, välja arvatud seadustiku § 436 lõigetes 1–2 sätestatud juhul;
- 2) isiku suhtes on seoses vahistamismääruse aluseks oleva kuriteoga alustatud Eestis kriminaalmenetlust;
- 3) isiku suhtes on seoses vahistamismääruse aluseks oleva kuriteoga jäetud Eestis kriminaalmenetlus alustamata või menetlus on lõpetatud;
- 4) kuriteole võib kohaldada Eesti karistusseadustikku ja vahistamismääruse aluseks olev kuritegu on Eesti karistusseadustiku järgi aegunud;

- 5) isik on samas süüdistuses lõplikult süüdi või õigeaks mõistetud riigis, mis ei ole Euroopa Liidu liige, või süüdimõistva otsuse korral on mõistetud karistus kantud või karistust ei saa täitmisele pöörata otsuse teinud riigi seaduse alusel;
- 6) vahistamismääruse aluseks olev kuritegu on toime pandud väljaspool taotleva riigi territooriumi ja väljaspool Eesti territooriumi toimepandud kuriteole ei saa samadel asjaoludel kohaldada Eesti karistusseadustikku;
- 7) seadustiku § 502 lõikes 5 sätestatud juhul ei ole kohtu määratud tähtpäevaks esitatud lisateavet.

Eesti loovutab Euroopa vahistamismääruse alusel oma kodanikke, kellel on Eestis alaline elukoht, kriminaalmenetluse ajaks tingimusel, et isikule liikmesriigis mõistetud karistus tuleb täita Eesti Vabariigis.

Kui Euroopa vahistamismäärus on tehtud vangistuse täitmiseks isiku suhtes, kelle süüdimõistmine on toimunud tema osavõtuta kohtumenetlusest ning keda ei olnud teavitatud kohtuistungis toimumise ajast ja kohast, võib isiku loovutada tingimusel, et taotleva riigi kinnituse kohaselt on tagatud võimalus vaadata isiku kriminaalasi uuesti läbi.

Kui taotlevas riigis võib Euroopa vahistamismääruse aluseks oleva kuriteo eest mõista karistuseks eluaegse vangistuse, võib isiku loovutada tingimusel, et taotleva riigi pädeva asutuse kinnituse kohaselt on võimalik selle isiku ennetähtaegne vabastamine.

Kui isik, kelle loovutamist taotletakse, omab Eesti Vabariigis puutumatus või eelistusi, peatub Euroopa vahistamismääruse täitmine kuni pädevalt asutuselt teate saamiseni, et isikult on puutumatus või eelistused ära võetud.

Loovutamise laiendamine

Eestile loovutatud isiku suhtes ei või alustada kriminaalmenetlust, kohaldada vabadust piiravaid abinõusid ega täita kohtuotsust muu enne loovutamist toimepandud kuriteo eest, välja arvatud see kuritegu, mille eest isik loovutati.

Eelnevaid piiranguid ei kohaldata, kui:

- 1) loovutatud isikul oli võimalus Eestist lahkuda neljakümne viie päeva jooksul, arvates tema lõplikust vabastamisest, või kui ta on pärast lahkumist Eestisse tagasi pöördunud;
- 2) kuritegu ei ole karistatav vangistusega;
- 3) kriminaalmenetlusega ei kaasne vabadust piiravaid abinõusid;
- 4) karistus ei too endaga kaasa vabaduse võtmist, välja arvatud vabadust piirav asenduskaristus;
- 5) isik nõustub vabatahtlikult loovutamisega ja sellega, et tema suhtes ei kohaldata eelnevaid piiranguid või pärast loovutusotsuse jõustumist on ta

nõustunud sellega, et temale need ei kehti. 6) isiku loovutanud liikmesriik on andnud oma nõusoleku täiendava süüdistuse esitamiseks.

Loovutamise laiendamise taotlus esitatakse täitva riigi pädevale õigusasutusele.

Eestile esitatud loovutamise laiendamise taotluse võib rahuldada, kui taotluse aluseks on kuritegu, millele saab kohaldada Euroopa vahistamismäärust.

Loovutamine ja väljaandmine kolmandale riigile

Eestile loovutatud isikut ei saa edasi loovutada teisele Euroopa Liidu liikmesriigile või välja anda Euroopa Liitu mittekuuluvale riigile, välja arvatud juhul, kui:

- 1) loovutatud isikul oli võimalus Eestist lahkuda neljakümne viie päeva jooksul, arvates tema lõplikust vabastamisest, või kui ta on pärast lahkumist Eestisse tagasi pöördunud;
- 2) isik on loovutamise või väljaandmisega nõustunud;
- 3) isiku loovutanud liikmesriik annab edasiloovutamiseks või väljaandmiseks oma nõusoleku.

Euroopa Liidu liikmesriigile loovutatud Eesti Vabariigi kodanikku ei või ilma justiitsministri nõusolekuta edasi loovutada teisele Euroopa Liidu liikmesriigile ega välja anda Euroopa Liitu mittekuuluvale riigile.

Kui isiku loovutamist taotleb mitu riiki, otsustab kohus, milline Euroopa vahistamismäärus täidetakse.

Vajaduse korral võib kohus küsida nõu Eurojustilt.

Kui sama isiku suhtes on esitatud Euroopa vahistamismäärus ja väljaandmistaoetus, otsustab justiitsminister, milline nendest täidetakse.

Loa teise liikmesriigi poolt loovutatava isiku sõiduks läbi Eesti Vabariigi territooriumi annab justiitsminister.

Euroopa vahistamismäärusega võib taotleda täitvas riigis asuva vara loovutamist, kui väljanõutav vara on saadud Euroopa vahistamismääruse aluseks oleva kuriteoga või kui see vara on selles kriminaalmenetluses kasutatav asitõendina.

Vara võib loovutada või selle loovutamist võib taotleda ka juhul, kui Euroopa vahistamismäärust ei saa esitada põhjusel, et isik on surnud või taotlevast riigist põgenenud.

Eestis tagatakse kolmanda isiku õigused loovutatavale varale ja loovutatav vara tagastatakse õigustatud menetlusvälisele isikule pärast kohtuotsuse jõustumist.

Loovutamismenetlus

Eestile esitatud Euroopa vahistamismäärust on pädev menetlema ja loovutamistsust vastu võtma:

- 1) Harju Maakohus, kui isik on kinni peetud Tallinnas või Harju, Rapla, Lääne-Viru, Ida-Viru, Järva, Lääne, Hiiu, Saare või Pärnu maakonnas;
- 2) Tartu Maakohus, kui isik on kinni peetud Jõgeva, Viljandi, Tartu, Põlva, Võru või Valga maakonnas.

Loovutamismenetluse alase koostöö keskasutus on Justiitsministeerium.

Loovutamismenetlus

Isiku võib Euroopa vahistamismääruse täitmise tagamiseks võtta vahi alla seadustiku § 217 lõikes 8 sätestatud korras. Loovutamismenetluse otsustab prokuratuuri taotlusel eeluurimiskohtunik.

Isiku võib Rahvusvahelise Kriminaalpolitsei Organisatsiooni (Interpol) kaudu esitatud vahistamistaotluse või Schengeni infosüsteemis oleva tagaotsimisteate alusel kinni pidada seadustiku § 217 lõikes 1 sätestatud korras enne Euroopa vahistamismääruse saabumist, kui taotluses on kinnitus selle määruse esitamise kohta.

Isiku kinnipidamisel selgitatakse talle kinnipidamise alust ja teatatakse võimalusest nõustuda loovutamisega. Antud nõusolekust ei saa loobuda.

Isikul on kinnipidamisest alates õigus tasuta õigusabile ning tõlgi abile.

Kui Euroopa vahistamismäärust ei ole seadustiku § 500 lõikes 1 sätestatud tähtaja jooksul saadetud, tuleb isik viivitamata vahi alt vabastada.

Euroopa vahistamismäärus adresseeritakse Justiitsministeeriumile kolme tööpäeva jooksul, arvates isiku vahistamisest Eestis. Justiitsministeerium edastab Euroopa vahistamismääruse viivitamata pädevale kohtule ja Riigiprokuratuurile.

Rahvusvahelise Kriminaalpolitsei Organisatsiooni (Interpol) või Schengeni infosüsteemi kaudu saabunud Euroopa vahistamismäärus saadetakse pärast isiku kinnipidamist viivitamata Justiitsministeeriumile, kes edastab selle pädevale kohtule ja Riigiprokuratuurile.

Loovutamismenetluses on kaitsjaks advokaat.

Kaitsja osavõtt loovutamismenetlusest on isiku vahi alla võtmise taotluse läbivaatamisest alates kohustuslik. Euroopa vahistamismääruse arutamiseks ja isiku loovutamise otsustamiseks korraldatakse kohtuistung Euroopa vahistamismääruse kohtusse saabumisest alates kümne päeva jooksul. Kui isik on teatanud loovutamise nõustumisest, korraldatakse kohtuistung viie päeva jooksul, arvates Euroopa vahistamismääruse kohtusse saabumisest.

Loovutamismenetlust toimetab kohtunik ainuisikuliselt.

Kohtuistungist on kohustatud osa võtma:

- 1) prokurör;
- 2) isik, kelle loovutamist taotletakse;
- 3) selle isiku kaitsja, kelle loovutamist taotletakse.

Kohtuistungil kohus:

- 1) kontrollib isiku nõusolekut loovutamiseiga;
- 2) tutvustab isikule käesoleva seadustiku §-des 493 ja 494 sätestatud;
- 3) kuulab ära isiku, kelle loovutamist taotletakse, tema kaitsja ja prokuröri arvamuse.

Kohus võib määrata taotleva riigi pädevale õigusasutusele tähtaja lisateabe edastamiseks.

Kohus teeb seadustiku §-s 503 sätestatud määruse viivitamata pärast isiku loovutamiseks korraldatud kohtuistungit ja edastab selle kohe Justiitsministeeriumile.

Kui ettenähtud aja jooksul ei ole võimalik loovutamisosust teha, pikeneb loovutamisosustuse tegemiseks ettenähtud aeg kolmekümne päeva võrra. Sellisest loovutamismenetluse pikendamisest teavitatakse viivitamata taotluse esitajat ja Eurojuti.

Välisriigile isiku loovutamise otsustamisel teeb kohus ühe järgmistest määrustest:

- 1) rahuldab Euroopa vahistamismääruse ja nõustub isiku loovutamiseiga;
- 2) ei rahulda Euroopa vahistamismäärust ja keeldub isiku loovutamisest.

Kui Euroopa vahistamismäärus sisaldab vara konfiskeerimise taotlust, otsustab kohus vara konfiskeerimise loovutamismenetluses.

Kui kohus otsustab Euroopa vahistamismääruse rahuldada ja isiku loovutada, kohaldab kohus isiku suhtes loovutamismäärust kuni isiku üleandmiseni. Keeldumisel, kohaldatakse isiku suhtes loovutamismäärust kuni loovutamismääruse või loovutamisest keeldumise määruse jõustumiseni.

Määruse koopia edastatakse kinnipidamisasutusele, kus loovutatavat isikut loovutamismäärust peetakse, ja tehakse loovutatavale isikule allkirja vastu teatavaks.

Jõustunud määruse koopia saadetakse viivitamata Justiitsministeeriumile, kes teeb selle teatavaks taotlevale riigile.

Loovutamismenetluses tehtud loovutamismääruse või loovutamisest keeldumise määruse peale võib esitada määruskaebuse.

Määruskaebus esitatakse Harju Maakohtu määruse peale Tallinna ringkonnakohtusse ja Tartu Maakohtu määruse peale Tartu ringkonnakohtusse.

Määruskaebus vaadatakse ringkonnakohtus kirjalikus menetluses läbi kümne päeva jooksul, arvates asja saabumisest ringkonnakohtusse.

Ringkonnakohtu otsus on lõplik.

Jõustunud loovutamismääruse koopia saadetakse Keskkriminaalpolitseile, kes teatab taotlevale riigile loovutatud isiku üleandmise aja ja koha ning korraldab isiku üleandmise.

Loovutatud isik antakse üle kümne päeva jooksul, arvates loovutamismääruse jõustumisest.

Üleandmise võib erandkorras ajutiselt edasi lükata, kui on piisav alus arvata, et määruse täideviimine võib ohustada loovutatava elu või tervist. Euroopa vahistamismäärus täidetakse kohe pärast eelnimetatud põhjuse äralangemist ja isik antakse üle kümne päeva jooksul, arvates uuest kokkulepitud tähtpäevast. Kui nimetatud tähtaja jooksul ei ole isik üle antud, vabastatakse ta vahi alt.

Justiitsministeerium võib lükata jõustunud loovutamismääruse täitmise edasi, kui seda tingib loovutatava isiku suhtes Eestis toimuv kriminaalmenetlus või tema kohta tehtud kohtuotsuse täitmine.

Kirjalikul kokkuleppel taotleva riigiga võidakse isik, kelle loovutamine on edasi lükatud, loovutada taotlevale riigile ajutiselt.

Vahistamismääruse esitamine Euroopa Liidu liikmesriigile

Kohtueelses menetluses on Euroopa vahistamismäärust pädev esitama prokuratuur ja kohtumenetluses kohus, kelle menetluses on Euroopa vahistamismääruse aluseks olev kuritegu.

Jõustunud kohtuotsuse täitmiseks on Euroopa vahistamismäärust pädev esitama Justiitsministeerium.

Kohtueelses menetluses võib eeluurimiskohtunik prokuratuuri taotlusel enne Euroopa vahistamismääruse koostamist kohaldada loovutamishahistust.

Kui isiku loovutamist taotletakse kohtumenetluses, kohaldab isiku loovutamishahistust kriminaalasja menetlev kohus.

Euroopa vahistamismäärus koostatakse eesti keeles ja selle tõlgib täitva riigi määratud keelde Justiitsministeerium.

Euroopa vahistamismäärus edastatakse taotlevale riigile Justiitsministeeriumi kaudu.

Edasilükkamatutel juhtudel võib prokuratuuri nõusolekul taotleda Rahvusvahelise Kriminaalpolitsei Organisatsiooni (Interpol) või Schengeni infosüsteemi siseriikliku osa eest vastutava keskasutuse kaudu Euroopa Liidu liikmesriigilt loovutatava isiku loovutamishahistust enne Euroopa vahistamismääruse esitamist.

Euroopa vahistamismääruse vormi kehtestab justiitsminister määrusega.

Vahistamismäärus edastatakse taotlevale riigile kirja teel, elektronpostiga või muul kirjalikku taasesitamist võimaldaval viisil.

Euroopa määrus vara arestimise ja tõendi hoiulevõtmise kohta

Euroopa määrus vara arestimise ja tõendi hoiulevõtmise kohta (edaspidi Euroopa arestimismäärus) on Euroopa Liidu liikmesriigi pädeva õigusasutuse tehtud taotlus teisele Euroopa Liidu liikmesriigile vara konfiskeerimise tagamiseks või tõendina kasutatava vara hävitamise, muundamise, teisaldamise, üleandmise või kasutamise takistamiseks.

Euroopa arestimismääruse alusel võib arestida või hoiule võtta:

- 1) kuriteoga saadud vara või kuriteoga saadud vara väärtusele vastava vara;
- 2) kuriteo toimepanemise vahendi;
- 3) kuriteo vahetu objekti;
- 4) muu asitõendi, dokumendi või teabesalvestise, mis on kriminaalmenetluses kasutatav tõendina.

Euroopa arestimismäärus esitatakse täitvale riigile, järgides nõukogu raamotuse 2003/577/JSK vara või tõendite arestimise otsuste täitmise kohta Euroopa Liidus (ELT L 196, 2.08.2003, lk 45–55) lisas toodud vormi.

Euroopa arestimismäärusele lisatakse taotleva riigi pädeva õigusasutuse tehtud vara arestimise või tõendi hoiulevõtmise määruse koopia.

Koos Euroopa arestimismäärusega edastatakse täitvale riigile ka abistamistaotlus:

- 1) tõendi üleandmiseks taotlevale riigile;
- 2) vara konfiskeerimiseks või
- 3) vara säilitamiseks.

Abistamistaotluse täitmisest ei või keelduda põhjusel, et taotluse aluseks olev kuritegu ei ole karistatav Eesti karistusseadustiku kohaselt, kui taotlus on esitatud seoses mõne seadustiku § 491 lõikes 2 nimetatud kuriteoga ja karistatav taotlevas riigis vähemalt kuni kolmeaastase vangistusega.

Euroopa arestimismääruse täitmist välistavad ja piiravad asjaolud

Euroopa arestimismääruse täitmine ei ole lubatud, kui:

- 1) Euroopa arestimismääruse aluseks olev tegu ei ole karistatav Eesti karistusseadustiku kohaselt, välja arvatud käesoleva paragrahvi lõikes 2 sätestatud juhul;
- 2) isikul, kelle vara arestimist või hoiulevõtmist taotletakse, on Eesti Vabariigis puutumatus või eelistusi;
- 3) Euroopa arestimismääruse põhjal on selge, et seadustiku §-s 5082 sätestatud abistamistaotluse täitmine ei ole lubatud, sest isik on samas süüdistuses lõplikult süüdi või õigeks mõistetud või süüdimõistva kohtuotsuse korral on mõistetud karistus kantud või karistust ei saa täitmisele pöörata määruse esitanud riigi seaduse alusel;
- 4) Euroopa arestimismäärus ei ole esitatud seadustiku § 5081 lõikes 3 sätestatud vormi kasutades, see on puudulik, ei vasta selle aluseks olevale taotleva riigi pädeva õigusasutuse määrusele või Euroopa arestimismäärusele ei ole lisatud selle aluseks olevat taotleva riigi pädeva õigusasutuse määrust või selle koopiat.

Euroopa arestimismääruse täitmisest ei või keelduda põhjusel, et taotluse aluseks olev kuritegu ei ole karistatav Eesti karistusseadustiku kohaselt, kui

taotlus on esitatud seoses mõne seadustiku § 491 lõikes 2 nimetatud kuriteoga, mis on taotlevas riigis karistatav vähemalt kuni kolmeaastase vangistusega.

Euroopa arestimismääruse täitmisest keeldumisest teavitatakse taotleva riigi pädevat õigusasutust.

Eesti hüvitab taotleva riigina kõik kulud, mida täitev riik on vastavalt selle riigi seadustele kandnud seoses Euroopa arestimismääruse täitmisega kolmandale isikule tekitatud kahjuga, eeldusel, et kahju ei ole tekkinud üksnes täitva riigi süülisest tegevusest. Kahjude hüvitamise otsustab Justiitsministeerium.

Eestil on õigus täitva riigina nõuda taotlevalt riigilt kulude hüvitamist, mida Eesti on hüvitanud kolmandale isikule seoses Euroopa arestimismääruse täitmisega tekitatud kahjuga, eeldusel, et kahju ei ole tekkinud üksnes Eesti süülisest tegevusest. Taotlevale riigile kulude hüvitamise nõude esitamise otsustab Justiitsministeerium.

Käesolevas jaos sätestatud kohustus teavitada taotleva riigi pädevat õigusasutust Euroopa arestimismääruse täitmisega või täitmisest keeldumisega seotud või muudest asjaoludest tuleb täita viivitamata ning teade tuleb esitada kirja teel, elektronpostiga või muul kirjalikku taasesitamist võimaldaval viisil.

Euroopa arestimismääruse täitmine

Eestile esitatud Euroopa arestimismäärust on pädev menetlema ja Euroopa arestimismääruse täitmist otsustama Riigiprokuratuur. Riigiprokuratuur kaasab vajaduse korral otsuse täitmisesse ringkonnaprokuratuuri.

Euroopa arestimismäärus tuleb läbi vaadata viivitamata ja otsustada Euroopa arestimismääruse saamisest arvates 24 tunni jooksul selle täitmise lubatavus, selle täitmisest keeldumine, selle täitmise edasilükkamine või taotlevalt riigilt võimaluse korral lisaandmete nõudmine.

Euroopa arestimismäärust täites lähtutakse Kriminaalmenetlus seadustikust. Välisriigi taotlusel võidakse tõendi hoiulevõtmise taotluse täitmisel lähtuda menetlusnormidest, mis erinevad käesolevas seadustikus sätestatust, kui see ei ole vastuolus Eesti õiguse põhimõtetega.

Euroopa arestimismääruse alusel on pädev vara arestimist otsustama:

- 1) Harju Maakohus, kui taotluse objektiks olev vara asub Tallinnas või Harju, Rapla, Lääne-Viru, Ida-Viru, Järva, Lääne, Hiiu, Saare või Pärnu maakonnas;
- 2) Tartu Maakohus, kui taotluse objektiks olev vara asub Jõgeva, Viljandi, Tartu, Põlva, Võru või Valga maakonnas;
- 3) maakohus, kellele vastav taotlus on esitatud, kui vara asukohta ei ole võimalik üheselt kindlaks määrata.

Euroopa arestimismääruse täitmisest teavitab Riigiprokuratuur taotleva riigi pädevat õigusasutust.

Vara arestitakse ja tõendid võetakse hoiule kuni abistamistaotluse täitmise otsustamiseni.

Kui taotleva riigi pädev õigusasutus teatab Euroopa arestimismääruse tühistamisest, vabastatakse arestitud vara ja tagastatakse äravõetud tõendid viivitamata.

Kui Euroopa arestimismäärust ei ole võimalik täita põhjusel, et vara või tõendid on kadunud, hävitatud või nende asukohta ei ole võimalik tuvastada ka pärast taotleva riigiga konsulteerimist, teatatakse sellest taotleva riigi pädevale õigusasutusele.

Prokuratuur võib Euroopa arestimismääruse täitmise edasi lükata, kui:

- 1) selle täitmine võib kahjustada Eestis käimasolevat kriminaalmenetlust;
- 2) Euroopa arestimismääruses nimetatud vara või tõend on Eestis käimasoleva kriminaalmenetlusega seoses arestitud või hoiule võetud.

Euroopa arestimismääruse täitmise edasilükkamisest teavitab prokuratuur taotleva riigi pädevat õigusasutust.

Edasilükkamise põhjuste äralangemisel võtab prokuratuur viivitamata tarvitusele abinõud Euroopa arestimismääruse täitmiseks ja teavitab sellest taotleva riigi pädevat õigusasutust.

Eestis tagatakse kolmanda isiku õigused tema varale, mis on Euroopa arestimismääruse objektiks. Kaebus prokuratuuri määruse või uurimisasutuse tegevuse peale seoses Euroopa arestimismääruse täitmisega esitatakse maakohtule, kelle tööpiirkonnas vaidlustatud määrus või menetlustoiming on tehtud.

Vara arestimise määruse peale võib esitada määruskaebuse käesoleva kolme päeva jooksul määruse kättesaamisest arvates.

Eestile esitatud Euroopa arestimismäärust ja selle aluseks olevat taotleva riigi pädeva õigusasutuse määrust ei saa Eestis vaidlustada.

Isiku soovil annab Riigiprokuratuur talle kontaktandmed, mille abil on isikul võimalik uurida Euroopa arestimismääruse vaidlustamise korda taotlevas riigis.

Kaebuse esitamine ei peata vaidlustatava määruse täitmist, kui vaidluse lahendaja ei otsusta teisiti.

Eestile esitatud Euroopa arestimismääruse täitmisega seotud kaebuse esitamisest ja kaebuse lahendamisel tehtud lahendist teavitab prokuratuur taotleva riigi pädevat õigusasutust.

Euroopa arestimismääruse esitamine Euroopa Liidu liikmesriigile

Kohtueelses menetluses on Euroopa arestimismäärust pädev koostama prokuratuur ja kohtumenetluses kohus.

Euroopa arestimismääruse koostab ja edastab koos määruse koopiaga vara või tõendi asukohajärgse riigi pädevale õigusasutusele prokuratuur või

kohus, kelle menetluses on Euroopa arestimismääruse aluseks olev kuritegu. Prokuratuuri koostatud Euroopa arestimismäärus edastatakse täitvale riigile Riigiprokuratuuri kaudu. Kui täitmiseks saadetud Euroopa arestimismäärus tühistatakse, tuleb sellest viivitamata teavitada täitva riigi pädevat õigusasutust.

Euroopa arestimismääruse vormi [kehtestab justiitsminister määrusega](#). Euroopa arestimismäärus edastatakse täitva riigi pädevale õigusasutusele kirja teel, elektronpostiga või muul kirjalikku taasesitamist võimaldaval viisil. Euroopa arestimismäärus koostatakse eesti keeles ja selle tõlgib täitva riigi määratud keelde Justiitsministeerium.

Koostas: Ph.D emeriitdtsent P. Nuuma